

जैन-आगम-ग्रन्थमाला : ग्रन्थाङ्क २ (१)

पंचमगणहरभयवंसिरिसुहम्मसामिविरइयं

आ या रं ग सु त्तं

[आचाराङ्गसूत्रम्]

सम्पादकः

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरपट्टालङ्कार-

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेघसूरीश्वरशिष्य-

पूज्यपादमुनिराजश्रीभुवनविजयान्तेवासी

मुनि जम्बूविजयः

सहायको

मुनि धर्मचन्द्रविजयः

श्री महावीर जैन विद्यालय

बम्बई ४०० ०३६

प्रथम संस्करण :

वीर सं० २५०३/विक्रम सं० २०३३/ई० सं० १९७७

मूल्य ४० रुपया

प्रकाशक

जयन्तीलाल रतनलाल शाह

बालचन्द्र गांडालाल दोशी

रतिलाल चीमनलाल कोठारी

मानद मंत्रीओ

श्री महावीर जैन विद्यालय

ऑगस्ट क्रान्तिमार्ग, बम्बई-४०० ०३६

मुद्रक

प्र. पु. भागवत

मौल प्रिन्टिंग व्यूरो

खटाववाडी, मुंबई-४०० ००४

Jaina-Āgama-Series No. 2 (I)

ĀYĀRĀṄGA-SUTTAM

[ĀCĀRĀṄGASUTRAM]

Editor

MUNI JAMBUVIJAYA

the disciple of

H. Holiness Munirāja

Shrī BHUVANAVIJAYAJI MAHĀRĀJA

SHRĪ MAHĀVĪRA JAINA VIDYĀLAYA
BOMBAY 400 036

First published 1976

©1974, by the Publishers

Price : Rs 40

Printed in India
By P. P Bhagwat
Mouj Printing Bureau
Khatau Wadi, Bombay 400 001

Published by
Jayantilal Ratanchand Shah
Balchand Gandadal Doshi
Ratilal Chimanlal Kothari
Hon Secretaries
Shri Mahavir Jaina Vidyalaya
August Kranti Marg, Bombay 400 036

ग्रन्थानुक्रमः

	पत्राङ्क
मुखपृष्ठादि	१-६
ग्रन्थानुक्रमः	७
प्रकाशकीय निवेदन	८-१२
ऋष्यसूचीकार	१३
जिनम्मागम जयकारा (प्रस्तावना)	१५-५५
आमुखम्	५७-६१
FOREWORD	63-68
सम्पादनोपयुक्तग्रन्थसूचिः	६९-७१
सङ्केतविवरणम्	७३-७४
आचाराङ्गसूत्रस्य विषयानुक्रमः	७५-८९
आयारंगसुत्तं	१-२९८
प्रथमः श्रुतस्कन्धः	१-१०२
द्वितीयः श्रुतस्कन्धः	१०३-२९८
प्रथम परिशिष्टम्-विशिष्टशब्दसूचिः	२९९-३८९
द्वितीयं परिशिष्टम्-‘जाव’ [यावत्] पदग्राह्यपाठाः	३९०-९५
तृतीयं परिशिष्टम्-सूत्राणां परस्परं तुलना	३९६-९८
चतुर्थं परिशिष्टम्-आचाराङ्गसूत्रान्तर्गतश्लोकानामकारादिक्रमः	३९९-४००

પ્રકાશકીય નિવેદન

પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક આચાર્ય લગવંત શ્રી સાગરાનન્દસુ રિછ મહારાજ સાહેબે અભ્યાસીઓને ઉપયોગી થાય એ આશયથી, એકલે હાથે, અથાગ પરિશ્રમ સેવીને, આગમપંચાંગીની સુચારુ આગતિ શક્ય તેટલી જલ્દીથી પ્રકાશિત કરી હતી. આ માટે આપણે સૌ તેઓશ્રીના સદા માટે કૃતજ્ઞ છીએ. આ હકીકત અમારા ‘નંદિસુતં આયુર્યોગદ્ધારક’ ચ’ ગ્રંથની પ્રસ્તાવનામાં પણ જણાવેલી છે.

આ પછી પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકર શ્રુતશીલવારિધિ મુનિભગવંત શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ સાહેબે શક્ય તમામ પ્રયત્નથી અને લબ્ધ ઉપયોગી સામગ્રી મેળવીને આપણા આગમ ગ્રંથો સંપાદિત કરવા નેદરેએ, એ વસ્તુ ઉપર ભાર મૂક્યો. તેમની આ સમયસરની ચેતવણીએ અમને આગમપ્રકાશનના કાર્યમાં ઉત્સાહિત કર્યાં. આ માટે પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબનો આપણા ઉપર અસાધારણ ઉપકાર છે. જે પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજીએ આપણને આ દિશાસૂચન ન કર્યું હોત તો આજ દિન મુધી આપણને આવી પવિત્ર પ્રેરણા મળત કે કેમ, એ સંદેહારપદ છે.

સમગ્ર જૈન આગમોનો મૂલ આધાર દ્વાદશાંગીગણિપિટક છે. આ બાર અંગોમાં આચારાંગસૂત્ર એ પ્રથમ અંગસૂત્ર છે. અમારી જૈન-આગમ-ગ્રંથમાલાના ગ્રંથાંકક્રમમાં મંગલસૂત્રરૂપે નંદિસૂત્ર અને અનુયોગદ્ધારસૂત્ર, પ્રથમ ગ્રંથાંકરૂપે ઈ. સ. ૧૯૬૮માં પ્રકાશિત થયેલ છે. ત્યાર પછી ગ્રંથાંક નવમાનું-પ્રનાપનાસૂત્રનું બે ભાગમાં અનુક્રમે ઈ. સ. ૧૯૬૯ અને ૧૯૭૧માં પ્રકાશન થયું. તે પછી ગ્રંથાંક ચોથાના-ભગવતીસૂત્રના-પ્રથમ ભાગનું પ્રકાશન ઈ. સ. ૧૯૭૪માં થયું છે.

જૈન આગમ ગ્રંથમાળાની યોજનામાં ગ્રંથાંકના ક્રમ પ્રમાણે નંદિસૂત્ર અનુયોગદ્ધારસૂત્ર પછી આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રનો (એક ગ્રંથમાં) ગ્રંથાંક બીજો છે. આમ છતાં તેના સંપાદકજી પરમ પૂજ્ય વિદ્વદ્વ્ય મુનિરાજ શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ સાહેબની સૂચના મુજબ અમે ગ્રંથાંક બીજાને બે ભાગમાં પ્રકાશિત કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે. આથી ગ્રંથાંક બીજાના પ્રથમ ભાગ રૂપે પ્રસ્તુત આચારાંગસૂત્રનું પ્રકાશન કરીને અમે ધન્યતા અને ગૌરવની લાગણી અનુભવીએ છીએ.

અમે અમારાં આગળનાં પ્રકાશનોમાં જણાવી ગયા તેમ, આ સમગ્ર જૈન-આગમ-પ્રકાશન ગ્રંથમાલાનો પ્રારંભ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકર શ્રુતશીલવારિધિ મુનિભગવંત શ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ સાહેબની મુખ્ય રાહબરી અને અમારા સહૃદય મિત્ર પં. શ્રી દલસુખભાઈ માલવણિયાના નિઃસ્વાર્થ સહયોગથી કર્યો હતો. આમાં ગ્રંથાંક પહેલા પછી બીજા ગ્રંથાંક રૂપે આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રને તરત જ પ્રકાશિત કરી શકાયાં નહીં તે સંબંધમાં પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજીના ચિરકાળ પર્યંત સહકાર્યકર અને આ ગ્રંથમાલા સાથે સક્રિયપણે સંકળાયેલ પંડિત શ્રી અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજક પાસેથી જે હકીકત જાણવા મળી છે, તેનો અહીં ઉલ્લેખ કરવો હિચિત છે. તેઓએ જણાવ્યું છે કે—

“પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબની પ્રેરણાથી સમગ્ર જૈન આગમો અને તેની વ્યાખ્યાઓ સુસંપાદિત કરીને પ્રકાશિત કરવા માટે વિ. સં. ૨૦૦૧માં શ્રી જિનાગમપ્રકાશિની સંસદની સ્થાપના પાટણ (ઉત્તર ગુજરાત)માં થઈ હતી. તે વખતે સૌપ્રથમ આચારાંગસૂત્રના સંશોધનનું કાર્ય શરૂ કર્યું. આમાં આચારાંગસૂત્રની મૂલવાચના અને શ્રી શીલાચાર્ય (શીલાંકચાર્ય) કૃત આચારાંગસૂત્રની વૃત્તિના સંશોધનનું કામ મને સોંપેલું તથા આચારાંગસૂત્રની ચૂર્ણિના સંશોધનનું કામ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબે પોતે જ સંભાળેલું. આ કામ ચાલતું હતું ત્યારે વચમાં વચમાં અન્યાન્ય આગમગ્રંથોને પ્રાચીન પ્રતિઓ સાથે મેળવવાનું કામ

પણ થતું હતું. વિશેષમાં, પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ પાટણથી શિક્ષેત્ર-પાલીતાણા અને ત્યાંથી અમદાવાદ, ખંભાત, વગેરે સ્થાનોમાં વિચરતા રહ્યા; સાથે સાથે આગમ-પ્રકાશનની તૈયારી રૂપે જે જે સમયે જેની અનુકૂળતા મળી તે તે અન્યોને મેળવવા, સુધારવા વગેરેનું કામ પણ કરતા રહ્યા. આમ ચારેક વર્ષ પૂર્ણ થયા પછી પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબને વિચાર આવ્યો કે આવું મોટું કાર્ય કરવું જ છે તો તે પહેલાં જેસલમેરના ભંડારની મહત્વની પ્રાચીન પ્રતિઓ સાથે પણ આગમો મેળવી લેવા જોઈએ. અને તે માટે વિં. સં. ૨૦૦૬ માં પોતાના વિદ્યામંડળ સાથે તેઓ જેસલમેર પધાર્યા. ત્યાં દોઢેક વર્ષ રહીને વિવિધ આગમગ્રંથો અને તેની વ્યાખ્યાઓને ત્યાંના ભંડારની પ્રાચીન પ્રતિઓ સાથે મેળવવાનું અને કેટલીક પ્રતિઓની નકલો કરાવવાનું, કામ કરવા ઉપરાંત અનેકવિધ દષ્ટિએ ઉપયોગી મહત્વની વિપુલ સામગ્રી પણ એકત્ર કરી. આની વિશેષ વિગતો માટે શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર-અમદાવાદ-તરફથી પ્રકાશિત ‘જેસલમેરુ દુર્ગસ્થ જૈન જ્ઞાનભંડારોનું સૂચીપત્ર’ ગ્રંથની પ્રસ્તાવના જોવી જોઈએ.

“જેસલમેર પછી એક ચાતુર્માસ ખીકાનેરમા રહીને પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજીએ ગુજરાતમાં અમદાવાદ, વગેરે સ્થાનોમાં ચાતુર્માસ કર્યો. દરમ્યાનમાં પ્રાકૃત ટેક્ટ સોસાયટીની સ્થાપના થઈ. આના સ્થાપક મુખ્ય ચાર મહાનુભાવોમાંના પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી પણ એક હતા. પ્રાકૃત ટેક્ટ સોસાયટી દ્વારા તેમણે નન્દીસૂત્રની ચૂર્ણિ, આચાર્ય શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત નન્દીસૂત્રવૃત્તિ, દશવૈકલિકચૂર્ણિ, સૂત્રકૃતાંગચૂર્ણિ, પદ્મચરિયં, આખ્યાનકમણિકોશ વગેરે ગ્રંથોનું સંશોધન-સંપાદન કર્યું. આ અરસામાં જ શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિરની અમદાવાદમાં સ્થાપના થઈ. તેના સંશોધન-સંપાદનાદિ અનેકવિધ કાર્યોમાં પણ તેઓ માર્ગદર્શન આપતા હતા અને લાં. ૬૦ વિદ્યામંદિર તરફથી તેઓશ્રીએ આચાર્યવર્ચ શ્રી હરિભદ્રસૂરિકૃત સ્વોપનટીકાસહિત યોગશતકનું તથા શ્રી શ્રીવલ્લભગણિકૃત ટીકાસહિત આચાર્ય શ્રી હેમચંદ્રસૂરિ-વિરચિત નિઘંટુકોશનું મહત્વપૂર્ણ સંપાદન પણ કર્યું. આ બધાં કાર્યોની સાથે સાથે આગમગ્રંથોને મેળવવા, સુધારવા વગેરેનું કામ પણ મર્યાદિત પ્રમાણમાં થતું રહ્યું.

“ઉપર જણાવેલી બહુમુખી કાર્યપદ્ધતિમાં અનેક ગ્રંથોનું ઉપયોગી કાર્ય તો થયું પણ આચારાંગસૂત્રનું, ચાર અધ્યયન સુધી મૂલ અને વૃત્તિનું તેમ જ પ્રાયઃ તેટલા જ પ્રમાણમાં ચૂર્ણિનું, કાર્ય થયેલું હતું તે આગળ વધી શક્યું નહીં. ઉપરાંત મારે વિં. સં. ૨૦૦૮ થી ૨૦૧૪ સુધી, પરમપૂજ્ય પુરાતત્ત્વાચાર્ય પદ્મશ્રી મુનિશ્રી જિનવિજયજીનાં સંશોધનાદિ કાર્યોમાં સાથ આપવો પડ્યો.”

વિદ્યાલયે આગમપ્રકાશન યોજના શરૂ કરી તેના પ્રારંભ વખતે જ પૂજ્યપાદ આગમ-પ્રભાકરજીએ જણાવેલું કે “જે ગ્રંથો તૈયાર જેવા છે તે અને જે ગ્રંથો તૈયાર કરવામા બહુ ઓછું કામ બાકી છે તે ગ્રંથોનું મુદ્રણ પ્રથમ હાથ ઉપર લેવું જોઈએ. આચારાંગ, સૂત્રકૃતાંગ જેવા ગ્રંથો સંશોધન અને અન્વેષણની દષ્ટિએ વધારે સમય લેશે, તેથી તેવા ગ્રંથોને અનુકૂળતાએ તૈયાર કરીશું, જેથી પ્રકાશનનું કાર્ય અટકે નહીં.” આ ઉપરથી એટલું તો જાણી શકાય છે કે અન્ય આગમોની અપેક્ષાએ આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રના સંપાદનનું કાર્ય વિશેષ શ્રમસાધ્ય છે.

વસ્તુસ્થિતિ આવી હતી અને દરમ્યાનમાં જ પૂજ્યપાદ આગમપ્રભાકરજી મહારાજ સાહેબનો અણાધાર્યો દુઃખદ દેહાંત થયો. એટલે આ કાર્યને ચાલુ રાખવાની જવાબદારી સ્વીકારવાની અમે પરમપૂજ્ય વિદ્વદ્ધ મુનિભગવંત શ્રી જંબુવિજયજી મહારાજ સાહેબને આગ્રહભરી વિનંતિ કરી અને અમને એ જણાવતાં ખૂબ આનંદ થાય છે કે એમણે ભાવપૂર્વક અમારી વિનંતિનો સ્વીકાર કર્યો. તેઓશ્રીએ અતિ પરિશ્રમ સેવીને સૌપ્રથમ અસ્તુત આચારાંગસૂત્રનું સંપાદન કર્યું છે. તેઓશ્રીએ

આપેલ વિવિધ પરિશિષ્ટો અને તેમની પ્રસ્તાવના જ્ઞેવાથી આ સંપાદનનું મહત્વ અને ઉપયોગિતા સમજી શકાશે. આમાં પહેલાં જણાવેલી આચારંગસૂત્રની મૂલ-ત્વૃત્તિ-ચૂર્ણિની જે અપૂર્ણ સામગ્રી હતી તે તથા બીજી પણ મહત્વની ઉપયોગી હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મેળવીને તેઓશ્રીએ આ ગ્રન્થનું ખૂબ જ શ્રમસાધ્ય સંપાદન કર્યું છે. આનું સાચું મૂલ્યાંકન તો આ વિષયના અભ્યાસીઓને વિશેષે થશે. આ સંપાદન માટે અમે પરમપૂજ્ય મુનિરાજ શ્રી જંબૂવિજયજી મહારાજ સાહેબનો જેટલો ઉપકાર માનીએ તેટલો ઓછો છે.

જો કે પં. શ્રી દલમુખભાઈ માલવણિયા આગમપ્રકાશનના સંપાદનકાર્યની અને શ્રી રતિલાલ દીપચંદ દેસાઈ સંસ્થાના સાહિત્ય પ્રકાશનની જવાબદારીથી મુક્ત છે છતાં તેમના તરફથી અમને આત્મીયભાવે અનેકવિધ સહકાર મળતો જ રહે છે તે માટે અમે તેમનો આભાર માનીએ છીએ.

જૈન આગમ ગ્રન્થમાળાના ગ્રન્થાંક ૪ શ્રી ભગવતીસૂત્ર, પહેલા ભાગનું પ્રકાશન થયા પછી સંશોધન-સંપાદન-પ્રકાશન કાર્ય માટે નીચે મુજબ સહાય મળી છે :

	રૂ. પૈ.
૧ શ્રી ગોડીજી મહારાજ જૈન દેરાસર અને ધર્માદાખાતાઓ તરફથી (અગાઉ આ અંગે રૂ. ૪૦,૦૦૦ મળેલ છે)	૭૫૦૦.૦૦
૨ શ્રીમતી મંગુબેન ઓટાલાલ શાહ	૧૦૦૧.૦૦
૩ શ્રી ભગવતીસૂત્ર ભાગ-૧ ના ઉદ્ઘાટન પ્રસંગે	૫૦૮.૨૫
૪ “દેવાધિદેવ ભગવાન મહાવીર”નો પ્રકાશન સમારોહ સંસ્થાના સભાગૃહમાં ઉજવાયો તે પ્રસંગે જ્ઞાનપૂજનના	૭૮૨.૬૫
૫ “દેવાધિદેવ ભગવાન મહાવીર”નો પ્રકાશન સમારોહ સંસ્થાના સભાગૃહમાં ઉજવાયો તે પ્રસંગે જ્ઞાનપૂજનના (ગોવાળીઆ ટેક જૈન સંઘ)	૬૩૮.૦૦
૬ શ્રી રમેશચંદ્ર લાલજી મહેતા	૫૦.૦૦
૭ શ્રી શાહપૂર મંગળપારેખ જૈન શ્વેતામ્બર મૂર્તિપૂજક સંઘ, અમદાવાદ	૨,૦૦૨.૦૦
૮ શ્રીમતી દાનબાઈ રાયચંદ ઝવેરી, મુખર્ધ	૫૦૦.૦૦
૯ શ્રી દિનેશચંદ્ર જેસિંગલાલ ઝવેરીના સ્મરણાર્થે	૫૧.૦૦
૧૦ શ્રી ઓસવાલ તપગચ્છ સંઘ, ખલાત	૫૦૦.૦૦
૧૧ શ્રી કાળીદાસ સાંકળચંદ દોશી, મુખર્ધ	૫૧.૦૦
૧૨ શ્રી મણિલાલ શામજીભાઈ વીરાણી, મુખર્ધ	૧૦૧.૦૦
૧૩ શ્રી સાગર જૈન ઉપાશ્રય, પાટણ	૫૦૦.૦૦
૧૪ શ્રી જવાહરનગર જૈન શ્વેતામ્બર સંઘ, ગોરેગામ	૨,૦૦૧.૦૦
૧૫ શ્રી ચિંતામણુ પાર્શ્વજિન પેઢી, પાડીવ (શ્રી આચારંગસૂત્ર ખરીદી માટે)	૨,૦૦૦.૦૦
૧૬ શ્રી સંલવનાથ જૈન શ્વેતામ્બર ટ્રસ્ટ, વિજયવાડા (શ્રી સૂયગડાંગસૂત્ર ખરીદી માટે)	૨,૦૦૦.૦૦
૧૭ શેઠ મોતીશા લાલબાગ જૈન ચેરિટીઝ	૫,૦૦૦.૦૦
૧૮ શ્રી મરીન ડ્રાઇવ જૈન આરાધક સંઘ	૧૫,૦૦૦.૦૦

ઉપર જણાવેલી દ્રવ્ય સહાય માટે શુભ નિર્ણય લેનાર સંસ્થાઓ અને વ્યક્તિઓનો અમે અનુમોદનાપૂર્વક અંતઃકરણથી આભાર માનીએ છીએ.

આ ગ્રન્થના સંપાદનકાર્યમાં પંડિત શ્રી અમૃતલાલભાઈએ પણ કેટલીક નોંધપાત્ર માહિતી તથા સામગ્રી પૂરી પાડી છે અને ઉપયોગી કામગીરી બજાવી છે, એ માટે અમે તેઓના ઋણી છીએ.

શ્રી નગીનદાસ કેવળદાસ શાહે પણ પરમ પૂજ્ય સંપાદકજી મહારાજ સાહેબની સાથે રહીને પ્રસ્તુત કાર્યમાં સહયોગ આપ્યો છે, એ માટે અમે તેમના આભારી છીએ.

શ્રી શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ ।

શ્રી શાન્તિનાથસ્વામિને નમઃ ।

આચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરજીપાદપદ્મોભ્યો નમઃ ।

આચાર્યમહારાજશ્રીમદ્વિજયમેઘસૂરીશ્વરજીપાદપદ્મોભ્યો નમઃ ।

સદ્ગુરુદેવમુનિરાજશ્રીભુવનવિજયજીપાદપદ્મોભ્યો નમઃ ।

જિનઆગમ જયકારા

(પ્રસ્તાવના)

અત્યં માસઈ અરહા સુત્તં ગંથંતિ ગણહરા નિઝળં ।

સાસળસ્સ હિયદ્દાણ તઝો સુત્તં પવત્તઈ ॥ ૧૨ ॥ [આવશ્યકનિર્યુક્તિ]

—ભગવાન ભદ્રબાહુદેવામી

પરમકૃપાળુ, અનત ઉપકારી, અરિહંત પરમાત્મા તથા સદ્ગુરુદેવની પરમકૃપાથી—અર્થથી જિનેશ્વરભાષિત તથા સૂત્રથી ગણધરભગવંતઅથિત—દ્વાદશાંગીરૂપી માળાના પ્રથમ પુષ્પરૂપ શ્રી આચાર્યાંગસૂત્ર(આચાર્યાંગસુત્ત)ને વિવિધ સામગ્રીને આધારે સંપાદિત કરીને આગમભક્ત જગત સમક્ષ રજૂ કરતાં આજે અમને અપૂર્વ આનંદનો અનુભવ થાય છે.

કેવલજ્ઞાન પ્રગટ થયા પછી ભગવાન મહાવીર પરમાત્માએ આપેલી દેશનાનો સાર ગણધર ભગવાનો દ્વારા, સ્થવિરો દ્વારા તથા અતિપ્રાચીન પૂર્વધર મહાપુરુષો દ્વારા આગમ ગ્રંથોમાં સંગૃહીત થયેલો છે. આગમો જૈનશાસનનો આધાર છે. ‘આગમ ગ્રંથોનાં મૂળ તથા ટીકાસહિત અનેક સંપાદન—પ્રકાશનો આજ સુધીમાં થયાં હોવા છતાં, પ્રાપ્ત થયેલી હસ્તલિખિત પ્રાચીન વિપુલ સામગ્રી તથા ચૂર્ણિ—ટીકા આદિ વ્યાખ્યા ગ્રંથોને આધારે પાઠ—પાઠાંતરો સાથે આગમ ગ્રંથોની વાચના તૈયાર થવી જોઈએ’ આ વાતનો સ્પષ્ટ ખ્યાલ આજીવન શ્રુતોપાસક આગમપ્રભાકર સ્વં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને ધણાં વર્ષો પૂર્વે આવેલો હતો, તેથી તેમના જીવનકાળ દરમ્યાન તેમણે સમગ્ર આગમ પ્રકાશન નિમિત્તે વિપુલ પ્રમાણમાં વિવિધ સામગ્રીનો ધણા જ પરિશ્રમપૂર્વક સંગ્રહ કરી રાખેલો છે કે જેથી ભવિષ્યમાં આગમસંપાદન ધણું સરળ બને. આ બધી સામગ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીયસંસ્કૃતિ વિદ્યામંદિર—અમદાવાદ—માં સુરક્ષિત છે. આ અંગે તેમની પ્રેરણાથી જ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તરફથી જૈન આગમ ગ્રંથમાલાનો તેમના જ સ્વહસ્તે પ્રારંભ થયેલો હતો. આ રીતે આ અત્યંત મહત્ત્વની પ્રવૃત્તિના મૂળ બીજ અને પ્રેરક રૂપે પુણ્યનામધેય સ્વં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને સહસ્રશઃ ધન્યવાદ ધટે છે.

તેઓશ્રીના સ્વર્ગગમન પછી પણ શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયે આગમ પ્રકાશનનું આ મહત્ત્વપૂર્ણ કાર્ય ચાલુ રાખેલું છે તે માટે, તથા પ્રસ્તુત આચાર્યાંગસૂત્રના સંપાદન દ્વારા પ્રભુવાણીની—આગમની મંગળવાણીની ઉપાસના કરવાનો, તેમ જ—મારા અનંત ઉપકારી પૂજ્યપાદ ગુરુદેવ અને પિતાશ્રી મુનિરાજશ્રી ભુવનવિજયજી મહારાજની ઉત્કટ ઇચ્છાપૂર્વક મને સૂચના હતી કે ‘હવે તું

આગમોની ઉપાસના કર.' એટલે એ રીતે—ગુરુવાણીની આરાધના (ગુરુવચનસેવના) કરવાનો જે ધન્ય અવસર મને આપ્યો છે તે માટે શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના કાર્યવાહકોને પણ ધન્યવાદ ધટે છે.

આજથી આરંભ વર્ષ પૂર્વે શ્રી શંખેશ્વરજી તીર્થમાં આ કાર્યનો પ્રારંભ થયો હતો. તે પછી કેટલોક સમય આ કાર્ય બંધ રહ્યું હતું. ત્રણેક વર્ષ પૂર્વે રાણપુરજી તીર્થથી આ કાર્યની વ્યવસ્થિત શરૂઆત થઈ હતી. આજે દેવગુરુકૃપાએ આચારાંગસૂત્ર વિદ્વાનો સમક્ષ રજૂ કરતાં અમે આનંદ અનુભવીએ છીએ.

એ જ રીતે સૂત્રકૃતાંગસૂત્ર (સુયગંગસુત્ર)નું મુદ્રણ પણ ચાલુ છે. તે પણ દેવ-ગુરુકૃપાએ યથાસંભવ શીઘ્ર, વિદ્વાનો સમક્ષ રજૂ કરવા અમે ભાવના ધરાવીએ છીએ.

જે હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે આચારાંગસૂત્રનું સંપાદન કરવામાં આવ્યું છે તે આધારભૂત પ્રતિઓનો પરિચય આ પ્રસ્તાવનાના છેવટના ભાગમાં આપેલો છે.

જૈન પ્રવચનમાં આચારાંગસૂત્રનું મહત્ત્વપૂર્ણ સ્થાન

શ્રી આચારાંગસૂત્ર જૈન પ્રવચનના સારભૂત છે. તેથી ૧^૧ તીર્થંકર ભગવાનો તીર્થપ્રવર્તનના પ્રારંભમાં જ આચારાંગના અર્થનું પ્રરૂપણ કરે છે, ગણધરો પણ તે જ ક્રમે સૂત્રોની રચના કરે છે, મોક્ષના મુખ્ય હેતુનું આમાં પ્રતિપાદન છે, આ પ્રવચનનો સાર છે, આચારાંગનું જ્ઞાન મેળવ્યા પછી જ શ્રમણધર્મેનું સાચું સ્વરૂપ સમજાય છે, ગણી થનારે સર્વ પ્રથમ આચારધર થવું જ જોઈએ, આ આચારાંગ જૈનદર્શનનો વેદ છે' ઇત્યાદિ ભવ્ય શબ્દોથી નિર્યુક્તિકાર ભગવાન ભદ્રબાહુ સ્વામીએ આચારાંગસૂત્રનું અત્યંત બહુમાનપૂર્વક વર્ણન કર્યું છે.

આચારાંગસૂત્રમાં અતિસંક્ષિપ્ત છતાં અત્યંત વેધક અનેકાનેક સુવાક્યો અનેક સ્થળે પથરાયેલાં છે. ગંભીર રીતે તેનું મનન કરવામાં આવે તો અનાદિકાલીન અજ્ઞાન અને મોહને ક્ષણવારમાં હચમચાવી મૂકે એવી તેનામાં અત્યંત તેજોમય દિવ્યશક્તિ ભરેલી છે. આચારાંગસૂત્રનું અધ્યયન કરતી વખતે, પ્રભુ મહાવીર પરમાત્માની અતિશયોથી ભરેલી પાંત્રીસ ગુણયુક્ત દિવ્ય, ગંભીર વાણી જાણે સાક્ષાત્ સાંભળતા હોઈએ તેવો અપૂર્વ આનંદાનુભવ થાય છે. પ્રભુની વાણી સાંભળીને ક્ષણવારમાં જ મેઘકુમાર, ધન્યકુમાર, શાલિભદ્ર, ધના કાકંદી આદિ મહાપુરુષો સંસારથી કેમ વિરક્ત બની ગયા હશે, આત્માનુભવના ઉત્કટ રસિક કેમ બની ગયા હશે અને તરત જ પ્રભુના શિષ્ય કેમ થઈ ગયા હશે તેનો કંઈક ખ્યાલ શ્રી આચારાંગસૂત્રનું બહુમાનપૂર્વક ગંભીરભાવે અધ્યયન કરવાથી સહજભાવે આવે છે. 'વાંચો અને નાચો' એમ કહેવાનું મન થઈ આવે તેવાં અનેક સુવાક્યોનાં દર્શન આચારાંગસૂત્રમાં થાય છે.

આચારાંગસૂત્રનાં વિવિધ નામો

આયારો ૧ આચારો ૨ આગારો ૩ આગરો ૪ આસારો ૫ ।

આયરિસો ૬ અંગં તિ ય ૭ આઈણ્ણા ૮ ડડ જાહ ૯ આમોક્કલા ૧૦ ॥ ૭ ॥ —આચારાઙ્ગનિર્યુક્તિ

૧. સંવેસિં આયારો તિત્થસ્સ પવત્તણે પઢમયાણ । સેસાઈ અંગાઈં એકારસ આણુપુવ્વીણ ॥ ૮ ॥

આયારો અંગાણં પઢમં અંગં દુવાલસણ્ઠં પિ । एत्थ य मोक्खोवाओ एत्थ य सारो पवयणस्स ॥ ૯ ॥

આયારમ્મિ અહીં જ જાઓ હોઈ સમણધમ્મો ડ । તમ્હા આયારધરો મણ્ણઈ પઢમં ગણિદ્ધાણં ॥ ૧૦ ॥

નવવંમચેરમડ્ઢો અદ્ધારસપયસહસ્સિઓ વેદો । હવઈ ય સપંચચૂલો બહુ-વહુતરઓ પયગ્ગેણં ॥ ૧૧ ॥

—આચારાંગનિર્યુક્તિ

આચાર એ આચારાંગનું પ્રસિદ્ધ નામ છે, તે ઉપરાંત ખીજા પણ નવ પર્યાયો નિર્ધુક્તિમાં ઉપર પ્રમાણે જણાવેલા છે. આ દશે ય નામોનો અર્થ ચૂલ્લિ તથા વૃત્તિને આધારે સંક્ષેપમાં નીચે પ્રમાણે છે—

- ૧ જાનાદિ આચારોનું તેમાં પ્રતિપાદન હોવાથી તેનું નામ આચાર છે.
- ૨ ક્રોધાદિ અપ્રશસ્તભાવોને તથા કર્મનાં બંધનોને ચારે બાજુથી ચલાયમાન કરે છે તેથી તે આચાર છે.
- ૩ રાગાદિરસિત સમભાવમય ભૂમિકામાં આત્માનું અવસ્થાન આનાથી સિદ્ધ થાય છે તેથી તે આચાર છે.
- ૪ જાનાદિ તથા નિર્જરાદિ રત્નોની ખાણ હોવાથી તે આચાર છે.
- ૫ સંસારમાં ત્રાસી ઝીંકેલા જીવોને આની પ્રાપ્તિથી આશ્વાસન મળે છે તેથી તે આશ્વાસ છે.
- ૬ જીવનમાં શું કરવા લાયક છે અને શું કરવા લાયક નથી તેનું આમા સ્પષ્ટ દર્શન થતું હોવાથી તે આદર્શ છે.
- ૭ આત્માનું સાચું સ્વરૂપ આમાં વ્યક્ત થાય છે તેથી તે અંગ છે.
- ૮ સર્વ સાધુઓએ મોઢા માટે આચરેલા જાનાદિ આચારોનું આમાં પ્રતિપાદન હોવાથી તે આચારી છે.
- ૯ જાનાદિ આચારોનો આનાથી જન્મ થાય છે માટે તે આન્નતિ છે. (વૃત્તિ)
અથવા ‘ગુરુપરંપરાથી આ ગ્રંથ આવેલો છે માટે તે આચારિ છે.’ (ચૂલ્લિ)
- ૧૦ કર્મોથી મુક્ત થવાનો આ ઉપાય હોવાથી તે આમોક્ષ છે.

દ્વાદશાંગીમાં આચારાંગસૂત્રની પ્રથમતા

દ્વાદશાંગીમાં આચારાંગસૂત્ર સૌથી પ્રથમ છે, આ તો પ્રસિદ્ધ વાત છે. પરંતુ આ પ્રથમતા રચનાની અપેક્ષાએ છે કે સ્થાપનાની અપેક્ષાએ છે એ વિષે લિન લિન ઉલ્લેખો મળે છે.

નંદિસૂત્ર ઉપરની ચૂલ્લિમાં ભગવાન્ જિનદાસગણી મહત્તર એમ જણાવે છે? કે ‘તીર્થંકર ભગવાન જ્યારે તીર્થનું પ્રવર્તન કરે છે ત્યારે પૂર્વગત સૂત્રોનો અર્થ સૌથી પ્રથમ કહે છે માટે તેને પૂર્વ કહેવામાં આવે છે, પરંતુ ગણધર ભગવાનો જ્યારે સૂત્રરચના કરે છે ત્યારે, આચારાંગ, સૂત્રકૃતાંગ આદિ ક્રમથી રચના અને સ્થાપના કરે છે. એટલે અર્થથી પૂર્વોનું નિરૂપણ

૧. “સવ્વેસિં આયારો તિત્થસ્સ પવત્તણે પદમયાણં । સેસાઈ અગાઈં એક્કારસ આણુપુવ્વીણં ॥ ૮ ॥” — આચારાજ્ઞનિર્ધુક્તિ ।

૨. “સે કિં તં પુવ્વગતં ? તિ, ઉચ્ચતે—જમ્હા તિત્થકરો તિત્થપવત્તણકાલે ગણધરાણ સવ્વસુતાધારત્તણતો પુવ્વં પુવ્વગતસુતત્થં માસતિ તમ્હા પુવ્વ તિ મણિતા, ગણધરા પુણ સુત્તરચણં કરેંતા આયારાઈકમેણ રચંતિ ટ્ઠવેંતિ ય । અણ્ણાયરિયમતેણં પુણ પુવ્વગતસુતત્થો પુવ્વં અરહતા માસિતો, ગણહરેહિં વિ પુવ્વગતસુતં ચેવ પુવ્વં રહિંતં, પચ્છા આયારાઈ । એવમુક્તે ચોદક આહ—ણણ પુવ્વાવરવિરુદ્ધં, કમ્હા ? જમ્હા આયારનિજ્જુત્તીણં મણિતં “સવ્વેસિં આયારો” ગાહા [આચારાજ્ઞનિર્ધુક્તિ ગા ૦ ૮] । આચાર્યાઽઽહ—સત્યમુક્તં, કિંતુ સા ઠવણા, ઇમં પુણ અક્કરરચણં પહુચ્ચ મણિતં, પુવ્વં પુવ્વા કતા હત્યર્થઃ ।” —નન્દીચૂર્ણિ પૃ ૦ ૭૫ । નન્દીવૃત્તિ હારિમદ્રી પૃ ૦ ૮૮ । આ જ વાત સસ્કૃતમાં સમવાયાંગવૃત્તિ (પૃ ૦ ૧૩૦-૧૩૧) માં પણ છે

સૌથી પ્રથમ છે, અને સૂત્રરચનાની દૃષ્ટિએ આચારાંગ સર્વમાં પ્રથમ છે. અન્ય આચાર્યોના મત પ્રમાણે તીર્થંકર ભગવાનો પૂર્વગત સૂત્રોનો અર્થ પ્રથમ કહે છે અને ગણુધર ભગવાન પણ સૌથી પ્રથમ પૂર્વોની રચના કરે છે, ત્યાર પછી આચારાંગ આદિની રચના કરે છે.’

આચારાંગચૂર્ણિમાં જણાવ્યું છે^૧ કે સર્વે તીર્થંકર ભગવાનો આચારાંગનો અર્થ સૌથી પ્રથમ કહે છે અને ત્યાર પછી બાકીનાં ૧૧ અંગોનો અર્થ કહે છે અને તે જ ક્રમથી ગણુધર ભગવાનો પણ સૂત્રોની રચના કરે છે.

શીલાંકાચાર્ય પણ આચારાંગવૃત્તિમાં જણાવે રહે કે દરેક તીર્થંકર ભગવાનો તીર્થંત્રુ પ્રવર્તન કરે ત્યારે સૌથી પ્રથમ આચારાંગનો અર્થ દોય છે, ત્યાર પછી શેષ અંગોનો અર્થ દોય છે અને ગણુધર ભગવાનો પણ એ જ ક્રમથી સૂત્રરચના કરે છે

સમવાયાંગવૃત્તિમાં અભયદેવસૂરિજી મહારાજ એમ જણાવે છે^૩ કે આચારાંગસૂત્ર સ્થાપનાની દૃષ્ટિએ પ્રથમ છે, પરંતુ રચનાની દૃષ્ટિએ બારમું છે.

શૈલી

દશવૈકાલિકનિર્ણયકિત (ગાથા ૧૬૯-૧૭૦)માં જણાવ્યું છે કે ‘નોમાતૃકાપદના બે પ્રકાર છે—અથિત અને પ્રતીર્ણુક. અથિતના ચાર પ્રકાર છે ૧ ગદ્ય, ૨ પદ્ય, ૩ ગેય અને ૪ ચૌર્ણ.’ દશવૈકાલિકની અગત્યસિંહરચિત ચૂર્ણિ, વૃદ્ધવિવરણ (આ પણ ચૂર્ણિના નામથી પ્રસિદ્ધ છે) તથા હારિભદ્રી વૃત્તિમાં બ્રહ્મચર્યનો (આચારાંગના પ્રથમશ્રુતરકંધનો) ચૌર્ણપદ શૈલીમાં સમાવેશ કરેલો છે.

સૂત્રકૃતાંગનિર્ણયકિત (ગાથા ૩)માં શ્રુતજ્ઞાનરૂપી સૂત્રના ૧ સંસારસૂત્ર, ૨ સંગ્રહસૂત્ર, ૩ વૃત્ત-નિખદ્ધસૂત્ર અને ૪ જાતિનિખદ્ધસૂત્ર એમ ચાર ભેદો જણાવ્યા છે. સૂત્રકૃતાંગની ચૂર્ણિ અને શીલાચાર્યવિરચિતવૃત્તિમાં જાતિનિખદ્ધસૂત્રના ૧ કથ્ય, ૨ ગદ્ય, ૩ પદ્ય અને ૪ ગેય એમ ચાર ભેદો વર્ણવ્યા છે અને તેમાં ગદ્ય વિભાગમાં બ્રહ્મચર્યનો (આચારાંગમૂત્રના પ્રથમશ્રુતરકંધનો) સમાવેશ કરેલો છે.

આ અંગેના પાઠો વિસ્તારથી એમ પાંચમા પરિશિષ્ટમાં પ્રારંભમાં આપેલા છે.

આચારાંગસૂત્રની રચના ગદ્ય-પદ્ય મિશ્ર શૈલીમાં છે. પ્રથમશ્રુતરકંધમાં આઠમા અધ્યયનનો આઠમો ઉદ્દેશક તથા નવમું અધ્યયન સંપૂર્ણપણે પદ્યમાં જ છે. બાકીનાં છ અધ્યયનોમાં ૧૫ પદ્યો

૧. “इयाणि पवत्तणं—सव्वेसिं आयारो० [गा० ८] गाहा । सव्वतित्थगरा वि आयारस्स अत्थं पढमं आइक्खंति, ततो सेसगाणं एक्कारसण्हं अगाणं, ताए चैव परिवाडीए गणहरा वि वुत्तं गंथंति । इयाणि पढममंगं ति, किंनिमित्तं आयारो पढमं ठविओ ? एत्थ गाहा—आयारो अंगाणं० [गा० ९] । जेण कारणेण एत्थ आयारो चरणं चैव मोक्खस्स सारो, तत्थ य ठितो सेसाणि अगाणि अहिज्झइ, तेण सो पढमं कत्तो ।” —आचारांगचૂર્णि ।

૨. “इदानीं प्रवर्तनाद्वारम् । कदा पुनर्भगवताऽऽचारः प्रणीत इत्यत आह—सव्वेसिमित्थादि । सर्वेषां तीर्थङ्कराणां तीर्थप्रवर्तनादावाचारार्थः प्रथमतयाऽभवद् भवति भविष्यति च ततः शेषाङ्गार्थ इति । गणधरा अप्यनयैवानुपूर्व्यां सूत्रतया ग्रथन्तीति । इदानीं प्रथमत्वे हेतुमाह—आयारो इत्यादि ।” —आचाराङ्गवृत्ति पृ० ६ ।

૩ “प्रथममङ्गं स्थापनामधिकृत्य, रचनापेक्षया तु द्वादशमङ्गम्”—समवायाङ्गवृत्ति पृ० १०१ । ‘द्वादशांगीनी स्थापना पूर्वानुपूर्वीकमयी છે, પરંતુ રચના પશ્ચાત્તુર્વર્વીકમયી છે’ એવો આશય આ ઉલ્લેખથી જણાય છે

તો સ્પષ્ટરૂપે છે. જ્યાં જ્યાં પદ છે ત્યાં દીકાકારે એ જાતની સ્પષ્ટતા કરી જ છે. માત્ર ૭૮મા તથા ૭૯મા સૂત્રમાં જે શ્લોકો દીકામાં ઉલ્લેખ ન હોવા છતાં સ્પષ્ટપણે પદ લાગવાથી તે રીતે અમે આપ્યા છે.

૯૯ મા સૂત્રનો પદારૂપે નિર્દેશ આ પૂર્વેની આવૃત્તિઓમાં છે. છતાં છંદમાં કંઈક ત્રુટિ જેવું લાગવાથી તેમ જ દીકામાં પણ પદ હોવાનો કોઈ આધાર મળતો ન હોવાથી અમે તેનો પદક્રમાંક આપ્યો નથી.

સૂ. ૧૨૪ માં જ્ઞાતીતમદ્...પાઠને પૂર્વેની આવૃત્તિઓમાં પદારૂપે છાપેલો છે, પરંતુ ઘણી જ પ્રતિઓમાં લઘ્વે મદ્દેસી પાઠ મળતો નથી, વૃત્તિ જોતાં એ પાઠ વૃત્તિનો જ અંશ દેખાય છે^૧ પરંતુ શ્લોક જેવા લાગતા મૂળને પૂર્ણ કરવા માટે કોઈ લેખક કોઈક પ્રતિમાં તે મૂળમાં ઉમેરી દીધો હોય અને શ્લોક પૂર્ણ કર્યો હોય તેમ જણાય છે.

આ સિવાય બીજાં અનેક વાક્યો છે કે જે પદના અંશ જેવા લાગે છે. મૂળમાં પદ જ હોય અને બીજાં અંશ કાળક્રમે લુપ્ત થયો હોય એવી પણ સંભાવના વિદ્વાનો કરે છે.

પ્રમુખની આવી અત્યંત દિવ્ય દેશના આચારાંગસૂત્રમાં સાંભળવા મળે છે,^૨ એ પણ જીવનનો મહાન અને અપૂર્વ આનંદ છે.

અમે મોટા ભાગનાં આવાં વાક્યોને એવી રીતે છૂટાં છૂટાં ગોઠવ્યાં છે કે ગદ્યરૂપે જેમણે વાંચવાં હોય તે ગદ્યરૂપે વાંચી શકે અને પદરૂપે વાંચવા હોય તે પદરૂપે પણ વાંચી શકે.^૩

બીજાં શ્રુતસ્કંધ મોટા ભાગે લગભગ ગદ્યરૂપે છે, ૧૫ મા અધ્યયનમાં ૧૮ પદ છે. ૧૬ મુ અધ્યયન સંપૂર્ણપણે પદરૂપે છે.

બંને શ્રુતસ્કંધમાં બધાં મળી ૧૪૬ પદ છે.

આચારાંગસૂત્રના રચયિતા

सुयं मे आउसं ! तेण भगवया एवमक्खायं—इह मेगेसिं णो सण्णा भवति ।

હું આયુષ્મન (દીર્ઘાયુષ જંબૂ!) મેં [સાક્ષાત્] સાંભળ્યું છે. તે ભગવાને (મહાવીર પરમાત્માએ) આ પ્રમાણે કહ્યું છે કે આ જગતમાં કેટલાયને સંતા જ હોતી નથી [કે હું ક્યાંથી આવ્યો છું અને ક્યાં જવાનો છું છતાંદિ].

શ્રી આચારાંગસૂત્રનુ આ સર્વપ્રથમ વાક્ય છે.

૧. “एतदनुदर्शी च किणुणो भवतीत्याह—निज्झोस इत्यादि (निज्झोसइत्ति १), पूर्वोपचितकर्मणां निज्झोपयिता, क्षपकः क्षपयिष्यति वा, तृजन्तमेतद्भुजन्तं वा । कर्मक्षपणायोद्यतस्य च धर्मध्यायिन शुक्रध्यायिनो वा महायोगीश्वरस्य निरस्तसंसारदुःखविकल्पाभासस्य यत् स्यात् तद्दर्शयति—का अरई के आणंदे।”—आचाराङ्गवृत्ति पृ० १६८ ।

૨. નંદિસુતંતી પ્રસ્તાવનામાં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ પણ જણાવે છે કે—“આચારાંગનાં ભાષા અને ભાવ એ બન્ને તો એ વાતની સાક્ષી આપે જ છે કે તે ભગવાન મહાવીરના ઉપદેશની અત્યંત નિકટ છે.” પૃ. ૨૦

૩. “गाथा वक्तुमा? या न गद्येन भाषिता, अपि तु पादोपनिबन्धेन द्विपदा वा चतुष्पदा वा पंचपदा वा षट्पदा वा इयमुच्यते गाथा” [श्रावकभूमि पृ० १३७] આ પ્રમાણે ગાથાનું સ્વરૂપ બોદ્ધા-ચાર્ય અસંગે વર્ણવ્યું છે. એ રીતે વિચાર કરીએ તો આવા ઘણા પાઠો ગાથારૂપે આચારાંગમાં વાંચી શકાય બોદ્ધાચાર્ય અસંગનો સમય વિક્રમની ચોથી શતાબ્દી લગભગ છે.

ચૂલિગ્રંથોમાં નથી. ૧ આચારાંગવૃત્તિકાર ૨ શીલાચાર્ય માત્ર ચાર ચૂલાઓને જ બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ગણાવે છે, ૩ સંગ્રહ છે ૪ નિશીથસૂત્ર સ્વતંત્ર સૂત્રગ્રંથ હોવાથી તેમણે બીજા શ્રુતસ્કંધમાં તેને ગણ્યું નથી. નિશીથચૂલિકારે તો નિશીથસૂત્રને આચારાંગસૂત્રના જ છઠ્ઠીસમા અધ્યયનરૂપે ગણ્યું છે. ૫

૧ સમવાયાંગસૂત્રમાં ચૂલિકાસંદિત આચારાંગનાં ૨૫ અધ્યયનો જણાવેલાં છે. સમવાયાંગ

અણંતગુણા । .....વહુચરગં પજવા હોંતિ । વહુતેણ અગં વહુચરગ, વહુત્વેનાપ્ર પર્યાયા ભવંતીતિ.....
ગનં વહુઅગ । ઇયાણિ ઉવચારગં—ઉવચરણં ઉવચારો । ઉવચારો નામ ગ્રહણં અધિગમેત્યર્થઃ ।
.....પિટ્ટિમો જો ઘેપટ મો ઉવચારગં ભાવગં ભવતિ । .....તં ચિમ ચેવ પક્ષ્પજ્ઞયણં । કહં ?
જઓ મળતિ—

પંચનહ વિ અગગાં ઉવચારેણેદં પંચમં અગમં । જં ઉવચરિત્તુ તાદં તસ્સુવચારો ન હ્રરા તુ ॥
.....ઉપચરણં ઉપચારઃ । તેણ ઉવચારેણ કરણભૂતેણ હ્રમિત્યાચારપ્રકલ્પ પંચમં અગમં તિ ।
.....ગિણ્યાહ—કય ? આચાર્યાહ—જં ઉવચરિત્તુ તાદં । જં ચરમાત્ કારણાત્ ઉવચરિત્તુ ગૃહીત્વા
તાદં તિ ચરો અગગાં તસ્સેતિ આચારપ્રકલ્પસ્ય ઉપચારો ગ્રહણં । ન ઇતિ પ્રતિષેધે, હ્રતરહા તુ
તેવગૃહીતેષુ । સીસો પુચ્છતિ—દસવિહવક્ષણે કયમેણ અગેણાહિકારો ? મળતિ—ઉપચારેણ
તુ પગતં ઉવચરિતાધીત ગમિતમેગદ્વા । ઉવચારો વક્ષાતો । પગતં અહિગાર પ્રયોજન—
મિત્યર્થઃ । .....ઉવચારો તિ વા અહિત તિ વા આગમિયં તિ વા ગૃહીતં તિ વા એગદ્વા । ”

—નિશીથચૂર્ણિ ભા. ૧, પૃ. ૨૭-૩૦ ।

૧. બુઓ આ ગ્રંથમાં પૃ. ૧૦૩ ટિ. ૨.

૨. વૃત્તિકારનું શીલાંકાચાર્ય નામ પ્રસિદ્ધ છે, ક્વચિત્ શીલાંગ નામનો ઉલ્લેખ પણ મળે છેઃ
છતાં તેઓ પોતે જ પોતાનો શીલાચાર્ય નામથી મુખ્યતથા નિર્દેશ કરે છે એટલે અમે પણ પ્રાય,
સ્વર્વત્ર એ નામથી ઉલ્લેખ કર્યો છે. પાટણના સંઘવી પાડાના ભંડારની (ક્રમાંક ૩૦) સવત્ ૧૪૬૭ માં
લખાયેલી તાડપત્રીય પ્રતિમાં પૃ. ૨૬૫ માં શીલાચાર્યેણ કૃતા...એવો ઉલ્લેખ છે અને પૃ. ૩૬૬ માં
આચાર્યશ્રી શીલાંગવિરચિતાયા આચારટીકાયાં દ્વિતીયશ્રુતસ્કંધ. પરિસમાપ્ત. । [પૃ. ૩૬૬] એ રીતે
શીલાંગ નામનો ઉલ્લેખ પણ મળે છે.

૩. નિશીથસૂત્ર આચારાંગની પાંચમી ચૂલાડપ હોવાથી બીજા શ્રુતસ્કંધમાં જ હતું. પરંતુ તેનો સ્વતંત્ર
ગ્રંથરૂપે બાબર હોવાની અપેક્ષાએ બીજા શ્રુતસ્કંધમાં ચાર ચૂલિકાઓ ગણાવવામાં આવી છે,
આ વાત સમવાયાંગવૃત્તિમાં અભયદેવસૂરિ મહારાજે કરેલા નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ ઉપરથી પણ
સમજાય છે—

“આચારસ્સ ણં મગવઓ સચૂલિયાગસ્સ પંચાર્સાઈ ઉદ્દેસણકાલા પળ્લત્તા” [સમવાયાંગસૂત્ર] ।
વૃત્તિઃ—તત્ર આચારસ્ય પ્રથમાંગસ્ય નવાધ્યયનાત્મકપ્રથમશ્રુતસ્કન્ધસ્ય સચૂલિયાગસ્સ તિ, દ્વિતીયે હિ
તસ્ય શ્રુતસ્કન્ધે પચ્ચ ચૂલિકાઃ, તાસુ ચ પચ્ચમી નિશીથાખ્યેહ ન ગૃહ્યતે ભિજ્ઞપ્રસ્થાનરૂપત્વાત્ તસ્યાઃ,
તદન્યાશ્વત્સ, તાસુ ચ પ્રથમદ્વિતીયે સપ્તસપ્તાધ્યયનાત્મિકે, તૃતીય—ચતુર્થ્યાવેકૈવાધ્યયનાત્મિકે, તદેવં
સહ ચૂલિકાભિર્વર્તેત ઇતિ સચૂલિકાક, તસ્ય પચ્ચાશીતિરુદ્દેશનકાલા ભવન્તીતિ । ”—સમવાયાંગવૃત્તિ
પૃ. ૯૨ ।

૪. “પુવાણપુત્વીએ ઇચ્છેયં ણિસીહચૂલજ્ઞયણં છવ્વીસહમ” —નિશીથચૂર્ણિ ભા. ૧ પૃ. ૪ ।

૫. “આચારસ્સ ણં મગવઓ સચૂલિયાગસ્સ પળ્લવીસં અજ્ઞયણા પળ્લત્તા, તંજહા—સત્થપરિણા ૧
લોગવિજઓ ૨ સીઓસણીઅ ૩ સમ્મતં ૪ । આવતિ ૫ ધુય ૬ વિમોહો ૭ ઉવહાણસુયં ૮ મહ-
પરિણા ૯ ॥ ૧ ॥ પિંડેસણ ૧૦ સિજ્જિરિયા ૧૧-૧૨ માસજ્ઞયણા ૧૩ ચ વત્થપાણ્ણ ૧૪-૧૫ ।

તથા નંદીમૂળમાં આચારંગના બે શ્રુતરૂઢ અને પચીસ અધ્યયનો બાણવેશાં છે.^૧

ભગવાન્ ઉમાસ્વાતિએ રંગેલા પ્રશમરતિ પ્રદરણમાં પણ આચારંગનો સંક્ષિપ્ત સાર બાણવતાં ૨૫ અધ્યયનોનો બે અર્થ વર્ણવેલો છે.^૨

ઊગ્ગહપડિમા ૧૬ સત્તિક્ષણતયા ૨૩ ભાવળ ૨૪ વિમુત્તી ૨૫ ॥ ૨ ॥ નિર્સીહજ્ઞયળ પળવીસ-
(છઞ્વીસ)ડમં ।” —સમવાયાજસૂત્ર ।

બીજે રથળે સમવાયાંગમાં આ રીતે પણ ઉલ્લેખ મળે છે—

“ નિષ્ઠં ગણિપિડગાં આચારચૂલ્યાવજ્ઞાણં સત્તાવજ્ઞં અજ્ઞયળા પળળતા, તંજહા—આચારે મૂયગઢે ઠાળે ।” [અમયઢેવગૂરિરચિતા વૃત્તિઃ—] “ગણિપિડગાળં તિ ગણિનઃ—આચાર્યસ્ય પિટકાનીવ પિટકાનિ સર્વસ્વભાજનાનીતિ ગણિપિટકાનિ તેપામ્ । આચારસ્ય શ્રુતસ્કન્ધદ્વયરૂપસ્ય પ્રથમાજ્ઞસ્ય ચૂલિકા સર્વાન્તિમમધ્યયન વિમુક્ત્યભિધાનમાચારચૂલિઞ્ચ, તદ્વર્જાનામ્ । તત્રાચારે પ્રથમશ્રુતસ્કન્ધે નવાધ્યયનાનિ, દ્વિતીયે પોડળ, નિર્ગાયાધ્યયનસ્ય પ્રરથાનાન્તરત્વેનેહાનાશ્રયળાત્, પોડળાનાં મધ્યે ંકરય આચારચૂલિકેતિ પરિહૃતત્વાન્ ંપાણિ પઞ્ચદળ, મૂત્રઠુતે દ્વિતીયાજ્ઞે પ્રથમશ્રુતસ્કન્ધે પોડળ, દ્વિતીયે સત્, સ્થાનાજ્ઞે દશેત્યેવં સત્પઞ્ચાળદિતિ ।” —સમવાયાજસૂત્રે પૃ૦ ૭૩ ।

૧. સે કિં તં આચારે ?.....સે ં અંગઢૃયાળ પઢમે અળે, ઢો સુયક્તઢ્ધા, પળવીસ અજ્ઞયળા, પચાસીની ઉઢેસળકાલા, પંચાસીતી સમુઢેસળકાલા, અઢારસ પયસહસ્સાઢં પઢગેળં..... । સે તં આચારે ૧ ।

—નન્દીસૂત્ર ૮૭, સમવાયાજસૂત્ર ।

“ ઢ્ઢો શ્રુતસ્કન્ધાવધ્યયનસમુઢાયલક્ષણૌ । પઞ્ચવિંશતિરધ્યયનાનિ । તઢથા—

સત્થપરિજ્ઞા ૧ લોગવિજયો ય ૨ સીતોસળિજ ૩ સમ્મતં ૪ ।

આવંતિ ૫ ધુઅ ૬ વિમોહો ૭ મહાપરિજ્ઞો ૮ વહાળસુયં ૯ ॥ ૧ ॥ પઢમો સુયક્તઢ્ધો ।

પિંડેસળ ૧ સેજિ ૨ રિયા ૩ ભાસજ્ઞાયા ૪ ય વત્થ ૫ પાણસા ૬ ।

ઊગ્ગહપડિમા ૭ સત ય સત્તિક્ષયા ૧૪ ભાવળ ૧૫ વિમુત્તી ૧૬ ॥ ૨ ॥

ંવમેતાનિ નિર્ગાથવર્જાનિ પઞ્ચવિંશતિરધ્યયનાનિ । તથા પઞ્ચાશીત્યુઢેશનકાલાઃ । કથમ્? ઉચ્યતે—

અજ્ઞસ્ય શ્રુતસ્કન્ધસ્યાધ્યયનસ્યોઢેગકસ્ય ચ ંતેપાં ચતુર્ણામપ્યેક ંવ, ંવં સત્થપરિજ્ઞાળ સત્ ઉઢેસળકાલા ૭, લોગવિજયસ્સ ૬ (ફા), સીઓસળિજસ્સ ચઢરો ૪ (ઢૂ), લોગસારસ્સ છ ૬ (ફૂ), ધુતસ્સ પંચ

૫ (ના), વિમોહજ્ઞયળસ્સ ૮ (હ), મહાપરિજ્ઞાળ સત્ ૭ (ઁ), ંવહાળસુતસ્સ ચઢરો ૪ (ઢૂ),

પિંડેસળાળ ંક્કારસ ૧૧, સેજાળ નિજિ ૩, ંરિયાળ તિજિ ૩, ભાસજ્ઞાળ ઢોજિ ૨, વત્થેસળાળ ઢોજિ

૨, પાણસળાળ ઢોજિ ૨, ઊગ્ગહપડિમાળ ઢોજિ ૨, સત્તિક્ષયાળ સત્ ૭, ભાવળાળ ંક્કો ૧, વિમુત્તીળ

ંક્કો ૧, ંવમેય સપિંડિયા પંચાસીઢે મવંતિ ।.....ંવં સમુઢેસળકાલા વિ ભાળિયંવા ।” —નન્દિવૃત્તિ

હારિમઢ્રી પૃ૦ ૭૬ । “સત્થપરિજ્ઞેત્યાદિગાથાયામત્ર ચતુર્થપાઢો ‘મહાપરિજ્ઞોવહાળસુય’મિતિ વક્ષ્યમાળ-

વ્યાખ્યાનેનાયમેવાત્ર પાઠઃ । અન્યત્ર ચ ંવહાળસુયં મહાપરિજ્ઞેતિ પઢ્યતે તચ્છેહ નોપપઢ્યતે ંઢેશન-

કાલસંખ્યાયા વિઢટનાન્ મહાપરિજ્ઞાયાસ્તત્ર પ્રથમમુપાઢાનાન્ પશ્ચાઢુપધાનશ્રુતસ્યેતિ ‘હવં ય સપંચ-

ચૂલો’ તિ દ્વિતીયશ્રુતસ્કન્ધે પઞ્ચ ચૂઢા.” નન્દિવૃત્તિઢુર્ગપઢવ્યાખ્યા પૃ૦ ૧૬૩-૧૬૪ ।

“ઢ્ઢો શ્રુતસ્કન્ધૌ અધ્યયનસમુઢાયલક્ષણૌ, પઞ્ચવિંશતિરધ્યયનાનિ । તઢથા—‘લોગવિજઓ.....

મહાપરિજ્ઞો ૮ વહાળસુયં ૯ ॥’ ંતિ પ્રથમઃ શ્રુતસ્કન્ધઃ । ‘પિંડેસળ ૧.....વિમુત્તી ૧૬ ॥’ ંતિ

દ્વિતીયઃ શ્રુતસ્કન્ધઃ । ંવમેતાનિ નિર્ગાથવર્જાનિ પઞ્ચવિંશતિરધ્યયનાનિ ।” —સમવાયાળવૃત્તિ પૃ૦ ૧૦૮ ।

૨ ંતિ ંળઢોપવિપર્યાસઢર્જનાઢ્વિપયમૂઢ્ઢિતો હ્યાત્મા ।

મવપરિવર્તનમીઢમિરાચારમવવેક્ષ્ય પરિરક્ષ્યઃ ॥ ૧૧૨ ॥

આચારાંગની પાંચે ય ચૂલાઓના કર્તા વિષે વિચાર કરીએ તો નિર્યુક્તિકાર ભગવાન ભદ્રપાહુ આચારાંગને—આચારાંગની પાંચે ય ચૂલાઓને સ્થવિરકૃત જણાવે છે. આ નિર્યુક્તિની ગાથા તથા સ્થવિર શબ્દથી કોને ગ્રહણ કરવા એ અંગે ચૂલિકાર તથા વૃત્તિકાર શીલાચાર્યે કરેલી વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે—

થેરેહિડગુગહદ્ધા સીસહિઅં હોડ પાગડત્યં ચ । આચારાઓ અત્યો આચારગોસુ પવિમત્તો ॥ ૨૮૭ ॥

[ચૂર્ણિ:]—એવાણિ પુણ આચારગાણિ આચારા ચેવ ણિજ્જૂદ્ધાણિ । કેણ ણિજ્જૂદ્ધાતિં ? થેરેહિં । થેરા ગણધરા । કિણિમિત્તં ? અણુગહત્યં સાહૂણં, સિસ્સાણ હિયત્યં, પાગડત્યં ચ ભવડ ત્તિ આચારસ્સ અત્યો આચારગોસુ ણિજ્જૂદ્ધો ઠવિતો વિમત્તો પિઢીકૃતો પૃથક્ પૃથક્, પિંડસ્સ પિંડેસણાસુ કતો, સેજ્જત્યો સેજ્જાસુ, એવં સેસાણ વિ ।

[વૃત્તિ:]—તન્નેદમિદાનીં વાચ્યમ્—કેનૈતાનિ નિર્યૂદાનિ કિમર્થં કુતો વેતિ, અત આહ—થેરેહીત્યાદિ । સ્થવિરૈઃ શ્રુતવૃદ્ધૈશ્ચતુર્દશપૂર્વવિદ્ધિનિર્યૂદાનિ । કિમર્થમ્ ? શિષ્યહિતં ભવત્વિતિ કૃત્વાડ-નુગ્રહાર્થમ્, તથાડપ્રકટોડર્થઃ પ્રકટો યથા સ્યાદિત્યેવમર્થં ચ । કુતો નિર્યૂદાનિ ? આચારાત્ સકાશાત્ સમસ્તોડપ્યર્થ આચારાગ્રેષુ વિસ્તરેણ પ્રવિમત્ત ઇતિ । (—પૃ૦ ૩૧૯)

વૃત્તિકાર શીલાચાર્યે નિર્યુક્તિમાં આવતા સ્થવિર શબ્દનો ચતુર્દશપૂર્વવિત્ એવો સામાન્ય રીતે અર્થ જણાવે છે.

પરંતુ આચારાંગચૂલિકાર નિર્યુક્તિમાં આવતા સ્થવિર શબ્દનો ‘ગણધર’ અર્થ કરે છે. ખીજો શ્રુતસ્કંધ આચારાંગસૂત્રની ચૂલિકારૂપે તેનો જ અંશ હોવાથી ચૂલિકાર તેને પણ ગણધરવિરચિત કહે તે સ્વાભાવિક છે. નિશીથસૂત્ર આચારાંગસૂત્રની પાંચમી ચૂલિકારૂપ હોવાથી તે પણ આચારાંગનો અંશ છે, તેથી નિશીથચૂલિકામાં પણ નિશીથસૂત્રને ગણધરનો

સમ્યક્ત્વજ્ઞાનચારિત્રતપોવીર્યાત્મકો જિનૈઃ પ્રોક્તઃ ।

પદ્મવિધોડયં વિધિવત્ સાધ્વાચારઃ સમનુગમ્યઃ ॥ ૧૧૩ ॥

ષડ્જીવકાયયતના ૧ લૌકિકસન્તાનગૌરવત્યાગઃ ૨ ।

શીતોષ્ણાદિપરીષદ્વિજયઃ ૩ સમ્યક્ત્વમવિકમ્પ્યમ્ ૪ ॥ ૧૧૪ ॥

સંસારાદુદ્વેગઃ ૫ ક્ષપણોપાયશ્ચ કર્મણાં નિપુણઃ ૬ ।

વૈયાવૃત્યોદયોગ[૭]સ્તપોવિધિ[૮]ર્યોષિતાં ત્યાગઃ ૯ ॥ ૧૧૫ ॥

વિધિના મૈક્ષ્યગ્રહણં ૧૦ સ્ત્રીપશુપન્ડકવિવર્જિતા શય્યા ૧૧ ।

ઈર્યા[૧૨]ભાષા[૧૩]ડમ્બર[૧૪]ભાજનૈષણા[૧૫]ડવગ્રહાઃ શુદ્ધાઃ ૧૬ ॥ ૧૧૬ ॥

સ્થાન[૧૭]નિષદ્યા[૧૮]ન્યુત્સર્ગ[૧૯]શબ્દ-[૨૦]રૂપ-[૨૧]ક્રિયાઃ પરા-ડન્યોન્યાઃ[૨૨-૨૩]

પદ્મમહાવ્રતદાહ્યં [૨૪] વિમુક્તતા સર્વસંજ્ઞેભ્યઃ [૨૫] ॥ ૧૧૭ ॥

સાધ્વાચારઃ સ્વલ્પમષ્ટાદશપદસહસ્રપરિપઠિતઃ ।

સમ્યગનુપાલ્યમાનો રાગાદીન્ મૂલતો હન્તિ ॥ ૧૧૮ ॥

આચારાધ્યયનોક્તાર્થભાવનાચરણગુપ્તહૃદયસ્ય ।

ન તદસ્તિ કાલવિવરં યત્ર ક્વચનાભિભવનં સ્યાત્ ॥ ૧૧૯ ॥—પ્રશ્નસરતિ

૧. નિશીથચૂલિકાના કર્તા જિનદાસ ગણી મહત્તર છે. નિશીથચૂલિકાના પ્રારંભની ગાથામાં તેઓ જણાવે છે કે—

મણિયા વિમુત્તિચૂલા અહુણાવસરો ણિસીહચૂલાણ ।

કો સંબંધો તસ્સા ? મણ્ણ્ઙ્ ઇણમો ણિસામેહિ ॥ ૪ ॥

આ ઉપરથી નિશીથચૂલિકા અને આચારાંગચૂલિકાના કર્તા એક હોય તેમ પણ સમજી શકાય છે

૧. આત્માગમ કહેલો છે અર્થાત્ નિશીથસૂત્રને ગણધરપ્રણીત જાણ્યું છે.^૨

આગમોના બે વિભાગ છે—૧ અંગપ્રવિષ્ટ અને ૨ અંગબાહ્ય.^૩ તેમાં નિશીથની ગણના નંદીસૂત્રમાં (સૂ. ૮૪) અંગબાહ્યના આવશ્યકવ્યતિરિક્તના કાલિકવિભાગમાં કરેલી છે.

તત્ત્વાર્થભાષ્ય [૧/૨૦]માં, ‘પૃષ્ઠાગમની ધવલા ટીકામાં તથા ^૪જ્યધવલામાં પણ નિશીથનો અંગબાહ્યમાં સમાવેશ કરેલો છે.

^૬નિશીથચૂર્ણિકારને નિશીથસૂત્ર અંગપ્રવિષ્ટરૂપે સંમત જણાય છે.

આવશ્યકચૂર્ણિમાં જણાવ્યું છે કે ભાવના અને વિમુક્તિ આ બે અધ્યયનો (આચારાંગ-સૂત્રની ત્રીજી અને ચોથી ચૂલિકા) સ્થૂળભદ્રનાં બહેન સાધ્વી મહાવિદેહક્ષેત્રમાંથી લાવ્યાં છે.^૭

૧. આગમો તિવિહો—અત્તાગમો ૧ અંતરાગમો ૨ પરપરાગમો ૩. ક્ષેયસ્સ ણિસીહચૂલજ્ઞયણસ્સ તિત્થગરાણં અત્થસ્સ અત્તાગમે. ગણહરાણ સુત્તસ્સ અત્તાગમે. ગણહરાણં અત્થસ્સ અંતરાગમે. ગણહરસિસ્સાણં સુત્તસ્સ અંતરાગમે, અત્થસ્સ પરંપરાગમે. તેણ પરં સેસાણં સુત્તસ્સ વિ અત્થસ્સ વિ ણો અત્તાગમે, ણો અંતરાગમે, પરંપરાગમે. સે સં આગમો.—નિશીથચૂર્ણિ માં ૧, પૃ. ૪.

૨. “આચારપ્રકલ્પો નિશીથ.”—શી. પૃ. ૩૨૦.

નિશીથનું બીજું નામ આચારપ્રકલ્પ છે. પંચકલ્પભાષ્યચૂર્ણિમાં ચતુર્દશપૂર્વધર ભગવાન ભદ્રબાહુ-સ્વામીના પ્રસંગમાં જણાવ્યું છે કે—

તેણ ભગવતા આચારપકલ્પ દસા-કાપ-વવહારા નવમપુવ્વનીસંદભૂતા નિજ્ઞાદા.

એટલે પંચકલ્પભાષ્યચૂર્ણિકારના અભિપ્રાય પ્રમાણે નિશીથની રચના ભગવાન ભદ્રબાહુસ્વામીએ કરેલી છે (જુઓ જૃહકલ્પ ભા. ૬ ની પ્રસ્તાવના પૃ. ૩)

૩. અંગબાહ્યની વ્યાખ્યા આ રીતે મળે છે—

“ગણધર-થેરકતં વા આતેસા મુક્કવાગરણતો વા.

ધુવ-ચલવિસેસતો વા અગાણંગેસુ ણાણતં ॥ ૫૪૭ ॥

ગણધર. ગાહા. ગણધરકૃતમજ્જપ્રવિષ્ટમાચારાદિ અર્થાદેગનિયતં ચ, સ્થવિરકૃતમજ્જવાહ્યમ્ ઉત્તપ્પ-વ્યાકરણમાત્રોપસંહતં વા. અથવા સર્વતીર્થેષુ નિયતમજ્જપ્રવિષ્ટમ્, અનિયતમિતરત્.”—વિશેષાવશ્યક-માખ્યસ્વોપજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૧૧૫.

ગણધરકતમંગગતં જં કત્થેરેહિં વાહિરં તં ચ.

ણિયતં વંગપવિટ્ઠં અણિયતસુત વાહિરં મણિતં ॥—નંદીચૂર્ણિ પૃ. ૫૭.

“આરાતીયાચાર્યકૃતાજ્ઞાર્થપ્રત્યાસન્નરૂપમજ્જવાહ્યમ્. યદ્ ગણધરશિષ્યપ્રશિષ્યૈરધિગતશ્રુતાર્થતત્ત્વૈઃ કાલ-દોષાદલ્પમેધાયુર્વલનાં પ્રાણિનામનુગ્રહાર્યમુપનિવદ્ધં સંક્ષિપ્તાજ્ઞાર્થવચનવિન્યાસં તદજ્જવાહ્યમ્.”—તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક ૧. ૨૦, પૃ. ૭૮.

૪. પૃષ્ઠાગમ પ્રથમ ભાગ પૃ. ૯૬

૫. જ્યધવલા પ્રથમ ભાગ પૃ. ૨૪, ૯૭

૬. “શિષ્યાહ—કાલિયસુયં આચારાદિ એકારસ અંગા, તત્થ પકલ્પો આચારગતો. જે પુણ અગવાહિરા છેયસુયજ્ઞયણા તે કત્થ અણુઓગે વત્તવા ? ઉચ્ચતે — જં ચ મહાકલ્પસુયં જાણિ ય સેસાઈં છેદસુત્તાઈં. ચરણકરણાણુયોગો તિ કાલિયડત્થે ઉવગયાઈં ય ॥ ૬૧૯૦ ॥”—નિશીથચૂર્ણિ માં ૪, પૃ. ૨૫૪.

૭. થૂલમદ્દસ્સ ય તાઓ મગિણીઓ સત્ત વિ પવ્વહ્વતિકાઓ મળંતિ—આચરિકા. માહકં વંદકા વચ્ચામો..... તાહે ગતાઓ, વંતિઓ ય હેમકુસલં પુચ્છતિ, જથા સિરિઓ પવ્વહ્વતો અવ્મત્તદ્દેણં કાલગતો, મહાવિદેહે ય પુચ્છિકા ગતા અજ્ઞા, દો વિ અજ્ઞયણાણિ માવણા વિમોત્તી ય આણિતાણિ. વંદિતા ગતાઓ.—

આવશ્યકચૂર્ણિ. ભા. ૨ પૃ. ૧૮૮

પરિશિષ્ટ પર્વમાં આ વાત આ રીતે જણાવી છે—યક્ષા સાધ્વી પોતાના ભાઈ સ્થૂલભદ્ર પાસે પોતાની કથા વર્ણવતાં પોતે સીમંધરસ્વામી પાસે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં કેમ અને કેવી રીતે ગયાં તેનું વર્ણન કરીને પછી જણાવે છે કે—^૧ભગવાન સીમંધરસ્વામીએ ભાવના, વિમુક્તિ, રતિકલ્પ તથા વિવિક્તચર્યા આ ચાર અધ્યયનોની ભેટ શ્રીસંધ ઉપર મારા દ્વારા મોકલી. તેમાં ભાવના અને વિમુક્તિને આચારંગની ચૂલિકારૂપે અને રતિકલ્પ તથા વિવિક્તચર્યાને દશવૈકાલિકની ચૂલિકારૂપે સંધે બેડી દીધાં.

આ રીતે ખીન્ન શ્રુતસ્કંધના (ચૂલાઓના) કર્તૃત્વ વિષે વિવિધ નિર્દેશો પ્રાપ્ત થાય છે.

નિર્ચૂલણ સ્થાન

શિષ્યોના અનુગ્રહ માટે તથા તે તે વિષયોને સ્પષ્ટ કરવા માટે આચારંગની ચૂલાઓનું આચારમાંથી નિર્ચૂલણ કરવામાં આવ્યું છે એમ રનિર્ચુક્તિમાં કહ્યું છે. કોનું નિર્ચૂલણ ક્યાંથી ક્યાંથી કરવામાં આવ્યું છે તેની તાલિકા નીચે મુજબ છે—

૧. શ્રીસદ્ધાયોપદાં પ્રૈષીન્મન્મુલેન પ્રસાદમાક્ । શ્રીમાન્ સીમંધરસ્વામી ચત્વાર્યધ્યયનાનિ ચ ॥ ૧૭ ॥
ભાવના ચ વિમુક્તિશ્ચ રતિકલ્પમથાપરમ્ । તથા વિવિક્તચર્યા ચ તાનિ ચૈતાનિ નામતઃ ॥ ૧૮ ॥
અપ્યેકયા વાચનથા મયા તાનિ ધૃતાનિ ચ । ઉદ્ગીતાનિ ચ સદ્વાય તત્તથાખ્યાનપૂર્વકમ્ ॥ ૧૯ ॥
આચારાન્નસ્ય ચૂલે દ્વે આદ્યમધ્યયનદ્વયમ્ । દશવૈકાલિકસ્યાન્યદથ સદ્ધેન યોજિતમ્ ॥ ૧૦૦ ॥
ઇત્યાખ્યાય સ્થૂલભદ્રાનુજ્ઞાતા નિજમાશ્રયમ્ । તા યયુઃ સ્થૂલભદ્રોઽપિ વાચનાર્થમગાદ્ ગુરુમ્ ॥ ૧૦૧ ॥
—પરિશિષ્ટપર્વ, સર્ગ ૯

૨. વિદ્વિઃસ્સ ય પંચમણ્ અટ્ટમગસ્સ વિદ્વિઃસ્મિ ઉદ્દેસે ।
મણિઓ પિંડો ૧ સેજા ૨ વત્થં ૫ પાડગ્ગહો ૬-૭ ચેવ ॥ ૭ ॥
પંચમગસ્સ ચઉત્થે રિયા ૩ વણિજ્ઞે સમાસેણ ।
છટ્ઠસ્સ ય પંચમણ્ માસજાયં ૪ વિયાણાહિ ॥ ૮ ॥
સત્તિક્કગાણિ ૮-૧૪ સત્ત વિ નિજ્ઞૂઢાઈ મહાપરિન્નાઓ ।
સત્થપરિન્ના ભાવણ ૧૫ નિજ્ઞૂઢા ઉ ધુય વિમુત્તી ૧૬ ॥ ૯ ॥
આચારપકપ્પો પુણ પચ્ચક્ખાણસ્સ તદ્દયવત્થૂઓ ।
આચારનામધેજ્ઞા વીસદ્દમા પાહુડચ્છેયા ॥ ૧૦ ॥” —આચારાન્નનિર્ચુક્તિ
કોનું કથા કથા સૂત્રમાંથી નિર્ચૂલણ કરવામાં આવ્યું છે તેનું વર્ણન આચારંગચૂલિમાં આ પ્રમાણે છે—
“સો પુણ કતરેહિંતો કતો ? વિત્તિયસ્સ અજ્ઞયણસ્સ પંચમગાતો ઉદ્દેસાતો ‘ જમિણં વિરૂવરૂવેહિં સત્થેહિં લોગસ્સ કમ્મસમારંભા કજ્ઞંતિ, તંજહા—અપ્પણો સે પુત્તાણં ધૂયાણં’ [સૂ. ૮૭] । સવ્વા-મગંધં વા પરિણ્ણાય [સૂ. ૮૮] । વત્થ(ત્થં) પઢિગ્ગહ(હં) કંબલ(લ) પાદપુંછણં તો(ઓ)ગ્ગહં ચ કટ્ઠા(ઢા)સણં [સૂ. ૮૯] । અટ્ટમસ્સ વિત્તિયાતો ઉદ્દેસગાતો તં મિક્ખુ ઉવસ(સંક)મિત્તુ ગાહાવઈં વૂયા—આડસંતો સમણા ! અહં યલ્લુ તવ અટ્ટાણ્ અસણં વા પાણં વા ખાદમં વા સાદમં વા વત્થં વા પઢિગ્ગહં વા કંબલ વા પાદપુંછણં વા પાણાઈં મૂયાઈં જીવાઈં સત્તાઈં સમારંભ સમુદ્ધિસ્સા કીયં પામિચ્ચં અચ્છિજ્ઞં અણિસટ્ઠં અમિહં આહુત્તુ ચેતેમિ આવસહં વા સમુસ્સિણેમિ [સૂ. ૨૪૦] । એતેહિંતો પિંડેસણા સેજા વત્થેસણા પાદેસણા ડગ્ગહપઢિમા ણિજ્ઞૂઢા । પંચમગસ્સ [લોગસાર[જ્ઞ]યણસ્સ ચઉત્થાઓ ઉદ્દેસગાઓ ગામાણુગામં દૂઢ્ઞમાણસ્સ ૦ તદ્દિટ્ઠીણ્ ૦ પલિબાહિરે પાસિત પાણે ગચ્છિજ્ઞા સે અમિક્કમમાણે પઢિક્કમમાણે સંકુચેમાણે પસારેમાણે વિણિયટ્ટમાણે સંપલિજ્ઞમાણે [સૂ. ૧૬૨] । એતો રિયા ણિજ્ઞૂઢા । છટ્ઠસ્સ પંચમાતો ઉદ્દેસગાતો પાદન્નં(ઈણં) પઢિન્નં(હીણં) દાહિણં ઉદીણં આદ્ધક્કલે

आचार्यूल

(पील श्रुतसंघ)ना

आचार्यंग अथमश्रुतसंघं

अध्ययन

उद्देशः

१, २, ५, ६, ७	अध्ययनं	निर्यूलस्थान	२	५
१, २, ५, ६, ७	”	”	८	२
३	”	”	५	४
४	”	”	६	५
८ थी १४	”	”	७	१ थी ७
१५	”	”	१	
१६	”	”	६	२, ४
निशीथ (आचार्यप्रकल्प)	”	”	नवमा प्रत्याख्यान पूर्वनी त्रीण	वस्तुन आचार्य नामे पीसमु प्रावृत.

विभए किट्टे [सू० १९६] एतो भासजाया । सत्तिक्कागाइं सत्त वि महापरिण्णातो एक्केक्क उद्देशाओ । सत्थपरिण्णाओ भावणा । धुयाओ विमुत्ती । आचार[प]कप्पो पच्चक्खानपुव्वस्स ततियवत्थूतो आचारणामधिज्जातो वीसत्तिमातो पाहुड्ढेदातो । अहवा वित्तियाडेसेणं सयातो आचारातो आचार-ग्गाइं णिज्जूडाइं, वित्तियातो जहा पुण्णस्स कत्थत्ति तहा तुच्छस्स कत्थत्ति [सू० १०२] । ”—आचार-राज्जचूर्णि ।

श्रीलाचार्यविरचितवृत्तिमां आ प्रभाषे छे—

“द्वितीयमध्ययनं लोकविजयाख्यं, तत्र पञ्चमोद्देशक इदं सूत्रम्—सव्वामगंधं परिज्जाय निरामगंधो परि-व्वए [सू० ८८] । तत्र ‘आम’ ग्रहणेन हननाद्यास्तिस्रः कोट्यो गृहीताः, गन्धोपादानादपरास्तिस्रः, एताः षडपि अविशोधिकोऽव्यः । ..... तत्रैव सूत्रम्—अदिस्समाणो कयचिक्कएहिं [सू० ८८], अनेनापि तिस्रो विगोधिकोऽव्यो गृहीताः । ..... अष्टमस्य विमोहाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशक इदं सूत्रम्—भिक्षु परक्क-मेज्ज वा चिट्ठेज्ज वा निसीएज्ज वा तुयट्ठेज्ज वा सुसाणंसि वा [सू० २०४] इत्यादि यावद् बहिया विहरेज्जा, तं भिक्षुं गाहावती उवसंकमित्तु वएज्जा अहमाउसंतो समणा तुब्भट्ठाए असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा पाणाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स कीयं पामिच्चं [सू० २०४] इत्यादि । एतानि सर्वाण्यपि सूत्राण्याश्रित्य एकादश पिण्डैषणा निर्यूढाः । तथा तस्मिन्नेव द्वितीयाध्ययने पञ्चमोद्देशके सूत्रम्—से वत्थं पडिग्गाहं कंवलं पायपुंछणं उग्गाहं च कडा-सणं [सू० ८९] इति । तत्र वल्ल-कम्बल-पादपुच्छनग्रहणाद् वल्लैषणा निर्यूढा, पतद्ग्रहपदात् पात्रैषणा निर्यूढा, अवग्रह इत्येतस्मादवग्रहप्रतिमा निर्यूढा, कटासनमित्येतस्माच्छय्येति । तथा पञ्चमाध्ययना-वन्त्याख्यस्य चतुर्थोद्देशके सूत्रम्—गामाणुगामं दूइज्जमाणस्स दुज्जायं दुप्परिक्कंतं [सू० १६२] इत्यादिना ईर्या सट्ठेपेण व्यावर्णितेत्यत एव ईर्याध्ययनं निर्यूढम् । तथा षष्ठाध्ययनस्य धुताख्यस्य पञ्चमोद्देशके सूत्रम्—आइक्खइ विहयइ किट्ठइ धम्मकामी [सू० १९६] इत्येतस्माद् भाषाध्ययनमाकृष्टमित्येवं विजानीयास्वमिति । तथा महापरिजाव्ययने सप्तोद्देशकाः, तेभ्यः प्रत्येकं सप्तापि सप्तैकका निर्यूढाः । तथा शल्लपरिज्ञाध्ययनाद् भावना निर्यूढा । तथा धूताध्ययनस्य द्वितीय-चतुर्थोद्देशकाभ्यां विमुक्त्यध्ययनं निर्यूढमिति । तथा आचारप्रकल्पो निशीथः, स च प्रत्याख्यानपूर्वस्य यत् तृतीयं वस्तु तस्यापि यदाचाराख्यं विंगणितमं प्राप्तं ततो निर्यूढ इति । ब्रह्मचर्याध्ययनेभ्य आचाराग्राणि निर्यूढानि, अतो निर्यूहनाधिकारादेव तान्यपि शल्लपरिज्ञाध्ययनाद् निर्यूढानीति दर्शयति—अव्वोगडो इत्यादि । ”—आचाराज्जवृत्ति पृ० ३१९-३२० ।

આચારાંગનાં અધ્યયનો, તેનો ક્રમ તથા ઉદ્દેશકો

આચારાંગસૂત્રના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં નવ અધ્યયનો છે. પાંચમી ચૂલા નિશીથસૂત્રનો સ્વતંત્ર ગ્રંથરૂપે વ્યવહાર હોવાથી, તે સિવાયની ચાર ચૂલિકાઓના બનેલા બીજા શ્રુતસ્કંધમાં સોળ અધ્યયનો છે. આ રીતે એકંદર ૨૫ અધ્યયનો આચારાંગસૂત્રનાં છે. આચારાંગનિર્યુક્તિમાં તથા ^૧સમવાયાંગસૂત્રમાં આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં અધ્યયનોનાં નામો તથા ક્રમ મળે છે તે નીચે પ્રમાણે છે :—

૧ આચારાંગનિ	સમવાયાંગ
૧ સત્થપરિણા	સત્થપરિણા
૨ લોગવિજય	લોગવિજય
૩ સીઓસણિજ	સીઓસણિજ
૪ સમ્મત્ત	સમ્મત્ત
૫ લોગસાર	આવંતી
૬ ધુત	ધુત
૭ મહાપરિણા	વિમોહાયણ
૮ વિમોક્ક	ઉવહાણસુય
૯ ઉવહાણસુય	મહપરિણા

પ્રશમરતિ પ્રકરણમાં લગવાન ઉમાસ્વાતિએ આચારાંગસૂત્રનાં અધ્યયનોનો ૭૨ અર્થ ઉપર્યુવ્યો છે તે પ્રમાણે તેમને પણ સમવાયાંગનો જ ક્રમ અભીષ્ટ જણાય છે.

આમાં લોકસાર અને આવંતી એ પાંચમા અધ્યયનનાં જ બે નામો છે. નિર્યુક્તિકારને પણ બંને નામો માન્ય છે.^૪

“અયં સંધિ [સૂ. ૮૮] હત્યારમ્ય કાલેણુટ્ટાહ [સૂ. ૮૮] તિ યાવદેતેમ્યઃ સૂત્રેમ્ય એકાદશ પિણ્ડેષણા નિર્યૂઠા ઇતિ..... વસ્ત્રગ્રહણેન વસ્ત્રૈષણા સૂચિતા।...પાત્રમ્, એતદ્ગ્રહણેન પાત્રૈષણા સૂચિતા।...એતેમ્ય એવ વસ્ત્રૈષણા પાત્રૈષણા ચ નિર્યૂઠા।...અવગ્રહઃ.....અનેન ચાવગ્રહ-પ્રતિમાઃ સર્વાઃ સૂચિતાઃ, અત એવાસૌ નિર્યૂઠા।...આસનગ્રહણેન શમ્યા સૂચિતા, અત એવ નિર્યૂઠેતિ।” —આચારાજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૧૩૩-૧૩૪।

૧. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૩ ટિ. ૫.

૨. સત્થપરિણા ૧ લોગવિજઓ ૨ થ સીઓસણિજ ૩ સમ્મતં ૪।

તહ લોગસારનામં ૫ ધુતં ૬ તહ મહાપરિણા ૭ થ ॥ ૩૧ ॥

અટ્ટમ એ થ વિમોક્કો ૮ ઉવહાણસુયં ૯ ચ નવમગં મણિયં।

ઈચ્છેસો આયારો આયારગ્ગાણિ સેસાણિ ॥ ૩૨ ॥ —આચારાજ્ઞનિર્યુક્તિ પૃ. ૯।

૩. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૪ ટિ. ૨.

૪. “દ્વિધા નામ—આદાનપદેન ગૌણં ચેતિ। એતદ્ દ્વિવિધમપિ નિર્યુક્તિકારઃ પ્રતિપાદયિતુમાહ—આયાણપણાવંતિ ગોણનામેણ લોગસારુ તિ।... ॥ ૨૩૯ ॥ આદીયતે પ્રથમમેવ ગૃહ્યત ઇત્યાદાનં, તચ્ચ તત્ પદં ચ આદાનપદં, તેન કારણભૂતેન ‘આવંતી’ ઇત્યેતદ્ નામ, અધ્યયનાદૌ ‘આવન્તી’—શબ્દસ્યોચ્ચારણાત્। ગુણેર્નિષ્પન્નં ગૌણં, તચ્ચ તન્નામ ચ ગૌણનામ, તેન હેતુના લોકસાર ઇતિ।”

—આચારાજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૧૯૬।

આચારાંગનિર્ણયક્રિયામાં મહાપરિજ્ઞા સાતમું અધ્યયન છે, ચૂર્ણિકાર અને વૃત્તિકાર પછી તેને સાતમું જ માન્યું છે. પરંતુ ૧૨થાનાંગ, ૨૭મવાયાંગ અને ૨૭મશમરતિ પ્રમાણે મહાપરિજ્ઞા નવમું અધ્યયન છે.

દશપૂર્વધર શ્રી વજ્રસ્વામીએ મહાપરિજ્ઞાઅધ્યયનમાંથી ગગનગામિની વિદ્યા ઉદ્ધૃત કરી હતી એવો ઉલ્લેખ મળે છે.^૪

આજે તો મહાપરિજ્ઞા અધ્યયન મળતું જ નથી. વૃત્તિકારના કથન મુજબ તેમના સમયમાં પણ મહાપરિજ્ઞા અધ્યયન વ્યવસ્થિત^૫ હતું.

સપતં મહાપરિજ્ઞા ૭ પદિજ્ઞા એ રીતના ચૂર્ણિકારના ૬કથન પ્રમાણે તેમના સમયમાં પણ મહાપરિજ્ઞાનું પઠન થતું ન હતું. પણ તેમના સમયમાં તેનો વ્યવસ્થેદ થયો હતો કે કેમ, તે જો કે તેમણે સ્પષ્ટ લખ્યું નથી, છતાં તેમના શબ્દો ઉપરથી લાગે છે કે તેમના સમયમાં તેનો વ્યવસ્થેદ નહીં હોય, ગ્રંથરૂપે તે વિદ્યમાન હશે છતાં પણ તેની વાચના કોઈને અપાતી નહિ હોય.

આચારાંગનિર્ણયક્રિયામાં જે વિમોક્ષો નામે આઠમું અધ્યયન છે તે જ સમવાયાંગનું વિમોહાયતન છે. જંને એક જ અધ્યયનનાં નામો છે. આચારાંગસૂત્રમાં સૂ. ૨૧૫, ૨૧૯, ૨૨૪, ૨૨૮ માં

“સે કિં તં આયાણપદેણં ? આયાણપદેણં આવંતી” —અનુયોગદ્વારસૂત્ર ૨૬૬ ।

“આવંતી ’ત્યાચારસ્ય પદ્મમાધ્યયનમ્, તત્ર હ્યાદાવેવ આવંતી કેયાવર્તી ઇત્યાલાપકો વિદ્યતે ઇત્યાદાનપદેનૈતન્નામ” —અનુયોગદ્વારવૃત્તિ પૃ. ૧૩૦ । “‘આવંતી’ તિ આદ્યપદેન, નામાન્તરેણ તુ લોકસાર.” —સ્થાનાજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૪૪૪ ।

૧. “નવ વંમચેરા પળ્ળતા, તંજહા —સત્યપરિજ્ઞા ૧ લોગવિજઓ ૨ સીઓસળિજ ૩ સમ્મતં ૪ । આવંતી ૫ ધુતં ૬ વિમોહાયણં ૭ ઉવહાણસુયં ૮ મહપરિજ્ઞા ૯ ॥” —સમવાયાજ્ઞસૂત્ર ।

“૭વ વંમચેરા પળ્ળતા, તંજહા —સત્યપરિજ્ઞા લોગવિજઓ જાવ ઉવહાણસુયં મહપરિજ્ઞા ॥” —સ્થાનાજ્ઞસૂત્ર ।

૨ નંદિવૃત્તિ (હારિભટ્ટો), દુર્ગપદવ્યાખ્યા, તથા સમવાયાંગવૃત્તિમાં ૭ વિમોહ, ૮ મહાપરિજ્ઞા, ૯ ઉપધાનશ્રુત —આ રીતે પણ અધ્યયનક્રમ જોવામાં આવે છે. નંદિવૃત્તિમાં તેના ઉદ્દેશનકાલ પણ એ જ રીતે વર્ણવ્યા છે. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૪ ટિ. ૧

૩ જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૪ ટિ. ૨

૪. જેણુદ્ધરિયા વિજ્ઞા આગાસસમા મહાપરિજ્ઞાઓ ।

વંદામિ અજવહર અપચ્છિમો જો સુયધરાણં ॥ —આવશ્યકનિર્ણયક્રિયા ગા. ૭૬૯.

“મહાપરિજ્ઞાધ્યયનાદાચારાજ્ઞાન્તરસ્થિતાત્ ।

શ્રીવજ્રેણોદ્ધૃતા વિદ્યા તદા ગગનગામિની ॥ ૧૪૮ ॥” —પ્રભાવકચરિત, વજ્રપ્રવન્ધ

૫ જુઓ પૃ. ૬૯ ટિ. ૧

૬. જુઓ પૃ. ૬૯ ટિ. ૧.

કેટલાક મહાપરિજ્ઞા ૭ પદિજ્ઞા અસમણ્ણાયા એવો ચૂર્ણિપાઠ આપીને તેના ઉપર ચર્ચા કરે છે. પરંતુ એ ખરેખર પાઠ જ શુદ્ધ નથી. ચૂર્ણિમાં અધ્યયનોના પરસ્પર સંબંધની વિચારણા ચાલી રહી છે ત્યાં મહાપરિજ્ઞાનું પઠન થતું નથી એટલે છઠ્ઠા ધ્રુવ અધ્યયનનો આઠમા વિમોક્ષ અધ્યયન સાથે સંબંધ જોડતાં ચૂર્ણિકારે સપતં મહાપરિજ્ઞા ૭ પદિજ્ઞા એમ લખીને પછી નિર્ણયક્રિયામાં આવતા અસમણ્ણાવિમુક્ષો પદમે [નિ. ગા. ૨૫૩, પૃ. ૨૫૯] આ પાઠને લક્ષ્યમાં રાખીને અસમણ્ણા. તેસિં પિ ધ્રુણં વિવેગં ચ કરેદ, અયં સુત્તસ્સ સુત્તેણં આ પ્રમાણે લખ્યું છે.

વિમોહાયતન શબ્દ આવે છે તેથી આનું નામ વિમોહાયતન પણ છે અને વિમોક્ષની આમાં વાત હોવાથી આનું નામ વિમોક્ષ પણ છે.

૧ખીજ શ્રુતરૂઢની ચૂલાઓ અને તેનાં સોળ અધ્યયનો આ પ્રમાણે છે—

પ્રથમ ચૂલાનાં સાત અધ્યયનો— ૧ પિંડેસણા, ૨ સેજા, ૩ હરિયા, ૪ માસજાય, ૫ વત્થેસણા, ૬ પાણસણા, ૭ ઓગ્ગહપડિમા.

ખીજ ચૂલાનાં સાત^૨ અધ્યયનો— ૧ ઠાણસત્તિક્કય, ૨ ણિસીહિયાસત્તિક્કય, ૩ ઉચ્ચારપાસવળ-સત્તિક્કય, ૪ સદ્સત્તિક્કય, ૫ રૂવસત્તિક્કય, ૬ પરકિરિયાસત્તિક્કય, ૭ અણ્ણમણ્ણકિરિયાસત્તિક્કય.

ત્રીજ ચૂલાનું ૧ અધ્યયન—માવળા.

ચોથી ચૂલાનું ૧ અધ્યયન—વિમુક્તી.

—આમાં ચેચૂણિ પ્રમાણે રૂવસત્તિક્કય ખીજ ચૂલાનું ચોથું અધ્યયન છે અને સદ્સત્તિક્કા પાંચમું અધ્યયન છે. જો કે અત્યારે આચારાંગનો જે પાઠ હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં મળે છે તે પ્રમાણે, વૃત્તિ પ્રમાણે અને પ્રશમરતિ પ્રમાણે પણ ‘સદ્સત્તિક્કય પછી રૂવસત્તિક્કય એવો ક્રમ જ મળે છે. તો પણ ચૂણિમાં આપેલો ક્રમ વિચારણીય તો લાગે જ છે. ‘સાધુ તે તે સ્થાનોએ જોવા માટે ન જાય’ એ વિસ્તારથી વર્ણવીને પછી ‘તત્ પિતત આદિ શબ્દો સાંભળવય પણ ન જાય’ આવું ચૂણિનું વર્ણન સાહજિક લાગે છે. ચૂણિકારના સામે ખીજ શ્રુતરૂઢનો જે પ્રાચીન પાઠ હતો તે પાઠ અને વર્તમાનપાઠપરંપરા વચ્ચે ધણું જ ધણું અંતર અનેક અનેક સ્થાનોએ જોવામાં આવે છે. એટલે આ સ્થળે ધણો જ પાઠભેદ ચૂણિ અને વૃત્તિની અપેક્ષાએ છે.

આચારાંગના ખીજ શ્રુતરૂઢમાં વિવિધ આચારોનું વર્ણન છે અને તેનો ભંગ કરવાથી લાગતાં પ્રાયશ્ચિત્તોનું નિરૂપણ નિશીથસૂત્રમાં છે. એટલે પ્રાયશ્ચિત્તનિરૂપણના પ્રસંગમાં પરોક્ષ રીતે તે તે આચારોનું નિરૂપણ પણ આવી જાય છે, નિશીથમાં પણ આચારાંગની ચૂણિમાં જે રીતે ક્રમ છે તે રીતે પહેલાં રૂપનું અને પછી શબ્દનું વર્ણન છે.

જો કે ‘તે તે સ્થાનો સાંભળવા ન જાય’ આ શબ્દોનું અમુક રીતે અર્થઘટન વૃત્તિકારે કર્યું છે, નિશીથચૂણિમાં પણ એવું અર્થઘટન એક સ્થળે આવે છે (જુઓ પૃ. ૨૪૨ ટિ. ૪). છતાં આચારાંગચૂણિકાર સામે ધણી પ્રાચીન પાઠપરંપરા હતી તથા વિચારતાં ઉચિત પણ લાગે છે એટલે ચૂણિકારે સ્વીકારેલો ક્રમ અને પાઠ અવશ્ય ધ્યાનમાં લેવા જેવા તો છે જ.

૧. આઠમા અધ્યયનની સમાપ્તિમાં ચૂણિમાં વિમોહાયતન નામ પણ લખેલું છે. જુઓ આ ગ્રંથમાં જ પૃ. ૮૮ ટિ. ૧૧.

૨. “જાવોગ્ગહપડિમાઓ પદમા ૧, સત્તિક્કગા ચિદ્અચૂલા ૨. માવળ ૩ વિમુક્તી ૪ આચારપકપ્પા ૫ તિજ્ઞિ દ્વિઅ પંચ ॥ ૨૯૭ ॥” —આચારાજ્ઞનિર્યુક્તિ પૃ. ૩૨૦.

૩. “સત્તેક્કગાણિ દ્વિસરગાણિ પુવ્વમણિય તર્હિ ઠાળં.” —આચારાજ્ઞનિર્યુક્તિ પૃ. ૪૦૭.

“સત્તિકા(ક્કા?) વિત્તિયા ચૂલા, દારા—આણપુવ્વીએ અહિગારા એગસરણ(રેણ? રગા?). ઉદ્ધટ્ટાણે પગતં, તં પુવ્વમણિતં લોગવિજણ.” —આચારાજ્ઞચૂર્ણિ. “કૌદશે સ્થાને કાયોત્સર્ગે-સ્વાધ્યાયોચ્ચાર-પ્રશ્રવણાદિ વિધેયમિત્યેતત્પ્રતિપાદનાય દ્વિતીયા ચૂડા, સા ચ સપ્તાધ્યયનાત્મિકેતિ નિર્યુક્તિક્કદ્ દર્શયિતુ-માહ—સત્તે. ગાહા. સત્તૈકકાણિ(સત્તૈકૈકાણિ—શીખં ૨) એકસરાણીતિ સપ્તાધ્યયનાણિ ઉદ્દેશક રહિતાણિ ભવન્તીત્યર્થઃ. તત્રાપિ પૂર્વે પ્રથમં સ્થાનાલ્ખ્યમભિહિતમિત્યતસ્તદ્ વ્યાખ્યાયતે.”

—આચારાજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૪૦૭.

૪. જુઓ પૃ. ૨૪૦ ટિ. ૧, પૃ. ૨૪૮ ટિ. ૮

આ બધું અમે આચારાંગના બીજા શ્રુતસ્કંધના ૧૧મા અધ્યયનનાં ટિપ્પણોમાં તે તે પાકો સાથે જણાવ્યું છે. જુઓ પૃં ૨૪૦-૨૪૮.

આચારાંગસૂત્રના તે તે અધ્યયનના ઉદ્દેશનો આ પ્રમાણે છે—

અધ્યયન	૧ ઉદ્દેશક	અધ્યયન	ઉદ્દેશક
૧	૭	૧૦	૧૧
૨	૬	૧૧	૩
૩	૪	૧૨	૩
૪	૪	૧૩	૨
૫	૬	૧૪	૨
૬	૫	૧૫	૨
૭	૭	૧૬	૨
૮	૮	૧૭-૨૫	૦
૯	૪		

૨ સમવાયાંગસૂત્રમાં તથા નંદીસૂત્રમાં આચારાંગના ૮૫ ઉદ્દેશનકાલ અને ૮૫ સમુદ્દેશનકાલ કહ્યા છે.

એક ઉદ્દેશકનો ૧ ઉદ્દેશનકાલ તથા ૧ સમુદ્દેશનકાલ હોય છે. એટલે ૭૬ ઉદ્દેશકના ૭૬ ઉદ્દેશન-સમુદ્દેશનકાલ તથા ૧૭-૨૫ નવ અધ્યયનોમાં ઉદ્દેશક વિભાગ નથી તેના પણ દરેકના એક એક ઉદ્દેશન-સમુદ્દેશનકાલ. આ રીતે બધા મળી ૮૫ ઉદ્દેશનકાલ તથા સમુદ્દેશનકાલ છે.

૧. આચારાંગનિર્ણયક્રિતના અંતમાં કેટલીક હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં નીચે પ્રમાણે બે ગાથાઓ મળે છે—

સત્તહિ છહિ ચઠ્ઠચઠહિ ય, પંચહિ અઠ્ઠચઠહિ નાયવ્વા ।

ઉદ્દેસર્ણિ પઢમે સુચલંધે નવ ય અજ્ઞમણા ॥ ૩૪૫ ॥

ઙ્કારસ તિ તિ દો દો દો દો ઉદ્દેસર્ણિ નાયવ્વા ।

સત્તયઅઠ્ઠયનવમા ઇક્સરા હુંતિ અજ્ઞયણા ॥ ૩૪૬ ॥

આમાં પ્રથમશ્રુતસ્કંધના નવ અધ્યયનોના ઉદ્દેશકો અનુક્રમે ૭, ૬, ૪, ૪, ૫, ૮, ૮, ૪ જણાવ્યા છે. પરંતુ આ પ્રથમ ગાથાનો પાઠ અશુદ્ધ જણાય છે. બીજી ગાથાના પૂર્વાર્ધમાં પ્રથમ ચૂલાનાં અધ્યયનોની સંખ્યા જણાવી છે, ઉત્તરાર્ધનો સ્પષ્ટ અર્થ (તાત્પર્ય) સમજાતો નથી.

સત્ત ય અઠ્ઠમનવમા એક્સરા હોંતિ અજ્ઞયણા ।

એવો પણ ઉત્તરાર્ધનો પાઠ કોઈક પ્રાચીન પ્રતિઓમાં મળે છે. તે આધારે પ્રથમ સાત અધ્યયનોમાં ૧૧, ૩, ૩, ૨, ૨, ૨, ૨ ઉદ્દેશકો સમજવા અને આઠમું તથા નવમું અધ્યયન એક્સર (એક અધિકારવાળું—સરખી પદ્ધતિનું) સમજવું એવો અર્થ પણ ઘટી શકે.

કેટલીક પ્રાચીન પ્રતિઓમાં આ બંને ગાથા મળતી જ નથી. વળી આ સ્થળે તે અપ્રસ્તુત છે, તેમ જ ચૂર્ણિ કે વૃત્તિમાં તેની વ્યાખ્યા પણ કરેલી નથી. એટલે ખરેખર આ બંને ગાથાઓ નિર્ણયક્રિતની હોય એમ લાગતું નથી.

૨. જુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃં ૧૪ ટિં ૧.

પરિમાણ

આચારાંગનું પરિમાણ ૧૮૦૦૦ પદ છે એવું વર્ણન ધણે સ્થળે મળે છે. પરંતુ આ પરિમાણ પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનું સમજવાનું છે. પદ શબ્દની વિવિધ વ્યાખ્યાઓ શાસ્ત્રોમાં મળે છે. આ શાસ્ત્રીય પરિમાણની વાત થઈ. પરંતુ તે તે અંગોનું શાસ્ત્રોમાં જે પદપરિમાણ વર્ણવેલું છે તેમાં થોડો ઘણો ઘટાડો કાળક્રમે થયેલો વર્તમાનમાં જોવામાં આવે છે.

૩૨ અક્ષરનો એક શ્લોક. આ ગણતરીથી વર્તમાનમાં ઉપલબ્ધ સંપૂર્ણ આચારાંગનું શ્લોક પ્રમાણ ૨૬૪૪ ઘણી પ્રતિઓમાં જણાવેલું છે. કોઈક પ્રતિમાં ૨૪૫૪ અને ૨૫૫૪ પણ મળે છે. જુઓ પૃં ૨૯૮ ટિં ૮.

વિષય

આચારાંગનો મુખ્ય વિષય આચાર છે. આચારાંગમાં આ આચારનું કેવું વર્ણન છે તેનો સંક્ષેપમાં ઉદ્દેશ્ય સમવાયાંગ, નંદીસૂત્ર આદિ ગ્રંથોમાં મળે છે.

આચારાંગનિર્યુક્તિમાં પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનાં નવ અધ્યયનોના અર્થ સંક્ષેપમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યો છે—

૧. જુઓ પૃં ૧૦૩ ટિં ૨.

“અષ્ટાદશ પદસહસ્રાણિ પદાગ્રેણ, इह यत्रार्थोपलब्धिस्तत् पदम्, चोदक आह—जदि दो सुतक्खंधा, पणुवीसं अज्झयणाणि, अट्टारस पदसहस्साणि पदग्गेणं भवंति, तो जं भणियं ‘णववंभचेरमइओ अट्टारसपदसहस्सिओ वेओ।’ [आचाराङ्गनि० गा० ११] ति एयं विरुज्झइ। आचार्य आह—नणु एत्थ वि भणियं “हवइ य सपंचचूलो बहु-बहुअयरो पयग्गेणं” [आचाराङ्गनि० गा० ११] ति, इह सुत्तालावयपदेहिं सहितो बहू बहुयरो य वक्तव्य इत्यर्थः, अथवा “दो सुतक्खंधा, पणुवीसं अज्झयणाणि’ एय आचारगसहितस्स आचारस्स पमाणं भणियं, अट्टारस पयसहस्साणि उण पढमसुय-क्खंधस्स णववंभचेरमतियरस पमाणं, विचित्तत्थवद्धाणि य सुत्ताणि, गुरुवदेसतो तेसिं अत्थो जाणियव्वो।” —नन्दिवृत्ति हारिभद्री पृ० ७६। “चोदक आह—जदि दो.....गुरुवदेसतो सिं अत्थो भाणितव्वो”—नन्दीचरिणि पृ० ६२। “अष्टादश पदसहस्राणि पदाग्रेण प्रज्ञप्तः। इह यत्रार्थोपलब्धिस्तत् पदम्। ननु यदि.....गुरुपदेशतस्तेषामर्थोऽवसेय इति।” —समवायाङ्गवृत्ति पृ० १०८।

૨. “સે કિં તં આચારે ? આચારે ણં સમણાણં નિગ્ગંથાણં આચાર-ગોયર-વિણય-વેણઇય-ટ્ટાણ-ગમણ ચંકમણ-પમાણ-જોગ-જુંજણ-ભાસા-સમિતિ-ગુત્તી-સેજોવહિ-મત્ત-પાણ-ઉગ્ગમઉપ્પાયણ-સણાવિસોહિ-સુદ્ધાસુદ્ધગહણ-વય-ણિયમ-તવોવહાણસુપ્પસત્થમાહિજ્ઞઇ, સે સમાસઓ પંચવિહે પણ્ણત્તે, તંજહા—ણાણાચારે દંસણા-ચારે ચરિત્તાચારે તવાચારે વિરિયાચારે।” —સમવાયાજ્ઞસૂત્ર ॥ ૧૩૬ ॥

“સે કિં તં આચારે ? આચારે ણં સમણાણં નિગ્ગંથાણં આચાર-ગોયર-વિણય-વેણઇય-સિવ્વિ-ભાસા-અભાસા-ચરણ-કરણ-જાયા-માયા-વિત્તીઓ આઘવિજ્ઞંતિ। સે સમાસઓ પંચવિહે પણ્ણત્તે, તંજહા—ણાણાચારે ૧ દંસણાચારે ૨ ચરિત્તાચારે ૩ તવાચારે ૪ વીરિયાચારે” —નન્દીસૂત્ર ૮૭। “આચારે ચર્યાવિધાનં શુદ્ધચષ્ટકપદ્મસમિતિત્રિગુસિવિકલ્પં કથ્યતે” —તત્ત્વાર્થરાજવાર્તિક ૧। ૨૦।

૩. “જિઅસંજમો અ ૧ લોગો જહ બજ્ઞઇ જહ ય તં પજહિયવ્વં ૨।

સુહદુક્ખતિતિક્ખા વિ થ ૩ સમ્મતં ૪ લોગસારો ય ૫ ॥ ૩૩ ॥

નિસ્સંગયા થ છટ્ટે ૬ મોહસમુત્થા પરીસહુવસગા ૭।

નિજ્ઞાણં અટ્ઠમ્ ૮ નવમે ય જિણેણ એવં તિ ૯ ॥ ૩૪ ॥” —આચારાજ્ઞનિર્યુક્તિ।

૧ જીવસંયમ = જીવોનું અસ્તિત્વ અને જીવોની વિસાદિનો ત્યાગ, ૨ શું કરવાથી જીવ કર્મોથી બંધાય છે અને શું કરવાથી કર્મથી મુક્ત થાય છે, ૩ સંયમી સાધુએ અનુકૂલ-પ્રતિકૂલ ઉપસર્ગો આવી પડે તોપણ સમભાવથી સુખઃકૃપની તિતિક્ષા કરવી, ૪ બીજાઓનું અણિમાદિ ઐશ્વર્ય જોવામાં આવે તોપણ સમ્યક્ત્વથી ચલિત ન થવું, ૫ બધી અસાર વસ્તુઓનો ત્યાગ કરીને લોકમાં સારભૂત રત્નત્રયમાં ઉદ્યમી બનવું, ૬ ગુણો મેળવ્યા પછી પણ સાધુએ નિઃસંગતાયુક્ત—અપ્રતિબદ્ધ બનવું જોઈએ, ૭ સંયમનું પાલન કરતાં, મોહજન્ય ઉપસર્ગો આવી પડે તો તેને સારી રીતે સહન કરવા, ૮ સર્વગુણયુક્ત સાધુએ અંતઃક્રિયાની સારી રીતે આરાધના કરવી જોઈએ, ૯ બીજા સાધુઓને ઉત્સાહિત કરવા માટે ‘આ બધી આરાધના જિનેશ્વર ભગવાન મહાવીરવામીએ પણ પોતાના જીવનમાં કરેલી છે’ એ બતવવું વર્ણન.

ભગવાન ઉમાસ્વામિએ, પ્રશમરતિ પ્રકરણમાં, સંસારપરિશ્રમણથી લય પામેલા આત્માઓએ સંસારથી મુક્ત થવા માટે આચારાંગનું અધ્યયન કરવું કેટલું બધું જરૂરી છે એ વર્ણવતાં સમગ્ર આચારાંગનાં ૨૫ અધ્યયનોનો સાર ટુકમાં આ રીતે અનુક્રમે કહી દીધો છે^૧—

૧ પશુજ્વલની યતના, ૨ લૌકિક સંતાન અને ગૌરવનો ત્યાગ, ૩ શીત, ઉષ્ણ આદિ પરીસહનો વિજય, ૪ અવિક્રમ્ય—ચલિત ન કરી શકાય તેવું અચલ સમ્યક્ત્વ, ૫ સંસારથી ઉદ્દેગ, ૬ કર્મ ખપાવવાનો નિપુણ ઉપાય, ૭ વૈયાવૃત્યમાં^૨ ઉદ્યમ, ૮ તપોવિધિ, ૯ સ્ત્રીઓનો ત્યાગ, ૧૦ વિધિપૂર્વક ભિક્ષાનું ગ્રહણ, ૧૧ સ્ત્રી, પશુ, પંડકથી રહિત શય્યા—વસતિ, ૧૨ ધર્મશુદ્ધિ, ૧૩ ભાષાશુદ્ધિ, ૧૪ વસ્ત્રપણા, ૧૫ પાત્રપણા, ૧૬ શુદ્ધ અવગ્રહ, ૧૭ સ્થાન ક્યાં કરવું, ૧૮ નિપદા ક્યાં કરવી, ૧૯ વ્યુત્સર્ગ ક્યાં કરવો, ૨૦ વિવિધ શબ્દો સાંભળવા ન જવું, ૨૧ વિવિધ રૂપો જોવા ન જવું, ૨૨ બીજા પાસે ક્રિયા ન કરાવવી, ૨૩ અન્યોન્ય પણ ક્રિયા ન કરવી, ૨૪ પાંચ મહાવ્રતોમાં દઢતા, ૨૫ સર્વસંગોથી વિમુક્તિ.

—આ આચારાંગના બંને શ્રુતસ્કંધનાં બધાં ૨૫ અધ્યયનોનો અનુક્રમે સંક્ષિપ્ત સાર છે.

આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધમાં તથા બીજા શ્રુતસ્કંધના પંદરમા અને સોળમા અધ્યયનમાં અનેક અનેક ઉત્તમ સુવાક્યો પણ ભરેલાં છે.

પાઠપરંપરા

આચારાંગને સમજવા માટે આપણી પાસે ત્રણ મહત્વનાં સાધનો છે—વર્તમાનમાં મળતી આચારાંગની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ, ૨ અત્યારે મળતી આચારાંગની વ્યાખ્યાઓમાં સૌથી પ્રાચીન વ્યાખ્યા ચૂર્ણિ, તથા ૩ આચારાંગની સંસ્કૃત વૃત્તિઓ.

સંસ્કૃત વૃત્તિઓમાં, શીલાચાર્યે રચેલી વૃત્તિનો મોટા ભાગે આધાર લઈને પછીની વૃત્તિઓ રચાયેલી છે. એટલે અમે શીલાચાર્ય વિરચિત વૃત્તિનો જ મુખ્યતથા વૃત્તિ તરીકે નિર્દેશ કરીશું.

વૃત્તિકાર પાસે ધણાં વર્ષો પૂર્વેથી ચાલી આવતી જે પ્રાચીન પાઠપરંપરા હતી તથા આચારાંગ-સૂત્રના હસ્તલિખિત આદર્શોમાં પણ જે પાઠપરંપરા આપણને સૈકડો વર્ષોથી મળે છે તેને અનુસરીને

૧. જુઓ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૪ ટિ. ૨.

૨. પ્રશમરતિમાં ૭ વિમોહ, ૮ ઉપધાનશ્રુત, ૯ મહાપરિજ્ઞા એ પ્રમાણે અધ્યયનોનો ક્રમ સ્વીકાર્યો હોવાથી આ રીતે અર્થનું વર્ણન છે. જુઓ પ્રસ્તાવના પૃ. ૧૪ ટિ. ૨.

૩. તેમના સમયમાં સૂત્રપાઠોની કેવી સ્થિતિ હતી તે તેમણે સૂત્રકૃતાંગવૃત્તિમાં નીચે પ્રમાણે જણાવ્યું છે—

વૃત્તિની રચના થયેલી છે. એટલે વર્તમાન પાઠપરંપરાને લગભગ વૃત્તિસંમત પાઠપરંપરા કહી શકાય. વૃત્તિની રચના થયે લગભગ ૧૧૦૦ વર્ષો થયાં છે. એટલે ૧૧૦૦ વર્ષોથી તો આ એક જ પાઠપરંપરા આપણી સામે વધારે પ્રચલિત જણાય છે.

પરંતુ ચૂર્ણિકાર પાસે જે પ્રાચીન પાઠપરંપરા હતી તે અનેક સ્થળે ઘણી જ જુદી હતી એમ લાગે છે. ખાસ કરીને ખીન્ન શ્રુતરંધના દસમા અધ્યયનથી આ વાતનો સ્પષ્ટ અનુભવ થાય છે.

આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતરંધનાં ઘણાં સૂત્રોમાં લગભગ પ્રત્યેક પદની વ્યાખ્યા ચૂર્ણિકાર તથા વૃત્તિકારે આપેલી છે, ચૂર્ણિકારને મળેલા પાઠથી ક્વચિત્ ક્વચિત્ વૃત્તિકારે જુદા પાઠની પણ વ્યાખ્યા કરેલી છે. વળી ચૂર્ણિકારથી વૃત્તિકાર ક્વચિત્ જુદી વ્યાખ્યા પણ કરે છે, છતાં પણ પ્રથમ શ્રુતરંધમાં ચૂર્ણિ અને વૃત્તિ પરસ્પર નિકટ દેખાય છે.

પરંતુ ખીન્ન શ્રુતરંધમાં આ ચિત્ર ધણું બદલાઈ જાય છે. ચૂર્ણિ અને વૃત્તિ બંને સંક્ષિપ્ત છે. જે છે તેમાં પણ જેમજેમ આગળ જઈએ તેમ ચૂર્ણિકારને મળેલા પાઠથી વૃત્તિકારને મળેલો પાઠ થોડા-વધતા અંશે જુદો પડી જાય છે. ખીન્ન શ્રુતરંધના દસમા અધ્યયનથી પંદરમા અધ્યયન સુધી તો ચૂર્ણિસંમત અને વૃત્તિસંમત પાઠો વચ્ચે ધણું જ ધણું અંતર જોવામાં આવે છે. ૧૧ મું અને ૧૨ મું અધ્યયન ચૂર્ણિમાં આગળ-પાછળ છે એ વાત અમે જણાવી ગયા છીએ. ચૂર્ણિ પ્રમાણે ૧૨ મું અધ્યયન સદ્સત્તિક્રય ધણું જ સંક્ષિપ્ત છે, અને ‘સાધુ તત વિતત આદિ વાદો સાંભળવા ન જાય’ એટલું જ તેનું તાત્પર્ય છે. ૧૧ મા રૂવસત્તિક્રયમાં ‘વપ્ર આદિ વિવિધ સ્થાનોમાં રૂપ જોવાની દૃષ્ટિથી સાધુ ન જાય’ એ જાતનું વિસ્તૃત વર્ણન ચૂર્ણિ પ્રમાણે છે. પરંતુ વૃત્તિકારે ‘તત વિતત આદિ વાદો અને વપ્ર આદિ (સ્થાનો) સાંભળવા ન જાય’ એ રીતે બધાયનો ૧૧ મા સદ્સત્તિક્રય અધ્યયનમાં સમાવેશ કર્યો છે અને અર્થઘટન પણ તે રીતે કર્યું છે. અમે આ બધી વાતો તે તે સ્થળે ટિપ્પણોમાં ચૂર્ણિના તથા વૃત્તિના પાઠો વિસ્તારથી આપીને સ્પષ્ટ કરેલી છે.

આચારાંગની ચૂલાઓમાં આચારનું વર્ણન છે અને પાંચમી ચૂલા નિશીથમાં તે તે આચારના ભંગને લગતાં પ્રાયશ્ચિત્તોનું વર્ણન છે, એટલે એ વાત તો નિશ્ચિત છે કે આચારાંગમાં વર્ણવેલા તે તે આચારોનો ઉલ્લેખ પ્રસંગવશાત્ નિશીથમાં પણ આવે જ. એ રીતે જોતાં દસમાથી ચૌદમા અધ્યયન સુધી એવાં અનેક અનેક સૂત્રો અને તેની વ્યાખ્યા આચારાંગચૂર્ણિમાં અને નિશીથ ચૂર્ણિમાં અમુક અંશે પરસ્પર સમાનપ્રાયઃ મળે છે, પરંતુ વૃત્તિસંમત સૂત્રો તેનાથી ઘણી જ વાર જુદાં પડી જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે—

જે ભિક્ષૂ વિરૂવરૂવાણિ મહામહાણિ તંજહા — બહુરયાણિ બહુણઢાણિ બહુસઢાણિ બહુમિલક્ષૂણિ ચક્ષુદંસણપઢિયાણ ગચ્છતિ આ પ્રમાણે નિશીથમાં સૂત્ર છે. આચારાંગચૂર્ણિ પ્રમાણે પણ સે ભિક્ષૂ

“इह च प्रायः सूत्रादर्शेषु नानाविधानि सूत्राणि दृश्यन्ते, न च टीकासंवादी एकोऽप्यादर्शः समुपलब्धः । अत एकमादर्शमङ्गीकृत्यास्माभिर्विवरणं कियत इति, एतदवगम्य सूत्रविसंवाददर्शनचित्तव्यामोहो न विधेय इति ।” —સૂત્રકૃતાજ્ઞવૃત્તિ પૃ૦ ૩૩૬ ।

નવાંગવૃત્તિકાર અભયદેવસૂરિ મહારાજ પણ પ્રતિઓની વિષમતાનો આ રીતે ઉલ્લેખ કરે છે—

“वाचनानामनेकत्वात् पुस्तकानामशुद्धितः ।

સૂત્રાણામતિગાંમીર્યાદ્ મતમેદાચ્ચ કુત્રચિત્” ॥—સ્થાનાજ્ઞવૃત્તિના પ્રારંભમાં.

यस्य ग्रन्थवरस्य ..... ।...कालादिदोषात् तथा दुर्लेखात् खिलतां गतस्य कुधिय. कुर्वन्तु कि मादृशाः ॥—સમવાયાજ્ઞવૃત્તિના પ્રારંભમાં

“अज्ञा वयं शास्त्रमिदं गभीरं प्रायोऽस्य कूटानि च पुस्तकानि । सूत्रं व्यवस्थाप्यमतो विमृश्य व्याख्यान-कल्पादित एव नैव ॥”—પ્રશ્નવ્યાકરણવૃત્તિના પ્રારંભમાં.

વા ૨ મહામહાણિ.....વહુરયાણિ વહુગઢાણિ વહુસઢાણિ વહુમિલકલૂણિ.....વસલુટંસળપઢિયાણ જો અમિસધારેજ્ઞ ગમળાણ એવો પાઠ સ્પષ્ટ સમજાય છે. પરંતુ આ સ્થળે વર્તમાન પાઠપરંપરા પ્રમાણે જે મિકલૂ વા ૨ અળ્ળતરાઈં વિરુવરુવાઈં 'મહાસવાઈં' એવં જાણેજા તંજહા—વહુસગઢાણિ વા વહુરહાણિ વા વહુમિલકલૂણિ વા વહુપચંતાણિ વા અળ્ળતરાઈં વા તહળ્ળગારાઈં વિરુવરુવાઈં મહામવાઈં કળ્ળસોય-પઢિયાણ જો અમિસધારેજ્ઞ ગમળાણ આવો પાઠ મળે છે અને વૃત્તિકારે પણ આ જ પાઠની વ્યાખ્યા કરેલી છે. શુઓ આ ગ્રંથમાં ૫૦ ૨૪૬ ટિં ૭.

આવાં આવાં અનેક સ્થળોએ, ચૂર્ણિ અતિસંક્ષિપ્ત દોવાથી ચૂર્ણિસંમત સમગ્ર સૂત્રપાઠોને નવેસરથી સમગ્ર રીતે તૈયાર કરીને મૂકવાનો અમે પ્રયત્ન કર્યો નથી, પણ આચારાંગચૂર્ણિ, વૃત્તિ, નિશીથ અને નિશીથચૂર્ણિના પાઠોને ઉદ્ધૃત કરીને તે તે સ્થળે વિપુલ પ્રમાણમાં અમે ટિપ્પણો આપેલાં છે. જિજ્ઞાસુઓએ તે જોઈને આચારાંગના તે તે પાઠોની કલ્પના કરી લેવી.

પંદરમા ભાવના અધ્યયનમાં લગવાન મહાવીર પ્રમુખા છપનનું વિસ્તારથી વર્ણન છે અને પાંચ મહાવ્રતોની ભાવનાઓનું વર્ણન છે. જે સૂત્રપાઠને આધારે ચૂર્ણિમાં વર્ણન છે તે સૂત્રપાઠો અનેક સ્થળે વર્તમાનપાઠપરંપરામાં નથી અથવા યોગ-વધતા અશે ભિન્ન છે.

સ્થાનાંગસૂત્રમાં જહા માવળાણ એમ કહીને જે પાઠનો ઉદ્દેશ્ય કર્યો છે તે સૂત્રપાઠ ભાવના અધ્યયનમાં આજે તો મળતો જ નથી. પરંતુ આચારાંગચૂર્ણિમાં એની વ્યાખ્યા કરેલી છે, તે જોતાં ચૂર્ણિકાર સામે જે પ્રાચીન પાઠપરંપરા હતી તેમાં તો એ પાઠ હતો જ એ વાત ભિન્નિત છે. શુઓ ૫૦ ૨૭૪ ટિં ૭.

વર્તમાન પાઠપરંપરામાં એવા પણ કેટલાક પાઠો છે કે જેનો સ્પષ્ટ અર્થ સમજવામાં કઠિનતા પડે છે, પરંતુ ચૂર્ણિસંમત પાઠને આધારે અર્થ તરત સમજાય છે. ઉદાહરણ તરીકે ૫૦ ૨૬૪માં મીમં મયમેરવં ઝરાલં અચેલથં પરીસહે સહતિ ત્તિ કટ્ટુ દેવેહિ સે ગામં કયં સમળે મગવ મહાવીરે આવો પાઠ મળે છે. આચારાંગચૂર્ણિપ્રમાણે અચલે મયમેરવાળં ચંતા પઢિમાઓ પાલણ અરતિરતિસહે .....દેવેહિં સે ગામ કયં સમળે મગવં મહાવીરે આવો પાઠ જણાય છે. આવશ્યકચૂર્ણિમાં (૫૦ ૨૪૫) પણ અચલે મયમેરવાળં ચંતા પઢિમાસતપારણ અરતિ-રતિસહે દવિણ ધિતિવિરિયસંપન્ને પરીસહોવ-સગસહે ત્તિ દેવેહિ સે કતં ગામં સમળે મગવં મહાવીરે આવો પાઠ મળે છે. કલ્પસૂત્રમાં પણ અચલે મયમેરવાળં પરીસહોવસગાળં ચંતિલ્લમે પઢિમાળં પાલણ ધીમં અરતિરતિસહે.....દેવેહિં સે ગામ કયં સમળે મગવં મહાવીરે આવો પાઠ મળે છે. શુઓ ૫૦ ૨૬૪ ટિં ૨, ૫૦ ૨૬૩ ટિં ૨૧.

૫૦ ૨૮૭ પં ૨ આદિમાં સંતિમેદા વગેરે પાઠ મળે છે. તેનાથી જ્ઞાન્તિમેદાત્ એવા પાઠનો આભાસ થાય છે, પરંતુ ચૂર્ણિમાં સંતિ મેદે વગેરે પાઠ છે અને તેનો અર્થ ચૂર્ણિકારે સ્પષ્ટ આપેલો

૧. અર્ધમાગધીમાં ઘણે સ્થળે હ ને સ્થાને ઘ લખાય છે જેમકે જહા ને ખહલે જહા. હસ્તલિખિતમાં ઘ અને વ, તથા મ અને સ ઘણીવાર સરખા જેવા લખાય છે. એટલે મહામહાણિ માંથી મહામધાણિ = મહાસવાણિ એવો પાઠ કાલાંતરે બની ગયો હોય એ પણ સંભાવના છે.

૨. ચૂર્ણિસંહિત નિશીથસૂત્ર સન્મતિજ્ઞાનપીઠ—આગરાથી પ્રકાશિત થયેલું છે. તેમાં અનેક સ્થળે સૂત્રપાઠોનો ચૂર્ણિ સાથે પૂરેપૂરો મેળ ખાતો નથી. અમે વાચકોની સુગમતા માટે પૃષ્ઠાંક તો મુદ્રિત નિશીથસૂત્ર(ચૂર્ણિસંહિત)નો જ આપેલો છે, પરંતુ સૂત્રો અને ચૂર્ણિનો પાઠ આગમ-પ્રભાકર સ્વં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે અનેક પાઠ-પાઠાંતરોવાળો જે નિશીથ-ચૂર્ણિનો આદર્શ લખાવેલો છે તેને આધારે શુદ્ધ કરીને તે તે સ્થળે ટિપ્પણોમાં આપેલો છે, એટલું વાચકોએ ખાસ લક્ષ્યમાં રાખવું.

છે (જુઓ પૃં ૨૮૬ ટિં ૧૫). આવશ્યકચૂર્ણિમાં પણ એ જ પાઠ છે (જુઓ પૃં ૨૮૦ પં. ૩૭). આવી અનેક વાતોનો નિર્દેશ અમે તે તે સ્થળે ટિપ્પણોમાં કરેલો છે.

પર્યુપણમાં વંચાતું કલ્પસૂત્ર દશાશ્રુતસ્કંધનું અધ્યયન ગણાય છે. સંભવ છે કે તેમાં આચારાંગના (ચૂર્ણિસંમત) પ્રાચીન ભાવના અધ્યયનમાંથી પ્રભુના જીવનસંબંધી ધણો વિસ્તાર લેવામાં આવ્યો હોય.

એક વાત એ પણ નોંધવા જેવી છે કે પ્રભુના જીવનસંબંધી ધણા પાઠો જે કલ્પસૂત્રમાં મળે છે તે આવશ્યકચૂર્ણિમાં પણ મળે છે. સંભવ છે કે આવશ્યકચૂર્ણિકારે પ્રભુ મહાવીરના જીવનસંબંધી અનેક પાઠો આચારાંગસૂત્રના ભાવના અધ્યયનમાંથી લીધા હોય. આવશ્યકચૂર્ણિકાર સામે પ્રાચીન ભાવના અધ્યયન હતું એ વાત તો સ્પષ્ટ છે. કારણ કે આવશ્યકચૂર્ણિમાં પાંચ મહાવ્રતોની ભાવનાઓનું વર્ણન આવે છે ત્યાં જે પાઠ છે તેવા જ પાઠની વ્યાખ્યા આચારાંગચૂર્ણિમાં મળે છે. એટલે આચારાંગ સૂત્રમાં ભાવનાઓની કોઈ પ્રાચીન પાઠપરંપરા ચૂર્ણિકારો સામે હતી. પરંતુ આજે જે આચારાંગનો પાઠ મળે છે અને વૃત્તિકારે જેની વ્યાખ્યા કરી છે તેમાં તો પાઠનું સ્વરૂપ અને ક્રમ બધું ફરી જાય છે. જુઓ પૃં ૨૭૯ ટિં ૬, પૃં ૨૮૩ ટિં ૧૨, પૃં ૨૮૫ ટિં ૧, પૃં ૨૮૬ ટિં ૧૫.

ભાવનાઓને અંતે જે પાંચ ગાથાઓ આવશ્યકચૂર્ણિકારે ઉદ્ધૃત કરી છે તે પાંચેય ગાથાઓ આચારાંગની વર્તમાન પાઠપરંપરામાં મળતી જ નથી, પરંતુ ચૂર્ણિકારસંમત પાઠપરંપરામાં હતી જ એ વાત પણ આચારાંગચૂર્ણિ જોતાં સ્પષ્ટ સમજાય છે. જુઓ પૃં ૨૯૧, પૃં ૨૭૯ ટિં ૬.

આ ઉપરથી એટલો નિષ્કર્ષ નીકળે છે કે વર્તમાનમાં આચારાંગની જે પાઠપરંપરા આપણને મળે છે તેનાથી જુદી પણ પાઠપરંપરા ચૂર્ણિકાર આદિ પ્રાચીન પૂર્વાચાર્યો પાસે હતી.

યાપનીય સંધમાં પણ આગમોની પાઠપરંપરા ચાલી આવતી હતી. આચારાંગચૂર્ણિમાં પણ યાપનીયો વિષે ઉદ્દેશ્ય મળે છે. આ યાપનીયસંધના એક અગ્રેસર શિવાર્યે રચેલી મૂલારાધના—
૨ ભગવતી આરાધનાની અપરાજિતસૂરિએ રચેલી વિજયોદયા ટીકામાં આચારાંગસૂત્રમાંથી કેટલાક પાઠો ઉદ્ધૃત કરેલા છે. વર્તમાન પાઠપરંપરા સાથે તેની તુલના કરતાં કેટલોક ભેદ સ્પષ્ટ દેખાય છે. એ જોતાં યાપનીય સંધ પાસે પણ આચારાંગસૂત્રની કોઈ પાઠપરંપરા હતી એમ સમજાય છે. જે કે આ ઉદ્ધૃત પાઠોમાં કંઈક અશુદ્ધિ છે, છતાં જે પાઠ મળે છે તેની તુલના નીચે પ્રમાણે છે—

૧. યાપનીયસંધ કંઈક અંશે શ્વેતાંબર સંધ અને કંઈક અંશે દ્વિગંબર સંધને મળતો હતો. વિશેષ માટે આ પ્રસ્તાવનામાં જ ‘આચારાંગસૂત્રની વ્યાખ્યાઓ’માં ચૂર્ણિ વિષે જ્યાં પરિચય આપ્યો છે ત્યાં ટિપ્પણમાં જુઓ.

વર્તમાનમાં દ્વિગંબર જૈનો એમ માને છે કે આગમો સર્વથા હુત થઈ ગયાં છે. પરંતુ પ્રાચીન સમયમાં આવો એકાંતે આગ્રહ ન હતો. દ્વિગંબરપરંપરામાં અતિપૂજ્ય ગણાતા ષટ્ખંડાગમની ધવલા ટીકામાં (ભાગ ૧, પૃં ૬૬) જણાવ્યું છે કે ‘નક્ષત્રાચાર્ય, જયપાલ, પાંડુસ્વામી, ધ્રુવસેન તથા કસાચાર્ય આ પાંચ આચાર્યો એકાદશઅગધારક હતા તથા ચૌદપૂર્વોના એકદેશના ધારક હતા. તે પછી સુભદ્ર, યશોભદ્ર, યશોબાહુ, લોહાર્ય આ ચાર આચાર્યો આચારાંગના ધારક તથા શેષ અંગો અને પૂર્વોના એકદેશના ધારક થયા. તે પછી (અર્થાત્ વીરનિર્વાણ સંવત્ ૬૮૩ પછી) આચારાંગધર(અર્થાત્ આચારાંગ)નો વિચ્છેદ થયો.’ તો પણ આચારાંગ આદિ આગમોનો અમુક ભાગ તો વિદ્યમાન રહ્યો હતો જ. આ વાત તદો સન્નેસિમંગપુવ્વાણમેગદેસો આરિયપરંપરા આગચ્છમાણો ધરસેનારિયં સંપત્તો એ પ્રમાણે ધવલા ટીકામાં (ભાગ ૧, પૃં ૬૭) સ્પષ્ટ જણાવી છે.

૨. મૂલારાધનાનું બીજું નામ ભગવતી આરાધના છે.

भूलाशयना (लगवती आशयना)नी टीका

आथारंगमृत

तथाचोक्तमाचाराङ्गे—सुदं मे आउसंतो भगवदा
एवमक्खादं—इह खलु मयमाभिमुखा दुविहा
इत्थीपुरिसा(स)जादा भवन्ति, तंजहा—सव्वसमणा-
गदे, णोसव्वसमा(मणा)गदे चेव । तत्थ जे
सव्वसमणागदे थिरांग-इत्थ-पाणि-पादे सव्विंदिय-
समणागदे तस्स णं णो कप्पदि एगमवि वत्थ धारिउं,
एवं परिहिउं, एवं अण्णत्थ एगेण पडिलेहणेण ।

× × ×

अह पुण एवं जाणिजा—उपातिकंते हेमंतं, विंमु
पडिवण्णे, से अथ परिजुणमुवधि पडिट्ठावेज ।

—४।८२१ टीका, पृ० ६१२

पडिलेहणं पादपुंछणं उगहं कडासणं अण्णदरं उवधिं
पावेज ।

—४।४२१ टीका, पृ० ६११

तथा वत्थेसणाए वुत्तं—“तत्थ ये से हिरिमणे सेगं
वत्थं वा धारेज, पडिलेहणं विदियं । तत्थ ये से
जुगिदे दे से दुवे वत्थाणि धारिज, पडिलेहणं
तदियं । तत्थ ये से परिसा(सहा)इं अण्णहिहास(से)
स्स(से) तओ वत्थाणि धारेज, पडिलेहणं चउत्थं ।”

—४।४२१ टीका, पृ० ६११

तथा पायेसणाए कथितं—हिरिमणे वा जुगिदे वा
विअण्णगे वा तस्स णं कप्पदि वत्थादिकं
पाद(दं) चा(धा)रित्तए । पुनश्चोक्तं तत्रैव—
अलावुपत्तं वा दासगपत्तं वा मट्ठिगपत्तं वा अप्पपाणं
अप्पवीजं अप्पस(ह)रिदं तथाप्पकार पात्रं लाभे
सति पडिग्गहिस्सामि ।”

—४।४२१ टीका, पृ० ६११

भावनायां चोक्तम्—“वरिसं चीवरधारी तेण
परमचेलके तु जिणे ।”

—४।४२१ टीका, पृ० ६११

अह पुण एवं जाणेजा ‘उपातिकंते खलु
हेमंते, गिम्हे पडिवण्णे’ अहपरिजुणाइं
वत्थाइं परिट्ठंजा । [सू० २१४]

वत्थं पडिग्गहं कंज्जं पादपुंछणं उगहं च
कटासणं एतेसु चेव जाणेजा । [सू० ८९]

जे णिगंथे तरुणे जुगवं वल्लवं अप्पायंके
थिरसवयणे से एगं वत्थं धारेजा, णो
वितियं । [सू० ५५३]

से भिक्खुवा २ अमिकंखेजा पायं एसित्तए ।
से जं पुण पायं जाणेजा, तंजहा—लाउयपायं
वा दासपायं वा मट्ठियापायं वा तहप्पगारं पायं
जे णिगंथे तरुणे जाव थिरसवयणे से एगं
पायं धारेजा, णो वितियं । [सू० ५८८]

× × ×

१. विजयोदया टीकायां संपूर्णा पाठ नीचे प्रभाषे छे—

“अथैवं मन्यसे पूर्वागमेषु वस्त्रपात्रादिग्रहणमुपदिष्टम् । तथाहि आचारप्रणिधौ भणितम्—“प्रति-
लिखेत् पात्रकम्बलं ध्रुवम्” [ध्रुवं च पडिलेहेजा जोगसा पायकम्बलं । दशवै० ८।१७] इति । असत्सु
पात्रादिषु कथं प्रतिलेखना ध्रुवं क्रियते? आचारस्यापि द्वितीयोऽध्यायो लोकविच(ज?)यो नाम,
तस्य पञ्चमे उद्देशे एवमुक्तम्—“पडिलेहणं पादपुंछणं उगहं कडासणं अण्णदरं उवधिं पावेज” इति
तथा वत्थेसणाए वुत्तं—“तत्थ ए(ये) से हिरिमणे सेगं वत्थं वा धारेज पडिलेहणं विदियं॥

વિવિધ પ્રતિઓમાં મળતા પાઠભેદોમાં શુદ્ધિ, પ્રાચીનતા આદિ દૃષ્ટિએ એક પાઠને પસંદ કરીને બાકીના વિવિધ પાઠભેદો અમે ટિપ્પણોમાં આપ્યા છે. વિવિધ સ્થળે ચૂર્ણિકાર અને વૃત્તિકારે જે પાઠો સ્વીકાર્યા છે તે પણ ચૂં તથા શીં એવા સંકેતોથી અમે ટિપ્પણોમાં દર્શાવ્યા છે. કેટલીકવાર ચૂર્ણિ અને વૃત્તિનો પાઠ ઉદ્ધૃત કરીને વિસ્તારથી પણ આપ્યો છે જેથી ચૂર્ણિકાર તથા વૃત્તિકારે કયો પાઠ સ્વીકાર્યો છે અને તેની કેવી વ્યાખ્યા કરી છે એ પણ સ્પષ્ટ સમજી શકાય. તેમાં સૂત્ર પુરતો ભાગ મોટા ટાઇપમાં છાપ્યો છે, બાકીનો ભાગ નાના ટાઇપોમાં આપ્યો છે.

જે પાઠો અમે સ્વીકાર્યા છે તેના સમર્થન તથા સ્પષ્ટીકરણ માટે ચૂર્ણિ, વૃત્તિ, તથા અન્ય ગ્રંથોમાંથી પણ શોધી શોધીને તે તે પાઠો ઉદ્ધૃત કરીને ટિપ્પણોમાં અમે અનેક સ્થળે આપ્યા છે. અને પ્રતિઓમાં જે પાઠો મળે છે તે પણ ટિપ્પણોમાં આપ્યા છે. ઉદાહરણ તરીકે— ૪૩૪ માં સૂત્રમાં દુગુણા દુગુણે પાઠ મળે છે. વૃત્તિ ઉપરથી દુગુણતિગુણે એવા પાઠનો આભાસ થાય છે, અને કોઈકે વાચકે વૃત્તિના આધારે સુધારીને હેઠ પ્રતિમાં દુગુણતિગુણે એવો સુધારો પણ કર્યો છે. છતાં બધી જ પ્રાચીન અને અર્વાચીન પ્રતિઓમાં દુગુણા દુગુણે પાઠ છે અને તે સાચો જ છે.

તત્થ એ સે જુગ્ગિદે દે (૧) સે દુવે વત્થાણિ ધારિજ્ઞ, પઢિલેહ્ણગં તદિયં । તત્થ એ સે પરિસ્સહં અણધિ-
હાસસ્સ તઓ વત્થાણિ ધારેજ્ઞ પઢિલેહ્ણં ચઉત્થં । ” તથા પાયેસણાણ કથિતં—“ હિરિમણે વા જુગ્ગિદે
વા વિઅણ્ણગે વા તસ્સ ણં કપ્પદિ વત્થાદિકં પાદં ચારિત્તે ” ઇતિ । પુનશ્ચોક્તં તત્ત્રૈવ—“ અલાલુ-
પત્તં વા દારુગપત્તં વા મટ્ટિગપત્તં વા અપ્પપાણં અપ્પસ(હ)રિદં તથાપકારં પાત્રં લામે સત્તિ
પઢિગ્ગહિસ્સામિ ” ઇતિ । વલ્લ-પાત્રે યદિ ન ગ્રાહ્યે, કથમેતાનિ સૂત્રાણિ નીયન્તે ? ભાવનાયાં ચોક્તમ્—
“ વરિસં ચીવરધારી તેણ પરમચેલકે તુ જિણે ” ઇતિ । તથા સૂત્રકૃતસ્ય પુણ્ડરીકેઽધ્યાયે કથિતમ્—
“ ણ કહેજ્ઞા ધમ્મકહં વત્થપત્તાદિહેદું ” ઇતિ ।

નિષેષે (નિશીથે) ડપ્પુક્તમ્—‘ કસિણાં વત્થ-કંબલાં જો ભિક્ખુ પઢિગ્ગહિદિ પજ્જદિ માસિગં
લહુગં । ’ એવં સૂત્રનિર્દિષ્ટે ચેલે અચેલતા કથમ્ ? ઇત્યત્રોચ્યતે—આર્યિકાણામાગમે અનુજ્ઞાતં વલ્લં,
કારણાપેક્ષયા ભિક્ષૂણાં, હ્રીમાન્ અયોગ્યશરીરાવયવો દુશ્વર્માઽભિલમ્બમાનવીજો વા પરીષહસહને વા
અક્ષમઃ સ ગૃહ્ણતિ । તથા ચોક્તમાચારાજ્ઞે—

‘ સુદં મે આડસતો(ન્તો) । ભગવદા એવમવત્તાદં—ઇહ લલ્લ સંયમાભિમુખા દુવિહા ઇત્થી-પુરિસ-
જાદા ભવંતિ, તં જહા—સવ્વસમણ્ણાગદે ણોસવ્વસમાગદે ચેવ । તત્થ જે સવ્વસમણ્ણાગદે થિરાંગહત્થ-
પાણિપાદે સર્વિવદિયસમણ્ણાગદે તસ્સ ણં ણો કપ્પદિ એગમવિ વત્થં ધારિડં, એવં પરિહિડં, એવં
અણ્ણત્થ એગેણ પઢિલેહ્ણ[ણ]ગેણ । તથા ચોક્તં કલ્પે—હિરિહેતુકં વ હોઈ દેહદુગુંછંતિ દેહે જુગ્ગિદગે ।
ધારેજ્ઞ સિયં વત્થં પરિસ્સહાણં ચઽણધિહાસી ॥ તિ । દ્વિતીયમપિ સૂત્રં કારણમપેક્ષ્ય વલ્લગ્રહણ-
મિત્યસ્ય પ્રસાધકં આચારે વિદ્યતે—‘ અહ પુણ એવં જાણેજ્ઞ ઉપાતિકંતે હેમંતે હિં(ધિ)સુ પઢિવણ્ણે
સે અથ પરિજુણ્ણમુવધિં પદિટ્ઠાવેજ્ઞ ’ ઇતિ । હિમસમયે શીતવાધાઽસહઃ પરિગૃહ્ય ચેલં તસ્મિન્નિષ્ક્રાન્તે
ગ્રીષ્મે સમાયાતે પ્રતિષ્ઠાપયેદિતિ કારણાપેક્ષં ગ્રહણમાખ્યાતમ્ । પરિજીર્ણવિશેષોપાદાનાદ્ દૃઢાનામ-
પરિત્યાગ ઇતિ ચેત્, અચેલતાવચનેન વિરોધઃ । પ્રક્ષાલનાદિકસંસ્કારવિરહાત્ પરિજીર્ણતા વલ્લસ્ય કથિતા
ન તુ દૃઢસ્ય(સ્યા)ત્યાગકથનાર્થમ્ । પાત્રપ્રતિષ્ઠાપના સૂત્રે ણો(નો)ક્તેતિ સંયમાર્થં પાત્રગ્રહણં સિધ્યતિ ઇતિ
મન્યસે, નૈવ, અચેલતા નામ પરિગ્રહત્યાગઃ, પાત્રં ચ પરિગ્રહ ઇતિ તસ્યાપિ ત્યાગઃ સિદ્ધ એવેતિ ।
તસ્માત્ કારણાપેક્ષં વલ્લપાત્રગ્રહણમ્ । યદુ(દુ)પકરણં ગૃહ્યતે કારણમપેક્ષ્ય ગ્રહણવિધિઃ ગૃહીતસ્ય ચ
પરિહરણમવશ્યં વક્તવ્યમેવ । તસ્માદ્ વલ્લં પાત્રં ચાર્યાધિકારમપેક્ષ્ય સૂત્રેષુ બહુષુ યદુક્તં તત્ કારણ-
મપેક્ષ્ય નિર્દિષ્ટમિતિ ગ્રાહ્યમ્ । ”—પૃ૦ ૬૧૧-૧૨ ।

તેના સમર્થન માટે ગૃહ્યસૂત્રપદ્ધતિમાંથી તથા દશવૈકલિષ્ટ્યૂર્ણિમાંથી વિસ્તારથી પાઠ ઉદ્ધૃત કરીને આપ્યો છે. શુઓ ૫૦ ૧૫૪ ટિં ૧૧ ૫૦ ૧૫૫ ટિં ૩.

એક વાત તન્દ્ર ધ્યાન ખેંચવું આવશ્યક લાગે છે કે જેન શ્વેતાંબર તેરાપંથી મહાસભા તરફથી પ્રકાશિત આચારો તત્ત આચારનૃજા ગ્રંથમાં (૫૦ ૧૮૩) તથા જેન વિશ્વભારતી-લાઝનુ— પ્રકાશિત અવનુજાણિના પ્રથમ ભાગમાં (૫૦ ૧૨૮) આચાર્ય તુલસી જેના પ્રમુખ છે તેવી વાચનાના સંપાદક મુનિ નયમલજીએ ઋષિને આધારે દુગુગા તિગુણે પાઠ સુધારીને છાપી દીધી છે. તેમની પાસેની પ્રાચીન પ્રતિઓમાં આ પાઠ નથી, એમ તેઓ સારી રીતે જાણે જ છે. માટે દુગુણે અ ઋ વ ચ ઋ । સ્વીકૃત: પાઠ: વૃત્યનુસારી વર્તેતે । એમ ટિપ્પણમાં તેમણે જણાવ્યું છે. જે તેમણે પ્રાચીન ગ્રંથોમાં તપાસ કરી હોત તો આ સુધારો કરવાની તેમને જરૂર જણાત જ નહિ. કોઈક લખવું જ હોત તો પણ ઋષિને આધારે તિગુણે પાઠ લાગે છે (તિગુણેશ્વરેણ પાઠો ભાતિ) એટલું ટિપ્પણમાં લખવાથી પણ કામ થઈ જત. તેરાપંથી મુનિ નયમલજીએ સંપાદન માટે ધણો પરિશ્રમ જે કે ઉઠાવ્યો છે, છતાં અમૂતપૂર્વ વાચના આપવાના આવેશમાં નવીન પાઠોનું તથા ગિત જરૂરી દરિપત સુધારાઓનું સંયોજન મૂળમાં જ કરી દઈને અનેક અનેક સ્થળે તેમના હાથે અતિપ્રવૃત્તિ પણ થઈ છે.^૧

સૂત્ર ૪૪૮ માં પ્રતિઓમાં પંચણ, પંચણ, તથા વચણ પાઠ મળે છે. હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં પ-વ-વ વચ્ચે સમાનતાને લીધે ધણીવાર પાઠવિપર્યાસ થઈ જાય છે. ચૂર્ણિમાં આ સ્થળે વચણ પાઠ છે અને તે સુસંગત છે. આ વાત અમે ગૃહ્યસૂત્રનો સાક્ષિપાઠ આપીને ટિપ્પણમાં જણાવી છે.

સૂત્ર ૭૫૧માં લોકાંતિક વિમાનના સંબંધમાં ઘટ્ઠસુ પાઠ આવે છે. સામાન્ય રીતે નવ લોકાંતિક વિમાનો મુપ્રસિદ્ધ છે. તપાસ કરતાં અમને તત્ત્વાર્થસૂત્રના સ્વોપજલાખ્યમાં અષ્ટવિધ લોકાંતિક ઉલ્લેખ મળ્યો એટલે તે ઉલ્લેખ તથા ટીકાકાર સિદ્ધસેન ગણીએ તે ઉપર ચર્ચા કરીને જે સમાધાન કર્યું છે તે બધું અમે ટિપ્પણમાં ત્યાં આપી દીધું છે. શુઓ ૫૦ ૨૬૭ ટિં ૨. જે કે સારસ્વતા-ડડલિત્ય-વહ્નયજ્ઞ-નર્દતોય-તુષિતા-ડવ્યાવાઘ-મસ્તોડરિષ્ટાશ્ચ [૪૨૬] એ પ્રમાણે તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં મૂળમાં નવ પ્રકારના લોકાંતિકનો ઉલ્લેખ મળે છે પરંતુ દ્વિગમર સંપ્રદાયમાં પ્રચલિત તત્ત્વાર્થ સૂત્રમાં આઠ પ્રકારના લોકાંતિકના ઉલ્લેખ વાળું જ સારસ્વતા-ડડલિત્ય-વહ્નયજ્ઞ-નર્દતોય-તુષિતા-ડવ્યાવાઘ-ડરિષ્ટાશ્ચ [૪૨૫] સૂત્ર મળે છે તે પણ ધ્યાનમાં રાખવું આવશ્યક છે.

પૂર્વના પુરુષોનાં બહુમૂલ્ય સંપાદનોનો અમે આમાં ઉપયોગ કર્યો છે, છતાં આચારાંગસૂત્રની હસ્તલિખિત પ્રતિઓનો જ આમાં મુખ્યતપા આધાર લેવામાં આવ્યો છે. પ્રતિઓમાં જે પાઠ મળ્યો નથી, છતાં ચૂર્ણિ-ટીકાના આધારે જે પાઠ અત્યંત જરૂરી અમને લાગ્યો છે તે પાઠ [ ] આવા ચોરસ કોષ્ટકમાં અમે મૂક્યો છે, કોઈક સ્થળે આવા પાઠની જરૂરિયાત અમે ટિપ્પણમાં જ જણાવી દીધી છે. શુઓ ૫૦ ૧૦ ટિં ૫.

જે પાઠ ખાસ સુધારવા જેવો લાગ્યો છે તે પાઠ સુધારીને ( ) આવા કૌંસમાં મૂક્યો છે, તો કોઈક વાર (?) આમ પ્રશ્નચિહ્ન મૂકીને અમે ટિપ્પણમાં સ્પષ્ટતા કરી છે. શુઓ ૫૦ ૧૨૧ ટિં ૩.

૧ સ્થાનકવાસી મુનિશ્રી ધારીલાલજીએ સંપાદિત કરેલી આગમોની આવૃત્તિ અને રચેલી ટીકાઓના સંબંધમાં નંદિસુત્તના સંપાદકીય (૫૦ ૨૫-૨૬)માં, તથા પુષ્કલિકાપ્રસંપાદિત સુત્તાગમે ના સંબંધમાં પળ્લવણાસુત્તની પ્રસ્તાવના(૫૦ ૧૮૬-૧૮૭)માં આ ૩૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિનયજી મહારાજે વિસ્તારથી વિચારણા કરી છે. બિજાસુઓએ ત્યાં જોઈ લેવું.

જે સ્થળે પ્રતિમાં અમુક પાઠ ન જ હોય છતાં ચૂર્ણિ કે વૃત્તિને આધારે તે પાઠ સ્વીકારવો જરૂરી જણાય ત્યાં તે પાઠને મૂળમાં સ્વીકારીને નીચે ટિપ્પણોમાં સ્પષ્ટતા કરી દીધી છે અને પ્રતિમાં મળતો પાઠ પણ આપી દીધો છે.

હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં વિવિધ પાઠો મળતા હોય તેમાં કોઈ પાઠ ચૂર્ણિસંમત હોય અને કોઈ પાઠ વૃત્તિસંમત હોય ત્યાં વૃત્તિસંમત પાઠ મોટા ભાગે અમે મૂળમાં સ્વીકાર્યો છે અને બીજો પાઠ ટિપ્પણમાં આપ્યો છે. ચૂર્ણિસંમત પાઠ પ્રાચીન હોવા છતાં પણ, અત્યારે મોટા ભાગે વૃત્તિના પઠન-પાઠનનો અધિક પ્રચાર હોવાને લીધે વૃત્તિના અભ્યાસીઓને અનુકૂળતા રહે તે માટે અમે ૧ આ પદ્ધતિ સ્વીકારી છે. તેમ છતાં, ચૂર્ણિસંમત પાઠને પણ અનેક સ્થળે મૂળમાં સ્વીકાર્યો છે.

સંપાદન કરવામાં પ્રાચીન લિપિનો તેમ જ પદ્ધતિનો પણ ધણો સૂક્ષ્મ અભ્યાસ જરૂરી બને છે. અત્યારે ખૂટતા પાઠને પૂર્ણ કરવા માટે તે તે અક્ષર પછી (અથવા ૦ આ રીતે) બિંદુ મૂકવાની પ્રથા છે. પણ ભૂતકાળમાં અક્ષરના માથે અનુસ્વાર જેવું બિંદુ મૂકવાની પ્રથા હતી. જો આ વાત ખ્યાલમાં ન હોય તો વિચિત્ર પ્રકારના પાઠનું સર્જન થઈ જાય છે. ઉદાહરણ તરીકે સૂ. ૩૮૧ માં કેટલીક પ્રતિઓમાં એત્ય પાળા અણુપ્પસૂયા એત્ય પાળા જાતા એત્ય પાળા સંબુહ્લા એત્ય પાળા અવ્વુક્કંતા એત્ય પાળા અપરિણયા આવો પાઠ છે. કોઈક પ્રતિમાં એત્યના બદલે ઇત્ય પાઠ પણ છે. આવા સ્થળે વારંવાર ઇત્ય પાળા લખવાને બદલે ઇં એટલું જ લખવામાં આવ્યું. પરિણામ એ આવ્યું કે ઇત્ય પાળા અણુપ્પસૂયાઈં જાયાઈં સંબુહ્લાઈં અવ્વુક્કંતાઈં અપરિણયા એવો પાઠ બની ગયો. મુદ્રિત સટીક આચારાંગમાં પણ (પૃ. ૩૪૮) આ જ પાઠ છપાયેલો છે. ૨ આવા સ્થળે અમે ટિપ્પણમાં સ્પષ્ટતા કરેલી છે. જુઓ પૃ. ૧૩૨ ટિ. ૧૩.

સંશોધનની સામગ્રીમાં પ્રાચીન તથા અર્વાચીન તાડપત્ર ઉપર લખેલી તથા કાગળ ઉપર લખેલી આચારાંગસૂત્રની વિવિધ પ્રતિઓનો તો આધાર લેવામાં આવ્યો છે જ. તે ઉપરાંત આ. ૩૦ સ્વ. ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે જેમાં પાઠભેદોની નોંધો કરી રાખેલી છે તે આચારાંગચૂર્ણિ, શીલાચાર્યવિરચિતવૃત્તિ તથા નિશીથચૂર્ણિનો પણ ખાસ આધાર લેવામાં આવ્યો છે. જ્યાં જ્યાં અમે ચૂર્ણિ કે વૃત્તિ આદિનો ઉપયોગ કર્યો છે.

૧. આગમપ્રભાકર સ્વ. ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજને પણ આ પદ્ધતિ પસંદ હતી. અમે પણ એ પદ્ધતિને અનુસર્યા છીએ.
૨. ઋષભદેવજી કેસરીમલની પેઠી-રતલામ-થી છપાયેલી આવૃત્તિમાં આ પાઠ ૩૧૮માં પાને છે. આગમમંજૂષા પૃ. ૧૭.
૩. નંદિસુત્રાંત્રા સંપાદકીયમાં આ. ૩૦ સ્વ. ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે આ વાત નીચે પ્રમાણે સ્પષ્ટ કરી છે—

“ આગમોદ્ધારક પૂજ્યપાદ શ્રી સાગરાનંદસૂરિ મહારાજે જૈન આગમો ઉપરના ચૂર્ણિ, દીક્ષા, ટિપ્પનક આદિ જે વ્યાખ્યાનઓને સંશોધન કરવાપૂર્વક પ્રકાશિત કર્યા છે, તે એક દોડતી આવૃત્તિ હોઈ, તેમાં અશુદ્ધિઓ રહે તે અશ્વમ્ય નથી. તેમ જ આ હકીકતથી તેઓ પોતે પણ અજ્ઞાત ન હતા. આ જ કારણને લઈને તેઓશ્રીએ આચારાંગસૂત્રચૂર્ણિના અંતમાં આ પ્રમાણેનો ઉલ્લેખ કર્યો છે—

પ્રતનાનામપ્યાદર્શાનામશુદ્ધતમત્વાત્ કૃતેડપિ યથામતિ શોધને ન સન્તોષઃ, પરં પ્રવચનમક્તિરસિકતા પ્રસારણેડસ્યા પ્રયોજિકેતિ વિદ્વદ્ભિઃ શોધનીયૈષા ચૂર્ણિઃ, ક્ષામ્યતુ ચાપરાધં શ્રુતદેવીતિ ।

પૂજ્યશ્રીનો આ ઉલ્લેખ તદ્દન પ્રામાણિક અને સત્ય છે. અમે પણ આચારાંગચૂર્ણિની સંખ્યા-બંધ પ્રતિઓ—જેમાં ખંભાત અને જેસલમેરના જ્ઞાનભડારોની તાડપત્રીય પ્રતિઓનો સમાવેશ

ત્યાં અમારી સંશોધિત ચૂર્ણિ કે વૃત્તિ સમજવી. એટલે અત્યારે મળતા મુદ્રિત ગ્રંથોમાં તેવો પાઠ જોવા ન મળે તો જરા પણ આશ્ચર્ય અનુભવવું નહીં, કારણ કે પ્રાચીન હસ્તલિખિત પ્રતિઓનાં જે પાઠાંતરો લીધેલાં છે તેને આધારે શુદ્ધ કરીને જ અમે સ્થાને સ્થાને ચૂર્ણિ તથા વૃત્તિના પાઠો આપ્યા છે.^૧ આચારાંગચૂર્ણિનો પાઠ તો મુદ્રિતથી ઘણા અંશે જુદો જ જોવામાં આવશે.

ખીજા શ્રુતસ્કંધના દસમા અધ્યયનથી લગભગ બધી જ ચૂર્ણિ આ રીતે સુધારીને વિવિધ સ્થળે ટિપ્પણ રૂપે આપી છે.

ઉદાહરણ તરીકે સૂ. ૨૭૪ માં અપ્પં બુદ્ધ પઢિમાણી પાઠ પ્રતિઓમાં છે. પૂર્વના સંપાદકોએ અવગ્રહને ઉમેરીને અપ્પં બુદ્ધપઢિમાણી પાઠ આપ્યો છે. વસ્તુતઃ અપ્પ શબ્દ જ અભાવના અર્થમાં છે. એટલે અવગ્રહ ઉમેરવાની કોઈ જરૂર જ નથી. ચૂર્ણિમાં આ વાત સ્પષ્ટ છે. પરંતુ મુદ્રિત વૃત્તિમાં પૃષ્ઠઃ સન્નપ્રતિમાષી સન્નત્વં વ્રૂતે આવો પાઠ હોવાથી અવગ્રહ ઉમેરીને પઢિમાણી પાઠ કલ્પવાનું મન સહજભાવે થાય તેવું છે. પરંતુ ખંભાતના શાંતિનાથ જૈન જ્ઞાનભંડારની તથા પાટણના સંઘવી પાડના ભંડારની પ્રાચીન તાડપત્રીય પ્રતિમાં પૃષ્ઠઃ સન્ પ્રતિમાષી સન્નત્વં વ્રૂતે.....વગેરે સ્પષ્ટ પાઠ છે. તેથી વૃત્તિ, ચૂર્ણિ તથા હસ્તલિખિત આચારાંગની પ્રતિઓને આધારે પઢિમાણી પાઠ બરાબર છે. આ બધી વાત અમે પૃ. ૯૩ ટિ. ૩ માં જણાવી છે.

થાય છે—જોઈ અને તપાસી, તો જણાયું ‘આવી એક જ કુલની અશુદ્ધતમ પ્રતિઓને આવારે સંશોધન કરવું એ કઠિન કામ છે. પરંતુ અમારા સદ્ભાગ્યે માનો કે જિનાગમાલ્યાસી જૈન મુનિવરોના સદ્ભાગ્યે માનો, પાટણ શ્રી સંઘના જ્ઞાનભંડારમાંથી આચારાંગચૂર્ણિની જુદા કુલની એક ખંડિત તાડપત્રીય પ્રતિ આવી ત્યારે અમારામાં આચારાંગચૂર્ણિના સંશોધન માટે હિમ્મત આવી. આ જ પ્રમાણે ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રચૂર્ણિની જુદા કુલની એક અપૂર્ણપ્રતિ પણ ઉપર્યુક્ત જ્ઞાનભંડારે જ અમને આપી છે. જેના આધારે તેનું સંશોધન પણ અમારા માટે લગભગ સરળ બન્યું છે.

અમારા આ કથનનો આશય એ છે કે—જૈન આગમોના સંશોધન માટે પ્રયત્ન કરનારે જ નહિ, પણ કોઈ પણ શાસ્ત્રના સંશોધન કરનારે તે તે આગમ કે શાસ્ત્રના જે જે વ્યાખ્યાગ્રંથોનો ઉપયોગ કરવો હોય તે તે વ્યાખ્યાગ્રંથોનું પ્રાચીન પ્રાચીનતમ પ્રતિઓના આધારે સંશોધન કર્યા વિના તેનો ઉપયોગ કદીયે કરવો ન જોઈએ.....

વ્યાખ્યાગ્રંથો અશુદ્ધ હોય ત્યારે સૂત્રપાઠોને શુદ્ધ કરવાનું કામ ઘણું વિષમ બને છે. એટલે તે તે આગમને તૈયાર કરતાં પહેલાં તેના ઉપરના વ્યાખ્યાગ્રંથોનું સંશોધન એકાંત અનિવાર્ય જ માનવું જોઈએ. નંદિસૂત્ર, અનુયોગદ્વારસૂત્ર અને પ્રજાપનાસૂત્રના સંપાદનમાં અમે આ પદ્ધતિ જ અપનાવી છે. અને ઉત્તરોત્તર પ્રકાશિત થનારા જૈન આગમગ્રંથો માટે અમારી આ જ પદ્ધતિ ચાલુ રહેશે—એવો અમારો આંતરિક વિશ્વાસ છે ’—પૃ. ૧૨-૧૩.

૧. આગમોદયસન્નિતિપ્રકાશિત આગમગ્રંથોના કોટાઓ લઈને તે ઉપરથી સરીક આગમોનું પ્રકાશન કરવાની બગીરથ યોજના સુશ્રાવક મોતીલાલ બનારસીદાસે (દિલ્હીમાં) ઇર્મભક્તિથી હમણાં ઉપાડી છે. આગમોદયસન્નિતિપ્રકાશિત ગ્રંથોમાં જે પાડો રહી ગયા હોય, અશુદ્ધ પાડોને શુદ્ધ કરવાના હોય કે મહત્વનાં પાડાંતરો મળતાં હોય તે બધાનો ઘણા અંશે સમાવેશ કરતાં શ્રદ્ધિપત્રક, શ્રદ્ધિપત્રક આદિ અનેક પરિણામો તેમાં આપવામાં આવશે. આના પ્રથમ પુસ્તકમાં શીલાચાર્ય-વિરચિતવૃનિસહિત આચારાંગસૂત્રનાં પંચિશિષ્યોમાં આવા ધાના જ ઘણા પાડો આવેલા છે. જિજ્ઞાસુઓએ ત્યાં જોઈ લેવા.

મુ. ૩૩૮ માં ત્વમ ન્નમ મનવચ્ચા મીમન્સાદ અન્તરાદ પાઠ છે (૫૦ ૧૧૧ પં. ૮). પૂર્વમુદ્રિત ગ્રંથોમાં વૃત્તિને તથા કોઈક પ્રતિઓને આધારે દસ વિગ્રંથવામો સિન્નાદ પાઠ છપાયેલો છે. પરંતુ અમારા પાસેના (ખંડાતની પ્રાચીન તાલ્પત્રીય પ્રતિ ઉપરથી લીધેલા) પાઠાંતર પ્રમાણે વૃત્તિમાં દસ...ન્નમ મનવચ્ચા મીમન્સાદ એવો મુદ્દ પાઠ રૂપરૂ રીને સચવાયેલો મળી આવે છે. ઔણિ અને પ્રતિમાં પચ્ચ મળે છે. એટલે દસ ન્નમ મનવચ્ચા મીમન્સાદ અન્તરાદ આ પાઠ સાચો અને સપ્રમાણ દોષથી અમે સ્વીકાર્યો છે. તેરાપંથી આચાર્ય તુલસી જેમાં પ્રમુખ છે એવી વાચનામાં મુનિ નયમલ્લજ્ઞે આ સૂત્રના પાઠને આલોચ્ય પાટ મળીને તેના ઉપર જે કલ્પનાઓ કરી છે તે કલ્પનાઓ કરવાની કરી નહીં રહેતી નથી.

મુ. ૧૩૮ માં ત્રીજી પ્રતિમાના સૂત્ર સાથે ઉમુદ્રિત વૃત્તિનો મેળ ખાતો નથી. તપાસ કરતાં આ સ્થળે સૂત્રપાઠ પચ્ચ જે પ્રકારનો મળે છે અને વૃત્તિપાઠ પણ જે પ્રકારનો મળે છે. સંલવ છે કે વૃત્તિદારે જ જે પ્રકારના પાઠને લક્ષમાં લઈ જે પ્રકારની વૃત્તિ કરી હોય અથવા તો પાછળના કોઈ સંશયક વૃત્તિ સુધારી હોય. અમે હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે જંને પ્રકારના સૂત્રપાઠો અને વૃત્તિપાઠો આપ્યા છે. જુઓ ૫૦ ૨૨૬.

સૂત્ર ૩૬૦ માં એક પાઠની મુદ્રિત વૃત્તિમાં વ્યાખ્યા છે, પણ મૂળમાં સૂત્ર જ નથી. તપાસ કરતાં જણાયું કે વિવક્ષિત સૂત્ર પણ કોઈક હસ્તલિખિત પ્રતિમાં છે અને કોઈક પ્રતિમાં નથી, તે જ પ્રમાણે તેની વ્યાખ્યા પણ કોઈક હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં છે અને કોઈકમાં નથી. મૂળ સૂત્ર અને વ્યાખ્યા બંધાની સંગતિ કરવા માટે આ વિવિધ પાઠો અમે આપી દીધા છે. જુઓ ૫૦ ૧૨૫ ટિ. ૧૨.

આવાં આવાં અનેક કારણોથી સંક્ષિપ્ત કે વિસ્તૃત ધણું જ ધણું ટિપ્પણો આ ગ્રંથમાં થયેલાં છે.

પરિશિષ્ટો

ગ્રંથના અતે વિવિધ પરિશિષ્ટો આપેલા છે. તેમાં બીજા તથા પાંચમા પરિશિષ્ટ વિષે કૃત્ત્વીક રૂપરૂતા કરવામાં આવે છે—

બીજું પરિશિષ્ટ—સૂત્રોમાં તેના તે અથવા કંઈક અંશે મળતા પાઠો અનેકવાર આવે છે. સૂત્રોને પ્રારભમાં તો કંઈક રાખવાની જ પ્રથા હતી. એટલે સૂત્રો રચાયાં ત્યારથી કંઈક કરવામાં શ્રમ અદ્ય પડે એટલા માટે તે તે પાઠો સમજી લેવા માટે જાવ આદિ શબ્દોનો પ્રયોગ શરૂ થયો હશે. આને પણ સંકડો વર્ણોથી એ જ પરંપરા ચાલુ છે. એ વાચનાની પદ્ધતિથી જ લખાયેલી પ્રતિઓ આપણને જોવા મળે છે. જે પદો વચ્ચેના તે તે પાઠોને સમજી લેવા માટે જેમ જાવ

૧. જૈન શ્વેતાશ્વર તેરાપંથી મહાસભા—હલકતા—તરફથી પ્રકાશિત આચારો તહ આચારચૂલાનું પરિશિષ્ટ ૩, પૃ. ૧૮. અગસુત્તાણિ મા ૧, પરિશિષ્ટ ૨, પૃ. ૪૧.

આલોચ્ય પાઠમાં કોઈકવાર બિલકુલ નિરાધાર કલ્પના પણ તેમણે કરી છે.

૨. જુઓ આગમોદયસમિતિપ્રકાશિત આચારાંગવૃત્તિ ૫૦ ૪૦૭.

તેરાપંથી મુનિ નયમલ્લજ્ઞે આચારો તહ આચાર ચૂલા (૫૦ ૨૮૮) માં જે પાઠ આપ્યો છે તથા અગસુત્તાણિ ભા. ૧ પૃ. ૧૬૮ માં જે પાઠ સુધારીને આપ્યો છે તેનો તો મુદ્રિત કે હસ્તલિખિત એકેય વૃત્તિ સાથે મેળ જ ખાતો નથી માટે તેની અર્થસંગતિ પણ થતી નથી. પ્રમાણભૂત પાઠ આપવા માટે આ બધી પ્રાચીન સામગ્રી જોવી જરૂરી છે.

શબ્દનો પ્રયોગ જોવા મળે છે,^૧ તેમ જહા પિઢેસણા (સૂ. ૪૧૬) સેજાગમેણ (સૂ. ૬૩૭) ઇત્યાદિ અતિદેશ શબ્દો પણ જોવા મળે છે. અતિદેશસૂત્રોમાં ક્યાં જોઈ લેવું તે સ્પષ્ટતા ટિપ્પણોમાં અમે કરી છે. છતાં જાવ શબ્દથી ક્યાં ક્યો પાઠ લેવો તે સ્પષ્ટતા કરવા અમે બીજા પરિશિષ્ટનું આયોજન કરેલું છે. એ પરિશિષ્ટની સહાયથી ક્યાં ક્યો પાઠ લેવો તેની સ્પષ્ટતા અદ્ય અમે પણ થઈ જશે.

તેરાપંથી આચાર્ય તુલસીના પ્રમુખપણા નીચે એક એવી નવી વાચના તૈયાર થઈ છે—થઈ રહી છે કે જેમાં જાવ શબ્દને કાઢી નાખીને ‘જાવ’ શબ્દથી ગ્રાહ્ય બધા જ પાઠો પૂર્ણ કરી દેવામાં આવ્યા છે અને અતિદેશપાઠો કાઢી નાખીને નવાં નવાં અનેક અનેક સૂત્રોનું આયોજન કરીને મૂળ વાચનામાં ઉમેરી દેવામાં આવ્યાં છે.

સરળતા માટે તેમણે આ માર્ગ અપનાવ્યો હોય તો પણ અમને લાગે છે કે આ માર્ગ પસંદ કરવા જેવો નથી અને ધણો જોખમી છે.

હજારો વર્ષોથી કંઠસ્થ કરવામાં જે પ્રથા ચાલી આવે છે અને સૈકડો વર્ષોથી લખવામાં પણ જેનો પ્રચાર છે તે પ્રથા જ ચાલુ રાખવી હિતાવહ છે. જાવ આદિ શબ્દથી ક્યો પાઠ લેવો અને અતિદેશોથી ક્યો પાઠ લેવો તે વિષે થોડી સ્પષ્ટતા કરવાથી પણ પઠન-પાઠનમાં સરળતા થઈ જાય છે.

કેટલીક વાર જાવ આદિ શબ્દથી ક્યો પાઠ લેવો તે શંકિત હોય ત્યાં એકને બદલે બીજો જ ખોટો પાઠ પણ આ નવા પ્રકારની વાચનામાં આવી જવાનું જોખમ છે. જાવ શબ્દથી જેટલો જરૂરી પાઠ હોય તેટલો જ લેવાનો હોય છે, દરેક વખતે સંપૂર્ણ પાઠ લેવાનો હોતો નથી. આવી સ્પષ્ટતા ટીકામાં પણ કોઈક વાર મળે છે, જે આંખો મીચીને બધો જ પાઠ લેવાની પ્રથા શરૂ થઈ જાય તો ખોટા સૂત્રપાઠોનું સર્જન પણ આ નવી વાચનામાં આવી જવાનો ભય છે. ન્યાં વ્યંજનમાં પણ પરિવર્તન આશાતના રૂપ મનાતું હોય ત્યાં આવા સૂત્રપાઠોનું સર્જન દોષરૂપ બને જ એ સ્વાભાવિક છે. ઉદાહરણ તરીકે સૂત્ર ૪૧૨માં મૂળ પદ્ધતિ પ્રમાણે જાવ શબ્દનો પ્રયોગ તો છે જ, પણ જાવ શબ્દથી કેટલાં પદો લેવાં અને કેટલાં ન લેવાં એ પ્રશ્ન છે. તેરાપંથી મુનિ નયમલજાએ તેમની પદ્ધતિ પ્રમાણે આચારો તહ આચાર ચૂલામાં બધાં પદો ઉમેરી તો દીધાં છે, છતાં તેમના મનમાં શંકા તો છે જ. તેથી જ વહિયા ગીહડે વા અણીહડે વા આ પાઠો શંકાસ્પદ લાગવાથી તેમણે ( ) આવા કૌંસમાં મૂક્યા છે અને બીજી આવૃત્તિ સમયે અંગસુત્તાણિના પ્રથમ ભાગમાં એ પદો તેમણે કાઢી જ નાખ્યાં છે. પરંતુ ચૂર્ણિ વાંચવાથી સમજાય છે કે આમાં બધાં પદો જાવ શબ્દથી લેવાનાં નથી. એટલે તેમણે મૂળ સૂત્રમાં કરેલો બધો ઉમેરો અર્થ વિનાનો અને અસ્થાને બની જાય છે. પૃ. ૧૪૬ ટિ. ૮ વાંચવાથી આ વાત સ્પષ્ટ સમજાશે.

ન્યાં મૂળ પાઠો પણ ચૂર્ણિ આદિ સાથે સરખાવતા અસ્પષ્ટ અને અપૂર્ણ લાગતા હોય ત્યાં મૂળમાં જ આખા ઉદ્દેશકનું કે અધ્યયનનું નવું સર્જન કરી દેવું એ ખરેખર અતિસાહસ લાગે છે. મૂળ ગ્રંથ જેવો છે તેવો કાયમ રાખીને ટિપ્પણમાં જે કંઈ સ્પષ્ટીકરણ કરવું હોય તે કરવાથી

૧ જે પદો વચ્ચેનો દોઈક પાઠ સંક્ષેપમાં સૂચવવા માટે જ સામાન્ય રીતે જાવ શબ્દનો પ્રયોગ કરવામાં આવે છે પરંતુ દોઈ પાઠ સૂચવવાનો ન હોય તો પણ દોઈક વાર લેખકના પ્રમાદથી જાવ શબ્દ પ્રવાહથી આવી ગયો હોય, અથવા દોઈ પાઠ સૂચવતાં પહેલાં જાવ શબ્દ મૂળમાં હોય અને પછીથી દોઈ લેખકે એ બધો પાઠ ઉમેરી દીધો હોય છતાં જાવ શબ્દ રહી ગયો હોય આવા કારણે જાવ શબ્દ દોઈક સ્થળે વધારે લાગે છે (જુઓ પૃ. ૧૦૭ પ. ૧૨ તથા તે ઉપર પાંચમું પરિશિષ્ટ) છતાં પ્રતિમાં જેવો પાઠ મળે છે તેવો પાઠ અમે ત્યાં આપ્યો છે.

સ્પષ્ટતા પણ થાય છે, મળાગ્રંથ સેક્ટો વર્ણોથી જે મળે છે તે અખંડિત પણ રહે છે અને અનેક વર્ણોથી વાચનાની જે પ્રથા ચાલી આવે છે તે પણ અખંડિત રીતે સચવાઈ રહે છે. આપણે આશા રાખીએ કે તેરાપંથી આગામ્ય તુલસી ભવિષ્યમાં થનારા સંપાદનો અને પ્રકાશનોમાં આ વિષયમાં સુધારો કરી લેશે.

પાંચમું પરિશિષ્ટ : અથ છપાઈ ગયા પછી જે કેટલાક સ્થળે પૂર્તિ, સ્પષ્ટતા આદિની દૃષ્ટિએ ટિપ્પણો આપવાં અમને જરૂરી લાગ્યાં છે તેવા સ્થળો માટે અમે પાંચમું પરિશિષ્ટ કક્તિયાનિ વિગિષ્ઠાનિ ટિપ્પણાનિ આપ્યું છે. ઉપરાંત, પ્રુક્વાચન આદિમાં અમારા અનવધાનથી જે પાદોમાં અગૃહિ રહી ગઈ છે તે તો શુદ્ધિ-વૃદ્ધિપત્રકમાં સુધારી છે, પણ બંધાં વિશેષ સ્પષ્ટતા જરૂરી છે તેવાં સ્થળોનો પણ આ ટિપ્પણમાં સમાવેશ કરેલો છે. તે ઉપરાંત, આચારાંગમાં આવતા કેટલાક પાદોની સૂત્રકૃતાંગ, ઉત્તરાધ્યાયન અને દશવૈકલિક સાથે તેમ જ વૈદિક અને જૌહ્વગ્રંથો સાથે તુલના પણ આમાં કરેલી છે.

સંસાર અને મોક્ષનો આધાર આત્મા ઉપર છે. આત્માનું અસ્તિત્વ હોય તો જ સંસારની વિષમતા અને સંસારથી મુક્તિ સંભવી શકે છે. માટે સંસારના દુઃખોમાંથી મુક્ત થવા ધમ્મનારે આત્માને કેવા સ્વરૂપે ઓળખવો જોઈએ, તેનું અતિસુંદર વર્ણન આચારાંગના પ્રારભમાં જ (સૂત્ર ૧-૯) ભગવાન મહાવીરે કરેલું છે આ જ પ્રસંગમાં ભગવાને સોડહંનો અર્થ પણ સુંદર રીતે સમજાવ્યો છે (શુઓ સૂ. ૨). સોડહં વેદાંતનું પ્રસિદ્ધ મહાવાક્ય છે.

તત્ ત્વમસિ આ પણ વેદાંતનું પ્રસિદ્ધ મહાવાક્ય છે. આનું અર્થઘટન પાંચમા લોકસાર અધ્યયનમાં (સૂત્ર ૧૭૧) ભગવાન મહાવીરે સુંદર રીતે કરેલું છે. મોક્ષ માટે અહિંસકભાવ અત્યંત આવશ્યક છે અને અહિંસકભાવ માટે સર્વજીવો ઉપર સમદૃષ્ટિ આવશ્યક છે. આત્મવત્ સર્વભૂતેષુ યઃ પશ્યતિ સ પશ્યતિ આ સમદૃષ્ટિ કેવી રીતે કેળવવી જોઈએ એ સુંદર રીતે તત્ ત્વમસિના અર્થઘટન દ્વારા સૂત્ર ૧૭૦ માં ભગવાને સમજાવ્યું છે.

આવા કેટલાક આચારાંગના પાદોની વૈદિક તેમ જ જૌહ્વગ્રંથો સાથે તુલના પાંચમાં પરિશિષ્ટમાં કરેલી છે.

લાપા

અરિહંત પરમાત્મા અર્ધમાગધીલાપામાં દેશના આપે છે અને ગણધર ભગવાન પણ એ જ લાપામાં સૂત્રરચના કરે છે આ સુપ્રસિદ્ધ હકીકત છે, એટલે સર્વ આગમોની લાપા અર્ધમાગધી છે. આને જ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય પ્રાકૃતવ્યાકરણમાં આર્ષ લાપા કહે છે. ‘કાળક્રમે આગમોની અર્ધમાગધી લાપામાં કેટલાક સંસ્કારો થયા છે, છતાં આચારાંગસૂત્ર અને સૂત્રકૃતાંગસૂત્રની લાપામાં’ ધણું જ પ્રાચીન સ્વરૂપ જળવાઈ રહ્યું છે એમ આ લાપાના અભ્યાસીઓનું માનવું છે.

આચારાંગસૂત્રની જે પ્રતિઓ મળે છે તેમાં પણ તારપત્ર ઉપર લખેલી (સં. સિવાયની) પ્રાચીન પ્રતિઓમાં અને તે પછી કાગળ ઉપર લખાયેલી પ્રતિઓમાં લાપાકીય ભેદ નજરે દેખાય છે.

સાધારણ પ્રાકૃતમાં સ્વરાદસંયુક્તસ્યાનાદેઃ । ક્ષગ્ચજતદપયવાં પ્રાયો લુક્ [પ્રા. વ્યા.] આ સૂત્ર અનુસારે અનાદિસ્થ અને અસંયુક્ત ક, ગ, ચ, જ, ત, દ, પ, ય, વ નો લોપ થાય છે અને તેને બદલે કેટલાક પ્રયોગોમાં ય શ્રુતિ થાય છે અને કેટલાક પ્રયોગોમાં ઉદ્વૃત્ત સ્વર (શેષ સ્વર) કાયમ રહે છે. તેમ આર્ષ પ્રાકૃતમાં સર્વત્ર હોતું નથી. તેમા તો કેટલાક પ્રયોગોમાં તે વ્યંજનો કાયમ રહે છે અને કેટલાક પ્રયોગોમાં તે વ્યંજનોને બદલે કોઈ બીજા જ વ્યંજનો પણ જોવાય છે. તૃતીય વ્યંજનને સ્થાને પ્રથમ વ્યંજન પણ ધણું સ્થળે જોવામાં આવે છે.

તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રાચીન પ્રતિઓમાં મળતા મૌલિક વ્યંજનસહિત સ્વરવાળા પાઠો જ અમે બને ત્યાં સુધી મૂળમાં રાખ્યા છે. સં તથા કાગળની પ્રતિઓમાં મળતાં આનાં પાઠાંતરો આપવામાં આવે તો એક નવો ગ્રંથ લરાય એટલે તેનાં પાઠાંતરો અમે આપ્યાં નથી. હ્રે ને બદલે ઇષ, જહા ને બદલે જઘા, તહા ને બદલે તઘા ઇત્યાદિ રૂપે હ ને સ્થાને ઘ તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં તથા ચૂર્ણિમાં ઘણે સ્થળે મળે છે, પણ અમે સુગમતા માટે હ વાળો જ પાઠ પ્રાયઃ સર્વત્ર આપ્યો છે, આનાં પાઠાંતરો પણ ક્વચિત્ જ આપ્યાં છે.

તૃતીય વ્યંજનને સ્થાને પ્રથમ વ્યંજન પણ તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં ઘણે સ્થળે મળે છે. (જેમકે સાદને બદલે સાત વગેરે). આવા સ્થળોએ મૌલિક વ્યંજનવાળો પાઠ જ ઘણે સ્થળે રાખ્યો છે, પણ જ્યાં બધી જ પ્રતિઓમાં પ્રથમવ્યંજનવાળો પાઠ મળ્યો છે ત્યાં પ્રથમવ્યંજનવાળો પાઠ પણ રાખ્યો છે.

પ્રથમ વ્યંજનને સ્થાને તૃતીયવ્યંજનવાળા પાઠો પણ પ્રાચીન પ્રતિઓમાં કેટલેક સ્થળે જોવા મળે છે, અમે પ્રથમવ્યંજનવાળા પાઠો પ્રાયઃ લીધા છે.

પઙ્કિયાણ વગેરે શબ્દોમાં એ સ્વરને સ્થાને પઙ્કિયાતે એ પ્રમાણે ત શ્રુતિ હં પ્રતિમાં ઘણે સ્થળે મળે છે. પરંતુ ઉપરના કારણે એવા પાઠભેદો અમે નોધ્યા નથી. સ્વરવાળો પાઠ જ મૂળમાં લીધો છે.

માળ ને સ્થાને મીળ (જેમકે આઢ્યાયમીળે) શબ્દ તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં તથા ચૂર્ણિમાં ઘણા જ પ્રમાણમાં મળે છે, પરંતુ તેવા પાઠભેદો પણ અમે આપ્યા નથી.

ળ ને સ્થાને ન તથા ણ ને સ્થાને જ કાગળ ઉપરની પ્રતિઓમાં મોટા ભાગે મળે છે. અમે તાડપત્રીય પ્રતિઓમાં મળતા ણ અને ણ ને મૂળમાં મોટા ભાગે લીધા છે. તેના પણ પાઠભેદો આપ્યા નથી.

ભાષાશાસ્ત્રીઓ જેને ત શ્રુતિ અને ય શ્રુતિ કહે છે તેમાં આચારાંગસૂત્રની પ્રાચીન તાડપત્રીય (સં સિવાય) પ્રતિઓમાં તથા ચૂર્ણિમાં આવતાં સૂત્રપદોમાં ત શ્રુતિ મોટા પ્રમાણમાં મળે છે.

તાડપત્રીય પ્રતિ સં મા, કાગળની પ્રતિઓમાં તથા વૃત્તિમાં આવતાં સૂત્રપદોમાં ય શ્રુતિ પ્રાયઃ મળે છે. અમે આચારાંગસૂત્રની પ્રતિઓમાં મળતા ત શ્રુતિવાળા પાઠો મૂળમાં મોટા ભાગે લીધા છે. આવાં સ્થળોએ પાઠભેદો અમે પ્રાયઃ આપ્યા નથી.

આ ગ્રંથનું સંપાદન કરતાં જૈન આગમ ગ્રંથમાલાના પ્રકાશનપૂર્વે મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિનયજી મહારાજના સાંનિધ્યમાં ‘કેવા પાઠો મૂળમાં લેવા, કેવાં પાઠાંતરો આપવાં અને કેવાં પાઠાંતરો ન આપવાં’ ઇત્યાદિ વિષે વિદ્વાનોએ જે નિયમાવલિ સામાન્ય રીતે નિશ્ચિત કરી છે તેને અમે મોટા ભાગે અનુસર્યા છીએ.

આચારાંગસૂત્રની વ્યાખ્યાઓ

નિર્ચુક્તિ—ચતુર્દશપૂર્વધર ભદ્રાહસ્વામિકૃત નિર્ચુક્તિ એ આચારાંગની સૌથી પ્રાચીન વ્યાખ્યા મળે છે. આચારાંગસૂત્રની ચોથી ચૂલા સુધી એકંદરે ૩૫૬ ગાથા છપાયેલી છે.^૧ પાંચમી

૧ મુદ્રિત વૃત્તિમાં (આગમોદયસમિતિપ્રકાશિત પૃં ૪૧૨) નિર્ચુક્તિની ૩૪૬ ગાથાઓ તથા મહાપરિજા અધ્યયનની ૭ એમ ૩૫૩ ગાથા છપાયેલી છે, પણ તેમાં પૃં ૩૫૯માં ત્રણ ગાથાઓ છાપવી ગઈ ગયેલી છે. ઋપભદેવજી કેશરીમલજી પેઢી-સ્તલામ-તરફથી પ્રકાશિતવૃત્તિ (પૃં ૩૯૯)માં ૩૫૬ ગાથા છપાયેલી છે. પરંતુ અમારી હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં મહાપરિજા અધ્યયનની નિર્ચુક્તિની ગાથાઓ ૧૮ છે. તે પણ છઠ્ઠા અધ્યયનની નિર્ચુક્તિ પછી તરત જ છે. તે બધી ગાળના ઠરતાં કેટલીક પ્રતિઓમાં ૩૬૭ ગાથાઓ મળે છે, તો દોઢક પ્રતિમાં છેલ્લી મત્તહિં છર્દિ.....વગેરે બે ગાથાઓ નથી મળતી.

ચૂલા નિરીત્ર ઉપર તેમણે જ નિર્ધુક્તિ રચી છે એમ ચોથી ચૂલાની નિર્ધુક્તિને અંતે આવતી ગાથા ઉપરથી જણાય છે. નિરીત્રની નિર્ધુક્તિમાં લાખ્યગાથાઓનું મિશ્રણ થયેલું હોવાથી ચૂલિકારના ઉદ્દેશ ઉપરથી જ તેમાં નિર્ધુક્તિ ગાથા કર્મ છે તે સમજી શકાય છે. બૃહત્કલ્પસૂત્ર ઉપરની નિર્ધુક્તિમાં પણ લાખ્યગાથાઓનું મિશ્રણ થઈ ગયેલું છે, એમ આચાર્યશ્રી મલયગિરિજી મહારાજ બૃહત્કલ્પવૃત્તિમાં સ્પષ્ટ જણાવે છે.^૧

વિક્રમથી બસો વર્ષ વીત્યા બાદ આર્ય ગંધહસ્તીએ આચારાંગ ઉપર વિવરણ રચ્યું હતું એવો ઉદ્દેશ હિમવંત થેરાવલીમાં^૨ મળે છે. પરંતુ અત્યારે તો આર્ય ગંધહસ્તિવિરચિત વિવરણ મળતું નથી જ.

આચારાંગવૃત્તિકાર શીલાચાર્યે કચ્છના નિર્દેશમાં તો આર્ય ગંધહસ્તીએ રચેલા આચારાંગના પ્રથમ અધ્યયન શસ્ત્રપરિજ્ઞાના વિવરણનો જ માત્ર ઉદ્દેશ છે.^૩

૧. “નિર્ધુક્તિર્માપ્યં ચૈકો ગ્રન્થો જાતઃ” — વૃહત્કલ્પવૃત્તિ પૃ. ૨.

બૃહત્કલ્પસૂત્ર છઠ્ઠા ભાગના આમુખમાં આ. પ્ર. મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ નીચે પ્રમાણે જણાવે છે.

‘હિમવંતથેરાવલી’માં નીચે પ્રમાણેનો ઉદ્દેશ છે—

આર્યેવતીનક્ષત્રાણા આર્યસિંહાલ્યાઃ શિષ્યા અભૂવન્, તે ચ બ્રહ્મદ્વીપિકાશાલોપલક્ષિતા અભૂવન્ । તેવામાર્યસિંહાના સ્થવિરાણાં મધુમિત્રાડડ્યસ્કન્દિલાચાર્યનામાનો દ્વૌ શિષ્યાવભૂતામ્ । આર્યમધુમિત્રાણાં શિષ્યા આર્યગન્ધહસ્તિનોડતીવ વિદ્વાંસઃ પ્રભાવકાશ્ચાભૂવન્ । તૈશ્વ પૂર્વરથવિરોત્તંસોમારવાતિવાચકરચિત-તત્ત્વાર્થોરિ અગીતિસહસ્રશ્લોકપ્રમાણં મહામાખ્યં રચિતમ્ । એકાદશાજ્ઞોપરિ ચાર્યરકન્દિલસ્થવિરાણા-મુરોવતસ્તૈર્વિવરણાનિ રચિતાનિ । યદુક્તં તદ્રચિતાચારાજ્જવિવરણાન્તે યથા—

થેરસ્સ મહુમિત્તસ્સ, સેહેહિં તિપુવ્વનાણજુતેહિં । મુણિગણવિવંદિણિં, વવગયરાગાઈદોસેહિ ॥ ૧ ॥

વંમદીવિયસાહામઝડેહિ ગંધહત્થિવિવુહેહિં । વિવરણમેયં રડયં દોસયવાસેસુ વિક્કમઓ ॥ ૨ ॥

અર્થાત્ “આર્યેવતીનક્ષત્રના આર્યસિંહનામે શિષ્ય હતા. જે બ્રહ્મદ્વીપિકાશાખીય તરીકે ઓળખાતા હતા. સ્થવિર આર્યસિંહના મધુમિત્ર અને આર્યસ્કન્દિલ નામે બે શિષ્યો હતા. આર્ય મધુમિત્રના શિષ્ય આર્યગંધહસ્તિ હતા, જેઓ ધણા વિદ્વાન્ અને પ્રભાવક હતા. તેમણે વાચક ઉમાસ્વાતિકૃત તત્ત્વાર્થ ઉપર એસી હજાર શ્લોકપ્રમાણ મહાલાખ્યની રચના કરી હતી અને સ્થવિર આર્યસ્કન્દિલના આગ્રહથી અગીઆર અગો ઉપર વિવરણો રચ્યાં હતાં જે હકીકત તેમણે રચેલા આચારાંગસૂત્રવિવરણના અંતભાગથી જણાય છે. જે આ પ્રમાણે છે—

‘સ્થવિર આર્યમધુમિત્રના શિષ્ય, મુનિગણમાન્ય, ત્રણ પૂર્વજ્ઞાન ધરાવનાર બ્રહ્મદ્વીપિકાશાખીય સ્થવિર ગંધહસ્તીએ વિક્રમથી બસો વર્ષ વીત્યા બાદ આ (આચારાંગસૂત્રનું) વિવરણ રચ્યું છે—

જે કે ઉપર હિમવંત થેરાવલીમાં જણાવેલ અગીઆર અંગનાં વિવરણો પૈકી એક પણ વિવરણ આજે આપણા સામે નથી તે છતાં આચાર્ય શ્રીશીલાંકે પોતાની આચારાંગસૂત્ર ઉપરની ટીકાના પ્રારંભમાં “શસ્ત્રપરિજ્ઞાવિવરણમતિવહુ ગહનં ચ ગન્ધહસ્તિકૃતમ્.” એમ જણાવ્યું છે તે જોતાં હિમવંતથેરાવલીમાંનો ઉદ્દેશ તરછોડી નાખવા જેવો નથી, અસ્તુ. ”

વૃહત્કલ્પસૂત્ર—આમુખ પૃ. ૩-૪.

૩. શસ્ત્રપરિજ્ઞાવિવરણમતિવહુ ગહનં ચ ગન્ધહસ્તિકૃતમ્

તસ્માત્ સુલ્લવોધાથ ગૃહામ્યદ્દમજ્જસા સારમ્ ॥ ૨ ॥

આ પ્રમાણે શીલાચાર્ય પૃ. ૩ આચારાંગવૃત્તિમાં જણાવે છે અને પૃ. ૮૨માં

ચૂર્ણિ — આચારાંગસૂત્ર તથા નિર્યુક્તિ ઉપર અત્યારે મળતી વ્યાખ્યાઓમાં સૌથી પ્રાચીન આ ચૂર્ણિ છે. સામાન્ય રીતે આની ભાષા પ્રાચીન પ્રાકૃત છે. એના કર્તા વિષે કોઈ ચોક્કસ નિર્દેશ મળતો નથી. ચૂર્ણિકાર સામે આચારાંગસૂત્રની વિશિષ્ટ પાઠપરંપરા હતી એ વાત અમે પૂર્વે જણાવી ગયા છીએ. આ ચૂર્ણિ તો અનેક અનેક વાતોનો ખજાનો છે. એનું પ્રકાશન શ્રીઋષભદેવજી કેશરીમલ્લની પેઢી—રતલામ—તરફથી થયું છે. તેમાં સંપાદકશ્રીએ પોતે જ જણાવ્યું છે કે તેના જે હસ્તલિખિત આદર્શો મળ્યા છે તે ધણા અશુદ્ધ છે.^૧ આનું હસ્તલિખિત વિવિધ પ્રતિઓ આદિને આધારે સંશોધન કરીને પુનઃ પ્રકાશન થાય તે ધણું જરૂરી છે.

આચારાંગની ચૂર્ણિમાં તથા વૃત્તિમાં નાગાર્જુની વાચનામાંથી આચારાંગસૂત્રના કેટલાક પાઠભેદો આપેલા છે. આ નાગાર્જુની વાચના આદિનું સ્વરૂપ આ. ૦ પ્ર. ૦ મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજના જૈન આગમધર ઔર પ્રાકૃત વાઙ્મય આ નિબંધમાંથી જ ઉદ્ધૃત કરીને અહીં આપવામાં આવે છે —

“સ્કન્દિલાચાર્ય વ નાગાર્જુનાચાર્ય (વીર નિ. ૮૨૭ સે ૮૪૦)—યે સ્થવિર ક્રમશઃ માથુરી યા સ્કાન્દિલી ઔર વાલમી યા નાગાર્જુની વાચના કે પ્રવર્તક થે. દોનો હી સમકાલીન સ્થવિર આચાર્ય થે. इनके युग में भयंकर दुर्भिक्ष उपस्थित होने के कारण जैन श्रमणों को इधर-उधर विप्रकीर्ण छोटे-छोटे समूहों में रहना पड़ा. श्रुतधर स्थविरों की विप्रकृष्टता एवं भिक्षाकी दुर्लभता के कारण जैनश्रमणों का अध्ययन-स्वाध्यायादि भी कम हो गया. अनेक श्रुतधर स्थविरो का इस दुर्भिक्ष में देहावसान हो जाने के कारण जैनआगमों का बहुत अंश नष्ट-भ्रष्ट, छिन्न-भिन्न एवं अस्त-व्यस्त हो गया. दुर्भिक्ष के अंत में ये दोनों स्थविर, जो कि मुख्य रूप से श्रुतधर थे, बच रहे थे किन्तु एक-दूसरे से बहुत दूर थे. आर्य स्कन्दिल मथुरा के आसपास थे और आर्य नगार्जुन सौराष्ट्र में. दुर्भिक्ष के अन्त में इन दोनों स्थविरों ने वी. स. ८२७ से ८४० के बीच किसी वर्ष में क्रमशः मथुरा व वलमी में संघसमवाय एकत्र करके जैनआगमों को जिस रूप में याद था उस रूप में ग्रन्थरूप से लिख लिया. दोनों स्थविर वृद्ध होने के कारण परस्पर मिल न सके. इसका परिणाम यह हुआ कि दोनों के शिष्यप्रशिष्यादि अपनी-अपनी परम्परा के आगमों को अपनाते रहे और उनका अध्ययन करते रहे. यह स्थिति लगभग डेढ़ सौ वर्ष तक रही इस समय तक कोई ऐसा प्रतिभासम्पन्न व्यक्ति नहीं हुआ जो आगमों के इस पाठभेद का समन्वय कर पाता. इसी कारण आगमों का व्यवस्थित लेखन आदि भी नहीं हो सका. जो कुछ भी हों आज जो जैनागम विद्यमान हैं वे इन दोनों स्थविरों की देन हैं.....

देवर्धिगणि व गन्धर्व वादिवेताल शान्तिસૂરિ (વીર નિ. ૯૧૩)—દેવર્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણ માથુરી વાચનાનુયાયી પ્રતિભાસમ્પન્ન સમર્થ આચાર્ય થે. इन्हीं की अध्यक्षता में वलमी में माथुरी एवं नगार्जुनी वाचनाओं के वाचनाभेदों का समन्वय करके जैनआगम व्यवस्थित किये गये और लिखे भी गये. गन्धर्व वादिवेताल शान्तिसूरि वालमी वाचनानुयायी मान्य स्थविर थे. इनके विषय में—

વાલમ્મસંઘકલ્લે ડજ્ઞમિયં જુગપહાણતુલ્લેહિં ।
ગંધન્નવાદિવેયાલસંતિસૂરીહિં વલહીણ ॥

जन्त्रपरिज्ञाविवरणमतिगहनमितीव ञ्जिल वृत्तं पूज्यैः ।

श्रीगन्धहस्तिमिश्रैर्विवृणोमि ततोऽहमवशिष्टम् ॥ ३ ॥

આ પ્રભાણે જાનાવે છે. ને જોતાં નેમના સ્મર્યમાં આચારાંગના પ્રથમ અધ્યયન શસ્ત્રપરિજ્ઞા ઉપર જ ગંધહસ્તિનિવૃત્તિ વિગત જણે, એમ જણાય છે

૧. નુઓ આ પ્રસ્તાવના પૃ. ૩૧ ડિ. ૩

इस प्रकार का प्राचीन उल्लेख भी पाया जाता है. इस गाथा में 'वलभी में वालभ्यसंघ के कार्य के लिए गन्धर्व वादिवेताल शांतिसूरि ने प्रयत्न किया था' ऐसा जो उल्लेख है वह वालभ्यसंघ-कार्य वालभी-वाचना को लक्ष्य करके ही अधिक संभवित है. अन्यथा 'वालभ्यसंघकजे' ऐसा उल्लेख न होकर 'संवकजे' इतना ही उल्लेख काफी होता. इस उल्लेख से प्रतीत होता है कि श्री देवर्धिगणि क्षमाश्रमण को माथुरी-वाचनाओं को व्यवस्थापित करने में इनका प्रमुख साहाय्य रहा होगा. दिगंबरार्चार्थ देवसेनकृत दर्शनसारनामक ग्रन्थ में श्वेताम्बरों की उत्पत्ति के वर्णनप्रसंग में—

छत्तीसे वरिससए विकमरायस्स मरणपत्तस्स
सोरट्टे उप्पण्णो सेवडसंघो हु वलहीए ॥ ५२ ॥
एक पुण संतिणामो संपत्तो वलहिणामणयरीए ।
बहुसीससंपत्तो विसए सोरट्टए रम्मे ॥ ५६ ॥

इस प्रकार का उल्लेख है. यद्यपि इस उल्लेख में दिया हुआ संवत् मिलता नहीं है तथापि उपर्युक्त 'वालभ्यसंघकजे' गाथा में निर्दिष्ट वालभ्यसंघकार्य, शांतिसूरि, वलभी आदि उल्लेख के साथ तुलना करने के लिये दर्शनसार का यह उल्लेख जरूर उपयुक्त है.

देवर्धिगणि जो स्वयं माथुरसंघ के युगप्रधान थे, उनकी अध्यक्षता में वलभीनगर में एकत्रित संघसमवाय में दोनों वाचनाओं के श्रुतधर स्थविरादि विद्यमान थे, इस संघसमवाय में सर्वसम्मति से माथुरी वाचना को प्रमुख स्थान दिया गया होगा, इसका कारण यह हो सकता है कि माथुरी-वाचना के जैनआगमों की व्यवस्थितता एवं परिमाणाधिकता थी. इसमें ज्योतिष्करंडक जैसे ग्रन्थों को भी स्थान दिया गया जो केवल वालभी-वाचना में ही थे. इतना ही नहीं अपितु माथुरी-वाचना से भिन्न एवं अतिरिक्त जो सूत्रपाठ एवं व्याख्यानंतर थे उन सबका उल्लेख नागार्जुनाचार्य के नाम से तत्तत् स्थान पर किया भी गया. आचारांग आदि कि चूर्णिओं में ऐसे उल्लेख पाये जाते हैं. समझ में नहीं आता कि जिस समय जैनआगमों को पुस्तकारूढ किया गया होगा उस समय इन वाचनाभेदों का संग्रह किस ढंग से किया होगा? जैनआगम की कोई ऐसी हस्तप्रति मौजूद नहीं है जिसमें इन वाचनाभेदों का संग्रह या उल्लेख हो. आज हमारे सामने इस वाचनाभेद को जानने का साधन प्राचीन चूर्णिग्रन्थों के अलावा अन्य एक भी ग्रन्थ नहीं है. चूर्णियाँ भी सब आगमों की नहीं किन्तु केवल आवश्यक, नन्दी, अनुयोगद्वार, दशवैकालिक, उत्तराध्ययन, आचारांग, सूत्रकृतांग, भगवती, जीवाभिगम, जम्बू-द्वीपप्रज्ञप्ति, निशीथ, कल्प, पंचकल्प, व्यवहार एवं दशाश्रुतस्कन्ध की ही मिलती है.

ऊपर जिन आगमों की चूर्णियों के नाम दिये गये हैं उनमें से नागार्जुनीय-वाचनाभेद का उल्लेख केवल आचारांग, सूत्रकृतांग, उत्तराध्ययन व दशवैकालिक की चूर्णियों में ही मिलता है. अन्य आगमों में नागार्जुनीय वाचना की अपेक्षा न्यूनाधिक्य या व्याख्याभेद क्या था, इसका आज कोई पता नहीं लगता. बहुत संभव है, ये वाचनाभेद चूर्णि-वृत्ति आदि व्याख्याओं के निर्माण के बाद में सिर्फ पाठभेद के रूप में परिणत हो गये हो. यही कारण है कि चूर्णिकार और वृत्तिकारों की व्याख्या में पाठों का कभी-कभी बहुत अन्तर दिखाई देता है."—पृ० ७२१-७२३.

आचारंगचूर्णिभां १ नागार्जुनी वाचनानो २ पंदर वार उल्लेख आवे छे. शुभो सूत्र

१ आ नागार्जुन, आगमोनी वालेली वाचनाना प्रवर्तक जैनार्थ छे

२ आ. प्र. मुनिराजश्री पुण्यविजयल मडाराज जैन आगमधर और प्राकृतवाङ्मय नामे निबंधभां (पृ० ७२४) जल्ले छे के—उन में सात जगह अतिपूज्यतासूचक 'भदन्त' विशेषण का प्रयोग किया है जो अन्य किसी चूर्णि-वृत्ति आदि में नहीं है। इससे अनुमान होता है कि इस चूर्णि के

૭૫, ૭૬, ૧૧૫, ૧૨૩, ૧૩૪, ૧૪૭, ૧૪૯, ૧૮૧, ૧૮૭, ૧૮૭, ૧૯૩, ૧૯૬, ૨૨૮, ૨૬૦, ૨૮૧ નાં ટિપ્પણો.

સૂ. ૨૦૦ ની^૧ ચૂર્ણિમાં લોકસ્વરૂપવિષે, સ્વર્ગત્રયવિષે, સાંખ્યો વિષે, ઔદ્ધસંમત ક્ષણભંગુરતા વિષે ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી વિવિધ ઉદ્દેશો પણ છે.

પ્રણેતા, જિનકે નામ કા ઉલ્લેખ કहीं भी नहीं मिलता, कमसे-कम नागार्जुनीय परंपरा के प्रति आदर रखने वाले थे।

સૂત્રકૃતાંગ કી ચૂર્ણિ મે નાગાર્જુનીય વાચના કે જો ઉલ્લેખ મિલતે હિં उन सभी स्थानों पर 'नागार्जुनीयास्तु' ऐसा लिखकर ही नागार्जुनीय वाचनामेद का उल्लेख किया गया है जो प्रथम श्रुतस्कन्ध मे चार जगह व दूसरे श्रुतस्कन्ध मे नौ जगह पाया गया है। आचार्य शीलान्क ने अपनी वृत्ति म 'नागार्जुनीयास्तु पठन्ति' लिखकर नागार्जुनीय वाचना का उल्लेख चार जगह किया है।

૧. “પુવ્વુત્તરવિરુદ્ધં માસિત્તા તો(તે) ચ વિણાસંતિ .....કેતિ મળંતિ—અત્થિ લોગો। ણણુ અત્થિમેવ લોગો, તેણ કહં વિણાસિતં? મળિજ્ઞ—લોગઅત્થિતં પતિ અવિરોધો(ધા?) નાણાવિહેહિં સચ્છંદવિગમ્પેહિં વિણાસંતિ, તંજહા—લોગો ફિર વામતો કેસિંચિ ણિચ્ચં ભવતિ આદિચ્ચે। અવદ્વિયમેવ તં આદિચ્ચમંડલં। દૂરતાઓ જે પુવ્વં પાસંતિ તેસિં આદિચ્ચોદયો, આદિચ્ચમંડલહિદ્વિયાણં મજ્જણ્હ(ણં), જે તુ દૂરાતિકંતા આદિચ્ચમંડલં ણ પસ્સતિ તેસિં અત્થમિઓ।.....ણત્થિ લોએ તિ ચદ્વત્તલિયા પઢિવજ્ઞા, તં જહા— ‘ગંધવ્વનગરતુલ્લં માતાકારગ હેતુ-પચ્ચય-સામગિગપિહવ્માવેહિ અમાવા’ એવમાદિ હેઠ્ઠહિ ણત્થિ લોગો પઢિવજ્ઞંતિ। ધુવ્વો લોગો વાયં વિઝુંજંતિ સત્કાર્યકારણત્વાત્, તેસિં ણ કિંચિ ઉપ્પજતિ વિણસ્સર્તા વા। અસદકરણાદુપાદાનગ્રહણાન્ સર્વસમ્ભવાભાવાત્।

अतस्तस्य शक्यकरणात् कारणभावाच्च सत् कार्यम् ॥ [सांख्यकारिका ९]

એગે મળંતિ “જાતિરેવ ભાવાના વિનાશહેતુ”મિ(રિ)તિ।” —આચારાક્ષચૂર્ણિ।

શૂન્યવાદી ઔદ્ધનાગાર્જુનના મતનો પણ નામનિર્દેશ વિના ઉદ્દેશ્ય પ્રથમ સૂત્રની ચૂર્ણિમાં નીચે પ્રમાણે મળે છે—

“અતતીતિ અપ્પા, હેઠ-પચ્ચયસામગિગપિધવ્માવેસુ અહાવા (=અમાવા), હેતુવિર્યં, પચ્ચઓ પાણિયં ભૂમી આગાસં કાલો એવમાદિ, એતેહિં કુહેઠહિ ‘અત્થિ અપ્પા’ એવં એગેસિં ણો પરિણાતં ભવતિ” — આચારાક્ષચૂર્ણિ।

મત્યમહારિકા, વિશ્વકોશવર્તની ત્રણેરે અંથોમાં હેતુપ્રત્યયસામગ્રીપૃથગ્ભાવેષ્વસમ્ભવાત્ આ હેતુથી નાગાર્જુને શૂન્યવાદની સ્થાપના કરી છે

૨. ઔદ્ધોમાં વૈદલ્યપ્રકરણ શૂન્યવાદનો નાગાર્જુનચિત્ત પ્રસિદ્ધ અંથ છે, તેનો ટિપ્પેશન અનુવાદ અત્યારે મળે છે. વૈદલ્યનો વૈપુલ્ય અને વૈતુલ્ય પણ ગ્યાય છે. આ બધા શબ્દોનો અર્થ ઔદ્ધ આચાર્ય અસંગે અભિધર્મસમુચ્ચય અને શ્રાવકભૂમિમાં નીચે પ્રમાણે આપ્યો છે—

“વૈપુલ્યં કતમન્? વોધિસત્ત્વપિટકમમ્પ્રયુક્ત માપિતમ્। ચદુચ્ચતે? વૈપુલ્યં તદ્ વૈદલ્યમપ્યુચ્ચતે। કિમર્થં વૈપુલ્યમુચ્ચતે? સર્વસત્ત્વાના હિતનુલાધિગ્રાનત ઉદારગમ્ભીરધર્મદેશનાતથ્થ। કિમર્થમુચ્ચતે વૈદલ્યમ્? સર્વાવરણવિદલનત્। કિમર્થમુચ્ચતે વૈતુલ્યમ્? ઉપમાનધર્મીણા તુલનાઽભાવત્” — અભિધર્મસમુચ્ચય પૃ. ૭૯. “વૈપુલ્યં કતમન્? યત્ર વોધિસત્ત્વના માર્ગો દેશ્યતે અનુત્તરાયૈ સમ્યક મમ્બોધયે દશશલાનાવરણજ્ઞાનસમુદાગમાય ઇદમુચ્ચતે વૈપુલ્યમ્” — શ્રાવકભૂમિ પૃ. ૧૩૮।

૩. જાતિરેવ હિ ભાવાના વિનાગે હેતુરિણ્યતે।

यो जातश्च न च ध्वस्तो नश्येन पश्चात् न केन वै(वः?) ॥ આ પ્રસિદ્ધ શ્લોક દિવ્યાગચિત્ત જાનાય છે અને તેનો નિર્દેશ ઉપર જાનાવંડી ચૂર્ણિમાં લાગે છે.

યાપનીયો વિષે પણ ચૂર્ણિમાં ઉલ્લેખ છે.^૧

વૃત્તિ . આચારાંગસૂત્રના અર્થને સમજવા માટે અત્યારે સૌથી અધિક પ્રચાર શીલાચાર્યે રચેલી આ વૃત્તિનો છે. તેમનું અત્યારે તો શીલાંકાચાર્ય પ્રસિદ્ધ નામ છે. પરંતુ તેઓશ્રી પોતે જ પોતાને રશીલાચાર્ય તરીકે ઓળખાવે છે એટલે અમે શીલાચાર્ય નામનો મોટા ભાગે ઉલ્લેખ કર્યો છે. મૃતકૃતાંગ ઉપર પણ તેમણે જ વૃત્તિ રચેલી છે. આચારાંગ તથા સૂત્રકૃતાંગને સમજવા માટે અત્યારે જો કોઈ વિસ્તૃત સાધન હોય તો તે આ વૃત્તિ જ છે. આ વૃત્તિમાં પણ અનેક વાતોનો ખગ્નનો છે. પ્રસંગ આન્યો છે ત્યાં કર્મ વિષે ધણા વિસ્તારથી વર્ણન કર્યું છે.^૭

આની રચના^૪ શકસંવત્ ૭૮૪ (ખ્રીજ્ઞ ઉલ્લેખ પ્રમાણે શક સંવત્ ૭૯૮)માં અર્ધાત્ વિક્રમ સંવત્ ૯૧૮ (ખ્રીજ્ઞ ઉલ્લેખ પ્રમાણે ૯૩૨)માં થઈ છે એમ તેમના જ ઉલ્લેખ ઉપરથી જણાય છે. ખ્રીજ્ઞ કેટલીક પ્રતિઓમાં મળતા ઉલ્લેખ પ્રમાણે પ્રથમશ્રુતસ્કંધની વૃત્તિની રચના ગુપ્તસંવત્ ૭૭૨ અને ખ્રીજ્ઞ શ્રુતસ્કંધની વૃત્તિની રચના શકસંવત્ ૭૯૮માં થયેલી છે. આ ગુપ્તસંવત્ જો શકસંવત્ જ હોય તો પ્ર. શ્રુ.ની વૃત્તિની રચના શકસંવત્ ૭૭૨ (વિક્રમ સંવત્ ૯૦૬)માં થયેલી છે. આનું ૧૨૦૦૦ શ્લોક જેટલું પ્રમાણ ગણાય છે.

આમા નાગાર્જુની વાચનાનો પણ દશ પૃથળે ઉલ્લેખ છે. ચૂર્ણિના આધારે જ તેમણે આ ઉલ્લેખ કર્યો હશે, એમ જણાય છે.

૧. પ્રાચીન સમયમાં યાપનીયસંત્ર હતો, તેના પાસે પણ ધણાં શાસ્ત્રો અને પાઠપરંપરાઓ હતાં. યાપનીય સંઘ કઈક અંશે સ્વેતાંબરોને અને કઈક અંશે ત્રિગંબરોને મળતો હતો. જૈનઆત્માનંદ-સભા—ભાવનગર—પ્રકાશિત સ્ત્રીનિર્વાણ-કેવલિભુક્તિપ્રકરણે ની પ્રસ્તાવનામાં યાપનીયસંઘ વિષે અમે વિસ્તારથી કેટલુંક જણાવેલું છે આ યાપનીયોનો ઉલ્લેખ આચારાંગના ૧૫૪મા સૂત્રની ચૂર્ણિમાં પણ નીચે પ્રમાણે મળે છે—

“આહ—જઈ एवं अप्पब्रहुअणुयुक्केयणाचेयणदव्वआदाणातो परिग्गहो भवति तेण जे इमे सरीर-मितपरिग्गहा पाणिपुडभोइणो ते णाम अपरिग्गहा, तं जहा—उदुंडग वोडिया(य)-सरक्खमादि तेसि अप्पादिपरिग्गहवियप्पा णत्थि, तं च [ऽ]परिग्गहं भत्तं(वत्तं)लद्धुं सेसाणि वि वयाणि तेसि भविस्संति, वलि(ति)त्ते य संजमो, ततो मोक्ख इ [ति] । तं च ण भवति, जम्हा—एतदेवेगेसिं महव्वभयं भवति [सू० १५४] जे वोडियादि आउक्काया रसगादि तिविहेँति (आउक्काय-उद्देसिगादि गिणहेँति ?) तेसिं तदेव सरीर महव्वभयं । जे वि आउक्काइयउद्देसियादि परिहरति जावणिज्जाइणो ते वि अपडिलेहितं भुंजंति अपडिलेहिते य ठाणादीणि करेँति ।” —आચારાજ્ઞચૂર્ણિ

૨. “ब्रह्मचर्याख्यश्रुतस्कन्धस्य निर्वृत्तिकुलीनश्रीशीलाचार्येण तत्त्वादित्यापरनाम्ना बाहरिसाधुसहायेन कृता टीका परिसमाप्तति ।... ..

શીલાચાર્યેણ કૃતા ગમ્ભૂતાયાં સ્થિતેન ટીકૈષા ।

सम्यगुपयुज्य शोभ्या मात्सर्यविनाकृतैरार्यैः ॥” —આચારાજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૩૧૭

“इति समाप्तं सूत्रकृतद्वितीयाङ्गस्य टीका । कृता चेयं शीलाचार्येण बाहरिगणिसहायेन ।” —
સૂત્રકૃતાજ્ઞવૃત્તિ પૃ. ૪૨૭ ।

૩. જુઓ પૃ. ૧૬૧ વગેરે.

૪. જુઓ સ્ત્રીનિર્વાણકેવલિભુક્તિપ્રકરણે ની પ્રસ્તાવના, પૃ. ૨૩

૫. જુઓ આચારાંગવૃત્તિ પૃ. ૧૧૮, ૧૬૬, ૧૮૩, ૧૯૮, ૨૦૧, ૨૩૯, -૪૫, ૨૫૩, ૨૫૬, ૩૦૩ તથા જુઓ આ ગ્રંથમાં સૂ. ૭૫, ૧૨૩, ૧૩૪, ૧૪૭, ૧૪૯, ૧૮૧, ૧૮૭, ૧૯૩, ૧૯૬, ૨૬૦ ના ટિપ્પણો.

તેમના સામે ચૂર્ણિ હતી એ વાત તો ખંતેની પરસ્પર તુલના કરવાથી પણ સમજાય છે. અને એક સ્થળે^૧ ચિરંતન ટીકાકારનો તેમણે જે ઉલ્લેખ કર્યો છે તે પણ ચૂર્ણિને લક્ષ્યમાં રાખીને જ કર્યો છે તેમ સ્પષ્ટ જણાય છે.

આ વૃત્તિ પછી જે વિવરણો રચાયાં છે તે મુખ્યતથા આ વૃત્તિને જ આધાર રૂપે રાખીને તેના સંક્ષેપ રૂપે રચાયાં છે.

દીપિકા : ખરતરગચ્છીય આચાર્ય જિનસમુદ્રસૂરિના પદ્ધત્ જિનહંસસૂરિએ વિક્રમ સંવત્ ૧૫૮૨ માં રચી છે.

દીપિકા : અંચલગચ્છીય મેરુતુગસૂરિના શિષ્ય માણિક્યશેખરસૂરિએ પણ આચારાંગ ઉપર દીપિકા રચેલી છે.

તત્ત્વાવગમા : હર્ષકલ્લોલના શિષ્ય લક્ષ્મીકલ્લોલે આચારાંગ ઉપર અવચૂર્ણિ લખી છે. તેની રચના પ્રાયઃ વિક્રમ સંવત્ ૧૬૦૬ માં થયેલી છે.

આ ઉપરાંત ખીજાં પણ વિવેચનો ભંડારોમાં તપાસ કરતાં મળી આવે તેવો સંભવ છે.

અર્વાચીન યુગમાં આના ગુજરાતી બાલાવબોધ (ટપ્પા) પણ રચાયેલા છે, વર્તમાનમાં હિંદી, ગુજરાતી, અંગ્રેજી, જર્મન ભાષાઓમાં પણ આના અનુવાદો થયેલા છે.

*

આ સંપાદનમાં આધારભૂત

આચારાંગસૂત્રની હસ્તલિખિત પ્રતિઓ

(૧) તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રતિઓ

શાં૦ — શ્રી શાંતિનાથ તાડપત્રીય જૈન જ્ઞાનભંડાર-ખંભાતની આ પ્રતિ છે. ૧ થી ૬૯ પત્ર છે. ૧ થી ૫૮ પત્રમાં આચારાંગ મૂળ છે, અને ૫૯ થી ૬૯ માં નિર્ચુકિત છે. વર્તમાન પ્રતિમાં ૧૪ થી ૫૮ પાના ખૂટે છે. એટલે આ સંપાદનમાં મૂ. ૨૦૪ સુધી જ આનો ઉપયોગ થઈ શક્યો છે. વિક્રમસંવત્ ૧૩૦૩ માં આ પ્રતિ લખાયેલી છે. એક પૃષ્ઠમાં ૪ થી ૭ લીટી છે. એક લીટીમાં લગભગ ૧૪૦ અક્ષર છે. લંબાઈ-પહોળાઈ ૩૨" X ૨" ઇંચ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૧ છે.^૨

સ્વં૦ — શ્રી શાંતિનાથ તાડપત્રીય જૈન જ્ઞાનભંડાર-ખંભાતની-આ પ્રતિ છે. ૧ થી ૬૨ પત્ર છે. ૧ થી ૮૦ પત્રમાં આચારાંગ મૂળ છે. અને ૮૦ થી ૬૨ માં નિર્ચુકિત છે. વિક્રમ સંવત્ ૧૩૨૭માં લખાયેલી છે. એક પૃષ્ઠમાં ૩ થી ૬ લીટી છે. એક લીટીમાં અક્ષર લગભગ ૧૨૫ થી ૧૩૫ છે. લંબાઈ-પહોળાઈ ૩૦" X ૨" ઇંચ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૩ છે.

૧. વૃત્તો મૂ. ૨૭૭ ટિ. ૧

૨. આ પ્રતિના અંતમાં આ રીતે ઉલ્લેખ જોવાય છે—

આચારાંગવૃત્તિ ૧૦૩૦૦। આચારમૂત્ર ૨૦૦૦। નિર્ચુકિત ૮૭૦ ॥ છ ॥ સંવત્ ૧૩૦૩ વર્ષે માર્ગ-
વદિ ૧૦ ગુરૌ અગ્રેહ શ્રીમદગદ્દિલપાટકે મહારાજાધિરાજશ્રીવીસલકેવરાઃ ચે મહામાત્યશ્રીતેજપાલ-
પ્રત્નિપત્ની શ્રી આચારાંગપુન્નકં।

સ્ત્રોત — આ પ્રતિ પાટણના ખેતરવસીના પાડના લંડારની છે. તાડપત્ર ઉપર લખેલી છે. પત્ર ૧ થી ૧૭૧ માં પ્રારંભમાં આચારંગ મૂળ તથા છેવટના થોડા પત્રોમાં આચારંગનિર્ણયિત છે. ૧ લું પત્ર ખૂટે છે. લંડારનો જુનો કેટલોગ નંબર ૫૬ છે અને નવો નંબર ૧૪ છે.

સં — પાટણના સંઘવી પાડ જ્ઞાનલંડારની આ તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રતિ છે. આનો ક્રમાંક ૧૩૫ (૧) છે. (ગાયકવાડ ઓરિએન્ટલ સીરીઝના કેટલોગમાં આનો ક્રમાંક ૧૬૮ (૧) છે.) લિપિનો આકાર તથા પ્રશસ્તિમાં નિર્દિષ્ટ જે આચાર્યોનો સમય લક્ષમાં લેતાં, વિક્રમના તેરમા શતકના ઉત્તરાર્ધમાં આ પ્રતિ લખાઈ હોવી જોઈએ. પત્ર ૧ થી ૧૨૭ છે. લંબાઈ-પહોળાઈ ૧૫" X ૧૭" ઇંચ લગભગ છે.

સંદી — આ પણ પાટણના સંઘવી પાડ જ્ઞાનલંડારની જ તાડપત્રીય પ્રતિ છે. આનો ક્રમાંક ૩૧ (૨) છે. (ગા. ઓ. સિ.ના કેટલોગમાં આનો ક્રમાંક ૩૫૬ (૧) છે.) પત્રસંખ્યા ૧ થી ૭૫ છે. આચારંગ મૂળ, નિર્ણયિત, તથા વૃત્તિ ત્રણ ભેગાં લખેલાં છે. વૃત્તિને અંતે વિક્રમ સંવત્ ૧૪૬૭ માં લખ્યાનો નિર્દેશ છે. આની લંબાઈ-પહોળાઈ ૩૨ ૧/૨" X ૧૭ ૧/૨" ઇંચ છે. ઉપરની સં — પ્રતિ કરતાં આ પ્રતિ ઘણી દીર્ઘ (લાંબી) હોવાને લીધે આની અમે સંદી સંજ્ઞા રાખી છે. આચારંગસૂત્રના સંપાદન સમયે અમે આનો ઉપયોગ કરી શક્યા નથી. આ આચારંગસૂત્ર સંપૂર્ણ હપાઈ ગયા પછી તેમ જ આ પ્રસ્તાવના પણ લખાઈ ગયા પછી, અમે પાટણ ગયા ત્યારે જ સંઘવી પાડના લંડારના વ્યવસ્થાપક સ્વ. સેવંતિલાલ છોટાલાલ પટવાના સુપુત્રોના સૌજન્યથી આ પ્રતિ મળી શકી છે. આજ સુધી અમે ઉપયોગમાં લીધેલી બધી જ હસ્તલિખિત પ્રતિઓમાં જે પાઠો અમને મળ્યા નહોતા તે કેટલાક વિશિષ્ટ અને શુદ્ધ પાઠો આ પ્રતિમાં છે. અમે પાંચમા પરિશિષ્ટમાં, શુદ્ધિ-વૃદ્ધિપત્રકમાં તથા વિશિષ્ટાઃ સંદીપ્રતિપાઠાઃમાં આ પાઠોનો સંગ્રહ કરેલો છે.

જૈ — જેસલમેરના જિનલદ્રસૂરિ જૈન જ્ઞાનલંડારની આ પ્રતિ છે. તાડપત્ર ઉપર લખેલી છે. ક્રમાંક ૧ છે. આનો ઉપયોગ પ્રારંભના થોડા ભાગ સુધી જ કરવામાં આવેલો છે. કારણ કે અમને મળેલી પાઠભેદોની નોંધમાં સૂત્ર ૩૧ સુધીના જ પાઠ ભેદોની નોંધ કરવામાં આવી છે.

(૨) કાગળ ઉપર લખેલી પ્રતિઓ

જૈ — જૈન સાહિત્યવિકાસ મંડળની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૬૨. આ પ્રતિ કાગળ ઉપર લખેલી હોવા છતાં ઘણીવાર સ્ત્રોત પ્રતિ સાથે મળતી આવે છે. લંબાઈ-પહોળાઈ ૧૨" X ૪૧".

હે ૧ — શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનલંડાર—પાટણ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૫૧ માં આચારંગ મૂળ તથા નિર્ણયિત છે. લંડારનો કેટલોગ નંબર ૭૧૮ છે.

હે ૨ — શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનલંડાર—પાટણ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૫૮ છે. તેમાં માત્ર આચારંગ મૂળ છે. લંડારનો કેટલોગ નંબર ૮ છે.

હે ૩ — શ્રીહેમચંદ્રાચાર્ય જૈન જ્ઞાનલંડાર—પાટણ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૧૦૫ માં આચારંગ મૂળ તથા નિર્ણયિત છે. લંડારનો કેટલોગ નંબર ૧૦૨૬૦ છે.^૧

૧. આ પ્રતિના અંતમાં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે

શુભં ભવતુ । મંગલમસ્તુ । શ્રીરસ્તુ । કલ્યાણં મૂયાત્ । જયો ભવતુ ।

યાદશં પુસ્તકે દષ્ટ્વા(ઈ) તાદશં લિખિત મયા ।

યદિ શુદ્ધમશુદ્ધં વા મમ દોષો ન દીયતે ॥ ૧ ॥ છ ॥

૬૦ — ઈરના જૈન શ્વેતાંબર સંધના આત્મકમલલઙ્ગિધસૂરીશ્વરશાસ્ત્રસગ્રહની આચારાંગ-સૂત્રનિર્યુક્તિની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૫૯ છે. છઠું પાનું ખૂટે છે. પત્ર ૧ થી ૫૦ A સુધી આચારાંગ મૂળ છે. ૫૦ B થી ૫૯ પત્ર સુધી આચારાંગનિર્યુક્તિ છે. વિક્રમસંવત્ ૧૫૫૨ માં લખાયેલી છે લંબાઈ-પહોળાઈ ૧૩ ” X ૪૫ ” ઇંચ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૧ છે.^૧

લા૦ — શ્રી લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિવિદ્યામંદિર—અમદાવાદ—ની આ પ્રતિ છે. પત્ર ૧ થી ૩૯ માં આચારાંગમૂળ છે. ભંડારનો કેટલોગ નંબર ૧૭૦૨૯ છે.

લા૦૧ — ઉપર જણાવેલી પ્રતિ ઉપરાંત બીજી પણ લા૦ ૬૦ વિદ્યામંદિરની એક પ્રતિનો અમે ક્વચિત્ ઉપયોગ કર્યો છે. આની સંજ્ઞા અમે લા૦ ૧ રાખી છે.

જિ૦ — જિનહંસસૂરિવિરચિતદીપિકાસહિત આચારાંગની કોઈક પ્રતિ ઉપરથી મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજે નકલ કરાવી રાખેલી. તેનો પણ અમે ક્વચિત્ ઉપયોગ કર્યો છે. આની અમે જિ૦ સંજ્ઞા રાખી છે.

આમાં સંભાના પાઠભેદો ધણી જ કાળજીપૂર્વક આજથી લગભગ ૩૫ વર્ષ પૂર્વે પં૦ અમૃતલાલ મોહનલાલ ભોજકે જે નોંધેલા છે તેનો જ અમે ઉપયોગ કર્યો છે. તે ઉપરાંત, અનેક પ્રતિઓના પાઠભેદોની નોંધ સાથે, તેમણે પ્રથમશ્રુતસ્કંધના ચાર અધ્યયનની તથા તેટલા જ અધ્યયનની શીલાચાર્યવિરચિત વૃત્તિની સંપાદનની દૃષ્ટિએ જે પ્રેસકોપી કરી છે તેનો પણ અમે ઉપયોગ કર્યો છે. આ તેમની સામગ્રી અમને ઉપયોગ કરવા મળી છે તે માટે તેમને ધન્યવાદ ધટે છે. શાહ નગીનભાઈ કેવળદાસે શા૦ લં૦ નાં પાઠાંતરો ખંભાત જઈને? અતિ પરિશ્રમ વેઠીને લઈ આપ્યાં છે. આચારાંગ મૂળની નકલ કરીને તેમા લે૦ જૈ૦ હે ૧, ૨, ૩ લા૦ ના ઉપાઠભેદો પણ તેમણે ધણા પરિશ્રમે લીયા છે. ઉપરાંત શીલાચાર્યવિરચિત આચારાંગવૃત્તિની ખંભાતના

સવત્ ૧૬૧૭ વર્ષે કાર્તિક સુદિ ૧૧ તિથી મોમવારે અચેહ મહાનગર શ્રી ધંધૂકાવાસ્તવ્ય ડવીચ જાતીય પાઠાણ્ડરી શ્રીજીવાસુતવ્રહ્મદાસ લિખિત । લેખકપાઠકયો ચિરં ચિરકાલ નન્દતુ ।

વદ્ધમુષ્ટિકટિગ્રીવા મન્દદૃષ્ટિરધોમુલ્લ :

કષ્ટેન લિલ્લયતે ગ્રન્થ યત્નેન પરિપાલયન્ ॥

કલ્યાણં ભૂયાન્ ।

૧ આ પ્રતિના પ્રારંભમાં નમો વીતરાગાય । છે.

૫૦ મા પત્રમાં આચારાંગના સૂત્રના અંતમાં જે ઉલ્લેખ છે તે અમે પૃ૦ ૨૯૮ ટિ૦ ૯ માં જણાવેલો છે. પ્રતિની સમાપ્તિમા ૫૯ મા પત્રમાં નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ છે—

આચારાંગનિર્યુક્તિ સમાપ્તા ॥ છ ॥ ॥ શ્રી ॥ ॥ છ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥ છ ॥ સંવત્ ૧૫૫૨ વર્ષે શ્રીપત્તન-નગરે શ્રીઝકેશવંજે સો૦ રાજૂ મા૦ શ્રા૦ અમરીપુત્ર જીવા મા૦ શ્રા૦ વારુપુત્ર સો૦ મહિપાલ સો૦ ગાંગા સો૦ ગાગામાર્યા શ્રા૦ ધીરુપુત્ર સો૦ પદ્મસિંહ સો૦ હરિશ્ચંદ્ર સો૦ શિવચંદ્ર પ્રમુખપરિવારસહિતેન સો૦ ગાગાકેન શ્રી ચરતગ્ગચ્છે શ્રી જિનચંદ્રસૂરયસ્તપટે શ્રી જિનસાગરસૂરિરાજાસ્તેપા પટે શ્રી જિનતંદરમૂરયસ્તપદ્મલંકાર શ્રી જિનહર્ષમૂરીણામુપદેજેન સ્વપુણ્યપ્રભાવનાર્થે શ્રી આચારાંગસૂત્ર-નિર્યુક્તી ઇમે અલેખ્યેતામ્ ॥ શ્રીરસ્તુ ॥

૨ આ નં૦ પ્રતિ જોવાનો મને યોગ પ્રાપ્ત થયો નથી એટલે ક્વચિત્ જ્યાંદે પાઠાંતર વિષે સંદેહ જેવું અનને લાગ્યું છે ત્યાં અમે લં૦ (૧) એમ લખ્યું છે જુઓ પૃ૦ ૨૮૩ ટિ૦ ૧.

૩ આ લે૦ આદિ પ્રતિઓના પાઠભેદો મળ પ્રતિઓમાં બગાળર લેઈને, અમે પણ તેની ચોક્કસાઈ કરી લીધી છે

શ્રીશાંતિનાથ જૈન જ્ઞાનલંગરની તાડપત્ર ઉપર લખેલી પ્રતિ ઉપરથી તથા જૈન સાહિત્યવિકાસ-મંડળની કાગળ ઉપર લખેલ પ્રતિ ઉપરથી વૃત્તિના પણ પાઠભેદો તેમજ નોંધ્યા છે જેનો અમે અનેક સ્થળે ઉપયોગ કર્યો છે. આ માટે તેમને પણ ધન્યવાદ ધટે છે.

આ ઉપરાંત મુદ્રિત ગ્રંથોમાં, શીલાચાર્યવિરચિત્તવૃત્તિસહિત આચારાંગસૂત્રની બહુ મહત્વની અને ઉપયોગી બંને આવૃત્તિઓ (૧ આગમોદયસમિતિ પ્રકાશિત, ૨ ઋષભદેવજી કેશરીમલની પેઢી-રતલામથી પ્રકાશિત), આગમમંજૂષા, લિપ્તગ જર્મનીથી પ્રકાશિત થયેલું વોલ્ટર શુબ્રિંગે સંપાદિત કરેલું પ્રથમ શ્રુતસ્કંધ સુધીનું આચારાંગસૂત્ર, તેરાપંથી શ્વેતાંબર મહાસભા-કલકત્તા-પ્રકાશિત આચારો તદ્દ આચારચૂડા, જૈન વિશ્વભારતી—કાઝન—પ્રકાશિત અંગસુત્તાણિ, આ મુદ્રિત ગ્રંથોનો અમે થોડા—વધતા અંશે ઉપયોગ કર્યો છે, છતાં પ્રાચીન હસ્તલિખિત સામગ્રીમાં ઘણી ઘણી અત્યંત મહત્વપૂર્ણ વિશેષતાઓનો લંગર ભરેલો છે તેથી આ હસ્તલિખિત સામગ્રીને આધારભૂત રાખીને જ આ સંપાદન કરવામાં આવ્યું છે. આચારાંગસૂત્રના મૂળમાં તથા ટિપ્પણોમાં, આધારરૂપે તો અમારી હસ્તલિખિત સામગ્રીનો જ અમે ઉપયોગ કર્યો છે. ઉપર જણાવેલા મુદ્રિત ગ્રંથો સાથે આ સંપાદનની તુલના કરીને વાચકો પોતાની મેળે જ આ વાત સ્પષ્ટ સમજી શકશે.

ડૉ. વોલ્ટર શુબ્રિંગે પૂના, તથા જર્મનીમાં બર્લિન અને ગોટિંગથી અનેક હસ્તલિખિત પ્રતિઓ મેળવીને આચારાંગના પ્રથમ શ્રુતસ્કંધનું સંપાદન કર્યું છે. આનું પ્રકાશન જર્મનીના Leipzig શહેરથી ઇસ્વીસન ૧૯૧૦ માં થયું છે.^૧ આમાં તે તે વાક્યોને છૂટાં છૂટાં પાડીને જાખ્યાં છે. શ્લોકો અને શ્લોકોના અંશ જેવાં લાગતાં વાક્યોને પણ છૂટાં પાડીને જાખ્યાં છે. અને જર્મન ભાષામાં સમજૂતી આપતાં ટિપ્પણો પણ તેમાં સ્થળે સ્થળે આપ્યાં છે. ડૉ. શુબ્રિંગે ઘણો જ પરિશ્રમ કર્યો છે, છતાં તેમની પદ્ધતિની અને તેમની સામગ્રીની પણ એક મર્યાદા છે. તેમના સંપાદનની સમાલોચના કરવા માટે નહિ, પણ અમારે ખાસ કહેવાની વાત તો બીજી જ છે. રોમન લિપિમાં ડૉ. શુબ્રિંગના પ્રકાશન પછી તેના ઉપરથી દેવનાગરીમાં ઘણાં વર્ષો પૂર્વે એની આવૃત્તિ પુનાથી પ્રકાશિત થયેલી છે.

ડૉ. શુબ્રિંગે બધે સ્થળે પાઠોની એકવાક્યતા રાખવા માટે અમુક પદ્ધતિ અપનાવી છે. જ્યાં થોડો થોડો પાઠભેદ છે તે તેમજ જર્મન ભાષામાં જણાવ્યો છે. આ અને આવી બીજી અનેક સ્પષ્ટતાઓ દેવનાગરી સંસ્કરણમાં આવી નથી. પરંતુ દેવનાગરી સંસ્કરણ વાંચનારને એવી સમજ ઉભી થાય છે કે ‘ડૉ. શુબ્રિંગે બધું જ હસ્તલિખિત પ્રતિઓને આધારે જ જાખ્યું છે, એટલે તે દરેક પાઠ મૂળમાં જ હશે.’ પરંતુ બધીવાર આમ હોતું નથી. અમે ડૉ. શુબ્રિંગનું જર્મન પુસ્તક અને તેના ઉપરથી ભારતમાં દેવનાગરી સંસ્કરણ—અને પુસ્તકો જોયાં છે. તે ઉપરથી અમને આવો અનેક સ્થળે અનુભવ થયો છે.

ઉદાહરણ તરીકે—સૂત્ર ૯૯ માં સદ્દે ફાસે અધિયાસમાણે..... આવો સૂત્રપાઠ મળે છે. કોઈ પણ પ્રતિમાં સદ્દે ય ફાસે પાઠ મળતો નથી. છતાં ‘આચારાંગમાં સ્થળે સ્થળે શ્લોક જેવા પાઠો છે આ સંસ્કારની ઉત્કટતાને લીધે અહીં પણ ડૉ. શુબ્રિંગે

સદ્દે ય ફાસે અધિયાસમાણે ણિવિંદ નંદિં રૂહ જીવિયસ્સ ।

૧ આનું પુનર્મુદ્રણ થઈને જર્મનીમાં

Kraus Reprint Ltd. Nendeln, Liechtenstein તરફથી ઈ. સ. ૧૯૬૬ માં
ACHĀRĀNGA SŪTRA Erster Śrutaskandha Von WALTHER
SCHUBRING એ રૂપે પ્રકાશિત થયું છે.

આ પ્રમાણે શ્લોકાર્થની કલ્પના આચારાંગમૂળમાં કરી છે. ટિપ્પણમાં જર્મન ભાષામાં જણાવ્યું છે કે ય કોઈ જ પ્રતિઓમાં મળતો નથી, ચૂર્ણિમાં સ મળે છે અને તે ય ને સુધારીને લખાયેલો છે. જર્મન લખાણનો અંગ્રેજી ભાવાર્થ આવો છે—*y is omitted in all the Mss. of the Text. In the Churni, y is corrected to s.* આના ઉપરથી એટલું તો સ્પષ્ટ છે કે સદે ય ફાસે પાઠ કોઈ પ્રતિમાંથી ઝેં શુદ્ધિગને મળ્યો નથી. ચૂર્ણિમાં પણ ય ના બદલે તેમને સ જ મળ્યો છે એમ તેઓ લખે છે. ચૂર્ણિની બે પ્રતિનો તેમણે ઉપયોગ કર્યો છે. અમારા પાસે ચૂર્ણિની પ્રતિઓમાં આવો પાઠ મળે છે—કોઈકમાં સદે સ ફાસે યં આવો પાઠ છે, જ્યારે બીજી બધી પ્રતિઓમાં સદે ફાસે યં એવો જ પાઠ છે.^૧ અહીં છંદને બરાબર બેસાડવા માટે, અમને મળેલી બધી જ પ્રતિઓમાં ફાસે પછી મળતા ય નો ઝેં શુદ્ધિગ ઉલ્લેખ જ કરતા નથી, અને કોઈક જ પ્રતિમાં જે સ વધારાનો અશુદ્ધ પાઠ મળે છે તેમાંથી ય કલ્પીને સદે ય ફાસે અહિંયાસમાળે આવો પાઠ મૂળમાં આપે છે.

પરંતુ આ જર્મન સંસ્કરણના દેવનાગરી રૂપાંતરમાં આ બધી વાતોનો સમાવેશ કર્યો ન હોવાથી, દેવનાગરી સંસ્કરણ વાંચનારાઓને એમ જ લાગે છે કે ‘શુદ્ધિગે બધા પાઠો આચારાંગની મૂળ પ્રાચીન પ્રતિઓને આધારે જ બરાબર આપ્યા હશે’ અને પછી એ જ પાઠોને મૂળના માનીને તેઓ રચનુસરે છે.

આ અમે એટલા માટે લખીએ છીએ કે જર્મની આદિ દેશોમાં છપાયેલા ગ્રંથોમાં ઘણી સ્પષ્ટતાઓ તેમણે જર્મન આદિ ભાષામાં જ પ્રાયઃ કરેલી હોય છે. આ દેશમાં એ ભાષા સમજનારા વિરલ હોય છે અને તેમાં પણ સંસ્કૃત-પ્રાકૃત ગ્રંથોના જે અભ્યાસી હોય છે તે તો ભાગ્યે જ એ ભાષા જાણતા હોય છે. એટલે વિદેશોમાં છપાયેલા ગ્રંથોનો ઉપયોગ કરતાં, તેના સંપાદકે ટિપ્પણી વગેરેમાં લખેલી બધી હકીકતો તે ભાષાના જાણકાર દ્વારા બરાબર સમજી લઈને પછી તેનો ઉપયોગ કરવો એ ઇચ્છનીય છે.

શુદ્ધિ-ત્રિપિત્રક, પંચમ પરિશિષ્ટ તથા સદૌંપ્રતિપાઠાનો ઉપયોગ કરીને આ ગ્રંથ વાંચવા સર્વને વિનંતિ છે.

ધન્યવાદ અને અભિનંદન

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય તરફથી પ્રકાશિત થતી આ જૈન આગમગ્રંથમાલાના પ્રકાશનમાં આ ૩૦ પુણ્યનામધેય સ્વં મુનિરાજશ્રી પુણ્યવિજયજી મહારાજ મૂળ સ્ત્રોતરૂપે રહ્યા છે, એ વાત અમે પ્રસ્તાવનાના પ્રારંભમાં જ જણાવી ગયા છીએ.

ઈર સંઘની પેઠીના કાર્યવાહકોના સૌજન્યથી ઈરની પ્રતિ મળી છે.

પાટણ સંઘની પાડના ભંડારના વ્યવસ્થાપક સ્વં સેવંતીલાલ છોટાલાલ પટવાના મુપુત્રોના સૌજન્યથી આચારાંગમૂળ તથા ત્રિપિત્રની પ્રતિ મળી છે.

લાલભાઈ દલપતભાઈ ભારતીય સંસ્કૃતિવિદ્યામંદિર(અમદાવાદ)ના નિયામક પં. દલસુખ-

૧. ચૂર્ણિમાં સંપૂર્ણ પાઠ આ પ્રમાણે છે—

સદે ફાસે યં આદિઅનગદ્ધના સમગ્રગદ્ધનં । અહિંયાગળં જામ દટ્ટાણિદેવ ગગદોગઅકરણં ।

૨. જૈન ગ્રંથોના બરાબર નેગાંથી મહાસત્તા તથા જૈનવિજ્ઞાનના તરફથી પ્રકાશિત થયેલા આચારો મા ૩૦ નંદે ય જામે ના. મૂળમાં સ્વીકારી લેવામાં આવ્યો છે

માર્ગ માલવણિયાના સૌગન્ધથી, ગાડીની ગંધી જ દરતલિખિત સામગ્રી આદિ અનુકૂળતા અવસરે અવસરે ત્યારે ત્યારે જરૂર પડે ત્યારે મળતી નથી છે.

આચાર્યમૂલના મુદ્રણમાં મૌન પ્રેક્ષના માલિક, મેનેજર તથા ઇંપોઝિટરોએ—મુદ્રણકાર્ય ધણી જ વાર અત્યંત શ્રમજનક થવા છતાં ધૈર્ય રાખી - સૌગન્ધથી કાર્ય સરળ બનાવ્યું છે અને સુંદર રીતે પરિપૂર્ણ કર્યું છે.

શ્રી કાં તેજાલ ડાલાભાઈ કોરા(મહામાત્ર, શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલય)એ આગમો પ્રત્યે લક્ષિતથી લાગણી અને કુનેદપૂર્વક સરળ અને અતિસુંદર રીતે બહુ મુદ્રણ-પ્રકાશન કાર્ય પાર ઉતાર્યું છે.

શ્રી મહાવીર જૈન વિદ્યાલયના દૂરડીઓ, મંત્રીઓ, કોષાધ્યક્ષો અને સભ્યો તથા આગમપ્રકાશન સમિતિના સભ્યોએ અત્યંત શ્રુતલક્ષિત અને શ્રુત-ગદ્યુમાનથી પ્રેરાઈને જૈન આગમગ્રંથમાલાના પ્રકાશનનું આ વિપુલવ્યવસ્થાધ્ય અતિમહત્ત્વનું કાર્ય શિરે લીધું છે તથા તે અંગે બધી વ્યવસ્થા કરી છે અને કરી રહ્યા છે. તેમની ભાવના હમેશાં ઉત્સાહવર્ધક અને સહાયક રહી છે.

મુનિશ્રી ધર્મચંદ્રવિજયજીએ પ્રુદ્ધવાંચન, વિવિધ પરિશિષ્ટો તૈયાર કરવાં છતાં અન્યેક કાર્યોમાં અત્યંત લક્ષિતથી વિવિધ રીતે ખડે પગે હમેશા સતત સહાય કરી છે.

આ પુણ્યકાર્યમાં દેવ-ગુરુકૃપાએ આમ વિવિધ રીતે સહાયક સર્વેને અમારા અનેકશઃ ધન્યવાદ અને અભિનંદન છે.

પરમકૃપાળુ દેવાધિદેવશ્રી અરિહંત પરમાત્મા તથા સદ્ગુરુદેવની કૃપા અને સહાયથી જ તૈયાર થયેલા આ ગ્રંથને શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ પ્રભુના કરકમળમાં સમર્પણ કરીને અને તે રીતે પ્રત્યુપજન કરીને આજે ધન્યતા અનુભવું છું.

વિક્રમ સવત્ ૨૦૩૨

દાગણ સુદિ ૮

શ્રી શંખેશ્વરજી તીર્થ

પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી મદ્વિજયસિદ્ધિસૂરીશ્વરપટ્ટાલંકાર-

પૂજ્યપાદ આચાર્ય મહારાજ શ્રી મદ્વિજયમેધસૂરીશ્વરશિષ્ય-

પૂજ્યપાદ મુનિરાજ શ્રી ભુવનવિજયાન્તેવાસી

મુનિ જંબૂવિજય

॥ श्रीशंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥

आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिभूषणजीपादपद्मेभ्यो नमः ।

आचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेवसूरी धरजीपादपद्मेभ्यो नमः ।

सद्गुरुदेवमुनिराजश्रीभुवनविजयजीपादपद्मेभ्यो नमः ।

आमुखम्

परमरूपालोः परमात्मनः सद्गुरुदेवानां च कृपया श्रीआचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितप्राचीनविविधा-
दर्शानुसारेण संगोधनं विधाय आगभक्तानां पुस्त उपन्यस्यते ।

केवलज्ञानोत्पत्त्यनन्तरं चतुर्विंशतितमतीर्थकरेण श्रमणेन भगवता श्रीवीरवर्धमानस्वामिना प्रारब्धां
धर्मदेशनामनुसृत्य भगवच्छिष्यैः श्रीगौतमादिभिर्गणधरैः द्वादशाङ्गी प्रणीता, तत्र आचाराङ्गं प्रथम-
मङ्गमूत्रम् । अस्य प्राधान्यं प्राथम्यं च जिनप्रवचनसारभूतत्वादिना हेतुकलापेन आचाराङ्गनिर्युक्तौ भगवता
भद्रबाहुस्वामिना परमेण ब्रह्मानेन वर्णितम् । एतद्विषयका वक्ष्यमाणविषयकाश्च विविधा उल्लेखा गुर्जर-
भाषानिबन्धायामस्माकं प्रस्तावनाया विस्तरेण द्रष्टव्याः ।

आचाराङ्गसूत्रस्य द्वौ श्रुतस्कन्धौ । तत्र प्रथम आचाराख्यः श्रुतस्कन्धो ब्रह्मचर्यनाम्नापि—नवाध्ययना-
त्मकत्वाद् नवब्रह्मचर्यनाम्नापि—प्रसिद्धः । तस्यैव चूलिकारूपो द्वितीयस्तु श्रुतस्कन्धः ‘अग्र’नाम्ना
‘आचाराग्र’नाम्ना वा व्यपदिश्यते । द्वितीये श्रुतस्कन्धे पञ्च चूलाः, तासु पञ्चमी निशीथाख्या चूला
आचाराङ्गात् पृथक्कृत्य निशीथमूत्रनाम्ना पृथक् सूत्ररूपेण चिराद् व्यवह्रियते, चूर्णिकृतः शीलाचार्या-
दयश्चापि आचाराङ्गसूत्रस्य चतुर्थचूलिकापर्यन्तं व्याख्या कृतवन्तः, अतोऽत्र प्रथमः श्रुतस्कन्धः
चूलाचतुष्टयात्मको द्वितीयश्च श्रुतस्कन्धः आचाराङ्गसूत्ररूपेण मुद्रयित्वा प्रकाशयते ।

रचयितारः—आचाराङ्गसूत्रस्य प्रथमः श्रुतस्कन्धस्तावत् पञ्चमेन गणधरेण भगवता सुधर्मस्वामिना
प्रणीत इति सर्वसम्मतम् । द्वितीयस्य तु श्रुतस्कन्धस्य रचनायां विविधा निर्देशाः प्राप्यन्ते—‘आचारा-
ग्राणि स्थविरैर्विरचितानि’ इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ भद्रबाहुस्वामिनः, अत्र ‘स्थविराः—गणधराः’ इति
आचाराङ्गचूर्णिकाराः, ‘स्थविराः—श्रुतवृद्धाः चतुर्दशपूर्वविदः’ इति आचाराङ्गवृत्तिकृतः शीलाचार्याः ।
तृतीय चतुर्थ्यां चूलिके स्थूलभद्रस्य भगिन्या यक्षया साध्या महाविदेहक्षेत्रतः [भगवतः सीमन्धरस्वामिनः
सकाशात्] आनीते इत्यपि आवश्यकचूर्णि—परिशिष्टपर्वादौ श्रूयते । आचारप्रकल्पो भगवता भद्रबाहु-
स्वामिना नवमपूर्वतो निर्युद्ध इति पञ्चकल्पभाष्यचूर्णिकाराः, आचारप्रकल्पो निशीथस्यैव नामान्तरम् ।

अध्ययनक्रमः—आचाराङ्गस्य प्रथमे श्रुतस्कन्धे नवाध्ययनानि, तत्र सप्तमस्य महापरिज्ञाख्यास्या-
ध्ययनस्य पठन-पाठनपरंपरा चूर्णिकृता समये नासीदिति ‘सपतं महापरिण्णा ण पढिज्जइ’ इति आचाराङ्ग-
चूर्णिकृतां वचनादवसीयते, ‘तच्च व्यवच्छिन्नम्’ इति वचनाद् वृत्तिकृतां शीलाचार्याणां समये तु तस्य
व्यवच्छेद आसीदिति स्पष्टमेव प्रतीयते । दृश्यतां पृ० ६९ टि० १ ।

प्रथमश्रुतस्कन्धेऽध्ययनानां यः क्रम आचाराङ्गनिर्युक्त्यादावुपलभ्यते स एव षष्ठमध्ययनं यावत् समवाया-
ङ्गसूत्रादौ दृश्यते, सप्तमाष्टमनवमाध्ययनानां क्रमे तु तत्र भेदो दृश्यते ।

द्वितीये श्रुतस्कन्धे प्रथमायां चूलायां सप्ताध्ययनानि, द्वितीयायां सप्तैककाभिधायामपि सप्ताध्ययनानि,
तृतीयायां चतुर्थ्यां च चूलायामेकैकमध्ययनमिति सर्वसख्यया षोडशाध्ययनानि । तत्र द्वितीयायां चूलायां
यानि सप्त अध्ययनानि तत्र चूर्णिकृद्भिः चतुर्थ्यो रूपसप्तैककः पञ्चमश्च शब्दसप्तैकको निर्दिष्टो व्याख्यातश्च
आ V

तथा, शीलाचार्यादिभिर्वृत्तिकारैस्तु चतुर्थः शब्दसप्तैककः पञ्चमश्च रूपसप्तैकको निर्दिष्टो व्याख्यातश्च तथा । दृश्यतां पृ० २३९ टि० १, पृ० २४७ टि० ८ ।

परिमाणम्—प्रथमश्रुतस्कन्धस्य अष्टादश पदसहस्राणि परिमाणं शास्त्रेषु निर्दिष्टम् । इयं च पारिभाषिकी पदसंज्ञा । यथा सूत्रान्तरेषु पाठपरिहाण्या कालान्तरेण परिमाणे न्यूनत्वं जातं तथा आचाराङ्गेऽपि ज्ञातव्यम् । सम्प्रति तु ३२ अक्षराणामेकोऽनुष्टुप् श्लोक इति गणनया ‘ग्रन्थाग्रं ८००’ इति संदी० प्रतौ प्रथमश्रुतस्कन्धान्ते उल्लेखदर्शनात् प्रथमश्रुतस्कन्धस्य ८०० श्लोकाः परिमाणं प्रतीयते । सम्पूर्णस्य तु आचाराङ्गस्य परिमाणं २४५४, २५५४, २६४४, २६५४ इति विविधरूपेण प्रतिषु लिखितं दृश्यते, दृश्यतां सू० २९८ टि० ७ ।

रचनाशैली—दशवैकालिकचूर्ण्यादिषु सूत्रकृताङ्गचूर्ण्यादिषु च आचाराङ्गस्य रचनाशैली अभिहिता । एतच्च पञ्चमे परिशिष्टे द्रष्टव्यम् । प्रथमश्रुतस्कन्धस्य रचना गद्य-पद्यमिश्रा विलोक्यते, तत्र प्रभूतानि तादृशान्यपि वाक्यानि दृश्यन्ते यानि पद्यांशसदृशानि^१ प्रतिभान्ति । ‘पूर्वं सम्पूर्णानि पद्यानि भवेयुः कालान्तरेण तु कस्यचिदंशस्य परिगलनात् खण्डितपद्यरूपाणि वाक्यानि सञ्जातानि’ इत्यपि संभवेत्, दृश्यतां पृ० ६५ पं. १० इत्यस्य पञ्चमे परिशिष्टे तुलना । द्वितीयश्रुतस्कन्धे तु षोडशमध्ययनं पद्यात्मकम्, अपराणि तु पञ्चदश अध्ययनानि मुख्यतया गद्यरूपाण्येव ।

पाठपरम्परा—आचाराङ्गसूत्रे कालान्तरेण पाठभेदा अपि सञ्जाताः, ततः चूर्णिकृद्भिः वृत्तिकृद्भिश्च तेषां समक्षं यः पाठ आसीत् तदनुसारेण व्याख्या कृता, अतः उभयोः पाठयोः प्रथमे श्रुतस्कन्धे क्वचित् क्वचित् स्वस्यो भेदोऽपि दृश्यते; द्वितीये श्रुतस्कन्धे तु भूयान् पाठभेदः, तत्रापि दशमाध्ययनादारभ्य अनेकेषु स्थानेषु अतीव अतीव पाठभेदो दृश्यते, दृश्यतां पृ० २३५ टि० ३, पृ० २४० टि० १, पृ० २७४ टि० ७, पृ० २७९ टि० ६ इत्यादि । वृत्तिकृदनुसृतपाठपरम्परापेक्षया चूर्णिकृदनुसृता पाठपरम्पराऽतीव प्राचीना प्रायः शोभनतरा च प्रतीयते । सम्प्रति या आचाराङ्गसूत्रस्य वाचना विविधासु प्रतिपूपलभ्यते सा वृत्तिकृदनुसृतपाठपरम्परयैव सह प्रायशः सवदति ।

यापनीयसंवेऽपि आचाराङ्गस्य विभिन्ना विशिष्टा वा पाठपरम्परा आसीत् । केनचिदंशेन श्वेताम्बर-तुल्यः केनचिच्चांशेन दिगम्बरतुल्यो यापनीयसंघोऽपि पुरातनकाले आसीत् ।

आचाराङ्गस्यास्य सशोधने आचाराङ्गचूर्णि-वृत्ति-निशीथचूर्ण्यादयो बहवो ग्रन्था अत्र उपयुक्ताः, तेभ्यश्चानेके पाठास्तत्र तत्र टिपण्णपूद्भूताः । तत्र यद्यपि तेषां ग्रन्थानां पृष्ठादिकं मुद्रितग्रन्थानुसारेण निर्दिष्टं तथापि पाठाः प्राचीनहस्तलिखितग्रन्थानुसारेणैव निर्दिष्टाः, अतोऽत्रोद्भूतेषु पाठेषु मुद्रिताद् यत्र भेदो दृश्यते तत्र व्यामोहो न विधेयः । एते च पाठभेदा आ० प्र० मुनिराजश्री पुण्यविजयजीमहोदयैः महता परिश्रमेण प्राचीनतरहस्तलिखितग्रन्थानुसारेण सगृहीताः ।

परिशिष्टानि—उपयोगीनि पञ्च परिशिष्टान्यपि अत्र संयोजितानि । आचाराङ्गसूत्रे यत्र स एव तादृशो वा पाठः पुनः पुनरावर्तते तत्र ‘जाव’ इत्यभिधाय अङ्कनिर्देशं वा विधाय संक्षिप्तः पाठ उपन्यस्तः । एतादृशेषु स्थानेषु ‘जाव’ शब्दग्राह्या अङ्कग्राह्याश्च पाठा द्वितीयपरिशिष्टे दर्शिताः । पञ्चमे परिशिष्टे जैन-बौद्ध-चैटिकग्रन्थैः सह तुलना क्वचित् क्वचित् कृताऽस्ति, अध्ययननाम्नां स्पष्टीकरणं पाठानां क्वचिच्छुद्धीकरणं चापि तत्र वर्तते ।

व्याख्याः—आचाराङ्गमूत्रस्य सम्प्रति उपलभ्यमानासु व्याख्यासु चतुर्दशपूर्वविदा भगवता भद्रबाहु-स्वामिना विरचिता निर्युक्तिः प्राचीनतमा व्याख्या ।

१. यद्यपि पदसु आद्याध्ययनेषु पद्यदशैव संपूर्णानि पद्यानि अस्माभिर्निर्दिष्टानि तथापि ‘द्विपादाद्यात्मिकापि गाथा भवन्ति’ इति श्रावकभूमौ बौद्धाचार्यस्य क्षमन्नस्य वचनेन बहून्यपि पद्यान्यत्र सम्भवन्ति ।

ततः परं गन्धहस्तिविरचितं गल्लपरिज्ञा[प्रथमाध्ययन]विवरणमासीत् । एतच्च सम्प्रति नोपलभ्यते ।

ततः परम् आचाराङ्गचूर्णिः, इयं च अतिप्राचीना सूत्र-निर्युक्तिव्याख्या । बौद्धाचार्यनागार्जुन-दिङ्नागयोर्वचनानि, ईश्वरकृष्णरचितसांख्यकारिकात उद्धृता कारिका, यापनीयानां निर्देश इत्यादि बहुतरमैतिह्योपयोग्यपि तत्र लभ्यते ।

ततः परं शीलाचार्यविरचिता महती वृत्तिल्लभ्यते । इमामेव वृत्तिं प्राधान्येन उपजीव्य कालान्तरे-ऽन्यैर्विरचिता अनेकाः संक्षिप्ता वृत्तयोऽपि उपलभ्यन्ते ।

शीलाचार्यस्यैव शीलाङ्गाचार्यनाम्ना प्रसिद्धिः । 'आचार्यश्रीशीलाङ्गविरचितायाम् आचारटीकायां द्वितीयश्रुतस्कन्धः परिसमाप्तः' इत्यपि १४६७ वर्षे तालपत्रोपरिलिखितायां शीसं० प्रतौ प्रत्यन्ते दृश्यते ।

खंभातस्थप्राचीनतरप्रत्यनुसारेण ७८४ शकसंवत्सरे शीलाचार्येण वृत्तिरियं विरचिता । अपरासु प्रतिषु ७९८ शकसंवत्सरे वैशाखशुद्धपञ्चम्यां वृत्तिरियं विरचिता इत्युल्लेखो दृश्यते । कासुचित्तु प्रतिषु '७७२ गुप्तवर्षे प्रथमश्रुतस्कन्धवृत्तिः, ७९८ शकवर्षे द्वितीयश्रुतस्कन्धवृत्तिर्विरचिता' इत्यपि प्रथमश्रुतस्कन्धान्ते द्वितीयश्रुतस्कन्धान्ते च क्रमेणोल्लेखो दृश्यते । दृश्यता स्त्रीनिर्वाण-केवलिभुक्तिप्रकरणप्रस्तावना ।

प्रतयः—अस्य सशोधने आधारभूतानामाचाराङ्गसूत्रस्य प्रतीनां सक्षेपत ईदृशं स्वरूपम्—

शां० = श्रीशान्तिनाथजैनज्ञानभंडार(खंभात)सत्का प्रतिः, क्रमाङ्क १

खं० = श्रीशान्तिनाथजैनज्ञानभंडार(खंभात)सत्का प्रतिः, क्रमाङ्क ३

जे० = श्रीजिनभद्रसूरिज्ञानभंडार(जिसलमेर)सत्का प्रतिः, क्रमाङ्क १

खे० = खेतरवसीज्ञानभंडार(पाटण)सत्का प्रतिः

'सं० = संघवीपाडाज्ञानभंडार(पाटण)सत्का ह्रस्वा प्रतिः १५"X२" इंचप्रमिता

१. अस्याः प्रतेरन्ते यानि लेखकादिनामानि उल्लिखितानि दृश्यन्ते तदनुसारेण वैक्रमस्य त्रयोदशशतक-स्योत्तरार्धे प्रतिरियं लिखितेति प्रतीयते । स चायमुल्लेखः सं० प्रत्यन्ते—

“उत्तुंगः सरलः सुवर्णरुचिरः शाखाविशालच्छविः,

सच्छायो गुरुशैललब्धनिलयः पर्वश्रियालंकृतः ।

सद्वृत्तत्वयुतः सुपत्रगरिमा मुक्ताभिरामः शुचिः,

पल्लीपाल इति प्रसिद्धिमगमद् वंशः सुवंशोपमः ॥ १ ॥

निस्तोमः परिपूर्णवृत्तमहिमा मुक्तामणिः प्रोज्ज्वल-

स्तत्राभूद्विमलोल्लसद्वसुरसौ श्रीचंद्रनामा गृही ।

श्रीमत्पार्श्वजिनेश्वरस्य सदनव्याजेन येनाहितो,

मेदिन्या स्वयशःप्रकाशधवलः स्फूर्त्यै(र्ज)त्किरीटः स्फुटं ॥ २ ॥

तस्यासीद् गृहमेधिनी जिनवचःपीयूषपूर्णश्रुति-

र्माहं इत्यमिधा बुधैर्मुंररिपोर्लक्ष्मीरिव प्रोच्यते ।

सा प्राचीव विवेकिसाभट्ट-सुधीसामंतसंज्ञौ सुतौ,

सूर्याचंद्रमसाविव स्फुटकरौ धत्ते स्म पुत्राशयौ ॥ ३ ॥

आसीत् तद्गिनी स्ववंशनभसः सचंद्रिका निर्मला,

नाम्ना श्रीमतिराश्रितागममतिः सदृशनालंकृतिः ।

श्रुत्वा जैनवचो विवेच्य विविधं संसारनिःसारतां,

सद्यः श्रीजयसिंहसूरिसविधे दीक्षामसावग्रहीत् ॥ ४ ॥

संदी० = संघवीपाडाज्ञानभंडार(पाठण)सत्का दीर्घा प्रति: ३२"X२" इंचमिता, वैक्रमे १४६७ वर्षे लिखितेयं प्रति: ।

एवं षट् तालपत्रोपरिलिखिताः प्रतयः । अथ कागदपत्रोपरिलिखिता अष्टौ प्रतयः—

इ० = ईडर जैनश्वेताम्बरसंघपेढीसत्का प्रति:

जै० = जैनसाहित्यविकासमंडल(मुंबई)सत्का प्रति:

हे १, २, ३ = श्रीहेमचन्द्राचार्यजैनज्ञानमन्दिर(पाठण)सत्कास्तिस्रः प्रतयः

ला०, ला १ = ला० द० भा० स० विद्यामन्दिर(अहमदाबाद)सत्कं प्रतिद्वयम्

जि० = जिनहंससूरिविरचितदीपिकासहिता प्रति: ला० द० भा० स० वि० सत्का ।

आसु शां० प्रति: २०४ तमसूत्रपर्यन्तमेव वर्तते । **जे०** प्रते: ३१ तमसूत्रं यावदेवोपयोगः कृतः । **ला १-जि०** प्रत्योरपि क्वचिदेवोपयोगः कृतः । **संदी०** प्रति: समग्रग्रन्थमुद्रणानन्तरमेव लब्धा, अतस्तत्रत्याः पाठभेदा विशिष्टाः **संदी०प्रतिपाठाः** इत्यत्रावश्यं विलोकनीयाः । **शुद्धिपत्रकमपि** उपयुज्यैव पठनीयोऽयं ग्रन्थः ।

धन्यवादः—अस्या जैनागमग्रन्थमालायाः प्रकाशने वीजरूपाः प्राणभूताश्च स्व० आगमप्रभाकर-मुनिराजश्री **पुण्यविजयजीमहाभागाः**, सशोधनोपयोगिनी सामग्र्यपि यावज्जीवं महता परिश्रमेण तैः सगृहीता ।

अहमदाबादस्थे **लालभाई दलपतभाई भारतीय संस्कृतिविद्यामन्दिरे** विद्यमानेयं सामग्री तन्नियामकैः 'पं० दलसुखभाई मालवणिया' महोदयैः महता सौजन्येन प्रदत्ता, अपरापि च सामग्री स्थानान्तरत आनाय्य प्रदत्ता ।

मौजमुद्रणालयस्याधिपतिभिः कार्यवाहकैश्च परमेण सौजन्येन मुद्रितोऽयं ग्रन्थः । सीसकाक्षरसयोजक (कंपोजीटर)वर्गेणापि महता महता श्रमेण कष्टेनापि च मुद्रणकार्यमिदं पारं प्रापितम् ।

श्रीमहावीरजैनविद्यालयस्य कार्यवाहकमहानुभावैः जिनागमेषु परमभक्त्या विपुलधनव्ययादिसाध्यं महत् कार्यमिदमङ्गीकृतमस्ति, एतादृशे कार्ये महद् धैर्यं व्यवस्था चापेक्ष्यते ।

श्रीमहावीरजैनविद्यालयस्य महामात्रैः 'श्री कान्तिभाई कोरा' इत्येभिर्महानुभावैः सर्वापीयं मुद्रण-प्रकाशनादिव्यवस्था महत्या श्रुतभक्त्या परमेण सौजन्येन कौशल्येन च विहिता ।

मुनिश्रीधर्मचन्द्रविजयेन प्राग्मुद्रितत्र(प्रुफ)पठनादिषु विविधेषु कार्येषु अनवरतं साहायकं भक्तिपूर्ण-चेतसा अनुष्ठितम् ।

एवमस्य सशोधनादौ विविधप्रकारैः उपकारिणः सर्वेऽपि महानुभावा अनेकशो धन्यवादमर्हन्ति ।

तस्या एव भगिन्या शांतूनाम्मा(ग्न्या) विशालमभिलेख्य ।

आचारसूत्रपुस्तकमिह दत्त श्रीमतिगणिन्यै ॥ ५ ॥

इदुर्यावदमंदमदरगिरियावन् सुराणां सरिट् ,

यावद् यावदिलातलं जलनिधिर्यावन्नभोमंडलं ।

यावन् नाद्रमनिंयनंदनवनं यावद् यशोऽस्त्यर्हतां,

यावन् तावदिह प्रबोधतर्गणिर्नयादसौ पुस्तकः ॥ ६ ॥

एतन् पुस्तकममलं सकलं श्रीधर्मचोपसृगीणां ।

व्याग्न्याहेतोर्गपितमिह गद्यः श्रीमतिगणिन्या ॥ ७ ॥”

गुरुचरणप्रणिपातः—अनन्तोपकारिणां पूज्यपादानां पितृचरणानां गुरुदेवानां मुनिराजश्री भुवन-
विजयजीमहाराजानां कृपया कार्यमिदं सम्पन्नम् , तेषां चरणेषु अनन्तशः प्रणिपातं करोमि ।

प्रभुपूजनम्—परमकृपाद्भूतां परमेश्वराणां श्रीगङ्गेश्वरपार्श्वनाथप्रभूणां प्रसादात् साहाय्याच्चैव कार्यमिदं
सम्पन्नमिति तेषां करकमलेषु अनन्तशः प्रणिपातपूर्वकं भक्तिभरनिर्भरेण चेतसा पुष्पाञ्जलिरूपमेनं ग्रन्थं
निधाय प्रभुपूजनं विधाय प्रसीदति मे चेतः ।

विक्रमसंवत् २०३२,
आषाढशुक्लपक्षी
(प्रभुमहोत्सव-
कल्याणकदिनम्)
उदरा (ता० पाटण)

इत्यावेदयति—

पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयसिद्धिसूरीश्वरपट्टालङ्कार—
पूज्यपादाचार्यमहाराजश्रीमद्विजयमेघसूरीश्वरशिष्य—
पूज्यपादमुनिराजश्रीभुवनविजयान्तेवासी
मुनि जम्बूविजयः

FOREWORD

By the grace of Supreme Soul and spiritual teachers I am able to present before the lovers of Jaina Āgamas the critical edition of the *Ācārāṅgasūtra*. While preparing this edition, I utilized many old manuscripts and scrutinized various readings yielded by them.

On the attainment of omniscience Lord Viravardhamāna, the twenty-fourth Jaina tīrthankara, commenced to deliver religious discourses. Following these discourses, his direct principal disciples Gautama and others composed the twelve *Anga* works (*dvādaśāṅga*). Among these twelve works, the *Ācārāṅgasūtra* occupies the first place. Rev Bhadrabāhusvāmī explained, with great respect, its importance and the first place accorded to it, giving many supporting reasons, the foremost being the one that it contains the essence of the preachings of Lord Mahāvīra. All the textual evidences pertaining to this point are given at length in my Gujarati Introduction.

The *Ācārāṅgasūtra* consists of two *Śruta-skandhas* (Two Groups of Scriptural writings). The first one is known by the name of *Ācāra* or *Brahmacarya* or *Navabrahmacarya*. It is called *Nava-brahmacarya* because it contains nine chapters (*adhyayanas*). The second *Śruta-skandha* is of the nature of an appendix (*cūlikā*) and is known by the name of '*Agia*' or '*Ācārāgra*'. It contains five appendices (*cūlās*). Among them the fifth one is called *Niśītha-cūlī*. Since long this fifth *cūlā* has been separated from the *Ācārāṅgasūtra* and has been considered to be an independent *sūtra* called *Niśītha-sūtra*. Even the author of *Cūṛṇī* and Śīlācārya and others commented on the *Ācārāṅgasūtra* up to the end of the fourth *cūlā*. Hence the present volume of the *Ācārāṅgasūtra* contains the first *Śruta-skandha* up to the end of the fourth *cūlā*.

Authorship: All unanimously hold that Rev Sudharmasvāmī, the fifth direct disciple of Lord Mahāvīra, has composed the first *Śruta-skandha*. Regarding the authorship of the second *Śruta-skandha*, there are various views. Rev Bhadrabāhusvāmī, in his *Niryukti* on the *Ācārāṅgasūtra*, states that *sthaviras* have composed the *Ācārāgras*. While commenting on this statement of Rev Bhadrabāhu, the author of the *Cūṛṇī*, asks us to understand the term '*sthavira*' in the sense of '*ganadhara*' (direct principal disciple of Lord Mahāvīra). Śīlācārya, the author of the *Ācārāṅgavṛtti*, takes this term '*sthavira*' in the sense of Elders by dint of their knowledge, that is, knowers of the fourteen *Pūrvvas*. In the *Āvaśyakacūṛṇī* and the *Parīśistaparva* we are told that the third and the fourth *cūlās* have been brought from (Lord Simandharasvāmī in) Mahāvīdehaksetra by the nun Yaksā, a sister of Sthūlabhadra.

The author of the *Pañcakalpabhāsyacūṛṇi* is of the opinion that *Ācārāprakalpa* (ie *Niśītha*) is the systematic arrangement of the material taken from the ninth *Pūṛva*, this systematic arrangement done by Rev Bhadrabāhu

Order of Chapters: As we know, the first *Śruta-skandha* of the *Ācārāṅgasūtra* contains nine chapters. The seventh one is known by the name of *Mahāpariṇā*. Its study was not prevalent in the days of the author of the *Ācārāṅgacūṛṇi*. That is, it did not find place in the curriculum of Jaina monks in his days. This can be gathered from his remark '*sampatam mahāparinnā na padhijjai*' (= 'here ends *Mahāparinnā* which is not studied') And in the days of Śīlācārya it was lost. This is clearly stated by Śīlācārya. He says '*tac ca vyucchinnam*' (= and it is completely destroyed') (See p 69, f.n 1)

The order of the first six chapters of the first *Śruta-skandha*, which is accepted in the *Ācārāṅganiryukti* and the other commentaries is the same as is found mentioned in the *Samavāyāṅgasūtra* and the other similar works. But there is difference of opinion regarding the order of the remaining three chapters of the first *Śruta-skandha*.

In the second *Śruta-skandha* the first *cūlā* contains seven chapters, the second one which is named *Saptarka* also contains seven chapters and the third and the fourth *cūlās* contain one chapter each. Thus in all there are sixteen chapters in the second *Śruta-skandha*. Among the seven chapters of the second *cūlā*, according to the author of the *Ācārāṅgacūṛṇi*, the fourth one is *Rūpasaptarka* and the fifth one is *Śabdasaptarka*. He mentions as well as comments on them in this order. But Śīlācārya and other commentators reverse the order of these two chapters. For them *Śabdasaptarka* is the fourth chapter and *Rūpasaptarka* is the fifth one. They comment on them in this order (See p 239, f.n 1, p 247, f.n 8)

Extent: In the Scriptures it is mentioned that the extent of the first *Śruta-skandha* is equal to eighteen thousand *padas*. The term '*pada*' is technical. The extent of the *Ācārāṅgasūtra* has been reduced on account of the loss of some portion of the text with the passage of time. This is what has happened in the case of the extent of other *Sūtras* too. At present the measure of one *anustup śloka* is 32 letters. And in measuring the extent of a particular text this *anustup śloka* is taken as a unit of measurement. The remark '*granthāgra 800*' occurs at the end of the first *Śruta-skandha* in ६६० ms. This remark enables us to infer that the extent of the text of the first *Śruta-skandha* is 800 *anustup ślokas*. The extent of the complete text of the *Ācārāṅgasūtra* is given differently in different mss. Some mss give 2,454, some 2,554 some 2,644 and some 2,654 *ślokas* as the extent of the complete text of the *Ācārāṅgasūtra*.

Style: The style of the *Ācārāṅgasūtra* is described in the *Cūrṇi*, etc., of the *Daśavaikālikasūtra* as well as of the *Sūtrakṛtāṅgasūtra*. For this description one may refer to the fifth Appendix (*Parīśista*). The first *Śruta-skandha* is a composition in mixed verse and prose. Again, therein we find so many sentences which look like parts of verses. 'Formerly there were complete verses. But with the passage of time some portions of these verses were lost. So, there came into existence these sentences of broken verses.' This view is also plausible. (See Appendix V, p 65, line 10). In the second *Śruta-skandha* the sixteenth chapter is composed in verses and all the remaining chapters are mainly composed in prose.

Traditions of Readings: With the passage of time different readings cropped up in the *Ācārāṅgasūtra*. The authors of the *Cūrṇi* and the *Vṛtti* accepted the versions that were before them and following those versions they wrote their commentaries. Hence, these two versions at some places in the first *Śruta-skandha* differ from one another but the difference is very slight. On the other hand, in the second *Śruta-skandha* the versions differ widely. There too from the tenth chapter onward there are many places where the difference of readings is very great (see p 235 f.n 3, p 240 f.n 1, p 274 f.n 7, p 279 f.n 6, etc.). The tradition of readings, followed by the author of the *Cūrṇi* is much older and better than the one followed by the author of the *Vṛtti*. The version which we now find in different mss is mostly in consonance with the tradition of readings, followed by the author of the *Vṛtti*.

There existed even in the *Yāpanīya-saṅgha* a different and distinct tradition of readings of the *Ācārāṅgasūtra*. This *Yāpanīya-saṅgha* that resembled the *Śvetāmbara-saṅgha* in some points and the *Dīgambara-saṅgha* in some other points existed in olden days.

In the preparation of the critical edition of the *Ācārāṅgasūtra*, we have consulted with profit many works like *Ācārāṅgacūrṇi*, the *Ācārāṅgavṛtti* and the *Nīśīthacūrṇi*. We have noted in the footnotes many readings yielded by them. Though the page numbers, etc., are given according to the printed editions, the readings are given according to the old mss. So one should not get confused, noticing the difference between the noted readings and the actual readings found in those printed texts. Late Āgama-Prabhākara Munirāja Shri Punyaviṇṇaya took great pains to collect all these readings from various mss.

Appendices: The present critical edition of the *Ācārāṅgasūtra* is embellished with five useful appendices. Wherever in the *Ācārāṅgasūtra* there occurs the repetition of the same or similar textual portion, the concerned textual portion is abridged by the usage of 'jāva' or numerals. All the textual portions that are suggested by 'jāva' or

numerals at these concerned places are mentioned in the second Appendix. The fifth Appendix is devoted to the comparison of some sentences or passages of the *Ācārāṅgasūtra* with the similar ones found in the Vedic and the Buddhist works. The explanations of the titles of different chapters are given in this Appendix. Moreover, corrections are also given in this Appendix.

Commentaries: Among the available commentaries of the *Ācārāṅgasūtra*, the *Niryukti* composed by Rev Bhadrabāhusvāmī, a knower of fourteen *Pūrvas*, is the oldest. The next, in the chronological order, comes the *Śastrapariyñā* (*—prathamādhyaṇa—*) *vivarana* written by Gandhahastī. But it is not extant. The *Ācārāṅgacūṛṇī* is composed after this *vivarana*. The *Cūṛṇī* explains both the *Sūtra* and the *Niryukti*. A good amount of historical material is found in it. It quotes the words of Buddhist Nāgārjuna and Dinnāga. A verse from the *Sāṅkhyakārikā* of Īśvarakṛṣṇa is also quoted in it. Again it contains references to Yāpanīyas. In chronological order after the *Cūṛṇī*, comes the extensive commentary by Śīlācārya. It is available. Mainly depending on this commentary many *ācāryas* later on composed several concise commentaries which are also available.

Śīlācārya is well-known by the name of Śīlāṅgācārya. At the end of the palm-leaf ms. ३१३० there occurs the following sentence written in the year 1467 V S. ‘*ācāryaśrīśīlāṅgaviracitāyām ācāratikāyām dvitīyaśrutaskandhaḥ parisamāptaḥ*’

According to the older ms available in Cambay, Śīlācārya composed his commentary in Śaka Samvat 784. Other mss mention that it was composed on the fifth day of the bright half of *Vaiśākha* in the Śaka Samvat 798. Some other mss contain at the end of the first *Śruta-skandha* the statement ‘772 *guptavarṣe prathamāśruta-skandhavrttiḥ viracitā*’ and at the end of the second *Śruta-skandha* the statement ‘798 *śakavarṣe dvitīyaśrutaskandhavrttir viracitā*’. For details one may refer to the Introduction to the *Strīnirvāṇa-kevali-bhuktīprakarana*.

Manuscripts: In the preparation of the critical edition of the *Ācārāṅgasūtra* we have utilised six palm-leaf mss and eight paper mss. They are represented by the signs ३१०, ३२०, ३३०, ३४०, ३५०, ३६०, ३७०, ३८०, ३९०, ४००, ४१० and ४२०. The first six are palm-leaf mss and the rest are paper mss.

३१०	This ms belongs to Śrī Śāntinātha Jaina Jñāna-Bhandāra, Cambay. It bears No 1.
३२०	This ms also belongs to the same Bhandāra. It bears No 3.
३३०	This ms is preserved in the Jinabhadrasūri Jaina Jñāna-bhandāra, Jesalmer. It bears No 1.

- સે૦ This ms belongs to Khetaravasi Jñānabhandāra, Patan
- સં૦ This ms. belongs to Sanghavipādā Jñānabhandāra, Patan
Its size is 15" × 2". On the basis of the proper names occurring in the colophon¹ at the end of the ms, we can infer that it should have been written in the second half of the thirteenth century of Vikrama Era
- સંદી૦ This ms which is very long (*dīrgha*) belongs to Saṅgha-vīpādā Jñāna-bhandāra, Patan Its size is 32" × 2". It has been written in 1467 V. S
- દ૦ This ms belongs to Idar Jaina Śvetāmbara Saṅgha Pedhi
- જે૦ This ms belongs to Jaina Sāhitya Vikās Mandal, Bombay.
- દે૧, ૨, ૩ These three mss are preserved in Śrī Hemacandrācārya Jaina Jñānamandir, Patan
- લા૦, લા૧ These two mss are preserved in the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidyamandir, Ahmedabad
- જિ૦ This ms also belongs to the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidyamandir, Ahmedabad It contains *Dīpikā* by Jinahamsasūri

શા૦ ms contains the text up to 204th *sūtra*. We have utilized the text contained in the જે૦ ms up to 31st *sūtra* લા૧ and જિ૦ mss have been consulted only occasionally. When we got the સંદી૦ ms, the entire text had already been printed We advise the readers to study '*Viśistāḥ* સંદી૦ *Pratīpāthāḥ*' (Important Readings Yielded by સંદી૦ ms) Readers are advised to read the text only after correcting it according to the *Suddhapatram* (Errata) given in this volume

Acknowledgements : We gratefully remember Late Āgamaprabhākara Munirāja Śrī Punyaviṇayaḥ who conceived this Scheme of Jaina Āgama Series and remained engaged, up to the end of his life, in collecting the material necessary for editing the texts of the Jaina Āgamas This material is in the safe custody of the Lalbhai Dalpatbhai Bharatiya Sanskriti Vidyamandir, Ahmedabad Our thanks are due to Pt Dalsukhbhai Malvania, Director of the Vidyamandir, for making available to us this material as also the material from other places

Our sincere thanks are also due to the members of the Managing Board of the Shri Mahavira Jaina Vidyalaya for undertaking this scheme involving heavy expenditure Their devotion to scriptures is exemplary They have great patience and organizing capacity which are required in carrying out such a stupendous task

¹ Refer to footnote No 1, pp 59-60 of Āmukham

Shri Kantilal Dahyabhai Kora, Registrar, Shri Mahavir Jaina Vidyalaya, has taken keen interest in the publication work. He has been very careful to see that all the work regarding the Press goes on smoothly and uninterrupted. His hard work deserves appreciation.

We cannot forget Muni Shri Dharmachandravijaya who has helped us by way of reading proofs and doing other necessary things.

Shri V. P. Bhagvat of the famous Mouj Printing Bureau, Bombay, deserves our heart-felt thanks for providing us with the various printing facilities.

I respectfully remember my father and spiritual teacher (in the worldly and spiritual lives respectively), His Holiness Late Munirāja Shri Bhuvanavijayaji. I could accomplish this onerous task through his profound grace.

I derive constant inspiration from Lord Shri Śankheśvara Pārśvanātha, the Compassionate par excellence. His grace has instilled in me the mental power necessary for accomplishing this task. I, with mind full of devotion, offer this work to Him.

Vikrama Samvat 2032,
Sixth day of the Bright half of Āsādhā,
Umdara (Dist. Patan)

Muni Sri Jambuvijayaji
Disciple of Late
His Holiness Munirāja Śrī
Bhuvanavijayaji Mahārāja

सम्पादनोपयुक्तग्रन्थसूचिः

ग्रन्थः

प्रकाशकादि

अनुयोगद्वारसूत्रम्

अंगसुत्ताणि

अंगुत्तरनिकाय

आचाराङ्गनिर्युक्ति

आचाराङ्गसूत्रस्य शीलाचार्यरचिता वृत्तिः } आगमोदयसमितिः, तथा

आचाराङ्गसूत्र-प्रथमश्रुतस्कन्ध

सम्पादक—WALTHER

SCHUBRING

प्रकाशक—Kraus Reprint Ltd.

Nendeln, Liechtenstein, 1966.

देवनागर्या लिप्यां प्रकाशिका

—जैनसाहित्यसंशोधकसमितिः, पुना

जैन श्वेताम्बर तेरापंथी महासभा, कलकत्ता

श्रीऋषभदेवजी केसरीमलजी, रतलाम

आगमोदयसमितिः

आयारो तह आयारचूला

आवश्यकचूर्णिः

आवश्यकभाष्यम्

आवश्यकसूत्रस्य मलयगिरिसूरिरचिता

वृत्तिः

आवश्यकसूत्रस्य हारिभट्टी वृत्तिः

ईशावास्योपनिषद्

उत्तराध्ययनसूत्रम्

औपपातिकसूत्रम्

कल्पसूत्रम्

कल्पसूत्रवृत्तिः कल्पद्रुमकलिका

” किरणावली

” दीपिका

” प्रदीपिका

” सन्देहविषौषधिः

” सुबोधिका

कौशीतकी उपनिषद्

छान्दोग्योपनिषद्

जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तिः

”

”

श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई

आगमोदयसमितिः

साराभाई नवाब

वेलजी शिवजी, मुंबई

जैन आत्मानंद सभा, भावनगर

पं. मफतलाल श्वेचंद

”

”

”

आगमोदयसमितिः

जयधवला

तत्त्वार्थसूत्रम् }
तत्त्वार्थभाष्यम् }

तत्त्वार्थराजवार्तिकम्

तैत्तिरीयोपनिषद्

दशवै० = दशवैकालिकसूत्रम्

दशवै० चू० = दशवैकालिकचूर्णिः

दशाश्रुतस्कन्धचूर्णिः

द्वादशारं नयचक्रम्

नन्दीसूत्रम्

नन्दीचूर्णिः

नन्दीवृत्तिः (हारिभद्री)

नन्दीवृत्तिः (मलयगिरिया)

निशीथसूत्रम्

निशीथचूर्णिः

निशीथभाष्यम्

नृसिंहोत्तरतापनी उपनिषद्

पंचकल्पभाष्यम्

पञ्चाशकवृत्ति

परिशिष्टपर्व

प्रभावकचरित्रम्

वृहत्कल्पसूत्रम्

वृहत्कल्पसूत्रभाष्यम्

वृहत्कल्पसूत्रवृत्तिः

ब्रह्मोपनिषद्

भगवद्गीता

मज्झिमनिकाय

मूलाराधना(भगवती आराधना)वृत्तिः

विजयोदया

राजप्रश्नीयसूत्रम्

विग्रहव्यावर्तनी

विसुद्धिमग्गो

,, सटीक

दिगम्बर जैनसंघ चौरासी, मथुरा

देवचंद लालभाई जैनपुस्तकोद्धार फंड,
सुरत

भारतीय ज्ञानपीठ, काशी

श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई

प्राकृतटेक्स्ट सोसायटी

मणिविजयजीगणिग्रन्थमाला

जैन आत्मानन्दसभा, भावनगर

श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई

प्राकृतटेक्स्ट सोसायटी

”

आगमोदयसमितिः

सन्मति ज्ञानपीठ, आगरा

जैनधर्म प्रसारक सभा, भावनगर

निर्णयसागर प्रेस, तथा सिंघी जैन ग्रंथमाला

जैन आत्मानन्द सभा, भावनगर

पालिप्रकाशनमण्डल, बिहार

सखाराम नेमचंद दि० जैन ग्रन्थमाला,

सोलापूर

आगमोदयसमिति

वौद्धसंस्कृतग्रंथावली 10, मिथिला विद्यापीठ

भारतीय विद्याभवन, मुंबई

पालिग्रंथमाला, वाराणसी

व्यवहारसूत्रम् }
व्यवहारसूत्रवृत्तिः }
श्रावकभूमि

सम्पादक—माणिकमुनिजी

काशीप्रसाद जायसवाल रिचर्स इन्स्टीट्यूट,
पटना

पट्खण्डागम-धवला टीका
समवायाङ्गसूत्रम्
सूत्रकृताङ्गम्
सूत्रकृताङ्गचूर्णिः
सूत्रकृताङ्गवृत्तिः

जैनसाहित्योद्धारकफंड, अमरावती
आगमोदयसमितिः
श्रीमहावीर जैन विद्यालय, मुंबई
प्राकृतटेक्स्टसोसायटी
आगमोदयसमितिः तथा मोतीलाल
बनारसीदास (दिल्ली)

स्त्रीनिर्वाण-केवलिभुक्तिप्रकरणे
स्थानाङ्गसूत्रम्
हठयोगप्रदीपिका

जैन आत्मानंद सभा, भावनगर
आगमोदयसमितिः

सङ्केतविवरणम्

[१] आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितानामादर्शानां सङ्केताः
[एतेषां सङ्केतानां विवरणं प्रस्तावनातोऽवगन्तव्यम्]

इ०—इ० संज्ञक	आचाराङ्गसूत्रस्य	हस्तलिखित	आदर्शः
खे०—खे० „	„	„	„
जि०—जि० „	„	„	„
जे०—जे० „	„	„	„
जै०—जै० „	„	„	„
ला०—ला० „	„	„	„
शां०—शां० „	„	„	„
सं०—सं० „	„	„	„
संदी०—संदी० „	„	„	„
हे १—हे १ „	„	„	„
हे २—हे २ „	„	„	„
हे ३—हे ३ „	„	„	„

[२] अपरे सङ्केताः

चू०—आचाराङ्गचूर्णिः, आचाराङ्गचूर्णिकृतां सम्मतो वा आचाराङ्गसूत्रपाठः

< चूपा० > = आचाराङ्गचूर्णिकृद्भिर्निर्दिष्टम् आचाराङ्गसूत्रस्य पाठान्तरम्

टि०—टिप्पणम्

[खेटि०—खे०संज्ञकादर्शान्तः केनचिल्लिखितं प्राचीनं टिप्पणम्]

[संटि०—सं० „ „ „ „]

पृ०—पृष्ठम्

पं०—पङ्क्तिः

मु०—मुद्रितम् आचाराङ्गसूत्रम् आगमोदयसमितिप्रकाशितम्

मू० } = आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितादर्शेषु मूले पूर्वं भिन्नः पाठो लिखितः पश्चात्तु केनचित्
सं० } संशोधितः तत्र मूलपाठस्योपदर्शनार्थं खेमू० जैमू० हेमू० इत्यादयः सङ्केताः प्रयुक्ताः

यस्तु पाठः पश्चात् संशोध्य उपन्यस्तः तदर्थं खेसं० जैसं० हेसं० इत्यादयः सङ्केताः ।

शी०—शीलचार्यविरचिता आचाराङ्गसूत्रस्य वृत्तिः, शीलचार्यसम्मतो वा आचाराङ्गसूत्रपाठः

< शीपा० > = शीलचार्यैर्निर्दिष्टम् आचाराङ्गसूत्रस्य पाठान्तरम्

शीखं १ } = आचाराङ्गसूत्रस्य शीलाचार्यविरचितवृत्तेः खंभातनगरे श्रीशान्तिनाथमन्दिरसत्के
 शीखं २ } ज्ञानभाण्डागारे विद्यमानः तालपत्रेषु लिखित एक आदर्शः शीखं १ इति सङ्केतितः
 शीजै० } अपरस्तु तादृश एवादर्शः शीखं २ इति सङ्केतितः । पत्तननगरे संघवीपाडामध्ये
 शीसं० } विद्यमानस्तालपत्रेषु लिखित आदर्शः शीसं० इति सङ्केतितः । 'मुंबई'नगरे
 जैनसाहित्यविकासमण्डले विद्यमानः 'कागज'पत्रोपरिलिखितस्तु आदर्शः शीजै०
 इति सङ्केतितः । अतः 'शीखं १', 'शीखं २', 'शीजै०' इति संकेतेन तत्रत्यः
 पाठ इति बोध्यम् ।

सू० - सूत्रम्

आचाराङ्गसूत्रस्य विषयानुक्रमः

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	आचाराङ्गसूत्रम्	१-२९८
	प्रथमः श्रुतस्कन्धः (९ अध्ययनानि)	१-१०२
	प्रथममध्ययनं शस्त्रपरिज्ञा (७ उद्देशकाः)	१-१६
	प्रथम उद्देशकः	१-३
१	‘श्रुतं मया भगवता वीरवर्धमानस्वामिना एवमाख्यातम्’ इति सुधर्मस्वामिना जम्बूस्वामिनं प्रति ग्रन्थोपन्यासः, केषाञ्चित् ‘पूर्वादिदिशात् आगतोऽहम्’ इति संज्ञाऽभावः, आत्मन औप-पातिकेतरत्वज्ञानाभावः, पूर्वापरभवज्ञानाभावश्च	१-२
२	सहसन्मत्यादिना [जातिस्मृत्यादिना] तज्ज्ञानम्, ‘सोऽहम्’ इत्यस्य जिनवचनानुसारेणार्थः, पूर्वापरजन्मानुगतस्य आत्मनः प्रतिपादनम्	२-३
३	तद्वेदिनः एव याथाऽर्थेन आत्म-लोक-कर्म-क्रियावादित्वम्	३
४-५	ज्ञातव्याः कर्मसमारम्भाः	३
६	अपरिज्ञातकर्मणोऽपायाः	३
७-८	परिज्ञावर्णनम्	३
९	परिज्ञातकर्मणो मुनित्वम्	३
	द्वितीय उद्देशकः	४-६
१०	लोकस्य आर्त-परिघ्ननत्वादि	४
११	पृथिव्याः सचेतनत्वमनेकजीवाधिष्ठितत्वं च	४
१२-१४	‘पृथिवीसमारम्भे कृत-कारिता-ऽनुमतिभिः प्रवर्तमानस्य अहि-तादि’ इति सम्बुध्यमानस्य सम्यग् ज्ञानम्	४
१५	अन्धादिवत् पृथिवीजीवानामपि वेदना	५
१६-१८	परिज्ञया त्रिविधेन पृथ्वीदण्डविरतस्य मुनित्वम्	६
	तृतीय उद्देशकः	६-८
१९	अनगारस्वरूपम्	६
२०	निष्क्रमणकालीनश्रद्धायाः सदाऽनुपालनीयत्वम्	६
२१	महापुरुषैराश्रितपूर्वोऽयं मार्गः अकुतोभयः संयमः	६
२२	अप्कायलोकस्य आत्मनश्च अभ्याख्यानं न कर्तव्यम्	६
२३-२५	अप्कायवधे दोषाः	७
२६	अपां सचेतनत्वमितरजीवाश्रितत्वं च, अप्कायवधेऽदत्तादानम्,	७

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
२७-२८	अन्यमतप्रदर्शनं दूषणं च	८
२९-३१	परिज्ञाय अप्कायवधविरतस्य मुनित्वम्	८
	चतुर्थ उद्देशकः	८-१०
३२	तेजस्कायलोकस्य आत्मनश्च अभ्याख्यानं न कर्तव्यम्	८
३३	प्रमत्त एव दण्डः	८
३४-३६	तेजस्कायिकजीवसमारम्भे दोषाः	९
३७	तेजस्कायसमारम्भेऽन्यजीवानामपि वधः	९
३८-३९	परिज्ञाय तेजस्कायवधविरतस्य मुनित्वम्	१०
	पञ्चम उद्देशकः	१०-१२
४०	वनस्पत्यारम्भादुपरतस्य अनगारत्वम्	१०
४१	शब्दादयो गुणा एव संसारे आवर्तरूपाः	१०
४२-४४	वनस्पतिकायिकजीववधे दोषाः	११
४५	वनस्पतेः सचेतनत्वम्	११
४६-४८	परिज्ञाय वनस्पतिवधविरतस्य मुनित्वम् ।	१२
	षष्ठ उद्देशकः	१२-१४
४९	त्रसजीवानां भेदाः, सर्वेषां जीवानां दुःखं महाभयम्	१२
५०-५१	त्रसजीवसमारम्भे दोषाः,	१३
५२	त्रसजीवहिंसायाः कारणम्	१३
५३-५५	त्रसवधाद् विरतस्य मुनित्वम्	१४
	सप्तम उद्देशकः	१४-१६
५६	वायुकायिकजीववधपरिहारे योग्यः	१४
५७-५९	वायुकायिकजीववधेऽपायः	१४-१५
६०	वायुकायवधेऽन्यजीवानामपि वधः	१५
६१	परिज्ञाय वायुवधाद् विरतस्य मुनित्वम्	१५
६२	आचारेऽरममाणानां संसारे सक्तत्वम्	१६
	परिज्ञाय पङ्जीवनिकायवधविरतस्य मुनित्वम्	१६
	द्वितीयमध्ययनं 'लोकविजयः' (६ उद्देशकाः)	१७-३०
	प्रथम उद्देशकः	१७-१९
६३	शब्दादयो गुणाः संसारस्य मूलस्थानम्	१७
	गुणार्थिनां स्वरूपम्	१७
६४	गुणार्थिनामपायाः	१७

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
६५	प्रमादो न कार्यः	१८
६६-६७	प्रमादिनां दोषा अपायाश्च	१८
६८	उपदेशः	१९
	द्वितीय उद्देशकः	१९-२०
६९	अरतिन्यागे मोक्षः	१९
७०	अनुपदेशवर्तिनां दोषाः	१९
७१	अनगारस्य स्वरूपम्	१९
७२-७३	अर्थलुब्धानां स्वरूपम्	२०
७४	दण्डाद् चिरतिरेव आर्यप्रवेदितो मार्गः	२०
	तृतीय उद्देशकः	२१-२३
७५	गोत्रमदो न कार्यः	२१
७६	अन्धत्वादि दृष्ट्वा समितभावः	२१
७७	परिग्रहरक्तानां मूढत्वम्	२१
७८	ध्रुवचारिणां स्वरूपादि	२१
७९-८०	संसारे मूढानां स्वरूपम्	२२-२३
	चतुर्थ उद्देशकः	२३-२५
८१	भोगिनां रोगोत्पादेऽसहायता	२३
८२	सञ्चितस्यापि विनाशः	२४
८३	आशा-छन्दयोस्त्यागायोपदेशः	२४
८४	स्त्रीभिर्लोकस्य ग्रन्थयित्तत्वम्	२४
८५-८६	अप्रमादपूर्वकं मौनं समनुवासनीयम्	२५
	पञ्चम उद्देशकः	२५-२८
८७-८८	समुत्थित आमगन्धं परित्यजेत् कालादिज्ञो भिक्षुः	२५-२६
८९	वस्त्रा-ऽऽहारादिग्रहणे विधिः	२६
९०	कामानां दुरतिक्रमत्वम्	२७
९१-९२	लोकदर्शनं शरीरदर्शनं च	२७
९२	मायालोभनिषेधः	२७
९४	बालसङ्गनिषेधः	२८
	षष्ठ उद्देशकः	२८-३०
९५	सम्बुध्यमानः पापं न कुर्यात्, न च कारयेत्	२८
९६	एकजीवनिकायहिंसायामितरहिंसापि	२८
९७	ममतात्यागे मुनेर्दृष्टपथत्वम्	२९

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	लोकसंज्ञात्यागेन संयमे पराक्रमः	२९
९८	वीरस्वरूपम्	२९
९९	मौनमादाय कमशरीरधूननं कर्तव्यम्	२९
	प्रान्त-रुक्षसेविनो वीराः	२९
१००	दुर्वसुमुनिस्वरूपम्	२९
१०१	लोकसंयोगात्ययः	२९
	अनन्यारामानन्यदर्शनयोर्व्याप्तिः	२९
१०२	तुच्छ-पुण्ययोः समानभावेन कथनम्	३०
	देशकस्य पुरुषादिज्ञानावश्यकता	३०
१०३	वीरवर्णनम्	३०
१०४	मेधाविचर्णनम्	३०
१०५	द्रष्टुर्नोपदेशः	३०
	बालस्यापायाः	३०
	तृतीयमध्ययनं 'शीतोष्णीयम्' (४ उद्देशकाः)	३१-३८
	प्रथम उद्देशकः	३१-३२
१०६	अमुनयः सुप्ताः, मुनयः सदा जाग्रति	३१
१०७	शीतोष्णत्यागिनो दुःखाद् मुक्तिः	३१
१०८	मायिनः पुनर्गर्भगमनम्	३१
१०९	अग्रमत्तः खेदज्ञः	३२
११०	कर्मणा उपाधिर्जायते	३२
१११	लोकं ज्ञात्वा लोकसंज्ञां त्यक्त्वा संयमे पराक्रमः कार्यः	३२
११२	सम्यक्त्वदर्शिनः स्वरूपम्	३२
११३	कामगृद्धिः संसारमूलम्	३२
११४	बालसङ्गनिषेधः	३२
११५-११६	अग्र-मूलयोः छेदनायोपदेशादि	३२
११७	सत्ये धृतिः कर्तव्या	३३
११८	अनेकचित्ते पुरुषे दोषाः	३३
११९-१२१	समुत्थितस्य वीरस्य वर्णनम्	३४
	तृतीय उद्देशकः	३५-३७
१२२	मुनिकारणानि	३५
१२३	आत्मनो विप्रसादः कार्यः, प्रमादश्च त्याज्यः	३५
१२४	अरतावानन्दे चाग्रहं परित्यज्य स्थेयम्	३६
१२५	पुरुषस्य स्वान्मैव मित्रं, बाह्यमित्रेच्छा व्यर्था	३६
१२६	पुरुषस्य आत्मनिग्रहो मोक्षस्योपायः	३६

सूत्राङ्काः

विषयः

पृष्ठाङ्काः

१२७	सत्यमेव पुरुषेण ज्ञातव्यम्, तदेव मारुतरणोपायः	३६
१२७	लोकालोकप्रपञ्चाद् मुक्तेरुपायः	३७
	चतुर्थ उद्देशकः	३७-३८
१२८	क्रोधादीनां वमनं पश्यकस्य वर्धमानस्वामिनो दर्शनम्	३७
१२९	एकज्ञ-सर्वज्ञयोर्व्याप्तिः	३७
१२९	एकनाम-बहुनामयोर्व्याप्तिः	३७
१२९	वीरा महायानं यान्ति	३७
१३०	क्रोधादिस्वरूपदर्शी मानादिस्वरूपदर्शी भवति	३८
१३०	एतत् पश्यकस्य दर्शनम्	३८
१३१	पश्यकस्य नोपाधिः	३८
	चतुर्थमध्ययनं सम्यक्त्वम् (४ उद्देशकाः)	३९-४५
	प्रथम उद्देशकः	३९-४०
१३२	सर्वेषामर्हतामुपदेशः	३९
१३३	लोकैवणां परित्यज्य अप्रमत्तेन पराक्रान्तव्यम्	३९
	द्वितीय उद्देशकः	४०-४२
१३४	आश्रव-परित्यक्तयोर्व्याप्तिः	
१३४	मृत्युमुखस्य अनागमो नास्ति	४०
१३५	क्रूरा-ऽक्रूरकर्मणां फलम्	४१
१३६-१३७	अनार्याणां वचनानि	४१
१३८-१३९	आर्याणां वचनस्य स्वरूपम्	४२
	तृतीय उद्देशकः	४२-४३
१४०	बहिर्लोक उपेक्षणीयः	४२
१४१	आज्ञाकाङ्क्षिणा शरीरधूननं कार्यम्	४३
१४२	क्रोधपरित्यागायोपदेशः	४३
	चतुर्थ उद्देशकः	४३-४५
१४३	दुरनुचरो वीराणां मार्गः	४३
१४३	ब्रह्मचर्ये उषित्वा कर्मोपचय यो धुनाति स आदानीयः	४४-४५
१४४	अज्ञस्य आज्ञालाभो नास्ति	४४
१४५-१४६	वीराणां सत्यनिष्ठता, वीराणां ज्ञानम्	४४
	पञ्चममध्ययनं 'लोकसारः' 'आवंती' वा (६ उद्देशकाः)	४६-५७
	प्रथम उद्देशकः	४६-४८
१४७	आरम्भिणां कामिनां च स्वरूपम्	४६

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
१४८	कुशाग्रस्थित-वातेरितजलबिन्दुवज्जीवितम्	४६
१४९	छेकः सागारिकं न सेवते	४७
१५०-१५१	बालानां मूढत्वम्	४७-४८
	द्वितीय उद्देशकः	४८-५०
१५२-१५३	अनारम्भजीविनां विरतानां जीवनम्	४८-४९
१५४	परिग्रहो महाभयम्	४९
१५५	परमचक्षुषः पुरुषस्य कर्तव्यम्	४९
१५६	अप्रमत्तेन मौनं समनुवासनीयम्	५०
	तृतीय उद्देशकः	५०-५२
१५७	सन्धेरन्यत्र दुर्ज्ञेयत्वाद् धीर्यं न गूहनीयम्	५०
१५८	अकामेन अज्ञज्ञेन च भवितव्यम्	५०-५१
१५९	बाह्ययुद्धं परित्यज्य आन्तरयुद्धं कर्तव्यम्	५१
१६०	प्रज्ञानवत्ता पापं कर्म नान्वेषणीयम्	५१
१६१	सम्यक्त्वं मौनमेव मौनं सम्यक्त्वमेव	५१
	मौनमादाय शरीरं धूनीयम्	५२
	चतुर्थ उद्देशकः	५२-५३
१६२	मानिनां स्वरूपम्	५२
१६२	यत्तनया गन्तव्यम्	५२
१६३	अप्रमादेन विवेक आदरणीयः	५३
१६४	स्त्रियो लोके परमारामरूपाः, तासां त्यागाय विधिः	५३
१६५	कथकादित्वं परित्यज्य मौनं समनुवासनीयम्	५३
	पञ्चम उद्देशकः	५४-५५
१६६	आचार्याणां गम्भीरहृदोपमत्वम्	५४
१६७	विचिकित्सा परिहार्या	५४
१६८	यजिनैः प्रवेदितं तदेव सत्यं निःशङ्कम्	५४
१६९	बालभावे आत्मा नोपदर्शयितव्यः	५४
१७०	‘तत् त्वमसि’ इत्यस्य वीरवर्धमानस्वामिना प्रज्ञप्तोऽर्थः	५५
१७१	आत्मवादिनः स्वरूपम्	५५
	षष्ठ उद्देशकः	५५-५७
१७२	महान् अवहिर्मनाः	५५
१७३	वीर आगमेन सदा पराक्रमेत्	५६
१७४-१७५	ऊर्ध्वादिपु क्षोतांसि दृष्ट्वा धिरतिः कार्या	५६

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
१७६	सिद्धाः स्वरन्तर्क मतीनामगोचराः	५६
१७६	सिद्धानामेकत्रिंशद् गुणाः	५६-५७
	पष्ठमध्ययनं 'धुतम्' (५ उद्देशकाः)	५८-६८
	प्रथम उद्देशकः	५८-६०
१७७	जातीनां सर्वतो ज्ञाना अनीदृशं ज्ञानमाख्याति	५८
१७८	कुलीना अपि गृहवासं न त्यजन्ति	५८
१७९	पोडग रोगा विषयासक्तानां जायन्ते	५८-५९
१८०	जन्तूनां बहुदुःखत्वम्	५९
१८१-१८२	महामुनिभिः स्वजनेषु रतिर्न विधेया	६०
	द्वितीय उद्देशकः	६१-६२
१८३	परीपहानधिसहने दोषाः	६१
१८४-१८६	गृहिं सङ्गं च परित्यज्य एकत्वं भावनीयं परीपहाश्च सोढव्याः	६१-६२
	तृतीय उद्देशकः	६३-६५
१८७	अचेलत्वे गुणाः	६३
१८८	कृशा अपि ज्ञानिनस्तीर्णा भवन्ति	६४
१८९	असन्दीनद्वीपतुल्य आर्यदेशितो धर्मः	६४-६५
	चतुर्थ उद्देशकः	६५-६७
१९०-१९४	पूर्वमुत्थायापि पश्चात् कामगृद्धानां स्थितिः	६५-६६
१९५	वीर आगमेन सदा परिक्रामयेत्	६७
	पञ्चम उद्देशकः	६७-६८
१९६-१९७	धर्मोपदेशस्य विधिः	६७-६८
१९८	क्रोधादीन् वान्त्वा शरीरभेदं यावज्जीवित्तव्यम्	६८
	सप्तममध्ययनं 'महापरिज्ञा' व्युच्छिन्नम्	
	अष्टममध्ययनं 'विमोक्षः' (८ उद्देशकाः)	६९-८८
	प्रथम उद्देशकः	६९-७१
१९९	पार्श्वस्थान्यतीर्थिकेभ्योऽशनादिदाननिषेधः तेषामशनाद्यनङ्गीकारश्च	६९
२००-२०१	परेषां लोकादिविषयकाः विविधा वाचः, न तेषां सुप्रज्ञसो धर्मः	७०
२०२	मतिमता माहनेन प्रवेदितो धर्मः	७०
२०३	दण्डपरित्यागः कार्यः	७१

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	द्वितीय उद्देशकः	७२-७४
२०४-२०५	आधाकर्माद्यनानाद्यनङ्गीकरणम्	७२-७३
२०६	परीषदसहनम् आचारगोचराख्यानं च	७३-७४
२०७-२०८	असमनोज्ञाय न दातव्यम्, समनोज्ञाय तु दातव्यम्	७४
	तृतीय उद्देशकः	७४-७६
२०९	मध्यमेन वयसा समुत्थानम्	७४-७५
२१०	कालादिज्ञो भिक्षुः निर्याति	७५
२११-२१२	श्रीतादितेन भिक्षुणा गाथापतेरामन्त्रणस्यास्वीकारस्तत्कृतप्रेरणा- सेवनं च	७५-७६
	चतुर्थ उद्देशकः	७६-७७
२१३-२१४	त्रिभिर्वस्त्रैः प्रव्रजितस्य समाचारः	७६-७७
२१५	वेदानसादिमरणाङ्गीकारः	
	पञ्चम उद्देशकः	७७-७९
२१६-२१८	द्वाभ्यां वस्त्राभ्यां प्रव्रजितस्य समाचारः	७७-७८
२१९	भक्तपरिज्ञामरणाङ्गीकारः	७९
	षष्ठ उद्देशकः	८०-८२
२२०-२२३	एकेन वस्त्रेण प्रव्रजितस्य समाचारः	८०-८२
२२४	द्विजितमरणाङ्गीकारः	
	सप्तम उद्देशकः	८२-८४
२२५-२२६	एकेन वस्त्रेण प्रव्रजितस्य समाचारः	८२
२२७	भिक्षोरभिग्रहविशेषाः	८२
२२८	पादपोषगमनाङ्गीकारः	८३-८४
	अष्टम उद्देशकः	८४-८८
२२९-२५३	भक्तपरिज्ञेजितमरणपादपोषगमनेषु कर्तव्यम्	८४-८८
	नवममध्ययनम् 'उपधानश्रुतम्' (४ उद्देशकाः)	८९-१०२
	प्रथम उद्देशकः	८९-९३
२५४-२७६	प्रव्रज्याग्रहणानन्तरं भगवतो महावीरस्य ध्यानमयी अत्युग्रा जीवनचर्या	८९-९३

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	द्वितीय उद्देशकः	९४-९६
२७७-२९२	विविधासु वसतिषु ध्यान-समाधिमयो भगवतो वासः	९४-९६
	तृतीय उद्देशकः	९७-९९
२९३-३०६	भगवतो महावीरस्य अनार्यदंशेषु घोरपरीपहेष्वप्यचलत्वम्	९७-९९
	चतुर्थ उद्देशकः	९९-१०२
३०७-३२३	भगवतो महावीरस्य विचित्रं घोरं तपः, भिक्षावेलायां कस्यापि वाधाऽभावः, अप्रमादं विविधरीत्या ध्यानं समाधिश्च	९९-१०२
	द्वितीयः श्रुतस्कन्धः (१६ अध्ययनानि)	१०३-२९८
	प्रथमा चूला (७ अध्ययनानि)	१०३-२२७
	प्रथममध्ययनं 'पिण्डैपणा' (११ उद्देशकाः)	१०३-१४५
	प्रथम उद्देशकः	१०३-१०८
३२४-३२६	अशनादिग्रहणविषयो विधिः	१०३-१०५
३२७-३३०	अन्यतीर्थिकादिभिः सह प्रवेगादिनिषेधः	१०६
३३१-३३२	साधर्मिक-श्रमणादीनुद्दिश्य कृतस्य ग्रहणे निषेध-विधी	१०७
३३३	नित्याग्रपिण्डादिग्रहणनिषेधः	१०८
	द्वितीय उद्देशकः	१०८-११२
३३५	अष्टमीपौषधिकाद्यशनग्रहणे विधि-निषेधौ	१०८
३३६	भिक्षार्थं प्रवेष्टव्यकुलानि	१०९
३३७	समवाय-पिण्डनिकरेन्द्रमहादौ अशनादिग्रहणे विधिनिषेधौ	१०९
३३८	सङ्खडिगमननिषेधः	११०-११२
	तृतीय उद्देशकः	११२-११६
३४०-३४२	सङ्खडिभोजने सङ्खडिगमने च दोषाः	११२-११४
३४३	शङ्कावतापि न ग्राह्यम्	११४
३४४-३४५	भिक्षाचर्यादौ सर्वभाण्डेन सह गमने विधि-निषेधौ	११४-११५
३४६	क्षत्रिय-राजाद्यशनादिग्रहणनिषेधः	११५-११६
	चतुर्थ उद्देशकः	११६-११९
३४८	मांसादिक-मच्छादिकादिविविधसङ्खडिगमननिषेधः	११६-११७
३४९	दुह्यमानगवादिप्रेक्षणे भिक्षार्थं निष्क्रमण-प्रवेशनिषेधः	११७-११८
३५०	प्राघूर्णकागमने भिक्षाचर्यादिविधिः	११८-११९

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
	पञ्चम उद्देशकः	११९-१२३
३५२	अग्रपिण्डग्रहणप्रतिषेधः	११९
३५३	अन्तरा वप्रादिषु सत्सु भिक्षाचर्याविधिः	११९-१२१
३५४	पथि गवादिषु प्राणिषु सत्सु भिक्षाचर्याविधिः	१२१
३५५	अन्तरा अवपातादौ सति भिक्षाचर्याविधिः	१२२
३५६	पिहितद्वारे गृहे प्रवेशादिविधिः	१२२
३५७	भिक्षार्थं श्रमण-माहनादिषु पूर्वग्रविष्टेषु विधिः	१२२-१२३
	षष्ठ उद्देशकः	१२३-१२६
३५९	पथि रसैपिषु कुक्कुटादिप्राणिषु सत्सु भिक्षाग्रहणविधिः	१२३-१२४
३६०	भिक्षार्थं गृहपतिकुलप्रविष्टस्य विधिः	१२४-१२६
३६१-३६३	पृथुकादि-लवणादि-अग्निनिक्षिप्ताशनादिग्रहणनिषेधः	१२६
	सप्तम उद्देशकः	१२७-१३०
३६५	स्तम्भाद्यन्तरिक्षोपन्यस्ताशनादिग्रहणनिषेधः	१२७
३६६	कोष्ठिकादिगताशनादिग्रहणनिषेधः	१२७-१२८
३६७	मृत्तिकावलिस्ताद्यशनादिग्रहणनिषेधः	१२८
३६८	पृथिवीकायादिप्रतिष्ठिताशनादिग्रहणनिषेधः	१२८-१२९
३६९-३७१	उत्त्रेदिमादि-तिलोदकादिपानकग्रहणे विधि-निषेधौ	१२९-१३०
	अष्टम उद्देशकः	१३०-१३५
३७३	आम्रपानकादिग्रहणनिषेधः	१३०-१३१
३७४	अन्नादिसुरभिगन्धेषु रागाकरणोपदेशः	१३१
३७५-३८८	सालकाद्यशस्त्रपरिणतविविधवस्तुग्रहणनिषेधः	१३१-१३५
	नवम उद्देशकः	१३५-१३८
३९०-३९२	अनेपणीया-ऽऽधाकर्मिकाशनादिप्रतिषेधः	१३५-१३६
३९३-३९५	लोलुपतया अशनादिग्रहणप्रतिषेधः	१३६-१३७
३९६	अधिके आहारे परिगृहीते विधिः	१३७
३९७	समनुज्ञातं निस्पृष्टं चाशनादि ग्राह्यम्	१३८
	दशम उद्देशकः	१३८-१४१
३९९-४०१	साधारणादिपिण्डावाप्तौ सावोर्विधिः	१३८-१३९
४०१-४०४	इक्षुपर्वमध्य-बहुस्त्रिकादिग्रहणे विधिः	१३९-१४०
४०५	लवणादौ परेण दत्ते विधिः	१४०-१४१
	एकादश उद्देशकः	१४१-१४५
४०७-४०८	ग्लानाय दित्सिते पिण्डे मायाचारनिषेधादि	१४१-१४२

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
४०९	सप्त पिण्डैषणाः सप्त च पानैषणाः	१४२-१४५
४१०-४११	गर्वाकरणेन समाधिना विहरणम्	१४५
	द्वितीयमध्ययनं 'शय्यैषणा' (३ उद्देशकाः)	१४६-१६९
	प्रथम उद्देशकः	१४६-१५२
४१२	साण्डाद्युपाश्रयवर्जनम्	१४६
४१३-४१४	एक-बहुसाधर्मिकभ्रमणाद्युद्दिश्यकृतोपाश्रयवर्जनम्	१४६-१४७
४१५-४१६	भिक्षूद्देशेन कटकितत्व-महद्वारादिसंस्कारे स्थानादिवर्जनम्	१४७-१४८
४१७-४१८	भिक्षूद्देशेन कन्द-पीठाद्यपहारे स्थानादिवर्जनम्	१४८
४१९	स्कन्ध-मञ्जादौ स्थानादिवर्जनम्	१४८-१४९
४२०-४२५	सागारिकोपाश्रयस्य विविधदोषनिबन्धत्वात् तत्र स्थानादिवर्जनम्	१४९-१५२
	द्वितीय उद्देशकः	१५२-१६०
४२७	शुचिसमाचरैर्गृहपतिभिः सार्धं वासे दोषाः	१५२
४२८-४२९	गृहपतिभिः सार्धं वासे आधाकर्मिकभोजन-दारुभेदादयो दोषाः	१५३
४३०	द्वारोद्घाटने स्तेनागमने दोषाः	१५३-१५४
४३१	सतृणादावुपाश्रये स्थानविधि-निषेधौ	१५४
४३२	आगन्तागारादिषु स्थानादिनिषेधः	१५४
४३३-४४१	कालातिक्रान्तादिर्नवविधा शय्या	१५४-१६०
	तृतीय उद्देशकः	१६०-१६९
४४३	शुद्धोपाश्रयकथने साधोः सम्यग् व्याकृतृत्वम्	१६०-१६१
४४४	संनिरुद्धायां वसतौ रात्रौ विकाले वा निष्क्रमण-प्रवेशविधिः	१६१-१६२
४४५	आगन्तागारादौ वसतियाच्चाविधिः	१६२
४४६	शय्यातराशनादिग्रहणनिषेधः	१६३
४४७-४५४	निष्क्रमण-प्रवेश-वाचनादिस्वाध्यायव्याघातजनकेषु विविधेषूपपाश्रयेषु स्थाननिषेधः	१६३-१६४
४५५	साण्डादिसंस्तारकग्रहणे विधि-निषेधौ	१६४-१६५
४५६-४५७	संस्तारकरणे चतस्रः प्रतिमाः	१६५-१६६
४५८	संस्तारकप्रत्यर्पणे विधिः	१६७
४५९	उच्चार-प्रसवणभूमेः प्रत्युपेक्षणे गुणाः	१६७
४६०	शय्यासंस्तारकसंस्तरणादिविधिः	१६७-१६८
४६१	उच्छ्वासादिषु यतना	१६८
४६२	सम-विषमादिषु शय्यासु समतयाऽवस्थानम्	१६८-१६९
	तृतीयमध्ययनम् 'इर्या' (३ उद्देशकाः)	१७०-१८८
	प्रथम उद्देशकः	१७०-१७८
४६४	अभिप्रवृष्टे पयोदे ग्रामानुग्रामविहारनिषेधः	१७०

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
४६५-४६६	विहारभूम्यादेरानुकूल्य-प्रातिकूल्ययोर्वर्षावासविधि-निषेधौ	१७०-१७१
४६७-४६८	व्यतिक्रान्तेऽपि वर्षाकाले ग्रामानुग्रामविहरणविधि-निषेधौ	१७१
४६९-४७०	ग्रामानुग्रामविहारे मार्गे यतना	१७२
४७१-४७३	मार्गे प्रात्यन्तिकादिस्थानेषु अराजादिषु विहेषु च विहारनिषेधः	१७२-१७४
४७४-४८२	मार्गमध्ये नौसन्तारिमे उदके सति कर्तव्यो विधिः	१७४-१७८
	द्वितीय उद्देशकः	१७८-१८३
४८३-४९२	नाविककथितछत्रवारणादिकार्याकरणे परीषहेषु आपतितेषु साधुना कर्तव्यो विधिः	१७८-१८०
४९३-४९७	मार्गे जङ्घासन्तारिमे उदके कर्तव्यो विधिः	१८०-१८१
४९८	मृत्तिकायुक्तैः पादैर्गमने यतना	१८१
४९९-५०१	मार्गे वप्रादौ यवसादौ सेनादौ च गमनविधिः	१८१-१८२
५०२	प्रातिपथिकैः सह ग्रामादिस्वरूपविषयकप्रश्नोत्तरनिषेधः	१८२
	तृतीय उद्देशकः	१८३-१८८
५०४-५०५	मार्गे वप्रादीनां विशेषतोऽवलोकननिषेधः	१८३-१८४
५०६-५०९	आचार्यादिभिः सह विहरतः साधोर्विनयविधिः	१८४-१८५
५१०-५१४	विविधेषु प्रातिपथिकप्रश्नेषु उत्तरं न दातव्यम्	१८५-१८६
५१५-५१६	पथि गवादिभयाच्चौरभयाच्चोन्मार्गगमनादिनिषेधः	१८६-१८७
५१७-५१८	चौरैर्वस्त्रादिलुण्टने कृते विधिः	१८७-१८८
	चतुर्थमध्ययनं 'भाषाजातम्' (२ उद्देशकौ)	१८९-२००
	प्रथम उद्देशकः	१८९-१९४
५२०	क्रोधादिभाषितसावद्यभाषानिषेधः	१८९
५२१	पोढगधा वचनानि	१८९-१९०
५२२-५२५	चतस्रो भाषाः	१९०-१९२
५२६-५३१	आमन्त्रणादौ वक्तव्या-ऽवक्तव्यभाषाप्रकाराः	१९३-१९४
	द्वितीय उद्देशकः	१९४-२००
५३३-५५१	गेहि-विविधरूप-भोजन-मनुष्यादिग्राणि-पर्वत-वृक्षादिविषये कीदृशं वक्तव्यं कीदृशं च न वक्तव्यमित्यस्य विस्तरेण निरूपणम्	१९४-२००
	पञ्चममध्ययनं 'वस्त्रपेणा' (२ उद्देशकौ)	२०१-२१२
	प्रथम उद्देशकः	२०१-२०९
५५३	वस्त्रमर्यादा	२०१
५५४	वस्त्रार्थं दूरगमननिषेधः	२०१

सूचकाः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
१११-११६	आध्यात्मिकतादिग्रन्थग्रहणनिषेधः	२०१-२०२
११७-११८	बहुमूल्यपात्रादिग्रहणनिषेधः	२०२-२०३
११९-१२०	पात्रप्रणामायां चतस्रः प्रतिमाः	२०४-२०५
१२१-१२६	पात्रग्रहणादिविधिः	२०५-२०९
	द्वितीय उद्देशकः	२०९-२१२
१२१-१२२	बहुमूल्यपात्रादिग्रहणनिषेधः	२०९-२१०
१२३	पात्रप्रणामादिग्रहणनिषेधः	२१०-२११
१२४-१२६	पात्राणां प्रणामादिग्रहणनिषेधः, चैतन्यदर्शने टन्मार्गगमनादिविधिः	२११-२१२
	अष्टमध्ययनं 'पात्रप्रणामा' (२ उद्देशकौ)	२१३-२१८
	प्रथम उद्देशकः	२१३-२१६
१२८	पात्रप्रणामा	२१३
१२९	पात्रार्थं दर्शयितुं निषेधः	२१३
१२९-१२९	आध्यात्मिकतादिपात्रनिषेधः	२१३
१२९-१२९	बहुमूल्यपात्रग्रहणनिषेधः	२१३-२१४
१२९-१२९	पात्रप्रणामायां चतस्रः प्रतिमाः	२१४-२१५
१२९-६००	पात्रग्रहणादिविधिः	२१५-२१६
	द्वितीय उद्देशकः	२१६-२१८
६०२-६०४	याज्ञिकयुक्ते पात्रे सति ग्रहणविधिः	२१६-२१७
६०५	ग्रहणमनादां पात्रविषयको विधिः	२१७-२१८
	सप्तममध्ययनम् 'अवग्रहप्रतिमा' (२ उद्देशकौ)	२१९-२२७
	प्रथम उद्देशकः	२१९-२२२
६०७-६११	अवग्रहग्रहणे गृहीते चावग्रहे विधिः	२१९-२२०
६१२-६१९	विविधेषु स्थानेषु अवग्रहग्रहणनिषेधः	२२१-२२२
	द्वितीय उद्देशकः	२२२-२२७
६२१-६२२	अवग्रहग्रहणे विधिः गृहीते चावग्रहे श्रमणादिभिः सह यतना	२२२-२२३
६२३-६२२	आम्रवनादावग्रहे गृहीते आम्रादिग्रहणे विधि-निषेधौ	२२३-२२५
६२३-६२४	अवग्रहावग्रहणे सप्त प्रतिमाः	२२५-२२७
६२५	पञ्चविधोऽवग्रहः	२२७
	द्वितीया चूला 'सप्त सप्तैककाः' (७ अध्ययनानि)	२२८-२५८
	अष्टमध्ययनं 'स्थानसप्तैककाः'	२२८-२२९
६३७	साण्डादिस्थानग्रहणे विधिनिषेधौ	२२८

सूत्राङ्काः	विषयः	पृष्ठाङ्काः
६३८-६३९	स्थाने चतस्रः प्रतिमाः	२२८-२२९
	नवममध्ययनं 'निषीधिका' सप्तैककः	२३०
६४०-६४४	निषीधिकाग्रहणे तत्र गमने च विधिः	२३०
	दशममध्ययनम् 'उच्चार-प्रसवण' सप्तैककः	२३१-२३९
६४५-६४८	उच्चार-प्रसवणयोग्यायोग्यस्थानादिविचारः	२३१-२३९
	एकादशमध्ययनं 'शब्द' सप्तैककः	२४०-२४८
६६९-६७३	वितत-तत-घन-शुषिरशब्दश्रवणाय गमननिषेधः	२४०-२४२
६७४-६८८	वप्रादिश्रवणाय गमननिषेधः	२४२-२४८
	द्वादशमध्ययनं 'रूप' सप्तैककः	२४९
६८९	ग्रन्थिमादिविलोकनाय गमननिषेधः	२४९
	त्रयोदशमध्ययनं 'परक्रिया' सप्तैककः	२५०-२५७
६९०-७२९	परकृतायाः आमार्जनादिक्रियायाः त्रिविधो निषेधः	२५०-२५७
	चतुर्दशमध्ययनम् 'अन्योन्यक्रिया' सप्तैककः	२५८-२५९
७३०-७३२	अन्योन्यं कृताया आमार्जनादिक्रियाया निषेधः	२५८-२५९
	तृतीया चूला	
	पञ्चदशमध्ययनं 'भावना'	२६०-२९३
७३३	संक्षिप्तवाचनया भगवतो महावीरस्य जीवनम्	२६०
७३४	भगवतो महावीरस्य च्यवनम्	२६०
७३५	भगवतो महावीरस्य गर्भाद् गर्भे संहरणम्	२६१
७३६-७३९	भगवतो महावीरस्य जन्म देवागमनादि च	२६१-२६२
७४०-७४२	भगवतो महावीरस्य वृद्धिः नामकरणादि च	२६२-२६३
७४३-७४४	भगवतो महावीरस्य मातापित्रादेश्च नाम-गोत्रादि	२६३-२६५
७४५	भगवतो मात्रापित्रोरन्त्याराधना देवगतिः परम्परया च मुक्तिः	२६५
७४६-७४९	भगवतो निष्क्रमणाभिप्रायः सांवत्सरिकं च दानम्	२६५-२६६
७५०-७५२	लोकान्तिककृता विज्ञप्तिः	२६६-२६७
७५३-७६५	सेन्द्रैर्देवैः कृतो दीक्षामहोत्सवः	२६७-२७१
७६६-७७१	भगवतो दीक्षा चारित्रपालनम् उपयगसहनं च	२७१-२७४
७७२-७७४	भगवतः केवलज्ञानं देवागमनं च	२७७-२७८
७७५	भगवतो धर्मदेशना	२७८
७७६-७९२	भगवता भावनासहितानां पञ्चानां महाव्रतानां प्ररूपणम्	२७८-२९३

सूत्राङ्काः

विषयः

पृष्ठाङ्काः

चतुर्थी चूला

षोडशमध्ययनं 'विमुक्तिः'

२९४-२९८

७९३-८०४

अनित्य-ध्वस्त-रूप्य-भुजग-महासमुद्ररूपैः पञ्चभिरधिकारैः कर्म-
विमुक्तैर्वर्गनम्

२९४-२९८

५ परिशिष्टानि

२९९-४१२

प्रथमं परिशिष्टम्

२९९-३८९

आचाराङ्गसूत्रप्रथमश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

२९९-३३९

आचाराङ्गसूत्रद्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

३३९-३८९

द्वितीयं परिशिष्टं 'जाव'पदग्राह्यपाठाः

३९०-३९५

तृतीयं परिशिष्टं सूत्राणां परस्परं तुलना

३९६-३९८

चतुर्थं परिशिष्टम् आचाराङ्गसूत्रान्तर्गतश्लोकानामकारा-
दिक्रमः

३९९-४००

पञ्चमं परिशिष्टं कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि

४०१-४१२

शुद्धि-वृद्धिपत्रकम्

४१३-४१५

अवशिष्टशुद्धिपत्रकम्

४१५-४१६

विशिष्टाः संदीपप्रतिपाठाः

४१६-४२२

श्रीऋषभदेवस्वामिने नमः ॥
 श्रीशंखेश्वरपार्श्वनाथाय नमः ॥
 नमो त्थु णं समणस्स भगवओ महइमहावीरवद्धमाणसामिस्स ॥
 श्रीगौतमस्वामिने नमः ॥
 श्रीसद्गुरुदेवेभ्यो नमः ॥

पंचमगणहर-भयवं-सिरिसुहम्मसामिविरइयं पढमं अंगं

आयारंगसुत्तं

पढमो सुयक्खंधो

१

पढमं अज्झयणं 'सत्थपरिण्णा'

[पढमो उद्देसओ]

५

नमः सिद्धेभ्यः

१. सुयं मे औउसं ! तेणं भगवया एवमक्खायं—इहमेगेसिं णो सण्णा भवति । तं जहा—

पुरत्थिमातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 दाहिणाओ वा दिसाओ आगतो अहमंसि,
 पच्चत्थिमातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 उत्तरातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 उड्ढातो वा दिसातो आगतो अहमंसि,
 अधेदिसातो वा आगतो अहमंसि,

१०

१. ॐ नमो वीतरागाय हे २. इ० । ॐ नमः श्रीसर्वज्ञाय हे १, ३. ॥ २. आउसंतेणं इति आवसंतेणं इति आमुसंतेणं इति च चूपा० । आमुसंतेण इति आवसंतेण इति च शीपा० ॥
 ३. उद्धातो खं० । उड्ढाओ वा दिसाओ वा आगतो इ० । उड्ढातो वा दिसातो आगतो जै० ॥
 ४. अहे० खं० जै० विना ॥
 आ. १

अन्नतरीतो दिसातो वा अणुदिसातो वा आगतो अहमंसि,
 एवमेगेसिं णो णातं भवति । अत्थिं मे आया उववाइए, णत्थिं मे आया उववाइए,
 के अहं आसी, के वा इओ चुंते पेच्चा भविस्सामि ।

२. से जं पुण जाणेज्जा सह सम्मुइयाए परवागरणेणं अण्णेसिं वा अंतिए
 ५ सोच्चा, तं जहा—पुरत्थिमातो वा दिसातो आगतो अहमंसि एवं दक्खिणाओ
 वा पच्चत्थिमाओ वा उत्तराओ वा उड्ढाओ वा अहाओ वा अन्नतरीओ
 दिसाओ वा अणुदिसाओ वा आगतो अहमंसि, एवमेगेसिं णातं भवति ।
 अत्थि मे आया उववाइए जो इमाओ दिसाओ वा अणुदिसाओ वा

१. 'तरीतो वा दि' खं० इ० जे० चू० शी० विना ॥ २. वा नास्ति शां० हे ३ जे० ॥ ३. एव-
 मेकेसिं सं० हे १, २ ॥ ४, ७. 'त्थि वा मे शां० सं० जै० लासं० ॥ ५. आया तो(उ खं०)-
 ववातिते जै० खं० ॥ ६, ९. उववादिए सं० । ओववाइ(ति शां०)ए इ० शां० । उववातिए चू० ।
 "उववादी संसारी" चू० । शी० मध्येऽत्र "औपपातिक." इति व्याख्यातम्, अग्रेतन [२] सू
 तु "उपपादुकः" इति व्याख्यानं दृश्यत इति ध्येयम् ॥ ८. आया ओ(उ खं०)ववादिए जै० खं० ॥
 १०. चुए(ओ खं०) इह पेच्चा इ० खं० हे १, ३. ला० । "के वा इओ चुए पेच्चा भविस्सामि
 ति.....को वा इतः—मनुष्यादेर्जन्मनः, च्युतः—विनष्टः, इह—संसारे, प्रेत्य—जन्मान्तरे
 भविष्यामि उत्पत्स्ये" शी० ॥ ११. 'स्सामो सं० जै० जे० ॥ १२. इ० विना—सह सम्मुदियाए
 सं० शां० । सह सम्मुतियाए चू० । सहस्सम्मुइए खं० । सह सम्मुइयाए इसं० हे ३ ला० ।
 सह सम(सु हे २)दियाए हे १, २ । सह सम्मुदियाते जै० । सह सम्मुइए शीजै० । सह
 सम्मुइए शीखं० ॥ १३. अंतिए नारित हे १. जे० शां० । चूर्णावितत्पदसहित एतत्पदविरहित
 श्वेत्युभयथा पाठ उपलभ्यते । द्वितीयाध्ययने प्रथमोद्देशके 'जे गुणे से मूलद्वारेण' [सू. ६३] इति
 सूत्रस्य वृत्तौ शीलाचार्यैरपि परम्परसूत्रसम्बन्धस्तु—“से जं पुण जाणेज्जा सहस्सम्मुइयाए पर-
 वागरणेणं अण्णेसि वा सोच्चा” इत्येवमिदं सूत्रमुद्धृतम् । पञ्चाशकवृत्तौ [प्रथमावृत्तौ] श्रीमद्विरभय
 देवसूरिभिरपि “यदाह—सह सम्मुइयाए परवागरणेण अण्णेसि वा सोच्चा” [पञ्चा० वृ० १/३४
 पृ० २८ B] इत्येवमिदं सूत्रं समुद्धृतम् । यद्यपि द्वितीयावृत्तौ 'अण्णेसिं वा अंतिए सोच्चा' इति
 पाठो मुद्रितो दृश्यते तथापि पश्चात् सम्पादकेन तत्र अंतिए इति पदं पूरयित्वा मुद्रितम् ।
 अतो मूलसूत्रपाठेऽनावश्यकमपि व्याख्यातृभिर्व्याख्यासौकर्यार्थमुपात्तम् 'अंतिए' इति पदं
 कालान्तरे मूलरूपेण परिणतमिति अस्माकं प्रतिभाति । विभावनीयं सुधीभिः ॥ १४. दिसाओ
 वा आगओ हे ३ चू० शी० विना । दिसाओ आगओ अधमंसि चू० ॥ १५. खं० इ० हे ३
 विना—एवं...अहाओ वा नास्ति । एवं दक्खिणाओ वा पच्चत्थिमाओ वा उत्तराओ वा उड्ढाओ
 वा अहाओ वा जाव अन्नं खं० हे ३ । “एवं दक्षिणस्याः पच्चिमाया उत्तरस्या ऊर्ध्वदिशोऽ-
 धोदिशोऽन्यतरस्या दिशोऽनुदिशो वागतोऽहमस्मि” शी० ॥ १६. इ० विना—जाव अण्णयरीओ
 दिसाओ वा अणुं गा० जे० । [जाव हे २ ला०] अण्णयरीओ वा दिसाओ वा अणुं हे १,
 २. ला० । अण्णयरीओ वा दिसाओ अणुं हे ३ । जाव अण्णतरीओ वा अणुं जै० सं० रा० ॥
 १७. ओववाइए इ० । उववादिते (ए खं०) सं० शां० । तोववादिते जै० ॥ १८. इ० रां०
 विना—इमातो दिसातो वाणुं जै० । इमाओ दिसाओ अणुं अन्यत्र । “जो इमाओ जहापर-
 वियाओ दिमाओ य अणुसंचरद्” चू० । “योऽमुप्या दिशोऽनुदिशश्च सकाशाद्” शी० ॥

अणुसंचरति सव्वाओ दिसाओ सव्वाओ अणुदिसाओ सो हं ।

३. से आयावादी लोगावादी कम्मावादी किरियावादी ।

४. अकरिस्सं च हं, काराविस्सं च हं, करओ यावि समणुण्णे भविस्सामि ।

५. एयावंति सव्वावंति लोगंसि कम्मसमारंभा परिजाणितत्वा भवंति ।

६. अपरिणायकंमे खलु अयं पुरिसे जो इमाओ दिसाओ वां अणुदिसाओ ५
वा अणुसंचरति, सव्वाओ दिसाओ सव्वाओ अणुदिसाओ सहेति, अणेगरूवाओ
जोणीओ संधेति, विरूवरूवे फासे पडिसंवेदयति ।

७. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता । इमस्स चैव जीवियस्स परि-
वंदण-माणण-पूयणाए जांती-मरण-मोय्यणाए दुक्खपडिघातहेतुं ।

८. एतावंति सव्वावंति लोगंसि कम्मसमारंभा परिजाणियत्वा भवंति । १०

९. जस्सेते लोगंसि कम्मसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परि-
ण्णायकंमे ति वेमि ।

॥ + ३३सत्थपरिण्णाए पढमो उद्देसओ समत्तो * ॥

१. अणुसंभरति चूपा० । अणुसंहरइ शीपा० ॥ २. सव्वातो वि दिसातो सव्वातो अणुदिसातो
जै० । सव्वाओ वा दि० सं० । सव्वाओ वि दिसाओ सव्वाओ [वि जे०] अणुदिसाओ शा०
हे २. ला० जे० । “उपसंहरति—सर्वस्या दिशः सर्वस्याश्चानुदिशः” शी० ॥ ३. साओ
वा सोहं हे ३ ॥ ४. लोकां खं० जै० हे १ । लोयां शां० हे ३. शी० ॥ ५. अकरि-
(रिं शां०)स्सुं सं० खं० शां० चू० । अकरिसुं शीखं० ॥ ६. कारवि(विं शां०)स्सुं खं०
शां० । काराविस्सुं सं० । कारवेसुं हे ३ । कारवेस्सं इ० । कारवेस्सं जै० । काराविसुं शीखं० ।
कारावेसं शीजै० ॥ ७. विस्सामो शां० खे० जै० सं० जे० हे १, २ । प्रथमपत्रस्य परि-
गलितत्वाद् विस्सामो इत्यतः खे० प्रतेरारम्भः ॥ ८. एयावंती सव्वावंती खं० हे ३. इ० ॥
९. कम्मा शां० सं० हे १, २. ला० इ० ॥ १०. वा नास्ति इ० जे० । “दिशोऽनुदिशो
वाऽनुसञ्चरति” शी० ॥ ११. साओ वा सहेइ हे १ । साओ संहेइ हे ३ । “सर्वा दिशः
सर्वाश्चानुदिशः” शी० ॥ १२. संधावति चू० । संधेति चूपा० । संधावइ शीपा० ॥
१३. अणेगरूवे फासे पडिवेदेति चू० ॥ १४. फासे य पडिं सं० जे० हे १, २. ला० ॥
१५. खं० विना—पडिसंवेतइ सं० । पडिसंवेतये खे० जै० । पडिसंवेतइ हे १, २. जे० ।
पडिसंवेदेति इ० । पडिसंवेणइ हे ३. ला० । अणुसंवेतए शां० ॥ १६. परियंदणं चू० ॥
१७. जाइमं हे ३. खं० ॥ १८. भोयणाए चू० शीपा० ॥ १९. एतावंती सव्वावंती
खं० हे ३. इ० ॥ २०. लोक(ग चू०)स्स खेमू० जैमू० चू० । लोकम्मि खेसं० शां० ।
लोकंसि सं० जे० हे १, २. ला० । लोयंमि(सि प्र०) चूपा० ॥ २१. लोगंसि नारित
खं० हे १ । शी० मध्ये चूर्णावपि चास्य व्याख्या यद्यपि न दृश्यते तथापि द्वितीयोद्देशकस्य
प्रारम्भे “लोकंसि कम्मा परिण्णाता भवंति” इत्येवमिदं वाक्यं चूर्णौ पुनरावर्तितं दृश्यत इति
ध्येयम् ॥ २२. कम्म शा० ॥ २३. * एतदन्तर्गतं पाठो नास्ति शा० खे० जै० सं० ॥

[वीओ उद्देसओ]

१०. अट्टे लोए परिजुण्णे दुस्संवेधे अविजाणए । अस्सिं लोए पव्वहिण
तत्थ तत्थ पुढो पाँस आतुरा परितोव्वेति ।

११. संति पाणा पुढो सिता ।

५ १२. लज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ त्ति एँगे पवयमाणा, जमिणं
विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्मसमारंभेणं पुढविसत्थं समारंभमाणो अणेगरूवे
पाणे विहिंसति ।

१३. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता-इमस्स चेव जीवियस्स
परिवंदण-माणण-पूयणाए जांती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघातहेउं से सयमेव
१० पुढविसत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा पुढविसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा पुढविसत्थं
समारंभते समणुजाणति । तं ‘से अहिताए, ‘तं से अवोहीए ।

१४. से^१ तं संबुज्झमाणे आयाणीयं संमुट्ठाए सोच्चा भगवतो अणगाराणं

१. ‘परिजुणे’ ‘परिजुण्णे’ उभयथा चू० । “निच्छित्तं नियतं वा ऊणो परिजुणो, सव्वतो वा
ऊणो । ... जिण्णो परिजुण्णो त्ति वा वुच्चइ” चू० ॥ २. अविद्या^० शां० इ० खं० सं० ॥
३. पव्वथिए इ० ॥ ४. पस्स चू० ॥ ५. एक्के(ने शां०) पवतमाणा हे १, २, ३. ला० इ०
विना ॥ ६. पुढविकम्म समारंभेति चू० । “विरूवरूवेहिं सत्थेहिं... पुढविकम्म समारंभेति,
जं करेति तं कम्मं, पुढवीए कम्मं [पुढविकम्म], तं तु खणणं विलेहणं वा । पुढविसत्थं त्ति पुढविमेव
सत्थं अप्पणो परेसिं च, हलादीणि वा पुढविसत्थाणि, ताणि समारभति” चू० । एतदनुसारेण
‘लज्जमाणा पुढो पास अणगारा मो त्ति एँगे पवयमाणा जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्म
समारंभेति । पुढविसत्थं समारंभमाणो.....’ इदंशः सूत्रपाठश्चूर्णिकृतामत्राभिमतो भाति । स च
समीचीनोऽपि दृश्यते । एतदनुसारेण वक्ष्यमाणेषु पञ्चसु अप्कायाबुद्देशकेष्वपि विभावनीयम् ॥
७. ‘मारंभेमाणा खे० जै० शा० । ‘मारंभेमाणा इ० हे २. ला० ॥ ८. ‘संति जै० शां० ॥
९. जाइमं^० हे ३. खं० ॥ १०. समारंभंति सं० । समारंभंति खे० हे १ ॥ ११. अण्णेसिं खं० ॥
१२. अण्णेसिं जे० हे १, २. ला० ॥ १३. समारंभंते नास्ति जे० हे १ । समारंभंते खे० जै० ।
समारंभमाणे इ० ॥ १४. सेऽहिताए खे० जैमं० । से अहिताए अवोहीए शां० । “तं से[ऽ]हिताए
त्ति..... अवोही वा से भवति” चू० ॥ १५. तं अवो^० खे० जै० सं० खं० हे १, २. लाम्०
शांखं० २ ॥ १६. से तं चू० शां० ॥ १७. आताणीयं शां० । आताणीयं खे० जै० सं० खं० ।
“आदाणिओ संजमो..... अहवा आदाणीओ विणओ” चू० ॥ १८. समुट्ठाए हे ३. खं०
ला० ॥ १९. सोच्चा खलु भग^० खे० जै० शां० हे १, २. ला० चू० ॥ २०. ‘राणं वा इह^० खं० । अयं
पाठो वृत्तिकृतां सम्मतो भाति, एवमग्रेननेष्वपि सर्वेषुद्देशकेषु हेयम् । ‘राणं अंतिए इह^० इ० ।
‘राणं वा अंतिए इह हे १, ३. लामं० । “सोच्चा खलु भगवतो सगासा अणगाराणं वा,
तप्पुरिगं वा समागं कीर्गनि-भगवतो अणगाराणं, चरगादीना ण, पतेयवुद्धाणं वा, पंचं एगेहिं
राग-दोमरहिण” चू० ॥

इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरए ।

ईच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं पुढविकम्मसमारंभेण पुढविसत्थं समारभमाणे अण्णे वण्णेरूवे पाणे विहिंसति ।

१५. से बेमि—

५

अप्पेगे अंधमब्भे अप्पेगे अंधमच्छे, अप्पेगे पादमब्भे २, अप्पेगे गुप्फमब्भे २,
 अप्पेगे जंधमब्भे २, अप्पेगे जाणुमब्भे २, अप्पेगे ऊरुमब्भे २,
 अप्पेगे कडिमब्भे २, अप्पेगे णाभिमब्भे २, अप्पेगे उदरमब्भे २,
 अप्पेगे पासमब्भे २, अप्पेगे पिट्ठिमब्भे २, अप्पेगे उरमब्भे २,
 अप्पेगे हिययमब्भे २, अप्पेगे थणमब्भे २, अप्पेगे खंधमब्भे २, १०
 अप्पेगे बाहुमब्भे २, अप्पेगे हत्थमब्भे २, अप्पेगे अंगुलिमब्भे २,
 अप्पेगे णहमब्भे २, अप्पेगे गीवमब्भे २, अप्पेगे हणुमब्भे २,
 अप्पेगे होढमब्भे २, अप्पेगे दंतमब्भे २, अप्पेगे जिब्भमब्भे २,
 अप्पेगे तालुमब्भे २, अप्पेगे गलमब्भे २, अप्पेगे गंडमब्भे २,
 अप्पेगे कण्णमब्भे २, अप्पेगे णासमब्भे २, अप्पेगे अच्छिमब्भे २, १५
 अप्पेगे ममुहमब्भे २, अप्पेगे णिडालमब्भे २, अप्पेगे सीसमब्भे २,
 अप्पेगे संपमारए, अप्पेगे उद्वए ।

१. 'मेकेसिं खे० जै० सं० खं० शां० ॥ २. "मारि ति आयुगं सूचितं, दुक्खग्गहणेण वेदणिजं" चू० । एतदनुसारेण 'एस खलु मारे, एस खलु णरए दुक्खे' इति 'एस खलु मारे, एस खलु दुक्खे' ईदृशो वा पाठोऽपि स्यात् । दृश्यता सू० ४४ टिप्पणम् ॥ ३. णरए खं० इ० विना ॥ ४. एच्चत्थं खे० जै० शां० ॥ ५. विरूवरूवेसु सत्थेसु हे ३. ला० चू० विना । विरूवरूवेसु सत्थेसु पुढविकम्म समारभमाणे अण्णे शां० ॥ ६. समारंभे० इ० । समारंभे० खे० जै० हे १, २. शां० विना ॥ ७. अणेगरूवे चू० विना, वृत्तिकृतां त्वयं पाठः सम्मतो भाति, एवमग्रेऽपि ज्ञेयम् । अणेगरूवे पाणे विहिंसति शां० । "समारभमाणश्चान्याननेकरूपान्" शी० ॥ ८. अप्पेगे गुप्फमब्भे २ नास्ति शां० खेमू० जैमू० सं० ॥ ९. अप्पेगे एवं जंधागुप्फगमब्भे खं० ॥ १०. इत आरभ्य प्रायः सर्वत्र अप्पेगे इत्यस्य स्थाने अप्पे इति पाठः खे० जै० सं० ॥ ११. अप्पेगे हिययमब्भे २ अप्पे पासमब्भे २ अप्पे पिट्ठिमब्भे २ अप्पे थणमब्भे खे० जै० । अप्पेगे पासपट्ठि २ अप्पेगे पिट्ठिउरहिययमब्भे अप्पेगे थणमब्भे खं० ॥ १२. अप्पेगे बाहुमब्भे २ नास्ति खं० ॥ १३. अप्पेगे कण्णनक्कमब्भे २ अप्पेगे अक्खिमब्भे २ खं० ॥ १४. निळाड(ट जे०)मब्भे हे १, २, ३. जे० ॥ १५. सिरमब्भे खं० ॥

१६. एत्थ सत्थं समारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ सत्थं असमारंभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाता भवंति ।

१७. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं पुढविसत्थं समारंभेज्जा, णेवऽण्णेहिं पुढविसत्थं समारंभवेज्जा, णेवऽण्णे पुढविसत्थं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।

५ १८. जस्सेते पुढविकम्मसमारंभा परिण्णाता भवंति से हु मुणी परिण्णायकम्मे ति बेमि ।

॥ * ^{१३}सत्थपरिण्णाए वियओ उद्देसओ समत्तो * ॥

[तइओ उद्देसओ]

१९. से बेमि—^{१४}से जहा वि अणगारे उज्जुकडे ^{१५}णियागपडिवण्णे अमायं १० कुच्चमाणे वियाहिते ।

२०. जाए सद्धाए णिक्खंतो तमेव अणुपालिया ^{१६}विजहिता ^{१७}विसोत्तियं ।

२१. पणया वीरा महंवीहिं ।

२२. ^{१८}लोगं च आणाए अभिसंमेच्चा अकुतोभयं ।

से बेमि—^{१९}णेव सयं लोगं अब्भाइक्खेज्जा, ^{२०}णेव अत्ताणं अब्भाइक्खेज्जा ।

१. इत्थ हे २, ३ ला० ॥ २, ४. °मारंभ° इ० ख० शा० ॥ ३, ५. समारंभा इ० ॥ ६. °रंभेज्जा इ० ख० शा० हे ३ ॥ ७. समारंभे(रंभावि शां०)ज्जा, समारंभंते ण समणुजाणेज्जा खे० जै० शां० ॥ ८. °रंभा° इ० खं० हे १, ३ ॥ ९. णेव [अ खं०]ण्णेहिं जे० हे १, २. खं० । अण्णे पुढविसत्थं समारंभंते न समणुजाणेज्जा हे ३ ॥ १०. °रंभंते इ० खं० सं० हे ३ ॥ ११. न समणु° सं० हे १, २, ३. ला० ॥ १२. पुढविकाय[सत्थ इ०]समारंभा खं० इ० ॥ १३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० जे० सं० शा० ॥ १४. से नास्ति इ० खं० हे ३. चू० विना ॥ १५. णियायपडिवण्णे इ० हे ३. शी० विना । निकायपडिवण्णे चू० शीपा० ॥ १६. तामेव हे ३. खं० इ० शा० ॥ १७. अणुपालिये खं० । अणुपालए इ० । अणुपालिज्जा- (त्ता शां०) हे १, ३. ला० शा० । °मणुपालिया खे० जै० ॥ १८. वियहिता खे० जै० । विजहित्तु सं० हे १, २. जे० । तिण्णो हुं मि विमोत्तियं चू० ॥ १९. अत्र प्रतिपद्येवविधः पाठः—विसोत्तियं, 'पुच्चसंजोगं' पाठान्तरम् हे १, ३ विना । विसुत्तियं, 'विजहिता पुच्च- संजोगं' पाठान्तरम् हे १, ३ । इ० मध्ये तु—विजहिता पुच्चसंजोगं विजहिता विसोत्तियं इति पाठः ॥ २०. °वीहीं सं० जै० । °वीही खे० शा० ॥ २१. लोकं ते० जै० सं० । लोयं घाणाए चू० ॥ २२. °ममेच शीय० ॥ २३. णेय सं० हे १, २ ॥ २४. णेव सयं अत्ताणं चू० ॥

जे लोगं अब्भाइक्खति से अत्ताणं अब्भाइक्खति, जे अत्ताणं अब्भाइक्खति से लोगं अब्भाइक्खति ।

२३. लज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ त्ति एगे पवैयमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं उदयकम्मसमारंभेणं उदयसत्थं समारंभमाणे अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

५

२४. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवितस्स परि-
बंदण-माणण-पूयणाए जाँती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव उदय-
सत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा उदयसत्थं समारभावेति, अण्णे वा उदयसत्थं
समारभंते समणुजाणति । तं से अहिताए १० तं से अबोधीए ।

२५. से त्तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए सोच्चा भगवतो अणगाराणं इहं- १०
मेगोसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निरुए ।

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं उदयकम्मसमारंभेणं
उदयसत्थं समारभमाणे अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

२६. से बेमि—संति पाणा उदयणिस्सिया जीवा अणेगा ।

इहं च खलु भो अणगाराणं उदयं जीवा वियाहिया ।

१५

सत्थं चेत्थ अणुवीयि पौस । पुढो सत्थं पवेदितं । अँदुवा अदिण्णादाणं ।

१. लज्जमाणा पुढो पास एत्थ आढत्तं पुढविकाइयउद्देसयगमेणं धुवगंडिया त(अ?)त्थतो
भाणियन्वा अप्पे [गे] अंधमब्भे जाव संपमारए । पच्छा से बेमि संति पाणा उदयणिस्सिता”
चू० । दइयतां सू० १०-१५ ॥ २. पवतमाणा खं० सं० ॥ ३. सत्थेहिं नास्ति खे०
जैमू० ॥ ४. अणेगं खं० इ० विना० । “समारभमाणोऽनेकरूपान्” शी० । अन्ने अणेगं हे
१, ३ ॥ ५. विहिंसंति खं० सं० जै० हे १, २ ॥ ६. जाईं खं० हे ३. जै०
विना ॥ ७. ०रंभति हे १. शु० ॥ ८. समारभमाणे शां० इ० ॥ ९. से[ऽ]हिताए खे०
जैमू० ॥ १०. [तंखेसं०] सेऽबोधीए खे० जं० । तं सेऽबोधीए सं० । तं अबोधीए खं० ॥
११. आयाणियं खे० जै० खं० सं० हे १ ॥ १२. समुट्ठाए णं सोच्चा सं० हे २. ला० जे० ।
समुट्ठाए सोच्चा हे ३ ॥ १३. खं० हे २. ला० खेमू० शा० जै० विना ०राणं वा इहं सं० । ०राणं
अंतिए इह खेसं० । ०राणं वा अंतिए इहं इ० हे १, ३ ॥ १४. ०इहमेकेसिं खं० हे ३. जै० इ०
विना ॥ १५. णरए खे० सं० खं० इ० हे १ विना ॥ १६. ०रूवेसु सत्थेसु खं० सं० जैसं० हे
१, २ ॥ १७. अन्ने अणेगं इ० विना ॥ १८. इहं खलु हे ३ । इह खलु इ० ॥ १९. उदयं
जीवे वियाहिते चू० । “उदकजीवा उदकरूपा जीवाः...व्याख्याताः” शी० ॥ २०. ०वीइ
हे १. २ ३. ला० इ० । ०वीयी शी० ॥ २१. पासा चू० ॥ २२. पुढोऽपासं पवेदितं शीपा० ॥
२३. पवेत्तियं सं० हे १. २ ॥ २४. अहवा सं० खं० ॥

२७. कप्पइ णे कप्पइ णे पातुं, अदुवा विभूसाए । पुढो सत्थेहिं विउट्ठंति ।

२८. एत्थ वि तेसिं णो ^३णिकरणाए ।

२९. एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाया भवंति ।

५ एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाया भवंति ।

३०. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं उदयसत्थं समारंभेज्जा, णेवण्णेहिं उदयसत्थं समारंभावेज्जा, उदयसत्थं समारंभंते वि अण्णे ण समणुजाणेज्जा ।

३१. जस्सेते उदयसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णात-
कम्मो त्ति वेमि ।

१० ॥ * ^१सत्थपरिण्णाए तइओ उद्देसओ समत्तो * ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

३२. से वेमि—णेव सयं लोगं अब्भाइक्खेज्जा, ^१णेव अत्ताणं अब्भाइक्खेज्जा ।

जे लोगं अब्भाइक्खति से अत्ताणं अब्भाइक्खति, जे अत्ताणं अब्भाइक्खति
से लोगं अब्भाइक्खति ।

१५ जे दीहलोगसत्थस्स ^२खेत्तण्णे से असत्थस्स ^३खेत्तण्णे, जे असत्थस्स ^४खेत्तण्णे
से दीहलोगसत्थस्स ^५खेत्तण्णे ।

३३. ^६वीरेहि एयं अभिभूय दिड्ढं संजतेहिं सता जतेहिं सदा अप्पमत्तेहिं ।

जे पमत्ते गुण्डिते ^७से हुं दंडे पवुच्चति ।

१. कप्पति सं० खे० जै० खं० शां० चू० ॥ २. विदुट्ठंति खे० जै० खं० शां० ॥ ३. गितरणा चू० ॥ ४. सत्थमसमा^० खे० जै० इ० । सत्थं असमा^० सं० ॥ ५. ते सं० ॥ ६. रंभेज्जा ला० हे ३. इ० ॥ ७. रंभा^० इ० हे १, २, ३. ला० ॥ ८. रंभंते खं० सं० हे १.३ ॥ ९. कम्म त्ति शा० ॥ १०. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ११. णेय खं० ॥ १२. ^१क्खन्ति खं० । एवमग्रेऽपि ॥ १३. इ० खं० चू० विना—खेत्तण्णे हे १, २. सं० । अन्यत्र 'खेयन्ने' 'खेअन्ने' वा ॥ १४. इ० चू० विना 'खेयन्ने' 'खेअन्ने' वा ॥ १५. इ० चू० विना—खेत्तण्णे हे १, २. खं० सं० । अन्यत्र 'खेयन्ने' 'खेअन्ने' वा ॥ १६. इ० चू० विना—खेअन्ने हे ३. ला० जै० । खेत्तण्णे अन्यत्र ॥ १७. वीरेहि हे २. ला० इ० शां० । "वीरेहीत्यादि" शी० ॥ १८. गुणट्ठी से सं० ॥ १९. "से से दंडे पवुच्चती तं कायं दंडेत्तो अप्पाण दंडेद संसारे, भिंसं वुचड पवुचड" चू० ॥ २०. हु नास्ति हे १, ३. ॥

तं परिणाय मेहावी ईदाणीं णो जमहं पुव्वमकासी पमादेणं ।

३४. लज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ त्ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं अगणिकम्मसमारंभेणं अगणिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वडणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

३५. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवियस्स परि- ५
वंदण-माणण-पूयणाए जाँती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव अगणि-
सत्थं समारंभति, अण्णेहिं वा अगणिसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा अगणिसत्थं
समारंभमाणे समणुजाणति । तं से” अहिताए, तं से अबोधीए ।

३६. से तं संबुज्झमाणे आर्याणीयं संमुट्ठाए सोच्चा भगवतो अणगारोणं
इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस १०
खलु निरैए ।

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं अगणिकम्मसमारंभेणं
अगणिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वडणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

३७. से बेमि—संति पाणा पुढविणिस्सिता तँणिस्सिता पत्तणिस्सिता
कट्ठणिस्सिता गोमयणिस्सिता कयवरणिस्सिया । १५

संति संपातिमा पाणा आहच्च संपयंति र्यं ।

अगणिं च खलु पुट्ठा एगे संघातमावज्जंति । जे तत्थ संघातमावज्जंति

१. इयाणिं इ० खे० जै० हे ३. शां० चू० ॥ २. “अट्ट-परिजुण्ण-दुसंवोध-अयाणग-आतुरपरि-
ताविता जाव आतुरा परितावेति, संति पाणे तेउक्काइए । लज्जमाणा पुढो० धुवगंडियं भाणिऊणं
जाव से बेमि” चू० । दृश्यतां सू० १०-१२ ॥ ३. ०रंभमाणे खे० विना ॥ ४. अण्णे वि णेगं
खं० । अण्णे वि य अणेगं हे ३ । अण्णे अणेगं हे १, २ ॥ ५. जाई ० हे २. ला० । जाइं
हे ३ ॥ ६. ०रंभति हे ३. जै० ॥ ७. ०रंभां इ० खे० सं० विना ॥ ८. अण्णेहिं सं० हे १, २ ॥
९. ०रंभं हे ३ ॥ १०. सेऽहियाए खे० जै० ॥ ११. आताणीयं खे० जै० सं० । आताणियं खं० ॥
१२. समुट्ठाए हे ३ ॥ १३. ०राणं वा अंतिए इहं इ० खेसं० हे ३ । ०राणं वांति इहं खं० ॥
१४. णिए शां० हे ३ ॥ १५. समारंभेणं अगणिसत्थं नास्ति इ० हे ३. लासं० विना ॥
१६. अण्णे वि [अ हे ३. ला०] णेगं हे १, २, ३. ला० ॥ १७. तिणं खे० जै० । “तणपत्तेहि
कुंथुमादि” चू० । “तृणपत्रनिश्रिताः पतङ्गेलिकादयः” शी० । एतदनुसारेण तणपत्तणिस्सिया
इत्यपि पाठः स्यात् ॥ १८. य नास्ति खं० हे १, २. ला० । “सव्वतो पवतंति संपवतंति, च-
सदेण वाउजीवा तप्पेरिता वा मसगादि” चू० ॥

ते तत्थ पँरियावज्जंति । जे तँत्थ पँरियावज्जंति ते तत्थ उद्दायंति ।

३८. एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ सँत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाता भवंति ।

३९. जँस्स एते अगणिकम्मसमारंभा परिण्णाता भवंति से हु मुणी परि-
५ ण्णायकँम्मे ति वेमि ।

॥ [सत्थपरिण्णाए]*^१चउत्थो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[पंचमो उद्देसओ]

४०. 'तं णो करिस्सामि समुड्ढाए मँत्ता मतिमं अभयं विदित्ता तं जे णो करए एँसोवरते, एत्थोवरए, एस अणगारे ति पवुच्चति ।

४१. जे गुणे से आवट्टे, जे आवट्टे से गुणे ।

उड्डं अँहं तिरियं पँईणं पँसँमाणे रूँवाइं पासति, सुणमाणे सद्दाइं सुणेति ।
उड्डं अँहं तिरियं पँईणं मुच्छँमाणे रूवेसु मुच्छति, सद्देसु यावि ।

१. परियाविज्जंति खे० जै० हे २ विना । अत्र वृत्तौ चूर्णौ च परियावज्जंति इति पाठमङ्गीकृत्य व्याख्यातम् । “परियावज्जंति ति सव्वओ आवज्जंति” चू० । “अग्नौ पर्यापद्यन्ते, पर्यापतिः सम्मूर्च्छनम्, उष्माभिभूताः मूर्च्छमापद्यन्त इत्यर्थः ।” शी० । यदि तु परियाविज्जंति इति पाठः स्वीक्रियते तदा ‘परिताप्यन्ते’ इत्यर्थः स्यात् । अस्यैवाध्ययनस्य सप्तमोद्देशे [सू० ६०] परियाविज्जंति इति पाठः परिताविज्जंति इति च पाठो दृश्यत इति ध्येयम् ॥ २. जत्थ खं० ॥ ३. परियाविज्जंति हे २. इ० विना ॥ ४. सत्थमसमा^१ इ० ॥ ५. “तं परिण्णाय मेहावी जाव वेमि” चू० । एतदनुसारेण जस्स एते इत्यतः पूर्वं तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं अगणिसत्थं समारभेज्जा, णेवऽण्णेहिं अगणिसत्थं समारभावेज्जा, अगणिसत्थं समारभंते वि अण्णे ण समणुजाणेज्जा ।—ईदृशः पाठो मूलरूपेण चूर्णिकृतामभिमत इति सम्भाव्यते ॥ ६. ‘कम्मं ति खं० । ‘कम्मं ति शा० ॥ ७. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० जे० शा० ॥ ८. “तण्णो करिस्सामि, तदिति तं वणस्सती, इति परिसमतीए, एवं परिसमत समणलक्खणं भवति । जं पुव्वकतं समारभं तं पव्वज्जं अब्भुवगतो ण करेति” चू० । एतदनुसारेण तण्णो करिस्सामि ति इति पाठश्चूर्णिकृदभिमतो भाति ॥ ९. ‘ट्ठाय ला० । “सम्मं उत्थाय” चू० ॥ १०. “मँत्ता जाणित्ता” चू० ॥ ११. एत्थोवरते एँसोवरए इति चूर्णो क्रमः ॥ १२. अयं इ० हे १, २, ३. ला० । “उड्डं अवमिन्यादि.....अवमिति अवाइ अघस्तान्.....अघः शब्दार्थे अवाडित्यय वर्तते” शी० ॥ १३. पाइणं खं० सं० ॥ १४. पासिस्साइं (पासियाइं चूपा०) पामति सुणिमाइं सुणेति चू० । पस्समाणो रूवाइं पासइ, सुणमाणो सद्दाइं सुणेति चूपा० ॥ १५. ‘माणो सं० ॥ १६. रूवाइं सं० ॥ १७. अयं ते० जै० हे १, २, ३. इ० । अव शा० रा० ॥ १८. पाइणं सं० ॥ १९. ‘माणो सं० सं० हे २. चू० इ० ॥

एस लोगे वियाहिते । एत्थ अंगुत्ते अणाणाए पुणो पुणो गुणासोते वंससमायारे पमत्ते गौरमावसे ।

४२. लज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा सो’ ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वणस्सतिकम्मसमारंभेणं वणस्सतिसत्थं समारंभमाणे अण्णे वण्णेगरूवे पाणे विहिंसति ।

५

४३. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चैव जीवियस्स परि-
वंदण-माणण-पूयणाए जाती-मरण-मोयणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव वणस्स-
तिसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा वणस्सतिसत्थं समारंभावेति, अण्णे वा वणस्सति-
सत्थं समारभमाणे समणुजाणति । तं से अहियाए, तं से अवोहीए ।

४४. १० से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुट्ठाए सोच्चा भगवतो अणगाराणं १०
इहमेगेसिं णायं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस
खलु १५ णिरए ।

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वणस्सतिकम्मसमारंभेणं
वणस्सतिसत्थं समारभमाणे अण्णे वण्णेगरूवे पाणे विहिंसति ।

४५. से वेमि—इमं पि जातिधम्मयं, एयं पि जातिधम्मयं;
इमं पि बुद्धिधम्मयं, एयं पि बुद्धिधम्मयं;
इमं पि चित्तमंतयं, एयं पि चित्तमंतयं;
इमं पि छिण्णं मिलाति, एयं पि छिण्णं मिलाति;
इमं पि आहारगं, एयं पि आहारगं;

१५

१. ऽगुत्ते खे० ॥ २. ०साएइ०, हे १, २, ३. ॥ ३. ऽगार० जैसं० । अगार० हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ४. “लज्ज[मा]णा धुवगंडिया” चू० । दृश्यतां सू० १०-१२ ॥ ५. ०रंभ० हे १, २ ॥ ६. अणेग० हे १ ॥ ७. ०रंभा० हे १, ३. ला० ॥ ८. सेऽहियाए खे० जै० ॥ ९. सेऽवोहीए सं० । से[-ऽ जैसं०]वोहिए खे० जै० ॥ १०. से तं स० हे १, २, ३ ॥ ११. आताणीयं खं० सं० । आताणीए खे० जै० ॥ १२. ०ट्ठाए हे ३ ॥ १३. ०राणं वा अंतिए इह० हे ३. ला० ॥ १४. निरए दुक्खे एस खलु णिरए खं० । दृश्यता सू० १४ टिप्पणम् ॥ १५. अणेग० हे १ ॥ १६. ०धम्मं चू० । एवमग्रेऽपि ॥ १७. बुद्धीं चू० हे १, २, ३. विना ॥ १८. बुद्धीं सं० ॥ १९. धम्मतं खे० जै० ॥ २०. “अहवा आहारेण उवचिज्जति तदभावे अवचिज्जति, एवं वणस्सई वि । जहा वा हत्थो छिन्नो मिलाति तहा वणस्सई वि..... । अधुवं हाणी-बुद्धीए, एवं वणस्सई वि ।” इति चूर्णौ क्रमः पाठश्च ॥

इमं पि अणितियं, एयं पि अणितियं;
 इमं पि असासयं, एयं पि असासयं;
 इमं पि चैयोवचइयं, एयं पि चैयोवचइयं;
 इमं पि विप्परिणामधम्मयं, एयं पि विप्परिणामधम्मयं ।

५ ४६. एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाया भवंति ।

४७. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं वणस्सतिसत्थं समारभेज्जा, णवेऽण्णेहिं वणस्सतिसत्थं समारभावेज्जा, णेवऽण्णे वणस्सतिसत्थं समारभंते समणुजाणेज्जा ।

४८. जस्सेते वणस्सतिसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी
 १० परिण्णायकंमे ति वेमि ।

॥ [सत्थपरिण्णाए] * १३पंचमो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[छट्ठो उद्देसओ]

४९. से वेमि—संतिमे तसा पाणा, तं जहा—अंडया पोतया जराउया रसया संसेयया संमुच्छिमा उब्भिया उववातिया । एस संसारे ति पवुच्चति
 १५ मंदस्स अविद्याणओ ।

णिज्झाइत्ता पडिलेहिता पत्तेयं परिणिव्वाणं सव्वेसिं पाणाणं सव्वेसिं भूताणं सव्वेसिं जीवाणं सव्वेसिं सत्ताणं अस्सातं अपरिणिव्वाणं महब्भयं दुक्खं ति वेमि ।

१, २. अणिच्चयं खे० गां० सं० चू० विना ॥ ३, ४. चया-ऽवचइयं हे ३. ला० । चयोव-
 चइयं खं० ॥ ५, ७. विपरि० खे० जै० गां० सं० विना ॥ ६, ८. णामयं । खे० जै० खं०
 शां० ॥ ९. अपरिण्णाया खे० जै० खं० विना ॥ १०. सत्थमसमा० इ० ला० । सत्थऽसमा०
 हे २ । सत्थं समा० खे० जै० हे १ ॥ ११. णवच्चेहिं खे० जै० ॥ १२. कंमे ति खं० ॥
 १३. * * एतदन्तर्गत. पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० गां० ॥ १४. संति तसा चू०
 शी० ॥ १५. संसेयमा सं० । संसेयमा हे ३ ॥ १६. सं(स जै०)मुच्छिया खे० जै० ॥
 १७. ति खं० इ० ॥ १८. हे १, २, ३. चू० विना—स्सऽविद्याणओ सं० । स्सावि-
 जाणतो खे० जै० गं० शां० । स्साविद्याणओ शी० ॥ १९. “णिज्झाइत्त्यादि” शी० ।
 एतदनुसारेण णिज्झाइअ इति पाठान्तरं सम्भाव्यते ॥ २०. परिणिव्वाणं गं० सं० विना ॥
 २१. अपरिणिव्वाणं ला० विना ॥

तसंति पाणा पदिसो दिसासु यं ।

तत्थ तत्थ पुढो पास आतुरा परितव्वेति ।

संति पाणा पुढो सिता ।

५०. लज्जमाणा पुढो पास । ‘अणगारा मो’ त्ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं तसकायसमारंभेणं तसकायसत्थं समारंभमाणे अण्णे ५ वँऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

५१. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चेव जीवियस्स पँरिवंदण-माणण-पूयणाए जाँती-मरण-मोय्यणाए दुक्खपडिघायहेतुं से सयमेव तसकायसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा तसकायसत्थं समारभावेति, अण्णे वा तसकायसत्थं समारभमाणे समणुजाणति । तं से अहिताए, तं से अबोधीए । १०

५२. से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुद्धाए सोच्चा भगवतो अणगराणं इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु निराए ।

इच्चत्थं गढिए लोए, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं तँसकायकम्मसमारंभेणं तसकायसत्थं समारभमाणे अण्णे वँऽणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

से बेमि—अप्पेगे अच्चाए वँधेति, अप्पेगे अजिणाए वधेति, अप्पेगे मंसाए १५ वहेति, अप्पेगे सोणिताए वँधेति, अप्पेगे हिययाए वहिति, एवं पित्ताए वसाए १५ पिच्छाए पुँच्छाए वालाए सिंगाए विसाणाए दंताए दाढाए नहाए ण्हारूणीए अट्टिए अँट्टिमिँजाँए अँट्टाए अणट्टाए ।

१. य चूर्णौ स्पष्टं न दृश्यते । इतः परम्—“अट्टाते जाव परित्तावित्ते धुवगडिया । जहिं अण्णे वऽणेगरूवे पाणे विहिंसंति तदस्सित्ते सिमि(सेसे ?) य उदयादिसत्ते मारेंति, जत्थ सो पडति तत्थ छक्काये विराहेइ तसपाणे विहिंसंतो त्ति । अप्पे[गे] अंधमब्भे एवं वि भासियव्वं उवभोगे—अप्पेगे अच्चाए वहंति ।” चू० । दृश्यतां सू० १०-१५ ॥ २. ०रंभ० हे २, ३. ॥ ३. अणेग० हे १ ॥ ४. परियंदण० सं० खं० हे २ ॥ ५. जाति० इ० खे० जै० सं० खं० ॥ ६. ०भोयणाए खे० जै० खं० ॥ ७. तं से[ऽजैसं०]हिताए तं से[ऽजैसं०]बोहिए खे० जै० खं० ॥ ८. आताणीयं खे० जै० सं० खं० ॥ ९. ०ट्टाय हे १, २, ३. ला० ॥ १०. ०राणं वा इह० हे २ । ०राणं वा अँत्तिए इह० हे १, ३ ॥ ११. तसकायसमारंभेणं इ० शां० हे २, ३. विना ॥ १२. अणेग० हे १. शी० ॥ १३. हणंति इ० हे १, २. ला० ॥ १४. वधेति, एवं हिययाए पित्ताए खे० जै० शां० विना ॥ १५. पिच्छाए सं० खं० चू० ॥ १६. पुँछाए इ० हे १, २, चू० ॥ १७. ०हारूए चू० ॥ १८. अट्टि० नास्ति खेमू० जैमू० ॥ १९. ०मिज्जाए इ० हे ३. खं० ॥ २०. अट्टाए नास्ति खेमू० जैमू० ला० ॥

अप्पेगे 'हिंसिंसु' मे ति वा, अप्पेगे 'हिंसंति' वा, अप्पेगे 'हिंसिस्संति' वा णे वधेति ।

५३. एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाया भवंति । एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाया भवंति ।

५४. तं परिण्णाय मेधावी णेव सयं तसकायसत्थं समारभेज्जा, णेवऽण्णेहिं तसकायसत्थं समारभावेज्जा, णेवऽण्णे तसकायसत्थं समारंभंते समणुजाणेज्जा ।

५५. जस्सेते तसकायसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णातकम्मे ति बेमि ।

॥ * 'सत्थपरिण्णाए छट्ठो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

१०

[सत्तमो उद्देसओ]

५६. पंभू एजस्स दुग्गुंछणाए आतंकदंसी अहियं ति णच्चा ।

जे अज्झत्थं जाणति से बँहिया जाणति, जे बँहिया जाणति से अज्झत्थं जाणति । एतं तुलमण्णेसिं ।

इह संतिगता दविया णाँवकंखंति जीविउं^{१८} ।

१५

५७. लज्जमाणा पुढो पास । 'अणगारा मो' ति एगे पवदमाणा, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वाउकम्मसमारंभेणं वाउसत्थं समारभमाणे अण्णे वऽण्णेगरूवे पाणे विहिंसति ।

१. हिंसिस्सु चू० । हिंसिस्सु खे० खं० शा० ॥ २. मे ति स० चू० । मे ति नास्ति खेमू० जै० ॥ ३. वा वहंति अप्पेगे हे १, २, ३ ला० खं० ड० ॥ ४. हिंसति चू० ॥ ५. ०ति मे ति वा वहंति, अप्पेगे हिंसिस्संति मे ति वा वधेति ड० हे १, २, ३. ला० ॥ ६. हिंसिस्सति चू० ॥ ७. णे वधेति नास्ति जै० । चूर्णावपि न द्दयते ॥ ८. रंभा० जै० हे १, २, ३. ला० ॥ ९. ०सत्थं नास्ति खेमू० जै० सं० खं० ॥ १०. रंभंते सं० हे २ ॥ ११. * ५ एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति० खे० जै० सं० खं० शां० ॥ १२. पढ् अ एजस्स हे १, २, ३. । पभू य एजस्स (एजस्स चूपा०) दुग्गुंछणाए चू० । पभू य एजस्स दुग्गुंछणाए जीपा० । "चग्गहणा पभू सदहणाए पभवति दुग्गुंछणाए य" चू० ॥ १३. दुगं० हे १, ३. ला० ॥ १४, १५. वहिता सं० ॥ १६. इमं तुलमण्णेसिं चू० ॥ १७. "नालियंटमादिण्हि गानं वाहिर वा वि पोगलं ण कंरंति वीयितुं" चू० । णावकंखति जीवितं चूपा० ॥ १८. इतः परम् "अथा परिज्जणा आकंपिता जाव आनुरा परिताविनो(वंति?) धुदगंठिया" चू० द्दयतां मू० १० ॥ १९. भंभे[ण सं०] एत्थ सत्थे(यं सं०) समारभमाणे जै० जेनू० न० ॥ २०. ०माणे एत्थ सत्थं समारभमाणे अण्णे गं० ॥

५८. तत्थ खलु भगवता परिण्णा पवेदिता—इमस्स चैव जीवियस्स परिचंदण-माणण-पूयणाए जांती-मरण-मोयैणाए दुक्खपडिघातहेतुं से सयमेव वाउसत्थं समारभति, अण्णेहिं वा वाउसत्थं समारभावेति, अण्णे वा वाउसत्थं समारभंते समणुजाणति । तं से अहियाए, तं से अबोधीए ।

५९. 'से तं संवुज्झमाणे आयाणीयं समुद्धाए सोचा भगवतो अणगाराणं ५ इहमेगेसिं णातं भवति—एस खलु गंथे, एस खलु मोहे, एस खलु मारे, एस खलु णिरए ।

इच्चत्थं गद्विए लोगे, जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं वाउकम्मसमारंभेणं वाउसत्थं समारभमाणे अण्णे वडणेगरूवे पाणे विहिंसति ।

६०. से वेमि—संति संपाइमा पाणा आहच्च संपतंति य ।

१०

फरिसं च खलु पुट्ठा एगे संघायमावज्जंति । जे तत्थ संघायमावज्जंति ते तत्थ परिआविज्जंति । जे तत्थ परिआविज्जंति ते तत्थ उद्दायंति ।

एत्थ सत्थं समारभमाणस्स इच्चेते आरंभा अपरिण्णाता भवंति । एत्थ सत्थं असमारभमाणस्स इच्चेते आरंभा परिण्णाता भवंति ।

६१. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं वाउसत्थं समारभेज्जा, णेवडण्णेहिं वाउ- १५ सत्थं समारभावेज्जा, 'णेवडण्णे वाउसत्थं समारभंते समणुजाणेज्जा ।

जस्सेते वाउसत्थसमारंभा परिण्णाया भवंति से हु मुणी परिण्णायकस्से 'त्ति वेमि ।

१. परियंदण° खे० सं० ॥ २. इ० विना-जाइ° खे० सं० । जाति° जै० । जाइ° अन्यत्र ॥ ३. °भोयणाए खे० जैमू० सं० ॥ ४. °रंभा° हे १, २, ३. ला० ॥ ५. °रंभंते हे १, ३. ला० ॥ ६. तं सेऽहियाए सेऽबोधीए सं० । तं से अहियाए से अबोधीए खं० ॥ ७. से तं सं० हे १ ॥ ८. °ट्ठाय खं० ला० ॥ ९. °राणं वा इह° हे २, ३ । °राणं वा अंति[ए] इह हे १ । °राणं वा अंतिए इंसं० ॥ १०. दृश्यतां चतुर्थोद्देशके सू० ३७ ॥ ११. परिआविज्जंति खं० । परिआवज्जंति इ० । दृश्यतां सू० ३७ ॥ १२. एवं असमा° हे २. खं० शां० सं० । असमा° खे० जै० । एत्थ.....भवन्ति नास्ति हे १, ३ ला० ॥ १३. °रंभा° हे १, २ ला० ॥ १४. णेवजेहिं खे० जै० खं० ॥ १५. °रंभंते इ० हे १, ३. ला० ॥ १६. ति खं० ॥

६२. एत्थं पि जाण उवादीयमाणा, जे आयारे ण रमंति
 आरंभमाणा विणयं वयंति
 छंदोवणीया अज्झोववण्णा
 आरंभसत्ता पकरेति संगं ।

५. से वसुमं सव्वसमण्णागतपण्णोणेणं अप्पाणेणं अकरणिज्जं पावं कम्मं णो
 अण्णेसिं ।

तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं छज्जीवणिकायसत्थं समारंभेज्जा, णेवऽण्णेहिं
 छज्जीवणिकायसत्थं समारंभवेज्जा, णेवऽण्णे छज्जीवणिकायसत्थं समारंभंते
 समणुजाणेज्जा ।

१०. जस्सेते छज्जीवणिकायसत्थसमारंभा परिण्णाय भवंति से हु मुणी परिण्णाय-
 कम्मे ति वेमि ।

॥ १०सत्थपरिण्णा ११समत्ता ॥

१. एत्थं वि जाण हे १ चू० । “एत्थं पि जाणेत्यादि” शीखं० । “एत्थं वि जाणेत्यादि”
 शीखे० ॥ २. ०ण्णाणेण खे० जै० सं० ॥ ३. पावकम्मं खे० शां० । पावकम्मं तं णो ६० ।
 पावकम्मं णो जै० खे० । पावं कम्मं ते णो खं० ॥ ४. अण्णेसि हे १ । अण्णेसं हे २ ॥
 ५. रंभेज्जा ६० हे १, २, ३. ला० ॥ ६. रंभा ३० हे १, २. ला० ॥ ७. णेवज्जेहिं
 खे० जै० हे १, ३ ॥ ८. रंभंते ६० हे १, २, ३. ला० ॥ ९. ति खं० ॥ १०. सत्थपरि-
 ण्णाए सत्तमोहेसवो । सत्थपरिण्णा समत्ता हे १, २, ३ । सत्थपरिण्णाए सत्तमो उहेसवो ।
 समत्ता सत्थपरिण्णा ३० ॥ ११. समत्ता १० शा० ॥

बीअं अज्झयणं 'लोगविजयो'

[पढमो उद्देसओ]

६३. जे गुणे से मूलद्धाणे, जे मूलद्धाणे से गुणे ।

इति से गुणद्धी महता परितावेण वसे पमत्ते । तं जहा—माता मे, पिता मे, ५
भाया मे, भगिणी मे, भज्जा मे, पुत्ता मे, धूता मे, सुण्हा मे, सहि-सयण-संगंथ-
संयुता मे, विवित्तोवकरण-परियट्ठण-भोयण-अच्छायणं मे ।

इच्चत्थं गढिए लोए वसे पमत्ते अहो य राओ यं परितप्पमाणे कालाकालसमुद्धायी
संजोगद्धी अट्ठालोभी आलुं पे सहसकारे १० विणिविट्ठचित्ते एत्थ सत्थे पुणो पुणो ।

६४. अप्पं च खलु आउं इहमेगेलिं माणवाणं । तं जहा—सोतपण्णाणेहि १०
परिहायमाणेहि चक्खुपण्णाणेहि परिहायमाणेहि ११ घाणपण्णाणेहि परिहायमाणेहि
रसपण्णाणेहि परिहायमाणेहि फासपण्णाणेहि परिहायमाणेहि अभिकंतं च खलु
वयं सपेहाए ततो से एंगया मूढभावं जणयंति ।

जेहिं वा सद्धिं संवसति ते वेणं एगदा णियगा पुंविं २१ परिवदंति, सो वा

१. परियावेणं इ० हे २, ३. ला० ॥ २. चूर्णो वृत्तौ च तं जहा न दृश्यते ॥ ३. भाया मे नास्ति हे २. ला० । वृत्तावप्यस्य व्याख्या न दृश्यते ॥ ४. सुहि० खे० जै० शां० । सहाया मे सहि० इ० ॥ ५. विचित्तो० इ० हे १, २, ३. खे० जै० । “विचित्तं प्रभूतं अणेग-प्रकारं, विचित्तं च (विवित्तं वा ?)” चू० । “विवित्तं शोभनं प्रचुर वा” शी० ॥ ६. भोयणच्छायणं इ० हे १, २, ३ ॥ ७. इच्चत्थं से गढिए खे० जै० शां० । इच्चत्थं एत्थ से गढिए खं० । “इच्चत्थं ममेस माता-पिताति, अतोत्थं स तेसु मुच्छिते गिद्धे गद्धिते.....लोगो.....वसति.....पमत्तो.....अहो य रातो य परितप्पमाणे” चू० । “इच्चत्थं गढिए इति एवमर्थं गृद्धो लोक.....प्रमत्तो.....वसेत्” शी० ॥ ८. य नास्ति हे १, २, ३. इ० ॥ ९. सहसकारे हे २, ३. ला० ॥ १०. विणिविट्ठचित्ते चूर्पा० शीपा० ॥ ११. सत्ते चू० शीपा० । सत्थे चूर्पा० ॥ १२. इहमेगेलिं खे० जै० । इधमेगेलिं ख० ॥ १३. परिण्णाणेहि खे० जै० शां० सं० विना, एवमग्रेऽपि । “सोयपण्णाणेहि इत्यादि” शी० । “सोतपण्णाणेहि परिहायमाणेहि” चू० ॥ १४. चक्खुप्प० खे० जै० ॥ १५. घाण-परिण्णाणेहि खे० जै० ॥ १६. रसप्प० खे० जै० ॥ १७. अभिकंतं हे २, ३. ला० इ० ॥ १८. एगता इ० हे १, २, ३. ला० ॥ १९. जणयति हे ३ । “इंदियाणि अणुवलद्धिं जणंति” चू० ॥ २०. वा हे २ विना । वि इ० । “त एव भार्या-पुत्रादयः, णमिति वाक्यालंकारे” शी० । दृश्यतां सू० ६६, ६७, ८१ ॥ २१. पुंविं पोसेंति ते तं परिवयंति खे० जै० शां० । तं पुंविं परिवयंति हे १ ॥ २२. पुंवं चू० इ० ॥ २३. परिवयंति चू० विना ॥

ते णियगे पच्छा परिवदेज्जा । णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा । से ण हांसाए, ण किड्ढाए, ण रतीए, ण विभूसाए ।

६५. इच्चेवं समुद्धिते अहोविहाराए अंतरं च खलु इमं संपेहाए धीरे मुहुत्त-
५ मवि णो पमादए । वओ अच्चेति जोव्वणं च ।

६६. जीविते ईह जे पमत्ता से हंता छेत्ता भेत्ता लुंपित्ता विलुंपित्ता उद्वेत्ता उत्तासयित्ता अकडं करिस्सामि ति मण्णमाणे ।

जेहिं वा सद्धिं संवसति ते वं णं एंगया णियगा पुंवि पोसेंति, सो वा ते णियगे पच्छा पोसेज्जा । णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं
१० ताणाए वा सरणाए वा ।

६७. उवादीतसेसेण वा संणिहिसण्णिचयो कज्जति ईहमेगेसिं माणवाणं भोयणाए । ततो से एंगया रोगसमुप्पाया समुप्पज्जति । जेहिं वा सद्धिं संवसति ते वं णं एंगदा णियगा पुंवि परिहरंति, सो वा ते णियए पच्छा परिहरेज्जा । णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा सरणाए वा ।

१. हस्सा(स्स खं०)ए खे० जै० सं० शां० विना ॥ २. संपेहाए इ० ॥ ३. व सं० । “जोव्वणं च ति” शी० । “चग्रहणा जहा जोव्वणं तहा वालातिवया वि” चू० ॥ ४. जे इहं पमत्ता शां० खे० जै० सं० खं० । “इह जे पमत्ता, इधि ति अपसत्थगुणमूलट्ठाणे विसय-कसाएसु” चू० ॥ ५. वा इ० हे २. चू० विना । “ते व णं नियगा त एव माता-पिताति” चू० । “जेहिं वा इत्यादि, वाशब्दो भिन्नक्रमः....., जैः.....सार्धं संवसत्यसौ त एव वा” शी० । दृश्यतां सू० ६४, ६७, ८१ ॥ ६. एगता खे० जै० ॥ ७. णियया सं० । णियता खे० जै० खं० ॥ ८. तं पुव्वि हे १ । तं पुव्वं इ० । पुव्वं चू० ॥ ९. पोसंति खे० जै० । पोसंति हे १, ३ ॥ १०. उवादीतसेसं तेण वा इ० । उवादी(दि खे० शां० जै०)यसेसं तेण वा सं० शां० खे० जै० हे ३ । उवादीते सेसेण वा खं० । “उवादीतसेसेण वा से जं तेण अहण्णहणि क(कि)स्सतेणं धणं उवज्जितं ततो उवादीतसेस” चू० । “उवादीत इत्यादि..... उपादी(दि-प्र०)तम् उपभुक्तम्” शी० ॥ ११. किज्जह हे १, २, ३ ला० ॥ १२. इहमेगेसिं असंजयाणं भो हे १, २, ३. ला० इ० । “इह-असंजतमाणुस्से, एगेसि, न सव्वेसि, असंजता वा केयि नाटयच्चकला, तेसिं कयो संचयो” चू० । “इह अस्मिन् संसारे एकेयाम् असंयताना संयताभासाना वा केपाब्धिद् भोजनाय” शी० ॥ १३. एगता खे० जै० सं० सं० ॥ १४. प्पाता खं० सं० इ० ॥ १५. वा इ० हे १. २ विना । “जैः.....सार्धं संवनति त एव निजाः” शी० । दृश्यतां सू० ६४, ६६, ८१ ॥ १६. एगता खे० जै० सं० सं० इ० ॥ १७. तं पुव्वि हे १ ॥

६८. एवं जाणित्तु दुक्खं पत्तेयं सातं अणभिकंतं च खलु वयं संपेहाए खणं जाणाहि पंडिते !

जाव स्रोतपण्णाणा अपरिहीणा जाव नेत्तपण्णाणा अपरिहीणा जाव घाण-
पण्णाणा अपरिहीणा जाव जीहपण्णाणा अपरिहीणा जाव फासपण्णाणा
अपरिहीणा, इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं पण्णाणेहिं अपरिहीणेहिं आंयडुं सम्मं समणु- ५
वासेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ ११०० लोगविजयस्स पढमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[वीओ उद्देसओ]

६९. अरतिं आउट्टे से मेधावी खणंसि मुँके ।

७०. अणाणाए पुट्ठा वि एगे णियट्ठंति मंदा मोहेण पाउडा । ‘अपरिग्गहा १०
भविस्सामो’ समुट्ठाए लद्धे कामेऽभिगाहति । अणाणाए मुणिणो पंडिलेहेति । एत्थ
मोहे पुणो पुणो सण्णा णो हव्वाए णो पाराए ।

७१. ११०० विमुक्का हु ते जणा जे जणा पारगामिणो, लोभमलोभेण दुगुंछमाणे

१. एवं नास्ति सं० हे २, ३. ला० । “जाणित्तु इत्यादि” शी० । “इच्चेवं जाणिय परिवाते पोसणे परिहारे य अपडिपक्खदुक्खं” चू० ॥ २. पत्तेय सं० हे १. ला० इ० विना । “पत्तेय सातं, एक्केकं प्रति पत्तेयं, दुक्खं सातं वा” चू० ॥ ३. अणभिकंतं खे० जै० खं० शां० । “अणभिकंतं च इत्यादि” शी० ॥ ४. संपेहाए हे १ ॥ ५. सोयं सं० । सोत्तं इ० हे २. ला० ॥ ६. परिण्णाणा अपरिहायमाणा ला०, एवमग्रेऽपि । परिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं नेत्तपरिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं घाणपरिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं रसपरिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं फासपरिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं परिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं आयट्ठं हे १, २, ३. । परिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं चक्खुपरिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं घाणपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं रसपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं फासपण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं परिण्णाणेहिं अपरिहायमाणेहिं आयट्ठं इ० । अस्माभिस्तु चूर्णि-वृत्त्यनुसारी खे० जै० सं० खं० शां० पाठोऽत्र मूले स्वीकृत इति ध्येयम् ॥ ७. रसपरिण्णाणा ला० ॥ ८. अपरिहीयमाणा खे० जै० सं० खं० ला० ॥ ९. आयतट्ठं चूपा० शीपा० भाति ॥ १०. ण्ठं सम्मं अणुवासें चू० । ण्ठं समणुवासें शी० ॥ ११. पासें खे० जै० खं० ॥ १२. लोगविजयस्स नास्ति खे० सं० शां० ॥ १३. मुत्ते सं० ॥ १४. कामे अभिगां हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १५. पंडिलेहेति हे १, २, ३. ला० ॥ १६. विमुक्ता सं० विना । “विमुक्का इत्यादि” शी० । “विमुक्ता ते जणा जे जणा पारगामिणो.....पमातातो विमुक्का” चू० ॥ १७. लोभं अलोभेण हे १, २, ३. इ० । “ते पुण कंहं पारगामिणो ? भण्णति-लोभं अलोभेण दुगुंछमाणा” चू० ॥

लद्धे कामे णाभिगाहति । ^१विणा वि लोभं ^२निक्खम्म एस अकम्मे जाणति पासति, पडिलेहाए णावकंखति, एस अणगारे ^३त्ति पवुच्चति ।

७२. अहो य रातो यं परितप्पमाणे कालाकालसमुट्ठायी संजोगट्ठी अट्ठालोभी आलुंप्पे संहसकारे विणिविड्ढचित्ते एत्थ सत्थे पुणो पुणो ।

५ ७३. से आतवले, से णातवले, से मित्तवले, से पेच्चवले, से देववले, से रायवले, से चोरवले, से अतिथिवले, से ^{११}किवणवले, से समणवले, इच्चेतेहिं विरूवरूवेहिं कज्जेहिं ^{१३}दंडसमादाणं सपेहाए भया कज्जति, पावमोक्खो त्ति मण्णमाणे अंदुवा आसंसाए ।

१० ७४. तं परिण्णाय मेहावी णेव सयं एतेहिं कज्जेहिं दंडं समारभेज्जा, ^{१६}णेव अण्णं एतेहिं कज्जेहिं दंडं समारभावेज्जा, णेवऽन्ने एतेहिं कज्जेहिं दंडं समारभंते समणुजाणेज्जा ।

एस मग्गे आरिएहिं पवेदिते जहेत्थ कुंसले णोवलिंप्पेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ * ^{२१}लोगविजयस्स विइओ उहेसओ सम्मत्तो * ॥

१. णोभिं खे० सं० इ० शां० विना ॥ २. विणएत्तु लोभं खं० हे १, ३. इ० । विणइत्तु लोभं हे २. ला० शीपा० । विणयेड लोभं खे० शां० । “कोयि पुण विणा वि लोभेण निक्खम्मइ जहा भरहो राया” चू० । “विणा वि लोहं इत्यादि” शी० ॥ ३. निक्खम्मइ हे १. चू० । निक्खम्मति खं० ॥ ४. त्ति वुच्चति खे० जै० सं० खं० । “पवुच्चति भिसं वुच्चति” चू० । ५. इतः पूर्वम् इच्छत्यं गढिए लोए वसति पमत्ते इत्यधिकः पाठश्चूणीं विद्यते व्याख्यातश्च । पूर्वापरतुलनया शोभनोऽप्ययं भाति । दृश्यतां सू० ६३ ॥ ६. य नास्ति सं० हे १, २, ३. ला० ॥ ७. ^१समुट्ठायी खे० जै० सं० खं० शा० ॥ ८. सहसकारे हे २, ३. ला० ॥ ९. णात(य सं०)वले से सयणवले से मित्तं सं० खं० । णातिवले से मित्तं सं० खं० विना । “णातवले सयणसंबंधो, ते वरं मम वलिया भवंतु, तेहि वलिएहिं अहं वलिओ अपरिभूतो य भविस्सामि” चू० ॥ १०. अतिथिवले खे० चू० ॥ ११. किविणं सं० हे ३. इ० ॥ १२. ^{११}रूवे(व सं०)कज्जेहिं खे० जै० सं० ॥ १३. दंडं समारभति चू० । दंडसमादाणं सपेहाए चूपा० ॥ १४. सपेहाए इ० हे २, ३. ला० । पेहाए खे० जै० । “सयं पेहाए सपेहाए” चू० । “एवं सप्रेक्षया पर्यालोचनया एवं संप्रेक्ष्य वा” शी० ॥ १५. अंदुवा संसाए खे० जै० ॥ १६. णेव (णोव जै० नेमू०) अण्णं च एतेहिं खे० जै० । णो अण्णं एतेहिं सं० । णेवऽण्णं एतेहिं हे १, २. ला० । नेवऽन्ने एतेहिं इ० हे ३ ॥ १७. ^{१६}रभावेज्जा, एणहिं कज्जेहिं दंडं समारभंते वि अण्णे ण (वि ण अण्णे सं०) समणुजाणेज्जा खे० जै० सं० शा० । दृश्यता मू० १७ ॥ १८. आयरिएहिं जै० इ० शां० चू० । दृश्यता मू० ८९ ॥ १९. कुयलो सं नोव इ० ॥ २०. ^{२१}लिप्पे हे १, २, ३. चू० इ० ॥ २१. एतदन्नंगनपाट्ठयाने वीओ उहेसओ सम्मत्तो सं० । विइओ खे० जै० । वियओ खं० शां० ॥

[तइओ उद्देसओ]

७५. 'से असइं उच्चागोए. असइं णीयागोए । णो हीणे, णो अतिरित्ते । णो पीहए ।

इति संखाए 'के गोतावादी ? के माणावादी ? कंसि वा एगे 'गिज्झे ?

तम्हा पंडिते णो हरिसे, णो कुज्जे ।

५

७६. भूतेहिं जाण पडिलेह सातं । समिते एयाणुपस्सी । तं जहा—अंधत्तं चहिरत्तं मूकत्तं काणत्तं कुट्तं खुज्जत्तं वडभत्तं सामत्तं सवलत्तं । संह पमादेणं अणेगरूवाओ जोणीओ 'संधेति, विरूवरूवे फासे पंडिसंवेदयति ।

७७. से अचुज्झमाणे हतोवहते जाती-मरणं अणुपरियट्टमाणे ।

जीवियं पुढो पियं इहमेगेसि माणवाणं 'खेत्त-वत्थु ममायमाणाणं । आरत्तं १०
विरत्तं मणि-कुंडलं सह हिरण्णेण इत्थियाओ परिगिज्झ तत्थेव रत्ता । ण एत्थ
तवो वा दमो वा णियमो वा दिस्सति । संपुण्णं चाले 'जीविउकामे लालप्पमाणे
मूढे विप्परियांसमुवेति ।

७८. इणमेव णावकंखंति जे जणा धुवचारिणो ।

जाती-मरणं परिण्णाय चर संकमणे दढे [॥ १ ॥]

१५

१. "भदन्तनागार्जुनीयास्तु पठति—एगमेगे खलु जीवे अतीतद्वाए असइं(ई प्र०)उच्चागोए असइं(ई प्र०) णीयागोए कंडगट्टयाए णो हीणे णो अतिरित्ते" चूपा० शीपा० ॥ २. असइं हे ३ । असयं हे १, २ ॥ ३. 'गोत्ते(ते प्र०) चू० । 'गोत्ति खं० ॥ ४. असतिं खे० जै० हे १, २. ला० इ० । असति हे ३ ॥ ५. इच्चेवं चू० । इति संखाय इ० ॥ ६. के गोतावाते के माणावाते चू० ॥ ७. गिज्झति चू० ॥ ८. इतः पूर्वम् "नागार्जुनीया पठति—पुरिसेण खलु दुक्ख[वि]वेगगवेसएणं पुब्बि ताव जीवाभिगमे कायन्वे, जाव इच्छिताणिच्छितं सातासातं वियाणित्ता हिंसोवरती कायन्वा । एवं अहिंसतो सो भूतसातगवेसओ अलियादिआसवदार-विरतो जाव परिग्गहातो ।" चूपा० । "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—पुरिसे णं खलु दुक्खुन्वेए सुहेसए" शीपा० ॥ ९. 'एता अणुपस्सी' 'एयाणुपस्सी' उभयथा चूणौ ॥ १०. सहप्पमा० चू० इ० ॥ ११. संधाति खे० जै० चू० । संधाएति हे १, २, ३. ला० इ० । दश्यतां सू० ६ । "अणेगरूवाओ जोणीओ पुव्वभणियाओ विरूवरूवे फासे संधाति" चू० ॥ १२. पंडिसंवेदेइ हे १, २, ३. ला० इ० । परिसंवेदेति शां० शी० । दश्यतां सू० ६ ॥ १३. जाइमरणं चू० । जातीमरण सं० खं० ॥ १४. खेत्तं वत्थु मामेमा० खे० ॥ १५. मणिं हे १, २. ॥ १६. इत्थी० खं० शां० ॥ १७. जीविउं कामे जै० खेमू० ॥ १८. 'यासुवेति शां० खे० जैमू० खं० हे ३ ॥ १९. णा(णो खं०)वकंखति इ० खं० ॥ २०. 'मरण खं० हे १ ॥ २१. परिण्णाय चू० ॥ २२. चरे संक० इ० खं० हे १, २, ३. ला० शां० । चरऽसंक० सं० । चूर्णनुसारेण

णत्थि कालस्स णागमो ।

सव्वे पाणा पिआउया सुहसाता दुक्खपडिक्खला अप्पियवधा पियजीविणो जीवितुकामा । सव्वेसिं जीवितं पियं ।

७९. तं परिगिज्झ दुप्पयं चउप्पयं अभिजुंजियाणं संसिंचियाणं तिविधेण
५ जा वि से तत्थ मत्ता भवति अप्पा वा बहुगा वा से तत्थ गढिते चिद्धति भोय-
णाए । ततो से एंगदा विप्परिसिट्ठं संभूतं महोवकरणं भवति । तं पि से एंगदा
दायादा विभयंति, अदत्तहारो वा सेऽवहरति, रायाणो वा से विलुपंति, णस्सति
वा से, विणस्सति वा से, अगारदाहेण वा से डज्झति ।

इति से परस्सऽट्ठाए कूराइं कम्माइं चाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे
१० विप्परियांसमुवेति ।

मुणिणा हु एतं पवेदितं ।

अणोहंतरा एते, णो य ओहं तरित्ते ।

‘चरेऽसंकमणे’ ‘चर संकमणे’ इति पाठद्वयमत्र भाति । “चरे इति अणुमतत्थे, असंकितो
मणो जस्स स भवति असंकितमणो, ... जे एवं असंकमणो स एव दढो । .....अहवा
जेण संकमिज्जंति तं संकमणं, णाणादित्तिण मोक्खं संकमिज्जंति, तत्थ चर संकमणे दढे” चू० ।
“चर उद्युत्तो भव, क्व ? संकमणे, ... संकमणं चारित्रम्, तत्र । यदि वा अशङ्कमनाः
सन् संयमं चर(रे शीखं० २)” शी० ॥

१. ऽणागमो(मे इ०) खं० इ० ॥ २. “पियात्ते(त)गा पिओ अप्पा जेसिं ते पि[या]यगा”
चू० । पियायया शीपा० । “प्रिय आयतः—आत्मा ..... येषां ते तथा” शी० ॥ ३. सुहसाया
खे० जै० शां० सं० खं० चू० विना ॥ ४. पितं खे० जै० सं० खं० हे १ ॥ ५. दुप्पयं च चउ^०
खे० जै० ॥ ६. तिविधेण हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ७. एगता खे० जै० सं०खं० चू० ॥
८. विविहं परिसिट्ठं हे २ इ० विना । “एगता विपरिसिट्ठं...विविधेहि प्रकारे परिसिट्ठं
विप्परिसिट्ठं, जं भणितं वेडतभुत्तसेसं” चू० । “विविधं नानाप्रकारं परिशिष्टं प्रभूतत्वाद्
भुक्तोद्वरितं” शी० । चतुर्थेऽङ्के [सू० ८२] सर्वासु प्रतिषु ‘विपरिसिट्ठं’ ‘विप्परिसिट्ठं’
वा पाठो दृश्यते, अतोऽत्रापि स एव स्वीकृतोऽस्माभिः ॥ ९. एगता खे० जै० सं० खं० ॥
१०. दातारो वा सं० खं० खेमू० जैमू० । दातादा वा खेसं० । दायाया वा जै० । दातारो
संवयंति शां० । “दाया विभयंति, ण वा सव्वस्स अवहिज्जति, पित्तिपिंडादि दंति तेण
दातारो” चू० । “दायादाः पितृपिण्डोदकदानयोग्याः” शी० ॥ ११. विभवंति खं० हे ३ ॥
१२. अदत्तहारो वा से अवहरति हे ३. ला० । अदत्ताहारो वा से वहरंति ने० जै० सं० शां०
न्यं० । दृश्यतां सू० ८२ । “अदत्तहारो वा दस्युर्वाऽपहरति” शी० । “अदत्तहारी छिदेण
अग्निना वा रायाणो वा अवहरंति ति” चू० ॥ १३. णासति रे० जै० सं० न्यं० शां० ।
“णग्गनि चउप्पयादि सयमेव” चू० ॥ १४. सम्मूढे इ० । ‘सम्मूढे’ ‘मूढे’ उभयथा चू० ॥
१५. यासुवेनि रे० जै० सं० शां० ॥ १६. एयं पवेनियं रे० जै० सं० न्यं० ॥

अतीरंगमा एते, णो य तीरं गमित्तए ।

अपारंगमा एते, णो य पारं गमित्तए ।

आयाणिज्जं चै आदाय तम्मि ठाणे ण चिद्धति ।

वितहं पप्प खेत्तण्णे तम्मि ठाणम्मि चिद्धति [॥ २ ॥]

८०. उद्देसो पासगस्स णत्थि ।

५

वाले पुण णिहे कामसमणुण्णे अँसमितदुक्खे दुक्खी दुक्खाणमेव आँवट्ठं
अणुपरियंट्ठति ति वेमि ।

॥ : *लोगविजयस्स ततीयो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

८१. ततो से एँगया रोगसमुप्पाया समुप्पज्जंति । जेहिं वा सद्धिं संवसति १०
ते व णं एँगया ११णियगा पुर्व्वि पँरिवयंति, सो वा ते णियए पच्छा पँरिवएज्जा ।
णालं ते तव ताणाए वा सरणाए वा, तुमं पि तेसिं णालं ताणाए वा
सरणाए वा ।

१. ०गमा य एते इ० सं० । ०गमा या एते खे० जै० ॥ २. वि खं० ॥ ३. आयात खे० जै० सं० ॥ ४. ट्ठाणे खे० जै० खं० ॥ ५. शां० खं० विना खेत्तण्णे खे० जै० । खेयण्णे सं० हे १, २, ३. ला० इ० । 'खेत्तण्णे' 'खेयण्णे' उभयथा चू० । "गिण्हियव्वं आदाणीयं । किं च तं ? पंचविहो आयारो । तम्मि आदाणियउवदेसट्ठाणे ण चिद्धति, ण करेति तं उवदेसं । एवं सो ण अप्पाणं तारयति, ण परं । तं तेसिं दरिसणं उवदेसचिद्धितं वा वितहं पप्प खेयण्णे, तेण प्रकारेण तहा, ण तहा वितथा कुत्तित्थिया करेति । खेत्तण्णो पंडितो तम्मि इति तहिं आदाणीयउवदेसट्ठाणे चिद्धतीति आयरति, जं भणितं ण अतियरति । तस्स एवंविहस्स नाणिस्स उद्देसो पासगस्स णत्थि । अहवा आदाणियस्स आणाए तम्मि ठाणे...संसारट्ठाणे, ण चिद्धइ, जो पुण तं आणं वितहं पप्प अखेत्तण्णे वितहं करेत्ता अखेत्तण्णे अपंडितो से तहिं चेव संसारट्ठाणे चिद्धति ।" चू० ॥ ६. ट्ठा० हे १ विना ॥ ७. असमियदुक्खी चू० ॥ ८. अट्ठं इ०, दृश्यतां सू० १०५ ॥ ९. ०यत्ति(ति खं०) त्ति खे० खं० ॥ १०. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने '॥ ३ ॥' खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ११. एगता खे० जै० खं० शां० ॥ १२. ०प्पात्ता खं० इ० ॥ १३. ते वा हे १, २. ला० इ० विना । "त एवैकदा निजाः" शी० । दृश्यतां सू० ६४, ६६, ६७ ॥ १४. एगता खं० शां० ॥ १५. णितगा खे० खं० ॥ १६. परिचयंति खं० जै० । परिचयंति चू० ॥ १७. परिचएज्जा हे ३ ॥

८२. जाणित्तु दुक्खं पत्तेयं सायं, भोगामेव अणुसोयंति, इहमेगेसिं माणवाणं
तिविहेण जा वि से तत्थ मत्ता भवति अप्पा वा बहुया वा से तत्थ गढिते
चिद्धति भोयणाए । ततो से एँगया विप्परिसिद्धं संभूतं महोव्वकरणं भवति । तं
५ ११ विलुं पति, णस्सति वा से, विणस्सति वा से, अगारदाहेण वा से डज्झति ।

इति से परस्स अट्ठाए कूराइं कम्माइं बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे
विप्परियांसमुवेति ।

८३. आसं च छंदं च ११ विगिंच धीरे ।

तुमं चेव १२ तं सल्लमाहट्ठु ।

१० जेण सिया तेण गो सिया ।

इणमेव णावबुज्झंति जे जणा मोहपाउडा ।

८४. १३ थीभि लोए पँव्वहिते ।

ते भो ! वदंति एयाइं आयतणाइं ।

से दुक्खाए मोहाए माराए णँगगाए नरगतिरिक्खाए ।

१५ सततं मूढे धम्मं णाभिजाणति ।

१. पत्तेय इ० हे १, २, ३. ला० चू० ॥ २. ०मेकेसिं खे० जै० सं० खं० । “इह माणुस्से एगे...
माणवा” चू० । “भोगामेवेत्यादि । भोगाः शब्द-रूप-गन्ध-रस-स्पर्शविषयाभिलाषाः, तानेवाणु-
शोचयन्ति । ... ईदृशश्चाव्यवसायः केषाञ्चिदेव भवतीत्याह—इहमेगेसिमित्यादि ।” शी० ॥
३. बहु वा खे० जै० सं० खं० ॥ ४. एगता खं० शा० ॥ ५. विपरि० खे० जै० सं० विना ॥
६. ०वगरणं सं० खं० ॥ ७. एगता खे० खं० शा० ॥ ८. दायारो वा खं० । दायादा वा
खे० जै० सं० शा० ॥ ९. अदत्ताहारो खं० ॥ १०. हे २ विना—से हरंति खे० जै० सं० शा०
इ० । से हरति हे १. ला० । से वहरंति खं० । से अवहरति हे ३ । “तस्य हरति” शी० ।
इदयता मृ० ७९ ॥ ११. विलुं पति खे० जै० सं० ॥ १२. कूराणि कम्माणि शा० खे० जै०
सं० खं० ॥ १३. सम्मूढे हे १, २. ला० इ० ॥ १४. ला० खं० विना—०यास उवेइ हे १ ।
०यासुवेति अन्यत्र । “से तत्थ गढिते जाव विप्परियामुवेति एत पुव्वभणितं” चू० ॥
१५. विविच्च खे० जै० सं० । विगिंचि खं० । विक्किंच चू० ॥ १६. तं नास्ति खं० ॥
१७. थीभि खे० खं० । थीहि सं० । “थीभि इत्यादि” शी० । “थीभि भिसं [प]गारेहि
वा वदिनो पव्वहितो” चू० ॥ १८. पव्वधिप् खे० ॥ १९. णरगाए विरिक्खाए खे० शा० ।
चूर्थपेक्षया अयं पाठः सद्गतः प्रतीयते । “णरगाए नि मतो नरएस्स उव्वज्जड, ततो उव्वट्ठिता
निरिण्णु ।” चू० । “नरगाए नरकाय नरकगमनार्थम्, पुनरपि नरगतिरिक्खाए ततोऽपि
नरकादुद्धृत्य निरक्ष तत्र प्रभवति” शी० ॥

८५. उदाहु ^१वीरे—अप्पमादो महामोहे, अलं कुसलस्स पमादेणं, ^२संतिमरणं संपेहाए, मेउरधम्मं संपेहाए । णालं पास । अलं ते एतेहिं । एतं पास मुणि ! महब्भयं । णातिवातेज कंचणं ।

८६. एस वीरे पंसंसिते जे णं^० णिव्विज्जति आदाणाए ।

ण मे देति ण कुप्पेजा, थोवं लंद्धुं ण खिसए ।

५

^३पडिसेहितो परिणमेजा ।

एतं मोणं समणुवासेजासि ति बेमि ।

॥ * ^३लोगविजयस्स चउत्थो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[पंचमो उद्देसओ]

८७. जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं ^१लोगस्स कम्मसमारंभा कैज्जति । तं १०
जहा—अप्पणो से पुत्ताणं धूताणं सुण्हाणं णातीणं धातीणं रीईणं दासाणं
दासीणं कम्मकराणं कम्मकरीणं आदेसाए पुढो पहेणाए सामासाए पातरासाए
^२संणिहिसंणिचयो कैज्जति इहमेगेसिं माणवाणं भोयणाए ।

८८. समुद्धिते अणगारे औरिए आरियपण्णे आरियदंसी अयं संधी ति
अदक्खु ।

१५

१. धीरे हे १. २ ॥ २. संतिमरणं पेहाए चू० ॥ ३. सप्पेहाए खे० जैमू० ॥ ४. सप्पेहाए सं० । संपेहाए हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ५. पस्स चू० ॥ ६. अलं तवेएहिं इ० हे २. ला० । अलं तेहिं खेमू० शां० । अलं तवेहिं खेसं० । “अलं तव कामभोगेहिं ति वक्कसेसं । अहवा अग्वावाहसुहं अलं तव सुहाए ति ।” चू० । चूर्ण्यनुसारेण ‘अलं तव’ इत्येवात्र पाठो भाति ॥ ७. पस्स चू० । “एयं पस्सेत्यादि” शी० ॥ ८. मुणी इ० हे १, २, ३. ला० चू० । मुणी म० इत्यतः परमेकं पत्रम् इ० प्रतौ नोपलभ्यते ॥ ९. णमंसिते चूपा० ॥ १०. ला० चू० विना—णिव्विज्जति खे० जै० सं० । णिव्विज्जति खं० हे १, २, ३ ॥ ११. लद्धू सं० ॥ १२. पडिलाभिते परिणमे चूपा० । पडिलाभिओ परिणमेजा शीपा० ॥ १३. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० शां० खं० ॥ १४. जमिणं विरूवरूवेहिं सत्थेहिं विरूवरूवाणं अट्टाए तं जहा—अप्पणो से चूपा० ॥ १५. लोकस्स खे० जै० ॥ १६. किज्जति हे २ ॥ १७. सुण्हाणं चूर्णौ न दृश्यते ॥ १८. रातीणं खे० जै० खं० शां० ॥ १९. कम्मगराणं कम्मगरीणं सं० चू० ॥ २०. संणिहिसंणिचये खे० जै० शां० । सण्णिधिसंचयो चू० ॥ २१. किज्जति हे २ ॥ २२. इहमेकेसिं खे० जै० खं० ॥ २३. आयरिए आयरियपण्णे आयरियदिट्ठी चू० ॥ २४. अयं संधि ति(त्ति खं०) खे० जै० सं० शां० खं० । अयं संधिमदक्खु शीपा० । “अयं संवीति अयमिति प्रत्यक्षीकरणे, संधाणं संधि, जं भणितं भिक्खाकालो ।...अहवा नाण-दंसण-चरित्ताइं भावसंधी । ताइं लभित्ता” चू० ॥ २५. अदक्खु सं० खं० शी० विना ॥

से णाँइए, णाइआवए, न समणुजाँणए ।

सव्वामगंधं परिणाय गिरामगंधे परिव्वए ।

अँदिस्समाणे कय-विक्रएसु । से ण किणे, ण किणावए, किणंतं णं समणुजाणए ।

५ से भिक्खू कालण्णे बाँलण्णे मातण्णे खेयण्णे खण्यण्णे विणयण्णे समयण्णे
भावण्णे परिगंहां अममायमाणे कालेणुट्ठाई अँपडिण्णे । दुहतो छित्ता णियाइ ।

८९ वत्थं पडिग्गहं कंबलं पादपुंछणं उग्गहं च कडासणं एतेसु चेव
जाँणेज्जा ।

लद्धे आहारे अणगारो मातं जाणेज्जा । से जहेयं भगवता पवेदितं ।

लभो त्ति णं मज्जेज्जा, अलभो त्ति ण सोएज्जा, बहुं पि लँहुं ण णिहे ।

१० परिग्गहाओ अँप्पाणं अवसक्केज्जा । अँण्णहा णं पासए परिहरेज्जा ।

१. णाइए णातीआतिए खे० जै० । णाइए णातीआवए सं० । णादिए नादि(दी हे ३)यावए हे १, २, ३. ला० । “से ण आतिए, ण आतियावए, अणेसणिज्जं णातिए, णातियावए, णण्णं अणुमोदए” चू० ॥ २. °जाणे त्ति खं० । °जाणति हे ३ । °जाणइ त्ति हे २ ॥ ३. °गंधो हे १, २, ३. चू० ॥ ४. अदिस्समाणो खे० जै० शां० खं० । अदिस्समाणो हे १, २ । “अदिस्स इत्यादि” शी० । अदिस्समाणो कय-विक्रयेहि चू० ॥ ५. ण समणुजाणइ हे १, २, ३. ला० । णाणुमोदए चू० ॥ ६. से कालण्णे वालण्णे चू० । ७. “बालण्णे, बलं जानातीति बलज्जः, छान्दसत्वाद् दीर्घत्वम्” शी० ॥ ८. “खित्तं जाणति खित्तण्णो भिक्खायरियाकुसलो.....एवमादी खित्तं जाणति खित्तण्णो” चू० । “खेय(द प्र०)जे, खेदः-अभ्यासः.....खेदज्जः, अथवा क्षेत्रज्जः” ॥ ९. खण्यण्णे चू० । “खणयन्ने, क्षण एव क्षणकः अवसरः,.....तं जानातीति” शी० ॥ १०. °ण्णे समयण्णे विणयण्णे भावण्णे खं० शा० खे० जै० । °ण्णे समयण्णे परसमयण्णे विणयण्णे भावण्णे सं० । °ण्णे विणयण्णे ससमयण्णे परसमयण्णे भावण्णे हे १, २ ला० । “तथा समयन्ने, स्वसमय-परसमयौ जानातीति” शी० ॥ ११. °ग्गहमममा° खं० ॥ १२. कालेणुट्ठाइ खेमू० जै० सं० । कालाणुट्ठायी हे २ । कालेणुट्ठाइ चू० । “काले [अ गीखं०]णुट्ठाई.....कालानुष्ठायी” शी०, एतदनुसारेण कालेणुट्ठाई इति पाठोऽत्र सम्मतः, किन्तु अष्टमाध्ययनस्य तृतीयोद्देशकेऽस्यैव सूत्रस्य व्याख्यायां “कालेनोत्थायी” [शी०] इति व्याख्यातं शीलाचार्यैः, तदनुसारेण तु कालेणुट्ठाई इत्येव पाठो भवेत्, चूर्णावपि “उट्ठाणग्गहणा” इति पदमत्र दृश्यत इत्यपि ध्येयम् ॥ १३. अँपडिण्णे खं० हे ३. शीखं० ॥ १४. “एतेसु चेव जाणुज्जा .....जाणुज्जा मग्गिज्जा” चू० ॥ १५. आहारेऽणगारो सं० जै० खे० ॥ १६. ण य मज्जेज्ज त्ति .....अलामे व ण सोणुज्जा चू० ॥ १७. सोयए खे० जै० खं० शां० विना । “शोकं न कुर्यान्” शी० ॥ १८. लँहुं खं० ॥ १९. “अप्पाणं सक्केज्ज, अवसक्कणं अपवत्तणं” चू० । चूर्णो पुनः पुनरपीदृश एव पाठः ॥ २०. अण्णतरेण पासएण परिहरिज्जा चूपा० । “इमं अजं इमं च अजं अजतरं, पासणं णाम नीमरणोवातो, तं जहा-ण मम एतं, आयस्सिदसंतं, परिहारो दुविहो धारणापरिहारो य उवभोगपरिहारो य” चू० ॥

एस मग्गे आरिण्हिं पवेदिते, जहेत्थ कुसले णोवल्लिपिज्जासि त्ति बेमि ।

९०. कामा दुरतिक्रमा । जीवियं दुप्पडिबूहगं ।

कामकामी खलु अयं पुरिसे, से सोयति जूरति^१ तिप्पति पिडुति परितप्पति । -

९१. आयतचक्खू लोगविपस्सी लोगस्स अहेभागं जाणति, उड्डं भागं जाणति, तिरियं भागं जाणति, गढिए अणुपरियट्टमाणे ।

५

संधिं विदित्ता इह मच्चिएहिं,

एस वीरे पसंसिते जे बद्धे पडिमोयए ।

९२. जँहा अंतो तहा बाहिं, जहा बाहिं तहा अंतो ।

अंतो अंतो पृतिदेहंतराणि पासति पुँढो वि सवंताइं । पंडिते पडिलेहाए ।

से मतिमं परिण्णाय मा य हु लालं पच्चासी । माँ तेसु तिरिच्छमप्पाणमा- १०
वातए ।

९३. कासंकसे खलु अयं पुरिसे, बहुमायी, कडेण मूढे,

पुँणो तं करेति लोभं, वेरं वड्ढेति अप्पणो ।

जमिणं परिकहिज्जइ इमस्स चेव पडिबूहणताए ।

१. आयरिण्हिं शां० चू०, दृश्यतां सू० ७४ ॥ २. णोवल्लि(लिं खेसं०)प्पेज्जासि खे० जै० खं० शां० । णोवल्लिपिज्जासि हे १, २, ३. । ण लिप्पिज्जासि चू० ॥ ३. बूहणं हे १, २, ३. ला० ॥ ४. तिप्पति परित्त(त सं०)प्पति पिडुति खे० जै० सं० शां० । त(त्ति खं० हे १)प्पति परित्तप्पति चू० खं० हे १ । “तिप्पह त्ति.....तेपते.....निर्मर्यादो भवतीति यावत् । तथा शारीर-मानसैर्दुःखैः पीड्यते । तथा परि...तप्यते” शी० । “तप्पति त्ति काय-वाय-मणेहि त्ति तिहि तप्पति । बहि अतो य तप्पति परित्तप्पति” चू० ॥ ५. लोकस्स खे० जै० ॥ ६. अहोभागं हे १, २, ३. ला० । अग्गेभावं.....अहेभावं । एवं तिरियं उड्डं च” चू० ॥ ७. जधा अंतो तधा बाहिं जधा खं० ॥ ८. बाही जहा बाही सं० ॥ ९. पुढो वि सवंताइं खे० जै० हे १, २, ३. । “पुढो वीसवंताइं पिहु वित्थारे,.....भिसं विविहेहि वा पगारेहिं.....स्रवन्ति पुढो वीसवंताइं” चू० । “पृथगपि प्रत्येकमपि, अपिशब्दात् कुष्ठाद्यवस्थायां यौगपद्ये-नापि स्रवन्ति” शी० । १०. परिण्णाय हे १, २, ला० चू० ॥ ११. लालपच्चासी खे० ॥ १२. मा तिरिच्छं चू० खेमू० ॥ १३. कासंकसे हे १. खे० जैसं० शां० । “कासंकसे इत्यादि” शी० । कासंकसे हु पुरिसे चू० ॥ १४. खलु अंतं पुरिसे सं० । खलु अंतं पुरिसे खे० शां० । यं खलु पुरिसे हे १, २ ॥ १५. बहुमादी खे० शां० ॥ १६. “पुणो तं करेति...लोगं करेति, नरगादिभवलोगं करेति णिव्वत्तेति” चू० ॥

अमरायइ महासङ्की । अट्टमेतं तुं पेहाए । अपरिण्णाए कंदति ।

९४. "से तं जाणह जमहं वेमि । तेइच्छं पंडिए पवयमाणे से "हंता छेत्ता भेत्ता लुंपित्ता विलुंपित्ता उद्वइत्ता 'अकडं करिस्सामि' ति मण्णमाणे, जस्स वि य णं करेइ ।

५ अलं बालस्स संगेणं, जे वा से करीति बाले ।
णं एवं अणगारस्स जायति ति वेमि ।

॥ * "लोगविजयस्स पंचमो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[छट्टो उद्देसओ]

१५. "से तं संबुज्झमाणे आयाणीयं समुद्वाए तम्हा पावं कम्मं णेव कुज्जा
१० ण कारवे ।

९६. "सिया तंत्य एकयरं विप्परामुसति छसु अण्णयरम्मि कप्पति । सुहंती लालप्पमाणे सएण दुक्खेण मूढे "विप्परियांसमुवेति । सएण विप्पमाणे पुढो वयं पकुव्वति जंसिमे पाणा पव्वहिता ।

१. अमराइ खे० जै० शां० चू० ॥ २. तुवेहाए खे० चू० । "अट्टमेतं तुवेहाए । अट्टो णाम अट्टज्झाणोवगतो राग-दोसट्ठितो वा, तमेवं उवेहाए पेच्छाहि ताव" चू० । "अट्ट इत्यादि, अर्त्तिः शारीरमानसी पीडा, तत्र भव आर्त्तः, तमार्तम्...प्रेक्ष्य दृष्ट्वा" शी० ॥ ३. अपरिण्णाये(ए शां०) कंदंति खे० जै० शां० ॥ ४. से एवमायाणह खे० जै० शां० सं० चू० । "से एवमायाणह, से इति णिहेसे, जं इमं कहितं अच्चत्यं जाणह आयाणह जं वेमि" चू० । "से ति तदर्थे, तदपि हेत्वर्थे, यस्मात् कामा दुःखैकहेतवः तस्मात् तज्जानीत यदहं ब्रवीमि" शी० ॥ ५. हंता भेत्ता छेत्ता खे० जै० खं० चू० । शी० मध्ये हंता छेत्ता भेत्ता इत्येवंक्रमेण व्याख्यानम् । दृश्यतां सू० ६६ ॥ ६. लुंपइत्ता सं० । लुप्पं(लुप्प)त्तिता खे० । लुप्पत्तिता जै० ॥ ७. विलुंपित्ता नास्ति सं० चू० । विलुंपइत्ता खे० जै० । विलुंपित्ता खं० । दृश्यतां सू० ६६ ॥ ८. करेती खे० । करेई हे १, २ । करेति खं० । जस्स वि य.....करेति बाले इति पाठस्य चूर्णिः खण्डितत्वान्नोपलभ्यते ॥ ९. ण हु एवं चू० ॥ १०. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ११. से तं सं० खं० शां० ॥ १२. आताणीयं खे० जै० खं० । आताणीतं चू० ॥ १३. पावकम्मं खे० शां० । पावकम्म खं० । पावकम्म हे ३ । "पावं कम्मं ण कुज्जा णो...कारवे चू० ॥ १४. सिया खे० जै० खं० । "सिया [से] एगतरं विप्परामसति, सिया कयाइ से इति असंजतस्स निहेमो पमतसंजतो वा.....विविधं परामसति" चू० ॥ १५. तत्थेगयरे(रं हे ३) विपरां हे १, २, ३ ॥ १६. यरंमि हे १, २, ३. ला० । यरं शां० ॥ १७. से सुहंती चू० ॥ १८. सयेण खं० । सतेण हे १, २, ३. ला० ॥ १९. विपरिं हे २. ला० ॥ २०. यासुवेति हे १. ला० विना । विपरियासं एति चू० ॥

९७. पडिलेहाए णो ^१णिकरणाए । एस परिण्णा पवुच्चति कम्मोवसंती ।
 जे ममाइयमतिं जहाति ^३से जहाति ममाइतं ।
 से हु ^५दिट्ठपहे मुणी जस्स णत्थि ममाइतं ।
 तं परिण्णाय मेहावी विदित्ता लोगं, वंता लोगसण्णं, से मतिमं ^५परक्कमेज्जासि
 त्ति वेमि ।

५

९८. णारतिं ^१सहती वीरे, वीरे ^१णो सहती ^१रतिं ।
 जम्हा अविमणे वीरे तम्हा ^{१०}वीरे ण रज्जति ॥ ३ ॥

९९. ^{११}सद्दे फासे ^{१२}अधियासमाणे णिव्विद ^{१३}णंदिं इह जीवियस्स ।
^{१४}मुणी मोणं समादाय धुणे कम्मसंरीरगं ।
 पंतं लूहं सेवंति ^{१५}वीरा संम्मत्तदंसिणो ।

१०

एस ओघंतरे मुणी तिण्णे मुँत्ते ^{१६}विरते वियाहिते त्ति वेमि ।

१००. दुँव्वसुमुणी अणाणाए, तुच्छए गिलाति वत्तए ।

१०१. ऐस वीरे पसंसिए अच्चेति लोगसंजोगं । एस णाए पवुच्चति ।

जं दुक्खं पवेदितं ईह माणवाणं तस्स दुक्खस्स कुसला ^{१७}परिण्णमुदाहरंति, ईति
 कम्मं परिण्णाय सव्वसो ।

१५

जे अणण्णदंसी से अणण्णारामे, जे ^{१८}अणण्णारामे ^{१९}से अणण्णदंसी ।

१. णिकरणा । चू० ॥ २. ममातिथिमतिं सं० चू० विना ॥ ३. से चयति खे० जै० सं० शां०
 खं० ॥ ४. दिट्ठमए सं० खं० सं० हे १, २. ला० चूपा० शीपा० । दृश्यतां सू० ११२ ॥
 ५. परिक्रं सं० चू० विना । दृश्यतां सू० १११ ॥ ६. णारतिं सहते हे १, २, ३. ला० ।
 “णारइमित्याद्यनुष्टुप्” शी० ॥ ७. ण सहति चू० ॥ ८. रतिं खं० हे १, २ ॥ ९. जम्हा
 अविमणो वीरो तम्हादेव विरज्जते चू० ॥ १०. धीरे खे० ॥ ११. सद्दे फासे य चू० ॥
 १२. अहियां खे० जै० खं० विना ॥ १३. णंदी हे १, २. चू० ॥ १४. मुणी मोणं
 समायाए “धुण कम्मसरीरं चू० । “धुनीयात् कर्मशरीरकं(रं प्र०)” अथवा धुनीहि विवेचय”
 शी० । दृश्यता पञ्चमाध्ययने तृतीयोद्देशकान्ते ॥ १५. सरीरं खं० ॥ १६. धीरा सं० ला० ॥
 १७. समत्तं खं० हे २ । “समत्वदर्शिनः.....सम्यक्त्वदर्शिनो वा” शी० ॥ १८. “मुच्चमाणे
 मुक्के” मुक्को विरते त्ति य एगट्ठा” चू० ॥ १९. विरते नास्ति खं० । विरत्ते हे १, २, ३.
 ला० ॥ २०. दुव्वसू मुणी चू० ॥ २१. एस वीरे पसंसिए न दृश्यते चू० । एस सुव(द खं०)सू
 वीरे खं० हे २ ॥ २२. इध खे० जै० खं० ॥ २३. पतिण्णं खे० जै० ॥ २४. इति कम्म
 सं० खं० विना । “इति कम्म इत्यादि” शीखं० २ । “इति कम्मं परिण्णाए” चू० ॥
 २५. अणण्णारामे खं० ॥ २६. से णियमा अणण्णदिट्ठी चू० ॥

१०२. जंहा पुण्णस्स कत्थति तहा तुच्छस्स कत्थति^१ ।

जंहा तुच्छस्स कत्थति तंहा पुण्णस्स कत्थति ।

अवि य हणे अण्णातियमाणे । एत्थं पि जाण सेयं ति णत्थि ।

केऽयं^२ पुरिसे कं च णए ।

५

१०३. एस वीरे पसंसिए जे बद्धे पडिमोयए,

उड्ढं अहं तिरियं दिसासु,

से सव्वतो सव्वपरिण्णाचारी ण लिप्पति छणपदेण वीरे ।

१०४. से मेधावी जे अणुग्घातणस्स खेत्तण्णे जे य बंधपमोक्खमण्णेसी ।

कुसले पुण णो बद्धे णो मुक्के ।

१०

से जं च आरमे, जं च णारमे, अणारद्धं च णं आरमे ।

छणं छणं परिण्णाय लोगसण्णं च सव्वसो ।

१०५. उद्देसो पासगस्स णत्थि ।

बाले पुण णिहे कामसमण्ण्णे असमितदुक्खे दुक्खी दुक्खाणमेव अण्वट्ठं
अणुपरियट्ठति त्ति वेमि ।

१५

॥ ^३वीयमज्झयणं लोगविजयो सम्मत्तं ॥

१, ५. जघा खं० ॥ २, ३. कत्थती हे १, २, ३. ला० । एवमग्रेऽपि ॥ ४, ८. इदं कत्थति चूर्णो न दृश्यते ॥ ६. कहिज्जति चू० ॥ ७. तथा खं० ॥ ९. अणाद्दयमाणे हे १, २, ३ ॥ १०. के अयं चू० ॥ ११. अहे चू० ॥ १२. परिण्णं हे १, २, ३. ला० । 'परिण्णा' इति 'परिण्ण' इत्युभयथा चूर्णो ॥ १३. छणपदेण खेमू० सं० हे १. । चूर्णो क्वचित् प्रतौ छणपदेण इति पाठः क्वचिच्च छणपदेण इति पाठः ॥ १४. चू० विना-अणुग्घातणस्स खेत्तण्णे खं० । अणस्स उग्घात(य सं०)णखेत्तण्णे खेमू० जै० सं० । अणुग्घातणखेत्तण्णे खेसं० शां० । अणुग्घायणस्स खेयण्णे अन्यत्र ॥ १५. जं खं० हे २, ३ ॥ १६. जजं खं० ॥ १७. 'अणारद्धं च ण आरमे' इत्ययं पाठश्चूर्णिकृतः सम्मतो न वेति सन्देहोऽस्माकम् । द्रष्टव्या चूर्णिः । शां० प्रतावपि नास्त्ययं पाठः ॥ १८. णारमे सं० ॥ १९. "दुक्खी दुक्खावट्ठमेव अणुपरियट्ठति त्ति वेमि दुक्खाणं आवट्ठो दुक्खावट्ठो" चू० ॥ २०. जै० खेसं० विना-अट्ठं अणुं सर्वत्र । "दुःखानामेवा[व शां० १]र्तमनुपरिवर्तते" श्रीसू० २, अजि० । दृश्यतां सू० ८० । "यावत्तावज्जीविताऽऽवर्तमान-देवकुल-प्राकारैवमेवे वः" [मि० ८।१।२७१] इति सूत्रानुसारेण 'आवर्त'शब्दस्यापि 'अट्ठ' इति रूपं भवेदित्यपि ध्येयम् ॥ २१. वीयज्जं सं० ॥

तद्वञ्जं अज्झयणं 'सीओसणिज्जं'

[पढमो उद्देसओ]

१०६. सुत्ता अमुणी मुणिणो सैया जागरंति ।

लोगंसि जाण अहियाय दुक्खं ।

५

समयं लोगस्स जाणित्ता एत्थ सत्थोवरते ।

१०७. जस्सिमे सद्दा य रूवा य गंधा य रसा य फासा य अभिसमण्णागता भवंति 'से आतवं णाणवं' वेयवं धम्मवं बंभवं पण्णाणेहिं परिजाणति लोगं, मुणी ति वच्चे धम्मविदु त्ति अंजू आवट्टसोए संगमभिजाणति । 'सीतोसिणच्चागी से णिगंथे अरति-रतिसहे फारुसियं णो वेदेति, जागर-वेरोवरते वीरे ! एवं दुक्खा पमोक्खसि । १०

१०८. जरा-मच्चुवसोवणीते णरे सततं मूढे धम्मं णाभिजाणति ।

पासिय आंतुरे पाणे अप्पमतो परिव्वए ।

मंतां एयं मतिमं पास,

आरंभजं दुक्खमिणं ति णच्चा,

मायी पमायी पुणरेति गब्भं ।

१५

उवेहमाणो सद्द-रूवेसु 'अंजू मारामिसंकी मरणा पमुच्चति ।

१. अमुणी सया मुणिणो सया जै० ॥ २. सत्ता खे० खं० । सययं हे १, २, ३. ला० ॥ ३. लोगंसि खे० जै० सं० खं० ॥ ४. से यातवं खे० जै० सं० खं० शां० । "से आतवि वेतवि" पढिज्जति य-से आतवं" चू० । से आयवं शी० । से आयवी शीपा० ॥ ५. णाणवं नास्ति चू० । णाणवी शी० । णायवं खेमू० जै० सं० ॥ ६. वेदवी धम्मवी बंभवी चू० शी० ॥ ७. परियाणति लोगं खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ८. उजू खं० हे १, २ ॥ ९. संगमिणं भिजाणति चू० ॥ १०. सिउसिणं खे० जै० खं० ॥ ११. फरुसियं हे १, २, ३. खे० जै० ला० शां० ॥ १२. पमुक्खसि खं० । पमुच्चसि(ति शां०) खे० जै० सं० शां० । "पमोक्खसि ...भिसं प्रकारेहि वा मुच्चति सुत्तदोसाओ" चू० ॥ १३. मच्चूवसोवणीते खे० जै० सं० खं० शां० ॥ १४. आतुरप्पाणे खे० जै० शां० । आतुरपाणे हे २. खं० । आतुरिण पाणे हे १ । "आतुर मो पाणे.....मो इति पदं वक्कपूरणे" चू० ॥ १५. मन्ता खं० । मंता एतं सहितं ति पास चूपा० ॥ १६. माई पमाया पुण सं० इ० । मादी पमाया पुणं खे० जै० शां० । मादी पमादी खं० । "मायी पमादा(दी) पुणरेति, मायी पमाती य मायिप्पमाति, अहवा मायी णियमा पमादी" चू० ॥ १७. उजू हे १, २, ३. ला० खं० इ० ॥ १८. मारावसक्की चूपा० ॥

१०९. अप्पमत्तो कामेहिं, उवरतो पावकम्मोहिं, वीरे आंतगुत्ते खेयण्णे ।
जे पज्जवजातसत्थस्स खेतण्णे से असत्थस्स खेतण्णे । जे असत्थस्स खेतण्णे
से पज्जवजातसत्थस्स खेतण्णे ।

११०. अकम्मस्स ववहारो ण विज्जति ।

५

कम्ममुणा उवाधि जायति ।

१११. कम्मं च पडिलेहाए कम्ममूलं च जं छणं,
पडिलेहिय सव्वं समायाय दोहिं अंतोहिं अदिस्समाणे तं परिण्णाय मेधावी
विदिता लोणं वंता लोणसण्णं से मतिमं परक्कमेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ * 'सीओसणिज्जस्स पढमो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

१०

[बीओ उद्देसओ]

११२. जातिं च बुद्धिं च इहउज्ज पास, भूतोहिं जाण पडिलेह सातं ।
तम्हाडतिविज्जं परमं ति णच्चा सम्मत्तदंसी ण करेति पावं ॥ ४ ॥

१. उवरतो पावेहिं कम्मोहिं इ० चू० ॥ २. आयगुत्ते जे खेयन्ने हे १, २, ३. ला० जै० इ० ॥
३. खेयण्णे नास्ति खेमू० चू० ॥ ४. खेत्तण्णे खं० । खेयण्णे हे १, २, ३. इ० शां० ॥
५. चू० विना-खेयण्णे खे० जै० हे १, २, ३. शां० ला० इ० । खेदण्णे सं० खं० ॥ ६. खेदण्णे
खं० ॥ ७. खेयण्णे इ० हे २, ३. ला० शां० । खेत्तण्णे इत्यपि चूणौ क्वचित् प्रतौ पाठः ॥
८. कम्मणा हे २, ३. ला० । कम्मणो इ० ॥ ९. उवधि खेमू० चू० । उवहि सं० । उवाही
इ० हे १, २, ३. ला० । “कम्ममुणा उवधि, उवधी तिविहो—आतोवही [कम्मोवही] सरीरोवही,
[तत्थ] अप्पा दुप्पउत्तो [आय]उवधी, ततो कम्मोवही भवति, ततो सरीरोवही भवति, सरीरोवहीओ
य ववहरिज्जति, तं जहा.....नेरईओ एवमादि” चू० । “उपाधीयते—व्यपदिइयते येने-
त्युपाधिः—विशेषणम्, स उपाधिः कर्मणा.....जायते, तद्यथा—.....मन्दमतिस्तीक्ष्णो वे-
त्यादि.....नारकः.....इत्यादि” शी० ॥ १०. कम्ममाहूय जंछणं चूपा० शीपा० ॥
११. समायात खे० जै० शां० । पडिलेहेहि य सव्वं समायाए चू० ॥ १२. माणेहिं शा० खेमू०
जै० । ‘माणो’ ‘माणेहिं’ उभयथा चू० ॥ १३. से मतिमं परिक्रं हे २. ला० आ० । से
मेधावी परिक्रं खं० । “स मेधावी मर्यादाव्यवस्थितः सन् पराक्रमेत” शी० । “महमं
परक्कमेज्जासि त्ति वेमि” चू० । दइयता सू० ९७ ॥ १४. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति ते०
जै० सं० खं० ॥ १५. “जाइं च इत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ १६. भूणहिं मायं पडिलेह जाणे
हे १, २, ३. ला० इ० ॥ १७. जाणे खेमू० जै० ॥ १८. चू० विना ‘तिविज्जो’ सर्वत्र । “अतीव
विद्या तत्त्वपरिच्छेदनी यस्यामावतिविद्यः” शी० । तम्हा निविज्जं परमं ति णया, विज्जन्ति
दे विदां अहवा अतिविण्णु” चू० । दइयतां मू० ११५ ॥ १९. सम्मत्तं सं० ॥

११३. उम्मंच पासं इह मच्चिएहिं, औरंभजीवी उ भयाणुपस्सी ।
कामेसु गिद्धा णिचयं करेंति, संसिच्चमाणा पुणरेति गन्मं ॥ ५ ॥

११४. अवि से हासमासज्ज, हंता णंदीति मण्णति ।
अलं चालस्स संगेणं, वेरं वड्ढेति अप्पणो ॥ ६ ॥

११५. तम्महाडतिविज्जं परमं ति णच्चा, आयंकदंसी ण करेति पावं ।
अंगं च मूलं च विगिंच धीरे, पलिछिंदियाणं णिक्कम्मदंसी ॥ ७ ॥

५

११६. एस मरणा पमुच्चति, से हु 'दिट्ठभये मुणी ।

लोगंसि परमदंसी विवित्तजीवी उवसंते समिते सहिते सदा जते कालकंखी
परिन्वए ।

चहुं च खलु पावं कम्मं पंगडं ।

१०

११७. सच्चंसि धितिं कुंक्वह । एत्थोवरए मेहावी सच्चं पावं कम्मं 'झोसेति ।

११८. अणेगचित्ते खलु अयं पुरिसे, से केयणं अरिहइ पूरंइत्तए ।

१. चू० शी० ला० विना-उमुंच खे० जै० खं० । ओमुंच सं० शां० । उमुच्च इ० हे १, २, ३ ।
“उम्मंच इत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ २. “आरंभजीवी तु भयाणुपस्सी.....महारंभपरिगहो
इधेव बंध-वह-रोध-मरणावसाणाइं भयाइं अणुपस्सति” चू० । “आरंभजीवी.....उभयं (भयं
शीखं०२) शारीर-मानसमैहिकामुष्मिकं वा द्रष्टुं शीलमस्येति स तथा” शी० ॥ ३. संसिच्चमाणा
खे० जै० सं० शां० । “सम्मं समत्थं वा सिच्चमाणो, मम्मणवणिओ व हिंसादीहिं आसवदारेहिं
अणिवारितप्पाणो” चू० । “संसिच्च” इत्यादि.....संसिच्चयमाना आपूर्यमाना” शी० ॥
४. पुणरेति हे ३ ॥ ५. “अवि से इत्यादिश्लोकः” शी० ॥ ६. संगाय चू० ॥ ७. वड्ढंति
खे० शां० । वड्ढति जै० हे ३. ला० इ० ॥ ८. “तम्हा इत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ९. तिविज्जो
खे० सं० खं० शां० । “तम्हा यिविज्जं परमं ति णच्चा । तम्हा वेरउवरमा विज्जं विद्वां” चू० ।
“तस्मादतिविद्वां” शी० ॥ १०. अगं च मूलं च विगिंच वीरे खे० जै० खं० चू० । मूलं च
अगं च वियेत्तु वीरो चूपा० । “धीरः अक्षोभ्यो धीराजितो वा” शी० । “भदंतणागज्जुणिया
तु पढंति-मूलं च अगं च वियेत्तु वीरे कम्मासवा वेति विमोक्खणं च । अविरता अस्सवे
जीवा, विरता णिज्जरेति ति” चू० ॥ ११. ०याण चू० ॥ १२. दिट्ठभए इ० खे० जै० विना ।
दिट्ठपहे चू० । दिट्ठवहे चूपा०, दिट्ठभए चूपा० । दृश्यता सू० ९७ ॥ १३. कालाकंखी इ० ।
“कालाकाङ्क्षी” शी० ॥ १४. परिन्वत्ते खं० शां० ॥ १५. पापकम्मं खं० इ० ॥ १६. पयडं सं० ।
पगडं नास्ति चू० ॥ १७. सच्चंसि खं० । सच्चे इ० । “सच्चे इत्यादि” शी० ॥ १८. कुक्वहा
इ० हे १, २, ३. ला० ॥ १९. सोसति खे० जै० सं० शां० । झोसन्ति खं० । “झोसेइ जं
भणितं सोसेति” चू० ॥ २०. पूरत्तित्ते इ० खे० जै० खं० । पूरत्तिए हे १, ३. ला० शां० ।
पूरंइ चू० ॥

से अण्णवहाए अण्णपरियावाए अण्णपरिग्गहाए जणवयवहाए जणवय-
परिवायाए जणवयपरिग्गहाए ।

११९. आसेवित्ता एयमट्ठं इच्चेवेगे समुद्धिता ।

तम्हा तं विइयं नासेवते णिस्सारं पासिय णाणी ।

उववायं चयणं णच्चा अण्णणं चर माहणे ।

से ण छणे, न छणावए, छणंतं णाणुजाणति ।

णिच्चिंदं णंदिं अरते पयासु अणोमदंसी णिसण्णे पवेहिं कम्मेहिं ।

१२०. कोधादिमाणं हणिया य वीरे, लोभस्स पासे णिरयं महंतं ।

तम्हा हि वीरे विरते वधातो, छिंदिज्ज सोतं लहुभूयगामी ॥ ८ ॥

१२१. गंयं परिण्णाय ईहज्ज वीरे, सोयं परिण्णाय चरेज्ज दंते ।

उम्मग्ग लद्धं इह माणवेहिं, णो पाणिणं पाणे समारभेज्जासि ॥ ९ ॥

त्ति वेमि ।

॥ * सीओसणिज्जस्स वीओ उहेसओ सम्मत्तो * ॥

१. अण्णा(ण जै०)परिआवए खे० जै० । अण्णपरियावाए शां० खं० । चूर्णनुसारेण अण्ण-
परितावाए भाति ॥ २. जाणवत्तवहाए खं० । जणवयवहाते खे० इ० ॥ ३. “पररट्ठमहणे वा
रायाणो जणवयं परितावयति” इति चूर्णनुसारेण जणवयपरितावाए इति पाठोऽत्र भाति । “परि-
वादाय.....ममोद्धटनाय” शी० ॥ ४. एतं अट्ठं खे० जै० खं० । एयं अट्ठं सं० । इममट्ठं इ० ।
“एयमट्ठं ति जो एसो जणवत्तवहाति भणितो” चू० ॥ ५. विइयं नो सेवते इ० हे २, ३. ला० ।
वीयं नो सेवे खे० जै० सं० खं० । वित्तिं नासेवए चू० । “द्वितीयं मृषावादमसंयमं वा नासेवते”
शीखं० ॥ ६. पासिया सं० ॥ ७. ओवायं इ० सं० । “ओ(उ—प्र०)वातं चयणं च णच्चा, उपपदं
उववातो” चू० ॥ ८. ‘णिच्चिज्ज’ इति ‘णिच्चिंद’ इत्युभयथा चूणौ ॥ ९. णंदी चू० हे १, २, ३ ॥
१०. णिसण्णो खं० हे १ विना ॥ ११. [पा]वेसु कम्मेसु चूपा० । “पढिज्जइ य [पा]वेसु कम्मेसु
पावं कोहादिकसाया” चू० ॥ १२. कोधादिमाणं खे० जै० । कोहादिमाणं अन्यत्र । “कोहादीत्यादि
वृत्तम्” शी० ॥ १३. हणया द वीरे चू० ॥ १४. तम्हा ति वीरे खं० । तम्हा त वीरे खे० जै० ।
तम्हादि वीरे सं० । “तम्हा ति(हि ?) वीरे, ही पादपूरणे” चू० ॥ १५. छिंदिज्ज इ० । चूर्णावपि
क्वचित् प्रतौ ॥ १६. “लहुभूतं अप्पाणं कामयति ।.....पढिज्जइ य—छिंदिज्ज सोतं ण हु भूतगामं,
भूतगामो चोद्दसविहो, तं इरियाड्जुत्तो [ण ८] छिंदिज्जा” चू० । “लघुभूतो मोक्षः संयमो वा,
तं गन्तुं गीलमस्येति लघुभूतगामी, लघुभूतं वा कामयितुं गीलमस्येति लघुभूतकामी” शी० ॥
१७. “गंयमित्यादि वृत्तम्” शीखं० ॥ १८. इह वज्ज खं० । इहेज्ज जै० । “इह पवयणे,
अज्जेव मा चिरा, वीरो भणितो” चू० । “इहाद्यैव कालानतिपातेन” शी० ॥ १९. धीरे
खे० जै० । “वीरः सन्” शीखं० ॥ २०. सोगं खे० जै० सं० खं० ३० । सोतं चू० ॥
२१. उम्मग्ग खे० जै० सं० हे १, २. । “उम्मग्ग लद्धमित्यादि” शीखं० २. । ‘उम्मग्ग’ इति
‘उम्मग्ग’ इत्युभयथा प्रयोगधूर्णा ॥ २२. पाणिणो खे० जै० सं० खं० ॥ २३. पाण ने० जै०
हे १, ३ ॥ २४. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० गं० शा० ॥

[तईओ उद्देसओ]

१२२. संधिं लोगस्स जाणित्ता आततो बहिया पास ।

तम्हा ण हंता णं विघातए ।

जमिणं अण्णमण्णवित्तिगिच्छाए पडिलेहाए ण करेति पावं कम्मं किं
तत्थ मुणी कारणं सिया ? ।

१२३. समयं तत्थुवेहाए अप्पाणं विप्पसादए ।

अण्णपरमं णाणी णो पमादे कयाइ वि ।

आतगुत्ते सदा वीरे जातामाताए जावए ॥ १० ॥

विरागं रूवेहिं गच्छेज्जा महता खुड्डएहिं वा ।

आगतिं गतिं परिण्णाय दोहिं वि अंतेहिं अदिस्समाणेहिं से ण छिज्जति, ण १०
भिज्जति, ण डज्जति, ण हम्मति कंचणं सव्वलोए ।

१. बहिता इ० खं० खे० जै० चू० ॥ २. ण विघातए खे० जै० । ण घातए चू० ॥
३. अण्णमण्णं वित्ति० चू० । अण्णमण्णस्स वित्ति० हे ३ ॥ ४. ण्णतिगिच्छाए पडि० सं० ।
५. पावकम्मं खं० सं० शां० इ० ॥ ६. “तत्थ मुणिस्स कारणं,
अद्देहणातीति मुणिकारणाणि, ताणि तत्थ ण संति,.....ण तत्थ मुणिकारणं सिया,.....तत्थ
वि ताव मुणिकारणं ण अत्थि” चू० । एतदनुसारेण मुणिकारणं इति पाठश्चूर्णिकृदभिमतो भाति ॥
७. तत्थ उवेहाए हे १, २, ३. ला० चू० । तत्थूवदेहाए खे० ॥ ८. सातए चू० ॥ ९. ‘अण्ण-
परमं णाणं णो पमायए’ इति ‘अण्णपरमे णाणी ण पमाए’ इति चोभयथा चूर्णौ । “अण्णपरम-
मित्याद्यनुष्टुप्” शी० ॥ १०. पमाए सं० । पमायए हे १, २, ३. ला० । पमादि इ० ॥
११. जायासायाए सं० हे १, २, ३. ला० । जातमाताए खं० ॥ १२. रूवेसु हे १, २, ३.
ला० । “रूवेहिं गच्छेज्जा” चू० ॥ १३. यइ० खे० जै० सं० खं० शा० । “क्षुल्लकेषु वा” शी० ।
“भदंतणागज्जुणीया—

विसय[म्मि] पंचगम्मि वि [दुविहम्मि] तियं तियं ।

भावतो सुट्ठु जाणित्ता से ण लिप्पति दोसु वि ॥” चूपा० ।

“नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—

विसयम्मि पंचगम्मी वि दुविहम्मि तियं तियं ।

भावओ सुट्ठु जाणित्ता से न लिप्पइ दोसु वि ॥

‘शब्दादिविषयपञ्चकेऽपि इष्टानिष्टरूपतया द्विविधे हीनमध्यमोत्कृष्टमित्येतद् भावतः परमार्थतः सुष्ठु
ज्ञात्वा स मुनिः पापेन कर्मणा द्वाभ्यामपि रागद्वेषाभ्यां न लिप्यते तदकरणादिति भावः” शी० ॥

१४. परिण्णाय हे १, २, ३. ला० ॥ १५. अदिस्समाणे चू० । दइयतां सू० १११ ॥

१६. हणं(ण?)ति चू० ।

१२४. अवरेण पुव्वं ण सरंति एगे ^१किमस्स तीतं ^२किं वाऽऽगमिस्सं ।
भासंति एगे इह माणवा तु जंमस्स तीतं तं आगमिस्सं ॥ ११ ॥
णातीतमद्धं ण य आगमिस्सं अद्धं णियच्छंति तथागता उ ।

विधूतकप्पे एताणुपस्सी ^५णिज्झोसइत्ता ।

५

का अरती के आणंदे ? एत्थं पि अगरहे चरे ।
सव्वं हासं परिच्चज्ज अल्लीणगुत्तो परिच्चए ।

१२५. पुरिसा ! तुममेव तुमं मित्तं, किं बहिया मित्तंमिच्छसि ?

जं जाणेज्जा उच्चालयितं तं जाणेज्जा दूरालयितं, जं जाणेज्जा दूरालइतं तं जाणेज्जा
उच्चालयितं ।

१०

१२६. पुरिसा ! अत्ताणमेव अभिणिगिज्झ, एवं दुक्खा पमोक्खसि ।

१२७. पुरिसा ! सव्वमेव समभिजाणाहि । सव्वस्स आणाए ^{१०}से उवट्ठिए
मेधावी मारं तरति ।

१. "अवरेण इत्यादि रूपकम्" शी० ॥ २. किह से अतीतं किह आगमिस्सं.....चूपा० ॥
३. किं आगमिस्सं हे ३. ला० ॥ ४. जह से अतीतं तह आगमिस्सं चूपा० ॥ ५. णिज्झोसइत्ता
खे० खं० शां० चू० । णिज्झोसइत्ता खवगे महेसी इ० जै० । 'खवगे महेसी' इति कचिदेव
प्रतौ दृश्यते, वृत्तौ चूर्णौ चास्य व्याख्यापि नोपलभ्यते, अतो मूलपाठे तद् न स्थापित-
मस्माभिः, तुलना-सू० १८७ ॥ ६. का रती हे ३ । काऽरती हे २ । 'काऽरती' 'का अरती'
इत्युभयथा चूर्णौ ॥ ७. याणंदे सं० हे १, ३. ला० ॥ ८. "एत्थं पि अगरहे चरे, रागदोसेहि
अगरहो, तन्निमित्तं जह ण गरहिज्जति ण रज्जति दुस्सिंति वा" चू० । "एत्थं पि अगरहे हे ३ ॥
९. सव्वहासं परिच्चज्ज चू० सं० हे ३ । "सर्वथा सम्परित्यज्य" संटि०, अस्य संटि०कृतः
"सव्वहा संपरिच्चज्ज" इति पाठोऽभिमतो भाति । "सव्वमित्यादि" शी० ॥ १०. अलीणगुत्ते
सं० विना । "धम्मं आयरियं वा अलीणो तिविहाए गुत्तीए गुत्तो" चू० । "सेसं पुव्वुत्तं ।
तंजहा—सव्वहासं परिच्चज्ज अलीणगुत्तो" चू० ॥ ११. बहिता इ० खं० चू० ॥ १२. 'मिच्छी'
हे १, २, ३. ला० ॥ १३. 'लइयं' हे १, २, ३. ला० । 'लइयं', 'लइतं', 'लइत्तं' एते
सर्वेऽपि पाठाचूर्णौ दृश्यन्ते ॥ १४. दुरा^० शां० खं० विना ॥ १५. 'लतितं' खे० जै० शां० ।
'लइयं' हे १, २, ३ । 'लइत्तं', 'लइत्तं' इति चोभयथा चूर्णौ ॥ १६. दुरालइतं सं० इ० ।
दुरालइयं खे० ॥ १७. 'लतितं' खे० जै० इ० ॥ १८. सव्वस्साणाए खे० जै० सं० खं० शां० ॥
१९. मे नास्ति चू० हे १, २, ला० । उवट्ठिनो से मेधावी हे ३. इ० । "उपस्थितः स
स मेधावी" शी० शां० ॥

संहिते धम्ममादाय सेयं समणुपस्सति ।

दुहत्तो जीवियस्स परिवंदण-माणण-पूयणाए, जंसि एगे पमादेति ।

संहिते दुक्खमत्ताए पुट्ठो णो झंझाए ।

पासिमं दविए लोगालोगपवंचातो मुच्चति त्ति वेमि ।

॥ * 'सीओसणिज्जस्स तृतीयोद्देशकः * ॥

५

[चउत्थो उद्देसओ]

१२८. से वंता कोहं च माणं च मायं च लोभं च । एतं पासगस्स दंसणं
◁ उंवरतसत्थस्स पलियंतकंरस्स, ओयाणं सगडब्भि । ▷

१२९. जे एगं जाणति से सव्वं जाणति, जे सव्वं जाणति से एगं जाणति ।

सव्वतो पमत्तस्स भयं, सव्वतो अप्पमत्तस्स णत्थि भयं ।

१०

जे एगणामे से बहुणामे, जे बहुणामे से एगणामे ।

दुक्खं लोगस्स जाणित्ता, वंता लोगस्स संजोगं, जंति वीरा महाजाणं ।

परेण परं जंति, णावकंखंति जीवितं ।

१. पुरिसे ध° शां० ॥ २. जीविय[स्स खेसं०]परियंदण खेमू० जै० । जीवियपरिवंदण° खं० इ० । जीवियं परियंदण° सं० । “दुहत्तो जीवित्, दुहत्तो त्ति रागेण दोसेण अहवा अप्पणो परस्स य । जीवितं परियंदण-माणणा पुव्वभणिता” चू० । “जीवितस्य...परिवन्दनमाननपूजनार्थम्” शी० ॥ ३. पमायंति इ० सं० हे १, २, ३. ला० ॥ ४. सहिते धम्ममादाय चू० । सहिते दुक्ख-मायाए चूपा० । “पडिज्जइ थ-सहिते दुक्खमादाए, मीयत इति मत्ता, जं भणितं परिमाणं, ताए दुक्खमायाए अप्पाए वा महतीए वा” चू० ॥ ५. मत्ताते इ० खे० जै० सं० शां० । मत्ताते खं० ॥ ६. लोकालोक° इ० खे० जै० सं० खं० ॥ ७. “साधु आदितो भिसं मुच्चति पमुच्चति” चू० ॥ ८. * + एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ९. ◁▷ एतदन्तर्गतः पाठश्चूणौ नास्ति । तु०-सू० १३० ॥ १०. कडस्स हे १, २. जै० ला० । ‘करस्स’ ‘कडस्स’ इत्युभयथा शी० प्रतिषु ॥ ११. आताणं इ० खे० जै० खं० शां० । “आदानं हिंसाद्याश्रवद्वार-मष्टादशपापस्थानरूपं वा...कषाया वा आदानम्, तद्वमिता स्वकृतभिद् भवति । स्वकृतं...कर्म भिनत्तीति स्वकृतमित्” शी० ॥ १२. अपम° इ० खे० जै० सं० शां० ॥ १३. एगं खे० शां० खं० हे १, २. ला० । “जे एगनामे से बहुणामे” चू० । “जे एगमित्यादि” शी०, कचित् प्रत्यन्तरे “जे एगेत्यादि” शी०, इत्येवमुभयथा पाठः शी० प्रतिषु लभ्यते । “जे एकणामे से बहुणामे” नयचक्र पृ० ३७५ । “अतोऽपदिश्यते—यो बहुनामः स एव परमार्थत एकनाम इति । नाम इति क्षपकोऽभिधीयते उपशामको वा” शी० ॥ १४. बहुं खं० शां० हे १, २. ला० । एवमप्रेऽपि ॥ १५. एगं खे० जै० सं० विना ॥ १६. लोयस्स इ० खे० जै० सं० खं० ॥ १७. लोयसंजोगं हे १, २, ३. ला० ॥ १८. वीरा हे १, २. ला० ॥

एगं विगिंचमाणे पुढो विगिंचइ, पुढो विगिंचमाणे एगं विगिंचइ सड्डी आणाए ^२मेधावी ।

^३लोगं च आणाए अभिसमेच्चा अकुतोभयं ।

अत्थि सत्थं परेण परं, णत्थि असत्थं परेण परं ।

५ १३०. जे कोहदंसी से माणदंसी, जे माणदंसी से मायदंसी, जे मायदंसी से लोभदंसी, जे लोभदंसी से पेज्जदंसी, जे पेज्जदंसी से दोसदंसी, जे दोसदंसी से मोहदंसी, जे मोहदंसी से गब्भदंसी, जे गब्भदंसी से जम्मदंसी, जे जम्मदंसी से मारदंसी, जे मारदंसी से ^४णिरयदंसी, जे ^५णिरयदंसी से तिरियदंसी, जे तिरियदंसी से दुक्खदंसी ।

१० से मेहावी अभिणिवट्टेज्जा कोयं च माणं च मायं च लोभं च पेज्जं च दोसं च मोहं च गब्भं च जम्मं च मारं च णरगं च तिरियं च दुक्खं च ।

एयं पासगस्स दंसणं उवरयसत्थस्स पलियंतकंरस्स, आयाणं ^६निसिद्धा सगडब्भि ।

१३१. किमत्थि उवधी पासगस्स, णं विज्जति ? णत्थि त्ति वेमि ।

१५

॥ ^७सीतोसंणिज्जं तत्तियमज्झयणं सँम्मत्तं ॥

१. 'पुढो...विगिंचइ' इत्यस्य व्याख्या चूर्णौ न दृश्यते ॥ २. मेहावी खे० जै० खं० विना ॥ ३. लोयं इ० खे० जै० सं० खं० । लोयं चाणाए चू० ॥ ४. णो असत्थं चू० ॥ ५. ६. णरयं हे ३. शा० ॥ ७. ^८वट्टेज्जा खे० ड० गां० ॥ ८. मरणं च हे १, २. ला० ॥ ९. एव खं० ॥ १०. ^९कडस्स चू० । ^{१०}गडस्स हे १, २. ला० । ^{११}गरस्स हे ३. "पलियंतकडस्स । 'परियंतकरस्स' ति वत्तत्वे रलयो एगता 'पलियंतकडि' ति वुच्चति" चू० ॥ ११. आताणं इ० खे० जै० खं० ॥ १२. निसिद्धा नास्ति सं० खं० चू० । पूर्वमपि 'आयाणं सगडब्भि' इत्येव पाठः, दृश्यता सू० १२८ । "आदानं कम्मोपादानं निपेध्य पूर्वस्वकृतकर्मभिदसाविति ।" गां० । चूर्णनुसारेण तु आदाणं सकतं इत्येव पाठोऽत्र भाति, "आदाणं सकतं, आदत्ते आदीयते वा कम्मं, सयं कतं सकतं, जेण पुणो संसारो भण्णति, णत्थि त्ति वेमि ।" चू० ॥ १३. उवही सं० । उवाधी खं० । उवाही हे १, २. ला० गां० । अत्रेदमववेयम्-चूर्णावस्य सूत्रस्य व्याख्यानावसरे 'किमत्थि...ण विज्जति' इत्यस्य व्याख्याऽत्र कस्यचिन् पाठस्य गलितत्वात् केनचित् कारणेनाव्याख्यातत्वाद्वा न विलोक्यते, किन्तु चतुर्थाध्ययनप्रारम्भे तृतीय-चतुर्थाध्ययनयोः सम्बन्धोपदर्शनावसरे चूर्णौ "एसो अज्झयण-संबंधो । झनस्स तुतेण—किमत्थि कम्मोवही ? णत्थि त्ति" इत्येवं तृतीयाध्ययनान्तिममूत्र-निर्देशो विलोक्यते । एतदनुसारेण 'एतं पामगस्स दंसणं उवरतमन्थस्स पलियंतकडम्म । आदाणं वक्रतं । किमत्थि कम्मोवही ? णत्थि त्ति वेमि ।' इदं सूत्रपाठश्चूर्णितः सम्मतः स्यादिति भाति । दृश्यतानुपरिगणनमपि टिप्पणम्, मू० १४६ ॥ १४. ण विज्जति नाग्नि गां० । तु०—मू० १४६ ॥ १५. सिगो हे० जै० गां० सं० ॥ १६. ^{१२}णिज्जमज्झयणं सं० ॥ १७. ममत्तं गे० सं० ॥

चउत्थं अज्झयणं 'सम्मत्तं'

[पढमो उद्देसओ]

१३२. से वेमि—^१जे य अतीता जे य पडुप्पण्णा जे य आगमिस्सा अर-
हंता भगवंता ते^२ सव्वे एवमाइक्खंति, एवं भासंति, एवं पण्णवेंति, एवं परूवेंति— ५
सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता ण हंतव्वा, ण अज्जावेतव्वा, ण
परिघेत्तव्वा, ण परितावेयव्वा, ण उद्दवेयव्वा ।

एस धम्मो सुद्धे णितिए सासए स॑मेच्च लोयं ^१खेतण्णेहिं पवेदिते । तं जहा—
उड्डिएसु वा अणुड्डिएसु वा, उवड्डिएसु वा अणुवड्डिएसु वा, उवरतदंडेसु
वा अणुवरतदंडेसु वा, ^१सोवधिएसु वा अणुवहिएसु वा, संजोगरएसु वा १०
असंजोगरएसु वा ।

१३३. तच्चं चेतं तहँ चेतं अस्सिं चेतं पवुच्चति ।

तं आइत्तु ण णिहे, ण णिक्खिवे, जाणित्तु धम्मं जहँ तहा ।

दिडेहिं ^१णिव्वेयं गच्छेज्जा ।

^१णो लोगस्सेसणं चरे ।

जस्स णत्थि इमा णाती अण्णा तस्स कंतो सिया ।

१५

१. जे अतीता खं० ॥ २. य नास्ति खं० हे २, ३ । य अणागया शां० ॥ ३. भगवंतो जै० हे १,
२, ३. ला० इ० ॥ ४. ते नास्ति खं० हे १. चू० । सव्वे ते एव० सं० हे २. इ० । ते सव्वे ते
शां० । “ते सर्व एव परप्रश्नावसरे एवमाचक्षते” शी० ॥ ५. ०मात्तिक्खंति खे० जै० इ० ।
०मायक्खंति हे १, ३. ला० ॥ ६. अज्झावे० खे० जै० ॥ ७. ०तव्वा खे० सं० हे १ ॥ ८. उद्दवेत्तव्वा
खं० ॥ ९. समिच्च सं० हे १. चू० ॥ १०. खेअण्णेहिं सं० । खेदण्णेहिं हे १, २, ३. ला० । “खित्तं
आगासं, खित्तं जाणतीति खित्तण्णो, तं तु आहारभूतं दव्व-काल-भावानं अमुत्तं च पवुच्चति ।
मुत्तामुत्ताणि खित्तं च जाणंतो पाएण दव्वादीणि जाणइ । जो वा संसारियाणि दुक्खाणि जाणति
सो खित्तण्णो पंडितो वा ।” चू० । खेदजैः जन्तुदुःखपरिच्छेतृभिः” शी० ॥ ११. सोवहितेसु
हे १, २, ३. ला० विना । “सोवधिएसु” चू० पृ० १३९ पं० ५ ॥ १२. अणोवहिएसु खे० जै० ।
अणोवहितेसु इ० खं० । निरुवहिएसु हे २, ३. ला० ॥ १३. जहा शां० ॥ १४. आइत्तु खेमू०
जै० । आतिइत्तु चू० ॥ १५. जाणिउ सं० । जाणित्तु खं० ॥ १६. अधातधा खे० सं० शां० ।
जधा तधा खं० ॥ १७. णिव्वेदं चू० । णिव्वेतं खे० जै० इ० सं० खं० शां० ॥ १८. णो य लो०
चू० ॥ १९. कुतो सं० । ‘कतो’ ‘कुतो’ इत्युभयथा चू० ॥

दिट्ठं सुतं मयं विण्णायं जंमेयं परिकहिज्जति ।

समेमाणा पलेमाणा पुणो पुणो जातिं पकप्पेती ।

अहो य रातो य जतमाणे धीरे सया आगतपण्णाणे, पमत्ते बहिया पास,
अप्पमत्ते सया परक्कमेज्जासि ति वेमि ।

५

॥ * 'सम्मन्तस्स पढमो उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[वीओ उद्देसओ]

१३४. जे आसवा ते परिस्सवा, जे परिस्सवा ते आसवा ।

जे अणासवा ते अपरिस्सवा, जे अपरिस्सवा ते अणासवा ।

एते यं पँए संबुज्झमाणे लोगं च आणाए अभिसंमेच्चा पुढो पवेदितं आघाति
१०. णाणी इह माणवाणं संसारपडिवण्णाणं संबुज्झमाणं विण्णाणपत्ताणं ।

अट्ठा वि संता अदुवा पमत्ता ।

अहासच्चमिणं ति वेमि ।

णाऽणागमो मच्चुमुहस्स अत्थि ।

इच्छापणीता वंकाणिकेया कालगहीता णिचये णिविट्ठा पुँढो पुढो जाइं पकप्पेति ।

१. विण्णाणं चू० ॥ २. जं लोए परि० चू० । जं एयं परि० हे १, २, ३. खं० ला० ॥ ३. पगप्पेति चू० । कप्पेति इ० ॥ ४. धीरे हे १, २. ला० जै० । धीरे सता इ० ॥ ५. ब्रहिता खं० चू० ॥ ६. अपमत्ते हे १, २, ३. ला० ॥ ७. परिच्चएसि खे० शां० । परिकमेज्जासि इ० हे १, २, ३. ला० ॥ ८. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ९. य नास्ति खे० चू० विना । “एते य पदे संबुज्झ, चसद्वा अण्णे य जीव-अजीव-बंध-संवर-मोक्खा । संमं संगतं वा पसत्थं वा बुज्झमाणे” चू० ॥ १०. पते इ० खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ११. समेच्च इ० सं० चू० ॥ १२. अक्खाति इ० चू० । “भदंतणागज्जुणा पढंति-आघाति धम्मं खलु जे जीवाणं [तंजहा शी०] संसारपडिवण्णाणं मणुस्सभवत्थाणं आरंभवि[ण शी०]यीणं दुक्खुच्चेयसुहेसगाणं धम्मसवणगवेसगाणं [निक्खित्तसत्थाणं चू०] सुस्ससमाणाणं पडिपुच्छमाणाणं विण्णाणपत्ताणं” चू० शी० । “आरम्भविनयिनामिति आरम्भविनय आरम्भाभावः स विद्यते येषामिति मत्वर्यायः, तेषामिति” शी० ॥ १३. विसंता चू० शीपा० ॥ १४. गमे चू० ॥ १५. ‘पुढो पुढो जाइं पकप्पेति’ इत्यस्य रथाने ‘एत्थ मोहे पुणो पुणो’ इति पाठः इ० खे० सं० । “पुढो पुढो जाइं पकप्पेति वा पाठः सेटि० । चूर्णि-शी० वृत्त्योस्तु ‘एत्थ मोहे पुणो पुणो’ इति पाठः पाठान्तरत्वेन निर्दिष्टः । पुढो पुढो जाइं कप्पेति चूपा० ॥ १६. पकप्पयंति(प्यिति जै०) एत्थ मोहे पुणो पुणो सं० जै० । पकप्पयंति (पकप्पेद् हे २, ३, पकरिति हे १) पाठान्तरं वा एत्थ मोहे पुणो पुणो हे १, २, ३ ला० ॥

१३५. इहमेगेसिं तत्थ तत्थ संथवो भवति । अहोववातिए फासे पडिसंवे-
दयंति । चिट्ठं कूरेहिं कम्मेहिं चिट्ठं पॅरिविचिट्ठति । अचिट्ठं कूरेहिं कम्मेहिं
णो चिट्ठं पॅरिविचिट्ठति ।

एगे वंदंति अदुवा वि णाणी, णाणी वंदंति अदुवा वि एगे ।

१३६. आंवन्ती केआवन्ती ^१लोयंसि समणा य माहणा य पुढो विवादं ५
वंदंति से दिट्ठं चं णे, सुयं च णे, मयं च णे, विण्णायं च णे, उड्डं अहं तिरियं
दिसासु सव्वतो सुपडिलेहितं च णे—‘सव्वे पाणा सव्वे जीवा सव्वे भूता सव्वे
सत्ता हंतव्वा, अज्जावेतव्वा, पॅरिघेत्तव्वा, परितावेतव्वा, उद्देवतव्वा । एत्थ वि
जाणह णत्थेत्थ दोसो ’ । अणारियवयणमेयं ।

१३७. तत्थ जे ते आरिया ते एवं वदासी—से दुद्धिट्ठं च मे, दुस्सुयं च मे, १०
दुम्मयं च मे, दुव्विण्णायं च मे, उड्डं अहं तिरियं दिसासु सव्वतो दुप्पडिलेहितं
च मे, जं णं तुम्मे एवं आचक्खह, एवं भासह, एवं पणवेह, एवं परूवेह—
‘सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता हंतव्वा, अज्जावेत्तव्वा, पॅरिघेत्तव्वा,
परितावेयव्वा, उद्देवतव्वा । एत्थ वि जाणह णत्थेत्थ दोसो । ’ अणारियवयणमेयं ।

१. अधोववाइए इ० । अधोववाइते खं० । “अधोववाइए फासे” अधोववाइए, अध
इति अणंतरे... । चू० ॥ २, ३, ५, ६. चिट्ठं खेमू० जै० शां० हे १, २, ३. ला० ॥
४. परि[वि खेसं०]चिट्ठती खे० जै० शां० । “परिवितिष्ठति” शीखं० शीजै० । “विविहं
परिचिट्ठति” चू०, एतदनुसारेण वक्ष्यमाणपाठानुसारेण च विपरिचिट्ठति इति पाठश्रुर्गिकदभिमतो
भाति । दृश्यतां सू० १४६ ॥ ७. हे २. ला० विना—परिचिट्ठती इ० खे० जै० । परिचिट्ठति हे
१, ३. सं० खं० । विपरिचिट्ठति चू० ॥ ८. वदंती खे० जै० सं० शां० ॥ ९. चू० विना वदंती
शां० सं० । वयंति अन्यत्र ॥ १०. आवन्ति केआवन्ति चू० ॥ ११. लोयंसि हे १, २, ३. ला० ।
लोयंसि खं० ॥ १२. पुढोवातं चू० ॥ १३. वदंती खे० जै० सं० ॥ १४. च मे चू० ॥ १५. अहे
य हे १, २. ला० । अधं इ० ॥ १६. सव्वे जीवा सव्वे सत्ता खे० । सव्वे भूता सव्वे सत्ता सव्वे
जीवा हे १, २. ला० । “किं तदित्याह—सर्वे प्राणाः सर्वे जीवाः सर्वे भूताः सर्वे सत्त्वाः”
शी० । पूर्वापरसन्दर्भाद्यनुसारेण ‘सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता’ इति पाठः सम्यग् भाति ॥
१७. परितावेतव्वा परिघेत्त(य खं०)व्वा उद्देवतव्वा सं० खं० । परियावेयव्वा [परिघेयव्वा जै०]
उद्देवयव्वा शां० खे० जै० इ० । परियावेयव्वा उद्देवयव्वा परिघेत्तव्वा हे १ । “आज्ञापयितव्याः
परिग्रहीतव्याः परितापयितव्याः अपद्रावयितव्याः” शी० ॥ १८. एत्थं पि जाणध खे० सं०
इ० खं० शां० ॥ १९. आयरिया खे० जै० चू० हे २ । आरिता इ० खं० ॥ २०. दुव्विण्णायं
खे० जै० सं० हे १, २. ॥ २१. दुपडि^०खे० सं० ॥ २२. खं० विना—आइ(चि हे ३)क्खह
इ० हे १, २, ३ । आयक्खह अन्यत्र ॥ २३. एवं परूवेह एवं पणवेह इ० खे० जै० सं०
खं० ॥ २४. तव्वा परितावेयव्वा परिघेत्तव्वा उद्दे^० हे १ । यव्वा परियावेयव्वा उद्दे^० खे०
जै० । तव्वा परिघेत्तव्वा उद्दे^० इ० ॥ २५. परिघेत्तव्वा नास्ति खे० जै० । परिघेत्तव्वा खं० विना ॥

१३८. वयं पुण एवमाचिक्खामो, एवं भासामो, एवं पण्णवेमो, एवं परूवेमो — ‘सव्वे पाणा सव्वे भूता सव्वे जीवा सव्वे सत्ता ण हंतव्वा, ण अज्जावेतव्वा, ण परिघेत्तव्वा, ण परियावेयव्वा, ण उद्देवेतव्वा । एत्थ वि जाणह गत्थेत्थ दोसो ।’ आरियवयणमेयं ।

५ १३९. पुंवं णिकाय समयं पत्तेयं पुच्छिस्सामो—^१‘हं भो पावादुया ! किं मे सायं दुक्खं उताहु असायं ? समिता पडिवण्णे या वि एवं बूया—सव्वेसिं पाणाणं सव्वेसिं भूताणं सव्वेसिं जीवाणं सव्वेसिं सत्ताणं असायं अपरिणिव्वाणं महब्भयं दुक्खं ^{१३}ति ति वेमि ।

॥ * ^{१३}सम्मत्तस्स बीओ उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

१०

[तईओ उद्देसओ]

१४०. उव्वेहेणं वहिता य लोकं । से सव्वलोकंसि जे केइ विण्णू । अणु-
वियि पास णिक्खित्तदंडा जे ^१‘केइ सत्ता पलियं चयंति गैरा मुतच्चा धम्मविदु ति
अंजू आरंभजं दुक्खमिणं ति णच्चा ।

१५ एवमाहु सम्मत्तदंसिणो । ते सव्वे पावादिया दुक्खस्स कुसला परिण्णमुदाहरंति
इति कम्मं परिण्णाय सव्वसो ।

१. °माचिक्खामो सं० हे १, २, ३ ॥ २. चू० हे ३ विना— एवं परूवेमो एवं पण्णवेमो
इ० खे० जै० सं० खं० हे १, २. ला० ॥ ३. °तव्वा खे० सं० । °तव्वा ण उद्दे० इ० ॥
४. एत्थं पि खे० जै० सं० खं० शां० । ‘एत्थं वि’ ‘एत्थं पि’ उभयथा चू० ॥ ५. जाणध
इ० खे० खं० ॥ ६. आयरियं सं० हे १. चू० ॥ ७. पुच्छि खे० जै० सं० शां० ॥ ८. णिकाय
खे० जै० हे ३ ॥ ९. पत्तेयं पत्तेयं खं० हे १, २. ला० ॥ १०. हं भो पावादिया इ० । हं भो
समणा माहणा किं चू० ॥ ११. सातं दुक्खं उदाहु अस्सातं चू० । सायं दुक्खं तु(उ जै०
इ०)ताहु असातं इ० खे० जै० ॥ १२. अस्सायं खे० जै० शां० हे १, ३ ॥ १३. ति(त्ति
हे ३) वेमि हे १, २, ३ ॥ १४. * * एतदन्तर्गत. पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥
१५. उव्वेहेणं खं० । उव्वेह णं इ० खे० जै० सं० शां० । “उव्वेह(ह)वेतं वहिता
लोकं । .....एतं ति जं वक्खामो” चू० । “उव्वेहे इत्यादि । योऽयमनन्तरं प्रतिपादित-
पापण्डिलोकः एनं धर्माद् बहिर्व्यवस्थितमुपेक्षस्व ।” श्री० ॥ १६. वहिता हे १, २, ३. ला०
चू० ॥ १७. °लोयंसि हे १, २, ३. ला० ॥ १८. अणुवीयि जै० चू० श्री० । अणुवीइ इ० ॥
अणुवित्तिय सं० । अणुचित्तिय हे २ । अणुविय हे १. ला० ॥ १९. केति इ० खे० शां० जै०
नं० ॥ २०. जहंती रो० जै० शां० । जहंति चू० । चयंती सं० ॥ २१. णरे इ० रो० नं० ला०
यिना ॥ २२. पावादिया चू० । पावादुया शां० ॥ २३. तु०—मू० १०१ । इति.....सव्वयो
न दृश्यते चू० ॥ २४. कम्म हे १, २, ३ ॥

१४१. इह आणाकंखी पंडिते अणिहे एगमप्पाणं संपेहाए धुणे सैरीरं, कैसेहि अप्पाणं, जरेहि अप्पाणं । जँहा जुन्नाइं कट्ठाइं हँव्ववाहो पँमत्थति एवं अत्तसमाहिते अणिहे ।

१४२. ^१विगिंच कोहं अविकंपमाणे इमं निरुद्धाउयं संपेहाए । दुक्खं च जाण अंदुवाऽऽगमेस्सं । पुढो फासाइं च फासे । लोयं च पास ^{१०}विफंदमाणं । ५

जे णिवुडा पावेहिं कम्मोहिं अणिदाणा ते ^{११}वियाहिता । तम्हाँऽतिविज्जो णो पडिसंजलेज्जासि ति बेमि ।

॥ * ^{१३}सम्मत्तस्स तइओ उद्देसओ सम्मत्तो * ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

१४३. आवीलए पवीलए ^{१४}णिप्पीलए जँहिता पुव्वसंजोगं ^{१६}हिच्चा उवसमं । १०

तम्हा अविमणे वीरे सारए समिए सहिते सदा जँते ।

दुरणुचँरो मग्गो वीराणं अँणियट्ठगामीणं ।

^{११}विगिंच मंस-सोणितं ।

१. संपेहाए हे १ । “सम्प्रेक्ष्य” शी० । “सम्मं पेहाए उवेहाए” चू० ॥ २. सरीरं चू० । “धुनीयाच्छरीरकम्” शी० ॥ ३. कैसे खे० शां० । किसेहि चू० ॥ ४. जहा कट्ठाइं जुन्नाइं हे १, २. ला० ॥ ५. हव्ववाहू खे० जै० सं० शां० खं० ॥ ६. पमत्थति खं० । “भिसं मंथेति” चू० ॥ ७. विकिं(गं हे २, ३)च हे १, २, ३ ला० शी० विना ॥ ८. संपेहाए हे १, २. इ० खे० । “सम्मं पेहाए सपेहाए” चू० । “सम्प्रेक्ष्य” शी० ॥ ९. अदुवा आगं चू० । अदुयागं सं । अदु आगं इ० खे० जैमू० खं० । बहु आगं शां० ॥ १०. विफंदमाणं खं० हे १, २, ३ । विफुडमाणं चू० ॥ ११. वित्ताहिता इ० खे० खं० ॥ १२. ०तिविज्जा खेमू० खं० हे ३ । “तम्हा इति कारणा, इति आमंतणे, एवं जाणंतो सद्दहंतो य विज्जं भवति, हे विद्वा” चू०, एतदनुसारेण ‘तम्हा ति विज्जं’ ईदृशः पाठश्चूर्णिकृदभिमतो भाति ॥ १३. - - एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० खं० शां० ॥ १४. णिप्पीलए चू० । णिपीलए हे १, २, ३ ॥ १५. चइत्ता हे २. ३ ला० ॥ १६. “इहेच्चा उवसमं, इहेति इह प्रवचने, एच्चा आगंतुं” चू० ॥ १७. सारते सहिते समिते चू० ॥ १८. यते सं० । यए खे० ॥ १९. ०चरे मग्गे सं० ॥ २०. अणिलं खे० जै० । “केण दुरणुचरो ? जे ण अणियट्ठगामी । ...वीरा तव-णियम-संजमेसु ण विसीतंति अणियट्ठकामी ।” चू० ॥ २१. विकिंच शां० इ० खे० जै० । विकंच खं० । विगंच हे २, ३ । ‘विगिंच’ ‘विगंच’ उभयथा चू० ॥

एस पुरिसे दविए वीरे आयाणिजे वियाहिते जे धुणाति समुस्सयं वसित्ता वंभचेरंसि ।

१४४. णेत्तेहिं पलिच्छिण्णेहिं आताणसोतगढिते वाले अब्बोच्छिण्णवंधणे अणभिकंतसंजोए ।

५ तंमंसि अविजाणओ आणाए लंभो णत्थि ति वेमि ।

१४५. जस्स णत्थि पुंरे पच्छा मज्झे तस्स कुओ सिया ? ।

से हु पन्नाणमंते बुद्धे आरंभोवरए ।

सम्ममेतं ति पाँसहा ।

जेण वंधं वहं घोरं परितावं च दारुणं ।

१० पलिच्छिंदिय वाहिरंगं च सोतं णिक्कम्मदंसी इह मच्चिएहिं ।

कम्ममुणा सफलं दूँहुं ततो णिज्जाति वेदवी ।

१४६. जे खलु भो वीरा समिता सहिता सँदा जता 'संथडदंसिणो आतो-
वरता अँहा तहा 'लोगं उवेहमाणा पाईणं पडीणं दाहिणं उदीणं इति सच्चंसि
परिविचिट्टिसु ।

१. आताणिजे इ० खं० । आयाणिगु सं० । 'आदाणिओ' 'आताणिओ' उभयथा चू० ॥
२. खं० विना—णेत्तेहिं पलिच्छिण्णेहिं चू० । णेत्तेहिं पलिच्छिण्णेहिं अन्यत्र । "णयंतीति णेताणि
चक्खुमारुदणि ।...जेसि संजतते दव्वणेताणि छिण्णाति आसी, जं भणितं जिताणि, त एव केयि
परीसहोदया भावणेत्तेहिं छिण्णेहिं, किं? ससोतेहिं मुच्छिता जाव अज्झोववणा" चू० ।
"णेत्तेहिं इत्यादि । नेत्राणि चक्षुरादीनीन्द्रियाणि, तैः परिच्छिन्नैः यथास्वं विषयग्रहण प्रति
निरुद्धैः" गी० ॥ ३. आताणसोयं चू० । आयाणसोयं सं० हे १, २, ३ ॥ ४. "तमस्स
(तस्स-प्र०) अवियाणतो । अत(ध०)स्स तमस्स.....एवं तस्स अवियाणतो तस्य अवाया
भवन्ति । पढिज्जइ य—तमंसि अवियाणतो...." चू० । "इन्द्रियानुकूल्यरूपे मोहात्मके वा तमसि
वर्तमानस्य आत्महितं मोक्षोपायं वा अविजानतः" गी० ॥ ५. पुरा हे १, २. ला० ॥
६. मम्मं एतं इ० । एतं च मम्मं पासहा चू० ॥ ७. पासह खे० जै० सं० शा० खं० इ० ॥
८. पलिच्छिंदियाणं चू० ॥ ९. इह मच्चिएसु चू० ॥ १०. कम्ममुणो खेसं० स० शा० ।
कम्मुणं हे १ । "कम्ममुणा इत्यादि" गी० । चूर्णावपि कम्ममुणा इत्येव पाठः ॥ ११. दट्ट
इ० । दट्टणं गं० ॥ १२. मच्चता चू० ॥ १३. संथड० इ० खे० जै० नं० ॥ १४. अहातहं हे
१, २. ला० ॥ १५. लोहं खे० शा० । लोयं इ० सं० गं० जै० ॥ "१६. "विपरिचिट्टिसु"
विमेवेणं अतिगएण वा चिट्टिसु विपरिचिट्टिसु ।" चू० ॥

साहिस्सामो णाणं वीराणं समिताणं सहिताणं सदा जैताणं संधडंसीणं
आतोवरताणं अहा तहा लोकमुवेहमाणं—^१किमत्थि उवही पासगस्स, ण
विज्जति ? णत्थि त्ति बेमि ।

॥ चउत्थमज्झयणं सम्मत्तं ॥

१. अग्घातिस्सामो खं० । अप्पाहिस्सामो हे २ ॥ २. जदाणं खे० जै० शां० खं० ॥ ३. संधडं
इ० खे० जै० संधडं खं० । संधडं हे ३ ॥ ४. अधातधा खे० जै० खं० । अधातधं इ० ॥
५. लोगं समुपेहं हे २, ३ । लोकं समुपेहं खं० । लोगं स उवेहं हे १ ॥ ६. किमत्थी
इ० खे० जै० सं० खं० शां० ॥ ७. उवही इ० सं० हे २, ३ । उवाही हे १. ला० ॥ ८. °स्स ?
नत्थि त्ति बेमि शां०, तुलना-सू० १३१ । °स्स नत्थि वा ? ण विज्जह त्ति बेमि हे २. ला० ।
°स्स वा ण विज्जति ? णत्थि त्ति बेमि हे १ । “तेसि एवंगुणजातीयाणं अणेगे एगादेसेणं
पुच्छा—किमत्थं(त्थि) उवही पासगस्स ? किमिति परिपण्हे, जहभणितेसु सम्मत्तातिगुणेसु
वट्टमाणस्स उवही द्रव्यभावे, पासगो जाणगो, अह णत्थि ? पुच्छा । वागरणं—ण विज्जति, जेण
पुणो संज(स)रेज्जा” चू० । एतदनुसारेण ‘किमत्थि उवही पासगस्स, अह णत्थि ? ण विज्जति
त्ति बेमि’ ईदृशः पाठश्चूर्णिकृदभिमतो भाति । “तेषां च...यज्ज्ञानं योऽभिप्रायस्तदहं कथ-
यिष्यामि...किं प्रश्ने, अस्ति विद्यते...उपाधिः कर्मजनितं विशेषणम्...आहोस्विद् न विद्यते ?
इति परमतमाशङ्क्य त ऊचुः—पश्यकस्य...कर्मजनितोपाधिर्न विद्यते । इत्येतदनुसारेणाहमपि
ब्रवीमि ।” शी० । एतदनुसारेण ‘किमत्थि उवाही ? [णत्थि वा ?] पासगस्स ण विज्जति त्ति
बेमि’ ईदृशः पाठः शी० वृत्तिकृतामभिमतो भाति ॥ ९. सम्मत्तं सम्मत्तं हे १, २. ला० ॥

पंचमं अज्झयणं 'आवंती' अहवा 'लोगसारो' .

[पढमो उद्देसओ]

१४७. आवंती केआवंती लोयंसि विप्परामसंति अट्ठाए अणट्ठाए वं, एतेसु
५ चेव विप्परामसंति ।

गुरू से कामा । ततो से मारस्स अंतो । जतो से मारस्स अंतो ततो
से दूरे ।

१४८. णेव से अंतो णेव से दूरे ।

१० से पासति फूसितमिव कुसग्गे पणुण्णं णिवतितं वातेरितं । एवं बालस्स
जीवितं मंदस्स अविजाणतो ।

कूँराणि कम्माणि बाले पकुव्वमाणे तेण दुक्खेण मूढे विप्परियांसमुवेति,
मोहेण गम्भं मरणाइ एति । एत्थ मोहे पुणो पुणो ।

१४९. संसयं परिजाणतो संसारे परिण्णाते भवति, संसयं अपरिजाणतो
संसारे अपरिण्णाते भवति ।

१. "परामसणं आरंभो" । एत्थ सक्खी भदंतनागार्जुना । ते पढंति—जावंति केयि लोए
छक्कायं समारंभंति" चू० ॥ "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—जावंति केइ लोए छक्कायवहं समारंभंति
अट्ठाए वा अणट्ठाए व इत्यादि" शी० ॥ २. केयावंती खे० सं० ॥ ३, ५. "मुसंति जै०
शां० हे ३ । "मुसंती हे १, २. ॥ ४. व नास्ति खे० जै० सं० ख० । वा शां० हे १, २, ३.
ला० ॥ ६. गुरु खे० जै० खं० चू० ॥ ७. "पुसियमिव पुसितं ति उदयविंदु" चू० ।
"फुसियमिव ति कुशाग्रोदकचिन्दुमिव" शी० । ८. भिसं तुण्णं [पनुण्णं प्र०] पततीति
पनुण्णं" चू० । "प्रणुजं प्रेरितं" शी० ॥ ९. बालस्स विजी० खं० ॥ १०. कूराइं कम्माइं हे १, २
शां० । तुलना—सू० ७९, ८२ ॥ ११. "यासुवेति शां० रोमू० जै० सं० हे ३ । "याममेति
चू० सं० मेसं० ला० हे १, २ । "विपर्यासमुपैति" शी० ॥ १२. मरणाति एति शां०
मे० जै० सं० सं० इ० चू० । मरणादुवेति चूपा० ॥ १३. परिया० हे १, २, ३.
ला० विना ॥

जे छेये सांगारियं ण से सेवे । कट्ठुं एवं अविजाणतो वितिया मंदस्स वालिया ।

लद्धा हुरत्था पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा अणासेवणयाए त्ति वेमि ।

पासह एगे रूवेसु गिद्धे परिणिज्जमाणे । एत्थ फासे पुणो पुणो ।

१५०. आवंती केआवंती लोयंसि आरंभजीवी एतेसु चैव आरंभजीवी । ५

एत्थ वि चाले परिपच्चमाणे रमति पावेहिं कम्मेहिं असरणं सरणं ति मण्णमाणे ।

१५१. इहमेगेसिं एगचरिया भवति । से बहुकोहे बहुमाणे बहुमाए बहुलोभे बहुरते बहुण्डे बहुसढे बहुसंकप्पे आसवसक्की पालिओछण्णे उद्धितवादं पवदमाणे, मा मे केइ अंदक्खु अण्णाण-पमाददोसेणं । १०

सततं मूढे धम्मं णाभिजाणति ।

अट्ठा पया माणव ! कम्मकोविया,

१. सागारियं ण सेवे हे ३. खेमू० जैमू० । सागारियं ण सेवए जै० । से सागारियं ण सेवए खं० हे १ ॥ २. “णागार्जुनीयास्तु पठंति—जे खलु विसए सेवति, सेवित्ता नालोएति, परेण वा पुट्ठो णिण्हवति, अहवा तं परं सएण वा दोसेण पाविट्ठतरएण वा [दोसेण शी०] उवल्लिपिज्जा” चू० शी० ॥ ३. “कट्ठमेव, करित्ता कट्ठु, एवमवधारणे, ... एवं करित्ता ... अव परिवर्जने, अवयाणति, जं भणितं ण्हवति” चू० । चूर्ण्यनुसारेण कट्ठमेवं(व ?) अवयाणतो इति पाठश्रुण्णिकदभिमतो भाति । “कट्ठु इत्यादि ... कृत्वा ... अकार्यमपलपतोऽविज्ञापयतो वा” शी० ॥ ४. कट्ठु एवमवि० हे १, २, ३ । कट्ठु अवि इ० । बहु एवं अवि० शां० । तमेवाविद्याणतो चूपा० ॥ ५. वीया हे १, २, ३ ॥ ६. बालया खेसं० ॥ ७. आणविज्जा अणासेवणाए हे १, २ ला० ॥ ८. एत्थ मोहे पुणो पुणो चू० शीपा० । तत्थ फासे पुणो पुणो चूपा० ॥ ९. चेवारंभ० खे० ॥ १०. परितप्पमाणे चू० शी० । परिपच्चमाणे चूपा० शीपा० ॥ ११. रमती खे० जै० सं० खं० शां० इ० ॥ १२. बहुमायि चू० । “कत्तपसा च बहुमायी” शी० ॥ १३. बहुरए स० । “बहुरतो उवचिणति कम्मरयं” चू० । “बहुरजाः बहुपापो बहुषु वाऽऽरम्भादिषु रतो बहुरतः” शी० ॥ १४. “आसव[स]क्की, आसवेसु विमु(स)त्तो आसव[स]क्की, अहवा आसवे अणुसंचरति ।” चू० । “आश्रवसक्तम् । तद् विद्यते यस्यासावाश्रवसक्ती” शी० ॥ १५. पल्लिउछण्णे जै० इ० शां० विना । “आसवपल्लि[य?]छण्णे प्रलीयते भवं येन यच्च भूत्वा प्रलीयते प्रलीयमुच्यते कर्म मृशं लीनं यदात्मनि” चू० । “पलितं कर्म, तेनावच्छन्नः” शी० ॥ १६. केदि खे० जै० शां० खं० इ० ॥ १७. अद(इ शां०)क्खू जै० सं० इ० विना ॥ १८. “मणयवच्चा माणवा, तेसिं आमंतणं” चू० ॥ १९. कम्मकोविता खे० शां० खं० इ० । “कम्मकोविता कहां कम्मं बज्झति मुच्चति वा” चू० । “कर्मणि ... कोविदा कुशलाः” शी० ॥

जे अणुवरता अविज्जाए पलिमोक्खमाहु, आवट्ठं अणुपरियट्ठंति ति वेमि ।

॥ आवंतीए पढमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[बीओ उद्देसओ]

१५२. आवंती केआवंती लोगांसि अणारंभजीवी, एतेसु चैव अणारंभजीवी ।

५ एत्थोवरते तं शोसमाणे अयं संधी ति अदक्खु, जे इमस्स विग्गहस्स अयं खणे ति अन्नेसी ।

एस मग्गे आरिएहिं पवेदिते । उट्ठिते णो पमादए जाणित्तु दुक्खं पत्तेयं सातं ।
पुट्ठोछंदा इह माणवा ।

पुट्ठो दुक्खं पवेदितं ।

१० से अविहिंसमाणे अणवयमाणे पुट्ठो फासे विप्पणोल्लए । एस समियापरियाए वियाहिते ।

१. ऽविज्जाए सं० खे० । विज्जाए इ० । “विज्जा[ए] पलिमोक्खमाहु...मंतेहिं विसनिग्घात-
दिट्ठंता विज्जाए पलिमोक्खं इच्छंति जहा संखाति” चू० । “अविद्या, तथा परि समन्ताद्
मोक्षमाहुः” शी० । विद्यया तत्त्वज्ञानेन मोक्ष इति सांख्याना मतम्, अतश्चूणौ ‘संखाति’
इत्युक्तम् । तथा चाहुः सांख्याः—“पञ्चविंशतितत्त्वज्ञो यत्र तत्राश्रमे रतः । जटी मुण्डी
शिखी वापि मुच्यते नाऽत्र संशयः ॥” २. इ० विना—अट्टमणु° सं० । अट्ठं अणु खे० जै०
शां० । आवट्टमेवमणु° खं० । आवट्टमेव अणु° हे १, २, ३. ला० । “आवट्ठं इत्यादि,
भाववर्तः संसारः, तम्...अनुपरिवर्तन्ते” शी० । “अट्ठं अणुपरियट्ठंति वेमि, भावट्ठो
संसारो, तं अणुपरियट्ठंति” चू० । दृश्यतां सू० ८०, १०५ पृ० ३० टि० २० ॥ ३. लोयंसि
खे० जै० सं० शां० इ० ॥ ४. एसु हे १ । तेसु हे २. इ० । “तेज्वेव गृहिणु” जी० । “पूतेसु
चैव छफाएसु” चू० ॥ ५. चैवमणा° खे० जै० इ० ॥ ६. तज्झोस° चू० । तं उज्झोस°
खे० जै० खं० इ० ॥ ७. संधित्ति खं० । दृश्यतां सू० ८८ । संधीत्ति जै० । संधी अ° खे०
आं० ॥ ८. इ० विना—अदक्खु खे० । अदक्खु अन्यत्र ॥ ९. खणेति चू० इ० ॥ १०. मण्णेसी
खं० सं० शां० इ० जै० । मण्णेसी खे० ॥ ११. पत्तेय खं० आं० हे १, २ ॥ १२. पुट्ठोछंदाणं
माणवाणं चू० ॥ १३. अवट्टमाणे सुमावाटं” चू० ॥ १४. पुट्ठो सं० इ० हे १, ३ । “पुट्ठे
इत्यादि” शी० ॥ “अणारंभजीविणा तवो अधिट्टेयव्वो, जत्थ उवट्टेसो पुट्ठो(ट्ठो) फासे । अद्वा
जनि तं विरुत्तं परीसहा फुमिज्जा तत्थ सुत्तं—पुट्ठो फासे विप्पणं । पुट्ठो पलो” चू० ॥ १५. विप°
गं० मं० चू० विना ॥ १६ “समिताए परियाए वियाहिते, समगमण समिया, परिगमण
परियाए, विविहं आहिते वियाहिते” चू० ॥

१५३. जे असत्ता पावेहिं कम्मेहिं उदाहु ते आंतका फुसंति । इति उदाहु धीरे । ते फासे पुँट्ठोऽधियासते ।

से पुँव्वं पेतं पच्छा पेतं भेउरधम्मं विद्धंसणधम्मं अधुवं अणितियं असासतं चयोवचइयं विप्परिणामधम्मं । पाँसह एयं रूवसंधिं ।

समुपेहमाणस्स एगायतणरतस्स ईहं विप्पमुक्कस्स णत्थि मग्गे विरयस्स ५
ति बेमि ।

१५४. आवंती केआवंती लोगंसि परिग्गहावंती, से अप्पं वा बँहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा, एतेसु चेव परिग्गहावंती ।

एतदेवेगेसिं महब्भयं भवति ।

लोगवित्तं च णं उवेहाए ।

एते ^१संगे अविजाणतो ।

१५५. से सुँपडिबुद्धं सुँवणीयं ति णच्चा पुरिसा ! परमचक्खू ! विपरिक्कम ।

एतेसु चेव बंभचेरं ति बेमि ।

से सुतं च मे अँज्झत्थं च मे — ^१बंधपमोक्खो तुँज्झऽज्झत्थेव ।

१. रोगातंका चू० ॥ २. धीरे खं० हे ३. ला० । दृश्यतां सू० २०६ । “वी(धी)रो तित्थगरो अण्णतरो वा आयरियविसेसो” चू० । “धीः बुद्धिः, तथा राजते, स च तीर्थकृद् गणधरो वा” शी० ॥ ३. पुट्ठो विप्पणोल्लये चू० । पुट्ठो अहियासए हे १ ॥ ४. पुव्वं पेतं पच्छा वेतं चू० । पुव्वं वेतं पच्छा वेतं खं० ॥ ५. अणितयं खेसं शां० हे १ । “ण णियतं अणियतं” चू० ॥ ६. चयावचइयं हे १ । “इट्ठाहारातो चिज्जति, तदभावा अवचिज्जति, अतो चयोवचयियं,” चू० ॥ ७. पस्सध एतं चू० ॥ ८. समुपेहं हे १ । समुवेहं हे २, ३ । “समुवेह इत्यादि” शी० ॥ ९. चू० विना — एकायणरयस्स हे १, २, ३ । एकाततणरयस्स ला० । एकातण[य खं०]रतस्स खे० जै० खं० शां० । एकातयणरतस्स इ० । एकायणरयस्स सं० ॥ १०. इध खं० इ० ॥ ११. बहुगं खं० इ० । बहुयं जै० । बहुयं खे० ॥ १२. संग्गा खं० इ० ॥ १३. सुप्पडिबद्धं शां० । सुपडिबद्धं च मे सुवणीतं चू० । “सुष्ठु प्रतिबुद्धं सुप्रतिबुद्धं” शी० ॥ १४. “पडिज्जइ य — सुत अणुविचिंतेति णच्चा, सुतेण अणुविचिंतिता गणधरेहिं णच्चा” चू० ॥ १५. “अज्झत्थितं ऊहितं गुणितं चित्तितं ति एगट्ठा” चू० । “अध्यात्मं ममैतच्चेतसि व्यवस्थितम्” शी० ॥ १६. बंधमोक्खो खे० इ० । उभयथा चूणौ । बंधो मोक्खो शां० । “बन्धात् सकाशात् प्रमोक्षः बन्धप्रमोक्षः” शी० ॥ १७. तुज्झ अँज्झत्थेव चू० । अज्झत्थेव जै० । “बन्धप्रमोक्षः तवाध्यात्म-न्येव” शी० ॥

१५६. एत्थ विरते अणगारे ^१दीहरायं ^२तितिक्खते ।
 पमत्ते ^३बहिया पाँस, अप्पमत्तो परिव्वए ।
 एयं मोणं सम्मं अणुवासेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ आवंतीए वीओ उद्देसओ समत्तो ॥

५

[तईओ उद्देसओ]

१५७. आवंती केआवंती लोगंसि अपरिग्गहावंती, एएसु चेव अपरिग्गहावंती ।
 सोच्चा वई मेधावी पंडियाणं निसामिया । समियाए धम्मे आरिएहिं पवेदिते ।

जहेत्थ मए संधी झोसिते एवमण्णत्थ संधी दुज्झोसए भवति ।

तम्हा वेमि णो ^१णिहेज्ज वीरियं ।

१०

१५८. जे पुव्वुड्डाई णो पच्छाणिवाती । जे पुव्वुड्डाई पच्छाणिवाती । जे
 णो पुव्वुड्डाई णो पच्छाणिवाती । से वि तारिसए ^१सिया जे परिण्णाय लोग-
 मण्णेसिति ।

एयं ^१णिदाय मुणिणा पवेदितं ।

१. दिग्घकालं चू० ॥ २. तित्क्खते इ० खं० ॥ ३. वहिता चू० ॥ ४. पासे खं० हे १ । पस्स
 चू० ॥ ५. अपमत्ते हे ३ । अप्पमत्तो परिच्चये खं० । “अप्पमातं सुसिक्खेज्जा..... । त एतं
 अप्पमातं दुविहाए सिक्खाए सुट्ठु सिक्खिज्ज ।...एतं मोणं सम्मं अणुपालिज्जासि त्ति वेमि ।
 पञ्चमाव्ययनस्य द्वितीयोद्देशकः ।.....सुत्तस्स सुत्तेण—अपमत्ते परिव्वएज्जासि त्ति वेमि ।”
 चू० ॥ ६. दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ७. आवंतीए वीओ उद्देसओ ॥ छ ॥ इ० । वीओ समत्तो
 खेसं० । द्वितीयोद्देशकः सं० । लोगसारज्जयणे वीओ उद्देसओ सम्मत्तो जै० ॥ ८. वयी खं० ।
 वती खे० जै० सं० शां० । वय इ० । दृश्यता सू० २०९ । “वई मेधावी, सोच्चा सुणित्ता, वयिं
 वयणं, मेधावी सिस्सामंतणं ।.....अहवा सोच्चा मेहाविक्खणं त्ति तित्थगरवयणं, तं पंडितेहिं
 भण्णमाणं गणहरादीहिं निसामिया” चू० । “वइ त्ति सुव्वय्यत्येन द्वितीयार्थे प्रथमा, अतो वाचं...
 श्रुत्वा’ गी० ॥ ९. आयरिएहिं खे० जै० ॥ १०. निह्वेज्ज हे १, २. ला० । “णो णिहेज्जा,
 णिहणं त्ति वा गूहणं त्ति वा छायाणं त्ति वा एगट्ठा” चू० । “नो निहन्याद् नो निगूहयेत्” गी० ॥
 ११. सिता गं० इ० । “से वि तारिसए चेव...जे परिण्णात लोगमण्णेमति, अकारलोवा जे
 अपरिण्णाय लोगं छज्जीक्कायलोगं अणु एसति अण्णेसति...आरभति । पडिज्जइ य—लोगमणुस्सिते,
 परिण्णात पक्कवाय ...पुणरवि तदत्था लोगं अस्सिता ।” चू० ॥ १२. सं० ला० इ० विना—
 ‘मण्णमिन्तो तेनू०, ‘मण्णेमिता खेसं० शा० हे ३ । ‘मणुमिन्ता जै० । ‘मन्नेमिण् हे १, २ सं० ।
 “लोकमन्वाश्रिता अन्वेययन्नि वा” गी० । द्रष्टव्यमुपगितनं टिप्पणम् ॥ १३. गं० इ० चू०
 विना—णिगाय । “णिदाय णचा” चू० । “नियाय त्ति ज्ञात्वा” गी० ॥

इह आणाकंखी पंडिते अणिहे पुच्चावररायं जतमाणे सया सीलं संपेहाए सुणिया भवे अकामे अज्ञंज्ञे ।

१५९. इमेण चेव जुज्झाहि, किं ते जुज्झेण बज्झतो ?

जुद्धारिहं खलु दुल्लभं । जहेत्थ कुसलेहिं परिण्णाविवेगे भासिते ।

चुते हुं बाले गम्भातिसु रज्जति । अस्सिं चेतं पवुच्चति खवंसि वा छणंसि वा । ५

से हु एगे संविद्धपहे मुणी अण्णहा लोगमुवेहमाणे ।

१६०. इति कम्मं परिण्णाय सव्वसो से ण हिंसति, संजमति, णो पगम्भति,

उवेहमाणे पत्तेयं सातं, वण्णादेसी णारभे कंचणं सव्वलोए

एगप्पमुहे विदिसप्पतिण्णे णिव्विण्णचारी अरते पयासु ।

से वसुमं सव्वसमण्णागतपण्णाणेणं अप्पाणेणं अकरणिज्जं पावं कम्मं तं णो १०
अण्णेसी ।

१६१. जं सम्मं ति पासहा तं मोणं ति पासहा, जं मोणं ति पासहा तं सम्मं
ति पासहा ।

ण इमं सैकं सिढिलेहिं अदिज्जमाणेहिं गुणासाएहिं वंकसमायारेहिं पमत्तेहिं
गारमावसंतेहिं । १५

मुणी मोणं समादाय धुणे सैरीरगं ।

१. अणिञ्चे इ० ॥ २. संपेहाए इ० हे २ । “सता सीलं सपेहाए...सम्मं पेक्ख” चू० ।
“सम्प्रेक्ष्य” शी० ॥ ३. सुणिता खे० जै० सं० इ० ॥ ४. जुद्धारियं च दुल्लहं शीपा० ॥
५. हि चू० ॥ ६. “रिज्जइ ति वा क्वचित् पाठः, रीयते गच्छतीत्यर्थः ।” शी० । “पडिज्जइ
य-गम्भादि र(रि)ज्जति, जं भणितं गम्भातिसु गच्छति” चू० ॥ ७. संविद्धपथे इ० ।
संविद्धभये शीपा० चू० । संविद्धपहे चूपा० । ८. लोगं उविक्खमाणे चू० ॥ ९. पत्तेय चू० ॥
१०. पण्णाणो ण करणिज्जं पावकम्मं तं णो अण्णेसिं चू० । तुलना-सू० ६२ ॥ ११. सक्का
खे० शां० इ० हे १. चू० ॥ १२. खं० विना-आदिज्जं हे २ । अदिज्जं अन्यत्र । ‘अदिज्ज’
‘अदिज्ज’ इत्युभयथा चू० । “अदिज्जमाणेहिं”...जं भणितं सिणेहमाणेणं । अहवा अद्
अभिभवे, परीसहेहि अभिभूयमाणेणं” चू० । “अदिज्जमाणेहिं”...स्नेहादार्द्रीक्रियमाणैः” शी० ॥
१३. गुणासातेहिं खे० जै० खं० इ० । “गुणमातेणं ति गुणे सादयति; गुणा वा साता, जं भणितं
सहा” चू० । “गुणासाएहिं...गुणास्वादाः, तैरिति” शी० ॥ १४. द्वितीयाध्ययनस्य षष्ठोद्देशके
[सू० ९९] यद्यपि कम्मसरीरगं इति पाठो दृश्यते तथापि अत्र चूर्णि-वृत्त्योः स्पष्टं तद्व्याख्याया
अदर्शनात् ‘सरीरगं’ इत्यस्यैव मूलपाठस्य दर्शनाच्च ‘सरीरगं’ इत्येव पाठः स्वीकृतोऽस्माभिरत्र ॥

पंतं लूहं ^१सेवंति ^२वीरा सम्मत्तदंसिणो ।

एस ओहंतरे मुणी तिण्णे मुत्ते विरते वियाहिते त्ति वेमि ।

॥ आवंतीए तत्तिओ उद्देसओ सम्मत्तो ॥

[चउत्थो उद्देसओ]

५ १६२. गामाणुगामं दूज्जमाणस्स दुज्जातं दुप्परक्कंतं भवति अवियत्तस्स भिक्खुणो ।

वयसा वि एगे बुइता कुप्पंति माणवा ।

उण्णतमाणे य णरे महता मोहेण मुज्झति ।

१० संवाहा बहवे भुज्जो २ दुरतिक्रमा अजाणतो अपासतो ।

एतं ते मा होउ ।

एयं कुसलस्स दंसणं । तद्दिट्ठीए तम्मोत्तीए तप्पुरक्कारे तस्सण्णी तण्णिवेसणे, जयं विहारी चित्तणिवाती पंथणिज्झाई पल्लिवाहिरे पासिय पाणे गच्छेज्जा ।

१५ से अभिक्कममाणे पडिक्कममाणे संकुचेमाणे पसारमाणे विणियट्टमाणे संपलि-
मज्जमाणे ।

१६३. एगया गुणसमितस्स रीयतो कायसंफासमणुचिण्णा एगतिया पाणा

१. सेवंती आ० खे० जै० सं० खं० हे २, ३ । च सेवंती हे १ ॥ २. वीरा खे० जै० शां० हे २ ॥
३. उद्देसओ सम्मत्तो नास्ति खे० जै० सं० आ० खं० । एवमग्रेऽपि बोध्यम् ॥ ४. उण्ण-
[मिज्ज?]माणे चू० ॥ ५. मुज्झती खे० जै० सं० आ० खं० ड० । “मुज्झति, अहवा,
बुज्झति” चू० ॥ ६. भुज्जो णं हे १, ३. आ० खं० विना । “भूयो भूयः” श्री० । “भूयः”
श्रीजै० ॥ ७. एयं ते कुं सं० हे १ । दृश्यतां मू० १७२ ॥ ८. तम्मोत्तीए हे १, २, ३. ड० ।
“तथा तम्मोत्तीए, तेनोक्ता” मुक्तिः तन्मुक्तिः, तथा” श्री० ॥ ९. चित्तणिवायी पलि”
चू० ॥ १०. उज्जानी ने० जै० सं० आ० खं० ॥ ११. पल्लिवाहिरे खे० जै० सं० खं० ड० ।
“पल्लिवाहिरे प्रतीपं आहरे, जन्तु दृष्ट्वा चरणं सुकोचए देगीभासाए” चू० । “पल्लिवाहिरे
परिः समन्ताद् गुणैर्वप्रदानं पुनः पृष्ट्वा वाज्वरयानान् मदा कार्यमृते वाद्यः रयान्” श्री० ॥
१२. संकुचेमाणे चू० । संकुचमाणे हे १, २. जै० ॥ १३. एकदा ड० खं० । “एगया
ग्याति” श्री० ॥

उद्दायंति, इहलोगवेदणवेज्जावडियं । जं आउट्टिकयं कम्मं तं परिणाय विवेगमेति । एवं से अप्पमादेण विवेगं किट्ठति वेदवी ।

१६४. से पभूतदंसी पभूतपरिणायणे उवसंते समिए सहिते सदा जते दडुं विप्पडिवेदेति अप्पाणं—किमेस जणो करिस्सति ?

एस से परमारामो जाओ लोगंसि ईत्थीओ ।

मुणिणा हु एतं पवेदितं ।

उन्वाधिज्जमाणे गामधम्मेहिं अवि णिव्वलासए, अवि ओमोदरियं कुज्जा, अवि उडुं ठाणं ठाएज्जा, अवि गामाणुगामं दूइज्जेज्जा, अवि आहारं वोच्छिदेज्जा, अवि चए इत्थीसु मणं ।

पुव्वं दंडा पच्छा फासा, पुव्वं फासा पच्छा दंडा ।

इच्चेते कलहासंगकरा भवंति ।

पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्ज अणासेवणाए त्ति बेमि ।

१६५. से णो काहिए, णो पासणिए, णो संपसारए, णो मांमए, णो कतकिरिए, वइगुत्ते अज्झप्पसंवुडे परिवज्जए सदा पावं ।

एतं मोणं समणुवासेज्जासि त्ति बेमि ।

॥ आवंतीए चउत्थो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

१. °विज्जा° खे० चू० हे १ । “तवो वा छेदो वा वेयावडं वा करेति वेयावडियं कम्म खवणीयं विदारणीयं वेयावडियं...” चू० ॥ २. जं आउट्टिकम्मं तं खे० जै० सं० खं० शां० । जं आउट्टीकम्मं तं हे २. इ० ला० । आउट्टिकत्तं परिणाय विवेगमेति चू० । “जं आउट्टी इत्यादि, यत् पुनः कर्म आकुट्ट्या कृतं...तत् परिज्ञाय” शी० ॥ ३. किट्ठती सं० हे ३ । कित्तेति चू० ॥ ४. इत्थीओ खे० जै० सं० शां० खं० ॥ ५. °दरितं खे० जै० इ० ॥ ६. अवि आहारं वोच्छिदिज्ज अवि उडुट्ठाणं ठाएज्जा अवि गामाणुगामं दूइज्जेज्जा अवि जहे इत्थीसु मणं इति पाठश्रूणौ भाति ॥ ७. ८. पुव्वि शां० ॥ ९. °णयाए हे १, २, ३. ला० । °णताए चू० ॥ १०. मामा[र खे० शां०]ए खे० जै० सं० शां० खं० इ० हे ३ ॥ ११. “एतं मोणं, मुणिभावो मोणं, सम्मं नाम ण आससप्पयोगादीहि उवहतं, अणिसिज्जासि । अहवा तित्थगरादीहि वसियं अणुवसिज्जासि त्ति बेमि” चू० । एतदनुसारेण ‘समणिसिज्जासि’ इति ‘समणुवसिज्जासि’ इति द्विविधः पाठश्रूणि कृतामभिमतो भाति ॥

[पंचमो उद्देसओ]

१६६. से वेमि, तं जहा—अवि हरदे पडिपुण्णे चिड्ढति समंसि भोमे
उवसंतरए सारक्खमाणे । से चिड्ढति सोतमज्झए । से पास सव्वतो गुत्ते । पास
लोए महेसिणो जे य पण्णाणमंता पबुद्धा आरंभोवरता । सम्ममेतं ति पासहा ।
५ कालस्स कंखाए परिव्वयंति त्ति वेमि ।

१६७. ^१वितिगिंछसमावन्नेणं अप्पाणेणं ^२णो लभति समाधिं ।

^३सिता वेगे अणुगच्छंति, असिता ^४वेगे अणुगच्छंति ।

अणुगच्छमाणेहिं अणुगच्छमाणे कहं ण णिव्विज्जे ?

१६८. तमेव सच्चं ^१णीसंकं जं जिणेहिं पवेदितं ।

१० १६९. सड्डिस्स णं समणुण्णस्स संपव्वयमाणस्स समियं ति मण्णमाणस्स
एगदा संमिया होति १, समियं ति मण्णमाणस्स एगदा असमिया होति २,
असमियं ति मण्णमाणस्स एगया समिया होति ३, असमियं ति मण्णमाणस्स
एगया असमियां होति ४, समियं ति मण्णमाणस्स समिया वा असमिया वा
समिया होति उवेहाए ५, असमियं ति मण्णमाणस्स समिया वा असमिया वा
१५ असमिया होति उवेहाए ६ । उवेहमाणो अणुवेहमाणं वूया—उवेहाहि संमियाए,
इच्चेवं तत्थ संधी झोसितो भवति ।

से उड्डितस्स ठितस्स गतिं समणुपांसह ।

एत्थ वि चालभावे अप्पाणं ^१णो उवदंसेज्जा ।

१. जहाऽवि हरए खे० जै० सं० खं० इ० ॥ २. ^०मज्झगए खे० शां० विना । “स्रोतोमध्यग
इत्यनेन स्थविराचार्यमाह । तस्य हि...स्रोतोमध्यगत्वम् ।” जी० ॥ “सोयमज्झि त्ति तत्तियो
हरतो” चू० ॥ ३. एतं सम्मं ति चू० ॥ ४. वितिगिच्छां चू० ॥ ५. ण लभते चू० ॥ ६. मिया
वि अणुगच्छंति असिता वि अणुगच्छंति एगदा । अणुगच्छमाणेसु अणुगच्छमाणे इति पाठोऽत्र
चूर्णानुसारेण सम्भाव्यते ॥ ७. वि एगे सं० ॥ ८. णिस्संकं चू० ॥ ९. समिता रो० । एव-
मपि ऽपि क्वचिन् ॥ १०. ^१या एव भवति इ० हे २ ॥ ११. ^०स एगया मं शा० ॥ १२. वया
एवं उवेह समियाए चू० ॥ १३. समिया एवं भवति इच्चेवं इ० हे १ ॥ १४. तत्थ तत्थ चू० ।
“तत्थ तत्थेति वीणा, नत्थ तत्थ नाणंतरे दमणचरिणंतरे लिंगतरे वा सघाणं संधी” चू० ॥
१५. पम्महा (इ चू०) हे १, २, ३. चू० ॥ १६. चालियाभावे नी० जै० शां० । ‘चालियाभावे’
‘चालियाभावे’ उभयथा चू० ॥ १७. णो दरिमिज्जा चू० ॥

१७०. तुमं सि णाम ^१तं चेव जं हंतव्वं ति मण्णसि,
 तुमं सि णाम ^३तं चेव जं अज्जावेतव्वं ति मण्णसि,
 तुमं सि णाम ^५तं चेव जं परितावेतव्वं ति मण्णसि,
 तुमं सि णाम तं चेव जं परिघेतव्वं ति मण्णसि,
 एवं तं चेव जं उद्देवेतव्वं ति मण्णसि ।

५

अंजू चेयं पडिबुद्धजीवी । तम्हा ण हंता, ण वि घातए । अणुसंवेयणमप्पाणेणं,
 जं हंतव्वं णाभिपत्थए ।

१७१. जे आता से विण्णाता, जे विण्णाता से आता । जेण विजाणति से
 आता । तं पडुच्च पडिसंखाए । एस आतावादी समियाए परियाए वियाहिते ति बेमि ।

॥ आवंतीए पंचमो उद्देसओ सम्मत्तो ॥

१०

[छट्ठो उद्देसओ]

१७२. अण्णाणाए एगे सोवट्ठाणा, आणाए एगे गिरुवट्ठाणा ।

एतं ते मा होतु ।

एतं कुसलस्स दंसणं । तद्धिट्ठीए तम्मुत्तीए तप्पुरक्कारे तस्सण्णी तण्णिवेसणे
 अभिभूय अदक्खू ।

१५

अणभिभूते पभू गिरालंबणताए, जे महं अबहिमणे ।

पवादेण पवायं जाणेज्जा सहसम्मुइयाए परवागरणेणं अण्णेसिं वा सोच्चा ।

१. सच्चेव खं० हे २. ला० इ० चू० विना । अस्य तुलना 'तत् त्वमसि' इति वैदिकेषु प्रसिद्धेन वाक्येन सह विधेया ॥ २. तुमं पि खं० सं० ॥ ३. स च्चेव इ० विना ॥ ४. स च्चेव हे २, ३ ॥ ५. तुमं तं चेव खं० खे० जै० हे ३ ॥ ६. 'णुवे' चू० ॥ ७. जं हंतव्वं ति(ते इ०) णाभि० इ० हे १, २ । “जं हंतव्वं णाभिपत्थए, जमिति जम्हा कारणा, हंतव्वं मारेयव्वमिति, ण पडिसेहे, अभिमुहं पत्थए” चू० । “अनु पश्चात् संवेदनम्, केन ? आत्मना ..... इत्याकलय्य यत् किमपि हन्तव्यमिति चिकीर्षितं तद् नाभिप्रार्थयेत्” शी० ॥ ८. आयवादी हे १, २, ३. ला० । “एस आतावाते अप्पणो वातो आतावातो” चू० ॥ ९. अण्णाणाए सोवट्ठाणं आणाए अणुवट्ठाणं चू० ॥ १०. 'ट्ठाणे' हे २, ३ । एवमग्रेऽपि ॥ ११. अदक्खू हे १, २ । चूणौ क्वचित् प्रतौ 'अदक्खू' प्रत्यन्तरे 'अदक्खू' । १२. अबही० हे १, २, ३ । “जे महं अबहिमणे, जे इति णिद्देसे, अहमेव सो जो अबहिमणो” चू० । “यः..... महान् महापुरुषः..... अबहिर्मना.” शी० ॥ १३. पवाएण य पवायं चू० ॥ १४. सह संसुति-याए खे० इ० ॥ १५. वा अत्तिए सोच्चा खे० जै० सं० खं० चू० विना । दृश्यता सू० २ ॥

१७३. णिद्देसं णातिवत्तेज मेहावी सुपडिलेहिय सव्वओ सव्वताए सम्ममेव समभिजाणिया ।

इह आरामं परिण्णाय अल्लीणगुत्तो परिव्वए ।

निद्धियट्ठी वीरे आंगमेणं सदा परक्कमेज्जासि त्ति बेमि ।

- ५ १७४. उड्डुं सोता अहे सोता तिरियं सोता वियाहिता ।
एते सोया वियक्खाता जेहिं संगं ति पासहा ॥ १२ ॥
आवट्टमेयं तु पेहाएँ एत्थ विरमेज्ज वेदवी ।

१७५. विणएत्तु सोतं निक्खम्म एस महं अक्कम्मा जाणति, पांसति,
पडिलेहाए णावकंखति ।

- १० १७६. इह आंगतिं गतिं परिण्णाय अच्चेति जातिमरणस्स वड्डुमगं वक्खातरंते ।
सव्वे सरा नियट्ठंति,
तक्का जत्थ ण विज्जति,
मती तत्थ ण गाहिया ।
ओए अप्पतिट्ठाणस्स खेतण्णे ।

- १५ से ण दीहे, ण हूँस्से, ण वट्टे, ण तंसे, ण चउरंसे, ण परिमंडले, ण किण्हे,
ण णीले, ण लोहिते, ण हालिद्दे, ण सुक्किले, ण सुँरभिगंधे, ण दुँरभिगंधे, ण

१. “सयं भगवता सुष्ठु पडिलेहितं विण्णातं तमेव सिद्धंतं भागवतं” चू० ॥ २. सव्वत्ताए सम्म एतं.....समभिजाणिय चू० ॥ ३. इह आरामं खे० सं० शां० खं० इ० । “इह इत्यादि” जी० ॥ ४. आगमेणं सुपरक्कं चू० ॥ ५. “उड्डुं सोया इत्याद्यनुष्टुप्” जी० ॥ ६. “अट्टमेयं तुपेहाए, रागद्वेसवसट्ठं कम्मबंधगं उवेहेत्ता” चू० । दृश्यतां सू० ९३ । आवट्टं तुपे(पे हे १)हाए हे १, २, ३. ला० इ० खं० । “आवट्टमेयं तु इत्यादि” शीखं० १. शीजै० । “आवट्टं तु इत्यादि” शीखं० २ ॥ “रागद्वेपक्रषायविपयावर्तं कर्मवन्धावर्तं वा, तुशब्दः पुनःशब्दार्थे, भावावर्तं पुनरुत्प्रेक्ष्य” जी० ॥ ७. ए विवेगं किट्ठति वेदवी चू० शीपा० । ए एत्थ विरमिज्ज वेदवी चूपा० जी० ॥ ८. विणएत्ता सोयं निक्खम्म चूपा० ॥ ९. पासती खे० सं० खं० ॥ १०. आगति गति परिण्णया(ता खं०) खे० जै० खं० । आगतिं गतिं परिण्णया शा० ॥ ११. जानीमं खं० चू० ॥ १२. वड्डुमगं खेसं० खं० इ० । वट्टमगं जै० । “वड्डुमगो पंधो” चू० । “वड्डुमगं ति पन्थानम्” शी० ॥ १३. विक्खां खे० जै० सं० शां० हे ३ । “वक्खा-यरए.....व्याख्यातो मोक्षः.....तत्र रतः ।” जी० । “वक्खनायरतो जुमे अत्थे य” चू० ॥ १४. विज्जनी हे १, २ ॥ १५. ओते खे० जै० चू० ॥ १६. रां० विना—खेतण्णे खे० जै० इ० । खेतण्णे खे० जै० इ० विना ॥ १७. रहस्से हे १, २. ला० ॥ १८. सुत्तिमं रा० जै० सं० चू० ॥ १९. दुत्तिमं सं० चू० ॥

तित्ते, ण कडुए, ण कसाए, ण अंविळे, ण महुरे, ण कक्खडे, ण मउए, ण गरुए, ण लहुए, ण सीए, ण उण्हे, ण णिद्धे, ण लुक्खे, ण काँऊ, ण रुहे, ण संगे, ण इत्थी, ण पुरिसे, ण अण्णहा ।

परिण्णे, सण्णे ।

उवमा ण विज्जति ।

अरूवी सत्ता ।

अपदस्स पदं णत्थि ।

से ण सद्दे, ण रूवे, ण गंधे, ण रसे, ण फासे, ईच्चेतावंति त्ति बेमि ।

॥ पंचमं अज्झयणं आवंती समत्ता ॥

१. “काउगहणेणं लेस्साओ गहिताओ” चू० । “न काऊ इत्यनेन लेख्या गृहीताः” शी० ॥
 २. “ण इत्थिवेदगो ण णपुंसगवेदगो ण अण्णह त्ति” चू० ॥ ३. चू० हे २ विना—विज्जती खे० जै० सं० शां० खं० इ० । विज्जए हे १ ॥ ४. इच्चेतावंती हे २ । “इति परिसमतीए, एतावंति त्ति तस्स परियाता, एतावंति थ परियायविसेसा इति । लोगसारविजओ णाम पंचमं अज्झयणं सम्मत्तं ॥५॥” चू० । “इत्येतावन्त एव वस्तुनो भेदाः स्युः, ...इतिरधिकारपरिसमाप्तौ, ब्रवीमीति पूर्ववत् । .....समाप्तं लोकसाराख्यं पञ्चममध्ययनमिति ॥” शी० ॥

छट्टमज्झयणं 'धुयं'

[पढमो उद्देसओ]

१७७. ओवुज्झमाणे इह माणवेसु आँघाइ से णरे, जस्स इमाओ जातीओ
५ सव्वतो सुँपडिलेहिताओ भवंति आँघाति से णाणमणेलिसं ।

से किट्ठति ^१तेसिं समुट्ठिताणं निक्खित्तदंडाणं समाहिताणं पण्णाणमंताणं इह
मुत्तिमगं ।

१७८. एवं पेगे महावीरा विप्परक्कमंति ।

पासह एँगेऽवसीयमाणे अणत्तपण्णे ।

१० से वेमि—से जहा वि कुम्मे हँरए विणिविड्डचित्ते पच्छण्णपलासे, उँम्मुगं से
णो लभति । भंजगा इव संनिवेशं ^२नो चयंति ।

एवं पेगे अणेगरूवेहिं कुलेहिं जाँता

रूँवेहिं सत्ता कलुणं थणंति, ^३णिदाणतो ते ण लभंति मोक्खं ।

१७९. अह पास ^४तेहिं कुलेहिं आयत्ताए जाया—

१५ गंडी अदुवा ^५कोढी रायंसी अवमारियं ।

काणियं ^६झिमियं चेव कुणितं खुज्जितं तथा ॥ १३ ॥

१. अग्घादि खे० जै० सं० खं० । अक्खादि ड० । अग्घाति शा० चू० ॥ २. सुप्पडिं चू० ॥
३. अग्घाइ हे १, २, ३. चू० । “आग्घाइ इत्यादि” शी०, “अग्घाइ इत्यादि” शीजै० ॥
४. तेसि खे० जै० सं० इ० हे २, ३ ॥ ५. एगे विसी० हे २, ३. जै० ड० । “विसीदमाणे”
विचिहं सीयंति.....ते विमीदंति” चू० । “एकान्...सयमेऽवभीदतः पश्यत” शी० ॥
६. हरते ड० खे० जै० ॥ ७. उम्मुगं खे० जै० ड० हे २ । उमगं हे १ । ‘उम्मुगं’ ‘उम्मगं’
उभयया चू० । “उम्मुगं ति विवग्ग” शी० ॥ ८. ण जहंति चू० ॥ ९. “एवं पेगे
अणेगगोतेसु कुलेसु, एयमवधारणे, एगे, ण सव्वे, अणेगगोतेसु महगादिगु ४, अहवा उक्कणीएगु”
चू० ॥ १०. जाया वि रूवेहि हे १. २ ॥ ११. रूवेसु गिद्धा चू० ॥ १२. णिनाणानो वा
ते णो चू० ॥ १३. तेहिं तेहिं कुलेहिं जाना चू० ॥ १४. कोढी हे, १, २, ३ जै० ॥
१५. झिमियं गं० । झिम्मियं गं० । “झि(मि शीयं० २) म्मियं ति जाह्यता” शी० ।
“निमिना अलग्गयताती” चू० ॥

उदरिं च पास मुइं च सूणियं च गिलासिणिं ।

वेवइं पीढसर्पिं च सिलिवयं मधुमेहिणिं ॥ १४ ॥

सोलस एते रोगा अक्खाया अणुपुव्वसो ।

अह णं फुसंति आतंका फासा य असमंजसा ॥ १५ ॥

१८०. मरणं तेसिं सपेहाए उववायं चैयणं च णच्चा परिपागं च सपेहाए ५
तं सुणेह जहा तहा ।

संति पाणा अंधा तमंसि वियाहिता । तमेव सइं असइं अतियच्च उच्चावचे
फासे पडिसंवेदेति ।

बुद्धेहिं एयं पवेदितं ।

संति पाणा वासगा रसगा उदए उदयचरा आगासगामिणो ।

१०

पाणा पाणे किलेसंति । पास लोए महब्भयं ।

बहुदुक्खा हु जंतवो ।

सत्ता कामेहिं माणवा । अबलेण वहं गच्छंति सरीरेण पभंगुरेण ।

अट्टे से बहुदुक्खे इति चाले पकुव्वति ।

एते रोगे बहू णच्चा आतुरा परितावए ।

१५

१. उदरिं पास सं० । “उदरिं च ति, चः समुच्चये” शी० ॥ २. मुत्तिं हे २, मूअं हेसं० २ ।
मूयं हे ३ । “मूत्ती मूयत्तं” चू० । “मु(मू शीखं० २)इं च ति.....मूकं मन्मनभाषिणं
वा” शी० ॥ ३. सूणीयं सं० । “सूणीया सूणसरीरा” चू० । “सूणियं च ति शूनत्वम्”
शी० ॥ ४. गिलास(सि खं० हे २)णी खं० हे १, २, ३ । “गिलासिणिं ति भस्मको व्याधिः”
शी० ॥ ५. वेवयं खं० इ० ॥ ६. सिलिवत्तं खेसं० शां० । सिलिवतिं जै० खेमू० खं० । सिलिवते
इ० । सिलवइं हे २ । सिलवयं सं० । “सिलवती पादा सिलीभवन्ति” चू० । “सिलि(ली
शीखं० १)वयं ति श्लीपदम्” शी० । “सिलिवयि ति श्लीपदम्” शीजै० ॥ ७. मधुमेहिणं
हे १, ३. इ० । ८. फासा.....असमंतिय(था?) णाम अप्पत्तपुव्वा, अहव असमम्मि(मि?)ता
असमिता णाम विसमा तिक्कमंदमज्झा, अहवा फासा य असमंजसा उल्लत्थपल्लत्था” चू० ॥
९. “मरणं[च] तत्थ सपेहाए मरणं तत्थ समिक्खिज्ज, चसद्वा जम्मणं च” चू० ॥
१०. ओवायं इ० चू० ॥ ११. चवणं हे १, ३ ॥ १२. पलिपागं चू० ॥ १३. तमसि शां०
हे १, २. इ० । तमं पविट्ठा चू० ॥ १४. तमेव हे १. सं० । तामेव सयं असइं अतिगच्च इ० ।
“तमेव सइं [अ?]सइं तमेव कम्मं सइं(यं-प्र०) किच्चा सयं किच्चा से असइं अणेगसो” चू० ।
“तामेव इत्यादि, तामेवावरथा.....सकृदनुभूय.....तामेव असकृद् अनेकशोऽतिगत्य” शी० ॥
१५. उच्चावते फासे.....पडिंवेदेति चू० ॥ १६. “प्रतिसंवेदयन्ति अनुभवन्ति” शीखं० १ ।
एतदनुसारेण पडिसंवेदेति इति पाठोऽत्र भवेत् ॥ १७. बुद्धेहेतं पवेदित चू० ॥ १८. पगव्वमिति
चूपा० ॥ १९. वहुं खे० जै० शां० चू० । बहु इ० ॥

णालं पास । अलं तवेतेहिं । एतं पास मुणी ! महब्भयं । णातिवादेज्ज कंचणं ।

१८१. आयाण भो ! सुस्सुस भो ! धूतवादं पवेदयिस्सामि । इह खलु अत्तत्ताए तेहिं तेहिं कुलेहिं अभिसेएण अभिसंभूता अभिसंजाता अभिणिव्वट्ठा
५ अभिसंबुद्धा अभिसंबुद्धा अभिणिकखंता अणुपुव्वेण महामुणी ।

१८२. तं परक्कमंतं परिदेवमाणा माँ णे चयाहि इति ते वदंति ।
छंदोवणीता अज्झोववण्णा अक्कंदकारी जणगा रूदंति ।
अत्तारिसे मुणी ओहं तरए जणगा जेण विप्पजढा ।

सरणं तत्थ णो समेति । किह णाम से तत्थ रमति ।

१० एतं णाणं सया समणुवासेज्जासि ति वेमि ।

॥ पट्टस्याध्ययनस्य प्रथमः ॥

१. आजाण चू० ॥ २. धुयवाद सं० । “धुयं वायं पवेदइस्सामि, धुयं भणित, धुयस्स वादो, धुजति जेण कम्मं तवसा ।.....णागज्जुणा धुतोवायं पवेदइस्सामि जेण.....कम्मं धुणति तं उवायं” चू० । “नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—धु(धू शीखं २)तोवायं पवेदंति । अष्ट-प्रकारकर्मधूननोपायं निजकधूननोपायं वा प्रवेदयन्ति तीर्थकरादय ।” शी० ॥ ३. अत्तत्ताते इ० । अत्तयाए खे० जै० सं० । “इह खलु अत्तत्ताए तेसु तेसु.....अत्तभावो अत्तत्ता, ताए....., तेसु तेसु ति उत्तम-अहम-मज्झिमेसु” चू० । “इत्यत आह—इह खलु अत्तत्ताए तेहिं २ कुलेहिं [अभिसेएण?] अभिसंभूया अभिसंजाया इत्यादि” शीखं २ । “इत्यत आह—इह खलु आया (?) इत्यादि” शीखं १, शीजै० ॥ ४. अभिसंभूता अभिसेगभूता अभिसंजाता चू० । अभिसेएण नास्ति खेमू० जै० खं० चू० । दइयतामुपरितन टिप्पणम् ॥ ५. अभिसंबुद्धा चू० । “अभिसंबुद्धा.” शी० । ६. मा णे जहाहि चू० ॥ ७. रुवं(वं शा०)नि खे० जै० शा० खं० इ० ॥ ८. “अता[री? रि?]से मुणी ओहं, ण वि सोहं (से ओहं) संसारसागरं तारी मुणी भवति..... । अहवा अतारिसो ण तारिसो, मुणी णत्थि, जेण..... जणगा विप्पजढा । अहवा अतारीयो, न वहणं णावाभूतो अप्पणो परेमि च संसारसमुद-तारणाय ।” चू० । “एवं च वदेयुस्सिहाह—अतारिसे इत्यादि, न तादृशो मुनिर्भवति, न चौघ संसारं तर्गति” शी० । तरए इति पदं चूणं नास्ति, अतः अतारिमे(?) मुणी ओहं जणगा जेण विप्पजढा इति पाठोऽप्यत्र चिन्त्यः, दइयता मूत्रकृताद्वा [१।३।२।१०] अतारिमा इति पदम् ॥ ९. तत्थ से णो चू० ॥ १०. “किमिन्धसो शरणं न ममेतत्त्याह—किह इत्यादि, कथं तु नामासौ” शी० । ११. “एतं नागं सम्मं... अणुकूलं आयरियममीवे अणुवग्गादि अणु-यमिज्जासि नि वेमि” चू० । “एतत्त पूर्वोक्तं ज्ञानं सदा आत्मनि सम्यगनुवागमये—व्यवस्था-पदं” शी० ॥

[बीओ उद्देसओ]

१८३. आतुरं लोगमायाए चइत्ता पुव्वसंजोगं हेच्चा उवसमं वसित्ता बंम-
चेरंसि वसु वा अणुवसु वा जाणित्तु धम्मं अहा तहा अहेगे तमचाइ कुसीला वत्थं
पडिग्गहं कंबलं पायपुंछणं विउसिज्ज अणुपुव्वेण अणधियासेमाणा परीसहे
दुरहियासए ।

कामे ममायमाणस्स ईदाणि वा मुहुत्ते वा अपरिमाणाए भेदे ।

एवं से अंतराइएहिं कामेहिं अकेवल्लिएहिं, अवितिण्णा चेते^१ ।

१८४. अहेगे धम्ममादाय आदाणप्पमिति सुप्पणिहिं चरे अप्पलीयमाणे
दढे सव्वं गेहिं परिणाय ।

१. जहिच्चा पुव्वमायतणं चू० ॥ २. “हेच्चा उवसमं, इह एच्चा हिच्चा, आदिअक्खरलोवा हिच्चा,
इहेति अस्मि प्रवचने” चू० । “हित्वा गत्वा उपशमं” शी० ॥ ३. “तमच्चाई .....अच्चाई
णाम अच्चाएमाणा, जं भणितं असत्तमंता” चू० । “तं धम्मं प्रतिपालयितुं न शक्नुवन्ति”
शी० ॥ ४. विउसेज्जा शां० खं० । विओसेज्जा खं० इ० । वियोसेज्जा खं० जै० । “व्युत्सज्ज्य”
शी० । “विउसज्ज.....विविहं उसज्जा” चू० ॥ ५. अणधि(हि इ० खं०)तासेमाणा खे० शां०
खं० इ० । अणहियासेमाणे सं० हे १, २, ३. ला० । अणहियासेत्ता इत्यपि पाठश्चूणौ भाति ॥
६. इदाणि [वा शां०] मुहुत्तेण वा सं० खं० शां० शी० ॥ ७. भेदो हे १, २, ३. ला० चू० ॥
८. “एवं से(स)अंतराइएहिं, एवं अवधारणे, अवधारणादेव हि सअंतराया कामा” चू० ।
“एवं से इत्यादि, एवं पूर्वोक्तप्रकारेण स भोगाभिलाषी आन्तरायिकैः कामैः” शी० ॥
९. “अकेवल्लिएहिं, केवलं संपुण्णं, ण केवल्लिया असंपुण्णा” चू० । “न केवलम् अकेवलम्, तत्र
भवा अकेवल्लिका सद्बन्धाः.....असम्पूर्णा वा” शी० ॥ १०. अवतिण्णा खे० जै० सं० शां० ।
“अवितिण्णा चेव(ते), विविहं तिण्णा वितिण्णा, ण वितिण्णा, विणा वेरगेणं ण एते कोति तिण्ण-
पुव्वो तरति वा तरिस्सइ वा, जहा—अलं ममेतेहि । च पूरणे, एते मणुस्सकामा” चू० । “तैः
सद्धिरवितीर्णाः संसारं तान् वा, द्वितीयार्थे तृतीया, चः समुच्चये, एत इति भोगाभिलाषिणः”
शी० ॥ ११. “जाणि पमादसुत्ताणि भणितानि तं जहा—अधेगे तमचायी एताणि विवज्जतेण
पडिज्जंति अत्थवसातो—अधेगे तं चायी सुसीला वत्थं पडिग्गहं अविओसज्ज अणुपुव्वेण
अहियासेमाणो(णा?) परीसहे दुरधियासते, कामे अममायमाणस्स इदाणि वा मुहुत्ते वा
अपरिमाणाए भेदे, एवं ता अंतराइएहिं कामेहिं अ[केवल्लिएहिं], वितिण्णा चेते” चू० ॥
१२. अधेगे धम्ममादाय अणेल्सिं आदाणप्पमिती चू०, सहिते धम्ममादाय आदाणप्पमिति
चूपा० ॥ १३. सुपणि^० खे० जै० शां० खं० । “सुप्पणिहिते छट्ठ पणिहिते सुप्पणिहिते” चू० ।
“धर्मचरणे सु(सु)प्रणिहिताः” शी० ॥ १४. “चर इति उवदेसो, धम्मं चर” चू० । “धर्म
चरेयुः” शी० ॥ १५. अपली^० हे १, २, ३. चू० । “अप्पलीय इत्यादि,.....अप्रलीयमानाः”
शीखं० २ । “अप परिवर्जने, लीणो विसयकसायादि” चू० ॥ १६. “सव्वं गंथं परिणाय,
सव्वं निरवसेसं, गंथो गेही” चू० ॥

एस पणते महासुणी अतियच्च सव्वओ संगं 'ण महं अत्थि' त्ति, इति एगो अहमंसि, जयमाणे, एत्थ विरते अणगारे सव्वतो मुंडे रीयंते जे अचेले परिबुसिते संचिक्खति ओमोयरियाए । से अँकुट्टे व हते व लूसिते वा पलियं पंगंथं अदुवा पंगंथं अतहेहिं सदफासेहिं इति संखाए एगतरे अण्णतरे ◁ अभिण्णाय ५ तितिक्खमाणे परिव्वए जे य हिरी जे य अँहिरीमणा ।

१८५. चेच्चा सव्वं विसोत्तियं फासे फासे समितदंसणे ।

एते भो णगिणा वुत्ता जे लोगंसि अणागमणधम्मिणो ।

आणाए मामगं धम्मं ▷० । एस उत्तरवादे इह माणवाणं वियाहिते ।

एत्थोवरते 'तं झोसमाणे आयाणिज्जं परिण्णाय पँरियाएण विगिंचति ।

१० १८६. इह एगोसिं एगचरिया होति । तँत्थितराइतरेहिं कुलेहिं सुद्धेसणाए सव्वेसणाए से मेधावी परिव्वए सुब्भिं अदुवा दुब्भिं । अदुवा तत्थ मेरवा पाणा पाणे^१ किलेसंति । ते फासे पुट्ठो^२ धीरो अधियासेज्जासि त्ति बेमि ।

॥ पष्ठस्य द्वितीयः ॥

१. एगो महमंसि खे० जै० सं० । एगोहमंसि इ० ॥ २. एत्थ वि विरए चू० ॥ ३. परिबुसिते चूर्णो न दृश्यते । “संचिक्खमाणे ओमोदरियाए सम्मं चिट्ठमाणे संचिक्खमाणे” चू० । “संचिक्खइ सन्तिष्ठते” शी० ॥ ४. आकुट्टे व हए व लुंचिए (लूसिए सं०) वा खे० जै० शा० खे० इ० चू० विना । तुलना—“अकुट्टे व हए व लूसिए वा” दशवै० १०।१३ ॥ ५. पकत्थं (त्थं हे १) अदुवा पकत्थं इ० हे १ । पकंथं अदुवा पकंथं हे २ । पकप्पं अदुवा पकप्पं हे ३. ला० । पंगंथे अदुवा पंगंथे खे० जै० सं० शा० । “पलियं पंगंथे, पलियं णाम कम्म.....अदुवा पंगंथं, अदुवेति अहवा अनेहि चेव जगारसगारेहिं भिसं कथेमाणो पंगंथमाणो” चू० । “पलियं इत्यादि, पलिअं ति कर्म.....प्रकथ्य जुगुप्सते” अथवा जकारचकारादिभिरपरैः प्रवरैः प्रकथ्य निन्दा विधत्ते” शी० । दृश्यतां सू० १९१ ॥ ६. ◁▷ एतदन्तर्गतस्य पाठस्यात्र चूर्णिर्न लभ्यते ॥ ७. अहिरीमाणा खेमू० जै० हे १, २, ३. ला० । “जे य इत्यादि.....ये च .....हारिणः .....अहारिणः.....यदि वा हीरुपाः .....अहीमनसश्च” शी० ॥ ८. “तज्झोसमीणे त्ति जुपी प्रीतिसेवणयो, तं जहोदिट्ठ ओमेमाणे .....आदाणीयं परिण्णाय.....पलियं भणितं, तं जहा प्रलीयते भयं येन, आदाणमेव पलितं परियाएण विगिंचइ” चू०, एतदनुसारेण पलियं परियाएण विगिंचइ’ इति पाठार्थार्णकानामभिप्रेत स्यादिति भाति ॥ ९. इह.....होति इति चूर्णो न दृश्यते ॥ १०. “तत्थ इयरा इतरेहि....., इतराडतर इतरेतरं, कमो गहितो, ण उट्ठयाहिं” चू० । “तत्थियरा इत्यादि, ...उतरे सामान्यनाधुभ्यो विजिण्णताराः, उतरेणु अन्तप्रान्तेणु” शी० ॥ ११. परिक्खिलेमंति हे १, २, ३. ला० ॥ १२. धीरो म० इ० । धीरे हे १, २, ३ । धीरो अधिक्खत्तेज्जासि मे० । “धीमा धीरो” चू० । “धीरः-अञ्जोभ्यः” शी० ।

[तईओ उहेसओ]

१८७. एतं खु मुणी आदाणं सदा सुअक्खातधम्मे विधूतकप्पे णिज्झोसं-
इत्ता ।

जे अचेले परिवुसिते तस्स णं भिक्खुस्स णो एवं भवति—परिजुण्णे
मे वत्थे, वत्थं जाइस्सामि, सुत्तं जाइस्सामि, सूइं जाइस्सामि, संधि- ५
स्सामि, सीविस्सामि, उक्कसिस्सामि, वोक्कसिस्सामि, परिहिस्सामि, पाउणि-
स्सामि ।

अदुवा तत्थ परक्कमंतं भुज्जो अचेलं तणफासा फुसंति, सीतफासा फुसंति,
तेउफासा फुसंति, दंस-मसगफासा फुसंति, एगतरे अण्णयरे विरूवरूवे फासे
अंधियासेति अचेले लौघवं आगममाणे । "तवे से अभिसमण्णागए भवति । जहेतं १०

१. "एस मुणी आदाणं, एस ति जं भणितं 'वे फासे पुट्ठो अहियासए' एस तव तित्थगराओ
आणा ।... एसा ते जा भणिता वक्खमाणा य, मुणी भगवं सिस्सामंतणं वा, आणप्पत इति
आणा जं भणितं उवदेसो । अहवा एतं खु मुणी आदाणं... आताणं आयाणं नाणादि-
तियं ।" चू०, एतदनुसारेण 'एस मुणी आणा' 'एतं खु मुणी आदाणं' इति पाठद्वयं
चूर्णिकृतामत्राभिप्रेतं भाति । "एयं खु मुणी इत्यादि... आदानं कर्म... कर्मोपादानं... वत्थादि" १
शी० ॥ २. आताणं सदा सं० । आदाणं सत्ता खे० जै० ॥ ३. 'सइया हे १, २ ।
"विधूतकप्प(प्पो) णिज्झोसत्तिता । णियतं णिच्छितं वा झोसइता, अहवा जुसी प्रीतिसे-
वणयो, णियतं णिच्छितं वा झोसत्तिता, जं भणितं णिसेवत्तिता फासइता पालयिता" चू० ।
"मुनिज्झोषयितेति सम्बन्धः, किम्भूतः ?... स्वाख्यातधर्मा, ... एवम्भूतो मुनिरादानं
शोषयितेति आदानमपनेष्यति" शीखं० १ । तुलना-सू० १२४ ॥ ४. परिजिन्हे खे० जै०
शां० ॥ ५. वत्थं जातिस्सामि सुत्तं जातिस्सामि खे० जै० इ० । सुत्तं सूइं जाइस्सामि
सं० । "सूत्रं याचिष्ये सूचि याचिष्ये" शी० । "सूचिं सूत्रं च याचिष्ये" शीखं० १ ॥
६. सिव्विस्सामि हे १, २, ३. जै० ला० । सेवेसामि सं० । चूर्णो तु नेदं पदम् ॥ ७. "अव-
करिसणं वोक्कसणं । णियंसणं णियंसिसामि, उवरिं पाउरणं" चू० । एतदनुसारेण वोक्कसिस्सामि
णियंसिस्सामि पाउणिस्सामि इति पाठश्चूर्णिकृतामभिप्रेतो भाति ॥ ८. भुयो खे० जै० ।
भुओ सं० ॥ ९. तण ६ फासा सं० हे ३ ॥ १०. अधितासेति खे० इ० ॥ ११. लाववियं
आगमेमाणे चू० । "भदंतणागज्जुणा तु एवं खलु से उवगरणलाघवियं तवं कम्मक्खयकरणं
करेति" चू० । "नागार्जुनीयास्तु पठन्ति—एवं खलु से उवगरणलाघवियं तवं कम्मक्खयकरणं
करेइ । एवमुक्तकमेण भावलाघवार्थमुपकरणलाघवं तपश्च करोतीति भावार्थः ।" शी० । दइयता
सू० २१५ ॥ १२. तवे य से खे० जै० सं० ॥ १३. "से जहेयं भगवया पवेदियं, से इति
णिहेसे उच्चारणत्थं वा" चू० । दइयता सू० २१५ ॥

भगवता पवेदितं । तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वत्ताए सम्मत्तमेव सम-
भिजाणिया ।

एवं तेसिं महावीराणं चिरराइं पुव्वाइं वासाइं रीयमाणानं दवियाणं पास
अधियासियं ।

५ १८८. आगतपण्णाणानं किस्सा चाँहा भवंति पयणुए य मंससोणिए ।
विस्सेणिं कट्टु परिण्णाय एस तिण्णे मुत्ते विरते वियाहिते ति बेमि ।

१८९. विरयं भिक्खुं रीयंतं चिररातोसियं अरती तत्थ किं विधारए ?
संधेमाणे समुद्धिते ।

जहा से दीवे असंदीणे एवं से धम्मे आरियपदेसिए । ते अणवकंखमाणा
१० अणतिवातेमाणा दईता मेधाविणो पंडिता ।

१. सव्वओ सव्वत्ताए सं० हे २ विना । “सव्वओ सव्वत्ताए..... णागज्जुणिया उ सव्वं
सव्वं चेव (सव्वत्थेव ?) सव्वकालं पि सव्वेहिं एवं विसेसे(सं)ति” चू० । “सर्वात्मना इति
भावतः” शी० । दृश्यतां सू० १९८, २१४ ॥ २. समत्तं इ० विना । “सम्मत्तमेव समभि-
जाणित्ता पसत्थो... भावां सम्मत्तं, ...सम्मं अभिजाणित्ता समभिजाणित्ता । अहवा समभावो
सम्मत्तमिति । ...सम्मत्तं समभिजाणमाणे ‘आराधओ भवति’ इति वक्खसेसं ।” चू० । “सम्यक्त्व-
मिति.....सम्यक्त्वमेव समत्वमेव वा समभिजानीयात्” शी० । दृश्यता सू० २१४ ॥
३. जाणित्ता शां० खं० । जाणित्ता खे० । जाणित्ता(या ला०) इ० ला० । जाणिज्जा हे १ ।
दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ४. चिररायं सं० । चिररातं हे १, २ ३ । “चिरराइं जं भणितं
जावजीवाए” चू० । “चिररात्रं प्रभूतं कालं यावजीवमित्यर्थः” शी० ॥ ५. वासाणि
सं० ड० । वासाणं खे० गां० । ६. आगतपण्णाणं खे० जै० हे ३ । “आगतपण्णा[णा?]णं
आगतं उवलद्धं भिसं णाणं पण्णाणं.....एवं तेसिं महावीराणं आगतपण्णा[णा?]णं किस्सा
चाँहा भवंति” चू० ॥ “आगतं प्रज्ञानं...येपां ते तथा, तेपामागतप्रज्ञानानाम्” शी० ॥
७. वाया खे० जै० सं० ड० ॥ ८. विस्सेणि सं० ॥ विस्सेणी हे २ ला० ॥ ९. परिण्णाय
खे० जै० सं० गा० इ० । “विस्सेणी कट्टु परिण्णाय.....विस्सेणिं कट्टु परिण्णाय ति एताअ
(एगाए ?) णातुं वितियाए पच्चक्खाएत्ता” चू० । “परिजाय ज्ञात्वा च समत्वभावनया” शी० ॥
१०. संधाणाए चू० । संधि(धे)माणे चूपा० ॥ ११. समुट्ठाए खे० जै० गां० । समुट्ठियं ड० ॥
१२. असंदीवे गा० ॥ १३. आयरियं गां० खे० जै० हे १ । आयरियदेमिण्ण ड० हे २ । आयरिय-
देमिणे चू० । “आर्यप्रदेशिनः” शी० ॥ १४. “ने अचयमाणा..... अवदमाणा मुसादानं.....
पटिज्ज ड थ-तं अणवकंखेमाणा” चू० । १५. पागे अगनिवातेमाणा जै० ॥ १६. “चत्तोयगरण-
मरीग दिवत्ता, अहवा.....मादुवग्गस्स सज्जिवग्गस्स वा चियत्ता अ भणितं सम्मत्ता” चू० ।
“दयिताः सर्वलोकाणाम्” शी० ॥

जातिं पक्कपेति । अथे संभवन्ता विहायमाणा, अहमंसीति विउक्कसे । उदासीणे फरुसं वदन्ति, पलियं पगंथे अदुवा पगंथे अतहेहिं । तं मेधावी जाणेजा धम्मं ।

१९२. अधम्मडी तुमं सि णाम बाले आरंभडी अणुवयमाणे, हणमाणे, घातमाणे, हणतो यावि समणुजाणमाणे । घोरे धम्मे उदीरिते । उवेहति णं
५ अणाणाए । एस विसण्णे वितहे वियाहिते ति बेमि ।

१९३. किमणेण भो जणेण करिस्सामि ति मण्णमाणा एवं पेगे वदित्ता मातरं पितरं हेच्चा णातओ य परिग्गहं वीरायमाणा समुट्ठाए अविहिंसो सुव्वता दन्तां । पस्स दीणे उप्पइए पडिवतमाणे । वसट्ठा कायरा जणा लूसगा भवन्ति ।

१९४. अहमेगेसिं सिलोए पावए भवति—^{१३}से सणविब्भन्ते समणविब्भन्ते ।

१० पसिद्देगे समण्णागतेहिं असमण्णागए णममाणेहिं अणममाणे विरतेहिं अविरते दवितेहिं अदविते ।

१. पगपेति इ० विना ॥ २. अहमंसी विउ^० खं० हे १, २, ३, ला० विना । अहमंसी उ^० इ० । ३. पलियपगंथे खं० विना । दृश्यता सू० १८४ । “पलितं पगंथं अदुवा पगंथं.....अदुव ति अहवा कत्थ श्लाघाया, कत्थणं ति वड्ढणं ति वा मद्दणं ति वा एगट्ठा, ण पडिसेधणे, पगथ अभणंतो चेव मुहमक्कडियाहि वा.....तं हीलेति ।” चू० । एतदनुसारेण ‘पलियं पगंथं अदुवाऽपगंथ’ इति पाठश्चूर्णिकृदभिमतो भाति । “पलियं इत्यादि, पलियं ति अनुष्ठानम्, तेन..... प्रकथयेत्— एवम्भूतस्त्वमिति । अन्यथा वा.....प्रकथयेदिति ।” शी० ॥ ४. हण पाणे शा० विना । दृश्यता सू० २०० । “हणव(पा?)णघातमीणे, हणतीति हणो, घातेतीति घायमीणे, हणओ वि समणुण्णे (समणुजाणमाणे ?)।.....एगिदिए प्रति सव्वे हणा(ण)पाणघायमीणा हणतो या वि” चू० । “एतद् ब्रूये, तद्यथा—जहि प्राणिनः अपरैरेवं घातयन्, घ्नतश्चापि समनुजानासि” शी० । अत्र हणमाणे घातमाणे इति शा० पाठः शोभनो भाति । विभावनीयं सुधीभिः ॥ ५. वितड्डे खे० शा० इ० । वितडे हे २. ला० । “विविहं तड्डो...वितड्डो” चू० । “विविधं तर्दतीति वितदो हिंसकः” शी० ॥ ६. भो यणेण हे २, ३. चू० ॥ ७. मण्णमाणे इति प्रतिपु पाठः । “मण्णमाणा जाणमाणा इति अत्थो” चू० । “इत्येवं मन्यमानाः” शी० ॥ ८. लं० चू० शी० विना वीरायमागे प्रतिपु ॥ ९. अविहिंसगा चू० ॥ १०. “णागज्जुणा तु—समणा भविस्सामो अणगारा अकिंचणा अपुत्ता अपसू अविहिंसगा सुव्वता दन्ता परदत्तभोइणो पावं कम्मं णो करिस्सामो समुट्ठाए” चू०, शी० ॥ ११. पास हे १, २, ३. ला० । अधेगे पास डीणे उप्पइत्ता पडिवयमाणे इति पाठश्चूर्ण्यनुसारेणात्र भाति ॥ १२. ल्लयका इ० ॥ १३. से चूर्णां न दृश्यते ॥ १४. समणवित्तं(त्तं न० स०)ते २ खे० सं० तं० शा० उ० चू० । समणभविता विभन्ते जे० । विविद्धं ततो विनतो, समणवित्तंते समणवित्तं(त्तं प्र०)ते वीप्सा, समणत्तणं विविद्धं ततो, जं भणितं उव(ण)व्वतति” चू० । “विविधं त्रान्तो भग्नः भग्नविघ्नान्त” शी० ॥ १५. पस्सद्देगे चू० ॥ १६. दविविहं अदविवि, सं० हे १, २, ३. ला० । “दविय णाम दवो, न अस्म अदिव न भवि(व)ति दविवित्ते” चू० । “द्रव्यभूतैर्द्रव्यभूताः पापकलद्वा ज्ञानान्” शी० ॥

१९५. अनिसनेवा पंडिते मेहावी 'णिट्ठियडे वीरे आगमेणं सदा परि-
क्कमेज्जासि त्ति वेमि ।

॥ पष्ठस्य चतुर्थः ॥

[पंचमो उद्देसओ]

१९६. से गिहेसु वा गिहंतरेसु वा गामेसु वा गामंतरेसु वा नगरेसु वा ५
नगरंतरेसु वा जणवएसु वा जणवयंतरेसु वा संतेगतिया जणा लूसगा भवंति
अदुवा फासा फुसंति । ते फासे पुट्ठो धीरो अधियासए ओए समितदंसणे ।

दयं लोगस्स जाणित्ता पाईणं पडीणं दाहिणं उदीणं आइक्खे विभए किट्ठे वेदवी ।

से उट्ठिएसु वा अणुट्ठिएसु वा सुस्ससमाणेसु पवेदए संतिं विरतिं उवसमं १०
णिव्वाणं सोयवियं अज्जवियं मदवियं लाघवियं अणतिवत्तियं सव्वेसिं पाणाणं
सव्वेसिं भूताणं सव्वेसिं जीवाणं सव्वेसिं सत्ताणं, अणुवीईं भिक्खू धम्ममाइक्खेज्जा ।

१. णिट्ठियट्ठी वीरे आगमेमाणो सता परिव्वएज्जासि चू० ॥ २. इ० खं० विना परक्कमेज्जाधु
सं० हे १, २, ३. ला० । गमेज्जासि खे० शां० । “परिकामयेः” शी० ॥ ३. “गामंतरं
तु गामतो गामाणं वा अंतरं गामंतरं पथो उप्पहो वा । एवं नगरेसु वा नगरंतरेसु वा जाव
रायहाणीसु वा रायहाणिअंतरेसु वा । एत्थं सण्णिगासो कायव्वो अत्थतो, तं जहा—गामस्स
य नगरस्स य अंतरे, एवं गामस्स खेडस्स य अंतरे, जाव गामस्स रायहाणीए य, एवं एक्केकं
छंदेतेणं जाव अपच्छिमे रायहाणीए य । एवं एक्केकं तेसु जहुट्ठिएसु ठाणेसु जणवयंतरेसु वा” चू० ।
एतदनुसारेण ‘गामंतरेसु वा खेडेसु वा खेडंतरेसु वा कव्वडेसु वा कव्वडंतरेसु वा मडंवसेसु
वा मडंवंतरेसु वा दोणमुहेसु वा दोणमुहंतरेसु वा पट्टेसु वा पट्टणंतरेसु वा आगरेसु वा
आगरंतरेसु वा आसमेसु वा आसमंतरेसु वा संवाहेसु वा संवाहंतरेसु वा रायहाणीसु वा
रायहाणिअंतरेसु वा [जणवएसु वा] जणवयंतरेसु वा’ ईदृशः पाठश्चणिकृतामभिप्रेतो भाति ॥
४. पुट्ठो वीरे शा० । वी(धी)रे हियासते इ० । पुट्ठो वीरो हियासए हे २ । “ते फासे पुट्ठो
धियासते । हीमारलोवो एत्थ दट्ठव्वो, तेहिं फासेहि पुट्ठो त्ति । धियासए त्ति अगारलोवो एत्थ
दट्ठव्वो त्ति, यदुक्तं भवति—अहियासते” चू० । “से गिहेसु वा इत्यादि जाव धीरो अहियासए
त्ति ...धीरः अक्षोभ्यः” शी० ॥ ५. ओते चू० ॥ ६. “णागज्जुणा तु—जे खलु भिक्खू
वहुस्सुतो ववभागमे आहरणहेउकुसले धम्मकहियलद्धिसंपण्णे खित्तं कालं पुरिसं समासज्ज के
अयं पुरिसं कं वा दरिसणं अभिसंपण्णे एवंगुणजाईए पभू धम्मस्स आघवित्तए” चू०,
शी० ॥ ७. “किम्भूतं प्रवेदयेदित्याह—संति पाणा (?) इत्यादि यावत् भिक्खु धम्ममाइक्खेज्ज
त्ति, शमनं शान्तिः अहिसेत्यर्थः, तामाचक्षीत” शीखं० १, शीजै० ॥ ८. “सोयवितं सोयं”
चू० ॥ ९. “अगत्तिवत्तिं नाणादीणि जहा ण अतिवयति तहा कहेति । अहवा अतिपतणं
अतिपातो, ...ण अतिवातेति अणतिवात्तियं” चू० ॥ १०. “वीई खे० जै० शा० ॥

१९७. अणुवीई भिक्खू धम्ममाइक्खमाणे णो अत्ताणं आसादेज्जा णो परं आसादेज्जा णो अण्णाइं पाणाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं आसादेज्जा ।

से अण्णासादए अणासादमाणे वैज्झमाणणं पाणाणं भूताणं जीवाणं सत्ताणं जहा से दीवे असंदीणे एवं से भवति सरणं महामुणी ।

५ एवं से उड्डिते ठितप्पा अणिहे अचले चले अवहिलेस्से परिव्वए ।

संखाय पेसलं धम्मं दिट्ठिमं परिणिव्वुडे ।

१९८. तम्हा संगं ति पासहा । गंथेहिं गढिता णरा विसण्णा कामकंता । तम्हा लूहातो णो परिवित्तसेज्जा । जस्सिमे आरंभा सव्वतो सव्वताए सुपरिण्णाता भवन्ति जेसिमे लूसिणो णो परिवित्तसन्ति, से वन्ता कोवं च माणं च मायं च

१० लोभं च । एस तिउट्टे वियाहिते ति वेमि ।

कायस्स वियावाए एस संगामसीसे वियाहिए । से हु पारंगमे मुणी ।

अवि हम्ममाणे फलगावतट्ठी कालोवणीते कंखेज्ज कालं जाव सरीरभेदो ति वेमि ।

॥ पुय्यनामयं छट्ठमज्झयणं सम्मत्तं ॥

१. ०वीथी(ई शा०) खे० जै० खं० शा० ॥ २. आसादेज्जा नास्ति खे० जै० सं० शां० खं० ॥ आसातिज्जा शां० । आसाएज्जा सं० इ० ॥ ३. अण्णाइं चूणौ न दृश्यते ॥ ४. आसाएज्जा सं० ॥ ५. अणामायए अणासायमाणे खे० जै० विना । अणासातए अणासाययमाणे चू० ॥ ६. “वुज्झमाणं पागागं ४ वहिज्जमाणं वा ससारसमुद्देण” चू० । “वध्यमानानां” शरण्योऽयं भवति” शी० ॥ ७. अदीवे शा० ॥ ८. उड्डिते उड्डितप्पा चू० ॥ ९. “अवहिलिस्से” “अवहिलेस्से” उभयथा चू० ॥ १०. संखाए चू० । “संखाय इत्यादि” शी० ॥ ११. संगं ति पासह इ० सं० शा० खं० चू० । संगंयं पासह चूपा० ॥ १२. कामअकृता सं० । कामविप्पिता खे० जै० चू० । “कामजेः... दुःखैरुपतापिताः” शी० ॥ १३. जेसिमे लूसिणो णो परिवित्तसन्ति चू० । तम्हा लूहातो णो परिवित्तसेज्जा चूपा० । सव्वत्ताए हे १, ३ ॥ १४. जस्सिमे हे २, ३ । जेसिमे... उत्तसन्ति अयं पाठधूर्णाध्वत्र नास्ति, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १५. तुट्टे इ० शा० खं० ॥ १६. विओपाए सं० । विओ(यो खे०)वाए इ० हे २. ला० खे० शा० । विवागए जै० । वियावाओ हे १ । “वियोवाते” “विउवाते” उभयथा चू० । “व्यापानो विनाशः, अथवा विनेषेण आद् मर्यादया” पातो व्यापातः ॥ १७. “अवि हम्ममाणे । अवि पदार्थमन्मादने” चू० । “अविहम्ममाणे इत्यादि, न विहन्यमानोऽविहन्यमानः, यदावा हन्यमानोऽपि” शी० ॥ १८. “कालप्रहणा ‘कालोवणीतो’ प्रहणाद्वा ण अपाने शब्दे सरण्यता उन्मिष्यन्ते । एतत्ताणान्ताणाम्—‘जनि खलु अहं अपुण्णे आउते उ खलु हम्ममाणे नो परिण्णालोये अकिनी दुग्गतिगमणं च भविस्स’ । सो एवं कालोवणीतो” चू० ॥ १९. पुय्यमज्झयणं सम्मत्तं खे० जै० सं० शां० खं० । पुयं सम्मत्तं छट्ठमज्झयणं इ० ॥

अट्टमं अज्झयणं 'विमोक्खो'

[पढमो उद्देसओ]

१९९. 'से बेमि—समणुण्णस्स वा असमणुण्णस्स वा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंबलं वा पादपुंछणं वा णो पाएज्जा, ५
णो णिमंतेज्जा, णो कुज्जा वेयावडियं परं आढायमाणे त्ति बेमि ।

धुवं चेतं जाणेज्जा असणं वा जाव पादपुंछणं वा, लंभिय णो लंभिय, भुंजिय
णो भुंजिय, पंथं वियत्ता विओकम्म, विभत्तं धम्मं झोसेमाणे समेमाणे वल्लेमाणे
पाएज्ज वा, णिमंतेज्ज वा, कुज्जा वेयावडियं । परं अणाढायमाणे त्ति बेमि ।

२००. इहमेगेसिं आयारगोयरे णो सुणिसंते भवति । 'ते इह आरंभट्ठी १०
अणुवयमाणा, हण पाणे घातमाणा, हणतो यावि समणुजाणमाणा, अदुवा

१. "उक्तं षष्ठमध्ययनम्, अधुना सप्तमाध्ययनस्य महापरिज्ञाख्यस्यावसरः, तच्च व्यवच्छिन्न-
मिति कृत्वाऽतिलङ्घ्याष्टमस्य सम्बन्धो वाच्यः ।" शी० । "धुतातो महापरिण्णाए संवधो पुव्व-
भणितो णिक्खेवणिज्जुत्ती[ए], तंजहा—'मोहसमुत्था परीसहोवसरग्गा' परिजाणियव्वा, परिण्णाय-
कम्मस्स णिज्जाणं भवति, यदुक्तं भवति—मरणं । संपत्तं, महापरिण्णा ण पडिज्जइ" चू० ॥ २.
शीलाचार्या इमं पाठमनुसरन्ति । चूर्णौ त्वन्यादशः पाठः प्रतिभाति—से बेमि—समणुण्णस्स
वा असमणुण्णस्स वा असणं वा पाण वा खाइमं वा साइमं वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंबलं वा
पायपुंछणं वा पाएज्ज वा णिमंतेज्ज वा कुज्जा वा वेयावडियं परं आढायमाणा । धुवं चेतं
जाणेज्जाहि असणं वा जाव पादपुंछणं वा, लभिय णो लभिय भुंजिय अमुंजिय, वत्तं पंथं(?),
विभत्तं धम्मं झोसेमाणा समेमाणा प(व)लेमाणा, इति पादिज्ज वा णिमंतेज्ज वा कुज्जा
वेयावडितं वा आढायमाणा । परं अणाढायमाणे । अस्यार्थश्रूणावेव विलोकनीयो जिज्ञासुभिः ॥ ३.
वा इत्यादि ४ वत्थं वा पडिग्गहं वा कंबलं वा पायपुंछणं वा हे २ ॥ ४, ५. लभिया खे०
जै० सं० शा० खं० हे १ ॥ ६. विउत्ता विउकम्मं (कम्म शा० खं०) खे० शां० खं० । वियत्ता
विओकम्मं जै० । वियत्त विउकम्म सं० । वियत्तूण विओकम्म हे २, ३. ला० । "वत्तं वियत्तं
अणुपंथे सो अम्हं विहारावसहो वा, थोवं उव्वतियव्व कतियि प्पदाणि, अहवा वत्तो प्हो गिरावातो ण
तिणादिणा छण्णो" चू० । "पन्थानं व्यावर्त्यापि...अपक्रम्य वान्यगृहाणि" शी० ॥ "समेमाणे
नास्ति शां० खं० ॥ ७. प(पा खं०)लेमाणे इ० खं० । वालेमाणे खेमू० जै० । "समेमाणा एन्ता
पलेमाणा गच्छता" चू० । "समेमाणे त्ति समागच्छन् तथा पलेमाण त्ति गच्छन्" शी० ॥ २ ॥
८. ते एवं आरंभट्ठी चू० ॥ ९. हणपाणघातमाणा खे० शां० चू० हे १ । दृश्यता सू० १९२ ।
"हणपाणघातमीणा, सयं हणंति एगिदियाती, घातमाणा रंघावेमाणा" चू० । "तथा जहि
प्राणिन इत्येवमपरैर्घातयन्तः" शी० ॥

अदिन्नमाइयंति, अदुवा वायाओ 'विउंजंति, तं जहा—अत्थि लोए, णत्थि लोए, धुवे लोए, अधुवे लोए, सादिए लोए, अणादिए लोए, सपज्जवासिए लोए, अपज्जवासिए लोए, सुक्कडे ति' वा दुक्कडे ति वा कल्लाणे ति वा पाविए ति वा सांधू ति वा असांधू ति वा सिद्धी ति वा असिद्धी ति वा निरिए ति वा अनिरिए ति वा । जेमिणं विप्पडिवण्णा मामगं धम्मं पण्णवेमाणा । एत्थ वि जाणह अकस्मात् ।

२०१. एवं तेसिं णो सुअक्खाते णो सुपण्णत्ते धम्मे भवति । से जहेतं भगवया पवेदितं आसुपण्णेण जाणया पासया । अदुवा गुत्ती वड्ढगोयरस्स ति वेमि ।

१० २०२. सच्चत्थ संमतं पावं । तमेव उवातिकम्म एस महं विवेगे वियाहिते । गामे अदुवा रण्णे, णेव गामे णेव रण्णे, धम्ममायाणह पवेदितं माहणेण मतिमया । जामा तिण्णि उदाहडा जेसु इमे औरिया संबुज्झमाणा समुड्डिता, जे णिव्वुता पावेहिं कम्मेहिं अणिदाणा ते वियाहिता ।

१. 'मादितंति खे० शां० । 'मातितंति जै० । 'मादियंति चू० ॥ २. 'विउंजंति' 'वियुंजंति' उभयथा चू० । विप(प्प जैस० खं०)उंजंति इ० जै० खं० । "विविव नानाप्रकारा युज्जन्ति प्रयुज्जन्ति" शां० १, शीजै० ॥ ३. "सुक्कडे त्ति वा सुट्ठु कड सुक्कडं, दुट्ठु कडं दुक्कडं, दुक्कडे विभासा" चू० ॥ ४, ६, ७, ९, ११, १२. त्ति खे० जै० शां० । ५. दुक्कडे खं० हे ३ । द्दयतामुपरि ३ टिप्पणम् ॥ ८. पावे त्ति शां० हे १ ॥ १०. साधुरिति वा असाधुरिति वा इ० ॥ १३. सेधी ति वा असेधी इ वा चू० । सिधीति वा असिधी ति वा सं० । सि(से हे २)द्धि ति (त्ति हे ३) वा असि(से हे २)द्धि ति(त्ति हे ३) वा शां० हे १, २, ३. इ० ॥ १४. निरिए ति वा अनिरिए ति वा चूणीं नास्ति । निरते ति वा अनिरते ति वा इ० । णिरिए त्ति वा अनिरिए त्ति वा खे० जै० सं० शां० । नरिए ति वा अनरिए ति वा हे १ ॥ १५. "एवं पेने विप्पडिवण्णा, एवं जट्टुद्धिकमेण...अवि सभावणे" चू० । "यदिद विप्रतिपत्ताः" शी० ॥ १६. जाणे शां० खे० ॥ १७. अकस्मा इ० । 'अकस्मा' 'अकस्मान्' उभयथा चू० । "अकस्मादिति मागधदेशे आगोपालादनादिना संस्कृतस्यैवोच्चारणादिहापि तथैवोच्चारित इति" शी० ॥ १८. ण एस धम्मे सुयक्खाण् । से जहेतं भगवया चू० ॥ १९. पवेदितं खे० ॥ २०. अदुवा वतिगुत्ती णं गोयरस्स शां० खे० जै० सं० । 'अदुवा गुत्ती वड्ढगोयरस्स 'पाठान्तरम्' सट्ठि, 'इति पाठः' सट्ठि० । "अदुवा... 'गुत्ती वड्ढगोयरस्स" चू० ॥ २१. वड्ढोगो' हे १, २, ३. उ० । द्दयतामुपरि ३ टिप्पणम् ॥ २२. गामे [वा शां०] अदुवा रण्णे, रण्णे [वा शां०] अदुवा गामे, णेव गामे णेव रण्णे खे० जै० सं० शां० ॥ २३. धम्म...मतिमया अस्य व्याख्या चूणीं स्पष्टं न तिष्ठोत्थते ॥ २४. मड्डमया खे० जै० शां० ॥ २५. उदाहिया हे १, २, ३. उ० ॥ २६. औरिया खे० चू० ॥ २७. णिव्वुत्ता चू० । णिव्वुत्ता हे ३ ॥

२०३. उड्ढं अथं तिरियं दिसासु सव्वतो सव्वावंति च णं पांडियक्कं जीवेहिं कम्मसमारंभे णं ।

तं परिण्णाय मेहावी ^१णेव सयं एतेहिं काएहिं दंडं समारंभेज्जा, णेवऽण्णेहिं एतेहिं काएहिं दंडं समारभावेज्जा, णेवऽण्णे एतेहिं काएहिं दंडं समारभंते वि समणुजाणेज्जा । ^३जे चऽण्णे एतेहिं काएहिं दंडं समारभंति तेसिं पि वयं लज्जामो । ५

तं परिण्णाय मेहावी तं वा दंडं अण्णं वा दंडं णो दंडभी दंडं समारभेज्जासि ति वेमि ।

॥ अट्ठमस्य प्रथमः ॥

१. पडियक्कं शा० । पाडिकं हे १ । पाडेकं इ० । परिकं हे २, ३. ला० खं० । “पत्तेयं पत्तेयं समतं कायेसु डंडं आरभते समारभंते...इति पाडियक्कं डंडं आरभंति जतोऽयमुवदेशो तं परिण्णाय मेहावी” चू० ॥ २. अत्र प्रतिष्वीदशा पाठा—णेव सयं दंडं समारंभेज्जा, नेवण्णेहिं दंडं समारंभावेज्जा, णेवण्णे एएहिं काएहिं दंडं समारभंते वि ण (?) समणु जाणेज्जा, णेवण्णेतो काएहिं दंडं समारंभाविज्जासि ति वेमि । शा० । णेव सयं एतेहिं दंडं समारंभेज्जा, णेवण्णे एतेहिं [काएहिं खे० जै०] डंडं समारभावेज्जा, [णेवण्णेहिं खेसं०] काएहिं ते डंडं समारभंते वि ण समणुजाणेज्जा सं० खे० जै० । नेव सयं एएहिं काएहिं दंडं समारंभेज्जा, नेवन्ने एएहिं काएहिं दंडं समारंभावेज्जा, नेवन्ने एएहिं काएहिं दंडं समारभंते वि समणुजाणेज्जा हे ३ । नेव सयं एएहिं काएहिं डंडं समारभेज्जा, नेवन्नेहिं [एएहिं इ०] काएहिं डंडं समारंभावेज्जा, नेवन्नेहिं काएहिं दंडं समारभंते वि समणुजाणेज्जा हे १, २. ला० इ० । “णेव सयं छजीवकायेसु डंडं समारंभावेज्जा णो वि अण्णे एतेसु कायेसु डंडं समारंभावेज्जा जाव समणुजाणिज्जा” चू० । “नैव स्वयम् एतेषु कायेषु दण्डम् समारभेत, न चापरेण समारम्भयेत्, नैवान्यान् समारभमाणान् समनुजानीयात्” शी० ॥ ३. जे वण्णे स० विना । जे व(च खेसं०)न्ने ते [एएहिं खेसं०] काएहिं खेमू० जै० खं० । जे वण्णे चू० । “ये चान्ये” शी० ॥ ४. अण्णं वा नो डंडं डंडभी डंडं सं० । अन्नं वा नो दंडभी दंडं हे १ । अन्नं वा दंडभी नो दंडं हेसं० २ । तं वा डंडं अन्नं वा डंडं णो डंडभी डंडं चू० । “तद्वा पूर्वोक्तं दण्डमन्यद्वा दण्डभी सन् नो दण्डं” शी० ॥ ५. समारंभावेज्जासि खे० जै० ॥ ६. सप्तमस्य खे० विना । “इति विमोहाययणस्स अज्झयणस्स सप्तमस्य प्रथमः” चू० । सप्तमस्य महापरिज्जाध्ययनस्य व्यवच्छिन्नत्वात् ततः परमष्टमं विमोक्षाध्ययनमेव सप्तमत्वेन व्यवहृतं पूर्वाचार्यैः । अतोऽत्र ‘सप्तमस्य’ इत्युल्लेखः प्रायः सर्वेष्वप्यादर्शेषु दृश्यत इति ध्येयम् । एवमग्रेऽपि सर्वत्र ध्येयम् । एवं नवमे उपधानश्रुताध्ययनेऽपि ‘अष्टम’ तथा निर्देशोऽनया युक्त्या सर्वत्र सगमनीयः ॥

[वीओ उद्देसओ]

२०४. 'से भिक्खू परक्कमेज वा चिड्डेज वा णिसीएज वा तुयड्डेज वा सुसाणांसि वा सुण्णागारंसि वा रुक्खमूलंसि वा गिरिगुहंसि वा कुंभारायतणंसि वा हुरत्था वा, कहिंचि विहरमाणं तं भिक्खुं उवसंक्रमितु गाहावती बूया—आउ-
५ संतो समणा ! अहं खलु तव अट्ठाए असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पायपुंछणं वा पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं सैमारंभ समुद्दिस्स कीयं पामिच्चं अच्छेज्जं अणिसइं अभिहडं आहट्टु चैतेमि आवसहं वा समुस्सिणामि, 'से भुंजह वसह आउसंतो समणा ! ।

१० 'तं भिक्खू गाहावतिं समणसं सवयसं पडियाइक्खे—आउसंतो गाहावती !
'णो खलु ते वयणं आढामि, णो खलु ते वयणं परिजाणामि, जो तुमं मम अट्ठाए असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाणाइं ४ सैमारंभ समुद्दिस्स कीयं पामिच्चं अच्छेज्जं

१. से भिक्खू परिं शां० खं० । भिक्खू य परं चू० ॥ २. खेसं० विना—सुण्णागारंसि वा रुक्खमूलंसि वा कुंभारां खेमू० जैमू० सं० । सुण्णागारंसि वा गिरिगुहंसि वा रुक्खमूलंसि वा कुंभारां अन्यत्र । “सुसाणस्स पासे ट्ठाति अम्भासे वा, सुण्णघरे वा ठितओ होज, रुक्खमूले वा, जारिसो रुक्खमूलो णिसी[हे] भणितो, गिरिगुहाए वा” चू० । गिरिगुहंसि वा कुंभारायतणंसि वा इति पाठस्य व्याख्या शी० मध्ये न दृश्यते । कुंभारायतणंसि वा इति पाठश्रुणौ न दृश्यते ॥ ३. हुरत्थं स० हे १. शीखं० १ । हुरत्थं जैसं० । ‘हुरत्थं’ ‘हुरत्था’ उभयथा चू० ॥ ४. उवसमित्तु हे १, २, ३ ॥ ५. अमणं वा ४ वत्थं वा चू० शी० विना ॥ ६, १४. समारंभ स० । “समत्यं आरंभ समारंभ” चू० ॥ ७. अभिहड इत्यस्य व्याख्या शी० मध्ये न दृश्यते ॥ ८. वादेमि इ० । “चेदेमि ति ददामि” शीखं० २ । “चेत(ते)मि ति । केयि भणंति करेमि, तं तु ण युज्जति, जेण तं आहियमेव, आहियस्स करण ण विज्जति, परिसेसा चेत(ते)मि ति वेमि पदच्छामि” चू० ॥ ९. अयं पाठश्रुत्यनुसारेण । शी० अनुसारेण तु—से भुंजह वसह । आउसंतो ! समणा ! भिक्खू ! तं गाहावति इति पाठः । “से भुंजह वसह आउसंतो समणा.....” एवं णिमत्तितो सो साहू..... नो वि पडिसेहेयवत्, गृहं ? युचद—त भिक्खू गाहावतिं समाणं सवयसं पडियाइक्खेज्जा । तमिति त दानार, भिक्खू पुव्वमणितो” चू० । “अशनादिनाऽऽमन्त्रयेत्, यथा—भुट्वाशनादिकं मत्तस्सुनादमं वसेत्त्यादि, द्विवचन-बहुवचने अप्यायोज्ये । साधुना तु प्रतिषेद्धव्यमित्याह—आउसंते । इत्यादि । आनुमत्तं श्रमणं भिक्षो ! तं गृहपतिं.....प्रत्याचक्षीत, कथमिति, चेद्दर्शयति, यथा—आनुमत्तं भो गृहपति !” शी० ॥ १०. इ० ला० हे ३. चू० विना—तं भिक्खू तं गाहा गेणू० जै० हे १ । भिक्खू गाहा स० । भिक्खू तं गाहां पेस० हे २. शी० ॥ ११. “तो वत्थं ते ण वयणं पडिमुगेमि, कतरं ? जं मम भणमि—आउसंतो समणा अहं खलु तुवमं अट्ठाए असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पायपुंछणं वा पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं सैमारंभ समुद्दिस्स कीयं पामिच्चं अच्छेज्जं अणिसइं अभिहडं आहट्टु चैतेमि आवसहं वा समुस्सिणामि” चू० ॥ १२. अट्ठाए इ० ॥ १३. पाणाइं वा ४ इ० विना ॥ १४. पामियं [ज पे० स०, अच्छिज्जं हेस० २ । अणिसइं आहट्टु हे ३ विना । ददामि हे ३ ॥

अणिसहं अभिहडं आहट्टु चेतोसि आवसहं वा समुस्सिणासि । १ से विरतो
आउसो गाहावती ! एतस्स अकरणयाए ।

२०५. १ से भिक्खू परक्कमेज्ज वा जाव हुरत्था वा कहिंचि विहरमाणं तं
भिक्खुं उवसंकमित्तु गाहावती आतगताए पेहाए असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाणाइं
४ समारंभ जाव आहट्टु चेतोसि आवसहं वा समुस्सिणाति तं भिक्खुं परिघासेतुं । ५
तं च भिक्खू जाणेज्जा सहसम्मुतियाए परवागरणेणं अण्णेसिं वा सोच्चा—अयं
खलु गाहावती मम अट्टाए असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाणाइं ४ समारंभ चेतोसि
आवसहं वा समुस्सिणाति । तं च भिक्खू पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा
अणासेवणाए ति वेमि ।

२०६. भिक्खुं च खलु पुट्टा वा अपुट्टा वा जे इमे आहच्च गंधा फुसंति, १०
से हंता हणह खणह छिंदह दहह पचह आलुं पह विलुं पह सहसक्कारेह १ विप्परा-
मुसह । ते फासे पुट्टो धीरो अहियासए । अदुवा आयारगोयरमाइक्खे तत्किया-

१. चेदेसि खे० सं० ॥ २. से विरतो...अकरणयाए चूणौ न दृश्यते ॥ ३. एतस्स करणयाए
खे० । एयस्साकरणयाए (णाए हे २) हे १, २ । “एतस्य...अकरणतया” शी० ॥ ४. इदं
सूत्रं चूर्ण्यनुसारेण भिक्खू परक्कमेज्ज वा चिट्ठिज्ज वा णिसीएज्ज वा सुसाणंसि वा सुन्नागारंसि
वा जाव हुरत्था वा, कम्हिति विहरमाणं पासेत्ता आतगताए पेहाए असणं वा पाणं वा खाइमं
वा साइमं वा जाव आवसहं वा समुस्सिणादि तं च भिक्खुं परिघासेउं ईदृशं प्रतीयते ॥
५. अत्र प्रतिष्वीदृशाः पाठाः —पाणा [ति इ०] ४ समारंभे (भा खेमू० जै०) खे० जै० सं० इ० ।
पाणाइं वा ४ समारंभे (भ हे ३) हे १, २, ३. ॥ ६. ०णाति भिक्खू परि० खे० जै० सं० खं० । “तद-
शनादिकं भिक्षुं (भिक्षु-शीखं० १, शीजैस०) परिघासयितुम्” शी० ॥ ७. सहस्संमुतियाए खे०
जै० खं० । सहसंमुइयाए हे १, २, ३. ला० । सहसंमुयाए चू० । दृश्यता सू० २, १७२ ॥ ८. पाणाइ
वा ४ समारंभं० इ० हे २, ला० । पाणाय वा समारंभं हे १ । पाणाइ ४ समारब्भ सं० ॥
९. आहच्च गंधा वा सं० खं० इ० हे १, २. ला० । “आहच्च गंधा फुसंति...आहच्च णाम
कताइ...गंधा यदुक्तं भवति बंधा, फुसंति जं भणितं पावेति” चू० । “ग्रन्थात् महतो द्रव्यव्ययात्
आहृत्य लौकित्वा आहृतग्रन्था वा व्ययीकृतद्रव्या वा तदपरिभोगे स्पृशन्ति उपतापयन्ति” शी० ॥
१०. सहसा कारवेह सं० । सहसाकारेह खे० जै० । “सहसक्कारेह सीस से छिंदह” चू० । “सहसा
कारयत आशु पञ्चत्वं नयत” शीखं० २ ॥ ११. विप० खे० इ० । “विप्परामसह...विविहं
परामसह, यदुक्तं भवति मुसह” चू० । “विविधं परामृशत...वाधयत” शी० ॥ १२. फासेसु पुट्टो
धीरो अहि० खे० जै० । फासे धीरो पुट्टो अहि० अन्यत्र । ते फासे पुट्टो अहियासए चू० । दृश्यता
सू० १५३ । “ताथैवम्भूतान् स्पर्शान् दुःखविशेषान् धीरः अक्षोभ्यं तैः स्पर्शैः स्पृष्टः सन्नधिग्महेत”
शी० । दृश्यता सू० १९१ ॥ १३. तत्कियाणमणे लिसं अणुपुच्चेण णिसम्म पडिलेहा[ए?] आयगुत्ते,
अदु[वा?] गुत्तीए वयोगोयरस्स । बुद्धेहेत पवेइयं । इति पाठधूर्ण्यनुसारेण भाति । “तत्कियाण-
मणे लिसं, तक्केता, जं भणितं णच्चा,.....अणे लिसमिति असरिस.....अणुपुच्चेण णिसम्म

णमणेसिं । अदुवा वड्ढुत्तीए गोयरस्स अणुपुव्वेण सँम्मं पडिलेहाए आयगुत्ते । बुद्धेहिं एयं पवेदितं ।

२०७. से समणुण्णे असमणुणस्स असणं वा ४ वत्थं वा ४ णो पाएज्जा णो णिमंतेज्जा णो कुज्जा वेयावडियं परं आढायमाणे त्ति वेमि ।

५ २०८. धम्ममायाणह पवेदितं माहणेण मतिमता—समणुण्णे समणुणस्स असणं वा ४ वत्थं वा ४ पाएज्जा णिमंतेज्जा कुज्जा वेयावडियं परं आढायमाणे त्ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य द्वितीयः ॥

[तईओ उदेसओ]

१० २०९. मज्झिमेणं वयसा वि एगे संवुज्झमाणा समुट्ठिता सोच्चा वयं मेहावी पंडियाण णिसामिया । समियाए धम्मे आरिएहिं पवेदिते । ते अणवक्ख-

जं भणितं कमेण, किं तं ? असरिसं । पडिलेहा पेक्खित्ता, आयगुत्ते तिहिं गुत्तीहिं । अथ उत्तरे वि दिज्जमाणे कुप्पति ण वा सतं उतरसमत्थो भवति ताहे अदु गुत्तीए, गोवणं गुत्ती, वयोगो-यरस्स, बुद्धेहेतं पवेइयं” चू० । “तर्कयित्वा पर्यालोच्य.....अनीदृशम् अनन्यसदृशं... आद्येदयेदिति । अथ सामर्थ्यविकलः.....ततो वाग्गुप्तिर्विधेयेत्याह—अदुवा इत्यादि ।..... अथवा वाग्गुप्त्या व्यवस्थितः.....आचारगोचरस्य आनुपूर्व्या उद्गमप्रश्नादिरूपया सम्यक् शुद्धिं प्रत्युपेक्षेत...आत्मगुप्तः सन्... बुद्धैः...एतत् पूर्वोक्तं प्रवेदितम् ।” शी० ॥

१. संपडिलेहाते ३० हे २ ॥ २. असणं ४ णो पाएज्जा चू० विना । “तत् पूर्वोक्तमशनादिकं न प्रदद्यात्” शी० ॥ ३. मीणाए त्ति खेमू० जै० खं० हे १, ३. इ० ॥ ४. ‘मतीमता’ ‘मतिमता’ उभयथा चू० । मईमया हे ३ ॥ ५. सप्तमस्य खे० विना । दृश्यता पृ० ७१ टि० ६ । “इति विमोक्षाध्ययनद्वितीयोद्देशकः” चू० ॥ ६. सोच्चा वयणं स० । सोच्चा मेहावी वयणं पडिं स० खं० विना । चूर्ण्यनुसारेणात्रेद्वजः पाठो भाति...वेगे संवुज्झमाणा समुट्ठिता सोच्चा वड्ढु मेहावी पडित्ताण णिमस्स चू० । दृश्यता सू० १५७ । “बुद्धवोधितं य पडुच्च पुब्बान्न-सोच्चा वड्ढु मेहावीणं, नोऊणं चति वयणं, मेग धावति [मेहावी], मेहावीणं वयणं मेहाविस्सग, न ए[व] वा मेहावी सोच्चा तित्थगरवयणं...पडिएहिं गणहरेहिं ता सुनीक्य

तए । णो खलु मे कप्पति अगणिकायं उज्जालित्तए वा पज्जालित्तए वा कायं
आयावित्तए वा पयावित्तए वा अण्णेसिं वा वयणाओ ।

२१२. सिया एवं वदंतस्स परो अगणिकायं उज्जालेत्ता पज्जालेत्ता कायं
आयावेज्जा वा पयावेज्जा वा । तं च भिक्खू पडिलेहाए आगमेत्ता आणवेज्जा
५ अणासेवणाए त्ति वेमि ।

॥ अर्घमस्य तृतीयः ॥

[चउत्थो उदेसओ]

२१३. जे भिक्खू तिहिं वत्थेहिं परिवुसिते पायचउत्थेहिं तस्स णं णो एवं
१० भवति—चउत्थं वत्थं जाइस्सामि ।

२१४. से अहेसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अहापरिग्गहियाइं वत्थाइं धारेज्जा,
‘णो धोएज्जा, णो रएज्जा, णो धोतरत्ताइं वत्थाइं धारेज्जा, अपलिउंचमाणे गामंतरेसु,
ओमचेलिए । एतं खु वत्थधारिस्स सामग्गियं ।

अह पुण एवं जाणेज्जा ‘उवातिकंते खलु हेमंते, गिम्हे पडिवण्णे’, अहापरि-
१५ जुण्णाइं वत्थाइं परिट्ठवेज्जा, अहापरिजुण्णाइं वत्थाइं परिट्ठवेत्ता अदुवा संतरुत्तरे,

१. कप्पती खे० जै० खं० । कप्पइं सं० ॥ २. कायमाया० सं० ॥ ३. इ० सं० खं विना—सितेवं
खेमू० जै० । सिया सेतेवं खेस० । सिया सेवं हे २. ला० । सिया स एवं हे १, ३ । “से सेवं
वयंतस्स । सिया कयायि, एवमवधारणे” चू० । “सिया इत्यादि । स्यात् कदाचित् स परो
गृहस्थः एवमुक्तनीत्या वदतः” शी० । अत्र चूर्ण्यनुसारेण से सेवं वयंतस्स परो पाणाइं भूयाइं
जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स कीतं पामिच्चं अच्छिज्जं अणिसट्ठं अगणिकायं उज्जालित्ता
पज्जालित्ता वा तस्स कायं आतावेति वा पतावेति वा । तं च भिक्खू पडिलेहाए आगमेत्ता
आणवेज्जा अणासेवणाए त्ति वेमि ईदृश. पाठोऽत्र चूर्णिकृतां सम्मतो भाति ॥ ४. सप्तमस्य
खे० विना । दृश्यता पृ० ७१ टि० ६ । “इति विमोक्षान्वयनस्य तृतीयोद्देशकः” चू० ॥
५. पादच० खे० जै० खं० चू० ॥ ६. वत्थं धारिस्सामि चू० ॥ ७. अहापरिग्गहियाइं खे० जै० ॥
८. णो धोएज्जा णो धोत० खे० सं० । तुलना—सू० ५८१ । “णो धोएज्ज, णो रएज्ज त्ति कसाय-
धातुकद्दमादीहि, धोतरत्तं णाम जं धोवितुं पुणो रयति” चू० । “णो धोवेज्जा इत्यादि । नो धावेत्
प्राप्तुक्कदकेनापि न प्रक्षालयेत् । तथा न धौतरक्तानि वस्त्राणि धारयेत्” शी० ॥ ९. एयं खु
वत्थधारियस्स हे १, २. ला० । एतं खु (एवं खलु प्र०) वत्थधारिस्स चू० । “एतत् पूर्वोक्तं
सुरवधारणे एतदेव” शी० ॥ १०. परिट्ठवेत्ता अदुवा संतरुत्तरे खेमू० सं० । परिट्ठवेज्जा अदुवा
संतरुत्तरे हे १ ॥

*अदुवा ओमचेले, अदुवा एगसाडे, अदूवा अचेले । लाघवियं आगममाणे ।
तवे से अभिसमण्णागते भवति । जहेतं* भगवता पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा
सव्वतो सव्वताए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

२१५. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति 'पुट्ठो खलु अहमंसि, नालर्महमंसि
सीतफासं अहियासेत्तए', से वसुमं सव्वसमण्णागतपण्णाणेणं अप्पाणेणं 'केइ ५
अकरणयाए आउट्टे ।

तवस्सिणो हुं तं सेयं १२ जं सेगे विहमादिए । तत्थावि तस्स कालपरियाए ।
१३ से वि तत्थ वियंतिकारए ।

इच्चेतं विमोहायतणं हियं सुहं खमं १६ णिस्सेसं आणुगामियं ति बेमि ।

॥ १८ अष्टमस्य चतुर्थः ॥

१०

[पंचमो उद्देसओ]

२१६. जे भिक्खू दोहिं वत्थेहिं परिवुसिते पायततिएहिं तस्स णं णो एवं
भवति—ततियं वत्थं जाइस्सामि ।

२१७. से अहेसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा जाँव ऐयं खु तस्स भिक्खुस्स
सामगियं ।

१५

१. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने अदुवा एगसाडे लाघवियं आगममाणे । से जहेयं चू० । दृश्यता
सू० १८७ ॥ २. ओमचेले हे ३. ला० । अवमचेले हे १, २. इ० ॥ ३. दृश्यता सू० १८७ ॥
४. जमेयं खे० जै० सं० विना । से जहेयं चू० । दृश्यता सू० १८७ । “जहेय (जमेय शीलं २)
मित्यादि । यदेतद् भगवता...प्रवेदितम्” शी० ॥ ५. सव्वत्तयाए खे० । दृश्यता सू० १८७,
१९८ ॥ ६. समत्त० खे० जै० खं० हे २ । दृश्यता सू० १८७ ॥ ७. जाणिज्जा हे १ । जाणया
हे ३ । जाणिता चू० । दृश्यता सू० १८७ ॥ ८. महंसि चू० ॥ ९. केति खे० जै० । ‘केति’
‘केयि’ उभयथा चू० । “कश्चित्” शी० ॥ १०. अकरणाए हे १, २, ३. जै० इ० ला० चू० ।
“अकरणतया” शी० ॥ ११. हु तं सेतं खे० जै० सं० खं० चू० । उ तं सेतं चू० । “तवस्सिणो हु
इत्यादि । हुहेतौ” शी० ॥ १२. जमेगे जै० । जस्सेगे इ० ॥ १३. तत्थेव चू० ॥ १४. से तत्थ
[वि प्र०] वियंति० चू० ॥ १५. खेमं हे २ । “धमं युक्तम्” शी० ॥ १६. णिस्से(से इ०)यस
जै० इ० । ‘निस्सेसियं’ ‘णिस्सेसितं’ उभयथा चू० ॥ १७. अणु० तं० चू० ॥ १८. सप्तमस्य
खे० विना । दृश्यता पृ० ७१ टि० ६ । “इति विमोहाययणस्स चउत्थो” चू० ॥ १९. दृश्यतां
सू० २१४ ॥ २०. एवं खलु तस्स खे० जै० सं० खं० इ० । दृश्यता सू० २१४ ॥

अह पुण एवं जाणेज्जा 'उवातिकंते खलु हेमंते, गिम्हे पडिवण्णे', अहापरि-
जुण्णाइं वत्थाइं परिड्वेज्जा, अहापरिजुण्णाइं वत्थाइं परिड्वेत्ता अदुवा एगसाडे,
अदुवा अचेले लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । जहेयं
भगवता पवेदितं । तमेव अभिसमेच्चा सच्चतो सच्चयाए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

५ २१८. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—पुट्ठो अवलो अहमंसि, णालमह-
मंसि गिहंतरसंकमणं भिक्खायरियं गमणाए ।^{१०} से^१ सेवं वदंतस्स परो अभिहडं
असणं वा ४ आहट्ठु दलएज्जा, से पुव्वमेव आलोएज्जा—आउसंतो गाहावती !
णो खलु मे कप्पति अभिहडं असणं वा ४ भोत्तए वा पातए वा अण्णे
वा एतप्पगारे ।

१० २१९. जस्स णं भिक्खुस्स अयं पैगप्पे अहं च खलु पडिण्णत्तो अपडिण्ण-

१. उवातिकंते सं० इ० ॥ २. अहाजुण्णाइं सं० ॥ ३. अदुवा संतरुत्तरे अदुवा एगसाडे हे
१, ३ । “जे भिक्खू दोहि वत्थेहि ‘सअतरुत्तर’वज्जो स एव वच्चो जाव सम्मत्तमेव
समभिजाणित्ता” चू० । “पर्युषित इत्याद्यनन्तरोद्देशकवद् नेयम्” शी० ॥ ४. सचेले खे० जै० ॥
५. जमेयं हे १, २. ला० ॥ ६. सच्चत्ताए खे० जै० । सच्चयाते इ० ॥ ७. समत्तं इ० हे २
चू० विना ॥ ८. समभिजाणित्ता चू० । दृश्यतां सू० १८२ । अभिजाणिया (ता खे० जै०)
खे० जै० सं० खं० ॥ ९. पुट्ठो अहमंसि अवलो अहमंसि गिहंतरं भिक्खायरियाए गमणा इति
सूत्रपाठश्चर्यनुसारेण भाति ॥ १०. “पाठान्तरं वा—तं भिक्खुं केइ गाहावती उवसंकमित्तु
वूया—आउसंतो समणा ! अहं णं तव अट्ठाए असणं वा ४ अभिहडं दलामि । से पुव्वामेव
जाणेज्जा आउसंतो गाहावट्ठं ! जं णं तुमं मम अट्ठाए असणं वा ४ अभिहडं चेत्तेसि, णो य खलु
मे कप्पइ एयप्पगारं असणं वा ४ भोत्तए वा पायए वा, अन्ने वा तहप्पगारे ति कण्ठ्यम् ।”
शी० ॥ ११. से एवं हे १, २, ३. ला० इ० । सेवं जैसं० खं० । “से(सि)या से य वदंतस्स
वि परो जं भणितं तं दुक्खं अकहंतस्स परो...अणुक्कंयापरिणतो असणं वा पाणं वा खाइमं वा
साइमं वा आहू आणित्ता दलएज्जा” चू० । “स्यात्—गृहस्थ एवम्भूतामात्मीयामवस्था
वदतः साधोरवदतोऽपि परो गृहस्थादिः... अभिहृतं... अशनं पानं खादिसं स्वादिसं
चेत्याद्याहत्य तस्मै साधवे दलएज्ज ति दद्यात्” शी० ॥ १२. पुव्वा^१ हे १, २. खं० इ० । “किं
विधेयमित्याह—से पुव्वमेव इत्यादि ।” शी० ॥ १३. अभिहडे खे० जै० इ० हे ३ । अभिहडे
असणे वा हे १, २ । “अभिमुहं हितं अभिहडं असणे पाणे खाइमे साइमे भोत्तए वा पातए
वा...जा(ज)वा अभिहडं...ण कप्पति एवं अन्नं पि तेण प्रगारेण तहप्पगारं...ण
कप्पति ति वट्ठति” चू० । “न खलु एतद् मम अभिहृतम् अभ्याहृतं वा कल्पते अशनं भोक्तुं
पानं पातुम्, अन्यद्वा एतत्कारणम्...न कल्पते” शी० ॥ १४. तहप्पगारे खे० जै० सं० इ०
खं० विना । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १५. “कप्पे ...कप्पो । सामायारी मज्जाता” चू० ।
“प्रकल्पः आचारः” शी० ॥ १६. पविण्णत्तो अपविण्णत्तेहिं सं० । पडिण्णत्तो अपडिण्णत्तेहिं हे
१, २. ला० । चूणो क्वचित् प्रतौ पडिण्णत्तं शब्दस्य क्वचित् प्रतौ पडिण्णत्तं शब्दस्य प्रयोगः ।
“प्रतिजज्ञ... अपरैस्वतः” । शी० ॥

तेहिं गिलाणो अगिलाणेहिं अभिकंख सांधम्मिएहिं कीरमाणं वेयावडियं साति
जिस्सामि, अहं चावि खलु अपडिण्णत्तो पडिण्णत्तस्स अगिलाणो गिलाणस्स
अभिकंख साधम्मियस्स कुज्जा वेयावडियं करणाए । आहट्टु परिणं आणक्खे-
स्सामि आहडं च सातिजिस्सामि १, आहट्टु परिणं आणक्खेस्सामि आहडं च
नो सातिजिस्सामि २, आहट्टु परिणं नो आणक्खेस्सामि आहडं च साति- ५
जिस्सामि ३, आहट्टु परिणं णो आणक्खेस्सामि आहडं च णो सातिजिस्सामि ४ ।
[लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । जहेतं भगवता
पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वताए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।]

एवं से अहाकिट्ठितमेव धम्मं समभिजाणमाणे संते विरते सुसमाहितलेस्से ।
तत्थावि तस्स कालपरियाए । से तत्थ वियंतिकारए ।

१०

इच्चेतं विमोहायतणं हितं सुहं खंमं ^{११}णिस्सेसं आणुगामियं ति बेमि ।

॥ अष्टमस्य पञ्चमः ॥

१. साहम्मियवेयावडियं कीरमाणं सातिजिस्सामि चू० ॥ २. अहं चावि खलु इ० हे १. खं०
जै० खेमू० । अहं खलु चू० । “अहं चावीत्यादि, चः समुच्चये, अपिशब्दः पुनः शब्दार्थे, ‘‘खलुः
वाक्यालङ्कारे’’ शी० ॥ ३. अपडिण्णओ सं० । अपडिण्णत्तो हे १. इ० ला० । ४. अपडिण्णत्तस्स
हे १. इ० ला० । अपडिण्णत्तस्स इ० । अपडिण्णत्तस्स खेमू० । “[अ] पडिण्णत्तो पडिण्णत्तस्स,
[अ] पडिण्णत्तो णाम णाहं सा[हं]मियवेयावच्चे केणयि अब्भत्थेयव्वो इति अपडिण्णत्तो ।
पडि(अपडिं प्र०)ण्णत्तस्स अहं तव इच्छाकारेण वेयावडियं करेमि जाव गिलायसि’’
चू० । “अप्रतिज्ञप्तः ‘‘प्रतिज्ञप्तस्य’’ शी० ॥ ५. “वेयावच्चगुणे अभिकंखित्ता वेयावडियं
करिस्सामि’’ चू० । “निर्जरामभिकाङ्क्ष्य उद्दिश्य साधर्मिकैः ‘‘क्रियमाणं वेयावृत्त्यमहं स्वाद-
यिष्यामि’’ शी० ॥ ६. करणयाए खं० । करणाय हे १, २ ॥ ७. अणुं सं० ला० । अणुं इ० ।
आणक्खे° आणक्खि° आणक्खि° अन्नक्खि° अन्नक्खि° अण्णक्खे° इति विविधाः पाठा विविधेषु
चूर्णिपुस्तकेषु दृश्यन्ते ॥ ८. साइज्जि° हे २, ३ विना ॥ ९. साइज्जि° हे २, ३. खे० जै० विना ॥
१०, ११. साइज्जि° हे २, ३. खे० जै० इ० विना ॥ १२. [ ] एतदन्तर्गतः पाठो यद्यपि
क्वचिदप्यादर्शे न दृश्यते तथापि चूर्णो स्पष्टमत्र दृश्यते, शीलाचार्यैस्तु एवं से अहाकिट्ठितमेव
धम्मं समभिजाणमाणे इत्यनन्तरं निर्दिष्टं प्रतिभाति । तथाहि—“चउरमंगे जिणक्कप्पितो ।
लाघवितं आगममाणे, घुणता(लघुता) लाघवितं दव्वे भावे य, तं इच्छमाणे जाव सम्म(म
प्र०)त्तमेव समभिजाणित्ता । एवं से अहाकिट्ठितमेव’’ चू० । “एवं से इत्यादि । एवम् ‘‘
स ‘‘ ‘‘यथाकीर्तितमेव धर्मम् ‘‘ ‘‘सम्यग्गभिजानन् ‘‘ ‘‘तथा लाघविकमागमयन्नित्यादि
यच्चतुर्थोद्देशकेऽभिहितं तदत्र वाच्यमिति, तथा शान्तः ‘‘ ‘‘’’ शी० ॥ १३. तत्थेव चू० ।
दृश्यतां सू० २१५ ॥ १४. खेमं हे २ ॥ १५. णिस्से[य जैसं०]सं अणुं खे० जै० खं० ।
णिस्सेयं अणुं इ० । णिस्सेसं आणुं चू० । दृश्यता सू० २१५ ॥ १६. ससमस्य खे० विना ।
“विमोक्षाध्ययनस्य पञ्चमः’’ चू० । दृश्यता पृ० ७१ टि० ६ ॥

[छट्ठो उदेसओ]

२२०. जे भिक्खू एगेण वत्थेण परिवुसिते पायवितिण तस्स णो एवं भवति—वितियं वत्थं जाइस्सामि ।

२२१. से अहेसणिज्जं वत्थं जाएज्जा, अहापरिग्गहितं वत्थं धारेज्जा जाव
५ गिम्हे पडिवन्ने अहापरिजुण्णं वत्थं परिट्ठवेज्जा, अहापरिजुण्णं वत्थं परिट्ठवेत्ता
अदुवा एगसाडे अदुवा अचेले लाघवियं आगममाणे जाव सम्मत्तमेव
समभिजाणिया ।

२२२. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—एगो अहमंसि, ण मे अत्थि
कोइ, ण याहमवि कस्सइ । एवं से एगाणियमेव अप्पाणं समभिजाणेज्जा
१० लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । जहेयं भगवता पवेदितं
तमेव अभिसमेच्चा सव्वतो सव्वताए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

२२३. से भिक्खू वा भिक्खुणी वा असणं वा ४ आहारेमाणे णो वामातो
हणुयातो दाहिणं हणुयं संचारेज्जा आसाएमाणे, दाहिणातो वा हणुयातो वामं

१. पायवीतीएण खे० जैमू० खं० । पायवीएण सं० ॥ २. जातिस्सामि इ० ॥ ३. परिजुण्णवत्थं
खे० सं० । परिजुण्णं वत्थं हे १, २, ३. ला० ॥ ४. अत्र प्रतिष्वीदशाः पाठाः—परिट्ठवेज्जा
२ अदुवा एगसाडे अदुवा अचेले खे० जै० सं० । परिट्ठवेज्जा २ अचेले इ० । परिट्ठवेज्जा अदुवा
एगसाडे अदुवा अचेले खं० हे १, ३. ला० । परिट्ठवेज्जा अदुवा अचेले हे २ । अत्र अहापरिजुण्णं
वत्थं परिट्ठवेत्ता अचेले इति इ० पाठः । शोभनो यद्यपि भाति तथापि प्राचीनासु प्रायः सर्वासु प्रतिषु
दर्शनात् खे० जै० सं० खं० हे १, ३. ला० पाठोऽस्माभिर्मूले उपन्यस्तः । चूर्णि-वृत्योस्तु अस्य
किमपि व्याख्यानं नोपलभ्यते । “जे भिक्खू एगेण वत्थेण परिवुसिते जाव सम्मत्तमेव समभि-
जाणित्ता” चू० । “जे भिक्खू इत्यादि जाव सम्मत्तं समभिजाणिय ति गतार्थम्” शी० ॥ ५. ला०
हे ३ विना—लाघवं खे० जै० सं० खं० इ० । लाघविणं हे १, २ ॥ ६. सम्मत्तं हे २. ला० इ० ॥
७. कोइ (वि खं०) ण याहमवि कस्स वि खे० सं० खं० । कोति वि णाहमवि कस्सति चू० ।
कोइ न यामहमवि कस्सति इ० । “न चाहमन्यस्य..... कस्यचिद्” शी० ॥ ८. हे २, ३. ला०
चू० विना—एगाणियं अप्पाणं खे० सं० खं० । एगाणियमेव अप्पाणं हे १. इ० । “एकाकिनमेव
आत्मानम्” शी० । “एगाणियं अन्वितियं एव(ग)मेव अप्पाणं” चू० ॥ ९. सव्वत्ताए जै० ॥
१०. सम्मत्तं हे २. खं० जै० । “लाघवितं आगममाणे...जाव स[म्म]त्तमेव समभिजाणित्ता”
चू० । “लाघवियमित्यादि.....यावत् सम्मत्तमेव समभिजाणिय ति” शी० ॥ ११. साहरेज्जा
चू० ॥ १२. आसातेमाणे खे० जै० खं० । आढायमाणे चूपा० शीपा० । “पडिज्जइ य आढायमाणे,
आढा णाम आया(य)रो, अमणुणे वा अणाढायमाणे, तं दुग्गंधं विरसं वा णो वामातो
दाहिणं हणुयं साहरेज्जा अणाढायमाणे दाहिणाओ वा हणुयाओ वामं हणुयं साहरेज्जा ।” इति
लाघवितं आगमेमाणे.....जाव सम्म(म प्र०)त्तमेव समभिजाणित्ता ।” चू० ॥

हणुयं णो संचारेज्जा आसादेमाणे । से अणासादमाणे लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति । 'जहेयं भगवता पवेदितं तमेव अभिसमेच्चा सञ्चतो सञ्चयाए सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

२२४. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति 'से 'गिलामि च खलु अहं इमंसि समए इमं सरीरगं अणुपुब्बेण परिवहित्तए' से आणुपुब्बेण आहारं संवट्टेज्जा, 'आणु- ५
पुब्बेण आहारं संवट्टेत्ता कसाए पतणुए किच्चा समाहियच्चे फलगावय्यट्ठी उट्ठाय भिक्खू अभिणिब्बुडच्चे अणुपविसित्ता गामं वा णगरं वा खेडं वा कब्बडं वा मडं वा पट्टणं वा 'दोणमुहं वा आगरं वा आसमं वा सण्णिवेसं वा णिगमं वा रायहाणिं वा तणाइं जाएज्जा, तणाइं जाएत्ता से तमैयाए एगंतमवक्कमिज्जा, १०
एगंतमवक्कमित्ता अप्पंडे अप्पपाणे अप्पवीए अप्पहरिए अप्पोसे अप्पोदए अप्पु-
त्तिंग-पणग-इगमट्ठिय-मक्कडासंताणए पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिय पमज्जिय तणाइं 'संथरेज्जा, तणाइं 'संथरेत्ता एत्थ वि समए इत्तिरियं कुज्जा ।

तं सच्चं सच्चवादी ओए तिण्णे छिण्णकहंकहे आतीतट्ठे अणातीते चिच्चाण भेदुरं कायं 'संविधुणिय विरूवरूवे परीसहोवसग्गे अस्सिं विस्संभणयाए भेरवमैणुचिण्णे ।

१. जमेयं इ० ॥ २. पवेतियं स० ॥ ३. सच्चत्ताए खे० जै० सं० खं० ॥ ४. समत्त० जै० ला० इ० ख० । "सम्मत्तमेव समभिजाणिय ति" शी० ॥ ५. से गिलामि सं० खेमू० । गिलामि चू० । दृश्यता सू० २२८ ॥ ६. पडिव० सं० खं० ॥ ७, ८. अणु० हे १, २ ला० । से अणुपुब्बीए आहारं संवट्टित्ता.....गिलाणो अणुपुब्बीए...आहारं सम्मं संवट्टेइ, यदुक्तं भवति संखिवति, अणुपुब्बीते संवट्टित्ता" चू० । "स भिक्षुरानुपूर्व्या...आहारं संवर्तयेत्.....संलिख्य च यदपरं कुर्यात् तदाह—आ (अ शीखं० १, शीजै०) णुपुब्बेण इत्यादि.....आनुपूर्व्या आहारं संवर्त्य" शीखं० २॥ ९. 'वतट्ठी खे० जै० ॥ १०. अभिनिब्बुडप्पे ला० । अभिणिब्बुडप्पा चूपा० ॥ ११. खब्बडं वा पत्तणं वा स० ॥ १२. आगरं वा दोणमुहं वा चूर्णनुसारेण भाति ॥ १३. तणाइं जाएज्जा नास्ति हे १. इ० ॥ १४. 'मादाय चू० ॥ १५. 'मवक्कमिज्जा २ अप्पंडे खे० जै० सं० ॥ १६. अप्पंडे चूर्णौ न दृश्यते ॥ १७. पडिलेहित्ता संथारगं संथरेइ संथारगं संथरेत्ता एत्थ वि चू० ॥ १८. संथरेज्जा खे० जै० ॥ १९. संथरेत्ता खे० हे १, २. ला० इ० ॥ २०. "इत्तिरियं णाम अप्पकालियं" चू० ॥ २१. अत्ती० खेमू० खं० । "आइ[य?]'ट्ठे अणातीते, आतीतं णाम गहितं, अत्था जीवादि नाणादी वा पंच, ण अतीतो अणातीतो जहारोवियभारवाही" चू० ॥ २२. अणातीते अस्सिं नाणादी वा पंच, ण अतीतो अणातीतो जहारोवियभारवाही" चू० ॥ २३. संविधु(हू इ०)णिय खे० जै० सं० खं० इ० चू० ॥ २४. 'मणुव्विण्णे खं० । "भेरवमणुविण्णे, भयं करेतीति भेरवं, भेरवेहि परीसहोवसग्गेहि अणुविज्जमाणो अणुविण्णो दंसमसगसीहवग्घातिएहि य रक्खसपिसायादीहि य" चू० । चूर्णनु-सारेणात्र अणुविण्णे इत्यस्य अनुद्विग्नः इत्यर्थो विवक्षितो भाति । "भैरवं भयानकमनुष्ठानं..... अनुचीर्णवान् अनुष्ठितवानिति" शी० ॥

तत्थावि तस्स कालपरियाए । ^१से वि तत्थ वियंतिकारए ।

इच्चेतं विमोहायतणं हितं सुहं खमं णिस्सेसं औणुगामियं ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य पद्यः ॥

[सत्तमो उद्देशो]

५ २२५. जे भिक्खू अचेले परिवुसिते तस्स णं एवं भवति—चाँएमि अहं तण-
फासं अधियासेत्तए, सीतफासं अधियासेत्तए, तेउफासं अधियासेत्तए, दंस-मसगफासं
अधियासेत्तए, एगतरे अण्णतरे विरूवरूवे फासे अधियासेत्तए, ^२हिरिपडिच्छादणं
च हं णो संचाएमि अधियासेत्तए । एवं से कप्पति कडिवंधणं धारित्तए ।

१० २२६. अँदुवा तत्थ परक्कमंतं भुज्जो अचेलं तँणफासा फुसंति, सीतफासा
फुसंति, तेउफासा फुसंति, दंस-मसगफासा फुसंति, एगतरे अण्णतरे विरूवरूवे
फासे अधियासेति अँचेले लाघवियं आगममाणे । तवे से अभिसमण्णागते भवति ।
जँहेतं भगवया पवेदितं तँमेव अभिसमेच्च ^३सव्वतो सव्वयाए सम्मत्तमेव समभि-
जाणिया ।

१५ २२७. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं
असणं वा ४ आँहट्टु दँलयिस्सामि आहडं च साँतिजिस्सामि [१], जस्स णं
भिक्खुस्स एवं भवति—अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं असणं वा ४ आँहट्टु
दलयिस्सामि आहडं च णो सातिजिस्सामि [२], जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति

१. तत्थ वि सं० । तत्थेव चू० । “तत्थावि इत्यादि” शी० ॥ २. से तत्थ चू० ॥ ३. अणुं
हे १, २, ३. ला० इ० सं० खं० ॥ ४. सप्तमस्य खे० विना । दृश्यतां पृ० ७१ टि० ६ ॥
५. “सक्को चाए व अहं” चू० ॥ ६. हिरिए पडिं हे १ । हिरियपडिच्छायं णो संचां सं० ।
हिरिपडिच्छादणं च णो संचां खे० जै० ॥ हिरिपरिच्छादणं च णो खं० ॥ ७. अधियासेत्तए
चूणौ न दृश्यते । “ण सो अहं अवाउडो”ति लज्जति” चू० ॥ ८. अत्र चूणौ लेखकप्रमादेन
पाठव्यत्यः ॥ ९. तणफासा फुसंति चूणौ न दृश्यते ॥ १०. अचेले...एवं भवति नास्ति ला० ॥
११. जमेयं हे १, २, ३ ॥ १२. तमेव...सव्वयाए इत्यस्य स्थाने जाव इति पाठः हे २. इ० ॥
१३. °च सव्वसो सव्वत्ताए समत्तमेव खे० जै० सं० खं० ॥ १४. °जाणिता चू० । °जाणिजा
हे १ । “गतार्थं यावत् सम्मत्तमेव समभिजाणिय ति” शी० ॥ १५. आहट्टु परिणं
आणक्खिस्सामि आहडं चू० ॥ १६. दलइस्सामि सं० विना । एवमग्रेऽपि ॥ १७. साइजिं
खे० जै० इ० विना । एवमग्रेऽपि ॥ १८. आहट्टु परिणं दाहामि [ण] पुण गिलायमाणो वि
सरिकप्पियस्सावि गिण्हिस्सामो(मि ?) असणादि, वितियो” चू० ॥

—अहं च खलु असणं वा ४ आहट्टु णो दलयिस्सामि आहडं च सातिजिस्सामि [३], जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति — अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं असणं वा ४ आहट्टु णो दलयिस्सामि आहडं च णो सातिजिस्सामि [४], [जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—] अहं च खलु तेण अहातिरित्तेण अहेसणिज्जेण अहापरिग्गहिण्ण असणेण वा ४ अभिकंख साहम्मियस्स कुज्जा वेयावडियं करणाय ५ अहं वा वि तेण अहातिरित्तेण अहेसणिज्जेण अहापरिग्गहिण्ण असणेण वा ४ अभिकंख साहम्मिएहिं कीरमाणं वेयावडियं सातिजिस्सामि [५] लाघवियं आगममाणे जाव सम्मत्तमेव समभिजाणिया ।

२२८. जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति 'से' गिलामि च खलु अहं इमम्मि समए इमं सरीरगं अणुपुव्वेणं परिवहित्तए' से अणुपुव्वेणं आहारं १० संवट्टेज्जा, अणुपुव्वेणं आहारं संवट्टेत्ता कसाए पतणुए किच्चा सैमाहियच्चे फलगा- वय्यट्ठी उट्ठाय भिक्खू अभिणिव्वुडच्चे अणुपविसित्ता गामं वा जाव रायहाणिं

१. दासामि हे २. ला० । “तइयस्स ‘[ण] कस्सति करेमि जइ वि से लद्धी णत्थि” चू० ॥ २. आहडं पुण सातिजिस्सामि चू० ॥ ३. दासामि हे १, २. ला० ॥ ४. “चउत्थे उभय- पडिसेहो । लाघवितं आगममाणे आहारउवगरणलाघवितं” चू० । चूर्णनुसारेण लाघवितं आगममाणे तवे से अभिसमण्णागते . . . इत्यादिपाठोऽत्र स्यादिति भाति ॥ ५. कोष्ठकान्तर्गतः पाठो यद्यपि प्रतिषु शी० मध्ये च न दृश्यते तथापि चूर्णनुसारेणात्र स्यादिति प्रतीयते — “चत्तारि पडिमा अभिग्गहविसेसा वुत्ता, इदाणिं पंचमो, सो पुण तेसि चैव तिण्हं आदिज्जाणं पडिमा- विसेसाणं विसेसो । अभिग्गहं दरिसेति — जस्स णं भिक्खुस्स” चू० । “अथवा एतेषामेवाद्यानां त्रयाणा भज्जानामेकपदेनैव कश्चिदभिग्रहं गृहीयादिति दर्शयितुमाह — ‘अहं च खलु इत्यादि । यस्य भिक्षोरेवम्भूतोऽभिग्रहविशेषो भवति तद्यथा अहं च खलु” शी० ॥ ६. ‘अहं च खलु अण्णेसिं साहम्मियाणं अहेसणिज्जेण अहापरिग्गहितेण अहातिरित्तेण असणेण वा ४ अगिलाए अभिकंख वेयावडियं करिस्सामि अहं वा वि खलु तेण अहातिरित्तेण अभिकंख साहम्मिएण अगिलायंतएणं वेयावडियं कीरमाणं सातिजिस्सामि ।’ ईदृशः सूत्रपाठश्चूर्णनुसारेणात्र भाति ॥ ७. करणाए जैसं० । करणायते इ० । करणेण खे० जैमू० खं० । “करणाय उपकरणार्थम्” शी० । दृश्यतां सू० २१९ ॥ ८. लाघवियं आगममाणे तवे से अभिसमन्नागए जाव हे १ । चूर्णौ तु एतत्स्थाने ‘से जहेतं भगवया पवेइयं जाव’ इति पाठः । “लाघविकमित्यादि गतार्थम्” शी० ॥ ९. समत्तं खं० हे २. इ० ला० । समत्तमेव समभिजाणिता(त्ता जै०) खे० जै० । समत्तमेव समभिजाणेज्जा चू० ॥ १०. गिलामि खे० जै० सं० खं० चू० । दृश्यता सू० २२४ ॥ ११. खलु नास्ति खे० सं० खं० ॥ १२. अत्र प्रतिष्वीदृशाः पाठाः — संवट्टेज्जा संवट्टेत्ता कसाए खे० जै० सं० खं० ला० । संवट्टेज्जा २ कसाए हे १, २, ३. इ० । एतदनुसारेण संवट्टेज्जा, अणुपुव्वेणं आहारं संवट्टेत्ता इति पाठः सुष्ठु प्रतीयते, दृश्यता सू० २२४ ॥ १३. समाहडच्चे खे० जै० खं० हे २, ३. इ० ला० ॥ १४. वत्तट्ठी खे० जै० खं० इ० हे १, २ ॥ १५. गामं वा नगरं वा जाव हे १, ३ ॥

वा तणाइं जाँएज्जा, तणाइं जाएत्ता से तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमेत्ता अप्पंडे जाव तणाइं संथरेज्जा, [तणाइं संथरेत्ता] एत्थ वि समए कायं च जोगं च ईरियं च पच्चक्खाएज्जा ।

तं सच्चं सच्चवादी ओए तिण्णे छिण्णकहंक्कहे आतीतट्ठे अणातीते चेच्चाण
५ भेउरं कायं संविहुणिय विखवरूवे परीसहुवसग्गे अस्सिस विसंभणताए भेरवमणु-
चिण्णे । तत्थावि तस्स कालपरियाए । से तत्थ वियंतिकारए ।

इच्चेतं ^{१०}विमोहायतणं हितं सुहं खमं णिस्सेसं आणुगामियं ति वेमि ।

॥ अष्टमस्य सप्तमः ॥

[अट्टमो उद्देसओ]

- १० २२९. अणुपुब्बेण विमोहाइं जाँइं धीरा समासज्ज ।
वसुमंतो मतिमंतो सच्चं णच्चा अणेलिसं ॥ १६ ॥
२३०. दुविहं पि विदित्ता णं बुद्धा धम्मस्स पारगा ।
अणुपुब्बीए संखाए आरंभाय ^{१६}तिउट्ठति ॥ १७ ॥

१. जाएत्ता सेत्तमा^१ हे १, २, ३. इ० ॥ २. ^१क्कमेज्जा २ अप्पंडे खे० जै० सं० खं० ला० । ^१क्कमेज्जा अप्पंडे अन्यत्र । दृश्यता सू० २१९ ॥ ३. तणाइं संथा^२ खे० जै० हे २, ३ ला० इ० । संथारगं संथरेइ संथारगं संथरेत्ता चू०, दृश्यता सू० २१९ ॥ ४. च रीयं च चू० ॥ ५. “पच्चक्खाएज्ज । पाओवगमणं भणितं सम(मे) विसमे वा पादवो विव जह पडिओ । णागज्जुणा तु कट्टमिव अचेट्ठे ।” चू० ॥ ६. सच्चवादी खे० जै० खं० हे १, २. इ० ला० ॥ ७. ^१कहे जाव से तत्थ विअंतिकारए (ते इ०) हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ८. अतीतट्ठे खेमू० जै० ॥ ९. तत्थ वि खेमू० जै० ॥ १०. विमोहादणं खे० जै० । विमोहायदणं खं० ॥ ११. अणु^३ खे० जै० खं० इ० ॥ १२. सप्तमस्य खे० विना । दृश्यता पृ० ७१ टि० ६ ॥ १३. अणुपुब्बेण इत्याद्यनुष्टुप्” शी० ॥ १४. जाइं धीरा इ० खं० । “जाणि धीरा समासज्ज, धीरा भणिता । वुसिमंतो मतिमंतो, संजमो वुसी, सो जत्थ अत्थि जत्थ वा विज्जति सो वुसिमां...वुसिमं च वुसिमंतो” चू० । “धीरा अक्षोभ्याः, समासाद्य प्राप्य, वसु द्रव्यं संथमः, तद्वन्तो वसुमन्तः” शी० ॥ १५. दुविहं पि विगिचित्ता बुद्धा चूपा० । “दुविहं इत्यादि श्लोकः ।” शी० ॥ १६. ^१पुब्बीइ हे १ । ^१पुब्बीय खं० चू० विना ॥ १७. चू० शी० विना आरंभाओ खं० हे १. इ० । चू० शी० खं० हे १. इ० विना सर्वासु प्रतिषु कम्मणा य तित्ठ^४ खे० जै० सं० ला० चूपा० । कम्मणाओ तित्ठ^४ हे २, ३. शीपा० । “आरंभाय तित्ठति” पडिज्जइ य-कम्मणा य तित्ठति” चू० । “आरम्भणमारम्भः” तस्मात् बुध्यति, “सुख्यत्ययेन पञ्चम्यर्थे चतुर्थी । पाठान्तरं वा-कम्मणाओ तित्ठट्ठ” शी० ॥ १८. तित्ठती खे० जै० सं० खं० ॥

२३१. क॑साए पयणुए किच्चा अप्पाहारो ^१तितिक्खए ।
अह भिक्खू गिलाएज्जा आहारस्सेव अंतियं ॥ १८ ॥
२३२. ^२जीवियं णाभिकंखेज्जा मरणं णो वि पत्थए ।
दुहतो वि ण सज्जेज्जा जीविते मरणे तहा ॥ १९ ॥
२३३. म॑ज्झत्थो णिज्जरापेही समाहिमणुपालए ।
अंतो वहिं वियोसज्ज अज्झत्थं सुद्धमेसए ॥ २० ॥
२३४. ^३जं किंचुवक्कमं जाणे आउखेमस्स अ॑प्पणो ।
तस्सेव अंतरद्वाए खिप्पं सिक्खेज्ज पंडिते ॥ २१ ॥
२३५. गा॑मे अदुवा रण्णे थंडिलं पडिलेहिया ।
अ॑प्पपाणं तु विण्णाय तणाइं संथरे मुणी ॥ २२ ॥
२३६. अ॑णाहारो तु॑वट्टेज्जा पुट्ठो तत्थ हियासए ।
णातिवेलं उवचरे म॑णुस्सेहिं वि पुट्ठवं ॥ २३ ॥
२३७. ^४संसप्पगा य जे पाणा जे य उ॑ड्ढमहेचरा ।
भुंजंते मंस॑सोणियं ण छणे ण प॑मज्जए ॥ २४ ॥
२३८. पा॑णा देहं विहिंसंति ठाणातो ण वि उ॒ब्भमे ।
आसवेहिं विवित्तेहिं तिप्पमाणोऽधियासए ॥ २५ ॥
२३९. ^५गंथेहिं विवित्तेहिं आयु॑कालस्स पारए ।
प॑गगहिततरगं चेतं दवियस्स वियाणतो ॥ २६ ॥

१. कसाए इत्यादि श्लोकः शी० ॥ २. तिउट्ठति चू० ॥ ३. आहारस्सेव कारणा चू० ॥
४. “जीवियं इत्यादि श्लोकः ।” शी० ॥ ५. “मज्झत्थो इत्यादि श्लोकः” शी० । ६. जं किंचि
उव० चू० । “जं किंचि इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ७. चू० स० विना—मप्पणो खे० जै० खं०
हे १, २, ३. इ० ला० । “आयुःक्षेमस्य.....कस्य सम्बन्धि तदायुः १ आत्मनः” शी० ॥
८. गामे वा अदुवा रण्णे हे २, ३. खं० इ० चू० शी० विना । “गामे इत्यादि श्लोकः । ग्रामः
प्रतीतः, ... अरण्ये वा इत्यनेन चोपाश्रयाद् बहिः” शी० ॥ ९. अप्पपाणं विद्यागित्ता चू० ॥
१०. “अणाहारो इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ११. तुय० हे २. इ० ॥ १२. मणु० हे १, २,
३. इ० ला० । मणुस्सेहिं खं० । “मणुस्सेसु वि पुट्ठवं, मणुस्सेसु, ...अवि पदत्थादिसु,
पुट्ठवं” चू० । “मानुष्यैः.....स्पृष्टो व्याप्तः” शी० ॥ १३. “संसप्पगा इत्यादि श्लोकः”
शी० । १४. उड्ढमहेचरा चू० । उड्ढमहेचरा खं० । १५. इ० चू० विना—सोणीतं खे०
जै०, सोणीयं अन्यत्र ॥ १६. पमज्जते चू० ॥ १७. “पाणा देहं इत्यादि श्लोकः ।” शी० ॥
१८. “गंथेहि इत्यादि श्लोकः ।” शी० ॥ १९. तरागं खे० स० इ० । तरागं च एतं चू० ॥

२४०. अयं से अवरे धम्मे णायपुत्तेण साहिते ।
आयवज्जं पडियारं विजहेज्जा तिधा तिधा ॥ २७ ॥

२४१. हरिएसु ण णिवज्जेज्जा थंडिलं मुणिआ सए ।
वियोसज्ज अणाहारो पुडो तत्थऽधियासए ॥ २८ ॥

५ २४२. इंदिएहिं गिलायंतो समियं साहरे मुणी ।
तहावि से अगरहे अचले जे समाहिए ॥ २९ ॥

२४३. अभिक्कमे पडिक्कमे संकुचए पसारए ।
कायसाहारणट्ठाए एत्थं वा वि अचेतणे ॥ ३० ॥

१० २४४. पंरिक्कमे परिकिलंते अदुवा चिडे अहायते ।
ठाणेण परिकिलंते णिसीएज्ज य अंतसो ॥ ३१ ॥

२४५. आसीणेऽणेलिसं मरणं इंदियाणि समीरते ।
कोलावासं समासज्ज वितहं पादुरेसए ॥ ३२ ॥

१. “अयं से इत्यादि श्लोकः ।” शी० ॥ * आया^० खं० ॥ २. पडियारं सं० खं० विना । पडियारं चू० । “प्रतिचारमङ्गव्यापारम्” शी० ॥ ३. “हरिए इत्यादि श्लोकः, हरितानि दूर्वाङ्कुरादीनि, तेषु” शी० । हरितेसु चू० ॥ ४. मुणी आसए चू० । “मुणी पुव्वभणितो, आसीत आसए” चू० । “स्थण्डिलं मत्वा शयीत” शी० ॥ ५. वियोसेज्ज खे० जै० । विउसेज्ज सं० । विउसज्ज हे २, ३. इ० ला० ॥ ६. गिलायंतो समियं आहरे मुणी खं० विना । किलंतो वा (?) समितं साहरे मुणी चू० । “समितं साहरे मुणी, संकुडितो परिकिलंतो वा ताहे सम्मं पसारेइ, पसारिय किलंतो वा पमज्जित्ता साहरइ” चू० । “इंदिएहिं इत्यादि श्लोकः, स ह्यनाहारतया मुनिर्गल्यमान इन्द्रियैः, शमिनो भावः शमिता समता, तां साम्यं वा आत्मन्याहरेद् व्यवस्थापयेत्” शी० ॥ ७. ताहेवि चू० ॥ ८. “अभिक्कमे इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ९. संकुचते पसारते इ० । संकुचिते पसारिते हे १, २, ३ ला० ॥ १०. “परि(र शीखं० १)क्कमे इत्यादि श्लोकः ।.....ततः परि(रा शीखं० १)क्कमेत् चङ्कम्यात्” शी० । “परिकिलंते परि(र-प्र०)-क्कमणं” चू० ॥ ११. णिसिएज्ज खे० जै० खं० हे १, २, ३. इ० । णिसिएज्ज वा अंतसो चू० ॥ १२. आसीणमणेलिसं हे १, २. इ० ला० । आसीणे मणेलिसं खं० । “आसीणे (णं शीखं० २, जै०) इत्यादि श्लोकः । आसीनः आश्रितः” शी० । “आसीणे मणेलिसं आसीण इति उदासीणो.....अहवा धम्मं अस्सितो” चू० ॥ १३. पादुरेसइ खं० । “पादुज्जतेसते । पादु पगासअवट्ठितं, तं.....एसति” चू० । “प्रादुरेषयेत् प्रकटम्.....अन्वेपयेत्” शी० ॥

२४६. जंतो वज्जं समुप्पज्जे ण तत्थ अवलंबए ।
ततो उक्केस अप्पाणं सव्वे फ़ासेऽधियासए ॥ ३३ ॥

२४७. अयं चाततरे सिया जे एवं अणुपालए ।
सव्वगायणिरोधे वि ठाणातो ण वि उब्भमे ॥ ३४ ॥

२४८. अयं से उत्तमे धम्मे पुव्वट्ठाणस्स पग्गहे ।
अचिरं पडिलेहिता विहरे चिड्ड माहणे ॥ ३५ ॥

२४९. अचित्तं तु समासज्ज ठावए तत्थ अप्पगं ।
वोसिरे सव्वसो कायं ण मे देहे परीसहा ॥ ३६ ॥

२५०. जावज्जीवं परीसहा उवसग्गा य इति संखाय ।
संवुडे देहमेदाए इति पण्णेऽधियासए ॥ ३७ ॥

१. “जओ वज्जं इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ २. उवक्कसे खेमू० जै० खं० ॥ ३. फ़ासे अधि० खे० सं० ॥ ४. अयं इत्यादि श्लोकः” शी० । अयं चायततरे खे० जै० हेसं० २ । अयं चायतरे सं० ला० । “अयं चाततरे सिता, अत(अत्त)तरो आततरो वा आततरो । पडिज्जइ य—आय[त]रे दढगाहतरे धम्मे मरणधम्मे, इंगिणिमरणातो आयतरे उत्तमतरे” चू० । “इङ्गितमरणविधिरायततरः । अयं च तस्मादायततर इति चशब्दार्थः । आयततर चू० । “इङ्गितमरणविधिरायततरः, यत्नेनाध्यवसितः...दढतरः स्यात् ।” शी० ॥ ५. सव्वकाय० रतिशयेनात्तो गृहीत आततरः, यत्नेनाध्यवसितः...दढतरः स्यात् ।” शी० ॥ ५. सव्वकाय० खं० ॥ ६. “अयं से इत्यादिश्लोकः” शी० । अयं से.....पग्गहे इति पूर्वार्धे चूर्णौ न दृश्यते ॥ ७. “अचित्तमित्यादि श्लोकः ।” शी० । अचित्तं तु समासज्ज तत्थ वि किर कीरति इति सूत्रपाठश्चूर्ण्यनुसारेण स्यादिति भाति ॥ ८. “यावज्जीवं इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ९. हे १ विना—उवसग्गा इति संख्या(या सं०) खे० जै० सं० खं० । उवसग्गा ति संखाते इ० । उवसग्गा य संखाय हे २, ३. ला० । “जावज्जीवं परीसहा उवसग्गा य परीसहा दिगिछादि, उवसग्गा य अणुलोमा पडिलोमा या इति संखाय, एवं संखाता तेण भवन्ति, यदुक्तं तेन भवन्ति उवसग्गा य अणुलोमा पडिलोमा या इति संखाय, एवं संखाता तेण भवन्ति, अहवा जावज्जीवं एते परीसहा नाता, अणहियासंते पुण सुद्धते पडुच्च ण संखाता भवन्ति । अहवा जावज्जीवं एते परीसहा एव उवसग्गा वि, ण मे मतस्स भविस्सतीति एवं संखाए अहियासए । अहवा परीसहा एव उवसग्गा, तप्पुरिसो समासो । अहवा [परीसहा] उवसग्गा य जावदेहभाविणो, ततो वुच्चति—जावज्जीवं परीसहा, एवं संखाय संवुडे देहमेदाय.....इति पण्णे अहियासए” चू० । “यावज्जीवं इत्यादि श्लोकः, यावत् प्राणधारणं तावत् परीसहा उपसर्गाथ सोढव्या इत्येतत् संख्याय ज्ञात्वा तानध्यासयेदिति । यदि वा न मे यावज्जीवं परीषहोपसर्गा इत्येतत् संख्याय मत्वाऽविसहेत । यदिवा यावज्जीवमिति यावदेव जीवितं तावत् परीषहोपसर्गजनिता पीडेति, तत् पुनः कतिपय-निमेषावस्थायि.....इत्यत एतत् संख्याय ज्ञात्वा संवृतो देहमेदाय शरीरत्यागायोत्थित इति कृत्वा प्राज्ञ.....सम्यग्धिसहेत” शी० ॥

२५१. 'भिदुरेसु ण रज्जेजा कामेसु बहुतरेसु वि ।
इच्छालोभं ण सेवेजा धुववण्णं सपेहिया ॥ ३८ ॥

२५२. सासएहिं णिमंतेजा दिव्वमायं ण सद्दे ।
तं पडिबुज्जे माहणे सव्वं नूमं विधूणिता ॥ ३९ ॥

५ २५३. संव्वट्ठेहिं अमुच्छिण आयुकालस्स पारए ।
तितिक्खं परमं णच्चा विमोहण्णतरं हितं ॥ ४० ॥ त्ति वेमि ।

॥ अंष्टम 'विमोक्षाध्ययनं समाप्तम् ॥

१. मेउरेसु खे० जै० सं० खं० चू० । “भिदु(भेउ शीखं० १, शीजै०)रेसु इत्यादि श्लोकः, मेदनशीलाः भिदुरा” शी० ॥ २. बहुतरेसु चू० । बहुलेसु वि चूपा० शीपा० । “प्रभूततरेष्वपि” शी० ॥ ३. धुवं जै० इ० । “सुहुमरुवे उवसगो सयणीया सुहुमा, वण्णो णाम संजमो, सो य सुहुमो थोवेण वि विराहिज्जति बालपद्मवत् । सम्म पे(ए-प्र०)हिता समेहिता । पडिज्जइ य-धुवमन्नं समेहिता थिरसजमं समपेहिज्ज, सो क्हं थिरो? धुव(वो?) अव्वमिचारी । अहवा धुवमन्नं सपेहिया, धुवो मोक्खो, सो य अण्णो संसाराओ, तं सदोहिता” चू० । चूर्ण्यनुसारेण सुहुमं वण्णं समेहिता इति पाठः, अन्यत्तु पाठान्तरमिति भाति । “वर्णः संयमो मोक्षो वा, स च सूक्ष्मो दुर्विज्ञेयत्वात् । पाठान्तरं वा - धुव(वं प्र०)वन्नमित्यादि, धुवोऽव्वमिचारी, स चासौ वर्णश्च धुववर्णः, तं संप्रेक्ष्य” शी० । शी० अनुसारेण सुहुमं वण्णं सपेहिया इति पाठः, धुववण्णं सपेहिया इति तु पाठान्तरं भाति ॥ ४. सपेहिता(त्ता हे १) हे १, २, ३ ॥ ५. “सासएहिं इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ ६. दिव्वं मायं हे २. इ० जै० । “दिव्वं मातं न सद्दे,.....तं दिव्वमायं ण सद्दे । अहवा दिव्वं आयं ण सद्दे” चू० ॥ ७. पडिबुज्जे चू० ॥ ८. विधूणिता सं० हे १, २. ला० । विधूविया खं० । “सव्वं णूमं विधूणिता .....अहवा नूमं ति दव्वमुच्चति, विविहं धूमिता विधूमिता विमोक्खिय इति” चू० ॥ ९. “सव्वट्ठेहिं इत्यादि श्लोकः” शी० ॥ १०. सप्तमं खे० विना । दइयता पृ० ७१ टि० ६ ॥ ११. अध्ययनं खे० जै० सं० इ० । अध्ययनं समत्तं खं० । “सप्तमाध्ययनं विमोक्षायतनं नाम परिसमाप्तम्” चू० ॥

२५८. अंदु पोरिसिं तिरियभित्तिं चक्खुमासज्ज अंतसो ज्ञाति ।
अह चक्खुभीतसहिया ते हंता हंता बहवे कंदिसु ॥ ४५ ॥
२५९. सयणेहिं वित्तिमिस्सेहिं इत्थीओ तत्थ से परिण्णाय ।
सागारियं नं से सेवे इति से सयं पवेसिया ज्ञाति ॥ ४६ ॥
- ५ २६०. जे केयिमे अगारत्था मीसीभावं पहाय से ज्ञाति ।
पुंढो वि णाभिभासिसु गच्छति णाडवत्तती अंजू ॥ ४७ ॥
२६१. णो सुकरमेतमेगेसिं णाभिभासे अभिवादमाणे ।
हयपुव्वो तत्थ दंडेहिं लूसियपुव्वो अप्पपुण्णेहिं ॥ ४८ ॥
२६२. फरिसाइं दुत्तितिक्खाइं अतिअच्च मुणी परक्कममाणे ।
१० आघात-णट्ट-गीताइं दंडजुद्धाइं मुड्डिजुद्धाइं ॥ ४९ ॥
२६३. गढिए मिहुँकहासु समयम्मि णातसुते विसोगे अंदक्खु ।
एताइं से उरालाइं गच्छति णायपुत्ते असरणाए ॥ ५० ॥

१. “अदु पोरिसिमित्यादि” शी० ॥ २. ज्ञासि खं० ॥ ३. अथ चक्खुभीता(त खेमू०) सधिया खे० खं० । अह चक्खुभीता सहिया सं० हे ३ । अह चक्खुभीतसहिता से(ते?) चू० । “चक्षु.शब्दोऽत्र दर्शनपर्यायः, दर्शनादेव भीताः दर्शनभीताः, सहिता मिलिताः” शी० ॥ ४. “सयणेहिं इत्यादि” शी० ॥ ५. वीत्तिं चू० ॥ ६. से तत्थ हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ७. न सेवे[ति इ०] इति इ० खं० हे १ । “सागारियं ण से सेवे, सागारियं णाम मेहुणं, तं ण सेवति” चू० । “सागारिकं मैथुनं न सेवेत” शी० ॥ ८. खं० विना—के इमे खे० जै० सं० हे ३. इ० । केइ इमे हे १, २ । जे केतिमे चू० । “जे केति इत्यादि, ये केचन इमे.....अगारस्थाः” शी० ॥ ९. ज्ञाती खं० जैमू० सं० ॥ १०. पुट्टे व से अपुट्टे वा गच्छति णातिवत्तए अंजू चू० । शीलाचार्याणामपि अयं पाठः सम्मतो भाति, तथाहि—पृष्ठोऽपृष्ठो वा न वक्ति, स्वकार्याय गच्छत्येव, न तैरुक्तो मोक्षपथमतिवर्तते ध्यानं वा ‘अजु’ ति ऋजुः” शी० । “णागजुणा तु पढंति—पुट्टो व सो अपुट्टो वा णो अणुजाणाति पावगं भगवं” चू० ॥ ११. णो सुक(ग खे० जै०)-रणमेगेसि खे० जैमू० सं० । णो सुकरणमेतमेगेसिं चू० । “णो सुकर[ण शीजै०]मित्यादि, नैतद् वक्ष्यमाणमुक्तं वा एकेषामन्येषा सुकरमेव” शी० ॥ १२. णाभिभासे य अभि० सं० । “एतमिति जं नाभिभासते वि(भ?)तिमंतेहिं पयत्तेण त्रि(भि?)वंदिज्जमाणो” चू० । अभिवादयतो नाभिभापते” शी० ॥ १३. दंडेणं चू० ॥ १४. “फरुसाइं इत्यादि” शी० ॥ १५. दुत्तितिक्खाइं सं० । “दुत्तिरिक्खाइं.....दुक्खं तित्तिक्खज्जंति दुत्तिरिक्खाइं” चू० । “दुस्तितिक्षाणि” शी० । १६. “गढिए इत्यादि श्लोकः । ‘ग्रथितः’ अववद्धः ‘मिथः’ अन्योन्यं ‘कथासु’ स्वैरकथासु, समये वा कथिदववद्धः, तम्, स्त्रीद्वयं वा परस्परकथाया गृद्धमपेक्ष्य.....तान् मिथःकथावबद्धान् मध्यस्थोऽद्राक्षीत्” शी० । “गढिते विधूतसमयं ति गढितं, यदुक्तं भवति वद्धं .....मिहोक्कहा-समयो ति.....एवमादी मितु(हु)कहासमतो(यो) । गच्छति णातिवत्तए गह(त ?)हरिसे अरत्ते

२६४. अंवि माधिण दुवे वासे सीतोदं अभोचा णिक्खंतं ।
एगत्तिगते पिहित्थे से अभिण्णायदंसणे संते ॥ ५१ ॥
२६५. पुंढरिं च आउकायं च तेउकायं च वायुकायं च ।
पंणभाइं वीयहरियाइं तसकायं च सब्वसो णच्चा ॥ ५२ ॥
२६६. एताइं संति पडिल्लेहे चित्तमंताइं से अभिण्णाय ।
परिवज्जियाण विहरित्था इति संलाण से महावीरे ॥ ५३ ॥
२६७. अंदु यावरा य तमत्ताण तेसजीवा य थावरत्ताण ।
अंदुवा सब्वजोगिया सत्ता कम्मणा कप्पिया पुढो वाला ॥ ५४ ॥
२६८. भगवं च एवमैण्णसि सोवधिण हु लुप्पती वाले ।
कम्मं च सब्वसो णच्चा तं पेडियाइक्खे पावगं भगवं ॥ ५५ ॥

अदुष्टे अणुश्लेषपटिलोभेन विगोगे विगतहरिते अदम्यु ति ददु” चू० । चूर्णनुसारेण गदिते मिथुकहसमयमि गच्छति नातिवत्तण अदम्यु अति पाठः स्यादिति सम्भाव्यते । दृश्यतामनन्तर वक्ष्यमाणं टिप्पणम् ॥ १७. मिथुकहसमयमि रोमू० जै० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् । मिथुकहासु समयमि रं० । मिथो(हो ५०) कहासु समयमि हे १. ५० । मिथंकहासु समयमि हे २, ३. ला० ॥ १८. अदम्यु रो० जै० । अदम्यु हे १, २, ३. ला० ॥ १९. नायपुत्तो खं० । नायपुत्तेऽ-सरणाण् रो० जै० स० । “गच्छतीति अतिप्रगति, नासु(य)पुत्त आसरणाण्” चू० ॥

१. “अवि सादी(हि)ए इत्यादि अपि सानिके द्वे वर्षे” शी० । “अवि समधिते दुवे वासे, अय इति अनंतरे, ... अह तेगि तं अवत्यं णचा साधिते दुहे(वे) वासे” चू० ॥ २. सीओदगं अमुचा हे २, ३ ॥ ३. एगत्तगते दे १, २. चू० विना । “एगत्तिगते पिहितचा, एगत्तं एगत्ती, एगत्तिगतो णाम ण मे कोति णाहमविक रसति” चू० । “एकत्वमितो गत इति” शी० । तुलना—सू० ४८२ ॥ ४. पिहितचा हे २, ३. ला० खेमू० जै० खं० चू० । “यदि वा पिहिताचो(चां शीखं० २) गुप्ततनुः” शी० । “पिहितचा.....पिहिताओ अचाओ जस्स भवति पिहितासवः, अचा पुव्वभणिता.....भावअचीतो वि अप्पसत्थाओ पिहिताओ रागदोसाणिलजाला पिहिता” चू० । पिहितची (?) ॥ ५. “पुढाविं च इत्यादि एयाइं इत्यादि लोकद्वयस्याप्ययमर्थः” शी० । “पुढाविं आउं च कंठं” चू० ॥ । पणगाणं खं० ॥ ६. °क्कायं खे० जै० ॥ ७. °वज्जियाणं सं० ला० । °वज्जिय हे १ ॥ ८. संखाते(त हे १) हे १, २, ३ इ० ला० । संखाय चू० ॥ ९. अदु थावरा तसं खे० जै० सं० इ० । अदुवा थावरा तसत्ताए तसजीवा वि थावरत्ताए चू० । “अदु थावरा इत्यादि, अथ आनन्तर्ये, स्थावराः... त्रसतया... विपरिणमन्ते...चशब्द उत्तरापेक्षया समुच्चयार्थः । तथा त्रसजीवाश्च स्थावरतया” शी० ॥ १०. तसा य हे १, ३ ॥ ११. अदुवा सव्वं खे सं० हे १, २, ३. ला० । “अदु सव्वजोगिया सत्ता, अदु ति अधसद्दा अवब्भंसो सुहदु(मु^१)हउच्चारणत्ता” चू० । “अथवा...सर्वयोनिकाः सत्त्वाः” शी० ॥ १२. °मण्णेसिं खे० जै० सं० खं० हे १, ३. ला० । “भगवं च एवमण्णेसि । च पूरणे, एवमवधारणे, एवं अजिसित्ता, जं भणितं भवति अणुचितेत्ता” चू० । “भगवं च इत्यादि.....एवममन्यत” शी० ॥ १३. परियां खे० जै० ॥

२६९. दुविहं समेच्च मेहावी किरियमक्खायमणेलिसिं णाणी ।
आयाणसोतमतिवातसोतं जोगं च सव्वसो णच्चा ॥ ५६ ॥

२७०. अतिवत्तियं अणाउट्ठिं सयमण्णेसिं अकरणयाए ।
जस्सिस्सत्थीओ परिण्णाता सव्वकम्मावहाओ सेऽदक्खू ॥ ५७ ॥

५ २७१. अहाकडं ण से सेवे सव्वसो कम्मुणा य अदक्खू ।
जं किंचि पावगं भगवं तं अकुव्वं वियडं भुंजित्था ॥ ५८ ॥

२७२. णासेवइय परवत्थं परंपाए वि से ण भुंजित्था ।
परिवज्जियाण ओमाणं गच्छति संखडिं असरणाए ॥ ५९ ॥

२७३. मातण्णे असणपाणस्स णाणुगिद्धे रसेसु अपडिण्णे ।
अच्छिं पि णो पमज्जिया णो वि य कंडुयए मुणी गातं ॥ ६० ॥

१०

१. “दुविहं इत्यादि” शी० ॥ २. हे १ विना—^०क्खाय अणेलिसं स० । क्खाय णेलिसिं(सं खं० ला० हे ३) हे २, ३. इ० खे० जै० ला० खं० । “दुविहं समेच्च मेहावी.....दुविहं कीरतीति कम्मं... सव्वतिथगरक्खायं अन्ने(ने)लिसं [अ]सरिस... किरियं च” चू० । “द्विविधं... कर्म समेत्य ज्ञात्वा मेधावी क्रियाम् .....अनीदृशीम् अनन्यसदृशीमाख्यातवान्” शी० ॥ ३. अतिवाइयं हे १, २, ३. ला० । अतिवात्तियं इ० । अतिवत्तितं खे० खं० । “अतिवत्तियं अणाउट्ठिं अतिवादिज्जति जेण सो अतिवादो हिंसादि, आउंटणं करणं, तं अतिवातं णाउट्ठंति” चू० । “अतिवत्तियं इत्यादि। .....अतिकान्ता पातकादतिपातिका निदोषा, तामाश्रित्य” शी० ॥ ४. सयमन्नेसिमकरणयाए इ० । सतमन्नेहिं अकरणयाए खं० । “सयमण्णेहि वि अकरणयाए(णाए प्र०) ति” चू० । “स्वतोऽन्येपा चाकरणतया” शी० ॥ ५. तस्सिस्सत्थीओ परिण्णाता, अहवा उवदेसिगमेव.....जस्सिस्सत्थीओ परिण्णाता” चू० ॥ ६. सं० विना—^०वहाओ अह(द खं० इ०)क्खू खेमू० जै० हे २, ३. खं० इ० । ^०वहाउ से अहक्खू हे १. ला० । ^०वहाओ सेऽदक्खू खेसं० । “स एवाद्राक्षीत्” शी० ॥ ७. “अहाकडं इत्यादि” शी० ॥ ८. कम्मुणो अदक्खू खं० । कम्मुणा य अदक्खु जं किंचि अपावगं चू० । ९. णासेवतीय हे १, २, ३ । णो सेवइय खं० । णो सेवतीय इ० ला० । “णासेवइय परवत्थं, जं तं दिव्वं देवदूस पव्वयंतेण गहितं तं साहियं वरिस खंधेण चैव धरितं, ण वि पाउयं, तं मुइत्ता सेसं परवत्थं पाडिहारितमवि ण धरितवां । के वि इच्छंति सवत्थं तस्स तत्, सेसं परवत्थं जंगादि, तं णासेवित्ता” चू० । “णासेवइ इत्यादि, नासेवते च” शीखं० २, “णोसेवइ [इ]त्यादि, नो सेवते च” शीखं० १, शीजै० । दइयतां सू० २८१ टि० १२ ॥ १०. परपादे वी खे० जै० सं० खं० ॥ ११. रणयाए खं० हे १ ॥ १२. “मायन्ने इत्यादि” शी० ॥ १३. पमज्जिजा खं० हे १ ॥ १४. कंडुए खं० ॥

[वीओ उद्देसओ]

२७७. चरियासणाइं सेजाओ एगतियाओ जाओ वूइताओ ।
आइक्ख ताइं सयणासणाइं जाइं सेवित्थ से महावीरे ॥ ६४ ॥
२७८. ^५आवेसण-सभा-पवासु पणियसालासु एगदा वासो ।
अदुवा पलियट्ठाणेषु पलालपुंजेषु एगदा वासो ॥ ६५ ॥
२७९. आगंतारे आरामागारे नगरे वि एगदा वासो ।
सुसाणे सुण्णगारे वा रुक्खमूले वि एगदा वासो ॥ ६६ ॥
२८०. एतेहिं मुणी सयणेहिं समणे आसि पतेलस वासे ।
राइंदिवं पि जयमाणे अप्पमत्ते समाहिते ज्ञाती ॥ ६७ ॥
- १० २८१. ^{१०}णिहं पि णो पगामाए ^{११}सेवइया भगवं उट्ठाए ।
जग्गावतीय अप्पाणं ^{१३}ईसिं साइय अपडिण्णे ॥ ६८ ॥

१. “चरियाणंतर सेजा, तद्विभागो अवदिस्सति-चरितासणाइं सिज्जाओ एगतियाओ जाओ वुत्तिताओ। आइक्ख तातिं सयणासणाइं जाइं सेवित्थ से महावीरे ॥ एसा पुच्छा।” चू० ।
“चरियासणाइं इत्यादिश्लोकः ।.....अयं च श्लोकश्चिरन्तनटीकाकारेण न व्याख्यातः, तत्र किं सुगमत्वादुत अभावात्? सूत्रपुस्तकेषु तु दृश्यते, तदभिप्रायं च न विद्म इति” शी० ॥ २. वुइयाओ खे० जै० हे १. ला० ॥ ३. सेवीत्थ खे० जै० खं० हे ३। सेवीय सं० ॥ ४. सभप्पं खे० जै० हे २ इ० ला० । सभप्पं चू० । “आवेसण इत्यादि।...आवेशन-सभा-प्रपाः, तासु” शी० ॥
*पणियगिहेसु चूपा० ॥ ५. गारे णकरे व खं० । गारे नगरे वा इ० । गारे तह य नयरे वि खे० जै० सं० ला० । गारे गाभे रण्णे वि एगता वासो चू० । “आगंतारे इत्यादि ।...आगन्तारं...तत्र, तथा...आरामागारम्, तत्र वा, तथा नगरे वा एकदा वासः” शी० । दृश्यतां टि० ६ ॥
६. सुण्ण(ण्णा हे १)गारेसु वा रुक्खं हे १, २. इ० । सुन्नागारे रुक्खं चू० । “सुन्नागारे वा...वृक्षमूले वा एकदा वासः” शी० ॥ ७. एतेसु मुणि(णी) सयणेषु समणे आसी चू० । “एएहिं इत्यादि” शी० ॥ ८. पतेरस इ० जैसं० । “पगतं पत्थियं वा तेरसमं वरिसं जेसिं वरिसाणं ताणिमाणि [प] तेरसवरिसाणि” चू० । “पतेलस वासे ति प्रकर्षेण त्रयोदशं वर्षं यावत्” शी० ॥
९. राइंदियं खे० जै० हे १, २, ३. चू० ॥ १०. “निहं इत्यादि ।...न प्रकामतः सेवते” शी० ।
“णिहं णो पगामादे...सेवित्वां सेवइया भगवं...उट्ठितो । भदंतनागार्जुनीया तु णिहा वि ण प्पगामा आसी तहेव उट्ठाए” चू० ॥ ११. सेवइ भगवं खं० ॥ १२. वति खे० जै० सं० खं० चू० विना । “जग्गावतीय अप्पाणं .....जग्गाइतवं अप्पाणं ज्ञाणेण” चू० । “आत्मानं जागरयति” शी० । “सी ही हीअ भूतार्थस्य । व्यञ्जनादीभः ।” [प्रा० २। १६२, १६३] इति सूत्रानुसारेण चूर्णानुसारेण च भूतार्थवाचका ईदृशाः प्रयोगा यदि स्वीक्रियन्ते तदात्र श्लोके “सेवइय”, “जग्गावतीय”, “साइय” इति सम्यग् भाति । दृश्यता सू० २७२ ॥ १३. ईसि खेसं सं० हे १, ३ ॥ १४. साइय खे० जै० । सइ य इ० । साति(ती हे ३) य अपरिण्णे हे १, २, ३. ला० । “ईसिं सत्तितासि इतरकालं णिमेसउम्मसमेत्तं व(प)लमितं वा ईसिं सइतवां आसी...अपडिण्णे” चू० । “यत्रापि ईषच्छ(च्छा ?) ग्यासीत् तत्राप्यप्रतिज्ञः” शी० ॥

२८२. संवुज्झमाणे पुणरवि आसंसु भगवं उद्वाए ।
णिकखम्म एगया राओ वैहिं चँक्कमिया मुहुत्तागं ॥ ६९ ॥
२८३. सयणेहिं तस्सुवसग्गा भीमा आसी अणेगरूवा य ।
संसप्पगा य जे पाणा अँदुवा पक्खिणो उवचरंति ॥ ७० ॥
२८४. अँदु कुचरा उवचरंति गामरक्खा य सत्तिहत्था य ।
अँदु गामिया उवसग्गा इत्थी एगतिया पुँरिसा य ॥ ७१ ॥
२८५. इँहलोइयाइं परलोइयाइं भीमाइं अणेगरूवाइं ।
अवि सुब्भिदुब्भिगंधाइं सद्दाइं अणेगरूवाइं ॥ ७२ ॥
२८६. अँधियासए सया सँमिते फाँसाइं विरूवरूवाइं ।
अँरतिं रतिं अभिभूय रीयति माहणे अवहुवादी ॥ ७३ ॥
२८७. सँ जणेहिं तत्थ पुँच्छिसु एगचरा वि एगदा रातो ।
अँव्वाहिते कसाइत्था पेहमाणे सँमाहिं अपडिण्णे ॥ ७४ ॥

१. “संवुज्झमाणे पुणरवि.....ण पडिसेहाते, ण पज्झायति, ण णिद्वापमादं चिरं करेति ।”
चू० । “संवुज्झमाणे इत्यादि” शी० । २. आसंसु खे० जै० सं० । आसीसु इ० ॥ ३. बहि
खे० जै० खं० हे १. इ० ॥ ४. चँक्कमिया(ता हे १) खे० हे १ । चँक्कमिया(त्ता इ०)
खं० इ० । चँक्कमित हे २ । चँक्कमित हे ३ । चूणीं कचित् प्रतौ चँक्कमिया कचित् चँक्कम्मिया ॥
५. सयणेषु चू० । “सयणेहिं इत्यादि । ... शयनानि आश्रयस्थानानि, तेषु तैर्वा” शी० ॥
६. तत्थुव० खे० जै० सं० ला० । “तस्सेति तस्स छउमत्थकाले अरुहतो” चू० । “तस्य
भगवतः” शी० ॥ ७. अदुवा जे पक्खिणो खे० जै० सं० ला० हे ३ ॥ ८. अदुवा हे २, ३ ॥
अदु कुवाराउ उव० खं० । “अदु इत्यादि” शी० ॥ ९. उवचरिसु चू० ॥ १०. अह हे २. इ० ।
अदु गामिता.....गामा जाता गामिता, ...अहवा गामधम्मसमुत्था” चू० । “अथ ग्रामिका
ग्रामधर्माश्रिताः” शी० ॥ ११. पुरिसो वा हे १, २, ३. ला० । “काचित् स्त्री.....
उपसर्गयति पुरुषो वेति” शी० ॥ १२. “इहलोइयाइं इत्यादि तथा अहियासए इत्यादि”
शी० ॥ १३. अहियासए सया सहिते इति मंता भगवं अणगारे चूपा० ॥ १४. सहिए चू० ।
समिते चूपा० । समिति खं० ॥ १५. फासाइं पि विरूव० चू० ॥ १६. अरति रतिं [२ खे०]
अभि० खे० जै० खं० । अरइ रइ अभि० सं० । अरतिरतिं च अभिभूत चू० ॥ १७. रीयती
हे २, ३. ला० इ० ॥ १८. “एवं गुत्तागुत्तेसु सयणेहिं तत्थ पुँच्छिसु एगचरा वि एगदा
राओ एगा चरंति एगचरा उब्भामियाओ उब्भामगं पुच्छंति...अहवा दो वि जणाइं आगम्म
पुच्छंति....., मोणेण अच्छति” चू० । “स ज(य प्र०)णेहिं इत्यादि, स भगवान्.....जनैः
लोकैः पृष्ठः...तूष्णींभावमभजत् । तथा उपपत्त्याद्या अप्येकचरा...एकदा...पप्रच्छुः” शी० ॥
१९. “अव्वाहिते कसाइत्थ पुच्छिजंतो वि वायं ण देइ ति काउणं रुस्संति पिट्ठंति” चू० ॥
२०. समाहि अपडिन्ने खे० । समाहियपडिण्णे जै० । समाहिपडिण्णे सं० । समाहि ण्णे इ० ।
“पेहमाणे समाहिय(म)पडिण्णे, विसयसमासनिरोही णेव्वाणसुहसमाहिं च पेहमाणो विसयसंगदोसे
अ पेहमाणो इह परत्थ य अपडिण्णे” चू० । “समाधि प्रेक्षमाणः...अप्रतिज्ञः” शी० ॥

२८८. अयमंतरंसि को ऐत्थ अहमंसि ति भिक्खू आहड्ड ।

अयमुत्तमे से धम्मो तुसिणीए सक्साइए ज्ञाति ॥ ७५ ॥

२८९. जंसिप्पेगे पवेदंति सिसिरे मारुए पवायंते ।

तंसिप्पेगे अणगारा हिमवाते णिवायमेसंति ॥ ७६ ॥

५ २९०. संवाडीओ पविसिस्सामो एवा य समादहमाणा ।

पिहिता वा सक्खामो अतिदुक्खं हिमगसंफासा ॥ ७७ ॥

२९१. तंसि भगवं अपडिण्णे अवे विगडे अधियासते दविए ।

णिक्खम्म एगदा रातो चौएति भगवं समियाए ॥ ७८ ॥

२९२. एस विही अणुक्कंतो माहणेण मतीमता ।

१० बहुसो अपडिण्णेण भगवया एवं रीयं(य ?)ति ॥ ७९ ॥ ति वेमि ।

॥ नवमस्य द्वितीयः ॥

१. अतमं खं० । “अयमंतरंसि इत्यादि” शी० ॥ २. इत्थं खं० ॥ ३. अहमसीति हे २, ३. ला० ॥ ४. धम्मं खं० ॥ ५. हे २. ला० विना - “ए सक्साइए हे १ । “ए स कसात्तिसे” खे० जै० खं० । “ए कसाइए सं० इ० हे ३ । “गिहत्थे समनं कसाइते संकसाइते, ते संकसाइते णातुं ज्ञातिमेव” चू० । “स कपायितेऽपि तस्मिन् गृहस्थे...ध्यायत्येव” शी० ॥ ६. जंसिऽपेगे... तंसिऽपेगे सं० । जंसि वेगे...तंसि पेगे इ० । जंसिप्पेगे पवेयंति हे १ । “जेसि (जंसि) पेगे पवेदंति सिसिरे मारुते पवायंते, जति वि जम्हि काले एते अन्नतित्थिया गिहत्था वा णिवेदंति सिसिरं, सिसिरे वा मारुतो पवायति भिसं वायति तंति(सि) पेगे अण्णतित्थिया” चू० । “जंसि प्पेगे इत्यादि, यस्मिन् शिशिरादावप्येके...प्रवेपन्ते कम्पन्ते यदि वा प्रवेदयन्ति शीतजनितं दुःख-स्पर्शमनुभवन्ति...तस्मिन् शिशिरे” शी० ॥ ७. सिसिरमारुए सं० ॥ ८. णिवासमे० खं० ॥ ९. पवेसिस्सामि ॥ एवायो य समा० खं० । “पविसिस्सामो पाडणिस्सामो, समिहातो कट्ठाइं, समादहमाणा” चू० । “क्खि, संवाडीओ इत्यादि ।...एवाः समिधः काष्ठानीति यावत्, एवाश्च समादहमानाः” शी० ॥ १०. “पिहिता पाडया वा ए(अ ?)स्सामो अतिव दुक्खं हिमयं पएसं” चू० । ११. “तंसि इत्यादि” शी० । “तहि काले भगवं ति अपडिण्णे” चू० ॥ १२. अधि वि० खे० जै० हे १ । अहि(हि ?)विगडाए वि अधियासेति दव्वि(वि ?)ते” चू० । “क्वाध्यासयति ? अवो विकटे, अधः कुड्यादिरहिते छजेऽप्युपरि तदभावेऽपि चेति...द्रव्यभूतः... वा...द्रविकः” शी० ॥ १३. चातेति खे० जै० । “चाएति सह[ति] भगवं समियाए सम्मं, ण गारवभयट्ठाए वा सहति” चू० । “सोढुं शक्नोति” शी० ॥ १४. “एस विही(ही प्र०) इत्यादि अनन्तरोदेशक-वन्नेयमिति” शी० ॥ १५. अण्णोक्कं(क्कं खे० जै०)तो सं० खे० जै० । अणोक्कंतो खं० । “एस-विही अन्न(णु)क्कंतो [ए]स इति जो भणितो विहाणं विही, अणु पच्छाभावे, जहा अन्नतित्थिगरेहि ह(क ?)तो तेणावि अणुक्कंतो पूर्ववत् एतस्स सिलोगस्स वक्ख्वाणं कायव्वं जहा पढमुद्देसए इति ।” चू० । दइयता सू० २७६, ३०६, ३२३ ॥ १६. एवं नास्ति खेमू० जै० खं० । दइयतां सू० २७६, ३०६, ३२३ ॥ १७. रीयंते हे १, २. ला० । दइयता सू० २७६, ३०६, ३२३ ॥ १८. अष्टमस्य खे० विना । दइयता पृ० ७१ टि० ६ ॥

[तईओ उद्देसओ]

२९३. तणफास सीतफासे य तेउफासे य दंसमसगे य ।
अहियासते सैया समिते फासाइं विरुवरूवाइं ॥ ८० ॥

२९४. अह दुच्चरलाढमचारी वज्जभूमिं च सुब्भभूमिं च ।
पंतं सेज्जं सेविंसु आसणगाइं चेव पंताइं ॥ ८१ ॥

५

२९५. लाढेहिं तस्सुवसग्गा बहवे जाणवया लूसिंसु ।
अह लूहदेसिए भत्ते कुक्कुरा तत्थ हिंसिंसु णिवतिंसु ॥ ८२ ॥

२९६. अप्पे जणे णिवारेति लूसणए सुणए डसमाणे ।
छुच्छुक्कारेति आहंतु समणं कुक्कुरा दसंतु ति ॥ ८३ ॥

२९७. एल्लिक्खए जण्णे भुज्जो बहवे वज्जभूमिं फरुसासी ।
लूट्ठिं गहाय णालीयं समणा तत्थ एव विहरिंसु ॥ ८४ ॥

१०

२९८. एवं पि तत्थ विहरंता पुट्ठपुव्वा अहेसि सुणएहिं ।
संलुंचमाणा सुणएहिं दुच्चरगाणि तत्थ लाढेहिं ॥ ८५ ॥

१. “तणफास इत्यादि” शी० ॥ २. सताखे० जै० ॥ ३. “अति(ध) दुच्चरलाढचारी। अध इति अणंतरे” चू० । “अह दुच्चर इत्यादि” शी० ॥ ४. पंतं सेज्जं सेवित्था आसणाइं पि चेव पंताणि चू० ॥ ५. आसणगा(या खे० जै०)णि खे० जै० सं० खं० ॥ ६. “एरिसेसु सयण-आसणेसु वसमाणस्स लाढेसु ते उवसग्गा बहवे जाणवता आगम्म” चू० । “लाढेसु इत्यादि” शीखं० २ । “लाढेहिं इत्यादि” शीखं० १, जै० ॥ ७. लूसिंसु खं० । “लूसहिंसा(लूसइंसु ?) कट्ठमुट्ठिप्पहारादीएहि उमंगे(मग्गे)हि य लूसेंति। एगे आहु-दंतेहिं खायंते ति” चू० ॥ ८. लुक्खदे० खं० हे १, २, ३. ला० ॥ ९. अप्पे ऊ(ज?)णे णिवारेति चू० । “अप्पे इत्यादि” शी० ॥ १०. “लूसणगा जं भणितं होति त(भ)क्खणगा, भसंतीति भसमाणा जे वि णाम ण खायंति ते वि छच्छुक्का(क्क प्र०)रेंति आहंसु आहंसु ति आहणेत्ता केति चोरं चारियं ति च मण्णमाणा केइ पदोसेण” चू० ॥ ११. “करेंति हे १, २, ३. ला० इ० ॥ १२. आहंतुं खं० सं० इ० विना । “भगवन्तं हत्वा तत्प्रेरणाय सीत्कुर्वन्ति” शी० ॥ १३. “एल्लिक्खए इत्यादि” शी० ॥ १४. जणो खे० जै० हे १ । जणा खं० ॥ १५. “भूमिं खे० जै० ॥ १६. “फरुसं आ(अ)संति फरुसासिणो, फरुसा वा आसी अतिकंतकाले” चू० ॥ १७. लट्ठी गहाय नालीय चू० ॥ १८. एवं खेसं० ॥ १९. “एवं पि इत्यादि।” शी० ॥ २०. दुच्चराणि खं० सं० हे १ । दुच्चराइं हे २, ३. इ० ला० । “दुक्खं चरिजंति दुच्चरगाणि गामादीणि वक्खसेस” चू० । “दुश्चराणि ग्रामादीनीति” शी० ॥

२९९. 'णिधाय डंडं पाणेहिं' तं वोसज्ज कायमणगारे ।
अहं गामकंटए भगवं ते अधियासए अभिसमेच्चा ॥ ८६ ॥

३००. णाओ संगामसीसे वां पारए तत्थ से महावीरे ।
एवं पि तत्थ लाढेहिं अलद्धपुव्वो वि एगदा गामो ॥ ८७ ॥

५ ३०१. उवसंकमतमपडिण्णं गामंतियं पि अपत्तं ।
पडिणिकखमित्तु लूसंसु एत्तातो परं पलेहिं त्ति ॥ ८८ ॥

३०२. हंतपुव्वो तत्थ डंडेणं अदुवा मुट्ठिणा अदु फलेणं ।
अदु लेलुणा कवालेणं हंता हंता वहवे कंदिसु ॥ ८९ ॥

१० ३०३. मंसूणि छिण्णपुव्वाइं उट्ठमियाए एगदा कायं ।
परिस्सहाइं लुंचिसु अदुवा पंसुणा अवकरिसु ॥ ९० ॥

३०४. उच्चालइय णिहाणिसु अदुवा आसणाओ खलइंसु ।
वोसड्ढकाए पणतासी दुक्खसहे भगवं अपडिण्णे ॥ ९१ ॥

१. “निधाय इत्यादि” शी० । “णिहाय इत्यादि” शीखं० २ ॥ २. तं कायं वोसज्जमणगारे खे० जै० सं० खं० हे ३ । नायं पाठश्चूणों । “तच्छरीरमध्यनगारो व्युत्सृज्य” शी० ॥ ३. अदु खे० जै० सं० । अथ चू० । “अथ ग्रामकण्टकान्” शी० ॥ ४. व खे० सं० खं० । णाओ संगामसीसे वा चू० । “णाओ इत्यादि” शी० ॥ ५. तता खे० सं० खं० । तत्थ विहरतो ण लद्धपुव्वो चू० ॥ ६. “उवसंकमत इत्यादि” शी० ॥ ७. गामनियंतिअपत्तं अपडि० खं० । “गामणियंतिथं गामग्भासं, ते लाढा पडिणिकखमेतु लूसंति...एतो परं पलेहिं त्ति” चू० ॥ ८. अपत्तं हे १, २, ३. ला० । य पत्तं जै० । पत्तं इ० । चूणों नास्त्ययं पाठः । “ग्रामान्तिकं प्राप्तमप्राप्तमपि (प्राप्तमपि शीखं० १)” शी० ॥ ९. लूसंसु इ० हे ३ ॥ १०. एताओ हे २, ३. ला० । तेतातो इ० ॥ ११. पलेहिं त्ति हे २. ला० इ० विना । ‘हिं त्ति’ ‘हिं त्ति’ उभयथा चू० ॥ १२. “हयपुव्वो इत्यादि” शी० ॥ १३. अहवा हे ३ ला० इ० ॥ १४. खे० चू० विना—अदु कुंताइफलेण सं० । अदु कुन्तिफलेणं खं० । अदु कुंतेण फलेणं जै० । अह कुंताइ(दि ला०, ति इ०)फलेणं हे १, २, ३. ला० इ० । “अदुवा अ(मु)ट्ठिणा अदु फलेणं दंडो मुट्ठी कंठं, फलं चवेडा” चू० । “दण्डेनाथवा मुट्ठिणाऽथवा कुन्तादिफलेन” शी० ॥ १५. अह हे २, ३ । अथ चू० ॥ १६. “कंदंति जं भणितं वाहरंति” चू० ॥ १७. मंसूणि पुव्वछिण्णाइं सं० । “अनेहि पुण मंसूणि छिन्नपुव्वाणि, केयि थूभा तेणं उट्ठुभंति धिक्कारंति य” चू० । “मंसूणि इत्यादि, मासानि च तत्र भगवतश्छिन्नपूर्वाणि एकदा कायमवष्टभ्य आक्रम्य” शी० । अत्र मंसूणि इमश्रूणि इत्यर्थो भाति । १८. उट्ठ(ट्ठं हे १, २)मिया एगदा हे १, २, ३. इ० ला० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १९. परीसहाणि(हा णि?)लुंचीसु चू० ॥ २०. लुंचिसु खं० ॥ २१. अहवा हे १, २, ३. ला० ॥ २२. यवकरिसु इ० । इ० चू० विना उवकरिसु । “अथवा पासुना अवकीर्णवन्तः” शी० ॥ २३. उच्चालइत्ता चू० । “उच्चालइअ इत्यादि” शी० ॥

३०५. सूरुो संगामसीसे वा संवुडे तत्थ से महावीरे ।
पडिसेवमाणो फरुसाइं अचले भगवं रीयित्था ॥ ९२ ॥
३०६. एस विही अणुकंतो माहणेण मतीमता ।
वहुसो अपडिण्णेणं भगवया एव रीयति ॥ ९३ ॥ त्ति वेमि ।

॥ नवमस्य तृतीयः ॥

५

[चउत्थो उद्देसओ]

३०७. ओमोदरियं चाएति अपुडे वि भगवं रोगेहिं ।
पुडे वं से अपुडे वा णो से सातिज्जती तेइच्छं ॥ ९४ ॥
३०८. ^१संसोहणं च वमणं च गायब्भंगेणं सिणाणं च ।
^२संवाहणं न से कप्पे ^३दंतपक्खालणं परिण्णाए ॥ ९५ ॥
३०९. विरते य गामधम्मो रीयति माहणे अबहुवादी ।
^४सिसिरंसि एगदा भगवं छायाए ज्ञाति आसी य ॥ ९६ ॥
३१०. आयावई य गिम्हाणं अच्छति उक्कुडए अभितावे ।
अडु जावइत्थ लूहेण ओयण-मंथु-कुम्मासेणं ॥ ९७ ॥

१०

१. “सूरुो इत्यादि” शी० ॥ २. संवुडे खं० ॥ ३. परिसे० खं० । “पडिसेवमाणो ..सहमाणो... रीयत्थ” चू० ॥ ४. अणुकोकंतो सं० । [अ चू०]णुकोकंतो खे० जै० चू० ॥ ५. एवं नास्ति खेमू० जै० सं० हे १, २. इ० । दृश्यता सू० २७६, २९२, ३२३ ॥ ६. खं० विना—रीयंति त्ति । दृश्यता सू० २७६, २९२, ३२३ ॥ ७. “ओमोदरियं इत्यादि” शी० ॥ ८. चाएती हे १, २, ३. इ० ला० । “चाएति...अहियासेति” चू० ॥ ९. अपुडे(ट्टा खं०) भगवं हे १ खं० । “अपुडे भगवं रोगेहि वातातिएहि रोगेहि अपुडो वि ओमोदरियं कृतवा” चू० ॥ १०. वा से अ० हे १ । व अ० सं० ॥ ११. संसोहणं चू० । “संसोहणं च इत्यादि” शी० ॥ १२. ०गणं च सिं सं० खं० ॥ १३. संवाहणं च न खं० सं० । संवाधणं ण सेवित्था चू० ॥ १४. दंतपक्खालणं च खं० सं० । “दंतवणं पि...परिण्णाते, जाणितु ण करेति” चू० ॥ १५. गामधम्मो सु चू० । “विरट् इत्यादि । विरतो...ग्रामधर्मेभ्यः” शी० ॥ १६. ०वाती इ० । १७. सिसिरंसि खे० जै० सं० । सिसिरंसि एगता इ० चू० ॥ १८. छावीए खे० जै० सं० चू० । छाहीए सं० । आछाहियाए इ० । “छावीए ज्ञाति आसीता, छायाए ण आतवं गच्छति तत्थेव ज्ञाति यासि ति अतिकंतकाले” चू० । “छायाया धर्मशुक्लध्यानध्यायी आसीचेति” शी० ॥ १९. दृश्यता सू० २८१ टि० १२ ॥ २०. ०वईय खे० जै० खं० । ०वतीय इ० । ०वइ गिम्हाणं सं० । “आयावई य इत्यादि” शीखं० २ । “आयावइ य इत्यादि” शीखं० १, शीजै० । “आयावयति गिम्हासु उक्कुडयासणेण अभिमुहवाते उण्हे स्वखे य वायंते” चू० । “सुब्बयत्ययेन

३११. एताणि तिण्णि पडिसेवे अट्ठ मासे अं जावए भगवं ।
अपिइत्थ एगदा भगवं अट्ठमासं अदुवा मासं पि ॥ ९८ ॥
३१२. अवि साँहिए दुवे मासे छप्पि मासे अदुवा अपिवित्था ।
राओवरातं अपडिण्णे अण्णगिलायमेगता भुंजे ॥ ९९ ॥
- ५ ३१३. छट्ठेण एगया भुंजे अदुवा अट्ठमेण दसमेण ।
दुवालसमेण एगदा भुंजे पेहमाणे समाहिं अपडिण्णे ॥ १०० ॥
३१४. णंञ्चाण से महावीरे णो वि य पावगं सयमकासी ।
अण्णेहिं वि ण कारित्था कीरंतं पि णाणुजाणित्था ॥ १०१ ॥
३१५. गामं पविस्स णगरं वा घासमेसे कडं परट्ठाए ।
सुविसुद्धमेसिया भगवं आयतजोगताए सेवित्था ॥ १०२ ॥
- १० ३१६. अदु वायसा दिगिंछित्ता जे अण्णे रसेसिणो सत्ता ।
घासेसणाँए चिट्ठंते सँययं णिवतिते य पेहाए ॥ १०३ ॥

सप्तम्यर्थे पष्ठी, ग्रीष्मेष्वातापयति” शी० । दृश्यतां सू० २८१ टि० १२ ॥ २१. “अभितापं (अभितातं शीखं १) तापाभिमुखमित्यर्थः” शी० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ २२. अदु जावेइत्थ स० । अदु जावएत्थ चू० । अह जावइत्थ हे १, २, ३. ला० । अदु जावइ इ० ॥ १. “एताणि तिण्णि इत्यादि” शी० ॥ २. य जावए चू० । यऽजावगं भ० सं० । अजावगं भ० खं० । य जावगं भ० खे० जै० । अजायए य भ० हे १ । अजावएव भ० ला० ॥ ३. अहवा हे १, २, ३. ला० ॥ ४. साधिते खे० जै० इ० चू० । साहिते खं० । “अवि साँहिए इत्यादि” शी० ॥ ५. अपिवित्थ सं० जै० । पिवत्थं खं० । ‘अप्प विहरित्था पाठान्तरम्’ संटि० । ‘अप्प विहरित्था इति वा पाठः’ खेटि० । अपवित्ता हे १ । अपिविहरित्था इ० । विहरित्था हे २, ३. ला० । “रीयित्वा रीयित्वा” चू० । “अपीत्वापि.....विहृतवान्” शी० ॥ ६. हे १ विना-अण्ण(ण्णंइ०)गिलागमे० खे० सं० इ० । अण्णेगिलाणमे० जै० । अन्नइलायमे० हे २, ३. ला० । “अन्नइलात एगता भुंजे अन्नमेव ग्लानं अन्नगिलाणं दोसीणं” चू० । “अन्नगि(इ प्र०)लायं ति पर्युषितम्” शी० ॥ ७. छट्ठेणमेगया हे २, ३. ला० । छट्ठेण एगया खे० जै० सं० खं० । छट्ठेणमेगता चू० । “छट्ठेण इत्यादि” शी० ॥ ८. अहवा हे १, २. इ० ला० ॥ ९. समाधि अप्पडिण्णे खं० । “समाहि अपडिण्णे, समाधिमिति तवसमाधी णेव्वाणसमाही, तं पेहमाणे” चू० ॥ १०. “णञ्चाण इत्यादि” शी० ॥ ११. अन्नेहिं वी खे० जै० सं० खं० । “अण्णेहिं ण कारित्था कीरमाणं पि नाणुमोत्तित्था कंठं” चू० ॥ १२. गामं पविसे खे० जै० सं० खं० । “गामं इत्यादि” शी० ॥ १३. घासमेसे करं परट्ठाए खं० । “घासमातं कडं परट्ठाए, घासमाहारं, अद भक्खणे” चू० ॥ १४. सुविसुद्धं एसिया भगवं आयतजोगता गवेसित्था चू० ॥ १५. “दिगिंछि(छ)त्ता...दिगिंछा छुहा, ताए अत्ता तिसिया वा” चू० । “अदु वा इत्यादि, ...दिगिंछ ति बुमुक्षा, तथा आर्त्ता बुमुक्षार्त्ताः” शी० ॥ १६. णाए चिट्ठंति हे १, ३ । णाउ चिट्ठंति खं० ॥ १७. “संयरे(डे) णिवतिते.....संव(थ)डा संततं सणिवतिया” चू० ॥

३१७. अंदु माहणं व समणं वा गामपिंडोलगं चं अतिहिं वा ।
सोवाग मूसियारिं वा कुक्कुरं वा वि विट्ठितं पुरतो ॥ १०४ ॥

३१८. वित्तिच्छेदं वंजंतो तेसप्पत्तियं परिहरंतो ।
मंदं परक्कमे भगवं अहिसमाणो घासमेसित्था ॥ १०५ ॥

३१९. अवि सूइयं वं सुक्कं वा सीयपिंडं पुराणकुम्मासं ।
अदु वंक्कसं पुलगं वा लद्धे पिंडे अलद्धए दंविण ॥ १०६ ॥

३२०. अवि ज्ञाति से महावीरे आसणत्थे अकुक्कुए ज्ञाणं ।
उडुं अथे य तिरियं चं पेहमाणे समाहिमपिंडिण्णे ॥ १०७ ॥

३२१. अकसायी विगतगेही य सद्द-रूवेसमुच्छित्ते ज्ञांती ।
छउमत्थे वि विप्परक्कममाणे ण पमायं सईं पि कुव्वित्था ॥ १०८ ॥ १०

३२२. सयमेव अभिसमागम्म आयतजोगमायसोहीए ।
अभिणिव्वुडे अमाइले आवकहं भगवं समितासी ॥ १०९ ॥

१. अदु माहणं वि खं० । “अदु माहणं इत्यादि” शी० ॥ २. व जै० ॥ ३. वा विट्ठितं चू० । ‘विट्ठितं’ उपविष्टमित्यर्थो भाति ॥ ४. वंजंतो खं० ॥ ५. तेसि अप्पत्तियं इ० । तेसप्पत्तियं सं० । ते (त हे २. ला०)स्स पत्तियं हे १, २. ला० । तेसिपत्तियं खं० ॥ ६. अविहिंसमाणो घासमेसेत्था चू० ॥ ७. वा खे० जै० । “अवि सूचितं व सुक्कं वा..... सूचितं णाम कुसणितं” चू० । “अवि सूइयं व इत्यादि । सूइयं ति दध्यादिना भक्तमाद्री-कृतमपि” शी० ॥ ८. सुक्कं सं० ॥ ९. हे १. इ० विना - प्रतिषु चूर्णौ वृत्तौ च पक्कसं (बुक्कसं खं०) पाठ उपलभ्यते तथापि हस्तलिखितेषु प्राचीनग्रन्थेषु ‘व’स्थाने प्रायः ‘प’ अक्षरं लिखितं दृश्यते अतोऽत्रापि तथा सम्भावनया बक्कसं इत्यस्माभिः पाठोऽत्र निर्दिष्ट इति ध्येयम् । “व(प शीखं० २)क्कसं ति चिरन्तनधान्यौदनम्” शी० ॥ १०. दवितो चू० ॥ ११. “अवि झाइ इत्यादि” शी० ॥ १२. च लोए ज्ञायती [पेहमाणे हे १] समाहिं हे १, २, ३. ला० ॥ १३. परिण्णे सं० ॥ १४. अकसाती विगतगेही त सद्द^० खे० जै० । “अकसाई इत्यादि” शी० ॥ १५. वेसु अमुच्छित्ते हे १, २, ३. इ० ला० । “सद्दादिएहि य अमुच्छित्तो ज्ञायति” चू० ॥ १६. झाइ हे १, २, ३. ला० ॥ १७. मत्थे विपरं सं० हे २. ला० विना । मत्थे वि परक्कम्म ण पमायं खे० जैमू० । “छउमत्थे वि प्परक्कम्मा छउमत्थकाले विहरंतेणं भगवता जयंतेणं घटंतेणं परक्कमतेणं ण क्याइ पमातो कयतो, अविसद्दा णवरिं एक्कसिं एक्कं अतोमुहुत्तं अट्टियग्गामे” चू० । “छन्ननि..... तिष्ठतीति छन्नस्थ इत्येवंभूतोऽपि विविधं..... पराक्रममाणो न प्रमाद कषायादिकं सकृदपि कृतवानिति” शी० । खे० जै० चू० पाठानुसारेण ‘पराक्रम्य’ इत्यर्थो विवक्षितो भाति ॥ १८. सयं पि खे० जै० सं० खं० ॥ १९. “सयमेव इत्यादि” शी० ॥ २०. आवकहा चू० । आवकहं भगवं समीयासी खे० जै० सं० ॥

३२३. एस विही अणुक्कंतो माहणेण मतीमता ।

वहुसो अपडिण्णेणं भगवया एवं रीयति ॥ ११० ॥ ति वेमि ।

॥ ओहाणसुयं समत्तं । नवममध्ययनं समाप्तम् ॥

॥ 'ब्रह्मचर्याणि' आचाराङ्गस्य प्रथमः श्रुतस्कन्धः समाप्तः ॥

१. अणुक्कंतो सं० खं० । अणुक्कं(कं चू०)तो खे० जै० चू० । अणुक्कंतो इ० । दृश्यतां सू० २७६, २९२, ३०६ ॥ २. एवं नास्ति खेमू० जै० खं० चू० इ० । दृश्यतां २७६, २९२, ३०६ ॥ ३. रीयति(ते जै० चू०) खे० जै० हे १, २, ३. इ० । “एषः.....अनुक्रान्तः अनुष्ठितः ... भगवता..... । अतोऽपरोऽपि मुमुक्षुरनेनैव पथा.....रीयते पराक्रमते” शी० । दृश्यतां सू० २७६, २९२, ३०६ ॥ ४. आचाराङ्गे प्रथमः श्रुतस्कन्धः समाप्तः इ० ॥ ५. अष्टमं खे० विना । दृश्यता पृ० ७१ टि० ६ ॥ ६. ब्रह्मचर्याणि प्रथमः खे० जै० सं० खं० ॥

॥ श्रीशान्तिनाथाय नमः ॥
॥ श्रीसीमन्धरस्वामिने नमः ॥
॥ श्रीसद्गुरुदेवेभ्यो नमः ॥

आयारंगसुत्ते

वीओ सुयखंधो

॥ पढमा चूला ॥

१

पढमं अज्झयणं 'पिंडेसणा'

५

[पढमो उद्देसओ]

ॐ नमः

३२४. 'से भिक्खू वा भिक्खूणी वा गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए अणु-
पविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा
पाणेहिं वा पणएहिं वा वीएहिं वा हरिएहिं वा संसत्तं उम्मिस्सं सीओदएण वा १०

१. नमः खे० सं० खं० । ॐ नमः श्रुतदेवतायै हे २ ॥ २. श्रीआचाराङ्गसूत्रस्य प्रथमश्रुत-
स्कन्धस्य प्रारम्भे चूणो वृत्तौ च श्रुतस्कन्धादिविभाग एवं वर्णितः - "आयारे णं अंगं, नो अंगाइं;
नो सुयखंधो, सुयखंधा;.....

णववंभचेरमइओ अट्टारसपयसहस्सिओ वेदो ।

हवइ य सपंचचूलो बहु-बहुतरओ पयग्गेणं ॥

तत्थ णव वंभचेरा आयारो । तस्स पंच चूलाओ, ताओ पुण आयारगं । तो अज्झयणसंखाए
बहु, पदग्गेण बहुतरियाओ दुगुणा तिगुणा वा, तातो पुण इमाओ भवंति-एकारस पिंडेसणाओ
जावोग्गहपडिमा पढमा चूला, सत्तसत्तेक्कया वितिया, भावण ततिया, विमोत्ती चउत्था, णिसीहं
पंचमा चूला" चू० । "नवेत्थादि । तत्र अध्ययनतो नवब्रह्मचर्याभिधानाध्ययनात्मकोऽयम्, पद-
तोऽष्टादशपदसहस्रात्मकः । वेदः.....आचार इति । सह पञ्चभिश्चूडाभिर्वर्तत इति सपञ्चचूडश्च
भवति । उक्तशेषानुवादिनी चूडा । तत्र प्रथमा 'पिंडेसण सेज्जिरिया भासा वत्थेसणा य पाएसा ।
उग्गहपडिम'त्ति सत्ताध्ययनात्मिका । द्वितीया सत्तसत्तिकया । तृतीया भावना । चतुर्थी विमुक्तिः ।
पञ्चमी निशीथाध्ययनम् । बहु-बहुतरओ पदग्गेणं ति, तत्र चतुश्चूलिकात्मकद्वितीयश्रुतस्कन्धप्रक्षेपाद्

ओसित्तं रयसा वा परिधासियं, तहप्पगारं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा परहत्थंसि वा पैरपायंसि वा अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लाभे वि संते णो पडिगाहेजा ।

५ से यँ आहच्च पडिगाहए सिया, से^१ तमादाय एगंतमवक्कमेजा, एगंतमवक्कमिता अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा अप्पंडे अप्पपाणे अप्पवीए अप्पहरिते अप्पोसे अप्पुदए अप्पुत्तिंग-पणग-दगर्मट्टिय-मक्कडासंताणए विगिंचिय विगिंचिय उंम्मिस्सं विसोहिय विसोहिय ततो संजतामेव भुंजेज्ज वा^२ पिएज्ज वा ।

जं च णो संचाएजा भोत्तए वा पातए वा से तमादाय एगंतमवक्कमेजा, २ [त्ता]

बहुः, निशीथाध्ययनपञ्चमचूलिकाप्रक्षेपाद् बहुतरः, अनन्तगमपर्यायात्मकतया बहुतमश्च 'पदाग्रेण' पदपरिमाणेन भवतीति ।" शी० । द्वितीयश्रुतस्कन्धस्य प्रारम्भेऽपि चूणौ वृत्तौ च एवं वर्णनमुपलभ्यते — "उक्तो आचारार्थः नववंभचेरमइतो । यदत्र विस्तरेण नोक्तं तदिह आचाराग्रेषु विस्तार्यते । आचारस्य अग्गाणि आचाराग्राणि, आचार एव वा अग्रं आचाराग्रं" चू० । "उक्तो नवब्रह्मचर्याध्ययनात्मक आचारश्रुतस्कन्धः, साम्प्रतं द्वितीयोऽग्रश्रुतस्कन्धः समारभ्यते.....तत्राद्ये श्रुतस्कन्धे नव ब्रह्मचर्याध्ययनानि प्रतिपादितानि । तेषु च न समस्तोऽपि विवक्षितोऽर्थोऽभिहितः, अभिहितोऽपि संक्षेपतः, अतोऽनभिहितार्थाभिधानाय संक्षेपोक्तस्य च प्रपञ्चाय तदग्रभूताश्च-तस्मिन्नुक्तानुक्तार्थसंग्राहिकाः प्रतिपाद्यन्ते, तदात्मकश्च द्वितीयोऽग्रश्रुतस्कन्धः" शी० ॥

१. उसित्तं खे० हे १, २, ३. इ० । अभिसित्तं चू० ॥ २. "परमतो परभायणं" चू० ॥ ३. पडिगा^० खे० जै० खं० । अग्रेऽपि यत्र यत्र 'पडिगाह' शब्दो दृश्यते तत्र तत्र कासुचित् प्रतिषु 'ग्गा' इति, अन्यत्र तु 'गा' इति प्रायश उपलभ्यते इति ध्येयम् ॥ ४. य नास्ति सं० ला० ॥ ५. पडिगाहे सिया खे० जै० हे १. इ० । पडिगाहिए सिया सं० खं० हे ३ । "से य आहच्चेत्यादि, स च भावमिक्षुः, आहच्चेति सहसा.....प्रतिगृहीयात्" शी० । ३०५ सूत्रे तु "से य आहच्च पडिगाहिते सिया" इति सूत्रपाठमवलम्ब्य "तच्च आहच्चेति सहसा प्रतिगृहीतं भवेत्" इति व्याख्यानं शी०मध्य उपलभ्यत इति ध्येयम् । तथैव सू० ६०३ मध्येऽपि । "आधच्च सहसा, सिता कदाति, अणामोगदिच्चं अणामोगपडिच्छितं भंगा चत्तारि" चू० ॥ ६. से त^० खं० खे० जै० चू० विना । एवमग्रेऽपि प्रतिषु कचित् से त^० क्वचिच्च से त^० इति पाठः सर्वत्र ज्ञेयः । चू० विना से तं आयात् खे० जै० खं० । से तं आदात् सं० । से तं आताए हे १, २, ३. ला० इ० । एवमग्रेऽपि एतादृशानि पाठान्तराणि विभिन्नासु प्रतिषु ज्ञेयानि ॥ ७. अप्पपाणे नास्ति सं० खेमू० शी० । "अंडगा पाणा जत्थ णत्थि, हरिता दगं उस्सा वा जहिं णत्थि" चू० ॥ ८. 'मट्ठीमक्क' खेसं० । 'मट्ठीयमक्क' इ० । तुलना—दशवै० ५।१।२६ ॥ ९. उम्मीसं सं० खं० ॥ १०. पीएज्ज खे० जै० ॥ ११. 'माताय खे० । 'मादात् खं० । 'मायाए हे १, २, ३ । एवमग्रेऽपि एतादृशानि पाठान्तराणि विभिन्नासु प्रतिषु ज्ञेयानि ॥ १२. अत्रेदं बोध्यम्—यत्र क्रियापदानन्तरम् २ इति अङ्को हस्तलिखितादर्शेषूपलभ्यते यत्र च तेन 'क्त्वा'प्रत्ययान्तो धातुर्विवक्षितस्तत्र स्पष्टीकरणार्थमस्माभिः [त्ता] इति पाठो मूले निवेशितः, तेनात्र एगंतमवक्कमेजा २ इत्यस्य एगंतमवक्कमेजा, एगंतमवक्कमेत्ता इत्यर्थोऽवगन्तव्यः । एवमन्यत्रापि यत्र यत्र २ [त्ता] इति पाठोऽग्रे दृश्यते तत्र तत्र सर्वत्राप्येवं यथायोगमवगन्तव्यम् ॥

अहे झामंथंडिलंसि वा अडिरासिंसि वा किट्टरासिंसि वा तुसरासिंसि वा गोमय-
रासिंसि वा अण्णयरंसि वा तहपगारंसि थंडिलंसि पडिलेहिय पडिलेहिय पमज्जिय
पमज्जिय ततो संजयामेव परिड्डवेज्जा ।

३२५. से भिक्खू वा भिक्खूणी वा गाहावति जाव पविट्ठे समाणे से
जाओ पुण ओसहीओ जाणेज्जा कसिणाओ सासियाओ अविदलकडाओ ५
अतिरिच्छच्छिण्णाओ अवोच्छिण्णाओ तरुणियं वा छिवाडिं अणभिकंतोभज्जितं
पेहाए अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जाओ पुण ओसहीओ जाणेज्जा
अकसिणाओ असासियाओ विदलकडाओ तिरिच्छच्छिण्णाओ वोच्छिण्णाओ
तरुणियं वा छिवाडिं अभिकंतभज्जियं पेहाए फासुयं एसणिज्जं ति मण्णमाणे लाभे १०
संते पडिगाहेज्जा ।

३२६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा पिहुयं वा बहुरजं
वा भुंजियं वा मंथुं वा चाउलं वा चाउलपलंवं वा सईं भज्जियं अफासुयं जाव
णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा पिहुयं वा जाव चाउल- १५
पलंवं वा सईं भज्जियं दुक्खुत्तो वा भज्जियं तिक्खुत्तो वा भज्जियं फासुयं
एसणिज्जं लाभे संते जाव पडिगाहेज्जा ।

१. थंडिलंसि हे २, ३ । एवमग्रेऽपि प्रत्यन्तरेषु ज्ञेयम् ॥ २. “ओसहीओ सच्चित्ताओ पडिपुत्ताओ
अखंडिताओ सस्सियाओ परोहणसमत्थाओ” चू० ॥ ३. “ता अमं जै० । तमं खं० ला०
हे २ । तममं इ० । “अणभिकंता जीवेहि [अ?] भज्जिता मीसजीवा चेव । एत्तो विवरीता
कप्पणिज्जा अववादेणं” चू० । “अणभिकंता(त—प्र०)भज्जियं ति, नाभिकान्ता जीवितादन-
भिकान्ता सचेतनेत्यर्थः, अभज्जियं अभग्नममर्दितामविराधितामित्यर्थः” शी० । तुलना—दशवै०
५।२।२० ॥ ४. भुंजियं हे १, २. इ० ला० विना । “ब(पि)हुगा सालिवीहीणं, बहुरया जवाणं
भवन्ति, सु(भु)ज्जिगा गोधूमाणं वुच्चन्ति” चू० । “भुज्जियं ति अभ्यर्थपक्वं गोधूमादेः शीर्षकमन्यद्वा
तिल-गोधूमादि” शी० ॥ ५. वा जाव चां खं० ॥ ६. सईं खे० जै० सं । सइ हे ३ ।
सइ भज्जियं खं० । “सकृदेकवार सईं भज्जियं(सईं भज्जियं शीखं० २)ति आमर्दितं किञ्चिदग्निना
किञ्चिदपरशस्त्रेण” शी० । “सईं भज्जितं एकसि दुग्भज्जितं” चू० ॥ ७. पिहुयं वा बहुरयं
वा भुंजियं वा मंथुं वा जाव सं० ॥ ८. असइ हे ३ । असइ भज्जियं दुक्खुत्तो तिक्खुत्तो भज्जियं
सं० । असइ भज्जियं दुक्खुत्तो वा तिक्खुत्तो वा भज्जियं हे १, २. ला० । [अ]सइ भज्जियं
दुक्खुत्तो भज्जियं फासुयं खं० । “असकृद् अनेकशोऽग्न्यादिना पक्वमामर्दितं वा” शी० ।
“असइ भज्जियं दुक्खुत्तो तिक्खुत्तो, कप्पणिज्जं” चू० ॥ ९. दुक्खुत्तो वा भज्जियं तिक्खुत्तो खे० ॥
१०. फासुयं लाभे इ० । फासुयं जाव लाभे संते पडिं हे १, २, ३. ला० ॥

३२७. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं जाव पविसित्तुकामे णो अण्ण-
उत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ वा अपरिहारिएण सद्धिं गाहावतिकुलं
पिंडवायपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा ।

५ ३२८. से भिक्खू वा २ वहिया वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा णिक्खम-
माणे वा पविसमाणे वा णो अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ वा
अपरिहारिएण सद्धिं वहिया वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा
पविसेज्ज वा ।

३२९. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो अण्णउत्थिएण वा
गारत्थिएण वा परिहारिओ अपरिहारिएण वा सद्धिं गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

१० ३३०. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे णो अण्णउत्थियस्स वा गार-
त्थियस्स वा परिहारिओ अपरिहारियस्स वा असणं वा ४ देज्जा वा अणुपदेज्जा वा ।

१. पविसित्तुकामे खं० । पविसित्तुकामे खे० । पविसित्तुकामे हे १, २, ३. इ० विना ॥ २. वा नास्ति
खे० जै० हे १ । वाशब्दरहितस्य पाठस्य प्राचीनासु प्रतिपु प्राचुर्येण प्रयोगदर्शनाद् वाशब्दरहित एव
परिहारिओ अपरिहारिएण सद्धिं इति सूत्रपाठः पुरातनकाले प्रचलित आसीदिति भाति, दृश्यता
सू० ३२८, ३२९, ३३० । तुलना—“जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा परिहारिओ
[वा—प्र०] अपरिहारिएण सद्धिं गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए णिक्खमति वा पविसति वा .....जे
भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा स(१)परिहारिओ अपरिहारिएण सद्धिं वहिया विहारभूमिं
वा वियारभूमिं वा णिक्खमति वा पविसति वा .....जे भिक्खू अण्णउत्थिएण वा गारत्थिएण वा
परिहारिओ [वा—प्र०] अपरिहारिएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूतिज्जति” इति निशीथसूत्रे
द्वितीयोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“अन्यतीर्थिकाश्चरक-परित्राजक-शाक्या-ऽऽजीवक-वृद्धश्रावकप्रभृतयः,
गृहस्था मरुगादिभिक्खायरा । परिहारिओ मूलत्तरदोसे परिहरति । अहवा मूलत्तरगुणे धरेति आचर
तीत्यर्थः । तत्प्रतिपक्षभूतो अपरिहारी, ते य अण्णतित्थिय-गिहत्था । णो कप्पति भिक्खुस्सा
गिहिणा अहवा वि अण्णतित्थीणं । परिहारियस्स अपरिहारिएण सद्धिं पविसिउं जे ॥ १०८० ॥”
इति सभाष्याया निशीथचूर्णौ द्वितीयोद्देशके, पृ० ११८ ॥ ३. वा २ नास्ति खे० सं० ।
४. वा वहिया विहार खे० सं० ॥ ५. वा नास्ति खे० जै० इ० हे १, २, ३. ला० । किन्तु
हे १. ला० मध्ये अपरिहारिएण वा इति पाठो विद्यत इति ध्येयम् । दृश्यता सू० ३२७,
३२९, ३३० ॥ ६. °भूमिं पविसेज्जा णिक्खमेज्जा वा २ सं० । °भूमिं वा विहारभूमिं वा
पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा इ० । “तैः सह न प्रविशेत् नापि ततो निष्क्रामेदिति” शी० ॥
७. गारत्थेण हे १, २. ला० ॥ ८. वा नास्ति हे १, २, ३. ला० इ० विना । दृश्यता सू० ३२७,
३२८, ३३० ॥ ९. वा नास्ति खं० ॥ १०. अत्र प्रतिषेधविधाः पाठा उपलभ्यन्ते—°रिओ
अपरिहारियस्स असणं खे० जै० सं० खं० हे ३, अयं पाठः प्राचीनो भाति, दृश्यता सू० ३२७
टिप्पणम् । °रिओ वा अपरिहारियस्स असणं इ० । °रिओ वा अपरिहारियस्स वा असणं हे १,
२. ला० । दृश्यता सू० ३२७, ३२८, ३२९ ॥

३३१. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ अस्सिपडियाए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स कीतं पामिच्चं अच्छेज्जं अणिसट्ठं अमिहडं आहट्ठु चेतeti, तं तहप्पगारं असणं वा ४ पुरिसंतरकडं वा अपुरिसंतरकडं वा बहिया णीहडं वा अणीहडं वा अत्तट्ठियं वा अणत्तट्ठियं वा परिभुत्तं वा अपरिभुत्तं वा आसेवितं वा अणासेवितं वा अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा । ५

एवं बहवे साहम्मिया एगं साहम्मिणिं बहवे साहम्मिणीओ समुद्दिस्स चत्तारि आलावगा भाणितव्वा ।

३३२. [१]. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ बहवे समण-माहण-अतिहि-क्विण-वणीमए पगणिय पगणिय समुद्दिस्स पाणाइं जाव सत्ताइं समारंभ आसेवियं वा अणासेवियं वा अफासुयं अणेसणिज्जं ति मण्णमाणे लभे संते जाव णो पडिगाहेज्जा । १०

[२]. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा— असणं वा ४ बहवे समण-माहण-अतिहि-क्विण-वणीमए समुद्दिस्स पाणाइं ४ जाव आहट्ठु चेतeti, तं तहप्पगारं असणं वा ४ अपुरिसंतरकडं अबहिया णीहडं अणत्तट्ठियं अपरिभुत्तं अणासेवितं अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेज्जा । १५

अह पुण एवं जाणेज्जा पुरिसंतरकडं बहिया णीहडं अत्तट्ठियं परिभुत्तं आसेवितं फासुयं एसणिज्जं जाव पडिगाहेज्जा ।

१. अस्सिपडियाए खं० हे १, २. ला० इ० । “अस्सिपडियाए, अस्मिन् साधुं एगं प्रतिज्ञाय प्रतीत्य वा” चू० । “अस्सि(स्सिं शीखं० १, २. शीजै०)पडियाए ति न विद्यते स्वं द्रव्यमस्य सोऽयमस्वो निर्ग्रन्थ इत्यर्थः, तत्प्रतिज्ञया” शी० ॥ २. समारंभं जै० हे ३ ॥ ३. अबहिया णीहडं खं० इ० ॥ ४. ०म्मिणि[या जै०]ओ खे० जै० ॥ ५. समणा माहणा अ० खे० जै० । समणमाहणा अ० सं० । समणे माहणे अ० हे १, २, ३ ॥ ६. पाणाइं भूयाइं जीव(जीवाइं?) सत्ताइं आसे० सं० । पाणाइं जाव सत्ताइं आसे० खे० जै० । पाणाइं जाव सत्ताइं समारंभ आसे० हे १, २, ३. ला० इ० । “प्राण्या(णा)दीन् समारंभ्य यदशनादि संस्कृतं तदासेवित-मनासेवितम्” शी० ॥ ७. जाणे खे० सं० हे २ ॥ ८. समणमाहणा अ० सं० हे १, २, ३ । तुलना—दशवै० ५।२।१० ॥ ९. पाणाइं भूयाइं जाव सं० ॥ १०. जाव सं(=समारंभ) आहट्ठु हे १ । “प्राणादीश्च समारंभ्य यावदाहृत्य” शी० ॥ ११. चेइयं तह० सं० । चेतितं तह० खे० जै० हे १, हेमू० २ । चेतिते तं तह० खं० । “कश्चिद् गृहस्थो ददाति, तत् तथाप्रकारमशनाद्यपुरुषान्तरकृतमबहिर्निर्गतम्” शी० ॥ १२. कडं वा अव० सं० खं० । कडं बहिया अनीहडं हे २, ३ ॥

३३३. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए पविसित्तुकामे से ज्जाइं पुण कुलाइं जाणेज्जा—इमेसु खलु कुलेसु णितिए पिंडे दिज्जति, णितिए अग्गपिंडे दिज्जति, णितिए भाए दिज्जति, णितिए अवड्ढभाए दिज्जति, तह-
प्पगाराइं कुलाइं णितियाइं 'णितिउमाणाइं णो भत्ताए वा पाणाए वा पविसेज्ज
५ वा णिक्खमेज्ज वा ।

३३४. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सच्चवेहिं समिते सहिते सदा जए त्ति वेमि ।

॥ आचारस्य द्वितीयश्रुतस्कन्धे °पिण्डैषणाध्ययनस्य प्रथमोद्देशकः समाप्तः ॥

[वीओ उद्देशओ]

१० ३३५. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, असणं वा ४ अट्ठमिपोसहिएसु वा अट्ठमासिएसु वा मासिएसु वा दोमासिएसु वा तेमासिएसु वा चाँउमासिएसु वा पंचमासिएसु वा छम्मासिएसु वा उँऊसु वा उदुसंधीसु वा उदुपरियट्ठेसु वा वहवे समण-माहँण-अतिहि-किवण-वणीमगे एगातो उक्खातो परिएसिज्जमाणे पेहाए, दोहिं उक्खाहिं

१. पविसित्तुकामे स० हे १, २, ३. ला० ॥ २. अग्गे दिज्जति खे० जै० सं० खं० । “अग्गपिंडो अग्गभिक्खा” चू० । “अग्रपिण्डः शाल्योदनादेः प्रथममुद्धृत्य भिक्षार्थं व्यवस्थाप्यते सोऽग्रपिण्डः” शी० ॥ ३. “भाओ भत्तट्ठो, अवड्ढभातो अट्ठभत्तट्ठो, तस्सद्धं उवड्ढभातो” चू० । “नित्यं भागः—अर्धपोषो दीयते, तथा नित्यमुपार्धभागः—पोषचतुर्थभागः” शी० ॥ ४. नियोमाणाइं खे० जै० । “अण्णेसिं दिज्जमाणे उ(ओ प्र०)माणं, अह दोण्ह वि देति ता अप्पणो सिं उमाणं, पच्छा धन्नं रंघेंति, अह बहुतरं तो छक्कायवहो, तम्हा सपक्खपरपक्खो-माणाइं वज्जेज्जा” चू० । “निइउमाणाइं ति नित्यं उमाणं ति प्रवेशः स्वपक्षपरपक्षयोर्येषु तानि,.....नित्यलाभात् तेषु स्वपक्षः—सयतवर्गः, परपक्षः—अपरभिक्षाचरवर्गः सर्वो भिक्षार्थं प्रविशेत्” शी० ॥ ५. एवं खे० जै० सं० खं० । “एतं खलु एवं परिहरता पिंडेसणागुणेहिं उत्तरगुणसमगता भवति” चू० । “एतदिति यदादेरारभ्योक्तम्” शी० । दृश्यता सू० ३३९, ३४७, ३५१, ३५८, ३६४, ३७२, ३८९, ३९८, ४०६, ४११, ४२६, ४४२, ४६३, ४८३, ५०३, ५१९, ५३२, ५५२, ५८०, ६०१, ६०६, ६२०, ६३६, ६४०, ६४४, ६६८, ६८८, ७२९, ७३२ ॥ ६. °स्कन्धस्य खे० जै० सं० ॥ ७. ‘पिण्डैषणा’—प्रथमेऽध्ययने हे १, २. इ० ॥ ८. चउ° हे १, २, ३. इ० ॥ ९. उदुएसु खे० खं० । उतएसु जै० । उऊसु वा नास्ति स० शी० । “उदुसु सरतादिषु” चू० ॥ १०. माहण नास्ति खे० सं० ॥

परिएसिज्जमाणे पेहाए, तिहिं उक्खाहिं परिएसिज्जमाणे पेहाए, कुंभीमुहातो वा केलोवातितो वा सणिहिसंणिचयातो वा परिएसिज्जमाणे पेहाए, तहप्पगारं असणं वा ४ अपुरिसंतरकडं जाव अणासेवितं अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा पुरिसंतरकडं जाव आसेवितं फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

५

३३६. से भिक्खू वा २ जाव अणुपविट्ठे समाणे से जाइं पुण कुलाइं जाणेज्जा, तंजहा—उग्गकुलाणि वा भोगकुलाणि वा राइण्णकुलाणि वा खत्तियकुलाणि वा इक्खागकुलाणि वा हरिवंसकुलाणि वा एसियकुलाणि वा वेसियकुलाणि वा गंडागकुलाणि वा कोट्टागकुलाणि वा गामरक्खकुलाणि वा बोक्कसालियकुलाणि वा अण्णतरेसु वा तहप्पगारेसु अदुगुंछिएसु अगरहितेसु असणं वा ४ फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

१०

३३७. से भिक्खू वा २ जाव अणुपविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ सँमवाएसु वा पिंडणियरेसु वा इंदमहेसु वा खंदमहेसु वा एवं रुदमहेसु वा मुगुंदमहेसु वा भूतमहेसु वा जक्खमहेसु वा नाँगमहेसु वा थूभमहेसु वा चेतियमहेसु वा रुक्खमहेसु वा गिरिमहेसु वा दरिमहेसु वा अगडमहेसु वा तँलागमहेसु वा दहमहेसु वा णदिमहेसु वा सरमहेसु वा सागरमहेसु वा आगरमहेसु वा अण्णतरेसु वा तहप्पगारेसु विरूवरूवेसु महामहेसु वट्टमाणेसु

१५

१. पेहाए २ खे० ॥ २. “कुंभी कुंभप्पमाणा, कलसी गिहिकुंभेहि भरिज्जति, कलवादी पच्छी पिडगमादी” चू० । “पिठरक एव संकुटमुखः कुम्भी, कलोवादि ति पच्छी पिटकं वा, तस्माद्वैक्स्मादिति” शी० ॥ ३. कलोवातीतो ला० हे १, २, ३. इ० ॥ ४. “सज्जिधी गोरसो, सणिचओ घतगुलमादि” चू० । दृश्यतां नि० चू० ८ । १७ ॥ ५. °माणं जै० ॥ ६. पुणेवं इ० हे १, २, ३ ॥ ७. जाव पविट्ठे समाणे खं० विना । जाव पविसमाणे इ० । “स मिश्रुर्भिक्षार्थं प्रवेष्टुकामः” शी० ॥ ८. राइण्ण° खे० । राइण्ण° स० । राइण्ण° खं० हे १ । “राइणा राइणो” चू० । “राजन्त्याः सखिसस्थानीयाः” शी० ॥ ९. “एसिता द(व)णिता, वेसिता रंगोवजीविणो” चू० । “एसिय ति गोष्ठाः, वैश्याः वणिजः” शी० ॥ १०. गंडागकुलाणि हे २ विना । गंडकुलाणि खं० । “गंडगा गामतत्तिवाहगा” चू० । “गण्डको नापितो यो हि ग्रामे उद्घोषयति” शी० ॥ ११. “कोट्टगा रहगारा, कोट्टकीत्यर्थः” चू० । “कोट्टगाः कोष्ठतक्षका वर्धकिन इत्यर्थः” शी० ॥ १२. पोक्क° हे १ । “पोक्खसालिता गंतिका” चू० । “बोक्क- (पोष° प्र०)सालियाः तन्तुवायाः” शी० ॥ १३. °सु वा अगरहिएसु वा हे १, २, ३ ॥ १४. दृश्यता निशी० ८ । १४ ॥ १५. वा नास्ति स० ला० हे १ ॥ १६. एवं नास्ति ला १ ॥ १७. “णागा णागंवलियाए, जक्खा आणंदपुरे” चू० ॥ १८. तडाग° हे १, २, ३. ला० ॥ १९. °सु वा विरूवरूवेसु वा वट्ट° हे २ । °सु वा विरूवरूवेसु वा महामहेसु वा वट्ट° हे १ ॥

वहवे समण-माहण-अतिहि-क्खिण-वणीमए एगातो उक्खातो परिएसिज्जमाणे दोहिं जाव संणिहिसंणिचयातो वा परिएसिज्जमाणे पेहाए तहप्पगारं असणं वा ४ अपुरिसंतरगयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

अह पुण एवं जाणेज्जा—दिण्णं जं तेसिं दायव्वं, अह तत्थ भुंजमाणे पेहाए ५ गाहावतिभारियं वा गाहावतिभगिणिं वा गाहावतिपुत्तं वा गाहावतिधूयं वा सुण्हं वा धातिं वा दासं वा दासिं वा कम्मकरं वा कम्मकरिं वा से पुँव्वामेव आलोएज्जा—आँउसो त्ति वा भँगिणि त्ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णयरं भोयणजायं ? से सेवं वदंतस्स परो असणं वा ४ आहट्टु दलएज्जा, तहप्पगारं असणं वा ४ सयं वा णं जाएज्जा, परो वा से देज्जा, फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

१० ३३८. से भिक्खू वा २ परं अद्धजोयणमेराए संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

से भिक्खू वा २ पाईणं संखडिं णच्चा पडीणं गच्छे अणाढायमाणे, पडीणं संखडिं णच्चा पाईणं गच्छे अणाढायमाणे, दाहिणं संखडिं णच्चा उदीणं गच्छे अणाढायमाणे, उदीणं संखडिं णच्चा दाहिणं गच्छे अणाढायमाणे । जत्थेव सा १५ 'संखडी सिया, तंजहा—गामंसि वा णगरंसि वा खेडंसि वा कच्चडंसि वा मंडवंसि वा पट्टणंसि वाँ दोणमुहंसि वा आगरंसि वा आसमंसि वा संणिवेसंसि

१. अत्र यद्यपि सर्वासु प्रतिषु 'वणीमएसु इति पाठ उपलभ्यते तथापि पूर्वापरानुसन्धानेन 'वणीमए इति पाठः समीचीन इति मत्वा स एवास्माभिर्मूले निवेशितः । “तदेवंभूतेषु नानाप्रकारेषु प्रकरणेषु सत्सु तेषु च यदि यः कश्चिच्छ्रमण-ब्राह्मणा-ऽतिथि-कूपण-वणीमगादिरापतति तस्मै सर्वस्मै दीयत इति मन्यमानोऽपुरुषान्तरकृतादिविशेषणविशिष्टमाहारादिकं न गृह्णीयात्” शी० ॥ २. पुव्वमेव स० ॥ ३. आलोए—खे० जै० । “आलोएज्जा आलविज्जा” चू० । “आलोकयेत् पश्येत्, प्रभुं प्रभुसन्दिष्टं वा व्रूयात् ।” शी० ॥ ४. आउसि त्ति खे० । आउसे त्ति जै० । “आवुप्पमति । भगिनि ! इत्यादि शी० ॥ ५. भगिणी त्ति खं० जै० विना । एवमग्रेऽपि प्रत्यन्तरेषु ज्ञेयम् ॥ ६. यद्यपि खे० सं० जैमू० विना संखडिं णच्चा संखडिपडियाए इति पाठः सर्वासु प्रतिषु दृश्यते तथापि ‘णच्चा’पदरहितः संखडिं संखडिपडियाए इति पाठः पुनरप्यत्रैव वारत्रयं दृश्यते इति स एव पाठः पूर्वापरानुसन्धानेनास्माभिर्मूले स्वीकृतः । “सङ्खडिं, ता ज्ञात्वा तत्प्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेत्, ...तत्रैतेषु स्थानेषु सङ्खडिं ज्ञात्वा सङ्खडिप्रतिज्ञया न गमनमभिसन्धारयेत्, ...दर्शयति—संखडिं संखडिपडियाए त्ति, ...सा पुर सङ्खडिः पश्चात्सङ्खडिर्वा भवेत्, ...सर्वी सङ्खडिं सङ्खडिप्रतिज्ञया नोऽभिसन्धारयेत्” शी० ॥ ७. गच्छे, अवरं संखडिं णच्चा खं० जै० ॥ ८. संखडि सं० जै० हे १ । संखडि खे० ॥ ९. मंडवंसि वा नास्ति स० ॥ १०. वा आसमंसि वा संणिवेसंसि वा खं० । वा आगरंसि वा संणिवेसंसि वा खे० । वा आगरंसि वा संणिवेसंसि

वा जाव रायहाणिंसि वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।
 केवली बूया-आयाणमेतं । संखडिं संखडिपडियाए अभिसंधारेमाणे आहाकम्मियं
 वा उद्देसियं वा मीसजायं वा कीयगडं वा पामिच्चं वा अच्छेज्जं वा अणिसट्ठं वा
 अभिहडं वा आहट्टु दिज्जमाणं भुंजेज्जा, अस्संजते भिक्खुपडियाए खुड्डियदुवारियाओ
 महल्लियाओ कुज्जा, महल्लियदुवारियाओ खुड्डियाओ कुज्जा, समाओ सेज्जाओ ५
 विसमाओ कुज्जा, विसमाओ सेज्जाओ समाओ कुज्जा; पवाताओ सेज्जाओ
 णिवायाओ कुज्जा, णिवायाओ सेज्जाओ पवाताओ कुज्जा, अंतो वा बहिं वा कुंज्जा
 उवस्सयस्स हरियाणि छिंदिय २ दालिय २ संथारगं संथारेज्जा, एस खलु
 भगवया मीसजाए अक्खाए ।

तम्हा से संजते णियंठे तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं १०
 संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

वा आसमंसि वा हे १. जै० । वा आगरंसि वा नेगमंसि वा आसमंसि वा संणिवेसंसि वा
 हे ३ । “गामादी पुव्ववणिया” चू० । “आकरः ताम्रादेस्तपतिस्थानम्, द्रोणमुखं यस्य
 जल-स्थलपथावुभावपि, निगमा वणिजस्तेषां स्थानं नैगमम्, आश्रमं यत् तीर्थस्थानम्, राजधानी
 यत्र राजा स्वयं तिष्ठति, सन्निवेशो यत्र प्रभूतानां भाण्डानां प्रवेश इति” शी०, एतदनुसारेण
 पाठकमाप्तीकरणे आगरंसि वा दोणमुहंसि वा नेगमंसि वा आसमंसि वा रायहाणिंसि वा
 संणिवेसंसि वा इति पाठोऽत्र संभवेत् ॥

१. आययणमेयं शीपा० ॥ २. °जायं हे १, २, ३ । तुलना-दशवै० ५ । १ । ७० ॥ ३. असं०
 हे १, २, ३ । अस्संजए से भिक्खु° जै० ॥ ४. खुड्डियाओ दुवारियाओ महल्लियाओ कुज्जा,
 महल्लियाओ दुवा° इ० । “खुड्डिया[ओ?] दुवारियातो मह० प्रकाश-प्रवात-अवकाशार्थं बहुयाण,
 महल्लियाओ दुवारियाओ खुड्डियाओ सुसंगुप्तणिवातार्थं थोवाण” चू० । दृश्यता शय्यैषणाध्ययने
 प्रथमोद्देशके सू० ४१६ ॥ ५. कुज्जा नास्ति खे० खं० जै० सं० विना । “अतो वा बहिं वा हरिया
 छिंदिय छिंदिया दालिय ति कुसा खरा पिट्टेता संथरंति” चू० । “अन्त-मध्ये उपाश्रयस्य
 बहिर्वा हरितानि छित्त्वा छित्त्वा विदार्य विदार्य उपाश्रयं संस्क्रुर्यात्, सस्तारकं वा संस्तारयेत्”
 शी० ॥ ६. उवस्सगस्स खे० । उवसगस्स सं० । उवासगस्स जै० ॥ ७. संथ° हे १, २.
 ला० ॥ ८. एस खलु भगवया मो मीसजाए जैमू० । एस विलुगयामो सिज्जाए जैसं० । एस
 विलुगयामो मीसजाए खे० इ० । ‘एस विलुगयामो मीसजाए’ पाठान्तरम् संटि० । एस
 विलुगयामो सिज्जाए खं० । एस विलुंगयामो सिज्जाए हे १ । एस विलुंगतामो सज्जाए हे ३ ।
 एसा विकुलगता मो सेज्जाए हे २. ला० । “गृहस्थश्चानेनाभिसन्धानेन संस्क्रुर्यात्-यथा एष
 साधुः शय्यायाः सस्कारे विधातव्ये खलु भगवया मीसजाए (विलुंगयामो शीखं० २ विना) ति
 निर्ग्रन्थः अकिञ्चन इत्यतः स गृहस्थः कारणे सयतो वा स्वयमेव सस्कारयेदिति” शी० । “एस
 खलु भगवया० एवं आहाकम्म-मिसजातदोसा” चू० ॥ ९. संखडिं नास्ति खे० जै० सं० ।
 दृश्यतां सू० ३४०, ३४८, सू० ३३८ टि० ६ ॥

३३९. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स भिक्खुणीए वा सामगियं जं सव्वदेहिं समिते सहिते सदा जए त्ति वेमि ।

॥ पिण्डैपणाध्ययनस्य द्वितीय उद्देशकः समाप्तः ॥

[तईओ उद्देशओ]

५ ३४०. से एगतिओ अण्णतरं संखडिं असित्ता पिवित्ता छुड्जेज्ज वा, वमेज्ज वा, भुत्ते वा से णो सम्मं परिणमेज्जा, अण्णतरे वा से दुक्खे रोगातंके समुप्पजेज्जा ।

केवली बूया आयाणमेतं । इह खलु भिक्खू गाहावतीहिं वा गाहावतीणीहिं वा परिवायएहिं वा परिवाइयाहिं वा एगज्झं सद्धिं सोंडं पाउं भो वतिमिस्सं हुरत्था वा उवस्सयं पडिलेहमाणे णो लमेज्जा तमेव उवस्सयं सम्मिस्सीभाव-
१० मावजेज्जा, अण्णमणे वा से मत्ते विप्परियासियभूते इत्थिविग्गहे वा किलीवे वा, तं भिक्खुं उवसंकमित्तु बूया-आउसंतो समणा ! अहे आरामंसि वा अहे उवस्सयंसि वा रातो वा वियाले वा गामधम्मनियंतियं कट्ठु रहस्सियं

१. एवं खं० सं० हे ३. शी० । “एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वितिया पिडेसणा समत्ता” चू० । “एवं तस्य भिक्षोः सामर्थ्यं-सम्पूर्णता भिक्षुभावस्य यत् सर्वथा सङ्गडिवर्जनमिति ।” शी० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ २. जएज्जासि त्ति हे १, २, ३. ला० इ० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ३. अण्णतरिं हे १, २, ३. ला० । “अन्यतरां काञ्चित्” शी० ॥ ४. “भतं असित्ता” चू० । “आस्वाद्य भुक्त्वा” शी० ॥ ५. वमेज्ज वा नास्ति हे १, २. इ० ला० शी० । “छुड्डी वोसिरावणिता, वमणं वमणमेव” चू० ॥ ६. परिवायएहिं खं० हे २. ला० इ० । परिवायाएहिं हे १ । परिवाइयाहिं वा परिवाइयाहिं वा सं० । “परिवाया कावालयिमादी, परिवातियाओ तेसि चेव भोतियो वासु-गिम्हगमादीसु संखडीसु पिवंति, अगारीओ चि माहिस्सर-मालवगउज्जेणीसु एगज्झं एगवत्ता एगचित्ता वा सद्धं मिलित्ता वा सो(सों)डं विगडं चेव पिवंति, पादुः प्रकाशने, प्रकाशं पिवंति” चू० । “परिवाजकै परिवाजिकाभिर्वा सार्धम् एकध्यम(द्यम् शीखं० २ विना) एकवाक्यतया सम्प्रधार्य” शी० ॥ ७. “हुरत्था वा वहिर्वा” शी० । “हुरत्था णाम बाहि” चू० ॥ ८. अण्णमाणे हे १, २, ३ । “अण्णमणो णाम ण सज्जतमणो” चू० ॥ ९. विप्परियासभूतो णाम अचेतो” चू० ॥ १०. किलियन्वे हे २. ला० । किलन्वे हे १, ३ ॥ ११. भिक्खू खे० जै० सं० । “तं भिक्षुम्” शी० ॥ १२, १३. अघे हे १, २, ३ ॥ १४. गामधम्मनियंतियं त्ति कट्ठु हे २. इ० । गामणियंतियं कण्ठुइ रहस्सितं चू० शीपा० । “गामणियंतियं गाममब्भासं, कण्ठुइ रहस्सितं कम्हिति रहस्से उच्छुअक्खाडे वा अन्नतरे वा पच्छण्णे, मिहु रहस्से सहयोगे च, पतियरणं पवियारणा, [पवियारणाए] आउट्टामो कुर्वीमो” चू० । “ग्रामधर्मैः विषयोपभोगगतैर्व्यापारैर्नियन्त्रितं कृत्वा, तद्यथा-मम त्वया न विप्रियं विधेयम्, प्रत्यहमहमनुसर्पणीयेति । एवमादिभिर्नियम्य, ग्रामासन्ने वा कुत्रचिद् रहसि, मिथुनं-दाम्पत्यम्, तत्र भव मैथुनम्-अब्रह्मेति, तस्य धर्माः-तद्रता व्यापाराः, तेपा पचि(रि शीखं० २ विना)यारणा-आसेवना, तथा ‘आउट्टामो’ त्ति प्रवर्तामहे” शी० ॥

मेहुणंधम्मपरियारणाए आउट्टामो । तं चैगइओ सातिज्जेजा ।

अकरणिज्जं चेतं संखाए, एते आँयाणा संति संचिज्जमाणा पंचवाया भवन्ति । तम्हा से संजए णियंठे तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

३४१. से भिक्खू वा २ अण्णतरं संखडिं सोच्चा णिसम्म संपहावति ५
उस्सुयभूतेणं अप्पाणेणं, धुवा संखडी । णो संचाएति तत्थ इतराइतरेहिं कुलेहिं
सामुदाणियं एसियं वेसियं पिंडवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेत्तए । माइट्ठाणं
संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से तत्थ कालेण अणुपविसित्ता तत्थित्तराइतरेहिं कुलेहिं सामुदाणियं एसियं
वेसियं पिंडवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेज्जा ।

१०

३४२. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा गामं वा जाव रायहाणिं वा,
इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिंसि वा संखडी सिया, तं पि याइं गामं वा
जाव रायहाणिं वा संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

१. धम्मं हे १, २, ३. ला० ॥ २. परि० खे० जै० इ० विना । “पतिथरणं पवियारणा”
चू० । “पवि(रि शीखं० २ विना)यारणा—आसेवना” शी० ॥ ३. चैगाणिओ सं० ।
“एगतीयो कोति” चू० । “तां चैककः कश्चिदेकाकी वा” शी० ॥ ४. आयत्तणाणि हे १,
२. ला० । आयाणाणि हे ३ । “अकरणीयमेतद् एवं सङ्ख्याय ज्ञात्वा सङ्खडिगमनं न कुर्यात् ।
यस्मादेतान्यायतनानि कर्मोपादानकारणानि ‘सन्ति’ भवन्ति ‘संचीयमानानि’ प्रतिक्षणमुपची-
यमानानि, इदमुक्तं भवति—अन्यान्यपि कर्मोपादानकारणानि भवेयुः । यत एवमादिकाः
प्रत्यपाया भवन्ति तस्मादसौ” शी० । “अकृत्यमेतज्ज्ञात्वा आदाणा तो(दो)सा संति विज्जंते
प्रत्यवाया इह परलोगे य, तम्हा णो अभि०” चू० । चूर्ण्यनुसारेण एते आयाणा संति
पंचवाया, तम्हा इति पाठोऽत्र भाति ॥ ५. संचिज्जं हे ३. जै० विना । संधिज्जं हे ३. जै० ॥
६. पंचावाया हे १, २, ३. ला० विना ॥ ७. भवन्ति नास्ति खे० जै० सं० । दृश्यतां टि०
४ ॥ ८. संखडिं नास्ति इ० । दृश्यतां सू० ३३८, ३४८ ॥ ९. अन्नयारिं हे १, २, ३ ॥
१०. संपरिहावइ सं० खेमू० विना । “समतं(न्तं) धावति” चू० । “सम्प्रधावति” शी० ॥
११. संखडि हे १. सं० । संखडिं खे० जै० खं० ॥ १२. तत्थ इतरेतरेहिं सं० खं० विना ।
तत्थित्तरातिथरेहिं इ० । “इतराइतराइं उच्चनीयाणि” चू० । दृश्यतां सू० ३५०, ३९१ ॥
१३. समुं सं० विना । स(सा सं०)मुदाणीयं खे० जै० सं० खं० । “समुदाणजातं सा(स प्र०)
मुदाणियं चू० । “सामुयाणियं ति भैक्षम्” शी० । दृश्यतां टि० १५, सू० ३५०, ३९१ ॥
१४. त्तरातिथरेहिं खे० जै० खं० । त्तरेतरेहिं जैसं० इ० हे १, २, ३. ला० । दृश्यता
टि० १२, सू० ३५०, ३९१ ॥ १५. समुं हे १, २, ३. ला० इ० । दृश्यतां टि० १३,
सू० ३५०, ३९१ ॥

केवली बूया-आयाणमेतं । आइण्णोमाणं संखडिं अणुपैविस्समाणस्स पाएण वा पाए अक्कंतपुव्वे भवति, हत्थेण वा हत्थे संचालियपुव्वे भवति, पाएण वा पाए आवडियपुव्वे भवति, सीसेण वा सीसे संघट्टियपुव्वे भवति, काएण वा काए संखोमितपुव्वे भवति, दंडेण वा अट्ठीण वा मुट्ठीणं वा लेलुणा वा कवालेण वा ५ अमिहतपुव्वे भवति, सीतोदण्ण वा ओसित्तपुव्वे भवति, रयसा वा परिघासितपुव्वे भवति, अणेसणिज्जे वा परिभुत्तपुव्वे भवति, अण्णेसिं वा दिज्जमाणे पडिगाहितपुव्वे भवति । तम्हा से संजते णियंठे तहप्पगारं आइण्णोमाणं संखडिं संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

३४३. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा असणं वा १० ४ 'एसणिज्जे सिया, अणेसणिज्जे सिया' । 'वित्तिगिंछसमावण्णेण अप्पाणेण असमाहडाए लेस्साए तहप्पगारं असणं वा ४ लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३४४. [१] से भिक्खू वां २ गाहावतिकुलं पविसित्तुकामे सव्वं भंडग-
मायाए गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा ।

१. आताणं खे० खं० ॥ २. आइण्णोऽवमाणं सं० खे० जै० ला० हे २ । आइण्णावमाणं खं० । आयन्नामाणं हे ३ । “आइण्णा चरगादीहि । उ(ओ प्र०)माणा त(य) सतस्स भत्ते कत्ते सहरसं आगतं णाऊणं माणं ओमाणं” चू० । “सा च सङ्खडिः आक्कीणीं वा भवेत् चरकादिभिः संकुला, ‘अवमा’ हीना शतस्योपस्कृते पञ्चशतउपस्थानादिति” शी० ॥ ३. ‘पविसमा’ सं० ॥ ४. ‘णा वा लेलूण वा इ० । ‘ण वा लेलूण वा कवलेण वा हेमू० २. ला० ॥ ५. उस्सित्त हे ३. खं० ॥ ६. परिं हे १, २, ३. ला० ॥ ७. णिगंथे हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ८. आइण्णोऽ-
माणं खे० सं० ॥ ९. विचिं खे० जै० खं० । “यत् पुनराहारजातमेषणीयमप्येवं शङ्केत, तद्यथा विचिकित्सा जुगुप्सा [वा-शीखं० १ विना] अनेषणीयाशङ्का, तथा समापन्नः शङ्कागृहीत आत्मा यस्य स तथा, तेन शङ्कासमापन्नेनात्मना” शी० ॥ १०. वा २ नास्ति खे० जै० विना । अत्रेदम-
वधेयम्-“स भिक्षुर्गच्छनिर्गतो जिनकल्पिकादिगृहपतिकुलं प्रवेष्टुकामः..... । अन्यत्रापि गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गन्तव्यमित्याह-से भिक्खू इत्यादि, स भिक्षुर्गामादेर्वहिर्विहार-
भूमिं .....इति द्वितीयम् । एवं ग्रामान्तरेऽपि तृतीयं सूत्रम् ।” शी० । एवं च वृत्त्यनुसारेण गच्छनिर्गतस्यात्र विवक्षितत्वाद् वा २ इति पाठोऽत्र किमर्थं इत्याशङ्का यद्यपि सम्भवेत् तथापि अग्रेतने सूत्रद्वये, सर्वस्मिन्नपि चास्मिन् ग्रन्थे, से भिक्खू वा २ इति पाठः प्रायशो दृश्यते सर्वासु प्रतिषु, अत ईदृशः सूत्रपाठदण्डकोऽयमिति विभाव्य स एव पाठो मूले निवेशितोऽस्माभिः । ३२४ तमं सूत्रं विहाय से भिक्खू वा २ इति पाठस्य विवरणे प्रायः सर्वत्र ‘स भिक्षुः’ इत्यभिहितं वृत्तिकृता, अतो मूले ‘वा २’ इति पाठस्य सत्त्वेऽपि “स भिक्षुः” इति वृत्तिकृतामभिधानमत्र जायतीति ॥ ११. ‘सित्तुकामे खं० विना ॥ १२. सव्वभं० खे० सं० जै० हे १, २. इ० ॥

[२]. से भिक्खू वा २ बहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा णिक्खममाणे वा पविस्समाणे वा सव्वं भंडगमायाए बहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

[३]. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे सव्वं भंडगमायाए गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

३४५. 'से भिक्खू वा २ अह पुण एव ज्ञाणेज्जा, तिव्वदेसियं वा वासं वासमाणं पेहाए, तिव्वदेसियं वा महियं संणिवंदमाणिं पेहाए, महावाएण वा रयं समुद्धुतं पेहाए, 'तिरिच्छं संपातिमा वा तसा पाणा संथडा संणिवतमाणा पेहाए, से एवं णच्चा णो सव्वं भंडगमायाए गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा, बहिया विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा 'णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा, गामाणुगामं वा दूइजेज्जा । १०

३४६. से भिक्खू वा २ से ज्ञाई पुणो कुलाइं जाणेज्जा, तंजहा—खत्तियाण वा रईण वा कुराईण वा रायपेसियाण वा रायवंसडियाण वा अंतो वा बाहिं वा

१. पविसं खे० जै० खं० सं० विना ॥ २. 'मायाय हे १. सं० ॥ ३. सव्वभंडं खे० जै० हे ३. इ० ॥ ४. से भिक्खू वा २ नास्ति खेमू० जै० इ० । अत्रेदं ध्येयम्—अह पुण एव ज्ञाणेज्जा इति पाठोऽन्यत्र यत्रोपलभ्यते प्रायस्तत्र सर्वत्रापि से भिक्खू वा २ इति पाठ आदौ न दृश्यते, तथापि शी०मध्ये "से भिक्खू इत्यादि, स भिक्षुरथ पुनरेवं विजानीयात्" इति पाठस्य दर्शनादस्माभिरपि से भिक्खू वा २ अह पुण इति पाठोऽत्र स्वीकृतः ॥ ५. अहयं पुण हे ३. जै० । अहतं पुण खे० हे १ ॥ ६. एवं नास्ति खे० जै० ॥ ७. वियाणेज्जा सं० । "अथ पुनरेवं विजानीयात्" शी० ॥ ८. वा नास्ति सं० खं० ॥ ९. 'वदमाणं हे १, ३ । 'वयमाणं इ० ॥ १०. महं सं० । दृश्यता दशवै० ५।१।८ ॥ ११. तिरिच्छं चू० हे १, २. विना ॥ १२. सव्वभं० खे० हे २. इ० ॥ १३. बहिया वियारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा बहिया विहारभूमिं वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा खे० जै० ॥ १४. पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा हे १ ॥ १५. 'गामं च दू० ला० हे २ । 'गामं दू० हे १, २. ला० विना ॥ १६. दूजेज्जा सं० । दूइज्ज हे २. ला० ॥ १७. ज्ञाई कुलाइं पुणो जाणेज्जा खे० जै० सं० खं० । "स भिक्षुर्यानि पुनरेवंभूतानि कुलानि जानीयात्" शी० ॥ १८. रातीण वा कुरातीण वा खे० जै० खं० इ० । "खत्तिया चक्रवट्टी-बलदेव-वासुदेव-मंडलियरायाणो । कुराथी पच्चंतियरायाणो । रायवंसिता रायवंसप्पसूया, ण रायाणो । रायपेसिया अन्नतरमोइता" चू० । "क्षत्रियाः चक्रवर्ति-बलदेव-वासुदेवप्रभृतयः, तेषां कुलानि । राजानः क्षत्रियेभ्योऽन्ये । कुराजानः प्रत्यन्तराजानः । राजप्रेष्याः दण्डपाशिकप्रभृतयः । राजवंशे स्थिता राज्ञो मातुल-भागिनेयादयः" शी० ॥ १९. इ० चू० विना—बहियं खे० जै० सं० खं० । बहिं हे १, २, ३ ॥ २०. अत्र प्रतिषेधविधः पाठः—वा संणिविट्ठाण वा णिमंतेमाणाण वा खे० जैमू० सं० । वा गच्छंताण वा संणिविट्ठाण वा असंणिविट्ठाण वा णिमंतेमाणाण वा खं० । वा गच्छंताण वा संणिविट्ठाण वा णिमंतेमाणाण वा खं० खे० जैमू० सं० विना । एष च पाठो वृत्ति-

गच्छंताण वा संणिविद्वाण वा णिमंतेमाणाण वा अणिमंतेमाणाण वा असणं वा
४ लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

[३४७. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।]

॥ पिण्डैपणाध्ययनस्य तृतीय उद्देशकः समाप्तः ॥

५

[चउत्थो उद्देशओ]

३४८. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा, मंसादियं
वा मच्छादियं वा मंसखलं वा मच्छखलं वा आहेणं वा पहेणं वा हिंगोलं वा

कृतापि स्वीकृतः प्रतीयते, तथाहि—“तेषां च गृहान्तर्वहिर्वा स्थिताना ‘गच्छतां’ पथि बहतां,
‘संनिविद्यानाम्’ आवासितानां निमन्त्रयतामनिमन्त्रयतां वाऽशनादि सति लाभे न प्रतिगृह्णीयात्”
—शी० । चूर्णिस्त्वत्रेदशी वर्तते—“अतो अतो नगरादीणं, बाहिं णिग्गमणिग्गताणं, संणि-
विद्वाणं ठियाणं, इतरेसिं गच्छंताणं, मंगलत्थं पासडाणं साहूणं वा दिज्जा, णिमंतंति सयमेव,
अणिमं० दुक्खस्स देज्जा, देंताणं सयमेव, अदेताणं अण्णो दिज्जा, असणं वा पाणं वा खाइमं वा
साइमं वा लाभे संते णो पडिगाहिज्जा ।.....एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए
वा सामग्गियं । तृतीया पिंडेसणा परिसमाप्ता ।” चू० । अत्र चूर्ण्यनुसारेण ‘अंतो वा बाहिं
वा संणिविद्वाणं वा असंणिविद्वाणं वा णिमंतेमाणाणं वा अणिमंतेमाणाणं वा देंताणं वा
अदेताणं वा असणं वा’ इत्यपि सूत्रपाठः स्यादिति भाति ॥

१. °ज्जासि त्ति बेमि हे १, २, ३. ला० ॥ २. अयं पाठश्चूर्णावेव दृश्यते, तथापि पूर्वापरानु-
सन्धानेन अयं पाठोऽत्र समीचीनः प्रतिभाति । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा दृश्यता सू०
३३४ ॥ ३. मच्छखलं वा नास्ति खेमू० जै० । “जे भिक्खू मंसादियं वा मच्छादियं वा मंसखलं
वा मच्छखलं वा आहेणं वा पहेणं वा हिंगोलं वा सम्मेलं वा अन्नयर वा तहप्पगारं विरुवरुवं
हीरमाणं पेहाए” इति निशीथसूत्रे एकादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“जे भिक्खू मंसादिया(यं)
वा इत्यादि । जम्मि पगरणे मंसं आदीए दिज्जति पच्छा ओदणादि तं मंसादी भज्जति, मंसाण वा
गच्छंता आदावेव पगरणं करंति तं वा मंसादी, आणिएसु मंसेसु आदावेव जणवयस्स मंसपगरणं
करंति पच्छा सयं परिभुंजंति तं वा मंसादी भज्जति । एवं मच्छादियं पि वत्तव्वं । मंसखलं जत्थ
मंसाणि सोसिज्जंति । एवं मच्छखलं पि । जमन्नणिहातो आणिज्जति तं आहेणं । जमन्नणिहं निज्जति
तं पहेणं । अथवा जं वधुघरातो वरघरं निज्जति तं आहेणं, जं वरघरातो वधुघरं निज्जति तं
पहेणं । अथवा वरवधूण जं आमव्वं परोप्परं निज्जति तं सव्वं आहेणं, जमन्नतो निज्जति तं
पहेणं । सव्वाणमादियाण जं हिज्जइ निज्जइ त्ति तं हिंगोलं, अथवा जं मयभत्तं करदुगादियं तं
हिंगोलं । विवाहभत्तं सम्मेलं, अथवा सम्मेलो गोट्ठी, तीए भत्तं सम्मेलं भण्णति । अहवा कम्ममारमेसु
ल्हासिगा जे ते सम्मेलो, तेसिं जं भत्तं तं सम्मेलं । गिहातो उज्जाणादिसु हीरत्तं नीयमानमित्यर्थः ।
पेहा प्रेक्ष्य” इति निशीथचूर्णौ ॥ ४. अहेणं खे० । ‘अहेणं’ ‘आहेणं’ चू० ॥

संमेलं वा हीरमाणं पेहाए, अंतरा से मग्गा बहुपाणा बहुबीया बहुहरिया बहुओसा बहुउदया बहुउत्तिंग-पणग-दगमट्टिय-मक्कडासंताणगा, बहवे तत्थ समण-माहण-अतिहि-^१किवण-वणीमगा उवागता उवागमिस्संति, अच्चाइण्णा वित्ती, णो पण्णस्स णिक्खमण-पवेसाए, णो पण्णस्स वायण-पुच्छण-परियट्ठणा-^२उणुप्पेह-धम्माणु-योगचिंताए । से एवं णच्चा तहप्पगारं पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा संखडिं ५ संखडिपडियाए णो अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से जं पुण जाणेज्जा मंसादियं वां जाव संमेलं वा हीरमाणं पेहाए अंतरा से मग्गा अण्डा जाव संताणगा, णो जत्थ बहवे समण-माहण जाव उवागमिस्संति, अप्पाइण्णा वित्ती, पण्णस्स णिक्खमण-पवेसाए, पण्णस्स वायण-पुच्छण-परियट्ठणा-^३उणुप्पेह-धम्माणुयोगचिंताए । सेवं णच्चा तहप्पगारं १० पुरेसंखडिं वा पच्छासंखडिं वा ^४संखडिं संखडिपडियाए अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

३४९. से भिक्खू वा २ गाहावति जाव पविसित्तुकामे से जं पुण जाणेज्जा, ^५खीरिणीओ गावीओ खीरिज्जिमाणीओ पेहाए, असणं वा ४ उवक्खडिज्जमाणं पेहार, पुरा अप्पज्जुहिते । सेवं णच्चा णो गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

से तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमिता अणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा । अह पुंण एवं जाणेज्जा, खीरिणीओ गावीओ खीरियाओ पेहाए, असणं वां ४

१. ^०बीता खे० जै० ॥ २. ^०उस्सा खे० जै० । ३. ^०माहणा हे १, २. सं० ला० । “बहवे समणमाहणा उवागता उवागमिस्संति” चू० ॥ ४. ^०किवण^० खे० हे १, २. ला० ॥ ५. उवगता खे० जैमू० खं० । उवागया उवागमिस्संति वा हे २ ॥ ६. तत्थाइण्णा खेमू० जैमू० चू० विना । “अत्यर्थं आइण्णा अच्चाइण्णा” चू० । “तत्राकीर्णा” शी० ॥ ७. ^०प्पेहधम्मा^० खे० जै० सं० खं० हे १ विना । “नापि प्राज्ञस्य” ..... नुप्रेक्षाधर्मानुयोगचिन्तायै वृत्तिः कल्पते” शी० ॥ ८. सेवं खे० जैमू० । “से एवं णच्चा” चू० ॥ ९. संखडिं नास्ति इ० । दइयतां सू० ३३८, ३४० ॥ १०. वा मच्छादियं वा जाव खं० ॥ ११. “एयासु चेव अप्पपाणादिस्स अप्पाइण्णासु” चू० । “अल्पप्राणा अल्पबीजा अल्पहरिता इत्यादिव्यत्ययेन पूर्ववदालापक.” शी० । एवं चूर्णि-वृत्त्यनुसारेण अप्पपाणा इति पाठोऽत्र स्यादिति भाति ॥ १२. ^०माहणा हे १, ३. ला० । ^०माहणा उवागता भविस्संति इ० हे २ ॥ १३. ^०प्पेहाए धम्मा^० जै० सं० । ^०प्पेहा । धम्मा^० खे० । दइयतां सू० ३४८ टि० ७ ॥ १४. सेवं णच्चा नास्ति खे० जै० ॥ १५. संखडिं नास्ति खे० जै० सं० खं० । दइयतां पृ० ११० टि० ६, सू० ३३८, ३४० ॥ १६. ^०तुकामे खं० विना ॥ १७. खीरिणियाओ खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १८. ^०माणी पे^० सं० ॥ १९. “उवक्खडिज्जमाणे संजतट्ठाए” चू० । “उपसंस्क्रियमाणम्” शी० ॥ २०. ^०यूहितो खे० जै० सं० ॥ २१. पुणेवं सं० जै० हे १, ३ ॥ २२. वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा उव^० सं० ॥

उवक्खडितं पेहाए, पुरा पँजुहिते । सेवं णच्चा ततो संजयामेव गाहावतिकुलं
पिंडवातपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

३५०. भिक्खागा णामेगे एवमाहंसु सैमाणा वा वसमाणा वा गामाणुगामं
दूइज्जमाणे—खुड्डाए खलु अयं गामे, संणिरुद्धाए, णो महालए, से हंता भयंतारो
५ बाहिरगाणि गामाणि 'भिक्खायरियाए वयह । संति तत्थेगतियस्स भिक्खुस्स
पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा परिवसंति, तंजहा—गाहावती वा गाहावतिणीओ
वा गाहावतिपुत्ता वा गाहावतिधूताओ वा गाहावतिसुण्हाओ वा धातीओ वा
दासा वा दासीओ वा कम्मकरा वा कम्मकरीओ वा । तहप्पगाराइं कुलाइं
पुरेसंथुयाणि वा पच्छासंथुयाणि वा पुव्वामेव भिक्खायरियाए अणुपविसिस्सामि,
१० अविद्याइंत्य लभिस्सामि पिंडं वा लोयं वा खीरं वा दहिं वा णवणीतं वा घयं
वा गुलं वा तेहं वा महं वा मज्जं वा मंसं वा संकुलिं फाणितं वा पूयं वा

१. एयूहिते खे० जै० । एज्जुहुधिए सं० । एज्जुधिते खं० ॥ २. से एवं हे १, २ ॥ ३. स(सा-
खेमू०)माणे वा वसमाणे वा खेमू० जै० हे १, २, ३. इ० । अत्र चूर्ण्यनुसारेण सामाणा वा
वसमाणा वा गामाणुगामं दूइज्जमाणा इति पाठः प्रतीयते, वृत्त्यनुसारेण तु समाणा वा वसमाणा
वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे इति भाति । “भिक्खणसीला भिक्खागा । नामग्रहणा दन्वभिक्खागा ।
एगे, ण सव्वे । एवमवधारणे । आहंसु त्रुवां । सामाणा बुड्डवासी, वसमाणा णवक्कप्पविहारी,
दूतिज्जमाणा [मा]सकप्पं चउमासकप्पं वा काउं संकममाणा कहिंन्वि गामे ठिता उडुवद्धे अहवा
हिंइमाणा । माइट्ठाणेण मा अमहं खेत्तसारो भवतु ति पाहुणए आगते २ भणंति—खुड्डाए खलु
अयं” चू० । “भिक्षुणशीला भिक्षुका नामैके साधवः केचनैवमुक्तवन्तः, किम्भूतास्ते
इत्याह—‘समानाः’ इति जंघावलपरिक्षीणतयैकस्मिन्नेव क्षेत्रे तिष्ठन्तः, तथा ‘वसमानाः’ मासकल्प-
विहारिणः, त एवंभूता प्राघूर्णकान् समायातान् ग्रामानुग्रामं दूयमानान्—गच्छत एवमूचुः—यथा
क्षुल्लकोऽयं ग्रामो……” शी० । “जे भिक्खू सा(स—प्र०)माणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं
वा दूतिज्जमाणे पुरेसंथुयाणि वा पच्छासंथुयाणि वा कुलाइं पुव्वामेव भिक्खायरियाए अणुपविसिस्सामि,”
इति निशीथसूत्रे द्वितीयोद्देशके, अस्य चूर्णिः—“जे भिक्खू समाणे इत्यादि । भिक्खू पूर्ववत् ।
‘सामाणो’ नाम समधीनः अप्रवसितः, को सो ? बुड्डो वासः । ‘वसमाणो’ उदुवद्धिते अट्ठमासे
वासावासं च नवमं, एवं नवविहं विहारं विहरंतो वसमाणो भण्णति । अनु पच्छाभावे, गामातो
अन्नो गामो अणुगामो, दोसु वासेसु सिसिर-णिम्हेसु वा रीइज्जति ति दूइज्जति” इति
निशीथचूर्णौ ॥ ४. भिक्खापडियाए खे० जै० ॥ ५. पुत्तो खे० जै० सं० ॥ ६. अविद्या इत्थ
हे २ । अविज्ज इत्थ हे ३ । “त्यदाद्यव्ययान् तत्स्वरस्य लुक्” [सि० ८।१।४०] इति
सूत्रेण ‘अविद्याइं इत्थ’ इत्यस्य स्थाने ‘अविद्याइंत्य’ इति भवेदिति ध्येयम् ॥ ७. ‘स्सामी
खे० जै० सं० खं० ॥ ८. “लुत्तरसं लोयगं, वण्णादिअपेतं असोभणमित्यर्थः” चू० ।
“लोयमितीन्द्रियानुकूलं रसाद्युपेतमुच्यते” शी० ॥ ९. संकुलिं इ० चू० । संकुलिया ला०
हे १ । तुलना दशवै० ५।१।१०२। गुर्जरभाषाया ‘तलसाक्ली’ इति प्रसिद्धः प्रयोगः ॥
१०. “पूर्वओ उहं खजगं” चू० । लिप्यनुसारेणात्र ‘पूयं’ ‘पूर्वं’ वेति पाठोऽपि भवेत् ॥

‘सिहरिणिं वा, तं पुव्वामेव भोच्चा^१ पिच्चा पडिग्गहं चै^२ संलिहिय संमज्जिय ततो पच्छा भिक्खूहिं सद्धिं गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए पविसिस्सामि वा णिक्ख-
मिस्सामि वा । माइद्वाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से तत्थ भिक्खूहिं सद्धिं कालेण अणुपविसित्ता तत्थितरातियरेहिं कुलेहिं
सामुदाणियं एसितं वेसितं पिंडवातं पडिगाहेत्ता आहारं आहारेज्जा ।

५

३५१. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

॥ प्रथमस्य चतुर्थोद्देशकः समाप्तः ॥

[पंचमो उद्देसओ]

३५२. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, अग्ग-
पिंडं उक्खिप्पमाणं पेहाए, अग्गपिंडं णिक्खिप्पमाणं पेहाए, अग्गपिंडं हीरमाणं १०
पेहाए, अग्गपिंडं परिभाइज्जमाणं पेहाए, अग्गपिंडं परिभुंजमाणं पेहाए, अग्गपिंडं
परिड्विज्जमाणं पेहाए, पुरा असिणादि वा अवहारादि वा, पुरा जत्थउण्णे समण-
माहण-अतिहि-क्खिण-वणीमगा खद्धं खद्धं उवसंकमंति, से हंता अहमवि खद्धं
२ उवसंकमामि । माइद्वाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

३५३. से भिक्खू वा २ जाव समाणे अंतरा से वप्पाणि वा फलिहाणि वा

१५

१. सिहरिणिं चू० ॥ २. पिच्चा नास्ति खे० जैमू० सं० खं० । “तं भोच्चा पच्छा साहुणो हिंढावेति”
चू० । “तल्लब्धं पूर्वमेव भुक्त्वा पेयं च पीत्वा” शी० ॥ ३. च नास्ति हे १, २, ३. इ० ॥
४. सद्धं सं० इ० ॥ ५. ण एवं खे० जै० ॥ ६. तत्थितरातिरेहिं सं० खं० । तत्थितरेतरेहिं
हे १, २, ३ । दृश्यता सू० ३४१ ॥ ७. ससुं हे १, २, ३. इ० । दृश्यता सू० ३४१ ॥
८. एवं हे १, २, ३. ला० खं० । दृश्यता सू० ३३४ ॥ ९. समाप्तः नास्ति हे १, ३ विना ॥
१०. अग्गपिंडं नास्ति हे १, २, ३. ला० इ० ॥ ११. अग्गपिंडं परिभाइज्जमाणं पेहाए नास्ति
सं० ला० ॥ १२. भुंजमाणं हे २, ३ ॥ १३. असि(स हे ३)णादि वा अवहाराति वा हे १,
२, ३. ला० इ० । “पुरा असणादी वा तत्थेव भुंजंति जहा बोडियसरक्खा, अवहरति
णाम उक्कडुति” चू० । “पुरा...अशितवन्तः, तथा पूर्वमपहतवन्तः” शी० ॥ १४. माहणा
अति० सं० । माहणाति० खं० ॥ १५. खद्धं उव० खे० जै० हे १, २, ३ । “खद्धं
खद्धं णाम बहवे उवसंकमंति तुरियं च, तत्थ भिक्खू वि तहेव” चू० । “श्रमणादयः
खद्धं खद्धं ति त्वरितं त्वरितमुपसंकामन्ति, स भिक्षुः... आलोचयेत्, यथा-हन्त...
अहमपि त्वरितमुपसंकमामि” शी० ॥ १६. दृश्यता सू० ६७३ । तुलना-दशवै० ५।२।७, ९ ॥

पागाराणि वा तोरणाणि वा अगगलाणि वा अगगलपासगाणि वा, सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेतं । से तत्थ परक्कममाणे पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा पवडमाणे वा तत्थ से काए उच्चारेण वा पासवणेण वा खेलेण वा सिंघाणएण वा वंतेण वा पित्तेण वा पूएण वा सुक्केण वा सोणिएण वा उवलित्ते सिया । तहप्पगारं कायं णो अणंतरहियाए पुढवीए, णो ससणिद्धाए

१. पयलेज्ज वा पक्खलेज्ज वा पवडेज्ज वा हे १ । “प्रचलेत् कम्पेत् प्रस्खलेद्वा, तथा प्रपतेद्वा” शी० ॥ २. पयडेज्ज खे० जै० सं० खं० इ० । दृश्यता दशवै० ५।१।५ ॥ ३. सिंघाणेण सं० । “सिंघानकेन” शी० ॥ ४. “अणंतरहिता नाम, तिरो अंतर्धाने, न अंतरहिता, सचेतणा इत्यर्थः, सचेतणा, अहवा णो अणंतेहिं रहिता इत्यर्थः । इत्थत्थं (अच्चत्थं?) न दीसति । ससणिद्धा, घडओ- [S]त्थ पाणियभरितो पल्हत्थतो, वासं वा पडियमेत्तयं । ससरक्खा सचित्ता मट्ठिता तहिं पडति या सगडमादिणा णिज्जमाणी कुंभकारादिणा लवणं वा । चित्तमंता सिला सिला एव सचित्ता । लेल्ल मट्ठिताउडओ सचित्तो चेव । कोलो नाम धुणो, तस्स आवासं कट्ठं, अज्जे वा दारुए जीवपतिट्ठिते हरितादीणं उवरिं उद्देहिगणे वा सचित्ते वा । सअंढे सपाणे पुव्वभणिता । आमज्जति एकसिं । पमज्जति पुणो पुणो” चू० ।

“अंतररहिताऽणंतर ईसिं उल्ला उ होति ससणिद्धा ।

रण्णरएण विभिन्ना फासुगपुढवी तु ससरक्खा ॥ ४२५८ ॥

अंतरणं व्यवधानं, तेण रहिता निरंतरा इत्यर्थः । अधवा पुढवी अणंतभावेण रहिता असंख्येय-जीविका, पज्जन्तं पडुच्च संख्येया वि । अधवा जीए पुढवीए अंता जीचेहि रहिया सा पुढवी अंतरहिया, ण अंतरहिता अणंतरहिता, सर्वा सचेतना, न मिश्रा इत्यर्थः । ईसिं उल्ला ससणिद्धा । सयं पुढवी अचित्ता सचित्तेण आरण्णरएण वितिभिन्ना ससरक्खा ।

चित्तं जीवो भणितो तेण सह गया तु होति सचित्ता ।

पासाणसिला रुंदा लेल्ल पुण मट्ठियालेल्ल ॥ ४२५९ ॥

सचेयणा रुंदा महासिला, सचित्तो वा लेल्ल लेल्लओ ।

कोला उ धुणा तेसिं आवासो तप्पतिट्ठियं दारुं ।

अंडा तु मुदिगादी पाणग्गहणे तसा चउरो ॥ ४२६० ॥

वीयं तु अप्परूढं तदेव रूढं तु होति हरितादी ।

कीडगनगरुत्तिगो सअकुर निरंकुरो पणओ ॥ ४२६१ ॥

कोला धुणा, तेसिं आवासदारुए । दारुए वा जीवपतिट्ठिए, सपाणे वा दारुए पुढवीए वा । एवं सवीए दारुए पुढवीए वा । अणंकुरियं वीयं, तं चेव अंकुरुब्भिण्णं हरितं । कीडियगरगो उत्तिगो फुरगद्दो वा । पणगो पंचवण्णो संकुरो अणंकुरो वा । ओसा त्रेहो । अडगा मुडंगादिगा । दगमट्ठिया चिक्खलो सचित्तो मीसो वा ।

मक्कडसताणो पुण ल्लापुढतो उ होइ अप्फुडितो ।

संकमणं तस्सेव उ पिवीलिगादीणि अण्णेसिं ॥ ४२६२ ॥

पुढवीए, णो ससरक्खाए पुढवीए, णो चित्तमंताए सिलाए, णो चित्तमंताए लेलूए, कोलावासंसि वा दारूए जीवपतिद्धिते सअंडे सपाणे जाव संताणए णो (?) आमज्जेज्ज वा, णो (?) पमज्जेज्ज वा, संलिहेज्ज वा णिल्लिहेज्ज वा उव्वलेज्ज वा उव्वट्ठेज्ज वा आतावेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

से पुव्वामेव अप्पससरक्खं तणं वा पत्तं वा कट्ठं वा सक्करं वा जाएज्जा, जाइत्ता ५
से तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, २ [ता] अहे शमथंडिल्लंसि वा जाव अण्णतरंसि
वा तहप्पगारंसि पडिलेहिय २ पमज्जिय २ ततो संजयामेव आमज्जेज्ज वा जाव
पयावेज्ज वा ।

३५४. से भिक्खू वा २ जाव पविट्ठे समाणे से ज्ञं पुण जाणेज्जा गोणं १०
वियालं पंडिपहे पेहाए, महिसं वियालं पंडिपहे पेहाए, एवं मणुस्सं आसं हत्थि
सीहं वग्गं विगं दीवियं अच्छं तरच्छं परिसरं सियालं बिरालं सुणयं कोलसुणयं
कोकंतियं चित्ताचेल्लडयं वियालं पंडिपहे पेहाए सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा,
णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

कोलियपुडगं अफुडिय संताणगो, तस्सेव फुडियस्स गमणकाले संकमणं भण्णति । अहवा
संताणगसंकमणं पिपीलिका-मक्कोडगादीण भण्णति ।” इति निशीथचूर्णो त्रयोदशोद्देशके पृ०
३७६-७७ ॥

१. दारुवे खे० जै० सं० इ० । दारुणे खं० ॥ २. संताणाए खे० जै० । ससंताणाए खं० ।
“यावत् ससन्तानके” शी० ॥ ३. अत्रेदं बोध्यम्—णो अणंतरहियाए पुढवीए इत्यादौ
‘णो’शब्दस्य उपात्तत्वात् पुनरत्र ‘णो’शब्दोपादानं निरर्थकं भाति, संलिहेज्ज वा इत्यादावपि
‘णो’पदं क्वचिदपि न दृश्यते, अतः ‘णो’पदं मूले लेखकप्रमादेनायातमिति स्पष्टं प्रतीयते ।
एवमग्रेऽपि । अतः संताणए आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा इति पाठः समीचीनः प्रतीयते ।
दृश्यतां टि० १, सू० ३७१, ५७५, ६१२, ६५३ ॥ ४. णो नास्ति खं० ला० ॥ ५. निलि०
सं० । णिल्लिहेज्ज वा नास्ति हे २. इ० । “न संलिखेत् [न विलिखेत्—मु०] नोद्वर्तनादिनो-
द्वलेत्” शी० ॥ ६. पाया० खे० जै० खं० ॥ ७. तणं वा नास्ति सं० ॥ ८. तुलना—दशवै०
५।१।१२। “मणुस्सं(स्स प्र०)विआलो णाम गहिल्लमत्तओ, गहिल्लओ रणपिसाइयागहितो वा,
सेसा गोणादि मारगा अलक्कइता वा” चू० । अग्रे तृतीयाध्ययने तृतीयोद्देशेऽपि ‘मणुस्सवियाल’-
पदं चूर्णो प्रथमं दृश्यते । अतो ‘गोणं वियालं’ इत्यस्य स्थाने ‘मणुस्सं वियालं’ इति पदं
चूर्णनुसारेणाद्यं पदं भाति ॥ ९. पडिप्पहं खं० ला० इ० हे १, २ । “पन्थानं प्रति प्रतिपथं
(यः—शीखं० २ विना), तस्मिन् स्थितम्” शी० ॥ १०. पडिपहं इ० ॥ ११. मा० हे १, २, ३.
इ० ॥ १२. वगं खे० जै० हे १, २ । वेगं खं० हे ३ । “वगं ति वृक्कम्” शीजै० शीखं० १ ॥
१३. चिल्ल० सं० विना । “चित्ताचेल्लडयं ति आरण्यको जीवविशेषः, तमिति” शी० । दृश्यतां
सू० ५१५ ॥

३५५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे अंतरा से ओवाए वा खाणुं वा कंटए वा घसी वा भिलुगा वा विसमे वा विज्जले वा परियावज्जेजा । सति परक्कमे संजयामेव [परक्कमेजा], णो उज्जुयं गच्छेजा ।

३५६. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलस्स दुवारवाहं कंटगवोंदियाए पडि-
५ पिहितं पेहाए तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्णविय अपडिलेहिय अप्पमज्जिय णो अवंगुणेज्ज वा पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा । तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्ण-
विय पडिलेहिय पमज्जिय ततो संजयामेव अवंगुणेज्ज वा पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा ।

३५७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्ञं पुण जाणेज्जा, समणं वा माहणं वा गामपिंडोलं वा अतिहिं वा पुव्वपविट्ठं पेहाए णो तेसिं संलोए
१० सपडिदुवारे चिट्ठेजा ।

* केवली वूया-आयाणमेतं । पुरा पेहा एतस्सट्ठाए परो असणं वा ४ आहट्टु दलएजा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा एस पतिण्णा, एस हेतू, एस उवएसे-जं णो तेसिं संलोए सपडिदुवारे चिट्ठिजा ।*

से त्त्मादाए एगंतमवक्कमेजा, २ [त्ता] अणावायमसंलोए चिट्ठेजा । से से
१५ परो अणावातमसंलोए चिट्ठमाणस्स असणं वा ४ आहट्टु दलएजा, से सेवं वदेजा—आउसंतो समणा ! इमे मे असणे वा ४ सव्वजणाए णिसट्ठे, तं भुंजह वं णं परिभाएह वं णं । तं चेगतिओ पडिगाहेत्ता तुसिणीओ उवेहेजा—अवियाइं एयं ममामेव सिया । माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेजा ।

१. उवाए इ० । उवाओ खे० जै० हे १, २ । उववाओ हे ३ । “खुड्जाइ खा(उवा ?)यंति अस्मिन्निति उवात्” चू० । “अवपातो गर्तः” शी० । तुलना-दशवै० ५।१।४। “अहो पतणं ओवावो खट्ठा-कूव-झिरिंडाती” दश० चू० ५।१।४॥ २. “दुवारवाहा अग्गदारं” चू० । “दुवारवाहं ति द्वारभागः तम्” शी० । दृश्यता सू० ३६० ॥ ३. अणुण्णविय खे० जै० ॥ ४. अवगुं हे १ सं० ॥ ५. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं० हे १, २, ३. इ० ला० शी० । चूणो तु व्याख्यातोऽयं पाठः ॥ ६. दृश्यता सू० ३९१ ॥ ७. पुव्वोवति(इ सं०)ट्ठं चू० विना । दृश्यता सू० ३६३ टि० १३ । “पुव्वो[व]दिट्ठा ए[स] पइण्णा प्रतिज्ञा हेतुरूपदेशः भगवता(तो) जं णो संलोए” चू० ॥ ८. से य से वं खे० जैमू० खं० । से य(यं हे १, २, ३) वं इ० ला० हे १, २, ३ । सेवं वं जैसं० । “प्रयच्छंथैतद् ब्रूयात्” शी० ॥ ९. णिसिट्ठे खे० जै० ॥ १०, १२. व नास्ति सं० । वा जै० ॥ ११. परियाभाएध खे० जै० । परि(डि सं०)-याभाएह खं० सं० ॥ १३. एवं खं० सं० विना । “ममैवायमेकस्य दत्तः, अपि चायमल्पत्वाद् ममैवैकस्य स्यात्” शी० ॥ १४. मममेव इ० खे० सं० विना ॥ १५. एवं माइट्ठाणं हे १, २, ३. ला० जि० । “एवं च मातृस्थानं सस्पृशेत्” शी० ॥

से तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, २ [त्ता] से पुव्वामेव आलोएज्जा आउसंतो समणा । इमे भे असणे वा ४ सव्वजणाए णिसद्धे, तं भुंजह वं णं परियाभाएह व णं । से णंमेवं वदंतं परो वदेज्जा-आउसंतो समणा । तुमं चेव णं परिभाएहि । से तत्थ परिभाएमाणे णो अप्पणो खद्धं २ ङायं २ ऊंसढं २ रसियं २ मणुण्णं २ णिद्धं २ लुक्खं २ । से तत्थ अमुच्छित्ते अगिद्धे अगद्धिए ५ अणज्झोववण्णे बहुसंममेव परिभाएज्जा ।

से णं परिभाएमाणं परो वदेज्जा-आउसंतो समणा ! मा णं तुमं परिभाएहि, सव्वे वेगतिया भोक्खामो वा पाहामो वा । से तत्थ भुंजमाणे णो अप्पणो खद्धं खद्धं जाव लुक्खं । से तत्थ अमुच्छिए ४ बहुसममेव भुंजेज्ज वा पाँएज्ज वा ।

से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, समणं वा माहणं वा १० गामपिंडोलगं वा अतिहिं वा पुव्वपविट्ठं पेहाए णो ते उवातिकम्म पविसेज्ज वा ओभासेज्ज वा । से तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्ता] अणावायमसंलोए चिट्ठेज्जा । अह पुणेवं जाणेज्जा पडिसेहिए व दिण्णे वा, तओ तम्मि णिवट्ठिते संजयामेव पविसेज्ज वा ओभासेज्ज वा ।

३५८. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

१५

॥ ११ पिण्डैषणाध्ययनस्य पञ्चमः ॥

[छट्ठो उद्देसओ]

३५९. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा, रसेसिणो बहवे पाणा घासेसणाए संथडे संणिवतिए पेहाए, तंजहा-कुक्कुडज्जातिं वा

१. इदं 'व णं' नास्ति हे १, २, ३. इ० ला० । वा णं सं०, एवमग्रऽपि ॥ २. णामेवं सं० । णेवं सं० खेसं० विना । "से अथैनं साधुमेवं ब्रुवाणं कश्चिच्छ्रमणादिरेवं ब्रूयात्" शी० ॥ ३. ऊसढं खे० जै० इ० । "ऊसढं ति उच्छित्तं वर्णादिगुणोपेतम्" शी० । तुलना-दशवै० ५।२।२५ ॥ ४. सम एव खै० जै० ॥ ५. परियाभाएज्जा । से णं परियाभा० खै० जै० । परिभाएज्जा से णं पभा० इ० ॥ ६. वेगओ ठिया भोक्खामो हे २ । "एकत्र व्यवस्थिता वयम्" शी० । "एकत्र स्थिता वयम्" शीखं० १ ॥ ७. पीइज्ज जैसं० । पिण्ण हे १, २, ३. ला० ॥ ८. से यमा० खै० जै० सं० ॥ ९. खं० विना-णियट्ठिते खै० जै० सं० ला १ । नियत्तिए तओ संजया हे १, २, ३. इ० । तुलना-दशवै० ५।२।१३ । "ततस्तस्मिन् निवृत्ते" गृहानिर्गते सति ततः संयतः एव प्रविशेदवभाषेत वेति" शी० ॥ १०. एवं हे १, २, ३ । "एवं च तस्य" शी० । "एवं खलु" चू० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ११. प्रथमस्य पञ्चमोद्देशकः समाप्तः हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १२ जातीयं चू० ॥

सूरजातियं वा, अग्गपिंडंसी वा वायसा संथडा संणिवतिया पेहाए, सति परक्कमे संजया णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

३६०. से भिक्खू वा २ जाव समाणे णो गाहावतिकुलस्स दुवारसोहं अवलंबिय २ चिट्ठेज्जा, णो गाहावतिकुलस्स दगच्छड्डणमेत्तए चिट्ठेज्जा, णो गाहा-
 ५ वतिकुलस्स चंदणिउयए चिट्ठेज्जा, णो गाहावतिकुलस्स अंसिणाणस्स वा वच्चस्स वा संलोए संपडिदुवारे चिट्ठेज्जा, णो गाहावतिकुलस्स आलोयं वा थिग्गलं वा संधिं वा दग्गभवणं वा बाहाओ पगिज्झिय २ अंगुलियाए वा उद्दिसिय २ ओणमिय २ उण्णमिय २ णिज्झाएज्जा । णो गाहावतिं अंगुलियाए उद्दिसिय २ जाएज्जा, णो गाहावतिं अंगुलियाए चालिय २ जाएज्जा, णो गाहावतिं अंगुलियाए
 १० तज्जिय २ जाएज्जा, णो गाहावतिं अंगुलियाए उक्खुलंपिय २ जाएज्जा, णो गाहावतिं वंदिय २ जाएज्जा, 'णो व णं फरुसं वदेज्जा ।

- अह तत्थ 'किंचि भुंजमाणं पेहाए' तंजहा-गाहावतिं वा जाव कम्मकरिं वा से पुव्वामेव आलोएज्जा-आउंसो ति वा भइणी ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं भोयणजातं ? से सेवं वदंतस्स परो हत्थं वा मत्तं वा दव्विं वा भायणं
 १५ वा सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पथोएज्ज वा । से पुव्वामेव आलोएज्जा-आउंसो ति वा भगिणी ति वा मा एतं तुमं हत्थं वा मत्तं

१. संजए सू० । यद्यपि संजयामेव परक्कमेज्जा इति पाठः पूर्वापरसूत्रेषु दृश्यते, [दृश्यता सू० ३५३, ३५४, ३५५], तथापि अत्र शी० मध्ये "सति पराक्कमे-अन्यस्मिन् मार्गान्तरे 'संयतः' सम्यगुपयुक्तः संयतामन्त्रणं वा, ऋजुः तदभिमुखं न गच्छेत्" इति वृत्तिदर्शनात् संजया इति पाठोऽत्र मूले आहत इति ध्येयम् ॥ २. 'वाहं खं० । "दुवारबाधा दुवारपिंडो" चू० खं० । चूर्णनुसारेण पूर्वापरानुसन्धानेन च दुवारबाहं इति पाठोऽत्र शोभनो भाति । दृश्यतां सू० ३५६ । "द्वारशाखाम्" शी० ॥ ३. "अवलंबणं अवत्थंभणं काएण वा हत्थेण वा दुव्वल-कुट्टि उद्देहिपक्खहिते । फलहितं फलिहो चेव, दारं उत्तरंतरो, कवाडं(ड ?) तोरणेसु एते चेव दोसा । दगच्छड्डणं जत्थ पाणिं छड्डिज्जति । चंदणिउदगं जहिं उच्चिट्ठभायणादी धुव्वंति ।" चू० । चूर्णनुसारेणात्र सूत्रे कश्चित् पाठभेदः प्रतिभाति ॥ ४. सिणाणस्स जैसं० हेसं० २ । "आ(अ)सिणाणं जहिं प्हायंति" चू० । "तथा स्नान-वर्चःसंलोके तत्प्रतिद्वारे वा न तिष्ठेत्" शी० । तुलना-दशवै० ५।१।२५ ॥ ५. संप० खे० जै० ॥ ६. तुलना-दशवै० ५।१।१५ ॥ ७. वा नास्ति हे २. इ० ॥ ८. 'ए वा उ' खं० ॥ ९. उक्खुलंपिय सं० । उक्खलंपिय खं० । "सव्वा(द्वा ?) तीहि उक्खुलुंठंति (उक्खुलुंठंति ?) चुळेहि" चू० । "तथा कण्डयनं कृत्वा" शी० ॥ १०. नो वयणं जैसं० हे २. खं० । नो चेव णं इ० । "नैव तं गृहपतिं परपं वदेत्" शी० । तुलना-दशवै० ५।२।२९ ॥ ११. किंचि चू० ॥ १२. तंजहा नास्ति हे १, २ ॥ १३. 'सो त्ति वा भइणि त्ति वा खे० जै० । 'सो त्ति वा भइणीति वा खं० ॥ १४. सो त्ति(ति इ०) वा भगिणी [त्ति खं० हे ३] वा खं० हे १, २, ३. इ० ॥

दव्विं वा भायणं वा सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेहि वा
वा पधोवाहि वा, अभिकंखसि मे दातुं एमेव दलयाहि ।

से सेवं वदंतस्स परो हत्थं वा ४ सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण
वा उच्छोलेत्ता पधोइत्ता आहट्ठु दलएज्जा । तहप्पगारेणं पुरोकम्मकतेणं हत्थेण
वा ४ असणं वा ४ अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेज्जा । ५

अह पुणेवं जाणेज्जा णो पुरेकम्मकतेणं, उदउल्लेणं । तहप्पगारेणं उदउल्लेण
हत्थेण वा ४ असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—णो उदउल्लेण, ससणिद्धेण । *सेसं तं चेव ।

एवं ससरक्खे मट्ठिया ऊसे हरियाले हिंगुलुएँ मणोसिला अंजणे लोणे गेरुय
वणिणय सेडिय सोरडिय पिट्ठ कुक्कुस उक्कुड अंसंसडेण । १०

अह पुणेवं जाणेज्जा — णो असंसडे, संसडे । तहप्पगारेण संसडेण हत्थेण वा
४ असणं वा ४ फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

◁ अह पुण एवं जाणेज्जा—असंसडे, संसडे । तहप्पगारेण संसडेण हत्थेण
वा ४ असणं वा ४ फासुयं जाव पडिगाहेज्जा । ▷

१. भायणं वा नास्ति खे० जैमू० सं० खं० ॥ २. पधोएहि इ० हे २ ॥ ३. एवमेव हे १, २.
जै० सं० इ० विना ॥ ४. पुण एव हे १, २, ३. जै० इ० ॥ ५. पुण एवं खे० सं० खं० हे १
विना ॥ * से सेवं चेव खं० ॥ ६. ससरक्खे उदउल्ले ससणिद्धे मट्ठिया संमू० खेमू० जै० खं०
हे १, २, ३। प्रागेव उदउल्ले ससणिद्धे इति पदद्वयस्य व्याख्यातत्वादत्रातिदेशो नावश्यकः,
वृत्तावपि रजोऽनन्तरं मृत्तिकाया एव निर्देशः। अतः ‘उदउल्ले ससणिद्धे’ इति पदद्वयरहितः
खेसं० संसं० इ० पाठः शोभनः प्रतीयते इति स मूलेऽस्माभिः स्थापित इति ध्येयम्। दृश्यतां
निशी० चू० गा० १४६-८; १८४८-९। विस्तरेण जिज्ञासुभिर्दशवैकालिकसूत्रस्य पञ्चमे
पिण्डैषणाध्ययने पञ्चमे उद्देशके ३२ तः ५१ गाथाः सटिप्पणा विलोकनीयाः ॥ ७. °लए हे
१, ३. इ० ॥ ८. कुक्कुस उक्कुड° खे० । कु सकए य उक्कुड° हे १, २. जै० इ० ला० ।
कुक्कुसुकुड° सं० हे ३ ॥ ९. ँ° नास्ति खं० इ० विना ॥ १०. पुण एवं हे १, २, ३ ॥
११. फासुयं वा जाव खे० जैमू० सं० खं० ॥ १२. ◁ ▷ एतच्चिह्नान्तर्गतमिदं सूत्रं हे १.
जि० ला० १ विनाऽन्यत्र न दृश्यते तथापि शी०वृत्तौ कासुचित् प्रतिषु व्याख्यानं दृष्ट्वा
तदनुसारेणास्माभिर्मूले स्थापितमिति विभावनीयम्, शी०वृत्तौ हि कासुचित् प्रतिषु एवं
दृश्यते—“अहेत्यादि। अथ पुनरसौ भिक्षुरेवं जानीयात्, तद्यथा—उदकादिनाऽसंसृष्टो हस्तादिस्ततो
गृहीयात्, यदिवा तथाप्रकारेण दातव्यद्रव्यजातीयेन संसृष्टो हस्तादिस्तेन तथाप्रकारेण हस्तादिना
वीथ्यमानमाहारादिकं प्रासुकमेवणीयमिति कृत्वा प्रतिगृहीयादिति” शी० । शीखं० १ मध्ये तु
समग्रोऽप्ययं पाठो न दृश्यत इति ध्येय ॥ १३. संसडे नास्ति हे १. जि० ॥

३६१. से भिक्खू वा २ [जाव समाणे] से जं पुण जाणेज्जा-पिहुयं वा बहुरयं वा जाव चाउलपलंबं वा अस्संजए भिक्खुपडियाए चित्तमंताए सिलाए जाव मक्कडासंताणाए कोट्टिसु वा कोट्टेति वा कोट्टिस्संति वा उप्फणिसु वा ३ । तहप्पगारं पिहुयं वा जाव चाउलपलंबं वा अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५ ३६२. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा-विलं वा लोणं उब्भियं वा लोणं अस्संजए भिक्खुपडियाए चित्तमंताए सिलाए जाव संताणाए भिंदिसु वा भिंदंति वा भिंदिस्संति वा रुंचिसु वा ३, विलं वा लोणं उब्भियं वा लोणं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३६३. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा-असणं वा ४ १० अगणिणिक्खित्तं, तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेतं । अस्संजए भिक्खुपडियाए उस्सिचमाणे वा 'निस्सिचमाणे वा आमज्जमाणे वा पमज्जमाणे वा उतारेमाणे वा उयत्तमाणे अगणिजीवे हिंसेज्जा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा एस पतिण्णा, एस हेतू, एस कारणं, एसुवदेसे-जं तहप्पगारं असणं वा ४ अगणिणिक्खित्तं अफासुयं १५ अणेसणिज्जं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३६४. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

॥ ११पिण्डैपणाध्ययनस्य षष्ठोद्देशकः समाप्तः ॥

१. जाव समाणे जि० विना नास्ति । “स मिष्ठुर्मिक्षार्थं गृहपतिकुलं प्रविष्टः सन्” शी० ॥
 २. मक्कडा नास्ति हे १ ॥ ३. ०णए जै० हे २ विना । “चित्तमत्यां शिलायां यावद् मर्कटसन्तानोपेतायाम्” शी० । दृश्यता सू० ३६२ ॥ ४. कोट्टिसु हे १, २. जै० चू० ॥
 ५. हे १. इ० विना-उफु० सं० खं० । उफु० खे० हे २, ३. ला० । उप्फि० जै० । अत्र ‘उप्फणिसु वा ३’ इत्यस्य ‘उप्फणिसु वा उप्फणंति वा उप्फणिस्संति वा’ इत्यर्थो ज्ञेयः ॥ ६. पिहुं वा खं० हे १, २. इ० । पिहुं वा खे० जै० ॥ ७. अफ्फा० खे० जै० ॥
 ८. ०णए खं० इ० । “पूर्वोक्तविशेषणविशिष्टाया शिलायाम्” शी० । दृश्यता सू० ३६१ ॥
 ९. रुंचिसु खे० जैमू० स० खं० । “रुचति वा” चू० । “रुंचिसु व ति पिष्ठवन्तः” शी० । अत्र ‘रुंचिसु वा ३’ इत्यस्य ‘रुंचिसु वा रुचंति वा रुचिस्संति वा’ इत्यर्थो ज्ञेयः ॥
 १०. निस्सिच० हे १, ३. इ० चू० । “निस्सिचति तहिं अण्णं छुमति” चू० ॥ ११. ओतारे० सं० जै० । “उयत्त० उतारेमाणे वा अगणिविराहणा” चू० । “तथाऽवतारयन्, तथा प्र(परि शीखं० २, अप मु०)वर्तयन् तिरश्चीनं कुर्वन्” शी० ॥ १२. उयत्ते० हे १, २, ३ जै० इ० ला० । उत्तरमाणे खं० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १३. एस कारणं नास्ति खे० स० । तुलना सू० ३५७ ॥ १४. अफ्फा० खे० जै० ॥ १५. एवं खं० हे १, २, ३. इ० । दृश्यता सू० ३३४ ॥
 १६. प्रथमस्य षष्ठो० हे १, २, ३. इ० ॥

[सत्तमो उद्देसओ]

३६५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा-असणं वा ४ खंधंसि वा थंभंसि वा मंचंसि वा मालंसि वा पासादंसि वा हम्मियतलंसि वा अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि अंतलिकखजायंसि उवणिक्खित्ते सिया । तहप्पगारं मालोहडं असणं वा ४ अफासुयं णो पडिगाहेज्जा ।

केवली ब्रूया-आयाणमेतं । अस्संजए भिक्खुपडियाए पीढं वा फलगं वा णिस्सेणिं वा उदूहलं वा अवहट्ठु उस्सवियं द्रुहेज्जा । से तत्थ द्रुहमाणे पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा । से तत्थ पयलमाणे वा पवडमाणे वा हत्थं वा पादं वा बाहुं वा ऊरुं वा उदरं वा सीसं वा अण्णतरं वा कायंसि इंदियजायं लूसेज्ज वा, पाणाणि वा ४ अभिहणेज्ज वा, वत्तेज्ज वा, लेसेज्ज वा, संघसेज्ज वा, संघट्टेज्ज वा, परियावेज्ज वा, किलामेज्ज वा, [उद्देवेज्ज वा ?] ठाणाओ ठाणं संकामेज्ज वा, [जीवियाओ ववरोवेज्ज वा ?] । तं तहप्पगारं मालोहडं असणं वा ४ लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३६६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा - असणं वा ४

१. खंभंसि वा सं० । थंभंसि वा नास्ति इ० । “खंधो पागारओ अहवा खंधो, सो तज्जातो अतज्जातो वा, अ(त)ज्जातो अडवीए गोउलादिस्स उवनिक्खित्तं होज्ज, अतज्जातो घरे चेव पाहाणखंधो वा, तज्जातो गिरिणगरे, अतज्जातोऽन्यत्र” चू० । “स्कन्धे अर्धप्राकारे स्तम्भे वा शैलदारुमयादौ, तथा मञ्चके माले वा” शी० । चूर्ण्यद्यनुसारेण असणं वा ४ खंधंसि वा मंचंसि वा इत्यपि पाठः स्यादिति विभावनीयम् । दृश्यतां सू० ४१९ । निशीथेऽपि द्रष्टव्यम् १३।११ ॥
 २. वा फलिहंसि वा मंचंसि हे २, ३. इ० ॥ ३. रंसि वा अं० खं० ॥ ४. वा जाव अ० खे० जै० ॥ ५. भिक्खू हे ३ विना । तुलना-दशवै० ५।१।९८ ॥ ६. आहट्ठु हे २ शी० । “आहत्थ ऊर्ध्वं व्यवस्थाप्यारोहेत्” शी० । “अवहट्ठु अण्णतो णिण्हत्ता अण्णहि ठवेति । उस्सविय उड्डुं ठवित्तं” चू० ॥ ७. सं० जैमू० विना ०य द्रुहेज्जा खे० । ०य द्रुहेज्जा खं० । ०य आरुहेज्जा जैसं० । ०य रुहेज्जा हे १ । ०य करेज्जा हे २ । ०य दुरुहेज्जा हे ३ । ०य दुरुहेज्ज वा इ० ॥ ८. सं० जै० विना-द्रुरुहमाणे खे० । दुरुहमाणे अन्यत्र ॥ ९. पयडेज्ज खे० जै० ॥ १०. वा बाहुं वा पायं वा सं० ॥ ११ बाहं खे० जै० हे ३ ला १ ॥ १२. वा नास्ति हे १, २, ३. इ० ॥ १३. ‘वित्तासिज्ज वा’ पाठः संटि० । वित्तसेज्ज हे २ शी० । वत्तासेज्ज खेसं० । “अभिहया वत्तिया लेसिया संघाइया संघट्टिया परियाविया किलामिया उद्देविया ठाणाओ ठाणं संकामिया जीवियाओ ववरोविया” इति आवश्यकं ईर्यापथिकीसूत्रे ॥ १४. संघासेज्ज वा हे २, ३ ॥ १५. ठाणाओ [वा खं०] ठाणं संकामेज्ज, तं तह० सं० खं० । ठाणाओ वा ठाणं संकामेज्ज । जं तह० खे० । ठाणाओ ठाणं संकामेज्ज वा । जं तह० जै० इ० ॥ १६. दृश्यता सू० ४१९ ॥

कोट्टिगातो वा कोलेजातो वा अस्संजए भिक्खुपडियाए उक्कुजिय अवउजिय ओहरिय आहट्टु दलएजा । तहप्पगारं असणं वा ४ मालोहडं ति णच्चा लभे संते णो पडिगाहेजा ।

३६७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा असणं वा ४ मट्ठिओलितं । तहप्पगारं असणं वा ४ जाव लभे संते णो पडिगाहेजा ।

केवली बूया-आयाणमेयं । अस्संजए भिक्खुपडियाए मट्ठिओलितं असणं वा उब्भिंदमाणे पुँढवीकायं समारंभेजा, तह तेउ-वाउ-वणस्सति-तसकायं समारंभेजा, पुणरवि ओलिंपमाणे पच्छाकम्मं कैरेजा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठो ४ जं तहप्पगारं मट्ठिओलितं असणं वा ४ अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेजा ।

३६८. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा असणं वा ४ पुढविकायपतिट्ठितं । तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

१. कुट्टिगाओ स० । कोट्टितातो खे० जै० खं० । कोट्टियाओ अन्यत्र । “कोट्टिगा [कोट्टिगा] एव” चू० । “कोट्टिकातः मृण्मयकुशलसंस्थानायाः” शी० ॥ २. “कोलेजाओ वंसमओ उवरि संकुओ मूडिगहो भूमीए वा खणित्तु भूमीघरगं उवरि संकडं हेट्ठा विच्छिण्णं अरिगणा दहिता कज्जति, ताहिं सुचिरं पि गोहूमादी धण्णं अच्छति” चू० । “कोलेजाओ ति अधोवृत्तखाताकारात्” शी० ॥ ३. उकुजिय खं० विना । उकुजिय सं० । ओकुजिया इ० । उकुजिया अवउजिया ओहरिया खे० जै० । “कुंथा कुंजिगा, उक्क(कु-प्र०)जिय अवकुजिय अवकुजिय ओहरिय उ(ओ-प्र०)तारिय” चू० । “कोट्टिकात उकुजिय ति ऊर्ध्वकायमुन्नम्य ततः कुब्जीभूय, तथा कोलेजाओ अवउजिय ति अधोऽवनम्य, तथा ओहरिय ति तिरश्चीनो भूत्वाऽऽहारमाहृत्य दद्यात्” शी० । “पुरिसपमाणा हीणाहिया वा वि चिक्खलमयी कोट्टिया भवति । कोलेजो नाम धंसमओ कडवलो सट्ठई वि भण्णति, अन्ने भण्णति उट्टिया । उवरिहुत्तकरणं उक्कजित्त, उद्धाए तिरियहुत्तकरणं अवकुजिया वा, ओहरिय ति पेडियमादिसु आरुभिजं ओतारेति । अहवा उच्चं कुज्जा उक्कजिया दंडायतं तद्वद् गृह्णाति, कायं कुज्जं कृत्वा गृह्णाति, ओणमिय इत्यर्थः” इति निशीथचूर्णो सप्तदशोद्देशके ॥ ४. ओ(ऽधो)मालोहडं हे १, २. इ० ला० । मालोहडं ति णच्चा नास्ति खे० जै० सं० खं० । “अधोमालाहृतमिति मत्वा” इति शी०मध्ये वृत्तिकृता व्याख्यातत्वात्तु मूलेऽस्माभिः स्थापितमिति ध्येयम् ॥ ५. वा ४ मट्ठिओलितं जाव हे १, २, ३. इ० ॥ ६. पुढविकायं खे० जै० । पुढविकायं हे २, ३. इ० ॥ ७. तह नास्ति खे० जै० सं० । आहट्टु दलएजा तह तेउ खं० । “तथा तेजो वायु-वनस्पति-त्रसकायं समारमेत” शी० ॥ ८. तेउवाज्जं खे० जै० ॥ ९. उलिप्पं हे १, ३. चू० । ओलिप्पं हे २. इ० ॥ १०. कुज्जा हे १ ॥ ११. द्ययतां सू० ३५७, ३६३ ॥ १२. तं तह जै० । तं जह खे० । जाव तं तह हे १ ॥ १३. मट्ठियोवलितं खे० जै० ॥ १४. तहप्पगारं नास्ति खे० जै० सं० इ० ॥

से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ आउकायपतिट्ठितं तहं चेव । एवं अगणिकायपतिट्ठितं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा । केवली बूया-आयाणमेयं । अस्संजए भिक्खुपडियाए अगणिं उस्सिक्किय णिस्सिक्किय ओहरिय आहट्टु दलएज्जा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जाव णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा-असणं वा ४ अब्बुसिणं ५ अस्संजए भिक्खुपडियाए सूवेण वा विहुवणेण तालियंटेण वा पत्तेण वा साहाए वा साहाभंगेण वा पेहुणेण वा पेहुणहत्थेण वा चेलेण वा चेलकण्णेण वा हत्थेण वा मुहेण वा फुमेज्ज वा वीएज्जा वा । से पुव्वामेव आलोएज्जा-आउंसो त्ति वा भगिणि त्ति वा मा एतं तुमं असणं वा ४ अब्बुसिणं सूवेण वा जाव फुमाहि वा वीयाहि वा, अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि । से सेवं वदंतस्स परो १० सूवेण वा जाव वीइत्ता आहट्टु दलएज्जा, तहप्पगारं असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

से भिक्खू वा २ समाणे से जं पुण जाणेज्जा वणस्सतिकायपतिट्ठितं । तह-प्पगारं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा वणस्सतिकायपतिट्ठितं अफासुयं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा । एवं तसकाए वि ।

१५

३६९. से भिक्खू वा जाव समाणे से जं पुण पाणगजायं जाणेज्जा, तं-जहा-उस्सेइमं वा 'संसेइमं वा चाउलोदगं वा अण्णतरं वा तहप्पगारं पाणगजातं अधुणाधोतं अणंबिलं अब्बोक्कंतं अपरिणतं अविद्धत्थं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा । अह पुणेवं जाणेज्जा चिराधोतं अंबिलं वक्कंतं परिणतं विद्धत्थं फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

२०

१. जाव समाणे नास्ति हे ३ विना ॥ २. तह नास्ति खे० सं० जैमू० खं० ॥ ३. 'पहट्ठियं जाव णो हे १, २, ३ जि० ॥ ४. अत्र प्रतिष्ठीदृशाः पाठाः-उस्सिक्किया णिस्सिक्किया हे १, २, ३ । उस्सिक्किय णिस्सिक्किय खे० जै० सं० । उस्संक्किय णिस्सिक्किय खं० । उस्सिक्किय णिस्सिक्किय इ० । "ओस(उस्स शीखं० २)क्किय त्ति प्रज्वालय, तथा ओहरिय त्ति..... अपवृत्त्य(उपहृत्य-शीखं० २)" शी० । "उस्सिक्किय णिव्वविय, ओहरिय उत्तारेतु" चू० । अत्रैदं ध्येयम्-णिस्सिक्किया इति वृत्तौ चूर्णौ वा न दृश्यते । दृश्यतां दशवै० ५।१।७८-९४ ॥ ५. 'सिणं वा अस्संजए खे० जै० ॥ ६. सूपेण खं० । सुपेण हे, १, २, ३. इ० ला० एवमग्रेऽपि । "सूपेण वा" शी० । "सूवं सुपं, विधुवणं वीयणओ" चू० ॥ ७. 'हत्थएण खे० ॥ ८. फू० हे ३. इ० । एवमग्रेऽपि । फूमिज्जा शीखं० ॥ ९. 'सो त्ति भइणीति खे० जै० विना ॥ १०. एवं हे १, २. इ० । "मैवं कथाः" शी० ॥ ११. तुलना-दशवै० ५।१।१०६ ॥ १२. अब्बोक्कंतं इ० । "अव्वक्कंतं सचेयणं" चू० ॥ १३. पुण एवं खे० जै० खं० विना ॥

३७०. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पाणगजातं जाणेज्जा, तंजहा—तिलोदगं वा तुसोदगं वा जवोदगं वा आयामं वा सोवीरं वा सुद्ध-
वियडं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पाणगजातं पुव्वामेव आलोएज्जा—आउंसो
५ त्ति वा भगिणि त्ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं पाणगजातं ? से सेवं वंदंतं परो
वदेज्जा—आउसंतो समणा ! तुमं चेवेदं पाणगजातं पडिग्गहेण वा उस्सिंचियाणं
ओयत्तियाणं गिण्हाहि । तहप्पगारं पाणगजातं सयं वा गेण्हेज्जा, परो वा से देज्जा,
फासुयं लभे संते पडिगाहेज्जा ।

३७१. से भिक्खू वा जाव समाणे से जं पुण पाणगं जाणेज्जा—अणंत-
रहिताए पुढवीए जाव संताणए उद्धट्टु उद्धट्टु निक्खित्ते सिया । अस्संजते
१० भिक्खुपडियाए उदउल्लेण वा ससणिद्धेण वा सकसाएण वा मत्तेण वा
सीतोदण वा संभोएत्ता आहट्टु दलएज्जा । तहप्पगारं पाणगजायं अफासुयं
लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७२. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामग्गियं ।

॥ पिण्डैषणाध्ययनस्य सप्तम उद्देशकः समाप्तः ॥

१५

[अट्ठमो उद्देशो]

३७३. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पाणगजातं जाणेज्जा, तं-
जहा—अंवपाणगं वा अंवाडगपाणगं वा कविट्ठपाणगं वा मातुलंगपाणगं वा
मुदियापाणगं वा दांलिमपाणगं वा खज्जरपाणगं वा णालिएरपाणगं वा करीरपाणगं
वा कोलपाणगं वा आमलगपाणगं वा चिंचापाणगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं
२० पाणगजातं सअड्डियं सकणुयं सवीयगं अस्संजए भिक्खुपडियाए छव्वेण वा दूसेण

१. °सो त्ति वा भगिणी त्ति वा खे० जै० विना ॥ २. वदंतस्स इ० ॥ ३. उस्सिं खे० जै० ।
उस्सिंचियाणं उवत्तिं इ० । तुलना—दशवै० ५।१।८८, ९२ ॥ ४. सयं वा णं ने० हे २, ३. इ० ॥
५. ओहट्टु निक्खित्ते हे २ । उहट्टु २ निक्खित्ते हे ३ ॥ ६. वा नास्ति खे० इ० । “मात्रेण
भाजनेन शीतोदकेन वा संभोएत्ता मिश्रयित्वा” शी० ॥ ७. एवं चू० । “एतत् तस्य भिक्षो-
भिक्षुण्या वा सामग्र्यम्” शी० । दृश्यता सू० ३३४ ॥ ८. “अंवपाणगं वेत्यादि” शी० ॥
९. मातुलंगं खं० हे १, २. चू० । मातुलिं० स० इ० । तुलना—दशवै० ५।२।२३ ॥
१०. दालिमपाणगं वा नास्ति स० ॥ ११. आमलगपाणगं हे १, २, ३. स० ॥ १२. सवीयं
स० । “अनु स्तोके, छो(यो)वेण वीतेण सह साणुवीयकं” चू० । किञ्च, अग्रेऽपीदृशः
पाठोऽस्मिन्नेवोद्देशके विद्यते, सू० ३८० ॥ १३. “छव्वं छव्वगं” चू० ॥

वा वालगेण वा आवीलियाण पैरिपीलियाण परिस्संइयाण आहट्टु दलएज्जा ।
तहप्पगारं पाणगजायं अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७४. से भिक्खू वा २ जाव पँविट्ठे समाणे से आंगंतारेसु वा आरामागारेसु
वा गाहावतिकुलेसु वा परियावसहेसु वा अण्णगंधाणि वा पाणगंधाणि वा
सुरभिगंधाणि वा आघाय से तत्थ आसायपडियाए मुच्छिए गिद्धे गढिए ५
अज्झोववण्णे 'अहो गंधो, अहो गंधो' णो गंधमाघाएज्जा ।

३७५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा सांलुयं वा
विरालियं वा सासवणालियं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमगं असत्थपरिणतं
अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा पिप्पलिं वा १०
पिप्पलिचुण्णं वा मिरियं वा मिरियचुण्णं वा सिंगबेरं वा सिंगबेरचुण्णं वा,
अण्णतरं वा तहप्पगारं आमगं असत्थपरिणयं अफासुयं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पलंबजातं जाणेज्जा,
तंजहा—अंबपलंबं वा अंबाडगपलंबं वा तालपलंबं वा झिज्झिरिपलंबं वा
सुरभिपलंबं वा सल्लइपलंबं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पलंबजातं आमगं १५
असत्थपरिणतं अफासुयं अणेसणिज्जं जाव लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३७८. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण पवालजातं जाणेज्जा,
तंजहा—आसोत्थपवालं वा णंगोहपवालं वा ^१पिलंखुपवालं वा ^२णिपूरपवालं वा ^३

१. °याणं सं० । एवमत्रेऽपि ॥ २. परिबीलि° सं० ॥ ३. °स्सावियाण हे १, २ । °सावियाण
इ० । “आवीलेति एकसिं । परिपीलेति बहुसो । परिसएति गालेति” । चू० ॥ ४. पविसमाणे
इ० विना ॥ ५. “आगंतारो मग्गो, मग्गे गिहं, अहवा यत्र आगत्य आगत्यागारास्तिष्ठन्ति तं
आगंतारागारं” चू० । दृश्यता निशी० ७-७७, ८-१ । “आगंतारेसु व त्ति पत्तनाद् बहि-
र्गृहेषु” शी० ॥ ६. परियावासधेसु जै० खेमू० । परियावसधेषु खेसं० । “परिवायगादीणं
आवासो परियावसधो” चू० । “पर्यावसधेषु” शी० ॥ ७. आघाय नास्ति खे० सं० ।
“आघ्राय आघ्राय” शी० ॥ ८. आसायपडियाए नास्ति खे० जै० सं० । “आसयपडिता
घाणसुहरागो” चू० ॥ ९. “सालगं उप्पलकदगो” चू० । तुलना—दशवै० ५।२।१८ ॥
१०. अफासुयं जाव णो पडि° खे० जै० सं० खं० ॥ ११. पलंबगजायं हे २. जै० इ० ॥
१२. आसोत्थयं हे १, २. जै० । “आमोढपलासं वा, आसोढो(ढो प्र०) पिप्पलो, तेसिं पल्लवा
खजंति । नग्गोहो नाम वडो, पिलक्खू पिप्परी, णिपूरसल्लइए वि” चू० । “आसोढ त्ति
अश्वत्थ, पिलं(लिं शीखं०)खु त्ति पिप्परी, णिपूरो नन्दीवृक्षः” शी० ॥ १३. निग्गोह°
सं० । णग्गोहपलंबं खे० जैमू० ॥ १४. पिलुंख° खं० । पिलुखु° हे १. इ० । पिलक्खू° चू० ॥
१५. णीपूर° सं० चू० शी० विना ॥ १६. वा अण्ण° सं० ॥

सल्लइपवालं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं पवालजातं आमगं असत्थपरिणतं अफासुयं
अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३७९. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण सँरडुयजायं जाणेज्जा,
तंजहा—सँरडुयं वा कविट्ठसरडुयं वा दालिमसरडुयं वा बिल्लसरडुयं वा,
५ अण्णतरं वा तहप्पगारं सरडुयजातं आमं असत्थपरिणतं अफासुयं जाव णो
पडिगाहेज्जा ।

३८०. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण मँथुजातं जाणेज्जा, तं-
जहा—उंवरमँथुं वा णग्गोहमँथुं वा पिलक्खुमँथुं वा आँसोड्ढमँथुं वा, अण्णतरं वा
तहप्पगारं मँथुजातं आमयं दुरुक्कं साणुवीयं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१० ३८१. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण जाणेज्जा आंमडागं वा
पूँतिपिण्णागं वा मँथुं वा मज्जं वा सप्पिं वा खोलं वा पुराणगं, एँत्थ पाणा

१. सरडुयं सं० हे २। एवमग्रेऽपि। अत्र प्रतिष्वेवंविधाः पाठाः—सरडुयं वा कविट्ठसरडुयं
वा खेसं० जै० सं० हे २। सरडुयं वा दालिमं खं०। सरडुयजायं जाणेज्जा तं० कविट्ठसरडुयं
वा खेमू०। सरडुयं वा जाणेज्जा तंजहा—अंवरसरडुयं वा कविट्ठसरडुयं वा हे १, ३। सरडुयजायं
वा कविट्ठसरडुयं वा इ०। “पुनरपि फलविशेषमधिकृत्याह—से भिक्खू वेत्यादि सुगमम्, नवरं
सरडुअं वेति अवद्धास्थि फलम्, तदेव विशेष्यते कपित्थादिभिरिति” शी०। एवं च शी०अनुसारेण
पूर्वापरसन्दर्भतुलनया चात्र मूले पाठोऽस्माभिरुपदर्शितः। दृश्यतामग्रेतन टिप्पणम्॥ २. दृश्यता-
मुपरितने टिप्पणे ‘हे १, ३’ प्रतिस्थः पाठः, तदनुसारेण चूर्ण्यनुसारेण च अंवरसरडुयं वा
अंवाडागसरडुयं वा कविट्ठं इति पाठोऽत्र प्रतिभाति। “अंवरसरडुगं तरुणं डोहियं वा, एवं
अंवाडाग-कविट्ठ-दालिम-विल्लाण वि” चू०॥ ३. जाव नास्ति हे १, २॥ ४. मँथुं जाणेज्जा हे २॥
५. मँथु खं०। एवमग्रेऽपि॥ ६. पिलक्खं खे० जै०। पिलक्खं हे १, २, ३. इ०। “मँथु नाम
फलचूर्णं, एवं णग्गोह-पिलक्खू-असोढाणं” चू०॥ ७. आसोत्थं हे ३। आसत्थं हे १, २॥
८. जाव नास्ति हे १, २. इ०॥ ९. “आमडागं वेति आमपत्रम्” शी०। “अमडागं
पत्रं, न मृतं अमृतं, सर्जावमित्यर्थः” चू०॥ १०. पूइपण्णागं हे २. जै०। “पूतीपिण्णाओ
सरिसवखलो, अद्दवा सव्वो चेव खलो कुधितो पूतिपिण्णाओ।” चू०। “पूतिपिण्णागं ति
कुथितखलम्” शी०॥ ११. “महुं पि ससज्जति तव्वण्णेहि। एवं णवणीय-सप्पी वि”
इति चूर्णिनिर्देशात् महुं वा णवणीयं वा सप्पिं वा इति सूत्रपाठश्चूर्णिकारस्य सम्मतो
भाति॥ १२. पुराणं [वा हे ३] इ० हे १, २, ३। पुराणगं वा खं० सं० जै० हे १।
“खोलं कल्लाणं” चू०। “खोलं मयाधःकर्दम, एतानि पुराणानि न ग्राह्याणि” शी०॥
१३. ‘इत्थ पाणा अणुप्पसूया, इ० जाया, इ० संवुड्ढा, इ० अव्वुक्कंता, इ० अपरिणया’ इति
पाठो विकृतिमापद्य मु० मय्ये इत्थ पाणा अणुप्पसूयाइं जायाइं संवुड्ढाइं अव्वुक्कंताइं अपरिणया
इति द्दयते॥

अणुप्पसूता, एत्थ पाणा जाता, एत्थ पाणा संवुद्धा, एत्थ पाणा अवक्कंता, एत्थ पाणा अपरिणता, एत्थ पाणा अविद्धत्था, णो पडिगाहेज्जा ।

३८२. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा उच्चुमेरगं वा अंककरेलुयं वा णिक्खारगं वा कसेरुगं वा सिंघाडगं वा पूतिआलुगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८३. से भिक्खू वा २ [जाव समाणे] से जं पुण जाणेज्जा उप्पलं वा उप्पलणालं वा भिसं वा भिसमुणालं वा पोक्खलं वा पोक्खलत्थिभगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८४. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा अग्गबीयाणि वा मूलबीयाणि वा खंधबीयाणि वा पोरबीयाणि वा अग्गजायाणि वा मूल- १०
जायाणि वा खंधजायाणि वा पोरजायाणि वा णण्णत्थ तक्कलिमत्थएण वा तक्कलिंसीसेण वा णालिएरिमत्थएण वा खज्जूरिमत्थएण वा तालमत्थएण वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१. पाणाऽवक्कंता खं० । पाणाऽवक्कंता एत्थ पाणाऽपरिणया सं० । पाणा वक्कंता एत्थ पाणा परिणया खे० जै० । “एत्थ पाणा अणुसूता । जाता । संवृद्धा । वक्कंता जीवा, एत्थ तिसु णत्थि । परिण[या ?] । विद्धत्था । एत्थ संजमविराहणा वलीकवग्गुलेमादि दोसा” चू० । “यत्त एतेषु प्राणिनोऽनुप्रसूता जाता. संवृद्धा अव्युत्क्रान्ता अपरिणता अविध्वस्ताः” शी० ॥ २. पाणा णो विद्धत्था खे० जै० सं० ॥ ३. उच्चुमेदगं छोडियगं(ग-प्र) मज्झे मेदो” चू० । उच्चुमेरगं वेति अपनीतत्वगिष्ठगण्डिका” शी० ॥ ४. अंकरे० चू० खेमू० । “अंककरेलुअ वा इत्येवमादीन्” शी० ॥ ५. वा णिक्खा(खा सं०)रगं वा सिंघा० खे० सं० । वा कसेरुगं वा सिंघा० अन्यत्र । इदमत्र ध्येयम्—प्रतिषु यत्र णिक्खारगं अस्ति तत्र कसेरुगं न दृश्यते, यत्र कसेरुगं अस्ति तत्र णिक्खारगं न दृश्यते । चूणौ तूभयमस्ति, तथाहि—“अंकरेलुगं वा लिखरगं वा एते गोळविसए । कसेरुग-सिंघाडग कौक्केसु” चू० । अत उभयमपि संयोज्य मूले स्थापितमस्माभिः ॥ ६. गारं असत्थ० खे० जै० । गारं आमगं जाव हे १, २, ३. इ० ॥ ७. जाव समाणे नास्ति हे ३ विना ॥ ८. लविभागं संमू० खं० । लविभगं संसं० हे १, ३ । लविभगं इ० । “पोक्खरथिभगं पद्म-कन्दः” शी० । “पुक्खलत्थिभगं पुक्खरच्चिगा कच्छभओ” चू० । तुलना—“से किं तं जलरूहा ? .....पोक्खले पोक्खलत्थिभए” पण्ण० पृ० २१ पं० १० । “पुक्खलत्ताए पुक्खलत्थिभगत्ताए” सूय० २।३।५४ ॥ ९. “अण्णत्थ तक्कलिमत्थएण वा तक्कलीसीसएण वा नालिएरिमत्थएण वा खजरिज्जूमत्थएण वा । एते एगजीवा । ते छोडिता मत्थओ घेप्पति, सो लहुं चैव विद्धंसति । एते ण कप्पंति ।” चू० । “णञ्चत्थ ति नान्यस्मादग्रादेरानीयान्यत्र प्ररोहितानि किन्तु तत्रैवाग्रादौ जातानि । तथा तक्कलिमत्थएण वा, तक्कली कन्दली, ण इति वाक्यालङ्कारे, तन्मस्तकं तन्मध्यवर्ती गर्भः .....अथवा कन्दल्यादिमस्तकेन सदृशमन्यद् यच्छिन्नानन्तरमेव ध्वंसमुपयाति तत् तथाप्रकार-मन्यदामम् अशन्नपरिणतं न प्रतिगृहीयादिति” शी० ॥ १०. आमगं जाव हे १, २, ३. इ० ॥

३८५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा उच्छं वा काणं अंगारिगं संमहं वैइदूमितं वेत्तग्गं वा कंदलिउसुगं वा अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८६. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा लसुणं वा लसुणपत्तं वा लसुणणालं वा लसुणकंदं वा लसुणचोयगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणतं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

३८७. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा अंच्छियं वा कुंभिपक्कं तेंदुगं वा वेलुगं वा कासवणालियं वा, अण्णतरं वा आमं असत्थपरिणतं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१० ३८८. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा कणं वा कणं-कुंडगं वा कणपूयलिं वा चाउलं वा चाउलपिडं वा तिलं वा तिलपिडं वा

१. काणं अं हे १, २, ३. इ० । काणं वा अं स० । काणंसं वा अं खं । “काणं घुणखइयतं । अंगिरगं खइरणं । संमहं बाहिं छोडियं । वया सिताला, तेहि दूमियं, तं न सक्केयं खाइतुं” चू० । “इक्षु वा काणं ति व्याधिविशेषात् सच्छिद्रम् । तथा अंगारकितं विवर्णीभूतम् । तथा सन्मिश्रं स्फुटितत्वक् । वइ(वय, विय-प्र०)दूमियं वृकैः शृगालैर्वा ईषद् भक्षितम् । न ह्येतावता रन्ध्राद्युपद्रवेण तत् प्राशुकं भवतीति सूत्रोपन्यासः” शी० ॥ २. अंगारियं खे० जै० हे १, २, ३ । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ३. संमिस्सं खे० जै० चू० विना । दृश्यतामुपरि टिप्पणम् १ ॥ ४. विगदूमियं सं० हे १ । दृश्यतामुपरि टिप्पणम् १ ॥ ५. वेत्तगं सं० हे १, २. इ० । “वेत्तस्स अग्गं” चू० । “तथा वेत्ताग्रम्” शी० ॥ ६. “कंदलीउस्सुगं मज्झं कतलीए हत्थिदंतसंठितं, कल(ला)तो सिंवा, कलो चणगो, उंसिं सेंगा तस्स चेव, एवं मुग्गमासाण वि, आमत्ता ण कप्पति ।” चू० । “क(कं-प्र०)दलीउसुयं ति क(कं-प्र०)दलीमध्यम्” शी० । चूर्णनुसारेणापराण्यपि कानिचित् पदानि मूलसूत्रपाठे सन्तीति प्रतीयते ॥ ७, ९. आमं जाव हे १, २, ३. इ० [९ सं० मध्येऽपि] ॥ ८. चोयं खे० जै० खं० इ० । “चोयं ति कोशिकाकारा लशुनस्य बाह्या त्वक्” शी० ॥ १०. अत्थियं सं० खं० हे ३ जै० विना । “अत्थियं कुंभीए पचति” चू० । “अच्छियं ति वृक्षविशेषफलम्” शी० । दृश्यता दशवै० ५।१।१०४ । अत्रेदं बोध्यम्—हस्तलिखितादर्शेषु ‘च्छ’ ‘त्थ’ इत्यनयोः परस्पर प्रायशः समानत्वात् ‘अच्छियं’ ‘अत्थियं’ इत्यनयोः पाठयोः कः पाठोऽत्र समसीष्ट इति निर्णयो दुष्करः । तस्य शी० मध्ये सस्कृतपर्यायेऽपि कचित् प्रतौ ‘अच्छिक्क’ इति पाठ उपलभ्यते, कचित्तु प्रतौ ‘अस्थिक’ इति पाठो दृश्यते । दृश्यता दशवै० ५।१।१०४ ॥ ११. आमगं जाव सं० इ० । आमगं असत्थपरिणतं लाभे संते नो पडिगाहेज्जा चू० । एवमनन्तरसूत्रेऽपि ॥ १२. कणकुंडं वा हे १, २. सं० इ० । “कण(णिक प्र०)कुण्डं कणिकाभिर्मिश्राः कुक्कुसाः” शी० । “कणा तंदुलकणियाओ, कुंडओ कुक्कुसा, तेहिं चेव पूवलित्ता आमिता” चू० ॥ १३. पूलियं हे १, २, ३. इ० । “कणपूयलिअ ति कणिकाभिः पू[प-शीखं० २ विना]लिकाः कणपू[प-शीखं० २ विना]लिकाः” शी० ॥ १४. वा पोलिय वा तिलं वा हे १, २. इ० ॥

तिलपप्पडंगं वा, अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं असत्थपरिणतं जाव लाभे संते णो पडिगाहेजा ।

३८९. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

॥ 'पिण्डपणाध्ययनस्य अष्टमोद्देशकः समाप्तः ॥

[णवमो उद्देसओ]

५.

३९०. इह खलु पाईणं वा पडीणं वा दाहिणं वा उद्दीणं वा संतेगतिया सड्ढा भवन्ति गाहावती वा जाव कम्मकरी वा । तेसिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति— जे इमे भवन्ति समणा भगवन्तो सीलमन्ता वयमन्ता गुणमन्ता संजता संखुडा वंभचारी उवरया मेहुणातो धम्मातो णो खलु एतेसिं कप्पति आंधाकम्मिए अंसणे वा पाणे वा खाइमे वा साइमे वा भोत्तए वा पौत्तए वा । से जं पुण इमं अम्हं अप्पणो १० अँट्टाए णिट्ठितं, तंजहा—असणं वा ४, सव्वमेयं समणाणं णिसिरामो, अवियाइं वयं पच्छा वि अप्पणो सयट्ठाए असणं वा ४ चेतिससामो । एयप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म तहप्पगारं असणं वा ४ अँफासुयं अणेसणिजं जाव लाभे संते णो पडिगाहेजा ।

३९१. से भिक्खू वा २ जाव समाणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं वा १५ दूइजमाणे, से जं पुण जाणेज्जा गामं वा जाव रायहाणिं वा, इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिसि वा संतेगतियस्स भिक्खुस्स पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा परिवसंति, तंजहा—गाहावती वा जाव कम्मकरी वा । तहप्पगाराइं कुलाइं णो पुव्वामेव भत्ताए वा पाणाए वा णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

१. 'पप्पडं सं० हे १, २. चू० । "तिलपप्पडं आमं असत्थपरिणयं लाभे संते नो पडिगाहेजा" चू० । तुलना—दृश्यै० ५।२।२१॥ २. वा तहप्पगारं असत्थं सं० । वा अण्णतरं वा तहप्पगारं आमं जाव णो पडि० हे १, २, ३. इ० ॥ ३. एवं सं० खं० हे ३. इ० । दृश्यतां मू० ३३४ ॥ ४. प्रथमस्य अ० हे १, २, ३. इ० ॥ ५. "तेपां वेदमुक्तपूर्वं भवति" इति शी० अनुसारेण 'एयं' इत्यपि पाठः सम्भाव्यते । शब्दैर्यपणाध्ययने प्रथमोद्देशकान्ते सू० ४२५ एयं इत्यपि पाठान्तरं दृश्यते इत्यपि ध्येयम् ॥ ६. 'वंता हे १. इ० ॥ ७. सीलवंतो खं० हे १॥ ८. गुणवंता खे० जै० विना ॥ ९. अंधाक० खे० जै० ॥ १०. असणं वा ४ हे ३. जै० इ० ॥ ११. पायत्तए खे० जं० हे ३ ॥ १२. सयट्ठाए हे १, २. ला० इ० ॥ १३. 'मेव खं० ॥ १४. अफासुयं णो पडि० हे १, २॥ १५. वा नास्ति खे० जै० मं० । "सामाणादी पुव्वभणिता" चू० ॥ १६. वा नास्ति खे० जै० ॥

केवली वूया—आयाणमेतं। पुरा पेहा एतस्स परो अट्ठाए असणं वा ४ उवकरोज्ज वा उवक्खडेज्ज वा । अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठां ४ जं णो तहप्पगाराइं कुलाइं पुव्वामेव भत्ताए वा पाणाए वा पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा ।

५ से त्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमिता अणावायमसंलोए चिडेज्जा, से तत्थ कालेण अणुपविसेज्जा, २ [त्ता] तत्थितरातिरेहिं कुलेहिं साँमुदाणियं एसितं वेसियं पिंडवायं एसित्ता आहारं आहारेज्जा ।

३९२. अँह सिया से परो कालेण अणुपविट्ठस्स आधाकम्मियं असणं वा ४ उवकरोज्जा वा उवक्खडेज्ज वा । तं चेगतिओ तुसिणीओ उवेहेज्जा, आहडंमेयं पच्चाइक्खिस्सामि । मातिट्ठाणं संफासे । णो एवं करोज्जा । से पुव्वामेव आलोएज्जा १० —आउँसो ति वा भइणी ति वा णो खलु मे कप्पति आहाकम्मियं असणं वा ४ भोत्तए वा पाँयए वा, मा उवकरोहिं, मा उवक्खडेहिं ।

से सेवं वदंतस्स परो आहाकम्मियं असणं वा ४ उवक्खडेत्ता आहट्टु दलएज्जा । तहप्पगारं असणं वा ४ अँफासुयं लामे संते णो पडिगाहेज्जा ।

३९३. से भिक्खू वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेज्जा, मंसं वा मच्छं वा १५ भँजिज्जमाणं पेहाए तेलपूयं वा आएसाए उवक्खडिज्जमाणं पेहाए णो खद्धं खद्धं उवसंकमित्तु ओभासेज्जा णणत्थ गिलाणाए ।

१. प्रतिषु यद्यप्यत्र 'पुरा पेहाएतस्स' इति पाठो दृश्यते तथापि 'पुरा पेहा एतस्स' ईदृशः पाठः शी० अनुसारेण सम्भाव्यते, "पूर्वमेवैतत् 'प्रत्युपेक्षेत' पर्यालोचयेत्, यथा 'एतस्य' भिक्षोः कृते" शी० ॥ २. "उक्करोति परिवच्छेति उवक्खडेति रंथेति" चू० । "उपकुर्वादिति ढौक्येदुपकरणजातम्, उवक्खडेज्ज ति तदशनादि पचेद्वा" शी० ॥ ३. दृश्यता सू० ३५७ ॥ ४. त्तमायाय खे० जै० । त्तमाताय इ० ॥ ५. तत्थितरेतरेहिं हे १, २, ३ । तत्थितरातरेहिं खं० इ० । दृश्यता सू० ३४१, ३५० ॥ ६. ससु० खे० जै० खं० । दृश्यता सू० ३४१, ३५० ॥ ७. अह नास्ति स० विना । "अह से काले पविट्ठस्स वि उवक्खडिज्जा" चू० । "अथ कदाचिदेवं स्यात्" शी० ॥ ८. तं चेवगं हे ३ इ० ॥ ९. 'मेव हे १ । 'मेवं हे २, ३ ला० । "आहूतं पडियाइक्खिस्सं" चू० । "आहूतमेव(वं-शीखं० १) प्रत्याख्यास्यामीति" शी० ॥ १०. 'सो त्ति खे० जै० हे ३ इ० ॥ ११. 'कम्मे असणे हे २, ३ ॥ १२. 'पाइत्तए हे १, २, ३ ॥ १३. उवक्खडावेत्ता खे० ॥ १४. अफासुयं लामे संते जाव णो सं० । अफासुयं णो हे १, २ ॥ १५. भज्जमाणं खेस० सं० । "मंसमच्छा भज्जंति । सक्कुलिगहणा सुक्खज्जगं, पूवगहणा उद्धं, अहवा तेद्धदो तेह्मापूतो" इति चूर्यनुसारेणात्र मंसं वा मच्छं वा भज्जिज्जमाणं पेहाए सक्कुलिं वा पूवं वा तेह्मापूवं वा इति सूत्रपाठश्चूर्णिक्कृतस्मृतो भाति ॥ १६. गिलाणीए ला० हे १, २ । गिलाणीए खं० सं० । "णणत्थ गिलाणो" चू० । "अन्यत्र ग्लानादिकार्यादिति" शी० ॥

३९४. से भिक्खू वा २ जाव समाणे अण्णतरं भोयणजातं पडिगाहेत्ता सुब्धिं सुब्धिं भोच्चा दुब्धिं दुब्धिं परिट्ठवेति । मातिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

सुब्धिं वा दुब्धिं वा सव्वं भुंजे, ण छंहुए ।

३९५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे अण्णतरं वा पाणगजायं पडिगाहेत्ता पुप्फं पुप्फं आविइत्ता कसायं कसायं परिट्ठवेति । माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा । पुप्फं पुप्फे ति वा कसायं कसाए ति वा सव्वमेयं भुंजेज्जा, ण किंचि वि परिट्ठवेज्जा । ५

३९६. से भिक्खू वा २ बहुपरियावण्णं भोयणजायं पडिगाहेत्तां साहम्मिया तत्थ वसंति संभोइया समणुण्णा अपरिहारिया अदूरगया । तेसिं अणालोइया अणामंतिया परिट्ठवेति । मतिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा । १०

से तमादाए तत्थ गच्छेज्जा, २ [त्ता] से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसंतो समणा ! इमे मे असणे वा ४ बहुपरियावण्णे, तं भुंजह वं णं [परिभाएह व णं] । से सेवं वदंतं परो वदेज्जा—आउसंतो समणा ! आहारमेतं असणं वा ४ जावतियं २ सरति तावतियं २ भोक्खामो वा पाहामो वा । सव्वमेयं परिसडति सव्वमेयं भोक्खामो वा पाहामो वा । १५

१. समाणे से जं पुण जाणेज्जा अण्णतरं हे १ ॥ २. ट्ठाणं फासे खे० जै० ॥ ३. सुब्धिं ति वा दुब्धिं ति वा सव्वमेयं भुंजिज्जा नो किंचि वि परिट्ठविज्जा । से भि० हे १, २, ला० ॥ ४. छंहुए खं० ॥ ५. वा नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ ६. पाणजायं खे० जै० सं० ॥ ७. आवीत्ता हे १, २, ३ ॥ ८. कसाति वा खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ९. मेवं भुंजेज्जा णेवं किंचि परिट्ठवेज्जा वा सं० खं० । मेवं भुंजेज्जा णोवं (णो एवं जैसं०, णो य इ०) किंचि वि परिट्ठवेज्जा वा खे० जै० इ० । तुलना—दशवै० ५।२१ ॥ १०. त्ता बहवे साह० हे ३, जैसं० ॥ ११. अपडिहा० हे १, २, ३ ॥ १२. अणासंसिया सं० हे १, २ । अणामंते परि० खे० इ० ॥ १३. इमे मे खेसं० सं० चू० हे २ । खं० प्रतौ बहुः पाठोऽत्र खण्डितः । इमे ने इ० । “ममैतदशनादि बहुपर्यापन्नम् नाहं भोक्तुमलम्, अतो यूयं किञ्चिद् भुङ्क्ष्वम्” शी० । “इमे मे असणपाणखाइमसाइमे, भुंजह वा णं परिभाएह वा णं, ‘भुंजघ’ सतमेव, ‘परियाभाएध’ अण्णमणोसिं देह” चू० ॥ १४. असणं वा ४ बहुपरियावणं हे १, २, ३ ला० ॥ १५. तंजहा भुं० हे १, २ ला० इ० ॥ १६. व नास्ति खे० जै० सं० खं० हे ३ इ० । दृश्यता सू० ३५७, ४०७ ॥ १७. से णेवं खे० जै० इ० । “तस्य चैवं वदतः स परो ब्रूयात्” शी० ॥ १८. ‘२’ नास्ति खे० जै० खं० विना ॥ १९. परिसडति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २०. ‘२’ नास्ति खे० खं० इ० विना ॥ २१. मेयं सरति खेमू० खं० । मेयं परिसरति खेसं० सं० । नास्ति पाठोऽर्थ जैमू० । “थावन्मात्रं भोक्तुं शक्नुमस्तावन्मात्रं भोक्ष्यामहे पास्यामो वा सर्वं वा परिश्रुति उपयुज्यते तत् सर्वं भोक्ष्यामहे पास्याम इति” शी० ॥

३९७. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा असणं वा ४ परं समुद्दिस्स वहिया णीहडं तं परेहिं असमणुण्णातं अणिसिद्धं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।
तं परेहिं समणुण्णातं समणुसद्धं फासुयं लाभे संते जाव पडिगाहेज्जा ।

३९८. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

५ ॥ ^५पिण्डैपणाध्ययनस्य नवमोद्देशकः समाप्तः ॥

[दसमो उद्देशो]

३९९. से एगतिओ साहारणं वा पिंडवातं पडिगाहेत्ता ते साहम्मिए अणापुच्छित्ता जैस्स जस्स इच्छइ तस्स तस्स खद्धं खद्धं दल्यति । मातिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

१० से तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, गच्छित्ता पुव्वामेव एवं वदेज्जा — आउसंतो समणा ! संति मम पुरेसंथुया वा पच्छासंथुया वा, तंजहा — आयरिए वा उवज्झाए वा पवत्ती वा थेरे वा गणी वा गणधरे वा गणावच्छेइए वा, अवियंइं एतेसिं खद्धं खद्धं दाहामि ? *^{११}से णेवं वदंतं परो वदेज्जा — कामं खलु आउसो ! अहापज्जत्तं^{१२} निसिराहि । *^{१३}जावइयं २ परो वदति तावइयं २ णिसिरेज्जा । सव्वमेतं परो^{१५} वदति सव्वमेयं णिसिरेज्जा ।

१. असमणिसिद्धं खेमू० जैमू० ॥ २. जं परेहिं सं० ॥ ३. समणिसिद्धं खेसं० जैसं० हे ३ इ० । समणिसिद्धं खं० ला० । समणिसिद्धं खेमू० जैमू० । णिसिद्धं सं० । पूर्वम् 'असमणुण्णायं अणिसिद्धं' इत्युक्तमतस्तद्विपरीतत्वेन 'समणुण्णायं णिसिद्धं' इति सं० पाठो यद्यपि शोभनो भाति तथापि अग्रे दशमोद्देशके [सू० ४०५] 'तं परेहिं समणुण्णायं समणुसद्धं' इति पाठदर्शनाद् वृत्तिकृताऽपि 'समनुज्जातं समनुसृष्टम्' इति तत्र व्याख्यातत्वाच्चात्रापि 'समणुण्णायं समणुसद्धं' इति पाठ आहतोऽस्माभिरिति ध्येयम् ॥ ४. एवं खे० सं० । दृश्यता सू० ३३४ ॥ ५. प्रथमस्य नव^० हे १, २, ३ ॥ ६. वा नास्ति सं० ॥ ७. जस्स इच्छइ तस्स खद्धं २ सं० । "जस्सिच्छति तस्स देति" चू० । "यस्मै यस्मै रोचते तस्मै तस्मै.....प्रभूतं प्रभूतं प्रयच्छति" शी० ॥ ८. दल्यति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. गच्छेज्जा एवं वदेज्जा खं० ॥ १०. पवित्तीए वा सं० ॥ ११. ^०याइं तोसि खे० जै० चू० ॥ १२. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति सं० खे० जैमू० खं० । "तदेवं विज्ञप्तः सन् पर आचार्यादिर्यावन्मात्रमनुजानीते तावन्मात्रमेव 'निसृजेन्' दद्यात्" शी० । "कामं णाम इच्छातः, अहापज्जत्तं जहापज्जत्तं, जावइयं वा वदेज्जा" चू० ॥ १३. णिस^० हे १, २, ३ । एवमग्रेऽपि ॥ १४. जावतिदं परो खे० जै० सं० खं० ॥ १५. तावदियं २ खे० जै० खं० ॥ १६. सव्वमेव हे १, २, ३. ला० ॥

४००. से एगइओ मणुणं भोयणजातं पडिगाहेत्ता पंतेण भोयणेण पंलि-
च्छाएति 'माभेतं दाइयं संतं दट्ठूणं सयमादिए, तं^३[जहा—] आयरिए वा
जाव गणावच्छेइए वा' । णो खलु मे कस्सइ किंचि^४ वि दातव्वं सिया ।
माइट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

से तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, २ [त्ता] पुव्वामेव उत्ताणए हत्थे पडिग्गहं ५
कट्ठु इमं खलु इमं खलु त्ति आलोएज्जा । णो किंचि वि^५ विणिग्गूहेज्जा ।

४०१. 'से एगतिओ अण्णतरं भोयणजातं पडिगाहेत्ता भदयं भदयं भोच्चा
विवण्णं विरसमाहरति । मातिट्ठाणं संफासे । णो एवं करेज्जा ।

४०२. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा अंतरुच्छुयं वा उच्छुगंडियं
वा उच्छुचोयगं वा उच्छुमेरगं वा उच्छुसालगं वा उच्छुडालगं वा संबलिं वा १०
'संबलियालिगं वा, अस्सि खलु पडिग्गाहियंसि अप्पे भोयणजाते बहुउज्झय-
धम्मिए, तहप्पगारं अंतरुच्छुयं वा जाव संबलियालिगं वा अफासुयं जाव
णो पडिगाहेज्जा ।

४०३. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा बहुअट्ठियं वा मंसं मच्छं

१. पलियच्छाएति सं० ॥ २. सदमादिए सं० खं० । सतिमातिए हे २, ३ ला० । दश्यतां
दशवै० ५।२।३१ ॥ ३. तं नास्ति खे० जै०खं० विना ॥ ४. वि नास्ति सं० इ० ॥ ५. इमं
खलु त्ति [२ खेसं० जैसं०] मालो^२ खे० जै० । इमं खलु त्ति आलो^२ सं० ॥ ६. अत्र
प्रतिष्ठीदृशाः पाठाः—विणिग्गहेज्जा खे० जै० खं० । निग्गहेज्जा हेमू० २ ला० । णिग्गू(गु सं०)हे
ज्जा सं० हे १, २ इ० । नास्ति पाठः हे ३ ॥ ७. दश्यता दशवै० ५।२।३३ ॥ ८. "अंतरुच्छुयं
दोणं पोरणं मज्झं, गंडिता चक्कलिताछेदेण छिज्जिता, चोदगं उच्छुतोदिया, छल्ली इत्यर्थः ।
उच्छुसालिगं गिरो अहवा सगलं उच्छंदो फालीतो बहुगीतो वा, डालगं खंडा खंडा णिदलिता,
संबलिं वा थोवातो सिंगाओ, थाली सव्वातो चेव पिंडा समूहो य" चू० । तुलना—निशी०
१६।८ । "अंतरुच्छुयं व ति इक्षुपर्वमध्यम्, उच्छुगंडियं ति सपर्वेक्षुशकलम्, चोयगो पीलिते-
क्षुच्छोदिका, मेरुक्कं वेत्यग्रम्, सालगं ति दीर्घशाखा, डालगं ति शाखैकदेशः, सं(सिं प्र०)बलि
ति मुद्रादीनां विध्वस्ता फलिः, सं(सिं प्र०)बलियाल(लि प्र०)गं ति वल्लयादिफलीनां स्थाली,
फलीना वा पाकः" शी० । दश्यता सू० ६३० ॥ ९. संबलिं खेसं० सं० हे २, ३ इ० ।
दश्यतां टि० ८ ॥ १०. संबलियालगं सं० । संबलियालगं खेमू० । संबलियालियं हे १,
२, ३. ला० । संबलियालं इ० ॥ ११. पडिग्गाहियंसि सं० ॥ १२. अप्पे सिया भोयण^०
हे १, २, ३. इ० ला० । दश्यतां सू० ४०३, दशवै० ५।१।१०५ । "जं आगमे—अप्पे
भोयणजाए बहुउज्झयधम्मिए ।" इति निशीथचूर्णौ पञ्चदशोद्देशके पृ० ५४७ ॥ १३. संब^०
इ० ॥ १४. मच्छं हे १, २, ३ ला० इ० । दश्यता दशवै० ५।१।१०४, ११५ ॥

वा बहुकंटगं, अस्सि खलु पडिग्गाहितंसि अप्पे भोयणजाते बहुउज्झियधम्मिए, तहप्पगारं बहुअड्डियं वा मंसं मच्छं वा बहुकंटगं लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

४०४. से भिक्खू वा २ जाव समाणे सिया णं परो बहुअड्डिएण मंसेण उवणिमंतेज्जा—आउसंतो समणा ! अभिकंखसि बहुअड्डियं मंसं पडिगाहेत्तए ? एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा णिसम्म से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो ति वा भइणी ति वा णो खलु मे कप्पति बहुअड्डियं मंसं पडिगाहेत्तए । अभिकंखसि मे दाउं, जावतितं तावतितं पोग्गलं दलयाहि, मा अड्डियाइं ।

१०. से सेवं वदंतस्स परो अभिहट्ठु अंतो पडिग्गहगंसि बहुअड्डियं मंसं परियाभाएत्ता णिहट्ठु दलएज्जा । तहप्पगारं पडिग्गहगं परहत्थंसि वा परपायंसि वा अफासुयं अणेसणिज्जं लाभे संते जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१५. "से य आहच्च पडिगाहिते सिया, तं णो हि त्ति वएज्जा, णो धि त्ति वएज्जा, णो अणह त्ति वएज्जा । से त्तादाय एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्ता] अहे आरामंसि वा अहे उवस्सैयंसि वा अप्पंडे जाव संताणै मंसगं मच्छगं भोच्चा अड्डियाइं कंटए गहाय से त्तायाए एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्ता] अहे ज्ञामथंडिलंसि वा जाव पमज्जिय पमज्जिय परिट्टवेज्जा ।

४०५. से भिक्खू वा २ जाव समाणे सिया से परो अभिहट्ठु अंतो पडिग्गहए विलं वा लोणं उब्भियं वा लोणं परियाभाएत्ता णिहट्ठु दलएज्जा ।

१. अप्पे सिया भोयणं हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ४०२ ॥ २. संते जाव णो खे० जै० सं० खं० ॥ ३. मंसेण मच्छेण उव० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. त्ति खे० जै० खं० ॥ ५. खलु कप्पइ मे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. जावतितं [तावइयं खेसं० सं०] गाहावति तं पोग्गलं खे० जै० सं० । "जावइयं मंसगं दलाहि" चू० ॥ ७. परिग्गं सं० खं० ॥ ८. पडिभां हे, १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ४०५ ॥ ९. णिहट्ठु इ० हे ३ ॥ १०. अफा जाव णो हे १, २ ला० इ० । अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो हे ३ ॥ ११. से आ० खे० जै० सं० खं० । दृश्यतां सू० ३२४, ४०५ ॥ १२. णो हि त्ति वएज्जा, णो वि त्ति वएज्जा, णो हंदह त्ति वएज्जा सं० इ० । णो हि त्ति वएज्जा णो हंदह त्ति वएज्जा हे ३ ला० । णो हि त्ति वएज्जा णो अणह त्ति वएज्जा खे० जै० हे १ । नो हि त्ति वएज्जा नो हि त्ति वएज्जा हे २ । "बहुअड्डिते दिण्णे हि त्ति हि त्ति हस्सि विति य णं वा फरुसं ण भणेज्जा" चू० ॥ १३. स्सगंसि खे० जै० इ० हे १, २ ॥ १४. अप्पंडए खे० जै० ॥ १५. णए वा मं० हे १, २ ला० इ० ॥ १६. परियाभाएत्तए सं० । परियाएभाएत्ताए खे० जै० । परियाएत्ता खं० । परिभाएत्ता हे ३ । दृश्यता सू० ४०४ । "परि[या शीखं० १, २]भाएत्त ति दातव्यं विभज्य दातव्यद्रव्यात् कश्चिदंशं गृहीत्वेत्यर्थः" शी० ॥

तहप्पगारं पडिग्गहगं परहत्थंसि वा परपायंसि वा अफासुयं अणेसणिज्जं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

‘से य आहच्च पडिग्गाहिते सिया, तं च णातिदूरगते जाणेज्जा, से तमायाए तत्थ गच्छेज्जा, २ [त्ता] पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो^१ ति वा भइणी ति वा इमं^२ किं ते जाणता दिण्णं उदाहु अजाणतां ?^३ से य भणेज्जा—णो खलु मे जाणता दिण्णं, अजाणता; कांमं खलु आउसो ! इदाणिं णिसिरामि, तं भुंजह वं णं^४ परिमाएह व णं । तं परेहिं समणुण्णायं^५ समणुसट्ठं ततो संजतामेव भुंजेज्ज वा^६ पीएज्ज वा ।

जं च णो संचाएति भोत्तए वा पायए वा, साहम्मिया तत्थ वसंति संभोइया समणुण्णा अपरिहारिया अदूरगंया तेसिं अणुप्पदातव्वं^७ सिया । णो जत्थ साहम्मिया सिया जेहेव बहुपरियावण्णे कीरति तहेव कायव्वं सिया ।

४०६. एतं^८ खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

॥ ^९पिण्डैषणाध्ययनस्य दशमोद्देशकः समाप्तः ॥

[इक्कारसमो उद्देसओ]

४०७. भिक्खागा णामेगे एवमाहंसु समण्णे वा वसमाणे वा गामाणुगंमं वा दूइज्जमाणे मणुण्णं भोयणजातं लभित्ता—से यं भिक्खू गिलाइ, से हंदह णं तस्साहरं^१ह, से य भिक्खू णो भुंजेज्जा तुमं चेव णं भुंजेज्जासि ।^२ से ‘एगतितो

१. से आ^० हे २ ला० इ० विना । “तच्च आहच्चेति सहसा प्रतिग्रहीतं भवेत्” शी० । दृश्यतां सू० ३२४, ४०४ ॥ २. ग्गाहए हे २. ला० । दृश्यतां सू० ३२४ ॥ ३. त्ति खे० जै० हे १, २ ला० ॥ ४. ते किं खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. ता दिण्णं सं० खं० ॥ ६. सा य खे० जै० सं० ॥ ७. इमं खलु हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. तंजहा भुं^० खे० जै० सं० खं० ॥ ९. वा हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १०. परिमाएध खे० जै० । दृश्यतां सू० ४०४, ४०५ ॥ ११. समणिसट्ठं खे० जै० । सम्मणिसट्ठं खं० । “समनुज्ञातं समनुसृष्टम्” शी० । दृश्यता सू० ३९७ ॥ १२. पीएज्ज सं० ॥ १३. गया समणुण्ण(ण्णा हे १)यातव्वं हे १, २ ॥ १४. सिया नास्ति हे २, ३ ला० इ० ॥ १५. जहेवं खं० हे २ ॥ १६. एवं हे १ । दृश्यतां सू० ३२४ ॥ १७. प्रथमस्य दशं हे १, २, ३ ला० इ० ॥ १८. माणा हे १ । एवमग्रेऽपि ॥ १९. गामं दूइज्जमाणे वा इ० । गामं वा दूइज्जमाणे(णा हे १) वा हे १, २, ३ ला० ॥ २०. य नास्ति खे० जै० सं० खं० । दृश्यता सू० ४०८ ॥ २१. रहा खेमू० जै० सं० ॥ २२. सेगतितो खे० जै० सं० खं० ॥

भोक्खामि' ति कट्ठु पल्लिउंचिय २ आलोएज्जा, तंजहा-इमे पिंडे, इमे लोए, इमे तित्तए, इमे कडुयए, इमे कसाए, इमे अंबिले, इमे महुरे, णो खलु एत्तो किंचि गिलाणस्स सँदति ति । माइट्ठाणं सँफासे । णो एवं करेज्जा । तँहाठितं आलोएज्जा जहाठितं गिलाणस्स सदति ति, तं[जहा]-तित्तयं तित्तए ति वा,
५ कँडुयं २, कसायं २, अंबिलं २, महुरं २ ।

४०८. भिक्खागा णामेगे एवमाहंसु समाणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे [वा] मणुण्णं भोयणजातं लभित्ता-से य भिक्खू गिलाइ, से हँदह णं तस्साहरह, से य भिक्खू णो भुंजेज्जा आहरेज्जासि णं । णो खलु मे अंतराए आहरिस्सामि ।

१० ४०९. ईच्चेयाइं आयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा सत्त पिंडे-सणाओ सत्त पाणेसणाओ ।

[१] तत्थ खलु इमा पढमा पिंडेसणा-असंसडे हत्थे असंसडे मत्ते । तहप्प-

१. °मीति हे १, २, ३ इ० ला० । °मि ति खं० ॥ २. पल्लियंचित्त २ आ° खे० खं० हे ३ । पल्लिउंचिय आ° सं० ॥ ३. तित्तिए खे० जै० । तित्ते सं० । तित्ताए हे १, ३ । तित्ताए कडुयाए खं० ॥ ४. “न...सदतीत्युपकारे न वर्तत इत्यर्थः” शी० ॥ ५. सं° नास्ति खे० जै० सं० ॥ ६. तहेव तं आलोएज्जा जहेव तं गिलाणस्स सदति तं हे १, २, ३ इ० ला० । “जहत्थियं आलोएइ जहा गिलाणस्स सदति” चू० । “तथावस्थितमेव ग्लानस्यालोकयेद् यथावस्थितमिति” शी० ॥ ७. ‘कडुयं कडुए ति वा कसायं कसाए ति वा अंबिलं अंबिले ति वा महुरं महुरे ति वा’ इति सम्पूर्णः पाठोऽत्रावगन्तव्यः ॥ ८. वा हे २ मध्ये पूरितः ॥ ९. हँदह णं २ त° सं० । १०. आहारे° हे १, २, ३ इ० ला० जै० । आहारेज्जा से णं ख० । ११. खलु इमे खे० जै० सं० खं० ॥ १२. इच्चेयाइं जै० इ० । अत्रेदं ध्येयम्-“इत्येतानि...आयतनानि...उपातिक्रम्य...ग्लानाय वा दद्यात् साधुसमीपं वाऽऽहरेत्” इत्येवं पूर्वसूत्रेण सह इच्चेयाइं आयतणाइं उवातिकम्म इति पाठस्य सम्बन्धः शी०मध्ये दर्शितः, तथापि द्वितीयेऽध्ययने तृतीयोद्देशके, पञ्चमेऽध्ययने प्रथमोद्देशके, षष्ठेऽध्ययने प्रथमोद्देशके, सप्तमेऽध्ययने द्वितीयोद्देशके, अष्टमेऽध्ययने च यत्रेदं सूत्रमस्ति तत्र अह भिक्खू...इति सूत्रेण सह सम्बन्ध उपदर्शितः शी०मध्ये, अतः पूर्वपरैकवाक्यतार्थमत्रापि अह भिक्खू इत्यनेन सह स्थापितोऽयं पाठोऽस्माभिः । चूर्णिस्त्वत्रैवविधा-“कादाइ वाघातेणं ण जेज्जा वि तं भत्तपाणं गिलाण, अत्थंतो सूरु, गोण, अस्सा वा मारणगा, खंघावारो, हत्थी मत्तो, सूलं वा होज्जा । इच्चेयाइं आयतणाइं, आयतणा दोसाइं, अप्पसत्थाइं संसारस्स, पसत्थाइं मोक्खस्स नाणादी । इमा वा सत्तमा(धा १) पिंडेसणा, तंजहा-अससट्ठा १, [ससट्ठा २,] उद्वडा ३, अप्पलेवा ४, उव्वट्ठिया ५, उग्गहितापग्गहिता ६, उज्जियवम्मियाणा ७” चू० । “सत्त पिण्डैपणाः पानैपणाश्च । ताश्चेमा, तद्यथा-असंसट्ठा १, ससट्ठा २, उद्वडा ३, अप्पलेवा ४, उग्गहिता ५, पग्गहिता ६, उज्जियवम्म ति” शी० ॥ १३. °कम्म हे १, २, ३ इ० ला० ॥

गारेण असंसङ्गेण हत्थेण वा मत्तएण वा असणं वा ४ सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं पडिगाहेज्जा । पढमा पिंडेसणा ।

[२] अहावरा दोच्चा पिंडेसणा—संसङ्गे हत्थे संसङ्गे मत्ते, तहेव दोच्चा पिंडेसणा ।

[३] अहावरा तच्चा पिंडेसणा—इह खलु पाईणं वा ४ संतेगतिया सड्ढा भवंति गाहावती वा जाव कम्मकरी वा । तेसिं च णं अण्णतरेसु विरूवरूवेसु भायणजातेसु ५
उवणिक्खित्तपुच्चे सिया, तंजहा—थालंसि वा ^१पिढरगंसि वा सरगंसि वा परगंसि वा वरगंसि वा । अह पुणेवं जाणेज्जा असंसङ्गे हत्थे संसङ्गे मत्ते, संसङ्गे वा हत्थे ^२असंसङ्गे मत्ते । से य पडिग्गहधारी सिया पाणिपडिग्गहए वा, से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो ति वा भगिणी ति वा एतेण तुमं असंसङ्गेण हत्थेण संसङ्गेण मत्तेण संसङ्गेण वाँ हत्थेण असंसङ्गेण मत्तेण अस्सिं पडिग्गहगंसि वा पाणिंसि वा १०
णिहड्डु ओवित्तु दलयाहि । तहप्पगारं भोयणजातं सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं एसणिज्जं जाव लाभे संते पडिगाहेज्जा । तच्चा पिंडेसणा ।

[४] अहावरा चउत्था पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण जाणेज्जा पिहुयं वा जाव चाउलपलंबं वा, अस्सिं खलु ^१पिंडिग्गाहियंसि अप्पे पच्छाकम्मे अप्पे पज्जवजाते । तहप्पगारं ^२पिहुयं वा जाँव चाउलपलंबं वा सयं वाँ णं जाएज्जा १५
जाव पडिगाहेज्जा । चउत्था पिंडेसणा ।

[५] अहावरा पंचमा पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ जाव समाणे ^३उवहितमेव भोयणजातं जाणेज्जा, तंजहा—सरावंसि वा डिंडिमंसि वा कोसगंसि वा ।

१. मत्तेण खं० हे ३ ॥ २. तहेवं सं० खं० ॥ ३. पिढरंसि खे० जै० हे ३ । “पिहडए वा अन्नंसि छुढं । सरगं वंसमयं पच्छिग्गादिपिडिया छव्वगपलगं वा । वरगंसि वा, घ(व^२)रा भूमी, जहा वरं हंतीति वराहं उत्तिकरतीत्यर्थः, तं अलिदिगा वा कुंडगं वा । परब्भं मणिमयमादी” चू० । “स्थालादीनि सुबोध्यानि नवरं ‘सरगम्’ इति सरिकादिभिः कृतं सूर्यादि, परगं वंशनिष्पन्नं छव्वकादि, वरगं मण्यादि महार्धमूल्यम्” शी० ॥ ४. असंसङ्गे वा मत्ते सं० खं० ॥ ५. ^१ग्गाहिण हे १, २, ३ इ० ला० जैसं० ॥ ६. ^२ण वा मत्तेण अस्सिं पडिं हे २ ला० इ० ॥ ७. वा नास्ति सं० ॥ ८. ^३ण वा मत्तेण सं० ॥ ९. उवित्तु सं० जै० विना ॥ १०. पडिग्गं हे १ ॥ ११. पिहुं सं० । पिधुं खे० जै० । पिधुगं खं० ॥ १२. जाव चाउलपलंबं वा नास्ति खं० हे ३ विना ॥ १३. फासुयं वा खं० । फासुयं सयं वा इ० । फासुयं वा सयं वा हे १, २ ला० ॥ १४. व जाएज्जा खे० जै० सं० ॥ १५. “पंचमी उवगहिता उवगहियं भुंजमाणस्स सअट्ठाए उवणीतं” चू० । “पञ्चमी पिण्डैपणाऽवगृहीता नाम तद्यथा—स भिक्षुर्यावदुपहतमेव भोक्तुकामस्य भाजनस्थितमेव भोजनजातं दौकितं जानीयात्” शी० ॥

अह पुणेवं जाणेज्जा—बहुपरियावण्णे पाणीसु दगलेवे । तहप्पगारं असणं वा ४ सयं वा णं जाँएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । पंचमा पिंडेसणा ।

[६] अहावरा छट्ठा पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ उँगहियमेव भोयणँ-जायं जाणेज्जा जं च सयद्वाए उग्गहितं जं च परद्वाए उग्गहितं तं पादपरियावण्णं ५ तं पाणिपरियावण्णं फासुयं जाव पडिगाहेज्जा । छट्ठा पिंडेसणा ।

[७] अहावरा सत्तमा पिंडेसणा—से भिक्खू वा २ जाव समाणे बहु-उज्झितधम्मियं भोयणँजायं जाणेज्जा जं चऽण्णे बहवे दुपय-चउप्पय-समण-माहण-अतिहि-क्विण-वणीमगा णावकंखंति तहप्पगारं उज्झितधम्मियं भोयणजायं सयं वा णं जाँएज्जा परो वा से देज्जा *जाँव पडिगाहेज्जा । सत्तमा पिंडेसणा* । १० इच्चेयाओ सत्त पिंडेसणाओ ।

[८] अहावराओ सत्त पाणेसणाओ । तत्थ खलु इमा पढमा पाणेसणा—असंसङ्गे हत्थे असंसङ्गे मत्ते । तं चेव भाणियक्वं, णवरं चउत्थाए णाणत्तं, से भिक्खू वा २ जाव समाणे से ज्जं पुण पाणगजातं जाणेज्जा, तंजहा—तिलोदगं वा तुसोदगं वा जवोदगं वा आयामं वा सोवीरं वा सुद्धवियडं वा, अस्सि खलु पडिगाहितांसि १५ अप्पे पच्छाकम्मे, तँहेव जाव पडिगाहेज्जा ।

४१०. इच्चेतासिं सत्तण्हं पिंडेसणाणं सत्तण्हं पाणेसणाणं अण्णतरं पडिं पडिवज्जमाणे णो एवं वदेज्जा—मिच्छा पडिवण्णा खलु एते भयंतारो, अहमेगे सँम्मा पडिवण्णे ।

१. पुण एवं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. जातेज्जा इ० । जाणेज्जा खेसं० जैसं० विना ॥ ३. पग्गं हे १, शी० । एवमग्गेऽपि सर्वत्र । दृश्यता सू० ४०९ टि० ३ । “छट्ठा उग्गहिता पग्गहिता, उग्गहितं दव्वं हत्थगतं, पग्गहितं दाहिणहत्थगतं दिज्जमाणं एल्लुगविकखंभमेत्तं, जस्स वि अट्ठाए उग्गहियं पग्गहियं सो वि तं नेच्छति, पादपरियावण्णं कंसभाय[णे] णत्थि दगलेवो पाणीसु नत्थि दगलेवो दंतस्स नियत्तो भावो, छट्ठी” चू० । “अथापरा षष्ठी पिण्डेसणा प्रगृहीता नाम—स्वार्थं परार्थं वा पिठरकादेरुद्धृत्य चट्टुकादिनोत्क्षिप्ता परेण च न गृहीता प्रव्रजिताय वा दापिता सा प्रकर्षेण गृहीता प्रगृहीता तां तथाभूता प्रामृत्तिका ‘पात्रपर्यापन्नां वा’ पात्रस्थितां वा ‘पाणि-पर्यापन्नां वा’ हस्तस्थितां वा यावत् प्रतिगृहीयादिति” शी० ॥ ४. ०णं जाणेज्जा खे० खं० ॥ ५. ०यं तं जाव खे० जै० ॥ ६. ०णं जाणेज्जा हे १, २ इ० ॥ ७. जाणेज्जा खे० जै० खं० ॥ ८. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० ॥ ९. इमा नास्ति खे० सं० हे १, २ ला० इ० ॥ १०. ०ग्गहिं हे १ ॥ ११. तहेव पडिं खे० जै० सं० खं० ॥ १२. सम्मं खे० जै० हे १, ३ ॥

जे एते भयंतारो एताओ पडिमाओ पडिवज्जित्ताणं विहरंति ^१जो य अहमंसि
 एयं पडिमं पडिवज्जित्ताणं विहरामि सव्वे ^२पेते उं जिणाणाए उवड्ढिता
 अण्णोण्णसमाहीए एवं च णं विहरंति ।

४११. एवं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

॥ ^५पिण्डैषणाध्ययनं प्रथमं समाप्तम् ॥

५

१. जं च अ^० हे १, २, ३ ला० शी० । “थां चाहं प्रतिमा प्रतिपद्य विहरामि” शी० ॥ २. इ०
 विना—वेत्ते खे० जै० सं० खं० । एते हे १, २ ला० । वित्ते हे ३ । “सर्वेऽप्येते जिनाज्ञायां
 जिनाज्ञया वा समुत्थिताः” शी० ॥ ३. उ नास्ति हे १, २, ३ इ० ॥ ४. “एतत् तस्य
 भिक्षोर्भिक्षण्या वा सामग्र्यम्” शी० । शी० अनुसारेण पूर्वापरतुलनया च ‘एयं’ इति पाठोऽत्र
 युक्तः । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ५. पिण्डैषणाध्ययनं समाप्तम् सं० । प्रथमाङ्गे द्वितीयश्रुतस्कन्धे
 प्रथममध्ययनं समाप्तम् हे १, २, ३ इ० ला० ॥

बीयं अज्झयणं 'सेज्जा'

[पढमो उद्देशओ]

४१२. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा उवस्सयं एसित्तएँ, अणुपविसित्तौ गामं
५ वा णगरं वा जाव रायहाणिं वा से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा सअंडं सपाणं जाव
संताणयं, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहियं वा चेतेज्जा ।

से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं,
तहप्पगारे उवस्सए पडिलेहिता पमज्जिता ततो संजयामेव ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४१३. से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—अस्सिपडियाए एगं साहम्मियं समु-
१० दिस्स पाणाइं ४ समारंभ समुदिस्स कीयं पामिच्चं अच्छेज्जं अणिसट्ठं अभिहंडं
आहट्ठु "चेतेति । तहप्पगारे उवस्सए पुरिसंतरकडे वा अपुरिसंतरकडे वा जाव
आसेविते वा "२ णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा । एवं बहवे साहम्मिया एगं साहम्मिणिं
बहवे साहम्मिणीओ ।

४१४. [१] * से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा बहवे
१५ समण-माहण-अतिहि-क्विण-वणीमए पगणिय २ समुदिस्स तं चेव भाणियच्चं * ।

[२] से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—बहवे समण-माहण-

१. °ए, से अणु° हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. °त्ताणं गामं खं० ॥ ३. णगरं वा नास्ति खे०
जै० सं० ॥ ४. ससंता° खं० हे ३ इ० ॥ ५. अप्पंडं वा हे १, २, ३ इ० ॥ ६. जाव अप्प-
संता° खं० इ० ला० । जावप्पसंता° हे २ । जावपसंता° हे १, ३ ॥ ७. °यमेव सं० ॥
८. 'ठाणं वा ३' इत्यनेन ठाणं वा सेज्जं वा णिसीहियं वा इति पाठोऽवगन्तव्योऽस्मिन्नुद्देशके
सर्वत्रापि ॥ ९. दृश्यता सू० ३३१ । अत्रेदं ध्येयम्—“एगं साहम्मियं समुदिस्स छ आलावा
तहेव जहा पिडेसणाए, णवरं बहिया णीहंडं छ, णीसगडं वा छ, इतगं णीणिज्जति” चू० ।
एवं च चूर्णानुसारेण बहिया णीहंडं वा अणीहंडं वा अत्तट्ठियं वा अणत्तट्ठियं वा परिभुत्तं वा
अपरिभुत्तं वा इति पद पदानि अत्र शय्याध्ययने नोपयोगीनीत्याशयो भाति ॥ १०. पाणाइं ४
इत्यनेन पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं इति पाठः सर्वत्रावगन्तव्यः ॥ ११. चेतिहे हे १, २
ला० ॥ १२. '२' नास्ति हे १, २ इ० ला० । अत्र '२' इत्यनेन अणासेविते वा इति पाठोऽवग-
न्तव्यः ॥ १३. बहूओ सं० । दृश्यता सू० ३३१ ॥ १४. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे
१, २, ३. खेमू० जै० इ० ला० । “किञ्च से भिक्खू वेत्यादि सूत्रद्वयं पिण्डैपणानुसारेण नेयम्”
शी० । दृश्यता सू० ३३२ ॥ १५. उवस्सयं नास्ति सं० ॥

अतिहि-किवण-वणीमए समुद्दिस्स पाणाइं ४ जाव चेतैति । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव अणासेविते णो ठाणं वा ३ चेतैजा ।

अह पुणेवं जाणेजा-पुरिसंतरकडे जाव आसेविते । पडिलेहिता पमज्जिता ततो संजयामेवै ठाणं वा ३ चेतैजा ।

४१५. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेजा-अस्संजए भिक्खु- ५
पडियाए कडिए वा उक्कंपिए वा छत्ते वा लेत्ते वा घट्टे वा मट्टे वा 'संमट्टे वा 'संपधूविए
वा । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव अणासेविए णो ठाणं वा ३ चेतैजा ।

१. पाणाइं भूताइं सत्ताइं जीवाइं जाव खे० जै० सं० । दृश्यतां सू० ४१३ ॥ २. चेतिते खे० जै० सं० खं० हे १, २ ला० ॥ ३. 'व जाव चेतैजा खे० जै० ॥ ४. अत्र प्रतिष्वेवंविधः पाठः- ओकंपिए वा छत्ते वा लेत्ते वा खे० सं० । उक्कंपिए वा छत्ते (त्ते इ० जै०, त्थे खं०) वा लिच्चे वा खं० हे १, २, ३ जै० इ० ला० । हस्तलिखितादर्शेषु 'प' 'ब' इत्यनयोः समानप्रायत्वात् अत्र ब इति पाठः आचाराङ्गसूत्रस्य पुरातनैः सम्पादकैः स्वीकृतो मुद्रितश्च, "वंशादिकम्बादि-भिरवबद्धः" इति वृत्तावुल्लेखदर्शनादस्माभिरपि स आहतः । "कडितो पासेहिं, ओकंबितो उवरिं उल्लवितो, छत्तो उवरि चैव, लेत्तो कुट्टाए, ते उत्तरगुणा मूलगुणे उवहणंति । घट्टा विसमा समीकता, मट्टा माइता, संमट्टा पमज्जिता, संपधूविता दुग्गंधा सुग्गंधीकता । 'वंसग कडणोक्कंवा' [बृहत्कल्पभा० ५८३, निशीथभा० २०४७] असोधिकोडी, 'दूमित धूविता' [बृहत्कल्पभा० ५८४, निशीथभा० २०४८] विसोधिकोडी" चू० । "कटकितः काष्ठिकादिभिः संस्कृतः, ओकं- (उक्कं प्र०) बिओ त्ति वंशादिकम्बादिभिरवबद्धः, छत्ते (छत्ते प्र०) व ति दर्भादिभिश्छादितः, लिस्सः गोमयादिना, घृष्टः सुधादिखरपिण्डेन, मृष्टः स एव लेपनिकादिना समीकृतः, संमृष्टः भूमिकर्मा-दिना संस्कृतः, संप्रधूपितः दुर्गन्धापनयनार्थं धूपादिना धूपितः" शी० । "वंसग कडणोक्कंवण छावण लेवण दुवारभूमी थ । सप्परिकम्मा सेजा (वसही-बृहत्क०) एसा मूलोत्तरगुणेषु ॥" [निशीथभा० २०४७, बृहत्कल्पभा० ५८३] । "वंसक इति दंडगो (गंडका-प्र०), कडणं कुट्टुकरणं, दंडगो (गंडको-प्र०) वरि ओलंबणं उक्कंपणं, दन्भातिणा छावणं, कुट्टाण लेवणं, बृहदल्पकरणं दुवारस्स, विसमाए समीकरणं भूकर्म, एसा सपरिकम्मा"-निशीथचूर्णौ पञ्चमोद्देशके । "वंशका ये वेलीनामुपरि स्थाप्यन्ते पृष्ठवंशस्थोपरि तिर्यक्, कटंन कटादिभिः समन्ततः पार्श्वानामाच्छादनम्, 'उत्कम्बनम्' उपरि कम्बिकानां बन्धनम्, ... एतत् सप्तविधमुत्तरकरणम् । एषा सपरिकर्मा वसतिर्मूलगुणैरुत्तरगुणैश्च" इति मलयगिरिसूरिविरचिताया बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० १६९ । प्रवचनसारोद्धारे [शा० ८७२] तद्वृत्तावपि च विलोकनीयम् । "जओ णं पाएणं अगारीणं अगाराइं कडियाइं उक्कंपियाइं छन्नाइं लिताइं [गुत्ताइं] घट्टाइं मट्टाइं संपधूमियाइं" इति कल्पसूत्रस्य किरणावल्यां व्याख्यायां [पृ० १७५] "'कडियाइं' कटयुक्तानि, 'उक्कंपियाइं' धवलितानि, 'छन्नाइं' तृणादिभिः, 'लिताइं' छगणाद्यैः, क्वचिच्च 'गुत्ताइं' ति पाठस्तत्र गुप्तानि वृत्तिकरण-द्वारपिधानादिभिः, 'घट्टाइं' विपमभूमिभञ्जनात् 'मट्टाइं' श्लक्ष्णीकृतानि, क्वचित् 'संमट्टाइं' ति समन्तान्मृष्टानि मसृणीकृतानि, 'संपधूमियाइं' सौगन्ध्यापादनार्थं धूपनैर्वासितानि ..... । चूर्णिकारस्तु 'कडियाइं पासेहिं उक्कंपियाइं उवरिं' इत्याह ।" श्रीधर्मसागरोपाध्यायाः ॥ ५. समट्टे सं० । संमट्टे वा नास्ति खे० ॥ ६. संपधूमिए सं० खं० चू० शी० विना ॥

अह पुणेवं जाणेज्जा — पुरिसंतरकडे जाव आसेविते, पडिलेहिता पमज्जिता ततो संजयामेव जाव चेतेज्जा ।

४१६. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—अस्संजते भिक्खु-
पडियाए खुड्डियाओ दुवारियाओ महल्लियाओ कुज्जा जहा पिंडेसणाए जाव
५ संथारंगं संथारेज्जा वहिया वा णिण्णक्खु । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरगडे
जाव अणासेविए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—पुरिसंतरकडे जाव आसेविते, पडिलेहिता पमज्जिता ततो संजयामेव जाव चेतेज्जा ।

४१७. से भिक्खू वा २ स जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—अस्संजए भिक्खुपडियाए
१० उदकपसूताणि कंदाणि वा मूलाणि वा पत्ताणि वा पुप्फाणि वा फलाणि वा
वीयाणि वा हरियाणि वा ठाणाणो ठाणं साहरति वहिया वा णिण्णक्खु ।
तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—पुरिसंतरकडे जाव चेतेज्जा ।

४१८. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—अस्संजते भिक्खु-
१५ पडियाए पीढं वा फलगं वा णिस्सेणिं वा उदूखलं वा ठाणातो ठाणं साहरति
वहिया वा णिण्णक्खु । तहप्पगारे उवस्सए अपुरिसंतरकडे जाव णो ठाणं वा ३
चेतेज्जा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—पुरिसंतरकडे जाव चेतेज्जा ।

४१९. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा, तंजहा—खंधंसि वा

१. दृश्यतां सू० ३३८ ॥ २. वहिं वा सं० ॥ ३. “णिण्णक्खु णीणतातं (णीणवाति—प्र०) अतो वा वहिं वा” चू० ॥ ४. “उदए पसूयाणि कंदाणि वा.....”, एवं मूल—वीत—हरियाणि उदगप-सूयाणि वा इतराणि वा संजयट्ठाए णीणेज्जा” चू० ॥ ५. वहिं वा सं० ॥ ६. णिण्णक्खू खे० सं० खं० । “वहिव्वा णिण्णक्खु ति निस्सारयति” शी० ॥ ७. उवस्सयं नास्ति खे० जै० सं० ॥ ८. पडिमाए सं० ॥ ९. वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १०. णिण्णक्खू खे० सं० ॥ ११. रगडे वा जाव सं० । “पुरुषान्तरास्वीकृते स्थानादि न कुर्यात्, पुरुषान्तरास्वीकृते तु कुर्यादिति । एवमचित्तिनिःसारणसूत्रमपि नेयम्” शी० ॥ १२. दृश्यतां सू० ३६५ । “खंधंति (सि) । एवं खंमे पासाते कुट्टे वा वित्थिण्णे अडुपारए वा । फलिहो वि कोति वित्थिन्नो जत्थ सुप्पति । मंचाती भणिता । अण्णतरग्रहणाच्चोपले वा जत्थ पुरिसो निवण्णो सादि । नान्यत्र आगाढागाढं, आवतीए असिवादी अलम्भमाणो(णे?) वा।” चू० । “स्कन्ध एकस्य स्तम्भस्योपर्याश्रयः, मञ्च-मालौ प्रतीतौ, प्रासादो द्वितीयभूमिका, हर्म्यतलं डायलं, अन्यस्मिन् वा तथाप्रकारे प्रतिश्रये

मंचंसि वा मालंसि वा पासायंसि वा हम्मियतलंसि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि
अंतलिक्खजायंसि णण्णत्थ आगाढागाढेहिं कारणेहिं ठाणं वां ३ चेतोज्जा ।

से य आहच्च चेतिते सिया, णो तत्थ सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण
वा हत्थाणि वा पादाणि वा अच्छीणि वा दंताणि वा मुंहं वा उच्छोलेज्ज वा
पधोएज्ज वा णो तत्थ ऊसडुं पकरेज्जा, तंजहा—उच्चारं वा पासवणं वा खेलं ५
वा सिंघाणं वा वंतं वा पित्तं वा पूतिं वा सोणियं वा अण्णतरं वा सरीरावयवं ।

केवली बूया—आयाणमेतं । से तत्थ ऊसडुं पकरेमाणे पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा,
से तत्थ पयलेमाणे पवडेमाणे वा हत्थं वा जाव सीसं वा अण्णतरं वा कायंसि
इंदियजातं लूसेज्जा, पाणाणि वा ४ अभिहणेज्ज वा जाव वैवरोवेज्ज वा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठो ४ जं तहप्पगारे उवस्सए अंतलिक्खजाते णो १०
ठाणं वा ३ चेतोज्जा ।

४२०. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा सइत्थियं सखुडुं

स्थानादि न विदध्यात्, अन्यत्र तथाविधप्रयोजनादिति” शी० । “खंधो पागारो पेढं वा ।
फलिहो अगगला, अकुडो मंचो, सो य मंडवो । गिहोवरि मालो दुभूमिगादी । निज्जुहगवक्खो-
वसोभिओ पासादो । सव्वोवरि डायालं हम्मतलं” इति निशीथचूणो चतुर्दशोद्देशके ॥

१. गारंसि वा खे० जै० सं० ६० ॥ २. वा न चेतोज्जा ६० ॥ ३. णो नास्ति हे १, २ ६०
ला० । “सीतोदगं अतावितं, वियडं ति व्यपगतजीवं । उसिणं ति तावियं तं चेव ववगयजीवं ।
एकसि उच्छोलणं, पुणो पुणो धोवणं पधोवणं” इति निशीथचूणो चतुर्दशोद्देशके ॥ ४. “हत्थाणि
वा, अविस्सुदं पागते बहुवयणं निहं । मुहाणि वा कदं ? उच्यते, अत्रापि त्रयं—आसए पोसए
आलुते, णव वा वणमुहाणि” चू० ॥ ५. नो अ णं ऊं (उं हे ३) हे १, २, ३ ६०
ला० ॥ ६. ऊसडुं सं० खे० । ऊसडं जै० खं० । “उच्छित्ते उस्सडुं (ओसडुं प्र०) उच्चारदि”
चू० । “न च तत्र व्यवस्थितः ‘उत्सष्टम्’ उत्सर्जनं त्यागमुच्चारदेः कुर्यात्” शी० ॥
७. पगडेज्जा हे १, २ ६० ला० ॥ ८. ऊसडुं सं० । ऊसडं जै० खं० ॥ ९. पयडेज्ज सं० ॥
१०. पयलेमाणे [य खं०] खे० जै० खं० । पयलेमाणे पवडेमाणे सं० । दृश्यतां सू० ३६५ ॥
११. दृश्यतां सू० ३६५ ॥ १२. दृश्यतां सू० ३५७ ॥ १३. अत्र चूर्णवीदशी व्याख्या विलोक्यते—
“सागारिया पासंडत्थ गिहत्था(त्थ)पुरिसेहिं, सागणियाए अगणिसंघट्ठो, सउदयाए उदगवहो
सेहा(ह)गिलाणादिदोसा, सह इत्थिताहिं सहत्थिया आत-परसमुत्था, सखुडुति खुड्डाणि चेडरूवाणि
सण्णाभूमिं गच्छंति पढंते य वंदंताणि इहरहा य वाउलेंति, अहवा खुड्डा सीह-वग्घा(ग्घ)-सुणगा,
पसु गोणमहिसादि, व्रतभंगमादिदोसा एतेसु, भत्त-पाणाई च दट्ठं सेहाणं भुत्ताभुत्तदोसा” चू० ।
वक्ष्यमाणे सप्तमेऽध्ययनेऽपि से भिक्खू वा २ से जं पुण उगगहं जाणेज्जा—ससागारियं
सागणियं सउदयं सइत्थि सखुडुपसुभत्तपाणं इति पाठो विलोक्यते, एवं च चूर्णानुसारेण
पूर्वापरानुसन्धानेन चात्रापि से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—सागारियं सागणियं
सउदयं सइत्थियं सखुडु-पसु-भत्त-पाणं इति पाठः प्राचीनकाले मूलरूप आसीदिति भाति ॥

सपसुभत्तपाणं । तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेंजा ।

४२१. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतिकुलेण सद्धिं संवसमाणस्स । अलसगे वा विसङ्ग्या वा छट्ठी वा णं उच्चाहेजा, अण्णतरे वा से दुक्खे रोगानंके समुप्पजेजा । अस्संजते कलुणपडियाए तं भिक्खुस्स गातं तेल्लेण वा घाण्ण वा णवणीण्ण
५ वा वसाए वा अन्भंगेज्ज वा मक्खेज्ज वा, मिणाणेण वा कट्ठेण वा लोद्धेण वा वण्णेण वा चुण्णेण वा पउमेण वा आवंसेज्ज वा पघंसेज्ज वा उव्वलेज्ज वा उव्वट्टेज्ज वा, सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छेलेज्ज वा पडोएज्ज वा सिणाविज्ज वा सिंचेज्ज वा दारुणा वा दारुपरिणामं कट्टु अगणिकायं उज्जालेज्ज वा पज्जालेज्ज वा उज्जालेत्ता [पज्जालेत्ता ?] कायं आतावेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

१० अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा एस पतिग्गा ४ जं तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेंजा ।

४२२. आयाणमेयं भिक्खुस्स सागारिए उवस्सए संवसमाणस्स । इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरी वा अण्णमण्णं अक्कोसंति वा वंढंति वा रुंभंति वा उद्वेति वा । अह भिक्खू णं उच्चावयं मणं णियच्छेजा-एते खलु अण्णमण्णं
१५ अक्कोसंतु वा, मा वा अक्कोसंतु, जाव मा वा उद्वेति ।

अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे सागारिए उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेंजा ।

४२३. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं "संवसमाणस्स । इह खलु

१. आल° खे० जैमू० सं० । "अलसगे ति हस्त-पादादिस्तम्भः श्वयथुर्वा" शी० ॥ २. णे खे० । णं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. अस्संजओ करुण° हे १, २, ३ ला० ॥ ४. उव्वलेज्ज वा २ चू० ॥ ५. दारं परि° सं० । दारं परि° खं० । दारुणं परि° हे १, २, ३. इ० ला० । तुलना—४२९, ४७४, ५८३, ५८४ । "दारुणा दारुपरिणामं ति कट्टु परियट्टेति दारं, अहवा उत्तराधरा संजो[एत्ता?] अगणि पाडित्ता उज्जालेत्ता पज्जालेत्ता" चू० । सू० ४२९ इत्यत्र "दारुण परिणामणं परियट्ठणं अभिणवजणं वा" चू० । "दारुणा वा दारुणा परिणामं कृत्वा संघर्षं कृत्वा अग्निमुज्ज्वालयेत् प्रज्वालयेद्वा" शी० ॥ ६. पज्जालेज्ज वा नास्ति खे० जैमू० सं० ॥ ७. एसा खे० जै० सं० । दृश्यता सू० ३५७ ॥ ८. ए वस्समाणस्स खे० जै० सं० ॥ ९. सू० ३५० मध्ये तु करीओ वा इति पाठः इति ध्येयम् ॥ १०. वंभंति वा रुंभंति वा सं० । [वंभंति रुंभंति वा खेसं०] वं(वंजै०)भंति वा उद्वंति वा उद्वेति वा खे० जै० ॥ ११. णिअं(अ जै०)च्छेजा खे० जै० । "उच्चा[व]यं मणं णिगच्छेजा, उच्चावयं अणेगप्पगारं" चू० ॥ १२. वस° खे० जै० ॥

गाहावती अप्पणो सअट्ठाए अगणिकायं उज्जालेज्ज वा पज्जालेज्ज वा विज्झावेज्ज वा । अह भिक्खू उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा-एते खलु अगणिकायं उज्जालेंतु वा मा वा उज्जालेंतु, पज्जालेंतु वा मा वा पज्जालेंतु, विज्झावेंतु वा मा वा विज्झावेंतु । अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२४. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स । इह खलु ५
गाहावतिस्स कुंडले वा गुणे वा मणी वा मोतिए वा हिरण्णे वा सुवण्णे वा
कडगाणि वा तुंडियाणि वा तिसरगाणि वा पालंवाणि वा हारे वा अद्धहारे वा
एगावली वा मुत्तावली वा कणगावली वा रयणावली वा तरुणियं वा कुमारिं
अलंकियविभूसियं पेहाए अह भिक्खू उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा, एरिसिया
वांऽऽसी ण वा एरिसिया इति वा णं वूया, इति वा णं मणं साएज्जा । १०

अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३
चेतेज्जा ।

४२५. आयाणमेतं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स । इह खलु
गाहावतिणीओ वा गाहावतिधूयाओ वा गाहावतिसुण्हाओ वा गाहावतिधातीओ
वा गाहावतिदासीओ वा गाहावतिकम्मकरीओ वा, तासिं च णं एवंपुत्तपुत्तं १५
भवति-जे इमे भवंति समणा भगवंतो जाव उवरता मेहुणातो धम्मतातो णो
खलु एतेसिं कप्पति ^१मेहुणधम्मपरियारणाए आउट्ठित्तए, जा य खलु एतेसिं

१. ०णो अट्ठाए हे १, २ इ० ला० । “स्वार्थमग्निसमारम्भे क्रियमाणे” शी० ॥ २. पज्जालेज्ज वा नास्ति खेमू० जै० । “अगणिकायं उज्जालिज्जा, ससणिद्ध एवं एत्थ उज्जा[लिज्जा ?], उज्जलंते चोरा सावयं वा ण एहि ति । अहवा सुट्ठु विज्झवितो, मा एयं पेच्छित्तुं तेणगा एहिति । एवं कस्सइ उज्जोओ पितो, कस्सति अधगारो” चू० ॥ ३. विज्झ^० खे० जै० सं० इ० ॥ ४. विज्झवें(वे खे०)तु खे० जै० इ० । विज्झवेंतु वा २ सं० ॥ ५. तरुणाणि वा तिसराणि वा सं० ॥ ६. अद्ध^० खे० इ० ॥ ७. रयणावली वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ८. कुमारिं वा हे २ । “तरुणियं कुमारिं मज्झिमवयं वा” चू० ॥ ९. वा सा णो वा हे १, २, ३ जै० ला० । वा सा ण वा इ० । “एरिसिगा मम भोतिगा आसि, ण वा एरिसिगा, भणिज्ज वा ण (णं ?) मए समाणं सच्चिक्खाहि । मणं साएज्जा कहं मम एताए सद्धिं मेलतो होज्जा, अहवा सा कण्णा ताहे चित्तेति—एसा मम पडुप्पजेज्जा” चू० ॥ १०. एयं खे० जै० । दृश्यता सू० ३९० टि० १ ॥ ११. धम्मतातो नास्ति हे १, २ इ० ॥ १२. मेहुणधम्मं परि^० सं० खं० हे ३ । मेहुणं धम्मं परियारणाए खे० जै० । अत्र चूर्णनुसारेण ‘मेहुणं धम्मं परि^० इति ‘मेहुणधम्मं परि^०’ इति वा पाठो भाति, वृत्त्यनुसारेण तु मेहुणधम्मपरि^० इति पाठो भाति । “आताणमेतं । इत्थिगाभिलावे सीलमंतादिसंलावा । जा एतेहिं सद्धिं मेहुणं, अपुत्ता पसयति, धूयवियाइणि(णी) पुत्तं, पुत्तवियाइणि(णी) ओयस्सि ओरालसरीरं, तेयस्सी सूरः, वच्चंसी

सद्धिं मेहुणधम्मपरियारणाण आउट्टाजा पुत्तं खलु सा लोका आयस्सिं तथस्सिं
वचस्सिं जसस्सिं संपरायियं आलोयदरिमणिजं । एयणगारं णिग्घोमं सोवा
णिसम्मा तासिं च णं अण्णतरी सद्धी तं तथस्सिं भिक्खुं 'मेहुणधम्मपरियारणाण
आउट्टावेजा ।

५ अह भिक्खूणं पुब्बोवदिद्धां ४ जं तहप्पगारे सागारिण उवस्सण्णं ठाणं
वा ३ चेतेजा ।

४२६. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

॥ पढमा 'सेजा समत्ता ॥

[वीओ उद्देसओ]

१० ४२७. गाहावती नामेगे सुइसमायारा भवंति, भिक्खू य असिणाणए
मोयसमायारे से 'सैगंधे दुग्गंधे पडिकूले पडिलोमे यावि भवति, जं पुंक्वकम्मं तं
पच्छाकम्मं, जं पच्छाकम्मं तं पुंक्वकम्मं, 'ते भिक्खुपडियाए वट्टमाणा करेज वा
णो वा करेजा ।

दीप्तिवान्, जसंसी लोकपसस, संपराइयं पराक्रमः, आलोगदरिसणिजं दरिसणादे[व] मणप्रीति-
जणणं" चू० । "एतेभ्यो श्रमणा भैयुनादुपरताः, तदेतेभ्यो । यदि पुत्रो भवेत् ततोऽसौ 'ओजस्वी'
बलवान् 'तेजस्वी' दीप्तिमान् 'वर्चस्वी' रूपवान् 'यशस्वी' कीर्तिमान् इत्येवं सप्रधार्यः.....
कान्चित् तं साधुं भैयुनधर्म[स्य?] पडियारणाए ति आसेवनार्थम् आउट्टावेज ति अभिमुखं
कुर्यात्" शी० । सू० ३४० इत्यस्य चूर्णा वृत्तौ चेत्यम्—"मिहु रहस्से सहयोगे च, पतियरणं
पवियारणा, 'आउट्टामो' कुर्वीमो" चू० । "भैयुनमत्रह्येति, तस्य 'धर्माः' तद्रता व्यापाराः,
तेषा 'परि(वि-शीखं० २)यारणा' आसेवना, तथा आउट्टामो ति प्रवर्तमानहे" शी० ॥

१. मेहुणधम्मं परि० सं० हे ३ । मेहुणं धम्मं परि० खे० जै० खं० । दइयता पृ० १५१ टि० १२ २.
संपहारिय हे १, २, ३ इ० ला० शी० । दइयता पृ० १५१ टि० १२ ॥ ३. मेहुणधम्मं परि० सं० ।
मेहुणं धम्मं परि० खे० जै० खं० । दइयता पृ० १५१ टि० १२ ॥ ४. पडियां हे २ इ० ला० ॥
५. दइयता सू० ३५७ ॥ ६. एवं चू० शी० विना । दइयता सू० ३३४ ॥ ७. सेजा द्वितीयस्य
प्रथमोद्देशः हे २ ॥ ८. "स भिच्छुस्तद्धन्धो भवति" शी० । "तेण तेसिं सो गंधो पडिकूलो"
चू० ॥ ९. पुवं कम्मं खे० जै० सं० खं० इ० । "जं पुवंकम्मं ति गिहत्थाणं पुवंकम्मं उच्छोलणं
तं च पच्छा पव्वजाए वि कुज्जा मा उड्डाहो होहिति, तत्थ वाउसदोसा, अह ण करेति तो उड्डाहो ।
अहवा ताई पुवं पए जेमेताईओ पच्छा संजयउवरोहा सुतत्याणं उसुरे वा, पच्छिमाए पोरिसीए
जेमेताईओ ताहे संजयाण पाढवाघातो ति पदे चेव जिमिताई । उवक्खडणा वि एवं प्रत्य (२)-
प्रत्यागते उस्सक्कणं, उस्सक्कणदोसा भिक्खुभावो, भिक्खुपडियाए वट्टमाणा करेज वा ण वा"
चू० ॥ १०. पुवं कम्मं सं० इ० ॥ ११. तं हे ३ ॥ १२. करेज वा हे १, २ ला० इ० ॥

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२८. आयाणमेतं भिक्खुस्स गाहावतीहिं सद्धिं संवसमाणस्स । इह खलु गाहावतिस्स अप्पणो सँयट्ठाए विरूवरूवे भोयणजाते उवक्खडिते सिया, अह पच्छा भिक्खुपडियाए असणं वा ४ उवक्खडेज्ज वा उवकरेज्ज वा, तं च भिक्खू अभिक्खेज्जा भोत्तए वा पातए वा 'वियट्ठित्तए वा ।

५

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं णो तहप्पगारे उवस्सए ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४२९. आयाणमेयं भिक्खुस्स गाहावतिणा सद्धिं संवसमाणस्स । इह खलु गाहावतिस्स अप्पणो सँयट्ठाए विरूवरूवाइं दास्याइं भिण्णपुव्वाइं भवंति, अह पच्छा भिक्खुपडियाए विरूवरूवाइं दास्याइं भिंदेज्ज वा किणेज्ज वा पामिच्चेज्ज वा दासुणा वा दासुपरिणामं कट्ठुं अगणिकायं उज्जालेज्ज वा पज्जालेज्ज वा, तत्थ १० भिक्खू अभिक्खेज्जा आतावेत्तए वा पयावेत्तए वा 'वियट्ठित्तए वा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४३०. से भिक्खू वा २ उच्चारपासवणेणं उच्चाहिज्जमाणे रातो वा वियाले वा गाहावतिकुलस्स दुवारवाहं अवंगुणेज्जा, तेणो य तस्संधिचारी अणुपविसेज्जा, तस्स भिक्खुस्स णो कप्पति एवं वदित्तए—अयं तेणे पविसति वा णो वा १५ पविसति, उवल्लियति वा णो वा उवल्लियति, औपतति वा णो वा आपतति,

१. सट्ठाए खे० जैमु० ॥ २. वियट्ठित्तए सं० । “वियट्ठित्तए व ति तत्रैवाहारगृह्या विवर्तितुम् आसितुमाकाङ्क्षेत्” शी० । “वियट्ठित्तए णाम तेसिं चक्खुपहे अच्छति ताहे से दिति” चू० ॥ ३. ठाणं वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ४. सअट्ठाए खे० । अट्ठाए जै० ॥ ५. पामिच्चेज्ज वा नास्ति खे० सं० ॥ ६. दाहं परि० खे० जै० सं० खं० । दासुण परि० हे २ । दृश्यतां सू० ४२१, ४७४, ५८३, ५८४ ॥ ७. वियट्ठित्तए नास्ति खे० जैमु० सं० । “वियट्ठित्तए, अदूरे तप्पति संजमविराहणा” चू० ॥ ८. जं णो तहप्पगारे जाव उवस्सए चेतेज्जा खे० जै० सं० ॥ ९. तेणे व पं० सं० । “अयं तेणे पविसति वा ण वा पविसति, उवल्लियति दुक्कति, व्रजति रु(न)स्सति । साहू भणति ‘तेण हडं’, ताणि वा भणंति ‘असुतेण हडं’ ताहे साहू भणति ‘अण्णेण हडं, ण तेण’ । साहू चेव भणति—तस्स असुगस्स ठवियगं हडं, ताणि वा भणंति—असुगस्स ठवियगं हडं, ताहे साहू भणति—ण तस्स, अण्णस्स हडं, सो वा साहू कंचि दरिसेति । अयं उव[च]रए, उवचरओ णाम चारिओ, ताणि वा साहुं चेव भणंति—अयं तेणे, अयं उवचरए, अयं एत्थ अकासी च(चो ? चा ?)रियं, आसी वा एत्थ । एत्थ सम्भावे कहिए चोरातो भयं, तुण्हिक्के पच्चंगिरा । अतेणं तेणगमिति संकति । सागारिए भवे दोसा” चू० ॥ १०. आवयति वा २ खं० । आवइयइति वा णो वा ३ हे ३ । “अयमतिपतति न वेति” शी० ॥

वेदति वा णो वा वदति, तेण हडं, अण्णेण हडं, तस्स हडं, अण्णस्स हडं, अयं तेणे, अयं उवचरण, अयं हंता, अयं एत्थमन्नामी । तं तवस्सि भिक्खुं अतेणं 'तेणमिति संकति ।

अह भिक्खूणं पुब्बोवदिट्ठा ४ जाव णो चेतेंना ।

- ५ ४३१. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा, तं[जहा-] तण-पुंजेसु वा पलालपुंजेसु वा सअंडे जाव संताणए । तहणगारे उवस्सए णो ठाणं वा सेजं वा णिसीहियं वा चेतेंना ।

से भिक्खू वा २ सेजं पुण उवस्सयं जाणेज्जा तणपुंजेसु वा पलालपुंजेसु वा अण्णंडे जाव चेतेंना ।

- १० ४३२. से आगंतारेसु वा आरामागारेसु वा गाहावतिकुलेसु वा परियाव-सहेसु वा अभिक्खणं २ साहम्मिएहिं ओवयमाणेहिं णो ओवतेज्जा ।

४३३. से आगंतारेसु वा ४ जे भयंतारो उडुवद्वियं वा वासावासियं वा कप्पं उवातिणिन्ता तत्थेव भुज्जो संवसंति अयमाउसो कालातिकंतकिरिया वि भवति ।

१. वयइ स० । “वदति” शी० । “प्रजति” चू० ॥ २. अण्णेण हडं नास्ति स० ॥ ३. अण्णस्स हडं । ऐ० जैमू० इ० ॥ ४. तेणं नि हे १, २, ३ इ० ला० खं० ॥ ५. ससंताणए हे १, २, ३ ला० खं० ॥ ६. ठाणं वा ३ चेतेंना हे १, २, ३. इ० ला० । ठाणं वा णिसीहियं वा चेतेंज्जा ऐ० जै० स० । “तणपुंजा गिहाणं उवरि तणा क्या, पलालं वा मंडपस्स उवरि, हेट्ठा भूमी रमणिज्जा, सअंडेहिं णो ट्ठाणं चेतिज्जा, अण्णंडेहिं चेतिज्जा” चू० ॥ ७. अण्णंडेहिं जाव खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० । दयतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ८. णोवएज्जा हे १, २ इ० ला० । णो य वतेज्जा जै० हे ३ । “नावपतेत्” शी० ॥ ९. उडुव° स० हे १, ३ । उव्व° खे० जै० ॥ १०. उवातिणाविन्ता हे १ ॥ ११. “सम्प्रति शय्याविधिद्वारमाह— कालातिकंतोवट्ठाण अमिकंत अणमिकंता य ।

वज्जा य महावज्जा सावज्ज महडप्पकिरिया य ॥ ५९३ ॥

शय्या नवप्रकारा भवन्ति, तद्यथा—कालातिक्रान्ता १ उपस्थाना २ अमिक्रान्ता ३ अनमिक्रान्ता ४ वर्ज्या ५ महावर्ज्या ६ सावद्या ७ महासावद्या ८ अल्पक्रिया च ९ ॥ ५९३ ॥..... साम्प्रतमेतासामेव कालातिक्रान्तादीना व्याख्यानमभिवित्सुराह—

उउ वासा समतीता कालातीया उ सा भवे सेज्जा ।

स चैव उवट्ठाणा दुगुणा दुगुणं अवजेत्ता ॥ ५९५ ॥

ऋतुवद्धे काले वर्षाकाले च यत्र स्थितास्तस्यामृतुवद्धे काले मासे पूर्णे वर्षाकाले चतुर्मासे पूर्णे यत् तिष्ठति सा कालातिक्रान्ता वसति । ‘सचैव’ इत्यादि, या कालमर्यादाऽनन्तरमुक्ता ‘ऋतुवद्धे मासो वर्षाश्च चत्वारो मासाः’ इति तामेव द्विगुणा द्विगुणामवर्जयित्वा यत्र भूयः समागत्य तिष्ठन्ति सा उपस्थाना । किमुक्तं भवति ?—ऋतुवद्धे काले द्वौ मासौ वर्षास्वष्ट मासान् अपरिहृत्य

४३४. से आंगंतरेसु वा ४ जे भयंतारो उडुबद्धियं वा वासावासियं वा कप्पं उवातिणावित्ता तं दुगुणा दुगुणेण अपरिहरित्ता तत्थेव भुज्जो संवसंति अयमाउंसो उवट्ठाणकिरिया यावि भवति ।

यदि पुनरागच्छति तस्यां वसतौ ततः सा उपस्थाना भवति, उप सामीप्येन रथानं—अवस्थानं यस्या सा उपस्थानेति व्युत्पत्तेः । अन्ये पुनरिदमाचक्षते—यस्यां वसतौ वर्षावासं स्थितास्तस्यां द्वौ वर्षा-रात्रावन्यत्र कृत्वा यदि समागच्छन्ति ततः सा उपस्थाना न भवति, अर्वाक् तिष्ठतां पुनरुपस्थाना ॥

जावंतिया उ सेज्जा अन्नेहिं निसेविया अमिक्कंता ।

अन्नेहिं अपरिभुक्ता अनभिक्कंता उ पविसंते ॥ ५९६ ॥

या शय्या आचण्डालेभ्यो यावन्तिकी सा यदाऽन्यैश्चरकादिभिः पाषण्डस्थैर्गृहस्थैर्वा निषेविता पश्चात् संयतास्तिष्ठन्ति सा अभिक्कान्ता । सैव यावन्तिकी अन्यैः पाषण्डस्थैर्गृहस्थैर्वा अपरिभुक्ता तस्यां यदि संयताः प्रविशन्ति ततः साऽनभिक्कान्ता ॥ ५९६ ॥

अत्तट्टकडं दाउं जतीण अन्नं करेति वज्जा उ ।

जम्हा तं पुव्वकयं वज्जंति ततो भवे वज्जा ॥ ५९७ ॥

आत्मार्थकृतां वसति यतिभ्यो दत्त्वा पुनरन्यामात्मार्थं कुर्वन्ति यदि ततः सा यतिदत्ता वर्ज्या भवति । कया व्युत्पत्त्या ? इत्यत आह—यस्मात् तां पूर्वकृतां वसतिं गृहस्था वर्जयन्ति, यतिभ्यः किल दत्तत्वात् । ततो वर्ज्यत इति वर्ज्या भवति सा पूर्वकृतेति ॥ ५९७ ॥

पासंडकारणा खलु आरंभो अभिणवो महावज्जा ।

समणट्ठा सावज्जा महासावज्जा उ साहूणं ॥ ५९८ ॥

यत्र बहूनां श्रमण-ब्राह्मणप्रभृतीनां पाषण्डानां कारणात्—कारणेन खल्वारम्भोऽभिनवः क्रियते सा महावर्ज्या । ‘श्रमणार्था’ पञ्चानां श्रमणानामर्थाय कृता सावद्या । या पुनरमीषामेव साधूना-मर्थाय कृता सा महासावद्या ॥ ५९८ ॥

जा खलु जहुत्तदोसेहिं वज्जिया कारिया सअट्ठाए ।

परिकम्मविप्पमुक्का सा वसही अप्पकिरिया उ ॥ ५९९ ॥

या पुनः ‘यथोक्तदोषैः’ कालातिक्रान्तादिलक्षणैर्वर्जिता केवलं स्वस्य—आत्मनोऽर्थाय कारिता परिकर्मणा च विप्रमुक्ता सर्वस्यापि परिकर्मणः स्वत एवाग्रे प्रवर्तितत्वात् सा वसतिरल्पक्रिया वेदितव्या ॥ ५९९ ॥” इति मलयगिरिसूरिविरचितवृत्तिसहिते बृहत्कल्पभाष्ये ॥

१. °तागारेसु इ० ॥ २. उडुब° सं० हे १, ३ ॥ ३. दुगुणातिगुणेण हे १ । दुगुणेण जै० । “इदार्णि भणिंति किरियाकालातिक्कंता—जहिं मासकप्पं वासा[वा]सं वा करेति तहिं चेव वितियं करेति । उवट्ठाणा—एते चेव करेत्ता दुगुणं अपरिहरेत्ता पुणो करेति” चू० । “ये...ऋतुबद्धं वर्षां वाति-वाह्यान्यत्र मासमेकं स्थित्वा द्विगुणत्रिगुणादिना मासकल्पेन अपरिहृत्य द्वित्रिमासैर्व्यवधानमकृत्वा पुनस्तत्रैव वसन्ति अयमेवंभूतः प्रतिश्रय उपस्थानक्रियादोषदुष्टः” शी० । “संवच्छरं वा वि परं पमाणं वितियं च वासं ण तहिं वसेज्जा । [दश० गा० ५५२].....संवच्छर इति कालपरिमाणं, तं पुण णेह बारसमासिगं संवज्जति, किंतु वरिसारत्तत्वात्तुम्मासितं, स एव जेट्ठोग्गहो तं संवच्छरं । .....परमिति परसदो उक्करिसे वट्ठति, एतं उक्किट्ठं पमाणं, एतियं कालं वसिऊण वितियं च वासं, वितियं ततो अणंतरं, चसद्वेण ततियमवि, जतो भणितं—‘तं दुगुणं दुगुणेण अपरिहरित्ता ण वट्ठति’ [ ] । वितियं ततियं च परिहरिऊण चउत्थे होज्ज” दशवै० चू० पृ० २६७ ॥ ४. °उसो इतरा उव° खं० हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ५. °यावि भ° हे ३ इ० ॥

४३५. इह खलु पाईणं वा ४ संतेगतिया सद्दा भवन्ति, तंजहा-
गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा, तेसिं च णं आयारगोथरे णो सुणिसंते
भवति, तं सदहमाणेहिं तं पत्तिथमाणेहिं तं रायमाणेहिं व्हं समाण-माहण-अतिहि-
क्खिण-वणीमए समुदिसस तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतिनाइं भवन्ति, तं-
५ जहा-अएसणाणि वा आयतणाणि वा देवकुलाणि वा सहाणि वा पवाणि वा
पणियगिहाणि वा पणियसालाओ वा जाणगिहाणि वा जाणसालाओ वा
सुधाकम्मंताणि वा दम्भकम्मंताणि वा वम्भकम्मंताणि वा वच्चकम्मंताणि वा
इंगालकम्मंताणि वा कट्टकम्मंताणि वा सुमाणकम्मंताणि वा गिरिकम्मंताणि वा

१. 'वणि' खे० ॥ २. 'वइओ वा हे २, ३ ॥ ३. "अभिकंता.....आएसणाणि छरण
सिज्जति वणि वुस्सति (५), अहवा लोहारसालमादी। आयतणं पासजणं अवट्ठितया कुट्टस्स
पासे। देवउलं वाणमंतररहितं, देउलं सवाणमंतर सपत्तिं इत्यर्थः। सभा मंड्यो बलभी वा
सवाणमंतरा इतरा वा। पवा जत्थ पाणितं दिज्जइ। पणितगिहं आवणो सक्कुओ। पणियसाला
आवणो चेव अक्कुओ। जाणगिहं रत्तादीण वासक्कुं। सा[ला] एएसि चेव अक्कु। सुधा कडा,
छुहा जत्थ कोहाविजति वा। दम्भा दम्भा बलिज्जति छिज्जति वा। वम्भओ वि प्पि(छि)ज्जति
बलिज्जति य। वम्भा वरत्ता जा गर्दाणं (गवीणं? गर्दीणं?) दलिज्जति। इंगालकट्टकम्मं
एतेसिं सालातो भवन्ति। सुमाणे गिहाइं। गिरि जहा सहणागिरिम्मि छेणमादी। कंदरा
गिरिगुहा। संति सतीए घराइं। सेल पाहाणघराइ। उवट्ठाणगिहं जत्थ गावीओ उट्ठावितु
दुव्वंति। सोभणं ति भवण, भा दीत्तौ। उवत्तंतेहिं उवतति। एसा अतिक्कंता। एतेहिं चेव
अणोवत्तंतेहिं उव[त]तीति अणतिक्कंता।" चू०। "अदेसनानि' लोहकारादिशालाः।
'आयतनानि' देवकुलपार्श्वपवरकाः। 'देवकुलानि' प्रतीतानि। 'सभाः' चातुर्वेद्यादिशालाः।
'प्रपाः' उदकदानस्थानानि। 'पण्यगृहाणि वा' पण्यापणाः। 'पण्यशालाः' घट्टशालाः।
'यानगृहाणि' रथादीनि यत्र यानानि तिष्ठन्ति। 'यानशालाः' यत्र यानानि निष्पाद्यन्ते।
'सुधाकर्मन्तानि' यत्र सुधापरिकर्म क्रियते। एवं दर्भ-वर्ध(र्ध-प्र०)-वल्ज-अक्षर-काष्ठकर्म-
काष्ठगृहाणि द्रष्टव्यानि। 'श्मशानगृहं' प्रतीतम्। 'शान्तिकर्मगृहं' यत्र शान्तिकर्म क्रियते।
गिरिगृहं पर्वतोपरि गृहम्। 'कन्दरं' गिरिगुहा संस्कृता। 'शैलोपस्थापनं' पापाणमण्डपः।
तदेवंभूतानि गृहाणि तैश्चरक-ब्राह्मणादिभिरभि(ति-शीखं०२)कान्तानि पूर्वम्, पश्चाद् 'भगवन्तः'
साधवः 'अवपतन्ति' अवतरन्ति, इयम्.....अभिकान्तक्रिया वसतिर्भवति, अल्पदोषा चेयम्"
शी० ॥ ४. सभाओ वा हे १। सभाओ वा पवाकरणाणि वा हे २, ३ इ० ला० ॥
५. दम्भकम्माणि वा वम्भकम्मं पुव्व(व)कम्मं [गुलकम्मं वणकम्मं हे२] इंगालकम्मं कट्ट-
कम्मं सुमाणकम्मं संतिसुन्नागारगिरिकंदरासेलोवट्ठाणकम्मं सयणगिहाणि वा भवणगिहाणि
वा हे १, २ ला०। दम्भकम्मंताणि वा वम्भकम्मं वच्चकम्मं इंगालकम्मंताणि वा सुमाणकम्मं
संतिसुन्नागारगिरिकंदरासंतिसेलोवट्ठाणकम्मं भवणगिहाणि वा हे ३। दम्भकम्मंताणि वा
वम्भकम्मं वच्चकम्मं गुलकम्मं वणकम्मं इंगालकम्मं कट्टकम्मं सुमाणकम्मं सुण्णागारगिरि-
कंदरसंतिसेलोवट्ठाणकम्मं भवणगिहाणि वा इ० ॥ ६. 'वल्जः काशः' संटि० ॥ ७. 'सुमाण-
घरं वा पाठः। एवं गिर्यादिष्वपि।' -खे० टि० ॥

कंदरकम्मंताणि वा संतिकम्मंताणि वा सेलोवट्ठाणकम्मंताणि वा भवणगिहाणि वा । जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा तेहिं ओवतमाणेहिं ओवतंति अयमाउसो ! अभिक्कंतकिरियाँ या वि भवति ।

४३६. इह खलु पाईणं वा जाव ४ तं रोयमाणेहिं बहवे समण-माहण-अतिहि-
किवण-वणीमए समुद्दिस्स तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतिताइं भवंति, तं जहा—
आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा, जे^१ भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा
जाव^२ गिहाणि वा तेहिं अणोवतमाणेहिं ओवयंति अयमाउसो अणभिक्कंतकिरियाँ
यावि भवति ।

४३७. इह खलु पाईणं वा ४ संतेगइया सट्ठा भवंति, तंजहा—गाहावती वा
जाव कम्मकरीओ वा, तेसिं च णं एवं वुत्तपुव्वं भवति—जे इमे भवंति समणा
भगवंतो सीलमंता जाव उवरता मेहुणाओ धम्माओ णो खलु एतेसिं भयंताराणं
कप्पति अाधाकम्मिए उवस्सए वत्थए, से जाणिमाणि अम्हं अप्पणो सयट्ठाए
चेतियाइं भवंति, तं जहा—आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा सव्वाणि ताणि
समणाणं णिसिरामो, अवियाइं वयं पच्छा वडप्पणो सयट्ठाए चेतेस्सामो, तंजहा—
आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा । एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा^१ णिसम्म जे भयंतारो
तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छंति, ^२२[त्ता] इतरातिरेहिं

१. उवतमाणेहिं उवतंति खे० ॥ २. ०या वि सं० हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ३. जे य भयं० सं० ॥ ४. जाव भवणगिहाणि खे० जै० ॥ ५. उवयंति खे० ॥ ६. अणभिक्कंत० सं० । “चरकादिभिरनवसेवितपूर्वा अनभि(ति शीजै०)कान्तक्रिया” शी० ॥ ७. ०या वि सं० इ० ॥ ८. संते० ..... गाहावती वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ९. सीलमंता नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ १०. भयंताराणं नास्ति खे० जैमू० सं० खं० ॥ ११. अधा० खे० जै० ॥ १२. ०णो अट्ठाए हे १, २, ३ इ० ला० । “साहु सीलमंतं ति काऊणं एते आहाकम्मम्मि ण वट्ठंति, अप्पणो सयट्ठाए कयाइं एतेसिं देमो अप्पणो अण्णाइं करेमो” चू० ॥ १३. वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १४. सव्वा-णेयाणि सं० । सव्वाणियाणि खे० जै० । “समुदायार्थस्त्वयम्—गृहस्थैः साध्वाचारानभिज्ञैरान्या-त्मार्यं गृहाणि निर्वर्तितानि तानि साधुभ्यो दत्त्वाऽऽत्मार्यं त्वन्यानि कुर्वन्ति” शी० ॥ १५. पच्छा अप्पणो हे १, २, ३, ला० ॥ १६. सअट्ठाए खे० । सट्ठाते इ० ॥ १७. णिसम्मा खे० जैमू० सं० खं० ॥ १८. ‘२’ नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १९. सं० विना—इतरातिरेहिं खे० जै० इ० । इतरातिरेहिं हे ३ खं० । इयरंतरेहिं हे १, २ । इयतां सू० ३४१, ३५०, ३९१ । “इतराइतरेहिं, कालातिक्कंता अणतिक्कंता इमा वज्जा इतरा, एवं सेसा वि, इतरा इतरा अप्पसत्थ[त]रा इत्यर्थः, पाहुडेहिं पाहुडं ति वा पहेणगं ति वा एगट्ठं । कस्य ? कर्मबन्धस्य । निरतस्य पाहुडाइं दुग्गतिपाहुडाइं च अप्पसत्थासेवणाए । एसा वज्जकिरिया ।” चू० । “ते च साधवस्तेषु इतरेषु उच्चावचेषु ‘पाहुडेहिं’ ति प्रदत्तेषु गृहेषु यदि वर्तन्ते ततो वज्जक्रियाभिधाना वसतिर्भवति सा च न कल्पत इति” शी० ॥

पाहुडेहिं वट्टंति, अयमाउसो ! वज्जकिरियां यावि भवति ।

४३८. इह खलु पाईणं वा ४ संतेगतिया सट्ठा भवंति, तंसिं च णं आयार-
गोयरे जाव तं रोयमाणेहिं बह्वे समणमाहण जाव पगणिय २ समुद्दिस्स तत्थ २
अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति, तंजहा—आणसणाणि वा जाव गिहाणि वा, जे
५. भयंतारो तहप्पगाराइं आणसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छंति, '२[त्ता]
इयराइयरेहिं पाहुडेहिं [वट्टंति, ?] अयमाउसो ! महावज्जकिरियां यावि भवति ।

४३९. इह खलु पाईणं वा ४ जाव तं रोयमाणेहिं बह्वे समणजाते समुद्दिस्स
तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति, तंजहा—आणसणाणि वा जाव
गिहाणि वा, ^{१३}* जे भयंतारो तहप्पगाराइं आणसणाणि वा जाव गिहाणि वा *
१०. उवागच्छंति, '२ [त्ता] इतरातितरेहिं पाहुडेहिं [वट्टंति, ?] अयमाउसो !
सावज्जकिरियां यावि भवति ।

४४०. इह खलु पाईणं वा ४ जाव तं रोयमाणेहिं एगं समणजाते समुद्दिस्स
तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति, तंजहा—आणसणाणि वा

१. 'या वि इ० हे ३ विना ॥ २. वा जाव तं खे० जै० ॥ ३. रोप्पा^{१०} स० खं० हे २, ३
ला० ॥ ४. अनेदमवधेयम्—बह्वे समणमाहण जाव वणीमगे पगणिय २ समुद्दिस्स इति पाठस्य
स्थाने खे० जैमू० प्रत्योः बह्वे समणजाते समुद्दिस्स इति पाठः । अत्रेतनं ४३९ तमं सूत्रं तु खे०
जैमू० प्रत्योर्नास्त्येव, अन्यासु प्रतिपु यादशः पाठस्तत् तत्रैव विलोकनीयम् । चूणं वृत्तौ चेत्यं व्याख्या
वर्तते—“महावज्जा पासडाण अट्ठाए, एसा चेव वत्तव्वया । सावज्जा पचप्पं समणाणं पगणित २,
एसा चेव वत्तव्वया ।” चू० । “श्रमणाद्यर्थं निष्पादितायां 'यावन्तिक' वसतौ स्थानादि कुर्वतो
महावज्ज्याभिधाना वसतिर्भवति । अकल्प्या चेत्यं विशुद्धिकोटिश्वेति । इदानीं सावद्याभिधानामधि-
कृत्याह—इहेत्यादि । प्रायः सुगमम् । नवर पञ्चविधश्रमणाद्यर्थमेवैषा कल्पिता” शी० । दृश्यतां
सू० ४३५ टि० ५ ॥ ४. जाव भवणगिहाणि इ० ॥ ५. वा महता पुढविकायस० जे भ० खे०
जैमू० ॥ ६. जाव गिहाणि वा नास्ति सं० जै० हे १, २, ३ ला० । जाव भवणगिहाणि वा
इ० ॥ ७. 'गच्छंति २ इयरेहिं खं० । 'गच्छंति इतरातितरेहिं खे० जै० हे १ हेमू० २ । 'गच्छंति
इतरातितरेहिं हे ३ । दृश्यतां सू० ३४१, ३५०, ३९१ ॥ ८. '२' नास्ति खं० विना ॥ ९. 'या वि
सं० खं० ॥ १०. इदं ४३९ तमं सम्पूर्णं सूत्रं खे० जैमू० प्रत्योर्नास्त्येव । खे० प्रतौ
पाठपूरणाय चिह्नं वर्तते, किन्तु पाठो न तत्र कुत्रापि पूरितः ॥ ११. वा संतेगइया जाव [तं जैस०]
रो^{१०} जैस० हे ३ । वा संतेगइया जाव तं सहं तं प[त्ति] यं रो^{१०} हे १, २ ॥ १२. जाव भवण-
गिहाणि हे १, २, ३. ला० ॥ १३. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खं० हे ३ जैस० विना ॥
१४. '२' नास्ति खं० विना ॥ १५. 'या वि स० इ० ॥ १६. वा ४ संतेगइया सट्ठा भवंति,
तं [जहा—] गाहावई वा जाव कम्मकरीओ वा, तंसिं च णं आयारगोयरे नो सुणिस्से भवति,
तं सहइमाणेहिं ३ एक्कं समणं हे १, २, ३ इ० ला० ॥

जाव गिहाणि वा महता पुढविकायसमारंभेणं जाव महता तसकायसमारंभेणं महता संरंभेणं महता समारंभेणं महता आरंभेणं महता विरूवरूवेहिं पावकम्मकिच्चेहिं, तंजहा—छावणतो लेवणतो संथार-दुवार-पिहणतो, सीतोदगए वा परिडुवियपुव्वे भवति, अगणिकाए वा उज्जालियपुव्वे भवति, जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छंति इतराइतरेहिं पाहुडेहिं दुपक्खं ते कम्मं सेवंति, अयमाउसो ! महासावज्जकिरियां यावि भवति ।

४४१. इह खलु पाईणं वा ४ जाव तं रोयमाणेहिं अप्पणो संयद्वाए तत्थ २ अगारीहिं अगाराइं चेतियाइं भवंति, तंजहा—आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा महता पुढविकायसमारंभेणं जाव अगणिकाये वा उज्जालियपुव्वे भवति, जे भयंतारो तहप्पगाराइं आएसणाणि वा जाव गिहाणि वा उवागच्छंति १०

१. जाव भवणगिहाणि हे १, २, ३. इ० ला० ॥ २. °समारंभेणं एवं आउ तेउ वाउ वणस्सइ महया तस° हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. महता संरंभेणं महता समारंभेणं महता आरंभेणं नास्ति खं० । महा संरंभेणं महया आरंभेणं महया समारंभेणं हे १ । महया समारंभेणं महया आरंभेणं महया आरंभसमारंभेणं सं० । महया आरंभेणं महया समारंभेणं [महया आरंभासमारंभेणं इ० ला०] हे २ इ० ला० । “महासावज्जा एणं समणजातं समुद्दिस्स जाव [भव]णगिहाणि वा महता छजीवनिकायसमारंभेणं महता आरंभसमारंभेणं अणेगप्पगारेहिं च आरंभेहिं संजयद्वाए छाविंति, लिप्पंति, संथारगा ओयट्ठगा कुणंति, दुवारं करेति, पी(पि)धंति वाडो(डे) आ” चू० । “एकं साधर्मिकमुद्दिश्य पृथिवीकायादिसंरम्भ-समारम्भा-ऽऽरम्भैरन्यतरेण वा महता, तथा ‘विरूपरूपैः’ नानारूपैः ‘पापकर्मकृत्यैः’ अनुष्ठानैः, तद्यथा—छादनतो लेपनतस्तथा सस्तारकार्यं द्वारढक्कनार्थं च इत्यादीनि प्रयोजनान्युद्दिश्य” शी० सू० ४४३ ॥ ४. छावणओ हे १, २, ३ ला० ॥ ५. सीओदए वा हे १, ३ । सीओदएण वा हे २ इ० । सीओदगसए खं० । ‘सीतोदगघडे वा’ इति पाठोऽत्र चूर्ण्यनुसारेण भाति । “सीतोदगघडे अब्भंतारतो संणिक्खित्तो, अगणिकायं वा उज्जालेंति, पाउथा वा” चू० । “सीतोदकं त्यक्तपूर्वं भवेत् अमिवा प्रज्वालितो भवेत्” शी० ॥ ६. परट्ठं स० ॥ ७. °काएण वा हे २ इ० ला० ॥ ८. जाव भवणगिहाणि वा हे १, २, ३ इ० ला० । जाव गिहाणि वा नास्ति सं० ॥ ९. °गच्छंति २ इतरा° खं० । °गच्छंति इतरइ° सं० । “जे एतेषु उवागच्छंति, इतराइतरेहिं पुव्वभणितं, दुपक्खं कम्मं सेवंति, अपसत्थासु जहा रागो दोसो य पुनं पावं इहलोइयं पारलोइयं च, अहवा [इरियावहियं] संपराइयं च । एसा महा[सा]वज्जा ।” चू० । “तदस्या वसतौ स्थानादि कुर्वन्तस्ते द्विपक्षं कर्मासेवन्ते, तद्यथा—प्रवज्याम् आधाकर्मिकवसत्यासेवनाद् गृहस्थत्वं च, रागं द्वेषं च, ईर्यापथं साम्परायिकं च इत्येवं वा द्विपक्षासेवनदोषात् महासावद्यक्रियाभिधाना वसतिर्भवतीति ।” शी० ॥ १०. दुप्पं स० ॥ ११. °या वि स० ॥ १२. °सअट्ठा° खे० जै० इ० ॥ १३. °काए °उ स० । °काएण वा उ° हे १, २ इ० ला० ॥

इतराइतरेहिं पाहुडेहिं एगपक्खं ते कम्मं सेवन्ति, अयमाउरो ! अप्पसावज्जकिरियां यावि भवति ।

४४२. ऐयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं ।

॥ सेज्जाए वीओ उद्देशओ समत्तो ॥

[तईओ उद्देशओ]

४४३. से य णो सुलभे फासुए उंछे अहेसणिजे, णो य खलु सुद्धे इमेहिं पाहुडेहिं, तंजहा—छावणतो लेवणतो संथार-दुवार-पिहणतो पिंडवातेसणाओ ।
“से य भिक्खू चरियारते ठणरते णिसीहियारते सेज्जा-संथार-पिंडवातेसणारते,

१. इतरातिरेहिं खे० । दृश्यतां सू० ३४१, ३५०, ३९१ । “अप्पसावज्जाए अप्पणो सयट्ठाए चेवे(ते)ति, इतराइतरेहिं, इह अप्पसत्थाणि वज्जिता पसत्थेहिं पाहुडेहिं णेव्वाणस्स सग्गस्स वा एगपक्खं कम्मं सेवन्ति, एगपक्खं रियावहियं । एसा अप्पसावज्जा । एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा स(सा)मगियं ।” चू० ॥ २. पाहुडेहिं नास्ति सं० ला० ॥ ३. एगपक्खं कम्मं ते हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. ०या वि हे १, २ ॥ ५. एवं हे १, २, ३ खे० सं० इ० ला० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ७. विज्जओ उद्देशकः खे० जै० खं० । द्वितीयोद्देशकः हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. उंछे सं० । “संवंधो अफावुगाणं विवेगो, फासुगाणं गहणं वसदीणं । से य णो सुलभे फासुए उवस्सए । आहारो सुहं सोहिज्जति, वसही दुक्खं । उंछं अण्णातं अण्णातेण, कतरे उंछे ? अहेसणिजे जहा एसणिजे । सड्ढो पुच्छति उज्जुगं साहुं—किमत्थं साहुणो ण अच्छंति ? भणति—पडिस्सतो णत्थि, अप्पणो व णाउं पडिस्सयं करेउं(इ ?), एवं नो सुलभे फासुए उंछे । ण य सुद्धे इमेहिं पाहुडेहिं ति कारणेहिं, काणि वा ताणि ? छावणं गलमाणीते कुट्टमाणीते, भूमीते वा लेवणं, संथारओ उयट्ठगो, दुवारा खुट्ठगा महल्लाग करंति, पिहणं वाडस्स दारस्स वा, पिंडवातं वा मम णिह, ण दोसा” चू० । “स च प्रासुकः आधाकर्मादिदोषरहितः प्रतिश्रयो दुर्लभः, ‘उंछ’ इति छादनाद्युत्तरगुणदोषरहितः...अहेसणिज्ज ति यथाऽसौ” एषणीयो भवति तथाभूतो दुर्लभ इति । “न चासौ शुद्धो भवत्यमीभिः कर्मोपादानकर्मभिः तद्यथा—छादनतो दर्भादिना, लेपनतो गोमयादिना, ‘सस्तारकम्’ अपवर्तकमाश्रित्य, तथा द्वारमाश्रित्य”, तथा द्वारस्थगनं कपाटमाश्रित्य, तथा पिण्डपातैषणामाश्रित्य, तथाहि—कस्मिंश्चित् प्रतिश्रये वसतः साधून् शय्यातरः पिण्डेनोपनिमन्त्रयेत्, तद्ग्रहे निषिद्धाचरणम्, अग्रहे तत्प्रद्वेषादिसम्भव.” शी० ॥ ८. छावणतो इ० । छावणओ वा ले० सं० खं० ॥ ९. ०पिहणओ सं० । ०पिहणतो इ० । ०पिहणाओ हे २ ला० । सू० ४४० ॥ १०. से भिक्खू खे० जै० सं० खं० । “से इत्यादि, तत्र च भिक्षवः चर्यारताः” शी० ॥ ११. ०वातएसणा० इ० । ०वायएसणा० हे १, २, ३ ला० ॥

संति भिक्खुणो एवमक्खाइणो उज्जुकडा गियागपडिवण्णा अमायं कुव्वमाणा वियाहिता । संतेगतिया पाहुडिया उक्खित्तपुव्वा भवति, एवं णिक्खित्तपुव्वा भवति, परिभाइयपुव्वा भवति, परिभुत्तपुव्वा भवति, परिट्ठवियपुव्वा भवति, एवं वियांगरेमाणे समिया वियांगरेइ ? हंता भवति ।

४४४. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेजा—खुड्डियाओ खुड्ड- ५
दुवारियाओ णितियाओ संणि^३रुद्धाओ भवन्ति, तहप्पगारे उवस्सए राओ वा
वियाले वा णिक्खममाणे वा पविसमाणे वा पुराहंत्थेण पच्छापाएण ततो

१. संति हि भि° सं० ॥ २. उज्जुकडा हे १, २ ला० । उज्जुयडा हे ३ । उज्जुअडा खे० जै० । उज्जुया खं० । “संति भिक्खुणो उज्जुगा गियागपडिवण्णा चरित्तपडिवण्णा अमातिणो वियाहिया व्याख्याता ।.....स एवं उज्जुकडो अक्खायमाणो सम्यक् अक्खाति ।” चू० । “तदेवं सन्ति.....भिक्षवः एवमाख्यायिनः.....ऋजवः ‘नियागः’ संयमो मोक्षो वा, तं प्रतिपन्नाः, तथा अमायाविनः, एवं विशिष्टाः साधवः व्याख्याताः” शी० ॥ ३. “सो गिहत्थो मज्झ अस्सि भति, एकेषां एगता उक्खित्तपुव्वा पढमं साहूणं उक्खिवति अगगे भिक्खं हिंइताणं.....उक्खित्तपुव्वा, मा एतं चरगादीणं देह । परिभुत्तपुव्वा तं अप्पणा भुंजंति साहूण य दंति, परिट्ठवियपुव्वा अच्चणियं करंति” चू० । “सन्ति’ विद्यन्ते तथाभूताः केचन गृहस्था य एवम्भूतां छलनां विदध्युः, तद्यथा—प्राप्तिकेव प्राप्तिका दानार्थं कल्पिता वसतिरिह गृह्यते, सा च तैर्गृहस्थैः ‘उत्क्षिप्तपूर्वा’ तेषामादौ दर्शिता यथास्यां वसत यूयमिति । ‘निक्षिप्तपूर्वा’ पूर्वमेवास्माभिरात्मकृते निष्पादिता । तथा परिभाइयपुव्व ति पूर्वमेवास्माभिरियं भ्रातृव्यादेः परिकल्पितेत्येवंभूता भवेत् । तथान्यैरपीयं परिभुत्तपूर्वा, तथा पूर्वमेवास्माभिरियं परित्यक्तेति ।” शी० ॥ ४. भवन्ति खे० जै० हे १ ॥ ५. भवन्ति खे० जै० ॥ ६. परियाभा° इ० । परि..... परिट्ठवियपुव्वा भवति नास्ति खं० ॥ ७, ८. भवन्ति जै० ॥ ९. वियारे° खे० जैमू० सं० । “व्याकरण-प्राकारा-SSगते कणोः [८।१।२६८], एषु को गश्च सस्वरस्य छुग् वा भवति ।”—सि० ॥ १०. समियाए खे० जै० सं० विना ॥ ११. वियारेइ खेमू० जैमू० । इयतां दि० ९ । “स एवं साहू अक्खायमाणो सम्यक् अक्खाति, ण लिप्पति कम्मबंधेण ? आस गाहा(?) वागरणं हंता, सम्यक् भणति, ण लिप्पति कम्मबंधेण इत्यर्थः ।” चू० ॥ १२. खुड्डियाओ दुवा° खेमू० सं० खं० । चूर्णिक्तामयं पाठः सम्मतो भाति । “खुड्डि खुड्डि एव दुवारं संनिरुद्धं खुड्डलं वा । णिच्चिताओ, ण उच्चाओ । संनिरुद्धा साधूहिं अजेहि वा भरितिया, अहवा खुड्डलिया चेव भण्ण(णं—प्र०)ति संणिरुद्धिया । एतासु दिवा वि ण कप्पति, कारणठियाणं, जयणा । राति-विगाला भणिता । पुराहत्थेण रयहरणेण, हत्थोपचारं कृत्वा । पच्छापादं करेजा, आवस्सित्तासज्ज णिताणं, पविसंताणं णिसीहिया आसज्जा ।” चू० । “क्षुद्रिकाः लघ्व्यः, तथा क्षुद्रद्वाराः, नीचा उच्चैस्त्वरहिताः, संनिरुद्धा गृहस्थाकुला वसतयो भवन्ति ।...तत्र कार्यवशाद् वसता रात्र्यादौ...पुरोहस्तकरणादिकया गमनागमनादिक्रियया यतितव्यम् ।” शी० ॥ १३. °रुद्धा सं० । °रुद्धाओ खे० जै० । °रुद्धियाओ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. °हत्थएण हे १, २, ३. इ० ला० । °हत्थेण वा पच्छा सं० ॥

संजयामेव णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा । केवली त्रूया—आयाणमेतं । जे तत्थ
संमणाण वा माहणाण वा उत्तण वा मत्तण वा डंडण वा लट्ठिया वा भिमिया वा
णालिया वा चैले वा 'चिलिमिली वा चम्मण वा चम्मकोसण वा चम्मच्छेदण
वा दुव्वदे दुण्णिक्खित्ते अणिकंपे चत्थचले, भिक्खू य रातो वा वियल्ले वा
५ णिक्खममाणे वा पविसमाणे वा पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा, मे तत्थ पयल्माणे वा
पवडमाणे वा हत्थं वा पादं वा जाव इंदियजातं वा लूसेज्ज वा पाणाणि वा ४
अभिहणेज्ज वा जाव ववरंवेज्ज वा, अह भिक्खूणं पुच्चोर्वदिट्ठा ४ जं तदहणगारे
उवस्सए पुराहत्येण पच्छापादेण ततो संजयामेव णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

४४५. से आगंतोरेसु वा ४ अणुंवीयी उवस्सयं जाएज्जा । जे तत्थ ईसरे
१० जे तत्थ समाधिट्ठाए ते उवस्सयं अणुण्णवेज्जा—कामं खलु आउसो ! अहालंदं
अहापरिण्णातं वसिस्सामो, जाव आउसंतो, जाव आउसंतस्स उवस्सए, जाव
साहम्मिया, एत्ताव ता उवस्सयं 'गिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

४४६. से भिक्खू वा २ जस्सुवस्सए संवसेज्जा तस्स पुच्चामेव णामगांतं

१. के च दोसा ? समणा पंच, माहणा धीयारा अहवा सावगा, उत्त उत्तगमेव, मत्तण
उच्चारदि ३, भंडण पादणिज्जोगो सव्वं वा उवगरणं, लट्ठी आयप्पमाणा, भिसिता
कट्टमयी, भिसिगा भिसिगा चेव, चेलगहणा वत्थं, च(चि)लिमणी दोरो, चम्मण मिगचम्मं
उवाहणाओ वा, चम्मकोसओ खल्लओ अणुट्ठकोसए वा, चम्मच्छेदणयं वन्भो ।” चू० ।
“शेषं कण्ठ्यम्, नवर 'चिलिमिली' यम(व)निका, 'चर्मकोशः' पार्णित्रं पल्लकादिः” शी० ॥
२. णालिया सं० । णालिया वा नास्ति खे० जै० हे १, २ इ० ॥ ३. चैले वा नास्ति सं०
खं० ॥ ४. चिलिमिलि(लिं सं०) सं० हे ३ । चिलिमिणि(णी इ०) खे० जै० इ० ॥ ५.
दुव्वदे हे १, २, ३ इ० ला० खं० ॥ ६. दुण्णिक्खित्ते खे० जै० खं० हे ३ ॥ ७. वा २ से सं०
खं० । वा पयडेज्ज वा से खे० जै० ॥ ८. 'दिट्ठं' खे० जै० सं० हे १, २ इ० ला० ॥ ९.
'तागारेसु इ० ॥ १०. 'वीया हे २, ३ । 'वीय हे १ जैस० । 'वीउ सं० । 'वीइ खं० । 'वीयि
चू० ॥ ११. जाणेज्जा खेमू० जैमू० खं० । “याचेत” शी० ॥ १२. 'ट्ठए खेसं० हे १, २, ३
इ० ला । “समहिट्ठाए पभुसंदिट्ठो” चू०, सप्तमेऽध्ययने तु “समाविट्ठाए पभुसदिट्ठो” चू० ।
“समविष्ठाता प्रभुनियुक्तः” शी० ॥ १३. इंता(इत्ता इ०) उव० खेमू० जै० इ० । इंता तावता
उव० खेसं० । एत्ता तावता उव० सं० । इत्ता ताव उव० खं० । “जाव साहम्मिय ति जत्तिया
तुमं इच्छसि जे वा तुमं भणसि णामेणं असुओ गोत्तेणं विसेसितो, कारणे एवं, णिक्कारणे ण ठायंति,
तेण परं जति तुमं उवट्ठिज्जिहिसि ण वा तव रोइहिहि उवस्सओ वा भजिहिति परेण विह-
रिस्सामो ।” चू० । “यावन्तः सार्धमिकाः समागमिष्यन्ति तावतामयमाश्रयः । साधुपरिमाणं
न कथनीयमिति भावार्थः ।” शी० । दृश्यता सू० ६०८, ६२०, ७७४, ७७७, ७७९[३], ७८०,
७८३, ७८६ ॥ १४. उगिण्हि० खं० ॥ १५. तेसिं पु० सं० ॥ १६. नामा(म हे ३)गोयं
हे १, २, ३ इ० ला० । “णामा(म)गोतं जाणेत्ता...भत्तपाणं ण गिण्हति” चू० ॥

जाणेज्जा, तओ पच्छा तस्स गिहे णिमंतेमाणस्स वा अणिमंतेमाणस्स वा असणं वा ४ अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

४४७. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा सागारियं सागणियं सउदयं, णो पण्णस्स णिक्खमण-पवेसाए णो पण्णस्स वायण जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

५

४४८. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा गाहावतिकुलस्स मज्झंमज्झेणं गंतुं वत्थए पडिबद्धं वा, णो पण्णस्स णिक्खमण जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

४४९. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णं अक्कोसंति वा जाव उद्द्वेति वा, णो पण्णस्स जाव चिंताए । से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

१०

४५०. से भिक्खू वा से ज्जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स गातं तेल्लेण वा घएण वा णवणीएण वा वसाए वा अब्भंगे(गे)ति वा मक्खे(क्खे)ति वा, णो पण्णस्स जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो ठाणं वा ३ चेतेज्जा ।

१५

१. °ज्जा ससागा° खेमू० जै० खं० विना । °ज्जा सागारितं सागणितं खेमू० जै० खं० । वृत्तिकृतां ससागा° इति पाठः सम्मतो भाति । “सागारियसागरि(णि)ते, पण्णो आयरिओ अहवा विदू जाणओ, तस्स पण्णस्स ण भवति निष्क्रमणप्रवेशः] संकट इत्यर्थः, वायण-पुच्छण-परियट्ठण-धम्ममाणुभोगचिंताए, सागारिए ण ताणि सक्कंति करेउं, तम्हा ठाणादीणि ण कुज्जा” चू० । “ससागारिकं सामिकं सोदकम्, तत्र स्वाध्यायादिकृते स्थानादि न विधेयमिति” शी० ॥ २. खं० विना—°पविस्साए खे० जै० सं० । °पविसाए हे १, २ ला० । °पविसणाए हे ३ ॥ ३. पत्थए हे १, २, ३ ला० । पंथए खे० जै० सं० खं० । पंथए इ० । “मज्झेणं गंतुं वत्थए, अक्कोसमादी ४ सिणाणादी सीतोदएण पंच आलावया आलावगसिद्धा” चू० । “से इत्यादि, यस्योपाश्रयस्य गृहस्थगृहमध्येन पन्थास्तत्र बह्वपायसम्भवाच्च स्थातव्यमिति” शी० । “नो कप्पइ निगंथाणं पडिबद्धसेज्जाए वत्थए १।३०....नो कप्पइ निगंथाणं गाहावड्कुलस्स मज्झंमज्झेणं गंतुं वत्थए । १।३२ ।” [बृहत्कल्प०] । “सागारिकं यस्योपाश्रयस्य अदूरे आसने स प्रतिबद्ध उच्यते । तत्र निर्ग्रन्थानामवस्थानमनेन प्रतिषिध्यते । .....गृहिणां मध्येन गत्वा यत्र निर्गम-प्रवेशौ क्रियेते तत्र वस्तुं न कल्पते इति निवार्यते” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० ७२७, ७३८ ॥ ४. से एवं णच्चा नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. णवणीएण वा घएण वा सं० खं० । घएण वा नास्ति खेमू० जै० । द्रयतां सू० ३२१ ॥ ६. वसाए वा नास्ति सं० ॥ ७. अब्भंगिएइ खे० । अब्भंगे(गि जै०)इ खं० जै० ॥ ८. मक्खेइ खे० जै० खं० । मक्खइ सं० । मंखेति हे २ ला० ॥

४५१. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स गायं सिणाणेण वा कक्केण वा लोद्धेण वा वण्णेण वा चुण्णेण वा पउमेण वा आवंसंति वा पधंसंति वा उच्चलेंति वा उच्चट्टेंति वा, णो पण्णस्स णिक्खमण-पवेसे जाव णो ठाणं वा ३ चेतेंजा ।

५ ४५२. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा अण्णमण्णस्स गायं सीतोदगवियेडेण वा उसिणोदग-वियेडेण वा उच्चोलेंति वा पधोवेंति वा सिंचंति वा सिणावेंति वा, णो पण्णस्स जाव णो ठाणं वा ३ चेतेंजा ।

१० ४५३. इह खलु गाहावती वा जाव कम्मकरीओ वा णिगिणा ठिता णिगिणा उवल्लीणा मेहुणधम्मं विण्णवेंति रहस्सियं वा मंतं मंतेंति, णो पण्णस्स जाव णो ठाणं वा ३ चेतेंजा ।

४५४. से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा आइण्णं सलेक्खं, णो पण्णस्स जाव णो ठाणं वा ३ चेतेंजा ।

१५ ४५५. [१] से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा संथारगं एसित्तए । से जं पुण संथारगं जाणेज्जा सअंडं जाव संताणगं, तहप्पगारं संथारगं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

१. पद्दोयंति सं० । पद्दोअंति जै० खं० खे० ॥ २. णो ठाणं वा चेतेंजा हे ३ ॥ ३. से भिक्खू वा इह हे ३ । अवैतदनुसारेण पूर्वोपरतुलनया च से भिक्खू वा २ से जं पुण उवस्सयं जाणेज्जा—इह इति पाठः सम्भाव्यते तथापि वृत्तौ “इहेत्यादि, यत्र प्रातिवेशिकस्त्रियः णिगिणाओ ति मुक्तपरिधाना आसते” [शी०] इति दृश्यत इति खे० आदिप्रत्यनुसारेण इह इति पाठः सूत्रस्यादौ स्वीकृतोऽत्रास्माभिरिति ध्येयम् ॥ ४. “धम्मंमि रह” हे १, २ ला० । “धम्म रह” इ० । “णिगिणा णग्गाओ ट्टियाओ अच्छंति, णिगिणातो उवल्लिजंति, मेहुणधम्मं विण्णवेंति ओभासंति अविरतगं साहुं वा, रघस्सितं मेहुणपत्तिं चैव अन्नं वा किञ्चि गुहं” चू० । “उपलीनाः प्रच्छन्ना मैथुनधर्मविषयं किञ्चिद् रहस्यं रात्रिसम्भोगं परस्परं कथयन्ति, अपर वा रहस्यम-कार्यसम्बद्धं मन्त्रं मन्त्रयन्ते, तथाभूते प्रतिश्रये न स्थानादि विधेयम् ।” शी० ॥ ५. रहसियं खे० जै० सं० इ० ॥ ६. चूर्ण्यनुसारेणात्र पाठोऽस्माभिराहतो मूले, प्रतिषु त्वेवंविधः पाठः—आइण्ण-स्संलेक्खे(क्खं खेस०) खे० । आइण्णसंलेक्खे जै० हे १ । आइण्णस्सं(सं खं०)लिक्खे सं० खं० । आइण्णसंलेक्खं हे २, ३ ला० । आतेण्णसलेक्खं इ० । “आदिण्णो णाम सागारिय-मादिणा, सलेक्खो सचित्तकम्म इति” चू० । “से इत्यादि कण्ठ्यम्, नवरं तत्रायं दोषः—चित्रभित्तिदर्शनात् स्वाध्यायक्षतिः” शी० । आइण्णसलेक्खं इत्यपि पाठोऽत्र स्यात् ॥

[२] से भिक्खू वा २ से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं गरुयं, तहप्पगारं संधारगं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

[३] से भिक्खू वा २ से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं लहुयं अप्पडिहारियं तहप्पगारं संधारगं लभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

[४] [से भिक्खू वा २] से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं लहुयं पडिहारियं, णो अहावद्धं, तहप्पगारं लभे संते णो पडिगाहेज्जा । ५

[५] से भिक्खू वा २ से जं पुण संधारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं लहुयं पडिहारियं अहावद्धं, तहप्पगारं संधारगं जाव लभे संते पडिगाहेज्जा ।

४५६. इच्चेताइं आयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा इमाहिं चउहिं पडिमाहिं संधारगं एसित्तए—

१०

[१] . तत्थ खलु इमा पदमा पडिमा—से भिक्खू वा भिक्खुणी वा उद्दिसिय २ संधारगं जाएज्जा, तंजहा—इक्कडं वा कडिणं वा जंतुयं वा परगं वा मोरगं

१. ससंता^० इ० ॥ २. जाव संताणगं नास्ति खेमू० जैमू० सं० ॥ ३. अप्पाडि^० खे० सं० । “पदमं सअंडं संधारगं ण गेण्हेज्जा, वित्तियं अप्पंडं गरुयं तं पि ण गेण्हति, तत्तियं अप्पंडं लहुयं अपाडिहारियं न गिण्हति, चउत्थं अप्पंडं लहुयं पाडिहारियं णो अहावद्धं ण गेण्हेज्जा, पंचमं अप्पंडं लहुगं पाडिहारियं अहावद्धं पडिगाहेज्ज” चू० ॥ ४. संमू० विना सेज्जासंधारगं इति पाठो यद्यपि सर्वत्र दृश्यते तथापि पूर्वापरतुलनया सेज्जा^० इति पदमधिकं भाति, अतः संधारगं इति पाठोऽस्माभिर्मूले स्वीकृतः ॥ ५. “पञ्चमसूत्रे त्वल्पाण्डं थावदल्पसन्तानकं लघुप्रा- (प्र—शीखं० १)तिहारिकाववद्धत्वात् संस्तारको ग्राह्यः” इति शी०मध्ये दर्शनात् जावप्पसंताणगं इति पाठो वृत्तिकृतामभिमतो भाति ॥ ६. लहुयं वा हे १, २, इ० ला० ॥ ७. पाडि^० सं० खं० ॥ ८. आतताइं खं० । “इच्चेयाइं आययणाइं, आयतणाणि वा संसार[स्स] अप्पसत्थाइं पसत्थाइं मोक्खस्स । पडिमा प्रतिज्ञा प्रतिपत्तिर्वा” चू० । “इच्चेइयाइं (इच्चेया शीजै०) इत्यादि । पूर्वोक्तानि इत्येतानि पूर्वोक्तानि आयतनानि दोषरहितस्थानानि वसतिगतानि संस्तारकगतानि च उपातिकम्य परिहृत्य वक्ष्यमाणांश्च दोषान् परिहृत्य संस्तारको ग्राह्य इति दर्शयति—अथ..... भिक्षुर्जानीयात्” शी० ॥ ९. कम्मं खं० । कम्मं सं० ॥ १०. “उद्दिसि(स्सि—प्र०)त णमं गेण्हित्तु, जहा इक्कडं वा इक्कडा केयारादिको, कडिणो कंधिमादी वासारत्ते, तं(जं?)तु तणजाती, परओ मुंडओ, मोरओ मोरगा तणजाती वा, तणं सव्वमेव किञ्चि, कुसा दब्भा, कुच्चते सण्हए दब्भे, वव्वते सिंघूए, पलालं पलालमेव, एते सिमाणसज्ज (?) गिण्हंति जत्थ भूमी उम्मिज्जति” चू० । “उद्दिस्योद्दिस्य.....कठिनं वंशकटादि, जन्तुकं तृणविशेषोत्पन्नम्, परकं येन तृणविशेषेण पुष्पाणि ग्रथ्यन्ते, मोरगं ति मयूरपिच्छनिष्पन्नम्, कुच्चगं ति येन कूर्चकाः क्रियन्ते । एते चैवम्भूताः संस्तारका अनूपदेशे सार्द्रादिभूम्यन्तरणार्थमनुज्ञाता इति” शी० ॥

वा तणगं वा कुसं वा कुचगं वा वेव्वगं वा पलालगं वा । मे पुव्वामेव आलो-
एज्जा—आउसो 'ति वा भगिणी ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं संथारगं ?
तहप्पगारं 'संथारगं सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फामुयं एमणिज्जं जाव
लाभे संते पडिगाहेज्जा । पढमा पडिमा ।

[२] अहावरा दोचा पडिमा—से भिक्खू वा २ पेहाए संथारगं जाएज्जा,
तंजहा—गाहावर्ति वा जाव कम्मकरिं वा । से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो
ति वा भगिणी ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं संथारगं ? तहप्पगारं संथारगं
सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । दोचा पडिमा ।

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ जस्सुवस्सए संवसेज्जा जे
तत्थ अहासमण्णागते, तंजहा—इक्कडे वा जाव पलाले वा, तस्स लाभे संवसेज्जा,
तस्स अलाभे उक्कुडुए वा णेसज्जिए वा विहरेज्जा । तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—से भिक्खू वा २ अहासंथडमेव 'संथारगं
जाएज्जा, तंजहा—पुढविसिलं वा कट्टसिलं वा अहासंथडमेव, तस्स लाभे संवसेज्जा,
तस्स अलाभे उक्कुडुए वा णेसज्जिए वा विहरेज्जा । चउत्था पडिमा ।

१. पप्पलगं खेमू० जै० खं० । पिप्पलगं स० हे ३ । पप्पगं खे० स० । पव्वग अन्यत्र ।
अत्र चूर्थनुसारेण, प्राचीनग्रन्थेषु 'प' 'व' इत्यनयोरक्षरयोर्द्विस्तलिखितेषु समानप्रायत्वाच्च
वव्वगं इति पाठोऽस्माभिः स्वीकृतः । दृश्यता मू० ४३५ टि० १६ ॥ २. त्ति हे १, २, ३ । त्ति
वा भगिणि त्ति वा खे० जै० ॥ ३. अण्णयरकं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. संथरेज्जा सयं खे०
जैमू० ॥ ५. जाणेज्जा खं० ॥ ६. जाव नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ७. पेहाए २ हे १,
३. ला० । “उद्धिटे कताइ छिदित्तु आणेज्ज तेण पेहा विमुद्धतरा, पेहा णाम पिक्खित्तु 'एरिसगं
देहि' वित्थिया पडिमा ” चू० ॥ ८. वई वा हे १, २, ३ इ० ला० । °वति खं० ॥ ९. °करीयं
वा सं० खं० हे १ । °करी य वा हे २, ३ जै० । °करी वा इ० ॥ १०. जाणेज्जा हे २ इ०
ला० । जाएजेज्जा हे १ । जाएज्जा परो वा से देज्जा फामुयं एसणिज्जं जाव पडिगाहेज्जा हे ३ ॥
११. “तत्थिया अहासमण्णा[ग?]ता णाम जति वाहिं वसति वाहिं चेव इक्कडादि, णो अतो
साहीओ णो वेसणीओ आणेयव्वं, अह अंतो वसति अतो चेव, इक्कडादि वा णत्थि तो उक्कुडग-
णेसज्जिओ विहरेज्जा ” चू० ॥ १२. तत्थ हे १, २, ३ ला० ॥ १३. तस्सऽलाभे खे० ।
तस्सालाभे सं० खं० ॥ १४. संथारगं संथारेज्जा तं जहा खे० जैमू० । “अहावरा चउत्था
अहासंथडा, तत्थत्था अहासंथडा, पुढविसिला ओयट्टओ पाहाणसिला वा कट्टसिला वा ।
सिलाय(ए?) गहणा गरुयं अहासंथडगहणा भूमीए लगगं चेव । अलाभे उक्कुडगणेसज्जितो ।
चउत्था पडिमा । ” चू० ॥ १५. उक्कुडुए खे० जै० हे १. ला० । उक्कु(कु हे२)डुए वा विह°
खे० हे २ ॥

४५७. इच्चेताणं चउण्हं पडिमाणं अण्णतरं पडिमं पडिवज्जमाणे तं चेव जाव अण्णोण्णसमाहीए एवं च णं विहरंति ।

४५८. [१] से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा संथारगं पच्चप्पिणित्तए । से ज्ज पुण संथारगं जाणेज्जा सअंडं जाव संताणगं, तहप्पगारं संथारगं णो पच्चप्पिणेज्जा ।

[२] से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा संथारगं पच्चप्पिणित्तए । से ज्ज पुण संथारगं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं, तहप्पगारं संथारगं पडिलेहिय २ पमज्जिय २ आताविय २ विणिद्धुणिय २ ततो संजतामेव पच्चप्पिणेज्जा ।

४५९. से भिक्खू वा २ सामाणे वा वसमाणे वा गामाणुगामं दूइज्जमाणे [वा] पुच्चांमेव पण्णस्स उच्चार-पासवणभूमिं पडिलेहेज्जा ।

केवली बूया-आयाणमेयं अपडिलेहियाए उच्चार-पासवणभूमीए, भिक्खू वा २ रातो वा वियाले वा उच्चार-पासवणं परिद्वेमाणे पयलेज्ज वा पवडेज्ज वा, से तत्थ पयलमाणे वा पवडमाणे वा हत्थं वा पायं वा जाव लूसेज्जा पाणाणि वा ४ जाव ववरोएज्जा ।

अह भिक्खूणं पुच्चोवदिट्ठा ४ जं पुच्चांमेव पण्णस्स उच्चार-पासवणभूमिं पडिलेहेज्जा ।

४६०. [१] से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा ^१सेज्जासंथारगभूमिं पडिले-
हित्तए, ^२अण्णत्थ आयरिण वा ^३उवज्झाएण वा ^४जाव गणावच्छेइएण वा बालेण

१. दृश्यतां सू० ४१० ॥ २. पच्चपि^० सं० । पच्चप्पिणियत्तए खे० जै० ॥ ३. ससंता^० हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ४. पच्चपिणियत्तए खे० जै० । पच्चणियत्तए सं० ॥ ५. विहुणिय सं० । “विणिद्धुणिय चलिथ पच्चप्पिणेज्जा” चू० ॥ ६. सामाणे सं० । दृश्यतां सू० ३९१ ॥ ७. मेव णं प^० हे ३ । मेव णं समणस्स हे १, २ इ० ला० ॥ ८. वा २ नास्ति सं० ॥ ९. वा नास्ति खे० सं० ॥ १०. पायं वा नास्ति हे १, २ इ० ॥ ११. सेज्जं संथा^० खे० जै० सं० खं० । “सेज्जासंथारगभूमीए गिज्झंतीए इमे आयरियगादी एक्कारस मुत्तित्तु सेसाणं जहाराइणिया । गणी अण्णगणाओ आयरिओ, गणधरो अज्जाणं वावारवाहतो, एतेसिं विसेसो कप्पे, बालादीण थ ट्ठाणा तत्थेव सम-विसम-पवा[य-निवा]याण थ तत्रैव अतो मज्झे वा” चू० । “से इत्यादि, स भिक्षुराचार्योपाध्यायादीनां योग्यां भूमि मुक्त्वाऽन्यां स्वसंस्तरणाय प्रत्युपेक्षेत, शेषं सुगमम्, नवरमादेशः प्राधूर्णक इति । तथा ‘अन्तेन वा’ इत्यादीनां पदानां तृतीया सप्तम्यर्थ इति ।” शी० ॥ १२. णण्णत्थ सं० खं० विना ॥ १३. उवज्झाएण वा नास्ति खे० ॥ १४. दृश्यतां सू० ३९९ ॥ १५. वच्छेइएण सं० इ० । दृश्यतां सू० ३९९ ॥

वा बुद्धेण वा 'सेहेण वा गिलाणेण वा आण्सेण वा अंतेण वा मज्जेण वा समेण वा विसमेण वा पवाएण वा णिवातेण वा पडिलेहिय २ पमज्जिय २ ततो संजयामेव बहुफासुयं सेजासंधारणं संधरेजा ।

[२] से भिक्खू वा २ बहुफासुयं सेजासंधारणं संधरित्ता अभिक्खेजा
५ बहुफासुए सेजासंधारणं द्रुहित्ता । से भिक्खू वा २ बहुफामुए सेजासंधारणं द्रुहमाणे पुव्वामेव ससीसोवरियं कायं पाए य पमज्जिय २ ततो संजयामेव बहुफासुए सेजासंधारणं द्रुहेजा, द्रुहित्ता ततो संजयामेव बहुफामुए सेजासंधारणं सएजा ।

[३] से भिक्खू वा २ बहुफासुए सेजासंधारणं संयमाणे णो अण्णमण्णस्स
१० हत्थेण हत्थं पादेण पादं काएण कायं आसाएजा । से अण्णासायए अण्णासायमाणे ततो संजयामेव बहुफासुए सेजासंधारणं सएजा ।

४६१. से भिक्खू वा २ ऊँससमाणे वा णीससमाणे वा कौसमाणे वा छीयमाणे वा जंभायमाणे वा उड्डोए वा वीतणिसग्गे वा करेमाणे पुव्वामेव आसयं वा पोसयं वा पाणिणा परिपिहेत्ता ततो संजयामेव ऊँससेज वा जाव वायणिसग्गं वा करेजा ।

१५ ४६२. से भिक्खू वा २ समा वेगदा सेजा भवेजा, विसमा वेगया सेजा भवेजा, पवाता वेगया सेजा भवेजा, णिवाता वेगया सेजा भवेजा, ससरक्खा वेगया सेजा भवेजा, अप्पसरक्खा वेगया सेजा भवेजा, सदंस-मसगा वेगदा सेजा भवेजा, अप्पदंस-मसगा वेगदा सेजा भवेजा, सपरिसाडा वेगदा सेजा

१. सेहेण वा नास्ति जि० ॥ २. वा तओ संजयामेव पडिलेहिय २ पमज्जिय २ बहुफा^० हे १, २, ३, ४० ला० ॥ ३. संया^० खं० ॥ ४. दुरुहि^० खेस० जै० हे १, २, ३ इ० ला० द्रुयता सू० ३६५ ॥ ५. फासुयं सेजासंधारणं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. दुरुहमाणे से पु^० जै० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ७. मेव सेजासंधारणं हे १, २, ३, इ० ला० ॥ ८. दुरुहेजा दुरुहित्ता जै० हे १, २, ३, इ० ला० ॥ ९. संयमाणे णो नास्ति खं० ॥ १०. "बहुफासुगमादी सेजासंधारणा आलावगसिद्धा, णवर 'आसादेति' सघेद्वति" चू० ॥ ११. अण्णासायए नास्ति हे २, ३ जैसं० इ० ला० ॥ १२. बहु^० नास्ति सं० ॥ १३. ऊँसासमाणे वा नीसासमाणे वा खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १४. कासेमाणे सं० ॥ १५. जंभायमाणे नास्ति सं० ला० ॥ १६. निस्सियं हे २ ॥ १७. आसतं खे० जै० खं० । आसतं वा पोसतं वा सं० इ० । "आसतं मुहं पोसयं अहिट्ठाणं" चू० ॥ १८. परिपेहेत्ता खे० जै० विना ॥ १९. ऊँसासेज खे० जै० खं० ॥ २०. अप्पसरक्खा हे १ ला० खं० ॥

भवेज्जा, अपरिसाडा वेगदा सेज्जा भवेज्जा, सँउवसग्गा वेगदा सेज्जा भवेज्जा,
णिरुवसग्गा वेगदा सेज्जा भवेज्जा, तहप्पगाराहिं सेज्जाहिं संविज्जमाणाहिं पैग्गहित-
तरागं विहारं विहरेज्जा । णो किंचि वि ^३गिलाएज्जा ।

४६३. एँयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्व-
ट्ठेहिं सहिते सँदा जतेज्जासि त्ति वेमि ।

५

॥ सेज्जा संमत्ता ॥

१. सोव° हे १ ॥ २. “पवाय-णिवायमादिषु पसत्थासु सइंगाला, अप्पसत्थासु सधूमा ।
पग्गहियतरं विहारं विहरेज्जा ।” चू० । “अगृहीततरमिति थैव काचिद्...वसतिः सम्पन्ना
तामेव समचित्तोऽधिवसेत्” शी० ॥ ३. गला° इ० हे २ । “णो किंचि वलाएज्जा, वलादि
णाम मातं करेति, कहं ? विसम-दंस-मसगादिषु बाहिं अच्छति अण्णत्थ वा” चू० । “न
तत्र व्यलीकादिकं कुर्यात्” शी० । चूर्णि-वृत्त्यनुसारेण ‘णो किंचि वलाएज्जा’ इति ‘णो
किंचि वि वलाएज्जा’ इति वा पाठः समीचीनो भाति ॥ ४. दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ५. सदा
संजते° खे० जै० स० । “एतत् तस्य भिक्षोः सामग्र्यं यत् सर्वार्थैः सहितः सदा यतेतेति”
शी० ॥ ६. संमत्ता हे १, २ ला० ॥

तईयं अञ्जयणं 'इरिया'

[पटमो उद्देशो]

४६४. अनुवगते खलु वासावासे अभिप्वुट्टे, वहवे पाणा अभिप्वभूया,
५ वहवे वीया अहुणुभिण्णा, अंतरा से मग्गा बहुपाणा बहुवीया जाव संताणगा,
अणणोक्कंता पंथा, णो विण्णाया मग्गा, भवं णच्चा णो गामाणुगामं दूइजेजा,
ततो संजयामेव वासावासं उवलिज्जा ।

४६५. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेजा गामं वा जाव रायहाणि वा,
इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिमि वा णो महती विहारभूमी, णो महती
१० वियारभूमी, णो सुलभे पीढ-फलग-सेजा-संथारण, णो सुलभे फामुण उंछे अहे-
सणिजे, वहवे जत्थ समण-माहण-अतिदि-क्किण-वणीमगा उवागता उवाग-
मिस्संति च, अच्चाइण्णा वित्ती, णो पण्णस्स निक्खमण जाव चिंताए । सेवं

१. अहुणाभिण्णा खे० जै० सं० रां० हे १। “वीया अहुणुभिण्णा अंकुरिता इत्यर्थः” चू० ।
“वीजानि अभिनवाकुरितानि” शी० । “आचारांगस्व चितियनुयस्सवे” जं विधी भणितो...
सो य इमो—‘अनुवगते खलु वासावासे अभिप्वुट्टे इमे पाणा अभिप्वभूता, वहवे वीया
अहुणाभिण्णा, अंतरा से मग्गा बहुपाणा बहुवीया ससंताणगा, अणमिक्कंता पंथा, नो विजाया
मग्गा, सेवं णच्चा णो गामाणुगामं दूतिजेजा, तओ संजयामेव वासावास उवलिज्जा” इति
निशीथचूजं दशमोद्देशके पृ० १२२ ॥ २. अंतर ति वरिसारत्तो जहा ‘अंतरघणसामलो भगवं’,
“अंतरालं वा अंतं(तो-प्र०)” चू० । “अन्तराले च मार्गाः” शी० ॥ ३. “यावत् ससन्तानकाः”
शी०, एतदनुसारेण जाव ससंताणगा इति पाठो वृत्तिकृतामभिमतो भाति ॥ ४. “अणणो(णो)-
कंता लोएणं चरगादीहि वा अकंता वि अणकंनसरिसा” चू० । “अनभिकान्ताश्च पन्थानः”
शी० ॥ ५. दूतेजा खे० जै० । दूतिजेजा हे १, २, ३ ला० । दूएजेजा स० ॥ ६. उव्वलि(हि
हे २)एजा खं० हे १, २, ३ ला० ॥ ७. चूर्णनुसारेण णो महइ वियारभूमी णो महइ विहार-
भूमी इति पाठक्रमो भाति, तथाहि—“से भिक्खू वा २। वियारभूमिं(मी) काइयाभूमिं(मी)
णत्थि, विहारभूमी सज्जायभूमी णत्थि, पीढा कट्टमया, इहरहा वरिसारत्ते णिसिजा कुच्छति,
फलगं संथारओ, सेजा उवस्सओ, संथारओ कहिमा(कडिणा)दी, जहजेण चउग्गुणं खेतं वियार-
विहार-वसही-आहारे” चू० । इतोऽनन्तरे ४६६ तमे सूत्रे खे० जै० सं० प्रतिष्वपीदश एव
पाठक्रमः । “न विद्यते महती विहारभूमिः स्वाध्यायभूमिः विचारभूमिः वहिर्गमनभूमिः”
शी० ॥ ८. य हे १, २, ३ इ० ला० । च नास्ति खे० जै० ॥ ९. निक्खमण[पवेसाए जै०
विना] जाव धम्मणुबोगच्छिताए हे १, २, ३ इ० ला० जै० । दइयतां सू० ३४८ । “न
प्राजस्य तत्र निष्कमण-प्रवेशौ यावच्चिन्तनादिकाः क्रिया निरुपद्रवाः सम्भवन्ति” शी० ॥

णच्चा तहप्पगारं गामं वा णगरं वा जाव रायहाणिं वा णो वासावासं उवल्लिएज्जा ।

४६६. से भिक्खू वा २ से ज्ञं पुण जाणेज्जा गामं वा जाव रायहाणिं वा, इमंसि खलु गामंसि वा जाव रायहाणिसि वा महती विहारभूमी, महती वियार-भूमी, सुलभे जत्थ पीढ-फल्ल-सेज्जा-संथारए, सुलभे फासुए उंछे अहेसणिज्जे, णो जत्थ वहवे समण जाव उवागमिस्संति यै, अप्पाइण्णा वित्ती, जाव रायहाणिं वा ततो संजयामेव वासावासं उवल्लिएज्जा ।

४६७. अह पुणेवं जाणेज्जा—चत्तारि मासा वासाणं वीतिकंता, हेमंताणं यं पंच-दसरायकप्पे परिवुसिते, अंतरा से मग्गा बहुपाणा जाव संताणगा, णो जत्थ वहवे समण जाव उवागमिस्संति यै, सेवं णच्चा णो गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४६८. अह पुणेवं जाणेज्जा—चत्तारि मासा वासाणं वीतिकंता, हेमंताणं यं पंच-दसरायकप्पे परिवुसिते अंतरा से मग्गा अप्पंडा जाव संताणगा, वहवे

-
१. उवल्लीएज्जा खे० जै० खं० । उवल्लितेज्जा इ० । “उवल्लिएज्जा आगच्छेज्जा” चू० ॥
 २. महति वियारभूमी महइ विहारभूमी खे० जै० । वियारभूमी महइ विहारभूमी महइ सं० ॥ ३. अत्र प्रतिष्ठीदशः पाठः—पीढ ४ सुलभे खे० जै० सं० खं० । पीढे ४ सुलभे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. उवागया उवागमिस्संति हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ४६७, ४६८ ॥ ५. य नास्ति हे १, २ इ० ला० ॥ ६. मेव वासं उं सं० ॥
 ७. उवल्लीएज्जा सं० । उवल्लि(ल्ल हे ३)एज्जा हे १, २ इ० । उव्वल्लिएज्जा हे २ ला० ॥
 ८. [स खेमू०]मावासावासाणं खे० । समा वासाणं हे २ ॥ ९. वीतिकंता सं० इ० ॥ १०. य दसराय० खेमू० हे २ । अत्र चूर्णनुसारेण दसरायकप्पे इति, वृत्त्यनुसारेण तु पंचदसरायकप्पे इति पाठो भाति । “णिग्गमो तिविहो-आरेण, पुण्णे, परेण । असिवादिसु कारणेसु आयरिय असाधए वा आरेण, णिवाघातेण सुक्खेसु पधेसु कत्तियपाडिवए, दसराए गतेसु ततो परेणं पव(य)-त्तेण विणिग्गंतव्वं । आलावगत्यो दसराए य वीतिकन्ते बहुपाणेसु समा(मग्गा ?)दिसु समणातिसु अणागएसु ण रीतेज्जा, विवरीते रीएज्जा” चू० । “कार्तिकचतुर्मासकमतिकान्तमित्यर्थः, तत्रोत्सर्गतो यदि न वृष्टिस्ततः प्रतिपद्येवान्यत्र गत्वा पारणं विधेयम्, अथ वृष्टिस्ततो हेमन्तस्य पञ्चसु दशसु वा दिनेषु ‘पर्युषितेषु’ गतेषु गमनं विधेयम्, तत्रापि यद्यन्तराले पन्थानः साण्डा यावत् ससन्तानका भवेयुः...मार्गशिर यावत् तत्रैव स्थेयम्, तत ऊर्ध्वं यथा तथाऽस्तु न स्थेयमिति ।” शी० ॥ ११. अपरि० खे० मू० जैमू० खं० ॥ १२. ‘ससन्तानकाः’ इति शी० अनुसारेण ससंताणगा इति पाठोऽत्र भवेत्, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् १० ॥ १३. य नास्ति खं० विना ॥ १४. वीतिकंता इ० । विधिकंता खे० जै० ॥ १५. य दसराय० खे० सं० । दृश्यतां सू० ४६७ ॥ १६. जाव असंता० इ० ॥

जत्थ समण जाव उवागमित्संति यं । सेवं णच्चा ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेजा ।

४६९. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजमाणे पुरथो जुगमायं पेहमाणे दइण तसे पाणे उद्धट्टु पादं रीएजा, साहट्टु पादं रीएजा, वितिरिच्छं वा कट्टु
५ पादं रीएजा, सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेजा, णो उज्जुयं गच्छेजा, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेजा ।

४७०. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजमाणे, अंतरा से पाणाणि वा वीयाणि वा हरियाणि वा उदए वा मट्टिया वा अविद्धत्था, सति परक्कमे जाव णो उज्जुयं गच्छेजा, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेजा ।

१० ४७१. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजमाणे, अंतरा से विरूवरूवाणि पच्चंतिकाणि दंसुगायतणाणि मिलक्खूणि अणारियाणि दुस्सण्णप्पाणि दुप्पण्णवणिजाणि अकालपडिचोहीणि अकालपरिभोईणि, सति लाढे विहाराए संथरमाणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पवजेजा गमणाए । केवली बूया-

१. य नास्ति सं० ॥ २. साहट्टु पायं रीएजा उक्खिप्प पायं रीएजा [वि हे २, ३ ला०]तिरिच्छं हे १, २, ३ इ० ला० । “उद्धट्टु ति उक्खिवितु अतिक्कमितु वा, साहट्टु परिसाहरति निवर्तयतीत्यर्थः, वितिरिच्छं परसेणं अतिक्क[म]ति, सति, अवियमाने अन्यत्र गच्छेत्, ण उज्जुगं” चू० । “उद्धट्टु ति पादमृद्धत्वाप्रतलेन पादपातप्रदेशं वातिक्रम्य गच्छेत्, एवं संहृत्य शरीराभिमुखमाक्षिप्य पाद विवक्षितपादपातप्रदेशादारत एव विन्यस्य उत्क्षिप्य वाग्रभागं पार्थिकया गच्छेत्, तथा तिरश्चीनं वा पादं कृत्वा गच्छेत्, अयं चान्यमार्गाभावे विधिः” शी० ॥ ३. °जा से भिक्खू वा २ वितिं स० ॥ ४. अविद्धत्थे खं० विना । दइयतां सू० ४७३ ॥ ५. परक्कमेजा जाव खं० जै० हे ३ विना ॥ ६. °गामं गच्छेजा खे० जै० सं० खं० ॥ ७. दस्सुगां हे १, ३ जै० । दसगां हे २ । “दसतीति दसुगाणि जहा पुव्वसमुद्रलग्गा दसंति” चू० । “दस्यूनां चौराणामायतनानि स्थानानि” शी० ॥ ८. अकालपडिभो हे १, २, ३ इ० ला० । अकाल-भोईणि रत्तिं चेव भुंजंति” चू० । “तथा अकालभोजीन्यपीति” शी० ॥ ९. लाढे खं० । “सति लाढे । सति विज्जमाने, लाढे ति संयतस्याख्या, जावेति अन्यत्र इत्यर्थः विहाराय संथरमाणेषु सुभिक्षे वट्टमाणे” चू० । “सति अन्यस्मिन् ग्रामादिके विहारे विद्यमानेषु चान्येषु आर्यजनपदेषु न तेषु म्लेच्छस्थानेषु विहरिष्यामीति, गसनं न प्रतिपद्येत्” शी० । “लाढे चरे आयतुले पयासु” सूत्र० १०।१।३, अस्य शीलाङ्काचार्यकृता व्याख्या—“येन केनचित् प्रासुका-हारोपकरणादिगतेन विधिनात्मानं थापयति पालयतीति लाढः” । दइयतां निशीथसूत्रे षोडशोद्देशके पृ० १२४ ॥ १०. जाणं सं० ॥

आयाणमेयं । ते णं बाला 'अयं तेणे, अयं उवचरण, अयं ततो आगते' ति कट्ठु तं भिक्खुं अक्कोसेज्ज वा जाव उवहवेज्ज वा, वत्थं पडिग्गहं कंबलं पादपुच्छं अच्चिंदेज्ज वा भिंदेज्ज वा अवहरेज्ज वा परिह्वेज्ज वा । अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं *णो (?) तहप्पगाराणि विरूवरूवाणि पच्चंतियाणि दसुगायतणाणि जाव विहारवत्तियाए णो पवज्जेज्जा गमणाए । ततो संजयामेव ५ गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४७२. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से अरायाणि वा जुवरायाणि वा दोरज्जाणि वा वेरज्जाणि वा विरुद्धरज्जाणि वा, सति लढे विहाराए संथरमणेहिं जणवएहिं णो विहारवत्तियाए पवज्जेज्जा गमणाए । केवली बूया —आयाणमेतं । ते णं बाला अयं तेणे तं चेव जाव गमणाए । ततो संजयामेव १० गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

४७३. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से विहं सिया, से जं पुण विहं जाणेज्जा—एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण

१. आयाणमेयं नास्ति सं० । दृश्यतां सू० ४७२, ४७३ ॥ २. तेणं खेमू० जै० खं० ॥ ३. अंतं खं० ॥ ४. तं भिक्खुं नास्ति खे० सं० खं० । “इति कृत्वा वाचाऽऽक्रोशयेयुः, तथा दण्डेन ताडयेयुः यावज्जीविताद् व्यपरोपयेयुः तथा वस्त्रादि ‘आच्छिन्द्युः’ अपहरेयुः, ततस्तं साधु निर्घाटयेयुरिति” शी० ॥ ५. उवहवेज्ज हे २, ३ इ० ॥ ६. कंबलं नास्ति खे० ॥ ७. अच्चिंदेज्जा [वा हे ३] अभिंदेज्जा हे १, २, ३ ला० । आच्छिंदेज्जा अभिंदेज्जा इ० ॥ ८. परिभवेज्ज हे १, २, ३ इ० ॥ *अग्रे [पं० ५] ‘णो पवज्जेज्जा’ इति वर्तते, अतोऽत्राग्रे वा ‘णो’ पदमधिकं प्रतीयते, दृश्यतां पृ० १२१ टि० ३ ॥ ९. पवज्जेज्जा खं० । पवज्जेज्जा वा गं० सं० । पडिक्कं इ० ॥ १०. ततो नास्ति खेमू० जै० खं० ॥ ११. वा गणरायाणि वा जु० जै० हे १ । “अणरायं राया मतो, जुगरायं जुगराया अत्थि कता वा दावं अभिसिञ्चति, दोरज्जं दो दाइता भंडंति, वेरज्जं जत्थ वेर अण्णे[ण] रज्जेण राएण वा सद्धिं, विरुद्धं गमणं यस्मिन् राज्ये साधुस्स तं विरुद्धरज्जं” चू० । “अराजानि” यत्र राजा मृतः, ‘युवराजानि’ यत्र नाद्यापि राजा(ज्या—प्र०)भिषेको भवति” शी० । “मए रायाणे जाव मूलराया जुवराया य दो वि एए अणभिसित्ता ताव अणरायं भवति । पुव्वराइणा जो जुवराया अभिसित्तो तेण अहिट्ठियं रज्जं जाव सो दोच्चं जुवरायं णाभिसिंचेति ताव तं जुवरज्जं भजति । परचक्केणागतुं जं रज्जं विहोळितं तं वेरज्जं । एगरज्जाभिलासिणो दो दाइया जत्थ कडग-संठिया कलहंति तं दोरज्जं भजति” इति निशीथचूर्णौ द्वादशोद्देशके ॥ ११. संथारं खेमू० खं० ॥ १२. *माणेसु वा जणवएसु वा हे २ इ० ॥ १३. *ए णो पव० खेमू० जै० ॥ १४. आयाणमेतं नास्ति सं० । दृश्यतां सू० ४७१, ४७३ ॥ १५. *ज्जमाणे हे १, २, ३ इ० ला० । ‘ज्जमाणे वा पाठः’ खेदि० संदि० । *जेज्जा दूइज्जमाणे जै० । दृश्यतां सू० ४७२, ४७४, ४९० ॥

वा पाउणेज्जा वा णो वा पाउणेज्जा । तहप्पगारं विहं अणेगाहगमणिजं सति लढे जाव गमणाए । केवली बूया - आयाणमेतं । अंतरा से वासे सिया पाणेसु वा पणएसु वा वीएसु वा हरिएसु वा उदएसु वा मट्टियाण वा अविद्धत्थाए । अह भिक्खूणं पुब्बोवदिट्ठा ४ जं तहप्पगारं विहं अणेगाहगमणिजं जाव णो ५ गमणाए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूईजेज्जा ।

४७४. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूईजेज्जा, अंतरा से णावासंतारिमे उदए सिया, से जं पुण णावं जाणेज्जा - असंजते भिक्खुपडियाण क्किणेज्जा वा, पामिच्चेज्जा वा, णावाए वा णावपरिणामं कट्ठ, थलातो वा णावं जलंसि आंगा-हेज्जा, जलातो वा णावं थलंसि उक्कसेज्जा, पुण्णं वा णावं उस्मिच्चेज्जा, सण्णं १० वा णावं उप्पीलावेज्जा, तहप्पगारं णावं उड्डुगामिणिं वा अहंगामिणिं वा तिरियगामिणिं वा परं जोयणमेराए अद्धजोयणमेराए वा अप्पतरे वा भुज्जतरे वा णो दूईहेज्जा गमणाए ।

४७५. से भिक्खू वा २ पुब्बामेव तिरिच्छसंपातिमं णावं जाणेज्जा, जाणित्ता से त्तमायाए एगंतमवक्कमेज्जा, २ [त्ता] भंडगं पंडिलेहेज्जा, २ [त्ता]

१. नो वा पाउणेज्जा वा हे १, २, ३ जै० । नो पाउणेज्जा वा खं० ॥ २. °गाहं गमं हे १, २, ३ ॥ ३. आयाणमेतं नास्ति सं० । दृश्यतां सू० ४७१, ४७२ ॥ ४. वासंसि वा पाणेसु हे १, २, ३ ॥ ५. विहं नास्ति खे० जै० सं० ॥ ६. °जेज्जा गमणाए । खे० जै० खं० सं० ॥ ७. दूईजेज्जा नास्ति हे १, २, ३ इ० । दृश्यतां सू० ४७३ ॥ ८. °तारिमं उदयं हे २, ३ इ० ॥ ९. “क्किणेज्जा केति सड्ढो श्रद्धी, दुक्खं दिणे दिणे मरिगज्जति णावा । पामिच्चं उच्छिदति । परिणामो णावं परियट्ठेति इमा साहूण जोग्ग ति वड्डिया खुट्टिया वा सुंदरी ति कट्ठ । पुण्णा भरितिया । सण्णा कु(खु)त्तिया चिक्खल्ले । उड्डुगामिणी व ति अणुसोय, तिरिच्छं तिरियगामिणी । अद्धजोयणं दूरतरं वा ण गच्छिज्जा । अप्पतरो अद्धजोयणा आरेण, भुज्जयरो जोयणा परेण, अहवा एक्कसि अप्पतरो, बहुसो भुज्जयरो ।” चू० । “नावं क्रीणीयात्, अन्यस्मादुच्छिज्जां वा गृहीयात्, परिवर्तना वा कुर्यात्, एवं स्थलायानयनादिक्रियोपेतां नावं ज्ञात्वा नारोहेदिति ।” शी० । १०. णावं परिणामं हे १, ३ विना । दृश्यतां टि० ९ । तुलना-सू० ४२१, ४२९, ५८३, ५८४ ॥ ११. उड्डुगां सं० । उड्डुगां खे० जै० । उड्डुगां हे १, २ । दृश्यतां टि० ९ ॥ १२. अप्पतरो वा भुज्जतरो वा हे १, २, ३ । दृश्यतां टि० ९ ॥ १३. °वरो वा इ० । °तरे वा नो उत्तरे वा ख० ॥ १४. दुरुहेज्जा सं० खं० विना । दृश्यतां सू० ३६५, ४६० ॥ १५. पडिगाहेज्जा खे० जै० । ‘पडिलेहिज्जा इ[ति] वा पाठः’ खेति० ॥

एगाभोयं भंडगं करेज्जा, २ [त्ता] ससीसोवरियं कायं पाए [य] पमज्जेज्जा,
२ [त्ता] सागारं भत्तं पच्चक्खाएज्जा, २ [त्ता] एगं पायं जले किच्चा एगं पायं
थले किच्चा ततो संजयामेव णावं दुँहेज्जा ।

४७६. से भिक्खू वा २ णावं दुँहमाणे णो णाँवातो * पुरतो ५

१. एगाभोयणभंडगं हे १, २. ला० । “एगायतं भंडगं, तिन्नि हेट्ठामुहे भातरो करेति, उवरि
भंडगए पडिग्गहं एगं जुयगं करेति” चू० । “एगाभोगपडिग्गह केई सव्वाणि ण य पुरतो ॥ १९८ ॥
...इमा पुण अत्थाहे जयणा । तं पढमं णावाए भण्णति—एगाभोग पडिग्गहे ति, एगाभोगो
एगायोगो भण्णति, एगट्ठबंधणे ति भणियं होति, तं च मत्तगोवकरणाणं एगट्ठं पडिग्गहो ति पडिग्गहो
सिक्करो अहोमुहं काउं पुढो कज्जति नौमेदात्मरक्षणार्थं । के य ति केचिदाचार्या एवं वक्खाणयंति,
सव्वाणि ति माउगोपकरणं पडिग्गहो य पादोपकरणमसेसं पडिलेहिय एताभ्यामादेशद्वयाभ्यामन्यत-
मेनोपकरणं कृत्वा ससीसोवरियं कायं पादे य पमज्जिऊणं णावारुहणं कायव्वं ।” इति निशीथ-
चूर्णौ । “एगाभोगं च करे उवकरणं लेव उवरि वा ॥ ५६६२ ॥ तदुपकरणमेकाभोगं करोति, एकत्र
नियन्त्रयतीत्यर्थः । एष लेपे लेपोपरौ वा विधिस्ततः ॥ ५६६२ ॥ ...द्वितीयपदमत्रोच्यते ... नावमारोहेत,
तत्र च प्रथममेवोपकरणमेकाभोगं कुर्यात् । कुतः ? इत्याह—छुब्भण ति, कदाचित् प्रत्यनीकेन उदके
प्रक्षिप्येत तत एकाभोगकृतेषु भाजनेषु विलग्नस्तरतीति । ... ॥ ५६६३ ॥ कथं पुनरेकाभोगमुपकरणं
करोतीत्याह—...भाजनान्येकत्र वध्नाति, तेषामुपरिष्ठादुपधिं सुनियन्त्रितं करेति ।” इति बृहत्कल्प-
सूत्रवृत्तौ पृ० १४९८ । “एगाभोगो उवही कज्जो । किं कारणं ? कयाइ पडिणीएहिं उदगे छुब्भेज्ज,
तत्थ मगरभया एगाभोगकएसु पादेसु आरुभइ, एगाभोगकएसु वा वुज्झइ, तरतीत्यर्थः । नावाए वा
विणट्ठाए एगाभोगकते दगं तरतीत्यर्थः ... भायणे य एगाभोगे बंधित्ता तेसिं उवरि उवहिं सुनियमितं
करेइ, भायणमुवहिं च एगट्ठा करोतीत्यर्थः । अन्ने भणंति—सव्वोवही एगट्ठा कज्जति, भायणं ओमत्थिए
एगट्ठा पुढो कज्जति ।” इति निशीथचूर्णौ द्वादशोद्देशकान्ते पृ० ३७४ ॥ २. ‘२’ नास्ति सं० ॥
३. ‘२’ नास्ति खे० जै० सं० ॥ ४. दूहेज्जा खे० । दुरुहेज्जा सं० हे १, २, ३ इ० जै० ला० ॥
५. दुरुहमाणे वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. णावाए हे १, २, ३ इ० ला० जैसं० ॥ ७.
एतदन्तर्गतपाठस्थाने मग्गओ मज्झओ दुँहेज्जा इति पाठः सं० । “ठाणतियं परिहरितु मज्झे दूहेज्जा”
चू० । “से इत्यादि स्पष्टम्, नवरं नो नावोऽप्रभागमारुहेत् निर्यामिकोपद्रवसम्भवात्, नावारोहिणां
वा पुरतो नारोहेत् प्रवर्तनाधिकरणसम्भवात् । तत्रस्थश्च नौव्यापारं नापरेण चोदितः कुर्यात्, नाप्यन्यं
कारयेदिति ।” शी० । दृश्यतां पृ० १७५ टि० १, “णावारुहणं कायव्वं, तं च ण य पुरतो ति
पुरस्तादग्रतः प्रवर्तनदोषमयाज्ञौ अनवस्थानदोषमयाच्च । पिट्ठओ वि णारुहेज्जा, मा ताव विमुच्चेज्ज
अतिविकृष्टजलाध्वानमयाद्वा । तम्हा मज्झे रुहेज्जा ॥ १९८ ॥ तं चिमे ट्ठाणे मोत्तुं—ठाणतियं मोत्तुण
उवउत्तो ठाति तत्थऽणाबाहे । ... ॥ १९९ ॥ देवताट्ठाणं कूयट्ठाणं निज्जामगट्ठाणं । अहवा पुरतो
मज्झे पिट्ठओ, पुरओ देवयट्ठाणं, मज्झे सिंवट्ठाणं, पच्छा तोरणट्ठाणं, एते वज्जिय तत्थ णावाए
अणाबाहे ट्ठाणे ट्ठायति । उवउत्तो ति णमोक्कारपरायणो सागारपच्चक्खाणं पच्चक्खाउ य ट्ठाति ।”
इति निशीथचूर्णौ पृ० ७३-७४, तथा दृश्यतां द्वादशोद्देशकान्ते पृ० ३७४ । “नाव शिरसि न
स्थातव्यम्, देवतास्थानं तदिति कृत्वा । मार्गतोऽपि न स्थातव्यम्, निर्यामिकस्तत्र तिष्ठतीति
कृत्वा । मध्येऽपि यत्र कूपकस्थानं तत्र न स्थातव्यम्, तद् मुक्त्वा यदपरं मध्ये स्थानं तत्र स्थेयम् ।
अथ मध्ये नास्ति स्थानं ततः शिरसि पृष्ठतो वा यत्र ते स्थापयन्ति तत्र निराबाधे स्थीयते ।
साकारं भक्तं प्रत्याख्याय नमस्कारपरस्तिष्ठति ।” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० १४९८ ॥

दुहेजा, णो णावाओ मग्गतो दुहेजा, णो णावातो मज्झतो दुहेजा *, णो वादाओ
पंगिञ्चिय २ अंगुलियाए उदिसिय २ ओणमिय २ उण्णमिय २ णिज्जाएजा ।

४७७. "से णं परो णावागतो णावागयं वदेजा—आउसंतो समणा ! एतं
तौ तुमं णावं उक्कसाहि वा वोक्कसाहि वा खिवाहि वा रज्जूए वा गहाय
५ आकसाहि । णो "से तं परिणं परिजाणेजा, तुसिणीओ उवेहेजा ।

४७८. से णं परो णावागतो णावागतं वदेजा—आउसंतो समणा ! णो
संचाएसि तुमं णावं उक्कसित्ते वा वोक्कसित्ते वा खिवित्ते वा रज्जूए वा
गहाय आकसित्ते, आहर एयं णावाए रज्जुयं, सयं चवं णं वयं णावं
उक्कसिस्सामो वा* जाव रज्जूए वा गहाय आकसिस्सामो । णो "से तं परिणं
१० परिजाणेजा, तुसिणीओ उवेहेजा ।

४७९. से णं परो णावागतो णावागयं वदेजा—आउसंतो समणा ! एतं
तौ तुमं णावं अलित्तेण वा पिट्ठेण वा वंसेण वा वल्लेण वा अवल्लेण वा वाहेहि ।

१. दुरुहेजा खेसं जै० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. नावाए हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. मग्गतो
खे० । मग्गाओ जै० । मागाओ हे १ ॥ ४. दुरुहेजा खं० विना ॥ ५. नावाए हे १, २, ३
इ० ला० ॥ ६. मज्झाओ इ० ॥ ७. दुरुहेजा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. परिणि० इ० ॥
९. अंगुलीए [वा इ०] उवदंसिय २ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. सेवं परो हे १, २,
३ इ० ला० ॥ ११. णावागतो नास्ति हे ३ इ० ॥ १२. ता नास्ति हे १, २ जै० ॥ १३.
"ऊर्ध्वं कसणं उक्कसणं समुद्वातेणं, अधस्तात् कसणं वोक्कसणं भंडंतेणं, खिवणं लग्गाए रज्जुएणं
ढोक्कणं णयणं वा" चू० ॥ १४. रज्जूयाए वा खे० जै० सं० खं० ॥ १५. * एतदन्तर्गतः पाठो
नास्ति खेमू० जैमू० ॥ १६. आगसाहि हे १, २, ३ इ० जै० ॥ १७. से यं प० खं० विना ।
"ण तस्स तत्प्रतिज्ञं 'परियाणेजा' आडाएजा करिज्ज वा । तुसिणीओ 'उवेहेजा' अच्छिजा"
चू० ॥ १८. उक्कसित्ते २ खिवित्ते रज्जूए वा सं० खेसं० । उक्कसित्ते वा जाव रज्जूए
वा खं० । उक्कसित्ते वा रज्जूयाए वा इ० ॥ १९. रज्जुयाए हे १, २, ३ । दृश्यतामुपरितनं
टिप्पणम् ॥ २०. ०त्तए वा आहर खेसं० सं० खं० ॥ २१. रज्जुयं वा सं० खं० । रज्जूअ हे
१ ॥ २२. से यं खे० जै० इ० । से वं हे १, २, ३ ला० ॥ २३. तुसिणीओ वा उ० खे० ॥
२४. एवं हे २, ३ इ० ॥ २५. ता नास्ति खे० जै० सं० हे १ ॥ २६. हे १ विना प्रतिध्वीदशाः
पाठाः—अलित्तेण वा पिट्ठेण (पीठेण हे ३) वा खे० जै० सं० खं० हे ३ । अलित्तेण वा
पिट्ठेण (पिठेण इ०) हे १, २ इ० ला० । "खुड्डओ अलित्तओ कोट्ठिवियाए, फिट्ठो महल्लो, वंसो
वंस एव, वल्लो कट्ठं वड्डगं, अवल्लओ अवल्लगमेव, कंठं (कट्ठं) गंधो उच्यते" चू० । चूर्ण्यनुसारेण
अलित्तेण वा फिट्ठेण वा इति पाठो भाति । "जे भिक्खु णावं अलित्तेण वा फिट्ठेण
(पप्फिडण्ण प्र०) वा वंसेण वा वल्लेण वा वाहेइ, वाहेतं वा सातिज्जति । [निशीथसू० १८।१७]
...तणुयमलितं आसत्थपत्तसरियो फिहो हवति रुंदो । वंसेण थाहि गम्भति वल्लेण वलिज्जती णावा ॥

णो 'से तं परिणं जाव उवेहेजा ।

४८०. से णं परो णावागतो णावागयं वदेजा — आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं णावाए उदयं हत्थेण वा पाएण वा मतेण वा पडिग्गहएण वा णावाउस्सिचणएण वा उस्सिचाहि । णो से तं परिणं परिजाणेजा [०] ।

४८१. से णं परो णावागतो णावागयं वएजा — आउसंतो समणा ! एतं ता तुमं णावाए उत्तिंगं हत्थेण वा पाएण वा वाहुणा वा ऊरुणा वा उदरेण वा सीसेण वा काएण वा णावाउस्सिचणएण वा 'चेलेण वा मट्ठियाए वा कुसपत्तएण वा कुविंदेण वा पिहेहि । णो 'से तं परिणं [परिजाणेजा०] ।

४८२. से भिक्खू वा २ णावाए उत्तिगेण उदयं आसवमाणं पेहाए, उवरुवरिं णावं कज्जलावेमाणं पेहाए, णो परं उवसंकांमित्तु एवं बूया — आउसंतो गाहावति ! एतं ते णावाए उदयं उत्तिगेण आसवति, उवरुवरिं वा णावा

[निशीथभा० ६०१५], फिह-अवल्लणं तणुयतरं दीहं अलित्तागिती अलित्तं । आसोत्थो पिप्पलो, तस्स पत्तस्स सरिसो रंदो फिहो हवति । वंसो वेणू, तस्स अवट्ठंमेण पादेहिं पेरिता णावा गच्छति । जेण वामं दक्खिणं वा वालिज्जति सो वलगो रणं पि भण्णति ॥ ६०१५ ॥ ...णावाउस्सिचणं चडुगं दब्बगादि (कचगादि—प्र०) वा भवति, उत्तिंगं णाम छिद्रं, तं हत्थमादीहिं पिहेति ॥ ६०१६ ॥ मोदतिमादि दुमाणं वागो छल्ली कुविंदो उ ॥ ६०१७ ॥ ...मोदती गुलवज्जणी, आदिसद्दाओ वड-पिप्पल-आसत्थमादियाण वक्को मट्ठियाए सह कुट्ठिज्जति सो कुविंदो भणति, अहवा चेलेन सह मट्ठिया कुट्ठिया चेलमट्ठिया भणति, एवमाइहिं तं उत्तिंगं पिहेति" इति निशीथचूणों अष्टादशोद्देशके ॥ १. से यं पं सं० हे १, २, ३ इ० ला ॥ २. एयं * नो संचाएसि तुमं नावं आलित्तेण वा जाव अन्नवरेण वाहित्तए * ता तुमं ससं० । * एतदन्तर्गतः पाठः सं०मध्ये पश्चात् पूरित इति ध्येयम् ॥ ३. पडिग्गहेण हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. खं० विना—उस्सिचएण खे० जै० सं० । उस्सिचणेण हे, १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. दृश्यतां सू० ४७७-९ ॥ ६. 'गयं वा आउ' खे० जै० सं० ॥ ७. एवं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. "उत्तिंगं आगलंतगं" चू० । "उत्तिंगं ति रन्ध्रम्" शी० ॥ ९. उरुणा खे० जै० सं० ॥ १०. उस्सिचणेण हे २, ३ इ० । उस्सिचएण हे १ ॥ ११. "चेलमट्ठिया चीवरेहिं समं मट्ठिया मट्ठिज्जति, कुशल(प)त्तओ दब्बो कुंभीवक्को वा गोल्लविसए असवत्तओ भण्णति, कुविंदो मोदइवक्काडओ" चू० । एतदनुसारेण चेलमट्ठियाए इति पाठो भाति । दृश्यतां पं० १८ ॥ १२. कुरुविंदेण हे ३ जै० ॥ १३. से यं खं० विना ॥ १४. परिण्णा हे ३ विना । दृश्यतां सू० ४७७-४७९ ॥ १५. णावाउत्तिगेण सं० हे ३ । "उत्तिगेणं आसवति उवरिं गंहुसे गेण्हति, कज्जलति ति पाणितेणं भरिज्जति" चू० ॥ १६. उवरि हे १, २, ३ इ० ॥ १७. "कज्जलावेमाणं ति प्लाव्यमाना(न-प्र०)म्" शीला० ॥ १८. 'कमित्तए एवं हे २ जै० इ० ला० ॥ १९. तुत्तिगेण २ सं० । "उत्तिगेणं आसवति उवरिं गंहुसे गेण्हति, कज्जलति ति पाणितेणं भरिज्जति" चू० ॥ २०. उवरुवरिं णावा सं० ला० । उवरि णावा हे १, २ । उवरि २ नाव इ० ॥

कञ्जलावेति । एतप्पगारं मणं वा वायं वा णो पुरतो कट्टु विहरेत्ता । अप्पुत्सुए अवहिलेस्से एगत्तिगणं अप्पाणं वियोसेत्त समाधीए । ततो संजतामेव णावा-
संतारिमे उदए अवारियं रीएत्ता ।

४८३. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं *जं
५ सव्वेद्धिं [संमिए] संहिते सदा जएत्तामि ति "वेमि ।"

॥ ईरियाए पडमो उद्देशओ समत्तो ॥

[वीओ उद्देशओ]

४८४. से णं परो णावागतो णावागतं वदेत्ता—आउसंतो समणा ! एतं ता
तुमं छत्तगं वा जाव चम्मछेड्ढणं वा गेण्हाहि, एताणि तां तुमं विरूव्ख्खाणि
१० सत्यजायाणि धारेहि, एयं ता तुमं दारगं वा दारिगं वा पजेहि, णो "से तं
परिणं परिजाणेत्ता, तुसिणीओ उवेहेत्ता ।

४८५. से णं परो णावागते णावागतं वदेत्ता—आउसंतो ! एस "णं समणे

१. कञ्जलां खे० वैसं० सं० ॥ २. तुलना-स० ४८३, ५१५, ५१८ । "अप्प(प्पु)सुओ
जाविद्यन्नणे हरिसं प गच्छति । अवहिलेस्से, कट्टादि तिग्गि वाहिरा, अहवा उवगरणे
अज्झोववग्गो बहिलेस्सो, प बहिलेस्सो अवहिलेस्सो । एगत्तिगतो 'एगो ने चासओ', अहव
उवगरणं मुत्तिता एगन्तो । वोसत्त उवगरणं सरीरादि । समाहाणं समाधी । संजतगं, प
चड्डेत्तो उदगसंवट्टं करोति । एवं अवारिया जहा रिया इत्यर्थः ।" चू० । "अप्पुत्सुएति
अक्किमत्तकः सरीरोपकरणादौ नृर्लभदुर्वन् तस्मिन्निदके नात्र गच्छन् आहारियमिति यथाऽऽर्थ
भवति तथा गच्छेद्, विद्येयव्यवसायो धान्यादित्यर्थः" शी० ॥ ३. अवहिलेस्से खेसं० ।
अवहिलेस्से खेन्० जै० खं० । द्दयतां टि० २ ॥ ४. एगत्तिगण सं० विना । एगत्तगण
सं० । द्दयतां टि० २, सू० २६४ ॥ ५. विउत्तेत्त सं० । वियोसत्त खे० । विउत्तजा खं० ॥
६. आहारियं सं० हे १, २, ३ इ० ला० शी० ॥ ७. एवं खं० हे १, २, ३ ला० । द्दयतां
सू० ३३४ ॥ ८. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २ ला० । "एतन् तस्य भिक्षोः
सान्मन्यमिति तृतीयादिसाध्यनस्य प्रथमोद्देशकः सनात्तः" शी० ॥ ९. समिए नास्ति ला० १
विना । द्दयतां सू० ३३४ इत्यादि ॥ १०. सहितेहि हे ३ विना । द्दयतां सू० ३३४ इत्यादि ॥
११. वेमि नास्ति सं० ॥ १२. रियाए प्रथम उद्देशकः सनात्तः चू० । तृतीयस्य प्रथमोद्देशकः ॥
हे १, २ ला० ॥ १३. ता नास्ति सं० विना ॥ १४. "स्वाहं खे० जै० सं० खं० ॥ १५. दारिगं वा
नास्ति खे० जै० सं० खं० । "दारगं वा दारिगं वा पजेहि ति भुंजावेहि धरेहि वा णेत्ता, अन्हे णावाए
कम्मं करोमि" चू० । "दारकादि उदकं प्रापय" शी० ॥ १६. से तं.....हेत्ता नास्ति सं० ॥
१७. परिणं जणेत्ता खे० । परिणं.....से णं नास्ति खं० ॥ १८. णावाए खे० सं० ।
"नौगदस्तस्यं साधुमुद्दिशान्तरनेवं ब्रूयान्" शी० ॥ १९. णं २ सं० सं० ॥

णावाए ^१भंडभारिए भवति, से णं बाहाए गहाय णावाओ उदगंसि पक्खिवेज्जा ।
एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा णिसम्मा से य चीवरधारी सिया खिप्पामेव चीवराणि
^३उव्वेहेज्ज वा णिव्वेहेज्ज वा, उप्फेसं वा करेज्जा ।

४८६. अह पुणेवं जाणेज्जा—अभिकंतकूरकम्मा खलु बाला बाहाहिं गहाय
णावाओ उदगंसि पक्खिवेज्जा । से पुव्वामेव वदेज्जा—आउसंतो गाहावती ! ५
मा भेतो बाहाए गहाय णावातो उदगंसि पक्खिवह, सयं चेव णं अहं णावातो
उदगंसि ओगाहिस्सामि ।

से णेवं वदंतं परो सहसा बलसा बाहाहिं गहाय णावातो उदगंसि पक्खिवेज्जा,
तं णो सुम्मणे सिया, णो दुम्मणे सिया, णो उच्चावयं मणं णियच्छेज्जा, णो तेसिं
वालाणं घांताए वहाए समुट्ठेज्जा । अप्पुस्सुए जाव समाहीए । ततो संजयामेव १०
उदगंसि पव्वेजे(पवे)ज्जा ।

४८७. से भिक्खू वा २ उदगंसि पव्वमाणे णो हत्थेण हत्थं पादेण पादं
काएण कायं आसादेज्जा । से अणासादए अणासायमाणे ततो संजयामेव उदगंसि
^१पवेज्जा ।

४८८. से भिक्खू वा २ उदगंसि पव्वमाणे णो उम्मग्ग-णिमुग्गियं करेज्जा, १५
मा मेयं उदयं कण्णेसु वा अच्छीसु वा णक्कंसि वा मुहंसि वा परियावज्जेज्जा,
ततो संजयामेव उदगंसि पवेज्जा ।

१. “भंडभारिते जहा भंडभारियं ण वा किंचि करेति ।” चू० । “भाण्डवद् निश्चेष्टत्वाद्
गुरुः भाण्डेन वोपकरणेन गुरुः” शी० ॥ २. पक्खिवह हे १, २, ३ इ० ला० । “उदके प्रक्षिपत
यूयम्” शी० । “वर्तमान-भविष्यन्त्योश्च ज ज्जा वा” सि० ८।३।१७७ ॥ ३. हे ३ विना—
उव्वेहेज्ज हे १, २ । उव्वेहे(हे जै०)ज्ज खे० जै० । उव्वेहेज्ज वा णिव्वेहेज्ज वा खं० । उव्वेहेज्ज वा
निव्वट्ठिज्ज वा इ० । “थेरा उव्वेहेति, जिणकप्पितो उप्फेसिं करेति, उप्फेसो नाम कुडियंडी
सीसकरणं वा” चू० । “उद्वेष्टयेत् पृथक् कुर्यात्...निर्वेष्टयेत् सुबद्धानि कुर्यात्, उप्फेसं वा कुज्ज
ति शिरोवेष्टनं वा कुर्यात्” शी० ॥ ४. अभिकंतं इ० चू० ॥ ५. गाहावती नास्ति खे० सं० ॥
६. स्सामो खे० सं० खं० ॥ ७. वाए हे १, २, ३ ॥ ८. सुम्मणे सं० ॥ ९. दुम्मणे
खे० जै० ॥ १०. घातए खे० ॥ ११. अप्पुसु(स खे०)ए जाव समाहीए खे० जै० सं० ।
दृश्यतां सू० ४८२, ५१५, ५१८ ॥ १२. प्रतिषु ईदशाः पाठाः—पव्वेज्जा सं० । पव्वेज्जा खे०
जै० हे ३ । पक्खिवेज्जा हे १, २ ला० । पव्वेज्जा इ० । खं० मध्ये नास्त्ययं याठः । अत्र
वक्ष्यमाणपाठानुसारेण पवेज्जा इति सम्यक् संभाव्यते ॥ १३. पव्वमाणे सं० । “प्लवमानः”
शी० ॥ १४. खेसं० विना—पव्वेज्जा सं० जै० हे ३ । पक्खिवेज्जा हे १, २ इ० ला० ॥
१५. उमग्गनिमुग्गियं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १६. अच्छिसु सं० खं० ॥ १७. उदगंसि
पव्वेज्जा हे १ । उदगं पवेज्जा खे० जै० ॥

४८९. से भिक्खू वा २ उदगंसि पवमाणे दोच्चलियं पाउणेज्जा, खिप्पा-
मेव उवधिं विगिंचेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो चेव णं सातिज्जेज्जा ।

४९० अह पुणेवं जाणेज्जा—पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तए । ततो
संजयामेव उदउल्लेण वा ससणिद्धेण वा काएण दैगतीरण चिट्ठेज्जा ।

५ ४९१. से भिक्खू वा २ उदउल्लं वा ससणिद्धं वा कायं णो आमजेज्ज वा
पमजेज्ज वा संलिहेज्ज वा णिलिहेज्ज वा उव्वलेज्ज वा उव्वट्ठेज्ज वा आता-
वेज्ज वा पयावेज्ज वा ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—विगतोदए मे काए छिण्णसिणेहे । तहप्पगारं कायं
आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

१० ४९२. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो परेहिं सद्धिं परिजविय
२ गामाणुगामं दूइजेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

१५ ४९३. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से जंघासंतारिमे
उदगे सिया,* से पुव्वामेव ससीसोवरियं कायं पाए य पमजेज्जा, "से पुव्वामेव
[ससीसोवरियं कायं पाए य] पमजेत्ता* एगं पादं जले किच्चा एगं पायं थले किच्चा"
ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीएज्जा ।

४९४. से भिक्खू वा २ जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीयमाणे णो हत्थेण
हत्थं जाव अणासायमाणे ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदगे अहारियं रीएज्जा ।

१. पवदमाणे खे० जै० सं० ॥ २. ससि० हे १, २, ३ ला० । एवमग्रेऽपि प्रायः ॥ ३. उदगं
खे० जै० खं० विना ॥ ४. संलि० सं० ॥ ५. निलिहेज्ज वा उव्वलेज्ज हे १, २ इ० ॥
६. काए वोच्छिण्णसिणेहे हे १, २, ३ इ० ला० जै० ॥ ७. "सिणेहे काए । तह० खे० जै०
सं० खं० । "विगओदगे मे काए छिन्नसिणेहे" इति कल्पसूत्रे स्थविरावल्ल्याम् ॥ ८. पमजेज्ज
वा नास्ति सं० खं० विना ॥ ९. "गामं नो परेहिं सं० । "परे गिहत्था अण्णउत्थिता वा,
परिजविय वं पुं करंतो जातिधम्मं वा कहेतो, संजम-आयविराहणा तेणएहि वा घेप्पेज्जा" चू० ॥
१०. दूइज्जमाणे हे १, २, ३ इ० ला० जै० सं० ॥ दृश्यतां सू० ४७३, ४७४ ॥ ११. उदगं
खे० जै० खं० ॥ १२. × × एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० जै० सं० ॥ १३. "मेव उदगंसि
खे० जैमू० सं० खं० ॥ १४. आहारियं खे० जै० खं० हे २ । "अहारियं रीएज्ज ति यथा ऋजु
भवति तथा गच्छेत्, नार्दवितर्दं विकारं वा कुर्वन् गच्छेत्" शी० ॥ १५. "मेव उदगंसि खे० जै०
सं० खं० ॥ १६. आह० खे० जै० सं० हे २ ॥ १७. हत्थेण वा हत्थं पादेण वा पादं काएण वा
कायं [आ हे २] साएज्जा, से अणासादए अणासायमाणे हे १, २, ३ ला० ॥ १८. "मेवा उदगंसि
खे० जै० सं० खं० ॥ १९. आहारियं खे० जै० हे ३ इ० । आहारीयं खं० । अहारीयं सं० ॥

४९५. से भिक्खू वा २ जंघासंतारिमे उदए अंहारियं रीयमाणे णो सांय-
पडियाए णो पँरिदाहपडियाए महतिमहालयंसि उदगंसि कायं विओसेज्जा ।
*ततो संजयामेव जंघासंतारिमे उदए अंहारियं रीएज्जा ।

४९६. अह पुणेवं जाणेज्जा—पारए सिया उदगाओ तीरं पाउणित्तए ।*
ततो संजयामेव उदउल्लेण वा ससणिद्धेण वा काएण दँगतीरए चिद्धेज्जा ।

४९७. से भिक्खू वा २ उदउल्लं वा कायं ससणिद्धं वा कायं णो आम-
ज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा [०] ।

अह पुणेवं जाणेज्जा—विगतोदए मे काए छिण्णसिणेहे । तहप्पगारं कायं
आमज्जेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

४९८. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो मड्डियांगतेहिं पाएहिं
हरियाणि छिंदिय २ विक्कुज्जिय २ विफालिय २ उम्मग्गेण हरियवधाए गच्छेज्जा १०
‘जहेयं पाएहिं मड्डियं खिप्पामेव हरियाणि अवहरंतु’ । माइट्ठाणं संफासे । णो
एवं करेज्जा । से पुव्वामेव अप्पहरियं मग्गं पडिलेहेज्जा, २ [त्ता] ततो संजयामेव
गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

४९९. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से वँप्पाणि वा १५
फँलिहाणि वा पागाराणि वा तोरणाणि वा अग्गलाणि वा अग्गलपासगाणि वा
गड्ढाओ वा दरीओ वा सति परक्कमे संजयामेव परक्कमेज्जा, णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।
केवली बूया—आयाणमेयं । से तत्थ परक्कममाणे पयलेज्ज वा पँवडेज्ज वा, से तत्थ
पयलमाणे वा पवडमाणे वा रुक्खाणि वा गुँच्छाणि वा गुम्माणि वा लयाओ वा

१. अहारी(रि इ०)यं खे० सं० इ० । आहारीयं जै० । अहा रीयमाणे सं० खेमू० ।
“से इत्यादि । स भिक्षुर्यथार्थमेव गच्छन् महत्युदके महाश्रये वक्षःस्थलादिप्रमाणे जङ्घासन्तरणीये
नदी-ह्रदादौ पूर्वविधिनैव कार्यं प्रवेशयेत्” शी० ॥ २. सायवडियाए खं० विना ॥ ३. परदाहं
खं० इ० ॥ ४. वितोसेज्जा इ० ॥ हे १, २, ३ । तुलना—सू० ५१५ ॥ ५. * * एतदन्तर्गतः
पाठो नास्ति खेमू० ॥ ६. आहारियं जै० इ० । अहारीयं खेसं० ॥ ७. दगतीरे हे २, ३ ॥
८. दृश्यतां सू० ४९१ ॥ ९. ‘यामएहिं हे १, २ ॥ १०. ‘थाणि य छिं’ सं० ॥ ११. जमेतं
खे० जै० खं० । ‘जहेतं वा पाठः’ खेति० । “यथैतां पादमृत्तिकां हरितान्यपनयेयुः” शी० ॥
१२. “वप्पादी पुव्वमणिता, अहवा वप्पो वट्ठो वलयागारो गंभीरोदयं वा तलगं केदारो वा,
गड्ढा अपाणिता, दरी पव्वयकुहरा भूमीए वा” चू० ॥ १३. फलहाणि खे० सं० ॥ १४. पयडेज्ज
खे० जै० ॥ १५. गच्छाणि खे० सं० । गुच्छाणि वा नास्ति हे १, २ ॥

वल्लीओ वा तणाणि वा गहणाणि वा हरियाणि वा अवलंघिय २ उत्तरेज्जा, 'जे तत्थ पांडिपहिया उवागच्छंति ते पाणी जाएज्जा, '२ [त्ता] ततो संजयामेव अवलंघिय २ उत्तरेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

५००. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से जवसाणि वा सगडाणि वा रहाणि वा सचक्काणि वा परचक्काणि वा सेणं वा विरुवरुवं सण्णिविद्धं पेहाए सति परक्कमे संजयामेव [परक्कमेज्जा], णो उज्जुयं गच्छेज्जा ।

५०१. से णं से परो सेणागओ वदेज्जा—आउसंतो ! एस णं समणे सेणाए अंभिचारियं करेइ, से णं वाहाए गहाय आगसह । से णं परो वाहाहिं गहाय आगसेज्जा, तं णो सुमणे सिया जौव समाहीए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

५०२. 'से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से पांडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पांडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! केवतिए एस गामे वा जाव रायहाँणी वा, केवतिया एत्थ आसा हत्थी गामपिंडोलगा मणुस्सा परिवसंति ? से बहुभत्ते बहुउदए बहुजणे बहुजवसे ? से अप्पभत्ते अप्पुदए अप्पजणे अप्पजवसे ? एतप्पगाराणि पसिणाणि पुट्ठो नो आइक्खेज्जा, एयप्पगाराणि पसिणाणि णो पुच्छेज्जा ।

१. तणाणि वा नास्ति खे० स० ॥ २. ६. उत्ता० हे, १, २ ला० ॥ ३. से तत्थ खे० खं० ॥ ४. पांडिपहिया खे० स० खं० । "जिणरूपितो पांडिपहियहत्थं जाइतु उत्तरति, थेरा रुक्खादीणि वि" चू० ॥ ५. '२.' नास्ति हे १, २, ३ ॥ ७. सणिसट्ठं खं० जै० । सण्णिविद्धं खे० ॥ ८. 'क्कमे वा णो उ० खं० ॥ ९. अभिनिचारियं सं० विना । 'अभिचारियं वा पाठः' खे० ॥ "चारिओ ति वा काउं आगसेज्जा" चू० । "ब्रह्मे साहम्मिया इच्छेज्जा अभिनिचारियं चारए । [व्यवहार० ४]...अभिनिचारिका आभिमुख्येन नियता चारिका सूत्रोपदेशेन वहिर्ब्रजिकादिषु दुर्बलानामाप्यायननिमित्तं पूर्वाहे काले समुत्कृष्टं समुदानं लब्धुं गमनम् अभिनिचारिका, ता चरितुं समाचरितुं कर्तुमित्यर्थः" इति व्यवहारसूत्रस्य मलयगिरि-सूरिविरचितायां वृत्तौ चतुर्थ उद्देशके पृ० ६५-६६ ॥ १०. करेती खे० जै० सं० खं० ॥ ११. आगसेज्जा खे० जै० सं० ॥ १२. जाव अण्णोणसमाहीए खे० जै० सं० खं० । दृश्यतां सू० ४८६ ॥ १३. दूइ० "गामं नास्ति जै० ॥ १४. से भिक्खू वा २ नास्ति खं० । से...दूइज्जमाणे नास्ति खे० ॥ १५. गामाणुगामं नास्ति सं० । गामा...माणे नास्ति हे १, २ इ० ॥ १६. पडि० हे २ इ० । एवमग्रेऽपि । पांडिपहिया सं०, एवमग्रेऽपि । पांडिपहिया खे० खं० ॥ १७. 'हाणि सं० विना । दृश्यतां सू० ५१३ ॥ १८. अप्पुदए अप्पभत्ते हे १, २. इ० ला० ॥ १९. प्रतिष्ठीदृशाः पाठाः—पसिणाणि पुट्ठो नो आइक्खेज्जा (आगच्छेज्जा हे २, ला०), तह (एय हे ३) प्पगाराणि पसिणाणि नो पुच्छेज्जा, तं (एयं हे ३) खलु हे १, २, ३. ला०, अयं पाठो

५०३. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्वडेहिं [समिते सहिते सदा जएज्जासि त्ति वेमि] ।

॥ तृतीयस्य ३द्वितीय उद्देशकः समाप्तः ॥

[तइओ उद्देशओ]

५०४. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से वॅप्पाणि वा ५ फलिहाणि वा पागाराणि वा जाव दरीओ वा कूडागाराणि वा पासादाणि वा णूमगिहाणि वा रुक्खगिहाणि वा पव्वतगिहाणि वा रुक्खं वा चेतियकडं थूमं वा चेतियकडं आएसणाणि वा जाव भवणगिहाणि वा णो बाहाओ पगिज्झिय २ अंगुलियाए उद्दिसिय २ ओणमिय २ उण्णमिय २ णिज्झाएज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

१०

५०५. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे, अंतरा से कच्छाणि वा दवियाणि वा णूमाणि वा वलयाणि वा गहणाणि वा गहणविदुग्गाणि वा वणाणि वा वणविदुग्गाणि वा पव्वताणि वा पव्वतविदुग्गाणि वा अंगडाणि वा तलागाणि

वृत्तिकृतां सम्मतो भाति । पसिणाणि णो पुच्छिज्जा, एतप्पगाराणि पसिणाणि पुट्ठो वा अपुट्ठो वा णो वाग(क सं०)रेज्जा एतं(वं सं०) खलु खे० जै० सं० खं० इ०, अयं पाठश्चूर्णिकृतां सम्मतो भाति । “ते चारिया अण्णो कोति पुच्छिज्ज ण पुच्छिज्ज वा, परे पुट्ठो अपुट्ठो वा नो वागरेज्जा, एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामग्गितं इति” चू० । “पृष्ठो न तेषामाचक्षीत, नापि तान् पृच्छेदिति पिण्डार्थः, एतत् तस्य भिक्षोः सामग्र्यमिति” शी० ॥

१. दृश्यता पं० १७; सू० ३३४ ॥ २. जं सव्वडेहिं नास्ति हे १, २, ३ ला० । दृश्यतां सू० ४८३ ॥ ३. द्वितीयोद्देशकः । हे १, २ इ० ॥ ४. वप्पाणि वा नास्ति हे १, २ इ० । “अंतरा वप्पाणि ते चेव, कूडागारं रहसंठितं, पासाता सोलसविहा, णूमगिहा भूमीगिहा भूमीघरा, रुक्खगिहं जालीसंछन्नं, पव्वयगिहं दरी लेणं वा, रुक्खं वा चेइयकडं वाणमंतरठवियगं पेढ वा चित्ते, एवं थूमे वि, एवमादीणि आभिरामुगाणि (१) जहा गिरिणगरे, णो पडिसि(नि)ज्झिय २ णिज्झाएज्जा, गरए खरिता (१), खरिया णट्ठा, चक्खुलोलयाए रियावहितापलिमंथु” चू० ॥ ५. अंगुलीयाए इ० विना । अंगुलीयाए उद्दिसिय खे० ॥ ६. दूइजेज्जा इ० ॥ ७. अगडाणि वा इत्यस्य स्थाने पव्वतगिहाणि वा हे १, २ इ० ला० । “कच्छाणि वा जहा णदीकच्छा, दवियं सुवण्णा-रावणो वीयं वा, वलयं णदिकोप्परो, णूमं भूमिघरं, गहणं गंभीर जत्थ चक्कमंतस्स कंटगा साहातो य लगंति, वणं एगरुक्खजाइयं वा, वणदुग्गं नाणाजातीहि रुक्खेहि, पव्वतो एव पव्वतो पव्वयाणि वा, मागहभासाए एगवयणेण णपुंसगवतयणं(वतणयं-प्र०), पव्वइता वि पव्वइयं पि, प्रासादक प्रासादकाइं, पव्वयदुग्गाइं बहू पव्वता, अगड-तलाग-दहा अणेगसंठिता, णदी पउरपाणिथा, वावी वट्ठा मल्लगमूला वा, पुक्खरणी चउरंसा, सरपंतिथा पंतिथाए ठिता, सरसर[सर-प्र०]-पंतिथा पाणियस्स इमम्मि भरित्ते इमा वि भरिज्जति, परिवाडीए पाणियं गच्छति” चू० ॥

वा दँहाणि वा णदीओ वा वावीओ वा पोक्खरणीओ वा दीहियाओ वा
 गुंजालियाओ वा सराणि वा सरपंतियाणि वा सरसरपंतियाणि वा णो वाहाओ
 पगिज्झिय २ जाव णिज्झाएज्जा । केवली वूया—आयाणमेयं । जे तत्थ मिगा वा
 पैसुया वा पक्खी वा सरी सिवा वा सीहा वा जलचरा वा थलचरा वा खँहचरा वा
 ५ सत्ता ते उँत्तसेज्ज वा, वित्तसेज्ज वा, वाडं वा सरणं वा कंखेज्जा, चारे ति मे अयं समणे ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं णो वाहाओ पगिज्झिय २ जाव णिज्झा-
 एज्जा । ततो संजयामेव आयरिय-उवज्झाएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

५०६. से भिक्खू वा २ आयरिय-उवज्झाएहिं सद्धिं गामाणुगामं दूइज्जमाणे
 णो आयरिय-उवज्झायस्स हत्थेणं हत्थं जाव अणासायमाणे ततो संजयामेव
 १० आयरिय-उवज्झाएहिं सद्धिं जाव दूइज्जेज्जा ।

५०७. से भिक्खू वा २ आयरिय-उवज्झाएहिं सद्धिं दूइज्जमाणे अंतरा से
 पौंडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पौंडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! के
 तुव्वे, कओ वा एह, कहिं वा गच्छिहिह ? जे तत्थ आयरिए वाँ उवज्झाए वा
 से भासेज्ज वाँ वियागरेज्ज वा, आयरिय-उवज्झायस्स भासमाणस्स वा वियागरे-

१. °लीओ सं० ॥ २. पसू वा हे २, ३ इ० ला० । पसूयाणि वा हे १ । पसूया वा सीहा
 वा सं० ॥ ३. खचरा हे १ ॥ ४. उत्ता° हे १ ला० । “उत्तसणं ईपत्, वित्तसणं अणेगप्रगारं,
 वाडं नस्सति, सरणं मातापितिमूलं गच्छति जं वा जस्स सरणं, जहा मियाणं गहणं दिसा व
 सरणं, पक्खीणं आगासं, सिरिसवाणं विलं । अतराइयं अधिगरणादयो दोसा” चू० ॥ ५. वारेति
 मे सं० । “ये तत्स्थाः पक्षि-मृग-सरीसृपादयस्ते त्रासं गच्छेयुः, तदावासितानां वा साधुविषया
 शङ्का समुत्पद्यत” शी० ॥ “दुविधा तिविवा य तसा भीता वाडसरणाणि कंखेज्जा । णोळेज्ज व
 तं वऽण्णं अंतराए य जं चऽण्णं ॥ ४१२३ ॥ दुविधा जलचरा य । तिविहा जल-थल-खहचारिणो
 य । ते भीता वाडो ति खडयं देज्ज, जलचरस्स जलं सरणं, विलं डोंगरं वा थलचरस्स, खहचरस्स
 आगासं । कंखेज्जा अभिलसे सरणं वा गच्छेतेत्यर्थः । तं वा साहुं अन्नं नोळेज्ज, तेसिं वा चरंताणं
 अतराइयं करेति, जं चऽण्णं ति ते णस्संता जं काहिति” इति निशीथचूणौ द्वादशोद्देशके
 पृ० ३४५ ॥ ६. आयरिउव° खं० हे ३ विना । आचारङ्गसूत्रस्य वहीषु प्राचीनासु प्रतिषु अग्रेऽपि
 प्राय ईदृश एव पाठः ॥ ७. °जेज वा खे० जै० सं० खं० ॥ ८. आयरिउव° इ० खं० विना ॥
 ९. आयरिउव° हे ३ ॥ १०. आयरिउव° इ० हे ३ विना । आयरियोव° खं० ॥ ११. °ण वा हत्थं
 इ० विना । दृश्यता सू० ४८७, ५०८ । “से भिक्खू वा २ आयरिय-उवज्झाएहिं समगं गच्छं नो
 हत्थादि सघट्टेति” चू० ॥ १२. आयरिउव° इ० खं० विना ॥ १३. आयरिउव° सं० हे १, २ ॥
 १४. पडि° हे २, ३ जै० इ० । पाडिपहिया सं० ॥ १५. पडि° हे १, २, ३ इ० । १६.
 °वहिया हे ३ विना ॥ १७. वा नास्ति खे० जै० ॥ १८. वा नास्ति खे० ॥ १९. आयरिउव°
 हे ३. इ० विना ॥

माणस्स वा णो अंतरा भासं करेज्जा, ततो संजयामेव आहारातिणियाए दूइज्जेज्जा ।

५०८. से भिक्खू वा २ आहारातिणियं गामाणुगामं दूइज्जमाणे णो राइणियस्स हत्थेण हत्थं जाव अणासायमाणे ततो संजयामेव आहारातिणियं गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

५०९. से भिक्खू वा २ आहाराइणियं [गामाणुगामं] दूइज्जमाणे अंतरा ५ से पांडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पांडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! के तुम्हे ? जे तत्थ सच्चरातिणिए से भासेज्ज वां वियागरेज्ज वा, रातिणियस्स भासमाणस्स [वा] वियागरेमाणस्स [वा] णो, अंतरा भासं भासेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

५१०. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पांडिपहिया १० आगच्छेज्जा, ते णं पांडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो पांडिपहे पासहं मणुस्सं वा गोणं वा महिसं वा पसुं वा पक्खिं वा सरीसवं वा जलच्चरं वा, 'से तं मे आइक्खह, दंसेह । तं णो आइक्खेज्जा, णो दंसेज्जा, णो तस्सं तं परिणं परिजाणेज्जा, तुंसिणीए उवेहेज्जा, जाणं वा णो जाणं ति वदेज्जा । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइज्जेज्जा ।

१५

५११. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं [दूइज्जमाणे] अंतरा से पांडिपहिया उवागच्छेज्जा, ते णं पांडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो

१. आहाराइणिए खे० जै० खं० । अहारायइणिए सं० । अहारायइणियाए संसं० । “आधारा-
इणियाए नि(गी)तो आयरिया । पांडिपहिया पुच्छति, जिणकप्पितो तुण्हिको, थेरकप्पिता कहंति
आयरिया, तस्स णो अंतरभास करेज्जा, एवं राइणिय दो आलावगा” चू० ॥ २. अहा० खे० ॥
३. दूइज्जेज्जा खे० जै० सं० खं० ॥ ४. अहा० सं० ॥ ५. अहा० सं० हे १, २ ॥ ६. गामाणु-
गामं नास्ति हे ३ विना ॥ ७, ८. पांडिपहिया सं० ॥ ९. वा वाग० जै० । वा २ राति०
जै० विना ॥ १०. भासा सं० खं० ॥ ११. पडि० हे १ जै० ॥ १२, १३. वहिया खे०
जै० विना । १४. वदासी खे० जै० सं० खं० ॥ १५. पडिवहे खे० जै० । पडिवसहे खं० ।
“पडिपहे गोणमादी, आइक्खध दूरगतं, दंसेह अब्भासत्थं” चू० ॥ १६. ह तं जहा मणुस्सं
खं० हे ३ । ह तं मणुस्सं हे १, २ इ० ला० ॥ १७. से तं मे नास्ति खं० विना । सं तं से
आ० हे ३ ॥ १८. तस्स खे० जै० सं० इ० । तस्स तं परिणयं जाणेज्जा खं० । “परिजाणेज्ज
कहिज्ज” चू० ॥ १९. तुसिणीए ख० । तुसिणीए सं० ॥ २०. प(पा हे ३)डिवहिया
हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २१. आगच्छेज्जा हे ३ जै० ॥ २२. पांडिपहिया हे १, २, ३, इ० ला० ।
“पांडिपहिता” चू० ॥

पडिपहे पासह उदगपसूताणि कंदाणि वा मूलाणि वा तथा[णि वा] पत्ता[णि वा] पुप्फा[णि वा] फला[णि वा] वीया[णि वा] हैरिता[णि] वा उदयं वा संणिहियं अगणिं वा संणिकिखत्तं, 'से आइक्खह जाव दूइज्जेजा ।

५१२. से भिक्खू वा गामाणुगामं दूइज्जेजा, अंतरा से पाडिपहिया उवा-
५ गच्छेज्जा, ते णं पाडिपहिया एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! अवियाइं एत्तो पडिपहे पासह जवसाणि वा जाव सेणं वा विरूवरूवं संणिविड्डं, से आइक्खह जाव दूइज्जेजा ।

५१३. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से पाडिपहिया जाव आउसंतो समणा ! 'केवटिए एत्तो गामे वा जाव रायहाणि(णी) वा ? *'से
१० आइक्खह जाव दूइज्जेजा ।*

५१४. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जेजा, अंतरा से पाडिपहिया [जाव] आउसंतो समणा ! केवइए एत्तो गामस्स वा नगरस्स वा जाव रायहाणीए वा मग्गे ? से आइक्खह तहेव जाव दूइज्जेजा ।

५१५. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइज्जमाणे अंतरा से 'गोणं वियालं
१५ पाडिपहे पेहाए जाव 'चित्ताचेल्लडयं वियालं पडिपहे पेहाए णो तेसिं 'भीतो उम्मगोणं गच्छेज्जा, णो मग्गातो मग्गं संकमेज्जा, णो गहणं वा वणं वा दुग्गं

१. "उदगपसूयाणि कंदाति ण्क (४^१ ८^१), पुच्छति छुहाइतो, तिसिओ उदगं पिविउकामो रंघेउकामो, सीयाइतो वा अग्गी" चू० ॥ २. हरीवं वा खं० ॥ ३. वा नास्ति खं० विना ॥ ४. से नास्ति खे० जै० खं० । सेसं तं चेव, से हे १, २ इ० ला० ॥ ५. दूइज्जेज्जा नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. पडि० जै० खं० विना ॥ ७. पडि० हे २, ३ ॥ ८. एवं वदेज्जा नास्ति जै० हे ३ विना ॥ ९. एत्तो नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ १०. केवइ एत्तो खे० जै० सं० ॥ ११. दृश्यतां सू० ५०२ टि० ११ ॥ १२. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० खं० । मग्गे से खेसं० । दृश्यतां सू० ५१४ ॥ १३. दूइज्जेजा नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. पाडिपहिया हे १, २, ३ ॥ १५. दृश्यता सू० ५१३, ५१२ ॥ १६. नगरस्स वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १७. दूइज्जमाणे नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १८. दृश्यतां सू० ३५४ । "एवं चेव 'जवसाणि' 'गामो के दूरे' 'गामपह' 'मणुस्सवियालं' पुव्वभणित्ता । एते जिणकप्पियस्स सुत्ता" चू० ॥ १९. पडिपहे पेहाए नास्ति सं० ॥ २०. चित्ताचिल्लडयं सं० । चित्ताचिल्लडं खे० जै० खं० । चित्तचिल्लयं हे १, २, ३ । चित्तचिल्लडयं ला० । चित्तचिल्लड हे ३ । दृश्यता सू० ३५४ । "चित्रकं तदपत्यं वा व्यालं कूरं दृष्ट्वा" शी० ॥ २१. भित्तो खे० जै० सं० । भित्तो खं० ॥ २२. उम्मगं संकमेज्जा वा सं० । मग्गं संकमेज्जा खं० ॥

वा अणुपविसेज्जा, णो रुक्खंसि दूहेज्जा, णो महतिमहालयंसि उदयंसि कायं विओसेज्जा, णो वाडं वा सरणं वा सेणं वा सत्थं वा कंखेज्जा, अण्णुस्सुए जाव समाहीए, ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५१६. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से विहं सिया, से जं पुण विहं जाणेज्जा, इमंसि खलु विहंसि वहवे आमोसगा उवकरणपडियाए संपडिया[ऽऽ]गच्छेज्जा, णो तेसिं भीओ उम्मगं चव गच्छेज्जा जाव समाहीए । ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेज्जा ।

५१७. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दूइजेज्जा, अंतरा से आमोसगा संपडिया-[ऽऽ]गच्छेज्जा, ते णं आमोसगा एवं वदेज्जा—आउसंतो समणा ! आहर एयं वत्थं वा ४, देहि, णिक्खिवाहि, तं णो देज्जा, णिक्खिवेज्जा, णो वंदियं जाएज्जा, णो अंजलिं कट्ठु जाएज्जा, णो कलुणपडियाए जाएज्जा, धम्मियाए जायणाए जाएज्जा, तुसिणीयभावेण वा [उवेहेज्जा] ।

५१८. ते णं आमोसगा सयं करणिजं ति कट्ठु अक्कोसंति वा जाव उद्वेति वा, वत्थं वा ४ अच्छिदेज्ज वाँ जाव परिद्वेज्ज वाँ, तं णो गामसंसारियं कुज्जा, णो रायसंसारियं कुज्जा, णो परं उवसंकमित्तु बूया—आउसंतो गाहावती ! एते खलु आमोसगा उवकरणपडियाए सयं करणिजं ति कट्ठु अक्कोसंति वा जाव परिद्वेति वा । एतप्पगारं मणं वा वईं वा णो पुरतो कट्ठु विहरेज्जा । अण्णुस्सुए

१. रुक्खंसे खे० जै० सं० ॥ २. दूहेज्जा खे० हे २ । दु(दू जै०)रुहेज्जा हे १, ३ जै० इ० ला० ॥
 ३. तुलना—सू० ४९५ ॥ ४. अण्णुस्सुए सं० । दृश्यतां सू० ४८२, ४८६, ५१८ ॥ ५. संपिडिया खं० विना । दृश्यता सू० ५१७, ५८५, ५८६ ॥ ६. दूइजेज्जा नास्ति हे २, ३ इ० । दूति^० हे १ ॥ ७. संपिडिया खं० सं० हे २ विना । दृश्यतां सू० ५१६ ॥ ८. एत्थ खे० जै० सं० खं० ॥
 ९. नो निक्खि^० इ० । “वलाद् गृह्णातां भूमौ निक्षिपेत्” शी० ॥ १०. वंदिय २ हे १, २ जै० ला० । “न...वन्दित्वा दीनं वा वदित्वा पुनर्याचेत्” शी० ॥ ११. जयणाए सं० हे १, २ ला० । “धम्मियजायणा थेराणं ‘तुम्भविहेहिं चव दिण्णाइं’, जिणकप्पिओ तुसिणीओ चव” चू० । “धर्मकथनपूर्वकं गच्छान्तर्गतो याचेत्, तूष्णीभावेन वोपेक्षेत्” शी० ॥ १२. “सयं करणिजं ति जण्हं(णं?) रुच्चति तं करेति अक्कोसादी” चू० । “स्वकरणीयमिति कृत्वा एतत् कुर्युः” शी० ॥ १३. उवद्वेति जै० । उद्वेति हे १, २, ३ इ० ॥ १४. वा नास्ति खे० जै० खं० ॥
 १५. वा नास्ति खे० जै० हे ३ ॥ १६. खलु मे आ^० हे २, ३ इ० ला० ॥ १७. ँडियाए सं० ॥
 १८. वयं हे १, २, ३ जैसं० । वायं इ०, दृश्यतां सू० ४८२ । वायी खं० । वयी खे० । वयिं ला० । वयीं जैमू० ॥ १९. अण्णुस्सुते खे० जै० हे १, दृश्यतां सू० ५१३ । अण्णुसिओ(तो खं०) सं० खं० । अण्णुस्सुए इ० । “णो सुमणे सिया मुक्को मि पंतोवहिस्स” चू० । दृश्यतां सू० ४८६ ॥

जाव सैमाहीए ततो संजयामेव गामाणुगामं दूइजेजा ।

५१९. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्वदेहिं
समिते सहिते सदा जएज्जासि ति वेमि ।

॥ इरिया समत्ता ॥

१. वियाहिए हे १, २ इ० ला० ॥ २. एवं सं० खं० हे ३। एवं तस्स भिक्खुस्स २ जाव वेमि हे १, २ इ० ला० । “एतत् तस्य भिक्षोः सामग्र्यमिति” शी० । दृश्यता सू० ३३४ ॥
३. सहिते नास्ति खे० जै० सं० ॥ ४. इरियाए तति(ती हे ३)ओ उद्देशओ । इरिया सम्मत्ता हे १, २, ३ । इरिय(या ए) तइओ समत्तो इ० ॥

चउत्थं अज्झयणं 'भासज्जाया'

[पढमो उद्देसओ]

५२०. से भिक्खू वा २ इमाइं वयिआयाराइं सोच्चा णिसम्मा इमाइं
अणयाराइं अणायरियपुच्चाइं जाणेज्जा - जे कोहा वा वायं विउंजंति*, जे माणा वा ५
वायं विउंजंति, जे मायाए वा वायं विउंजंति, *जे लोभा वा वायं विउंजंति,
जाणतो वा फरुसं वदंति, अजाणतो वा फरुसं वयंति । सव्वं चेयं सावज्जं
वज्जेज्जा विवेगमायाए - धुवं चेयं जाणेज्जा, अधुवं चेयं जाणेज्जा, असणं वा ४
लभिय, णो लभिय, भुंजिय, णो भुंजिय, अदुवा आगतो अदुवा णो आगतो,
अदुवा एति, अदुवा णो एति, अदुवा एहिति, अदुवा णो एहिति, एत्थ वि १०
आगते, एत्थ वि णो आगते, एत्थ वि एति, एत्थ वि णो एति, एत्थ वि एहिति,
एत्थ वि णो एहिति ।

५२१. अणुवीयि णिट्ठाभासी समिताए संजते भासं भासेज्जा, तंजहा -
एगवयणं १, दुवयणं २, बहुवयणं ३, इत्थीवयणं ४, पुरिसवयणं ५, णपुंसग-
वयणं ६, अज्झत्यवयणं ७, उवणीयवयणं ८, अवणीयवयणं ९, उवणीत- १५

१. वइयायाराइं सं० हे १, २, ३ ला० ॥ २. आयरिय^० खं० । “अनाचीर्णपूर्वान्” शी० ॥
३. जानाना(न शीखं० १)स्तद्दोषोद्धट्टनेन परुषं वदन्ति(ति शीखं० १) अजानाना(नो शीखं० १)
वा, सर्वं चैतत्.....सावद्यम्, तद् वर्जयेत् विवेकमादाय” शी० । “जाणतो चोरं ‘चोरं’
भणति, दासं ‘दासं’, अजाणतो भणति, सव्वमेयं सावज्जं वज्जेज्जा.....विवेगमादाय” चू० ॥
४. सव्वमेयं हे १, २, ३ इ० ला० चू० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ५. * * एतन्तर्गतः
पाठो नास्ति खे० । जे माणा वा जे मायाए वा खेसं० । जे माणा वा वएज्जा वा जे मायाए वा
जै० ॥ ६. माया वा सं० । “माया गिलाणो हं, लोभा वाणिज्जं करेमाणे” चू० ॥ ७. चेवं खे०
जै० इ० । चेदं हे १, २, ३ । “धुवमेतद् निश्चितं वृष्ट्यादिकं भविष्यतीत्येवं जानीयात्” शी० ॥
८. ‘४’ नास्ति सं० खं० । “स तत्राशनादिकं लब्ध्वैव समागमिष्यति” शी० ॥ ९. तत्थ हे १,
२, ३ ला० । “एवमत्र पत्तन-मठादावपि भूतादिकालत्रयं योज्यम्” शी० । “एत्थ वि आगते,
अस्मिन् एत्थ ग्रामे संखडीए वा” चू० ॥ १०. तत्थ हे १, २, ३ ॥ ११. एति ते एत्थ णो एति
खे० जै० ॥ १२. तत्थ खे० जै० खं० ॥ १३. ०वीय जै० इ० । “अणुवीति पुवं बुद्धीए
पासित्ता” चू० ॥ १४. “निश्चितभाषी निट्ठाभासी सम्यक् सज्जते भाषेत, संकितः ‘मण्णे’ ति,
ण वा जाणामि” चू० । “निट्ठाभाषी सावधारणभाषी” शी० ॥

अवणीतवयणं १०, अवणीतउवणीतवयणं ११, तीयवयणं १२, पडुप्पणवयणं १३, अणागयवयणं १४, पच्चक्खवयणं १५, परोक्खवयणं १६ ।

से एगवयणं वदिस्सामीति एगवयणं वदेज्जा, जाव परोक्खवयणं वदिस्सामीति परोक्खवयणं वदेज्जा । इत्थी वेस पुमं वेस णपुंसगं वेस, एवं वा चेयं, अण्णं वा चेयं, अणुवीयि णिड्ढाभासी समियाए संजते भासं भासेज्जा ।

५२२. ईच्चेयाइं आयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा चत्तारि भासजायाइं, तंजहा—सच्चमेगं पढमं भासजातं, वीयं मोसं, ततियं सच्चामोसं, जं णेव सच्चं णेव मोसं णेव सच्चामोसं असच्चामोसं णामं तं चउत्थं भासजातं ।

१०. से वेमि—^१जे य अतीता जे ^२यं पडुप्पण्णा जे ^३यं अणागया अरहंता भगवंतो सव्वे ते एताणि चेव चत्तारि भासजाताइं भासिसु वा भासंति वा भासिस्संति वा, पण्णविंसु वा ३ ।

१. तुलना— “यथा आचाराङ्गे भाषाध्ययने—‘एगवयणं वयमाणे एगवयणं वएज्जा, दुवयणं वयमाणे दुवयणं वएज्जा, बहुवयणं वयमाणे बहुवयणं वएज्जा, इत्थीवयणं वयमाणे इत्थीवयणं वएज्जा’ इत्यादि” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० ३७९ ॥ २. प्रतिषु पाठाः—इत्थी वेस पुमं वेस णपुंसगं वेसं सं० । इत्थी वेद पु(पुं जै०)म वेद नपुंसग वेद खे० जै० । इत्थीवेसं(स हे १ ला०) पुरिसवेसं नपुंसगवेसं हे १, ३ ला० । इत्थी वेस(सा हेसं०) पुरिसं नपुंसगं वेसं हे २ । इत्थीवेस पुरिसवेस नपुंसगवेसं इ० । इत्थी वेस पुरिस वेस णपुंसग वेस खं० । “इत्थि पुरिसणेवच्छितं ण [व]दिज्जा—एसो पुरिसो गच्छति । एपोऽप्येवं । एवमेतं वि(णि)स्संदिद्धं, अच्चहा वा एतं णिस्संदिद्धं नाण(णा^१)कजेसु ण वत्तव्वं” चू० । “स्स्यादिके दृष्टे सति स्थेयैवा पुरुषो वा नपुंसकं वा, एवमेतद्, अन्यद्वैतत्, एवमनुविचिन्त्य.....भाषा भाषेत” शी० । अस्मामिरत्र वृत्त्यनुसारेण पाठो मूले स्थापितः, चूर्ण्यनुसारेण तु इत्थीवेसं पुरिसवेसं णपुंसगवेसं इति पाठोऽत्र संगतो भाति ॥ ३. एतं वा चेत्तं खे० जै० खं० । एयं वा चेदं अण्णं वा चेदं सं० ॥ ४. अच्चहा हे १, २, ३ इ० ला० चू० । द्दयतां टि० २ ॥ ५. इच्चेइयाइं जै० इ० ॥ ६. आताणाइं खे० जै० खं० । “इत्थेतानि.....आयतनानि दोषस्थानानि उपातिकम्य अतिलङ्घ्य भाषां भाषेत, अथ स भिक्षुर्जानीयात् चत्वारि भाषाजातानि” शी० ॥ ७. सच्चमेत्तं खे० जै० खं० । सच्चमेयं सं० हे १ । सच्चमेमं इ० ॥ ८. वीतं खे० जै० खं० ॥ ९. सच्चमोसं खे० हे १, २, ३ ॥ १०. णामं जै० इ० हे १, २, ३ ॥ ११. जायं सं० इ० ॥ १२. जे त अ^० हे ३ इ० । जे तत्थ अ^० हे १ । जे अ^० जै० । तुलना—सू० १३२, तथा सूत्रकृताङ्गे २।१॥ १३. य नास्ति हे १ ॥ १४. य नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ १५. अस्य पाठस्य पण्णविंसु वा पण्णवेति वा पण्णविस्संति वा इत्यर्थः । पण्णविंसु वा ३ नास्ति खे० सं० ॥

सन्वाइं च णं एयाणि अचित्ताणि वण्णमंताणि गंधमंताणि रंसमंताणि फास-
मंताणि चयोवचइयाइं विप्परिणामधम्माइं भवंति त्ति अक्खाताइं ।

५२३. से भिक्खू वा २ [“से ज्जं पुण जाणेज्जा—] पुव्वं भासा
अभासा, भासिज्जमाणी भासा भासा, भासासमयवीइकंतं च णं भासिता भासा
अभासा ।

५

५२४. “से भिक्खू वा २ जा य भासा सच्चा जा य भासा मोसा जा य भासा
सच्चा मोसा जा य भासा असच्चा मोसा तहप्पगारं भासं सावज्जं सकिरियं कंक्कसं

१. रसवंताणि फासवंताणि हे १, २, ३ ला० ॥ २. चओव^० हे १, २, ३ ला० । चओ-
(यो जै०)वचयाइं सं० इ० जै० । “चयोवचयाइं, अनित्या(त्यो) वैशेषिकः, वैदिका नित्यः
शब्दः—यथा वायुर्वीथ(ज)नादिभिरभिव्यज्यते, एव शब्दः, ण च एवमारहतानां, यथा पटः चीयते
अवचीयते च एवं विप्परिणामसभावाणि ‘ते चेव णं ते भंते ! सुब्भिसद्दा पोगगला [दुब्भिसद्द-
त्ताए परिणमति, दुब्भिसद्दा वि पोगगला सुब्भिसद्दाए परिणमति]” चू० । “चयोपचयि-
कानि विविधपरिणामधर्माणि भवन्तीति एवमाख्यातं तीर्थकृद्भिरिति । अत्र... ‘चयोपचयधर्माणि’
इत्यनेन तु शब्दरयानित्यत्वमाविष्कृतम्” शी० ॥ ३. विविधधम्माइं भवंतीति समक्खायाइं हे
१, २ इ० ला० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ४. भवंति अ^० खे० जै० । भवंतीति समक्खा-
याइं हे ३, दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ ५. से ज्जं पुण जाणेज्जा इति पाठः हे ३ विना कुत्रापि
नास्ति, अतोऽयं पाठोऽत्र आवश्यको न वेति विचारणीयम् । यद्यपि “से इत्यादि, स भिक्खुरेवं
शब्दं जानीयात्, तद्यथा — ... ‘पूर्वं’ प्राग् अभाषा” इति शी० मध्ये दृश्यते तथापि तदनुसारेणात्र
पाठनिर्णयो दुष्करः, यतः अग्रेतने सूत्रद्वयेऽपि [४२४—५] “स भिक्खुर्यां पुनरेव जानीयात्, तद्यथा”
इति पाठः शी० मध्ये दृश्यते तथापि कस्याश्चिदपि प्रतौ तत्र से ज्जं पुण जाणेज्जा इति पाठो नोप-
लभ्यते, न च स तत्रावश्यकोऽपि । एवमत्रापि से ज्जं पुण जाणेज्जा इति पाठ आवश्यको न वेति
विचारणीयम्, वस्तुतः से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण जाणेज्जा इति समग्रोऽपि पाठ आवश्यको न
वेति विचारणामर्हति । चूर्णौ “पुब्बि भासा अभासा, भासिज्जमाणी भासा, भासासमयवीतिक्कंतं
वा णं अभासा” इत्येतावदेवोपलभ्यते इत्यपि ध्येयम् ॥ ६. °माणा हे २, ३ । °माणे हे १ ॥
७. वितिक्कंतं च णं भासियं इ० । वितिक्कंता भासिया हे १, २, ३ ला० ॥ ८. “इदानीं
चतसृणां भाषाणामभाषणीयामाह — से इत्यादि, स भिक्खुर्यां(र्थं शीखं० २) पुनरेवं जानीयात् तद्यथा —
सत्याम् १ मृषाम् २ सत्यामृषाम् ३ असत्यामृषाम् । तत्र मृषा सत्यामृषा च साधूनां तावच्च
वाच्या । सत्यापि या कर्कशादिगुणोपेता सा न वाच्या, तां च दर्शयति — सहावयेन वर्तत इति
सावद्या, तां सत्यामपि न भाषेत...” शी० । एतदनुसारेण धृत्तिमतां पुरतः से भिक्खू वा
२ से ज्जं पुण जाणेज्जा इति पाठ आसीदिति भाति, सम्प्रति तु कुत्रापि प्रतौ नोपलभ्यते ।
दृश्यतां टि० ५ ॥ ९. जा य भासा असच्चा मोसा इति पाठः हे १, २, ३ इ० ला० प्रतिपु
नोपलभ्यते, सं० खे० प्रत्योरपि पूर्वं लिखित्वा पश्चाद् निष्कासित इति ध्येयम् । दृश्यतां
टि० ८ । दशवै० ७ । २—४ ॥ १०. “कक्कसा कि[ले?]सं करेति” चू० । “कर्कशा
दर्पिताक्षराम्” शी० ॥

कडुयं 'णिट्ठुरं फरुसं अण्हयकरिं छेयणकरिं भेयणकरिं पेरितावणकरिं उदवणकरिं भूतोववातियं अभिकंख णो भासेज्जा ।

५२५. 'से भिक्खू वा २ जा य भासा सच्चा सुहुमा जा य भासा असच्चा मोसा तहप्पगारं भासं असावज्जं अकिरियं जाव अभूतोववातियं अभिकंखं भासेज्जा ।

५ ५२६. से भिक्खू वा २ पुमं आमंतेमाणे आमंतिते वा अपडिसुणेमाणे णो एवं वदेज्जा—होले 'ति वा, गोले 'ति वा, वसुले 'ति वा, कुपक्खे 'ति वा, घडदासे 'ति वा, साणे 'ति वा, तेणे 'ति वा, चारिए ति वा, मायी ति वा, मुसावादी ति वा, 'इतियाइं तुमं, 'इतियाइं ते जणगा वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं सकिरियं जाव अभिकंख णो भासेज्जा ।

१. णिट्ठुरं नास्ति सं० । “णिट्ठुरा जगार-सगारेहिं” चू० । “निष्ठुरां हक्काप्रधानाम्” शी० ॥
 २. छेत्त(त खेसं०)णकरि भेत्त(त खेसं०)णकरिं खेमू० जै० खं० हे १ । छेदकरिं भेदणकरिं हे ३ । छेदकरिं भेदकरिं हे २ । [छेदकरि] भेदकरिं इ० । “छेदकरी प्रीतिछेदं करोति, भेदं स्वजनस्य भूतस्य चार्यस्य” चू० । “एवं छेदन-भेदनकरिं यावदपद्रवणकरीमित्येवमादिकां.....सत्यामपि न भाषेतेति” शी० । “सकिरियं अण्हयकरी(रिं) छेदकरी(रिं) [आचा०] एवमादि” दसवै० चू० पृ० १६५ ॥ ३. परियावणं खे० जै० सं० खं० । परितावण उदव० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. णो भासं भासेज्जा हे १, २, ३ ला० । भासं न भासेज्जा इ० । ५. “भाषणीयां त्वाह—से इत्यादि, स भिक्षुर्या पुनरेवं जानीयात्, तद्यथा” शी० । एतदनुसारेण वृत्तिकृतां समर्थं “से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा ॥ इति पाठ आसीदिति भाति, सम्प्रति तु कुत्रापि प्रतौ नोपलभ्यते । दृश्यतां पृ० १९१ टि० ५, ८ ॥ ६. 'ख भासं भासेज्जा हे १, २, ३ इ० ला० जै० ॥ ७. 'सुणं इ० ॥ ८. त्ति खे० जै० हे ३ इ० । “होले ति हुलो ऊरणतो । गोले जति (१) त्ति वलीवर्दः । सव(वस)ले त्ति वृषलः । कुपक्खे दास-चोरपक्खो । घटओ दासिग-पुत्त(तो) ।” चू० । “से इत्यादि, स भिक्षुः पुमासमामन्त्रयन्नामन्त्रितं वाऽशृण्वन्तं नैवं भाषेत, तद्यथा—होल इति वा गोल इति वा, एतौ च देशान्तरेऽवज्ञासंसूचकौ । तथा वसुले त्ति वृषलः । कुपक्षः कुत्सितान्वयः । घटदास इति वा । धेति वा । स्तेन इति वा । चारिक इति वा । मायीति वा । मृपावादीति वा” शी० । दृश्यतां दशवै० ७ । १३ ॥ ९. त्ति खे० जै० इ० ॥ १०, ११. त्ति खे० जै० सं० इ० ॥ १२. त्ति इ० ॥ १३, १४. त्ति खे० जै० हे ३ ॥ १५. चारि(र जै०)ए त्ति खे० जै० । चारे ति खं० हे १, २ ला० ॥ १६. मायी त्ति खे० । मायी त्ति हे ३ जै० । माति ति हे १, २ ला० इ० ॥ १७. 'वाती ति खे० जै० खं० ॥ १८. इति एयाइं सं० । एयाति खं० ॥ १९. तुमंसि खं० । तुमाइं खे० जै० । ‘तुमंसि वा पाठः’ खेति० ॥ २०. एयाइं खं० । इतियाइं नास्ति खे० जै० सं० । “इति वा त्वं इति वा ते जणगा, जणगा पितरः पित व ते” चू० । “इत्येतानि अनन्तरोक्तानि त्वमसि, तव जनकौ वा मातापितरावेतानीति एवंप्रकारा भाषा यावन्न भाषेतेति ।” शी० ॥ २१. सावज्जं जाव भूकोद्याइयं अभिकंख हे ३ । सावज्जं सकिरियं नास्ति इ० ॥

५२७. से भिक्खू वा २ पुमं आमंतेमाणे आमंतिते वा अपडिसुणेमाणे एवं वदेज्जा—अमुगे ति वा, आउसो ति वा, आउसंतारो ति वा, साँवके ति वा, उँवासगे ति वा, धम्मिए ति वा, धम्मप्पिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभूतोवघातियं अभिक्खं भासेज्जा ।

५२८. से भिक्खू वा २ ईत्थी आमंतेमाणे आमंतिते य अपडिसुणेमाणी ५
णो एवं वदेज्जा—“होली ति वा, गोली ति वा, इत्थिगमेणं णेतव्वं ।

५२९. से भिक्खू वा २ ईत्थी आमंतेमाणे आमंतिते य अपडिसुणेमाणी एवं वदेज्जा—आउसो ति वा, भगिणी ति वा, “भोई ति वा, भँगवती ति वा, साविगे ति वा, उवासिए ति वा, धम्मिए ति वा, धम्मप्पिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्खं भासेज्जा ।

१०

५३०. से भिक्खू वा २ णो एवं वदेज्जा—णँभदेवे ति वा, गज्जदेवे ति वा, विज्जुदेवे ति वा, पवुड्डदेवे ति वा, णिवुड्डदेवे ति वा, पडतु वा वासं मा वा पडतु, णिप्पज्जतु वा साँसं मा वा णिप्पज्जतु, “विभातु वा रयणी मा वा “विभातु, उदेउ वा सूरिए माँ वा उदेउ, सो वा राया जयतु मा वा जयतु । णो एयप्पयारं भासं भासेज्जा पण्णवं ।

१५

१. आमंतिते खेमू० जै० सं० ॥ २. °स्सुणे० खं० जै० । °स्सुण० सं० हे १, २, ३ ला० । °सुण० इ० ॥ ३. असुगे इ खे० सं० ॥ ४. प्रतिष्ठ पाठाः—सावको ति खेमू० जै० हे ३ इ० । सावकाति सं० खं० हे १, २ ला० । सावकेति वा सावकाति वा खेसं० ॥ ५. उपा० हे १, २ ला० । उपा(वा इ०)सगाति हे ३ इ० ॥ ६. धम्मप्पिय त्ति सं० । धम्मपितिए ति इ० । धम्मियपितिए ति हे १, २ ला० । धम्मपीए ति हे ३ । “श्रावक धर्मप्रिय इति एवमादिकां भाषां भाषेतेति” शी० ॥ ७. अभिक्खं सं० ॥ ८. इत्थि हेसं० २ । इत्थियं इ० ॥ ९. आमंतिते य अपडिसुणेमाणी नास्ति सं० ॥ १०. °सुणेमीणे ला० ॥ ११. होले ति वा गोले ति वा हे १, २ इ० ला० । दृश्यतां दशवै० ७ । १५ ॥ १२. इत्थि आमं० खे० जै० । इत्थि यामं० खं० । इत्थियं आमं० हे १, २ इ० ला० ॥ १३. भोती ति हे १, २, ३ इ० ला० । भोई ति नास्ति खे० जै० ॥ १४. भाग० खं० ॥ १५. धम्मपितिए ति हे १, २ ला० । धम्मपिए ति हे ३ । धम्मप्पिए ति वा नास्ति सं० ॥ १६. णभदेवे खं० । णभोदेवे हे १, ३ । “ण[भं]देवे ई वा, नभमाकाशं, आकाशदेव इत्यर्थः । गज्जितदेव विद्युतायतदेव प्रवि(=वृ)ष्टो देवः, निवृष्टं देवेन, पडया(उ) वा कंठं, असम्भावुम्भावणं अहिगरणं च” चू० । “नभोदेव इति वा गर्जति वा देव इति वा, तथा विद्युदेवः प्रवृष्टो देवः निवृष्टो देवः, एवं पततु वर्षा मा वा...एवंप्रकारां देवादिकां भाषां न भाषेत” शी० । तुलना—दशवै० ७ । ५२ ॥ १७. सस्सं हे १ ॥ १८, १९. विभावतु हे १, २ ला० ॥ २०. मा वा सो वा सं० । मा वा २ सो वा अन्यत्र ॥

५३१. से भिक्खू वा २ अंतलिकखे 'ति वा, गुञ्जाणुचरिते 'ति वा, समुच्छिते वा, णिवइए वा पओए, वदेज्ज वा वुट्ठवलाहगे ति ।

५३२. एयं खलु भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामगियं * जं सव्वट्ठेहिं सहिएहि [सया जए]जासि ति वेमि ।

५

॥ भासज्जायस्य * चतुर्थस्य प्रथम उद्देशकः समाप्तः ॥

[ग्रीओ उदेसओ]

५३३. 'से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा तहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तंजहा — 'गंडी गंडी ति वा, कुंडी कुट्टी ति वा, जाव महुमेहणी ति वा, हत्थच्छिण्णं हत्थच्छिण्णे ति वा, एवं पादच्छिण्णे ति वा, कण्णच्छिण्णे ति वा, नक्कच्छिण्णे ति वा, उट्ठच्छिण्णे ति वा । जे यावऽण्णे तहप्पगारा एतप्पगाराहिं भासाहिं वुड्ढया २ कुप्पंति माणवा ते यावि तहप्पगारा तहप्पगाराहिं भासाहिं अभिकंख णो भासेज्जा ।

१. तुलना—दशवै० ७ । ५३ ॥ २, ३. इ वा सं० ॥ ४. समुच्छे[ते जै०] ति वा खे० जै० । समुच्छिए इ वा हे १, २, ३ । 'समुच्छितः' इत्यर्थोऽत्र भाति ॥ ५. पओए वा वदिज्जा वा वुट्ठं सं० । पओए वदेज्जा वुट्ठं खे० जै० । तुलना—“समुच्छिते उण्णते वा पयोदे वदेज्ज वा वुट्ठवलाहगे ति ॥” दशवै० ७ । ५२ ॥ ६. दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ७. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ८. चतुर्थस्य प्रथमः ॥ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. “से इत्यादि, स भिक्षुर्यद्यपि एगइयाइं ति कानिचिद् रूपाणि.....पश्येत्” शी० ॥ १०. गंडी कुट्टी ति वा जै० ॥ ११. कुट्टी कुट्टी ति वा नास्ति खे० सं० खं० इ० हे १ । “गंडी गंडी ति सोलस” चू० । “गण्डी.....गण्डीत्येवं न व्याहर्तव्यः, तथा कुष्ठयपि न कुट्टीति व्याहर्तव्यः...यावन्मधुमेहीति” शी० । दृश्यता सू० १७९ ॥ १२. एवं पादच्छिण्णं पादच्छिण्णे ति वा सं० जै० । एवं पाद नक्क (णासिका जै०) कण्ण उट्ठा हे १, २, ३ इ० ला० । “एवं छिन्नहस्त-पाद-नासिका-कण्णौष्ठादयः” शी० । एतदनुसारेण एवं पादच्छिण्णे ति वा नक्कच्छिण्णे ति वा उट्ठच्छिण्णे ति वा इति पाठोऽत्र स्यात् । निशीथसूत्रे चतुर्दशेऽध्यायेऽपि ‘हत्थच्छिण्णस्स पायन्धिण्णस्स नासच्छिण्णस्स कण्णच्छिण्णस्स ओट्ठच्छिण्णस्स असक्कस्स न देइ’ इत्ययमेव क्रमो दृश्यते । “हत्थच्छिण्णो हत्थच्छिण्णाणि वा एवं न वत्तव्वं” चू० । अत्र ‘सं० जै०’ अनुसारेण एवं पादच्छिण्णं पादच्छिण्णे ति वा, [कण्णच्छिण्णं] कण्णच्छिण्णे ति वा, [णक्कच्छिण्णं] णक्कच्छिण्णे ति वा, [उट्ठच्छिण्णं] उट्ठच्छिण्णे ति वा इति सम्पूर्णः पाठो भाति ॥ १३. °प्पगारे खे० जै० सं० खं० । °प्पगारा तहप्प° इ० । “तथाऽन्ये च तथाप्रकाराः काणकुण्डादयः तद्विशेषणविशिष्टाभिर्वाग्भिरुक्ता उक्ताः कुप्यन्ति मानवास्तांस्तथाप्रकारांस्तथाप्रकाराभिर्वाग्भिरभिकाङ्क्ष्य नो भाषेतेति” शी० ॥ १४. °गाराइं खं० ॥ १५. तहप्पगारा नास्ति जै० । दृश्यता टि० १३ ॥ १६. एतह° हे १, २, ३, इ० ॥

५३४. से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा तहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तंजहा—ओयंसी ओयंसी ति वा, तेयंसी तेयंसी ति वा, वच्चंसी वच्चंसी ति वा, जसंसी जसंसी ति वा, अभिरूवं अभिरूवे ति वा, पडिरूवं पडिरूवे ति वा, पासादियं पासादिए ति वा, दरिसणिज्जं दरिसणीए ति वा । जे यावऽण्णे तहप्पगारं एयप्पगाराहिं भासाहिं बुइया २ णो कुप्पंति माणवा ते यावि तहप्प- ५ गारा एतप्पगाराहिं भासाहिं अभिकंख भासेज्जा ।

५३५. से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं रूवाइं पासेज्जा, तंजहा—वप्पाणि वा जाव गिहाणि वा तहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तं[जहा]—सुकडे ति वा, सुट्ठु कडे ति वा, साहुकडे इ वा, कल्लाणं ति वा, करणिज्जे इ वा । एयप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा । १०

५३६. से भिक्खू वा २ जहा वेगइयाइं रूवाइं पासेज्जा, तं[जहा—] वप्पाणि वा जाव गिहाणि वा तहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तंजहा—आरंभकडे ति वा, सावज्जकडे ति वा, पयत्तकडे ति वा, पासादियं पासादिए ति वा, दरिसणीयं दरिसणीए ति वा, अभिरूवं अभिरूवे ति वा, पडिरूवं पडिरूवे ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा । १५

५३७. से भिक्खू वा २ असणं वा ४ उवक्खडियं पेहाए तहा वि तं णो

१. तहा वि ताइं एवं वदेज्जा नास्ति खै० जै० सं० ॥ २. अत्र प्रतिषु पाठाः—तेयंसी तेयंसी ति वा, वच्चंसी २ जसंसी २ अभिरूवंसी २ पडिरूवं २ पासाइयं २ दरि(र खं०)सणिज्जं खै० जै० खं० हे३ । तेयंसी तेयंसी ति वा, वच्चंसि जयंसी २ अभिरूवं २ पडिरूवं २ पासाइयं २ दरिसणिज्जं सं० । तेयंसी तेयंसी ति वा जसंसी २ वच्चंसी २ अभिरूवं २ पडिरूवं २ पासादियं २ दरिसणिज्जं हे १, २ इ० ला० । “ओय(यंसी?) ति सरीरं, तेयंसी सौर्यं, वच्चंसी दीप्ति, जसो कित्ती, अभिमत्तं अभिरूवं रूवाणुरूवा(वं), गुणे पडिरूवं, प्रसादं जनयतीति प्रसादीयं, द्र[ष्ट]व्यं दरिसणीयं” चू० ॥ ३. ०णिए ति सं० ॥ ४. ०राइं भासाइं खं० ॥ ५. एतहप्प० इ० ॥ ६. भासाइं खं० ॥ ७. अभिकंख [भासं हे १, ला०] भासेज्जा तहप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा हे १, २, ३ ला० ॥ ८. जाव भवणगिहाणि हे १, २ जै० इ० ला० । दृश्यतां सू० ४३५, ४३६ इत्यादि ॥ ९. तहाविहाइं नो खे० सं० इ० । तहाविधाइं हे १ जै० । “तथाप्येतानि नैवं वदेत्” शी० । दृश्यतां सू० ५३६ ॥ १०. तं कडे इ वा खे० सं० खं० ला० । “तद्यथा—सुकृतमेतत्, सुष्ठु कृतमेतत्, साधु शोभनं कल्याणमेतत्, कर्तव्यमेवैतत्” शी० ॥ ११. तहाविहाइं एवं खे० सं० जैमू० । दृश्यतां सू० ५३५ ॥ १२. प्रतिषु पाठाः—दरिसणी(णि खे० जै० सं०)यं २ अभिरूवं २ पडिरूवं २ एत् ॥ दृश्यतां सू० ५३४ ॥ १३. तहाविहं णो खे० जै० सं० इ० ॥

एवं वदेज्जा, तंजहा—सुकडे ति वा, सुदुक्कडे ति वा, साहुक्कडे ति वा, कल्लाणे ति वा, करणिजे ति वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५३८. से भिक्खू वा २ असणं वा ४ उवक्खडियं पेहाए एवं वदेज्जा, तंजहा—आरंभकडे ति वा, सावज्जकडे ति वा, पयत्तकडे ति वा, भदयं भदए ति वा, ५ ऊसडं ऊसडे ति वा, रसियं रसिए ति वा, मणुण्णं मणुण्णे ति वा, एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा ।

५३९. से भिक्खू वा २ मणुस्सं वा गोणं वा महिसं वा मिगं वा पसुं वा पँक्खि वा सँरीसिवं वा जलयरं वा सत्तं परिवूढकायं पेहाए णो एवं वदेज्जा थुल्ले ति वा, पँमेतिले ति वा, वट्ठे ति वा, वज्जे ति वा, पँदिमे ति वा । एतप्पगारं भासं १० सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५४०. से भिक्खू वा २ मणुस्सं वा जाव जलयरं वा सत्तं परिवूढकायं पेहाए एवं वदेज्जा—परिवूढकाए ति वा, उवचितकाए ति वा, थिरसंघयणे ति वा, चित्तमंस-सोणिते ति वा, बहुपडिपुण्णंइंदिए ति वा । एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा ।

१५ ५४१. से भिक्खू वा २ विरूवरूवाओ गाओ पेहाए णो एवं वदेज्जा, तंजहा—गाओ दोर्ज्झा ति वा, दँम्मा ति वा गोरहगा, वाहिमा ति वा,

१. कल्लाणकडे ति वा खे० ॥ २. भद्वे ति खे० जै० ॥ ३. अत्र प्रतिषु पाठः—ऊसडं(डं खे० सं० खं० विना) २ रसियं २ मणुण्णं २ । दृश्यतां सू० ५३४, ५३६ । “भद्वं पहाणं, ऊसडं उत्तुष्टं, रसालं रसियं” चू० । “ऊसडं ति उच्छ्रितं वर्णगन्धाद्युपेतमिति” शी० ॥ ४. तहप्पं हे १, २ ला० ॥ ५. गारं वा हे १, २ इ० ॥ ६. माणुस्सं खे० जै० । तुलना—दशवै० ७।२१॥ ७. पक्खी खे० जै० ॥ ८. सिरी० सं० हे १, २, ३ इ० ला० । “सिरीसिवा सप्पादयो” दशवै० चू० ७।२१॥ ९. सेत्तं हे १, २, ३ इ० ला० जै० । दृश्यता सू० ५४० ॥ १०. पमेद(य सं०)ले खे० जै० खं० सं० । पमेदुले हे १ । “पमेदिलो पगाढमेतो, अत्थूलो वि सुक्क-मेदभरितो ति भण्णति । वज्झो वधारिहो “पायिमो पाकारिहो” चू० । “प्रमेदुरोऽयम्, तथा वृत्तः, तथा वय्यो वहनयोग्यो वा, एवं पचनयोग्यो देवतादे. पातनयोग्यो वेति” शी० ॥ ११. पायमे खे० जै० सं० । दृश्यता टि० १० ॥ १२. प्रतिषु पाठः—जलयरसत्तं खे० जै० सं० । जलयरं वा सेत्तं अन्यत्र । दृश्यतां टि० ९ ॥ १३. दृश्यतां दशवै० ७।२२ ॥ १४. वूढकाए जहा(ति हा हे ३) उं हे १, २, ३ ला० । वुडुकाए जहा उं इ० ॥ १५. उवचित्तं हे ३ जै० । उचित्तं हे १, २ ला० ॥ १६. चित्तमं खे० जै० खं० हे २ ॥ १७. इंदीए खे० । इदि(ड्डी जै०)ए हे २ जै० ॥ १८. दुज्झा इत्ति सं० ॥ १९. अत्र प्रतिषु पाठः—दम्म(म्मा?)ति वा गोरहगा वाहिमा ति वा सं० । दमेति वा गोरहे ति वा वाहिमा ति वा खे० जै० । मंदमति वा गोदाहा ति वाहिमाति वा खं० । दम्मा ति वा गोरहा ति वा वाहिमा ति वा हे १, २, ३

रहजोग्गाति वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५४२. से भिक्खू वा २ विरूवरूवाओ गाओ पेहाए एवं वदेज्जा, तं-
जहा — जुवंगवे ति वा, धेणू ति वा, रसवती ति वाँ, महव्वए ति वा, संवहणे ति
वा । एयप्पगारं भासं असावज्जं जाव अभिक्खं भासेज्जा ।

५४३. से भिक्खू वा २ तहेव गंतुमुज्जाणाइं पव्वयाइं वणाणि वा रुक्खा ५

इ० ला० । “दम्यः दमनयोग्योऽयं गोरहकः कल्होटकः, एवं वाहनयोग्यो रथयोग्यो वेति
एवंप्रकारा सावद्यां भाषां नो भाषेतेति” शी० । इयं वृत्तिः सं० पाठानुसारिणी भाति ।

“तहेव गाओ दोज्झाओ दम्मा गोरहग ति य ।

वाहिमा रहजोग्ग ति णेवं भासेज्ज पण्णवं ॥ [दशवै० ७।२३],

..... गाओ दोज्झाओ ति, ‘आदि’सहलोवो एत्थ, तेण महिसीमातीतो दोज्झाओ
दुहणपत्तकालाओ । दम्मा दमणपत्तकाला, ते य अस्सादयो वि । गोजोग्गा रहा, गोरहजोग्गतणेण
गच्छंति गोरहगा, पंडुमधुरादीसु किसोरसरिसा गोपोतलगा, अण्णत्थ वा तरुणतरुणारोहा
जे रहम्मि वाहिज्जंति, अमदप्पत्ता खुल्लगवसभा वा ते वि । वाहिमा णंगलादिसव्वसमत्था ।
सिग्घगतयो जुग्गादिवधा रहजोग्गा । इतिसद्दो प्रकारवयणे, ...णेवं भासेज्ज पण्णवं ।”—
दशवै० चू० पृ० १७०-१७१ । एतदनुसारेण दम्मा ति वा गोरहा ति वा वाहिमा ति
वा इति खे० जै० खं० अनुसारी पाठः सज्जतो भाति ॥

१. रहजोग्गा सं० ॥ २. युगं(वं- जै०)गवे त्ति खे० । जुगंगवे ति इ० । “जुवंगवे त्ति
युवायं गौः, धेनुरिति वा, रसवतीति वा, तथा महद्वयाः, एवं संवहन इति” शी० ।

“जुगंगवे ति वा वूया धेणुं रसगवे ति य ।

रहस्से महव्वए वा वि वए संवहणे ति वा ॥ [दशवै० ७।२४],

...दम्मं जुगंगवं भणेज्जा, जुगं जोवणत्थो । धेणुमवि रसगवि ति भणेज्जा । गो रहस्सो
गोपोत्तलो ति भणेज्जा । वाहिममवि महव्वयमालवे । रहजोग्गं च संवहणमिति ।” दशवै०
चू० पृ० १७१ ॥ ३. रसवति वा खे० जै० सं० हे २ ॥ ४. वा ह(हु खं०)स्से ति वा
महल्लए ति वा महव्वए ति वा सं० खं० ला० हे ३ । वा हस्से ति वा महल्लए ति वा सं०
हे १, २ । वा बहुस्से ति वा महव्वए ति वा सं० इ० । वा हस्से वा महल्ले वा महव्वए ति
वा सं० जै० । दशवैकालिकसूत्रे ‘रहस्से’ इति पाठो यद्यपि वर्तते तथापि शी० वृत्तौ तद्व्या-
ख्यानादर्शनात् तद्रहितः खे० सं० पाठोऽत्र मूलेस्माभिरुपन्यस्त इति ध्येयम्, दृश्यता टि० २ ॥
५. संवां हे १, २ ला० ॥

६. “तहेव गंतुमुज्जाणं पव्वताणि वणाणि य (वा-प्र०) ।

रुक्खे महल्ले पेहाय (रुक्खा महल्ल पेहाए-प्र०) णेव भासेज्ज पण्णवं ॥ [दशवै० ७।२५],

...तहेवेति पूर्ववत् । क्रीडानिमित्तं वावियो रुक्खसमुदायो उज्जाणं । उस्सितो सिलासमुदायो
पव्वतो । अडवीसु सयं जातं रुक्खगहणं वणं । एताणि उज्जाणादीणि जतिच्छया पयोयणतो वा
गंतूणं तत्थ य रुक्खे अज्जुणादयो महल्ले पेहाए पेक्खिऊण णेवं भासेज्ज जमणंतरं भणिहि ।”—
दशवै० चू० पृ० १७१ ॥

महल्ल पेहाए णो एवं वदेज्जा, तंजहा — पासायजोग्गा ति वा, तोरणजोग्गा ति वा, गिहजोग्गा ति वा, फलिहजोग्गा ति वा, अंगलजोग्गा ति वा, नावाजोग्गा ति वा, उदगदोणिजोग्गा ति वा, पीढ-चंगवेर-गंगल-कुलिय-जंतलट्टी-णाभि-गंडी-आसणजोग्गा ति वा, सयण-जाण-उवस्सयजोग्गा ति वा । एतप्पगारं भासं [सावजं]

५ जाव णो भासेज्जा ।

५४४. से भिक्खू वा २ तहेव गंतुमुज्जाणाइं पव्वताणि वणाणि य रुक्खा महल्ल पेहाए एवं वदेज्जा, तंजहा — जातिमंता^{१०} ति वा, दीहवट्ठा ति वा, महालया ति वा, पयातसाला ति वा, विडिमसाला ति वा, पासादिया ति वा ४ । एतप्पगारं भासं असावजं जाव अभिक्खं भासेज्जा ।

१० ५४५. से भिक्खू वा २ बहुसंभूता वणफला पेहाए तंहा वि ते णो एवं वदेज्जा, तंजहा — पक्काइं वा, पायखज्जाइं वा, वेलोतियाइं वा, टालाइं वा, वेहियाइं वा । एतप्पगारं भासं सावजं जाव णो भासेज्जा ।

-
१. महल्ल व (वा जै०) पे० खे० जै० सं० खं० । महल्ल पे० इ० । दृश्यता पृ० १९७ टि० ६ ॥
 २. तंजहा नास्ति खे० सं० ॥ ३. गिहजोग्गाति वा नास्ति खे० सं० खं० । गिहजोग्गा ति वा तोरणजोग्गा ति वा जै० । “अलं पासायखभाणं तोरणणं गिहाण थ । फलिह-
 ऽगल-नावाणं अलं उदगदोणिणं ॥ पीढए चंगवेरे थ गंगलं मइयं सिया । जंतलट्टी व णाभी वा गंडिगा वा अलं सिया ॥ आसणं सयणं जाणं होज्जाऽलं किचुवस्सए । भूतोवघातिणिं भास णेवं भासेज्ज पण्णवं ॥” — दशवै० ७ । २६-२८ ॥ ४. फलिहजोग्गा ति वा नास्ति खं० ॥
 ५. अंगलानावाउदगदोणिपीढं हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ६. उदगजोग्गा ति वा पेढं खे० सं० । उदगजोग्गा ति वा दोणीपेढं जै० । दृश्यता टि० ३, ५ ॥ ७. आसण-
 सयण-जाण-उवस्सयजोग्गा ति वा हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां टि० ३ ॥ ८. “तहेव गंतुमुज्जाणं पव्वताणि वणाणि थ (वा प्र०) । रुक्खा महल्ल पेहाए एवं भासेज्ज पण्णवं ॥ जाइमंता इमे रुक्खा दीहा वट्ठा महालया । पयायसाला विडिमा वदे दरिसणिय ति थ ॥” — दशवै० ७ । ३०-३१ ॥ ९. पव्वयाणि वा वणाणि सं० ॥ १०. इ वा सं० । एवमग्रेऽपि ॥
 ११. पासाति(इ सं०)या वा ४ खे० जै० सं० । पासादीया ति वा ४ हे १, २, ३ ला० । अत्र ४ इत्यनेन पासादिया ति वा दरिसणीया ति वा अभिरूवा ति वा पडिरूवा ति वा इति पूर्णः पाठो भाति । दृश्यतां सू० ५३६ ॥ १२. भूतव^{१०} हे २ इ० ॥ १३. तहावि णो खे० जै० सं० । तहावि एण णो खं० ॥ १४. पक्का ति वा पातिखज्जा ति वेलोतिया ति वा टाला ति वा वेहिया(वेहा हे २, ३) ति वा खं० हे २, ३ । पक्काति वा पाकखज्जाति(तिं जै०) वा वेलोतियातिं वा टालातिं वा वेहियातिं वा खे० जै० । पक्काति वा पातखज्जातिं वा वेलोतिमाइं वा टालातिं वा वेहयाति वा इ० । अत्र वक्ष्यमाणान्यपि टिप्पणानि द्रष्टव्यानि । “तहा फलाणि पक्काणि पाय(इ-प्र०)खज्जाणि(ज्ज ति-प्र०) णो वदे । वेलोइमाणि(इयाइं-प्र०) टालाणि वेहिमं वेति(मा व ति-प्र०) णो वदे ॥” — दशवै० ७ । ३१ । “से इत्यादि, स भिक्षुर्बहुसंभूतानि

५४६. से भिक्खू वा २ बहुसंभूया वणफला पेहाए एवं वदेज्जा, तंजहा-
असंथडा ति वा, बहुणिव्वट्टिमफला ति वा, बहुसंभूया ति वा, भूतरूवा ति वा ।
एतप्पगारं भासं असावज्जं जाव भासेज्जा ।

५४७. से भिक्खू वा २ बहुसंभूतातो ओसधीतो पेहाए तँहा वि ताओ णो
एवं वदेज्जा, तंजहा-पक्का ति वा, णीलिया ति वा, छवीया ति वा, लाइमा ति वा, ५
भज्जिमाति वा, बहुखज्जा ति वा । एतप्पगारं भासं सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५४८. से भिक्खू वा २ बहुसंभूताओ ओसहीओ पेहाए तँहा वि एवं
वदेज्जा, तंजहा-रूढा ति वा, बहुसंभूया ति वा, थिरा ति वा, ऊसढा ति वा,

वृक्षफलानि प्रेक्ष्य नैवं वदेत्, तद्यथा—एतानि फलानि ‘पक्वानि’ पाकप्राप्तानि, तथा ‘पाक-
खाद्यानि’ बद्धास्थीनि गर्ता-प्रक्षेप-कोद्रवपलालादिना विपच्य भक्षणयोग्यानीति, तथा ‘वेलो-
चितानि’ पाकातिशयतो ग्रहणकालोचितानि, ‘‘‘‘टालानि’ अनवबद्धास्थीनि कोमलानि’’‘‘तथा
‘द्वै(वै-प्र०)धिकानि’ इति [यदुक्तं भवति-प्र०] पेशीसम्पादनेन द्वैधीभावकरणयोग्यानि वेति”
शी० । अत्र पक्का ति वा ‘‘‘‘इत्यादिरैकः पाठस्य प्रकारः, अपरः पक्काइं वा ‘‘‘‘इत्यादिः ।
वृत्त्यनुसारेण पक्काइं वा ‘‘‘‘इत्यादिः पाठोऽत्रास्माभिर्मूले निवेशितः ॥ १५. पाइखं सं० । पातखं
हे ३ जै० ॥ १६. वोलो सं० । वेलोतिमा ति हे २ । वेलोचिगा ति हे ३ ॥

१. बहुसंभूया(य इ०)वणफला पेहाए खे० जै० सं० ख० इ० । ‘बहुसंभूयफला अम्ब
पेहाए वा पाठः’ खे० सं० । बहुसंभूयफला अंबा पेहाए हे १, २, ३ ला०, अत्र
वृत्तिरपि एतं पाठमनुसरति तथापि सू० ५४५ अनुसारेण बहुसंभूया वणफला पेहाए इति
‘खे०’ आदिप्रतिपाठोऽस्माभिरत्र मूले निवेशितः । “से इत्यादि, स भिक्षुर्बहुसंभूतफलानाम्ना
प्रेक्ष्यैवं वदेत्, तद्यथा—‘असमर्थाः’ अतिभरेण न शक्नुवन्ति फलानि धारयितुमित्यर्थः, एतेन
पक्कार्थं उक्तः । तथा ‘बहुनिर्वर्तितफलाः’ बहूनि निर्वर्तितानि फलानि येषु ते, तथा एतेन पाक-
खाद्यार्थं उक्तः । तथा ‘बहुसंभूताः’ बहूनि संभूतानि पाकातिशयतो ग्रहणकालोचितानि फलानि
येषु ते तथा, अनेन वेलोचितार्थं उक्तः । तथा भूतरूपा इति वा, भूतानि रूपाण्यनवबद्धास्थीनि
कोमलफलरूपाणि येषु ते तथा, अनेन टालाद्यर्थं उपलक्षितः । एवंभूता एते आम्नाः । आम्नाग्रहणं
प्रधानोपलक्षणम् ।” शी० । “असंथडा इमे अवा बहुनिव्वट्टिमा(व्वत्तिया-प्र०, व्वडिया-प्र०)
फला । वएज्ज बहुसंभूता भूतरूव(वे-प्र०) ति वा पुणो ॥” —दशवै० ७।३३ ॥ २. रूवे खे०
जै० सं० खं० ॥ ३. “तहेवो(तहो-प्र०)सहीओ पक्काओ नीलिताओ छवीतिथा (छवीइय-
प्र०, छवीइय-प्र०, छवीति वा-प्र०) । लाइमा भज्जिमाओ ति पिहुखज्ज ति णो वदे ॥”
दशवै० ७।३४ ॥ ४. तहा वि ताओ नास्ति हे १, २ इ० ॥ ५. ति नास्ति खे० जै० सं० ।
“तथाप्येता नैतद् वदेत्, तद्यथा—पक्काः ‘नीलाः’ आर्द्राः छविमत्यः” शी० । “छवीओ
संवलीओ णिप्फावादीण, ताओ वि पक्काओ नीलिताओ वा णो वदेज्जा” —दशवै चू० पृ० १७३ ॥
६. सावज्जं नास्ति हे २, ३ इ० विना ॥ ७. तहा वि नास्ति हे १, २ इ० । “से इत्यादि,
स भिक्षुर्बहुसंभूता औषधीः प्रेक्ष्यैतद् ब्रूयात्” शी० ॥ ८. “विरूढा (रूढा-प्र०) बहुसंभूया
थिरा उस्सडा ति य (उस्सडा वि य-प्र०, ऊसडा इय-प्र०, ऊसडा वि य-प्र०, उस्सिया ति
य-प्र०) । गब्भिणाओ (गब्भियाओ-प्र०) पसूताओ ससाराओ ति आलवे ॥” —दशवै० ७।३५ ॥

गम्भिया ति वा, पसूया ति वा, ससारा ति वा । एतप्पगारं [भासं] असावज्जं जाव भासेज्जा ।

५४९. से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं सदाइं सुणेज्जा तहा वि ताइं णो एवं वदेज्जा, तंजहा—सुसदे ति वा, दुसदे ति वा । एतप्पगारं [भासं] सावज्जं जाव णो भासेज्जा ।

५५०. [से भिक्खू वा २ जहा वेगतियाइं सदाइं सुणेज्जा] तहा वि ताइं एवं वदेज्जा, तंजहा—सुसदं सुसदे ति वा, दुसदं दुसदे ति वा । एतप्पगारं [भासं] असावज्जं जाव भासेज्जा ।

एवं रूवाइं किण्हे ति वा ५, गंधाइं सुम्भिगंधे ति वा २, रसाइं तित्ताणि वा ५, फासाइं कक्खडाणि वा ८ ।

५५१. से भिक्खू वा २ वंता कोहं च माणं च मायं च लोभं च अणुवीयि णिड्ढाभासी निसम्मभासी अतुरियभासी विवेगभासी समियाए संजते भासं भासेज्जा ।

५५२. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं * जं सैव्वडेहिं सहितेहिं सदा जैएज्जासि ति वेमि * ।

१५

॥ 'भासज्जाया' चतुर्थमध्ययनं समाप्तम् ॥

१. तुलना—सू० ५४०, ५४२, ५४४, ५४६ ॥ २. वि याइं सं ३० । वि एया(ता हे ३)इं खे० जै० हे ३ । दृश्यतां सू० ५५० । “से इत्यादि, स भिक्षुः यद्यप्येतान् शब्दान् शृणुयात् तथापि नैवं वदेत्” शी० ॥ ३. सुभिसदे सं० । सुभिसदे ति वा २ हेसू० २ ला० । सुत्तिसदे ति वा २ इ० । “सुम्भिसदे रागो, इतरे दोसो” चू० । दृश्यता सू० ५५० ॥ ४. दृश्यता सू० ५३९, ५४१, ५४३, ५४५ ॥ ५. “विपरीतं त्वाह—से इत्यादि, यथावस्थितशब्दप्रज्ञापनाविषये एतद् वदेत्, तथथा—सुसदं ति शोभनं शब्दं शोभनमेव वूयात्, अशोभनं त्वशोभनमिति । एवं रूपादिसूत्रमपि नेयम्” शी० ॥ ६. वि याइं इ० विना । वि जाति खं० । दृश्यतां सू० ५४९ ॥ ७. सुम्भिसदं २ दुम्भिसदे इ वा एयप्प इ० । दृश्यता सू० ५४९ ॥ ८. दृश्यता टि० १ ॥ ९. रूवातिं खं० ॥ १०. किण्हे ति खे० जै० सं० खं० । कण्हे ति हे १, २, ३ ला० ॥ ११. गंधाति खं० ॥ १२. सुम्भिगंधे खे० । सुगंधे सं० ॥ १३. रसातिं खं० ॥ १४. फासातिं खं० ॥ १५. कोहवयणं च माणं [च खं०] ४ अणुवीति(यि सं०) खे० जै० सं० खं० । “वंता कोधं च निश्चितभाषी णिसम्मभासी अत्वरितभासी विविच्यते येन कर्म तं भाषेत” चू० । “स भिक्षुः क्रोधादिकं वान्त्वा एवंभूतो भवेत्” शी० ॥ १६. वीय हेसं० २, हे ३ ॥ १७. निसम्मा सं० । णीसंमा खे० जै० ॥ १८. एवं सं० । दृश्यता सू० ३३४ ॥ १९. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । “एतत्तस्य भिक्षोः सामग्यमिति ।” शी० ॥ २०. सव्वट्ठाएहिं सं० ॥ २१. जयएज्जा खे० खं० ॥ २२. भासज्जाया सम्मता हे १, इ० । भासज्जाया सम्मत्ता चतुर्थमध्ययनं हे २, ३ ला० ॥

पंचमं अङ्गयणं 'वत्थेसणा'

[पढमो उद्देसओ]

५५३. से भिक्खू वा २ अभिक्खेज्जा वत्थं एसित्ताए । से ज्ञं पुण वत्थं जाणेज्जा, तंजहा — जंगियं वा भंगियं वा साणयं वा पोत्तगं वा खोमियं वा ५ तूलकडं वा, तहप्पगारं वत्थं जे णिग्गंथे तरुणे जुगवं बलवं अप्पायंके थिरसंघयणे से ँगं वत्थं धारेज्जा, णो वितियं ।

जा णिग्गंथी सा चत्तारि संघाडीओ धारेज्जा — एगं दुहत्थवित्थारं, दो तिहत्थ-वित्थाराओ, एगं चउहत्थवित्थारं । तहप्पगारेहिं वत्थेहिं असंविज्जमाणेहिं अह पच्छा एगमेगं संसीवेज्जा ।

१०

५५४. से भिक्खू वा २ परं अङ्गजोयणमेराए वत्थपडियाए नो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

५५५. से भिक्खू वा २ से ज्ञं पुण वत्थं जाणेज्जा अस्सिपडियाए एगं साहम्मियं समुद्दिस्स पाणाइं जहा पिंडेसणाए भाणियव्वं, एवं बहवे साहम्मिया, एगं साहम्मिणिं, बहवे साहम्मिणीओ, बहवे संमण-माहण तहेव पुरिसंतरकंडं जधा १५ पिंडेसणाए ।

१. "भाववत्थसरक्षणार्थं दव्ववत्थेणाहिगारो सीद-दंस-मसगादीणं च परित्राणार्थं । जंगमाज्जातं जंगियं अमिलं उट्ठीणं, भंगियं अयसिमादी, सणवं(सगवं प्र०) सणवागादि, णेत्यगं(पत्तगं?) तालसरिसं सघातिज्जति तालसूति वा, खोमियं थूलकडं कप्पति, सण्हं ण कप्पति, तूलकडं वा उण्णिणय ओट्टियादि" चू० । "जंगियं ति जङ्गमोद्गाद्यूर्णानिष्पन्नम्, तथा भंगियं ति नानाभङ्गिक-विकलेन्द्रियलालानिष्पन्नम्, तथा साणयं ति सणवल्कलनिष्पन्नम्, पो(प-प्र०)त्तगं ति ताड्यादि-पत्रसंघातनिष्पन्नम्, खोमियं ति कार्पासिकम्, तूलकडं ति अर्कादितूलनिष्पन्नम् ।" शी० ॥ २. पत्तगं खेसं० सं० इ० । दृश्यतां सू० ५५९ ॥ ३. वत्थं वा जे नि० सं० । वत्थं से नि० खं० हे १, २, ३ इ० ला० । "तथाप्रकारमन्यदपि वत्थं धारयेदित्युत्तरेण सम्बन्धः । "तत्र यस्तरुणो निर्ग्रन्थः साधुर्यौवने वर्तते...स...साधुरेकं वत्थं धारयेत्" शी० ॥ ४. एगवत्थं खे० जै० सं० हे ३ ॥ ५. ँं एण्हिं अविज्जमाणेहि हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. संसिवेज्जा खे० जै० । संसिवेज्जा खं० । "अथ पश्चादेकमेकेन सार्धं सीव्येदिति" शी० ॥ ७. "संथा" हे २ ला० । ८. अस्सियपडिं सं० ॥ ९. दृश्यतां सू० ३३१ ॥ १०. भाणियव्वं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ११. दृश्यतां सू० ३३२ ॥ १२. कडा जहा खे० जै० सं० । कडा जधा ख० । दृश्यतां सू० ५५६ ॥

५५६. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेजा अस्संजते भिक्खुपडियाए कीतं वा धोयं वा रत्तं वा घट्टं वा मट्टं वा 'संमट्टं वा संपधूवितं वा, तहप्पगारं वत्थं अपुरिसंतरकडं जाव णो पडिगाहेजा । अह पुणेवं जाणेजा पुरिसंतरकडं जाव पडिगाहेजा ।

५ ५५७. से भिक्खू वा २ से जाइं पुण वत्थाइं जाणेजा विरूवरूवाइं महद्धणंमोलाइं, तंजहा— आइणगाणि वा संहिणाणि वा सहिणकल्लाणाणि वा

१. समट्टं सं० हे ३॥ २, ४. °कडाइं हे १, २ ला० । °कडाति इ० । “ विसोविकोडी सव्वा संजयट्ठा ण कप्पति अपुरिसंतरकडादी । पुरिसंतरकडा कप्पति । ” चू० । “ वत्तमपुरुषान्तरकृतं न प्रतिगृहीयात्, पुरुषान्तरस्वीकृतं तु गृहीयादिति पिण्डार्थः । ” शी० । दृश्यता सू० ५५५॥ ३. पुण एवं खं० ॥ ५. °मोलाति सं० ॥ ६. आयी° खे० जै० । आतिणाणि हे १ । अजि (ति इ०)णाणि हे २, इ० । अजिणेण हे ३ । अजिणगाणि खं० । “ अजिनानि मूषकादिचर्म-निष्पन्नानि, लक्षणानि च तानि वर्णच्छव्यादिभिश्च कल्याणानि च सूक्ष्मकल्याणानि । आयाणि य कचिद् देशविशेषेऽजाः सूक्ष्मरोमवत्यो भवन्ति तत्पक्ष्मनिष्पन्नानि आजकानि । तथा कचिद् देशे इन्द्रनीलवर्णः कर्पासो भवति, तेन निष्पन्नानि कायकानि । क्षौमिकं सामान्यकर्पासिकम् । दुकूलं गौडविषयविशिष्टकर्पासिकम् । पट्सूत्रनिष्पन्नानि पट्टानि । मलयाणि मलयजसूत्रोत्पन्नानि । पतु- (चु-प्र०, कु-प्र०)त्रं ति वल्कलतन्तुनिष्पन्नम् । अंशुक-चीनांशुकादीनि नानादेशेषु प्रसिद्धा-भिधानानि । तानि च...न प्रतिगृहीयादिति । ” शी० । “ आइणगाणि चम्माणि । सहिणाइं सकल्लाणाणि सण्हाइं लक्खणजुत्ताणि य । आया जायाणि आयत्ताणि । कायाणि, जत्थ इर कागवण्णो पडिओ तत्थ मणी तस्स पभावेण सेवालो उक्किट्ठो जाओ, अइगाणं पदविच्चेसु लग्गो, अवणेतु विज्जति, जारिसी मणीणं पभा एरिसी वत्थाणं भवति, एयाणि कायाणि अहवा आयाणि । खोमियाणि पलेहाणि । दुगुलाणि दक्खिणापहे वागेषु । पत्तुण्णाणि कोलपायालादी । चीणंसुगाणि सण्हाणि असुगाणि । देसरागाणि एगपदेसरत्ताणि । अमिलाइं सामुलीओ । गज्जलाणि कडकडेताणि । कोयव-कंवल-पावारादीणि सुसिरदोसा य ण गृहीयात् । ” चू० । “ अजिणं चम्मं, तम्मि जे कीरंति ते आइणगाणि (अयिणा-प्र०) । सहिणं सूक्ष्म । कल्लाणं स्निग्धं लक्षणयुक्तं वा । किञ्चि सहिणं कल्लाणं च, चउमंगो । आयं णाम तोसल्लिविसए सीत्ततलाए अयाणं खुरेसु सेवालतरिया लग्गति, तत्थ वत्था कीरंति । कायाणि, कायविसए काकजंघस्स जहि मणी पडितो तलागे तत्थ रत्ताणि जाणि ताणि कायाणि भण्णंति, दुते वा काये रत्ताणि कायाणि । पोडमया खोम्मा, अण्णे भण्णंति-रुक्खेहितो निग्गच्छंति, जहा वडेहितो पादगा साहा । दुगुल्लो रुक्खो, तस्स वागो धेतुं उदूखले कुट्टिज्जति पाणिण जाव ताव भुसीभूतो, ताहे कज्ज(च-प्र०)ति एते दुगुल्लो । तिरीडरुक्खस्स वागो, तस्स तंतू पट्सरिसो सो तिरीडपट्टो, तम्मि कयाणि तिरीडपट्टाणि, अहवा कीडयलाला । मलयविसए मलयाणि पत्ताणि कोहिज्जति, तेसु वालएसु पत्तुण्णाणि । दुगुल्लातो अब्भंतरहीरे जं उप्पज्जति तं अंसुयं । सुहुमतर चीणंसुयं भण्णति, चीणविसए वा जं तं चीणंसुयं । जत्थ विसए जा रंगविधी, ताए देसे रत्ता देसरागा । रोमेषु कया(क्ता-प्र०) अमिला अहवा निम्मला अमिला । घट्टणीसु घट्टिता ते परिभुज्जमाणा कडकडेति गज्जितसमाणं सइं करेति ते गज्जला । फडिगपाहाणनिभा फाडिगा अच्छा इत्यर्थः । कोत्तवो वरको (दरकुतो-प्र०) । पारसा कंवला । खरडगपारिगादि

आयाणि वा कायाणि वा खोमियाणि वा दुगुल्लाणि वा पट्टाणि वा मलयाणि वा
पैतुण्णाणि वा अंसुयाणि वा चीणंसुयाणि वा देसरागाणि वा अमिलाणि वा
गज्जलाणि वा फालियाणि वा कोयवाणि वा कंबलगाणि वा पावारानि वा,
अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं वत्थाइं महद्धणमोल्लाइं लामे संते णो पडिगाहेज्जा ।

५५८. से भिक्खू वा २ से जं पुण आईणपाउरणाणि वत्थाणि जाणेज्जा, ५
तंजहा— उद्दाणि वा पेसाणि वा पेसलेसाणि वा किण्हमिगाईणगाणि वा
णीलमिगाईणगाणि वा गोरमिगाईणगाणि वा कणगाणि वा कणगकंताणि वा
कणगपट्टाणि वा कणगखड्याणि वा कणगफुसियाणि वा वग्घाणि वा

पावारगा । सुवण्णे दुत्ते सुत्तं रउज्जति, तेण जं वुत्तं तं कणगं । अंता जस्स कणगेण कता तं कणगयकं
(कणगंतं—प्र०) । कणगेण जस्स पट्टा(ट्टा ?) कता तं कणगपट्टं(ट्टं ?), अहवा कणगपिट्टा मिगा ।
कणगसुत्तेण फुल्लिया जस्स पाडिता तं कणगखचित्तं । कणगेण जस्स फुल्लिताओ दिण्णाओ तं कणग-
फुसियं जहा कद्रमेण उत्रेडिज्जति । वग्घस्स चम्मं वग्घाणि । चित्तगचम्मं विवग्घाणि । छपत्रिकादि-
एकाभरणेन मंडिता आभरणा । छपत्रिक-चंदलेहिक-स्वस्तिक-घंटिक-मोत्तिकमादीहिं मंडिता आभरण-
विचित्ता । सुणगागिती जलचरा सत्ता, तेसिं अजिणा उट्टा(उड्डा), अण्णे भणंति—उट्टचम्मं ।
गोरमिगाणं अड्ढा गोरमिगाड्ढा । पेसा पसवा, तेसिं अड्ढं । अण्णे भणंति—पेसा लेसा थ मच्छा-
दिणा ।” इति निशीथचूर्णौ सप्तमोद्देशके, पृ० ३९९-४०० ॥ ७. सहिण्णाणि सं० ॥

१. आयाणाणि वा [कायाणाणि वा खे० जै०] खे० जै० खं० । आयकाणि वा कायकाणि
वा हे १, २ ॥ २. पतुं हे १, ३ ला० ॥ ३. देसराणि खेमू० जै० । वेसराणि सं० हे ३ ॥
४. गज्जराणि सं० ॥ ५. फलिं खेमू० जै० खं० ॥ ६. कोयहाणि खे० जै० खं० हे १, ३ ।
‘कोयवाणि वा इति पाठः’ खेटि० ॥ ७. अजीणं हे २ । “से इत्यादि, स भिक्षुर्यानि
पुनरेवंभूतानि अजिननिष्पन्नानि ‘प्रावरणीयानि’ वस्त्राणि जानीयात्, तद्यथा—उद्दाणि च त्ति,
उद्दाः (उड्डाः—प्र०) सिन्धुविषये मत्स्याः, तच्चर्मसूक्ष्मपक्ष्मनिष्पन्नानि उद्दाणि (ओड्डाणि—प्र०,
ओड्डाणि प्र०) । पेसाणि त्ति सिन्धुविषय एव सूक्ष्मचर्माणः पशवः, तच्चर्मनिष्पन्नानीति ।
पेसलेसाणि त्ति तच्चर्मसूक्ष्मपक्ष्मनिष्पन्नानि । कृष्ण-नील-गौरमृगाजिनानि प्रतीतानि । कनकानि
चेति कनकरसच्छुरितानि । तथा कनकस्येव कान्तिर्येषां तानि कनककान्तीनि । तथा कृतकनकरस-
पट्टानि कनकपट्टानि । एवं कनकखचित्तानि कनकरसस्तवकाच्चित्तानि कनकस्पृष्टानि । तथा
व्याघ्रचर्माणि । एवं व्याघ्रचर्मविचित्रितानि । आभरणानि आभरणप्रधानानि । आभरण-
विचित्राणि गिरिविडकादिविभूषितानि । अन्यानि वा तथाप्रकाराण्यजिनप्रावरणानि लामे सति न
प्रतिगह्णीयादिति ।” शी० । “आयणाणि चम्माणि । ओडाणि (उडाणि—प्र०, उट्टाणि—प्र०) वा
ओडा (उडा—प्र०, उट्टा—प्र०) मच्छा सिधुविसए, तेसिं चम्मं मउयं भवति । पेस्सा तथे(त्थे)व
पसत्ता(वा ?) थ । कणगाणि कणगणोलियाणि । कणगपट्टाणि सोवन्नपट्टा दिज्जंति । कणगकंताइं
अंतेसु कणगमंडिताणि । कणगखड्याणि कहिंवि कहिंवि । कणगफुसियाणि इतिलिगा फुसिगा
दिज्जंति । वग्घाणि वग्घचम्माणि । विवग्घाईं चित्तगस्स । आभरणाणि, एकजातितेण आभरणेण
मंडिताणि । आभरणविहिता(चित्ता)णि विचित्तेहिं आभरणेहिं ।” चू० ॥ ८. उड्डाणि जै० ।
इयतां सूत्रकृताङ्गे सू० ३९५ ॥ ९. गोणगाणि सं० । ‘गोरमिगाईणगाणि वा पाठः’ सटि० ॥

विवग्धाणि वा आभरणाणि वा आभरणविचित्ताणि वा अण्णतराणि वा तहप्प-
गाराइं आईणपाउरणौणि वत्थाणि लाभे संते णो पडिगाहेज्जा ।

५५९. ईच्चेयाइं आययणाइं उवाँतिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा चउहिं
पडिमाहिं वत्थं एसित्तए ।

५ [१] तैत्थ खलु इमा पढमा पडिमा—से भिक्खू वा २ उदिसिय २^१ वत्थं
जाएज्जा, तंजहा—जंगियं वा भंगियं वा साणयं वा पोत्तगं वा खोमियं वा
तूलकडं वा, तहप्पगारं वत्थं सयं वा णं जाएज्जा परो वां से देज्जा, फासुयं एसं-
णिज्जं लाभे संते जाव पडिगाहेज्जा ।

१० [२] अहावरा दोच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ पेहाए २^३ वत्थं जाएज्जा,
तंजहा—गाहावती वा जाव कम्मकरी वा, से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो
१४ ति वा भइणी ति वा दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं वत्थं ? तहप्पगारं वत्थं सयं
वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं एसंणिज्जं लाभे संते जाव पडिगाहेज्जा ।
दोच्चा पडिमा ।

१५ [३] अहावरा तच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ सेज्जं पुण वत्थं जाणेज्जा,
तंजहा—अंतरिज्जगं वा उत्तरिज्जगं वा, तहप्पगारं वत्थं सयं वा णं जाएज्जा
जाव पडिगाहेज्जा । तच्चा पडिमा ।

१. वा नास्ति सं० ॥ २. ०णाणि वा वत्थाणि खे० जै० खं० । ०णाणि वत्थाणि वा लाभे सं०
हे १ ॥ ३. इच्चेइयाइं हे १, २, ३ इ० ला० । “इच्चे[इ शीजै०]याइं इत्यादि” शी० ।
तुलना—सू० ४०९, ४५६, ५९४ ॥ ४. ०णातिं खं० ॥ ५. ०तिकम्म खे० जै० खं० ॥ ६.
एत्थ सं० ॥ ७. २ नास्ति खे० जै० खं० विना । तुलना—सू० ५९४ । “चउरो पडिमा—
उदिसिय जंगियमादी । वितियं पेहाए पुच्छित्ते भणति—एरिसं, अहवा पेहाए उक्खेवनिक्खेव-
निद्देसं वीयाण उवरिं । ततियाए अंतरिज्जगं साडतो, उत्तरिज्जगं पंगुरणं । अहवा अतरिज्जगं
हेट्ठिमपत्थरणं, उत्तरिज्जगं पच्छाओ । उज्झियधम्मियं चउव्विधं दब्बादि आलावगसिद्धं ।”
चू० । दइयतां वृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ पृ० १८०, निशीथचूर्णौ पञ्चदशोद्देशकान्ते पृ० ५६८ ॥
८. थूल^० खे० जैमू० ॥ ९. वा णं देज्जा हे १, २, ३ इ० ला० । वा णं से दिज्जा तं०
गाहावती वा जाव कम्मकरी वा, से पुव्वामेव आलोएज्जा आउसो भइणि त्ति वा दाहिसि मे
एत्तो अण्णयरं, तहप्पगारं वत्थं जाव लाभे सं० । दइयतां पं० १० ॥ १०. एसणीयं हे १, २,
३. ला० ॥ ११. जाव नास्ति खे० जै० खं० इ० विना । दइयतां सू० ४०९ ॥ १२. २ नास्ति
सं० । तुलना—सू० ५९४ ॥ १३. तंजहा नास्ति खे० जै० सं० ॥ १४. ०करीयं हे २, ३
इ० ॥ १५. त्ति सं० इ० विना ॥ १६. जाव परो वा णं देज्जा जाव फासुयं खे० जै० सं०
खं० । दइयतां टि० ९ ॥ १७. एसणीयं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १८. जाव नास्ति सं०
विना । दइयतां टि० ११ ॥

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—से भिक्खू वा २ उज्झियधम्मियं वत्थं जाएज्जा जं चउण्णे वहवे समण-माहण-अतिहि-किवण-वणीमगा णावकंखंति, तहप्पगारं उज्झियधम्मियं वत्थं सयं वा णं जाएज्जा परो वा से देज्जा, फासुयं जाव पडिगाहेज्जा । चउत्था पडिमा ।

५६०. इच्चेताणं चउण्हं पडिमाणं जहा ^३पिंडेसणाए ।

५

५६१. सिया णं एताए एसणाए एसमाणं परो वदेज्जा—आउसंतो स॑मणा ! एज्जाहि तुमं मासेण वा दसरातेण वा पंचरातेण वा सु॑ते वा सुततरे वा, तो ते वयं आउसो ! अण्णतरं वत्थं दा॑सामो । ए॒तप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा निसम्मा से पुव्वामेव आलोएज्जा—आउसो ! ^{१०}ति वा, भ॑गिणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति ए॒तप्पगारे ^{११}संगारे पडि॑सुणेत्तए, अभि॑कंखसि मे दा॑उं इदाणिमेव ^{१०}दलयाहि ।

५६२. से णेवं वदंतं परो वदेज्जा—आउसंतो सम॑णो ! अणुगच्छाहि, तो ते वयं अण्णतरं वत्थं दा॑सामो । से पुव्वामेव आलोएज्जा—आ॑उसो ! ति वा, भ॑इणी ! ति वा, णो खलु मे क॑प्पति ए॒यप्पगारे संगार॑वयणे पडिसु॑णेत्तए, * अभि॑कंखसि मे दाउं इयाणिमेव दलयाहि * ।

१५

१. उज्झियधम्मियं(धम्मं सं०) जाएज्जा खं० सं० । से जं पुण उज्झियधम्मियं वत्थं जाणे-ज्जा इ० ॥ २. जं अन्ने हे २ ॥ ३. दृश्यतां सू० ४१० ॥ ४. णं ताए खे० जै० सं० खं० हे १ । “किञ्च—सिया णमित्यादि, ‘स्यात्’ कदाचित्, णमिति वाक्यालंकारे, ‘एतया’ अनन्तरोक्त्या वस्त्रेषणया वस्त्रमन्वेपयन्तं साधु परो वदेत्” शी० । तुलना सू० ५९६ ॥ ५. समणा एज्जाहि नास्ति सं० ॥ ६. अत्र प्रतिपु पाठाः—सुए वा सुतराए(ते जै०) वा खे० जै० सं० । सुतराए वा खं० । सुते वा सुततरे वा हे ३ । सुतेण वा सुतततेण वा हे २ । सुतेण वा सुततते(रे ला०) वा हे १ ला० । सुत्तेण वा सुत्ततरे वा इ० ॥ ७. वयं दासामो अण्णं हे १, २ इ० ला० ॥ ८. दाहामो खे० जै० सं० ॥ ९. तहप्पं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. त्ति खे० जै० हे ३ ॥ ११. भगिणि त्ति हे १, २, ३ ॥ १२. तहप्पं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३. संगारे इति पदं नास्ति खेमू० जैमू० । संगारवयणे खेसं, संगार जैसं ॥ १४. ०णेत्ता खं० ॥ १५. दाउं वा इदाणि मे[व खे० जै०] दलं खे० जै० सं० ॥ १६. ०णा गच्छाहि सं० खं० । “अनुगच्छ तावत्, पुनः स्तोकवेलायां समागताय दास्यामि” शी० ॥ १७. दाहामो खे० जै० सं० खं० ॥ १८. आउसो भइणी ति वा सं० । आउसो भइणी वा खे० जै० खं० । आउसो त्ति वा भइणि त्ति वा हे १, २, ३ ॥ १९. कप्पति ए॒यप्पगारे पडि॑ हे १, २, ३ इ० ला० । कप्पति संगारवयणे पडि॑ खे० जै० सं० ॥ २०. एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० सं० खं० ॥

५६३. 'से सेवं वदंतं परो नेत्ता वदेज्जा-आउसो ! 'ति वा, भगिणी !
ति वा, आहरेतं वत्थं समणस्स दासामो, अवियाइं वयं पच्छा वि अप्पणो
सयद्वाए पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं समारंभ समुद्दिस्स जाव चैतेस्सामो ।
एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा तहप्पगारं वत्थं अफासुयं जाव णो
५ पडिगाहेज्जा ।

५६४. 'सिया णं परो नेत्ता वदेज्जा-आउसो ! 'ति वा, भइणी ! ति
वा, आहर एयं वत्थं सिणाणेण वा जाव आवंसित्ता वा पवंसित्ता वा समणस्स
णं दासामो । एतप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा से पुब्बामेव आलोएज्जा-
आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, मा एतं तुमं वत्थं सिणाणेण वा जाव
१० पवंसाहि वा, अभिकंखसि मे दातुं एमेव दलयाहि । से सेवं वदंतस्स परो
सिणाणेण वा जाव पवंसित्ता [वा?] दलएज्जा । तहप्पगारं वत्थं अफासुयं जाव
णो पडिगाहेज्जा ।

५६५. से^१ णं परो नेत्ता वदेज्जा - आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, आहर
एयं वत्थं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेत्ता वा पधोवेत्ता
१५ वा * समणस्स णं दासामो । एतप्पगारं निग्घोसं, तहेव, नवरं मा एयं तुमं
वत्थं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेहि वा पधोवेहि वा * ।
अभिकंखसि^२ मे दातुं सेसं तहेव जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५६६. से णं परो नेत्ता वदेज्जा-आउसो ! ति, वा भइणी ! ति वा,

-
१. से णं परो खे० सं० खं० । से सेवं वदंतं से णं परो जै० । से सेवं वदंतं परो वदेज्जा इ० हे २ ला० । “तमेवं पुनरपि वदन्तं साधुं परो गृहस्थो नेताऽपरं भगिन्यादिकमाहूय वदेत्” ग्री० ॥
२. त्ति हे १, २ ला० । त्ति वा भइणी त्ति हे ३ ॥ ३. आहरेतं खे० जै० हे १, २ इ० ॥
४. दाहामो सं० ॥ ५. चेयामो सं० ॥ ६. निसम्म खे० जै० सं० खं० विना । दृश्यता सू० ५६४ ॥
७. “सिया णमित्यादि, स्यात् पर एवं वदेत्” शी० ॥ ८. त्ति हे १, २, ३ ला० ॥ ९. आहा^३ खे० जै० हे २, ३ ॥ १०. वा ४ जाव आ^४ हे १, २, ३ ला० । वा ४ आ^५ खे० खं० । वा आ^६ जै० । दृश्यता सू० ४२१ ॥ ११, १२. सित्तए वा हे १, २ इ० ला० ॥ १३. भतिणी खं० ॥
१४. तुमं नास्ति खे० जै० ॥ १५. परो नेत्ता सि^७ खं० ॥ १६. एज्जा वा हे २ ला० ॥ १७. सिया णं हे १ । से यं खं० ॥ १८. भतिणी खं० ॥ १९. उच्छोलेत्ता वा पच्छोलेत्ता वा हे १ । उच्छोलेज्जा वा पधोएज्जा वा अभि^८ खे० जैमू० सं० । “एकसि धोवणं उच्छोलणं, पुणो पुणो धोवणं पधोवणं” निशीयचूणीं चतुर्दशोद्देशके पृ० ४६५ ॥ २०. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जैमू० सं० खं० ॥ २१. वा उच्छोलेज्जा वा पधोएज्जा वा तेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छो^९ खं० ॥ २२. मे दातुं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २३. आउसो भइणी आ^{१०} हे १, २ ॥

आहरेतं वत्थं कंदाणि वा जाँव हरियाणि वाँ विसोधेत्ता समणस्स णं दासामो ।
एतप्पगारं णिग्घोसं सोच्चा निसम्मा जाव भइणी ! ति वा, मा एताणि तुमं कंदाणि
वा जाव विसोहेहि, णो खलु मे कप्पति एयप्पगारे वत्थे पडिगाँहत्तए ।

५६७. से सेवं वदंतस्स परो कंदाणि वा जाव विसोहेत्ता दलएज्जा । तह-
प्पगारं वत्थं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५

५६८. सिया से परो नेत्ता वत्थं निसिरेज्जा, से पुव्वामेव आलोएज्जा—
आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, तुमं चेव णं संतियं वत्थं अंतोअंतेण पडि-
लेहिस्सामि । केवली बूया—आयाणमेयं । वत्थंते ओबद्धं सिया कुंडले वा गुणे वा
हिरण्णे वा सुवण्णे वा मणी वा जाव रतणावली वा पाणे वा बीए वा हरिते वा ।

अह भिक्खूणं पुव्वोवदिद्धाँ ४ जं पुव्वामेव वत्थं अंतोअंतेण पहिलेहेज्जा ।

१०

५६९. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेज्जा सअंडं जाँव संताणं
तहप्पगारं वत्थं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५७०. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेज्जा अप्पंडं जाँव संता-
णगं अणलं अथिरं अधुवं आधारणिज्जं रोइज्जंतं णं रुच्चति, तहप्पगारं वत्थं
अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

१५

५७१. से भिक्खू वा २ से जं पुण वत्थं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणयं
अलं थिरं धुवं धारणिज्जं रोइज्जंतं रुच्चति, तहप्पगारं वत्थं फासुयं जाव पडिगाहेज्जा ।

१. आहाँ खे० जै० हे २, ३ ॥ २. जाव नास्ति हे १, २ इ० ला० ॥ ३. वा जाव वि० सं० ॥
४. ँगाहेत्तए खे० जै० खं० । ँगाहेत्ता इ० ॥ ५. प्रतिषु पाठाः—वत्थन्ते (वत्थेते खे०)
उबद्धं सं० खे० । वत्थेण ओबद्धं जै० । वत्थंतेण उबद्धं खं० । वत्थंतेण [ओ हे ३] बद्धे हे १, ३
ला० । वत्थंते बद्धे हे २ इ० । “यतस्तत्र किञ्चित् कुण्डलादिकमाभरणजातं बद्धं भवेत्” शी० ॥
६. ँट्ठा ४ जा[व सं०] पुव्वा खे० जै० सं० । “पूर्वोपदिष्टमेतत् प्रतिज्ञादिकं यद् वद्धं
प्रत्युपेक्ष्य गृह्णीयादिति” शी० ॥ ७. जाव वत्थं संताँ खेमू० जै० । जाव ससंताणं हे १ । जाव
सम्मत्ताणं हे ३ ॥ ८. “यावदल्पसन्तानकम्” शी० । एतदनुसारेण जाव अप्पसंताणगं इति
पाठोऽत्र वृत्तिकृतां सम्मतो भाति ॥ ९. “अणलं अपज्जतगं अथिरं दुच्चलगं अधुवं पाडिहारियं
अधारणिज्जं अलक्खणं, एतं चेव न रुच्चति” चू० । “अनलम् अभीष्टकार्यासमर्थं हीनादित्वात्,
तथा अस्थिरं जीर्णम्, अधुवं स्वल्पकालानुज्ञापनात्, तथा आधारणीयम् अप्रशस्तप्रदेशखज्जनादि-
कलङ्काङ्कितत्वात् । ..... तदेवंभूतमप्रायोग्यं रोच्यमानं प्रशस्यमानं दीयमानमपि वा दात्रा न रोचते,
साधवे न कल्पत इत्यर्थः ।” शी० । “अणलमपज्जतं खलु, अथिर अदढं तु होति णायव्वं ।
अधुवं च पाडिहारिय, अलक्खणमधारणिज्जं तु ॥ ४६२६ ॥” —निशीथभा० ॥ १०. नो हे १, २
इ० जै० । नो रोइज्ज हे २ । न रोचइ हे ३ ॥ ११, १२. मे तहँ हे १, २ इ० ला० ॥

५७२. से भिक्खू वा २ 'णो णवए मे वत्थे' 'त्ति कट्टु णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा जाव पधंसेज वा ।

५७३. से भिक्खू वा २ 'णो णवए मे वत्थे' 'त्ति कट्टु णो बहुदेसिएण सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा जाव पधोएज वा ।

५ ५७४. से भिक्खू वा २ 'दुब्भिगंधे मे वत्थे' 'त्ति कट्टु णो बहुदेसिएण सिणाणेण वा तहेव सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा आलावओ ।

५७५. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज वत्थं आतावेत्तए वां पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं णो अणंतरहिताए पुढवीए णो ससणिद्धाए जाव संताणए आतावेज वा पयावेज वा ।

१० ५७६. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा वत्थं आतावेत्तए वां पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं थूंगंसि वा गिहेलुगंसि वा उसुयालंसि वा कामजलंसि वा अण्णयरे वा तहप्पगारे अंतलिक्खजाते दुब्बद्धे दुण्णिक्खित्ते अणिकं पे चलाचले णो आतावेज वां पयावेज वा ।

५७७. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा वत्थं आतावेत्तए वां पयावेत्तए वा,

१. ति खे० चू० ॥ २. “बहुदेश्येन ईपद् बहुना” शी० । “बहुदिवसपिडितं बहुदिवसितं, बहुदिवसितं बहुग वा बहुदिवसितं, लोद्धादिणा सीतोदण वा” चू०, एतदनुसारेण बहुदिवसितेण वा इति पाठोऽत्र चूर्णिकृतामिष्टो भाति । “देसो नामं पसती तिप्प[स]ति, परेण वा वि बहुदेसो । कक्कादि अणाहारेण वा वि बहुदिवसवुत्थेण ॥ [निशीथभा० ४६४३], सुते बहुदेसेण वा पाढो बहुदेवसितेण वा । एक्का पसती दो वा तिण्णि वा पसतीतो देसो भण्णति, तिण्हं परेण बहुदेसो भण्णति । अणाहारादि कक्केण वा सवासितेण, एत्थ एगरातिसवासितं पि बहुदेवसियं भनति ।” इति निशीथचूर्णौ चतुर्दशे उद्देशके पृ० ४६५ । “पडिक्कमे देसिअं सच्चं, देसिअ ति आर्पत्वाद् वकारलोपे दैवसिकम्” इति श्राद्धप्रतिक्रमणसूत्रवृत्तौ पृ० ५ ॥ ३. °ए से वत्थे हे २, ३. । °ए वत्थे खे० जै० ॥ ४. त्ति कट्टु नास्ति हे १, २ ॥ ५. °ज्जा वा सं० खं० । °ज्जा । हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ६. द्दयता सू० ५७२, ५७३ ॥ ७. वा २ तह° खे० जै० सं० खं० ॥ ८. ससंता° हे १, २ जै० । ससंताणाय हे ३ इ० । द्दयता सू० ३५३ ॥ ९. पाया° खे० जै० ॥ १०. वा २ तह° खे० जै० ॥ ११. “थूणा वेली । गिहेलुगं उंमरो । उरु(?)सुयागं उक्खलं मुसलं वा । कामव(ज?)लं ण्हाणपीढं ।” चू० । “गिहेलुकः उम्भरः, उसुयालं उदूखलम्, कामजलं स्नानपीठमिति” शी० । “थूणा उ होति वियली, गिहेलुओ उंमरो उ णायव्वो । उदूखलं उसुयालं, सिणाणपीढं तु कामजलं ॥”—निशीथभा० ४२६८ ॥ १२. दुब्बद्धे दुब्धि(नि हे १ इ०)क्खित्ते हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३. वा नो पाया° खे० जै० । वा णो पया° हे १, ३ । द्दयता सू० ५७७ ॥ १४. वा २ तह° हे १, ३ इ० जै० । वा तह° खे० सं० ॥

तहप्पगारं वत्थं कुलियंसि वा भित्तिसि वा ^१सिलंसि वा लेलुंसि वा अण्णतरे वा तहप्पगारे अंतलिकखजाते जाव णो आतावेज्ज वा^१ पयावेज्ज वा ।

५७८. से भिक्खू वा २ अभिक्खेज्ज वत्थं आतावेत्तए वा^१ पयावेत्तए वा, तहप्पगारं वत्थं खंधंसि वा मंचंसि वा मालंसि वा पासायंसि वा हम्मियतलंसि वा अण्णतरे वा तहप्पगारे अंतलिकखजाते जाव णो आतावेज्ज वा^१ पयावेज्ज वा । ५

५७९. से तमादाए एगंतमवक्खमेज्जा, २ [त्ता] अहे ज्ञामथंडिलंसि वा जाव अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि पडिलेहियं २ पमज्जिय २ ततो संजयामेव वत्थं आतावेज्ज वा^१ पयावेज्ज वा ।

५८०. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामग्गियं * ^{१३}जं सव्वट्ठेहिं सहितेहिं सदा जएज्जासि त्ति बेमि * । १०

॥ वत्थेस्सणाए पढमो उद्देसओ समत्तो ॥

[वीओ उद्देसओ]

५८१. से भिक्खू वा २ अहेसणिज्जाइं वत्थाइं जाएज्जा, अहापरिग्गहियाइं वत्थाइं धारेज्जा, णो धोएज्जा, णो रएज्जा, णो धोतरत्ताइं वत्थाइं धारेज्जा, अपलिउंचमाणे गामंतरेसु, ओमचेलिए । एतं खलु वत्थधारिस्स सामग्गियं । १५

५८२. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविसिउकामे सव्वं चीवरंमायाए गाहावतिकुलं पिंडवातपडियाए निक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा, एवं बहिया ^{१४}वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा गामाणुगामं वा दूजेज्जा ।

१. कुलियं कुडो दिग्घो लिसो घरे जि दिग्घा तो कुड्डा । जे अत्तिमपच्छिमा ताओ भित्तीओ । सिला सिला एव । लेल्लु लेट्ठुओ ।” चू० । “कुलियं कुडुं तं जतो णेव्वमवतरति । इयरा सह करमएण भित्ती, नईणं वा तडी भित्ती । ..... कुलियं तु होइ कुडं भित्ती तस्सेव गिरिनदीण तु । ..... [भा० ४२७३] ।” इति निशीथचूर्णौ त्रयोदश उद्देशके पृ० ३७९ ॥ २. सिलंसि वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ३. ^१तरेसु वा खे० जै० खं० हे १, ३ ॥ ४. वा २ । खे० जै० । वा । खं० ॥ ५. वा तह^० खे० ॥ ६. पासायंसि वा नास्ति सं० ॥ ७. ^१तरंसि वा हे २ ॥ ८. वा पाया^० खे० । वा पाता^० जै० ॥ ९. ^१य पमज्जिय ततो खे० खं० सं० ॥ १०. वत्थं नास्ति सं० ॥ ११. वा पाया^० खे० जै० ॥ १२. दइयता सू० ३३४ ॥ १३. एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । “एतत्तस्य भिक्षो सामग्र्यमिति” शी० ॥ १४. ^१सणस्स खे० जै० सं० खं० ॥ १५. तुलना—सू० २१४ ॥ १६. अहापरिग्गहियाति वत्थाति खं० ॥ १७. ^१मादाय गाहावतिं चू० ॥ १८. चू० हे ३ विना—वियारभूमिं (मां हे १, २ ला०) वा गामा^० रो० जै० सं० खं० हे १, २ ला० । विहारभूमिं वा वियारभूमिं वा गामा^० इ० । “बहिया वियारभूमिं वा विहारभूमिं वा गामाणुगामं” चू० । दइयता सू० ३२८, ३४४, ३४५, ४६५, ४६६ ॥

अह पुणेवं जाणेजा 'तिव्वदेसियं वा वासं वासमाणं पेहाए, जहा 'पिंडेसणाए, णवरं सव्वं चीवरमायाए ।

५८३. से एगतिओ मुहुत्तगं २ पाडिहारियं वत्थं जाएजा जाव एगाहेण वा दुयाँहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवाग-
५ च्छेजा, तहप्पगारं वत्थं णो अप्पणा गेण्हेजा, 'नो अन्नमन्नस्स देजा, नो पामिच्चं कुजा, णो वत्थेण वत्थं(त्थ?)परिणामं करेजा, णो परं उवसंकमिन्ता एवं वदेजा आउसंतो समणा ! अभिकंखसि वत्थं धारित्ते वा परिहरित्ते वा ? थिरं वा णं संतं णो पलिच्छिंदिय २ परिट्टवेजा, तहप्पगारं वत्थं ससंधियं * तस्स

१. पुण एवं खं० ॥ २. “तिव्वदेसितं(त)गादिसु ण कप्पति” चू० ॥ ३. सू० ३४५। “से इत्यादि पिण्डैपणावनेयम्, नवर तत्र सर्वमुपधिम् अत्र तु सर्वं चीवरमादायेति विशेषः” शी० ॥ ४. “मुहुत्तगं २ दिवस अहोरत्तं पक्खं मास जतियं वा कालं अन्नस्स साहुस्स पाडिहारियं गिण्हेत्तु आयरियपेसणेणं गतो एगाणिओ, सो तत्थ कज्जे समत्ते वि अगिलाणो ण य गिलाणकज्जेण एगागी पंचाहा परेण विप्पवसित सडत्तणेणं, तेण उवधी उवहणाविओ, तं उवहयं जाणिऊणं उवधिसामिणा ण गिण्हियव्वं, ण अण्णेसिं दायव्वं, मज्झं उवहयं ति पामिच्चिजा वि नो, विपरिवट्ट य नो अन्नं गेण्हेजा, णवर वूया—धारेहि परिहराहि वा, ण पलिच्छिंदिय परिट्टवेजा] थिरं संतं, ससंधियं, संधी नाम ओधी, तं बोलीणं तस्स चेव णित्तिरिज्ज । एवं निग्घोसं सोच्चा माइट्ठाणेणं उवहणावितो, तं जाणित्तु तस्स धेतुं परिट्टावेयव्वं” चू० । “से इत्यादि, स कश्चित् साधुरपरं साधुं मुहूर्तादिकालोद्देशेन प्रातिहारिकं वस्त्रं याचेत्, याचित्वा चैकाक्येव ग्रामान्तरादौ गतः, तत्र चासावेकाहं यावत् पञ्चाहं वोषित्वाऽऽगतः । तस्य चैकाकित्वात् स्वपतो वस्त्रमुपहतम्, तच्च तथाविधं वस्त्रं तस्य समर्पयतोऽपि वस्त्रस्वामी न गृह्णीयात्, नापि गृहीत्वाऽन्यस्मै दद्यात्, नाप्युच्छिन्नं दद्याद् यथा ‘गृहणेदं त्वं, पुनः कतिभिरहोभिर्ममान्यद् दद्याः’, नापि तदैव वस्त्रेण परिवर्तयेत्, न चापर साधुमुपसक्रम्येतद् वदेत्, तद्यथा—आयुष्मन् श्रमण । अमिकाङ्क्षसि इच्छस्येवंभूतं वस्त्रं धारयितुं परिभोक्तुं चेति । यदि पुनरेकाकी कश्चिद् गच्छेत् तस्य तदुपहतं वस्त्रं समर्पयेत् । न ‘स्थिर’ दृढं सत् परिच्छिन्द्य परिच्छिन्द्य खण्डशः कृत्वा ‘परिष्ठापयेत्’ त्यजेत् । तथाप्रकारं वस्त्रं ‘ससंधियं’ ति उपहतं स्वतो वस्त्रस्वामी ‘नास्वादयेत्’ न परिभुञ्जीत, अपि तु तस्यैवोपहन्तुः समर्पयेत्, अन्यस्य वैकाकिनो गन्तुः समर्पयेदिति । एवं बहुवचनेनापि नेयमिति । किञ्च—से इत्यादि, स भिक्षुः कश्चिदेवं साध्वा-चारमवगम्य ततोऽहमपि प्रातिहारिकं वस्त्रं मुहूर्तादिकालमुद्दिश्य याचित्वाऽन्यत्रैकाहादिना वासेनोपहनिष्यामि, ततस्तद् वस्त्रं ममैव भविष्यतीत्येवं मातृस्थानं संस्पृशेत्, न चैतत् कुर्यादिति” शी० ॥ ५. पडि० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. ०रियं वीयं वत्थं हे ३ जै० ॥ ७. दुवाहेण सं० ॥ ८. ०वस्सिय खे० जै० सं० ॥ ९. अप्पणो स० खं० ॥ १०. नो परं गिन्हाविज्जा इ० ॥ ११. तुलना—सू० ४२१, ४२९, ४७४, ५८४ ॥ १२. ०गारं ससंधियं वत्थं तस्स हे १, २, ३ इ० ला० । ०गारं वत्थं ससंधियं वत्थं तस्य जै० ॥ १३. इत आरभ्य विविधाः पाठाः प्रतिष्ठु दृश्यन्ते, अतो वक्ष्यमाणानि टिप्पणानि टि० ४ मध्ये निर्दिष्टा चर्णि वृत्तिं च सम्यक् परिशील्य कः पाठः समीचीनतर इति सुधीभिः स्वयं निर्णेतव्यम् । * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने खं० मध्ये ०तारो तहप्पगाराणि मुहुत्तगं २ से सोच्चा णिसम्मा इति पाठो दृश्यते, खे० मध्येऽपि

चेव निसिरेज्जा, 'नो णं सातिज्जेज्जा ।

से^१ एगतिओ एयप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा 'जे भयंतारो तहप्पगाराणि वत्थाणि ससंधियाणि मुहुत्तगं २ जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छंति, तहप्पगाराणि वत्थाणि नो अप्पणा गिण्हंति, नो अन्नमन्नस्स दलयंति, तं चेव जाव नो साइज्जंति,' ५ बहुवयणेण भाणियव्वं, से हंता अहमवि मुहुत्तं पाडिहारियं वत्थं * जाइत्ता जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छिस्सामि, अवियाइं एतं ममेव सिया, माइट्ठाणं संफासे, णो एवं करेज्जा ।

५८४. से भिक्खू वा २ णो वण्णमंताइं वत्थाइं विवण्णाइं करेज्जा, * विवण्णाइं वण्णमंताइं ण करेज्जा, अण्णं वा वत्थं लभिस्सामि ति कट्ठु नो अण्णमण्णस्स देज्जा, १० नो पामिच्चं कुज्जा, नो वत्थेण वत्थपरिणामं करेज्जा, नो परं उवसंकमित्तु * एवं

प्रायः पञ्चविंशत्यक्षरपरिमितः कश्चित् पाठोऽत्रासीत्, किन्तु तं घृष्टा तत्स्थाने से हंता अहमवि मुहुत्तं पाडिहारियं वत्थं इति पाठो लिखितो दृश्यते, हे ३ जै० मध्ये तस्स चेव निसिरेज्जा, न अन्नाणं साइजेज्जा, से एगतिओ एयप्पगारं निग्घोसं सोच्चा निसम्मा जे भयंतारो तहप्पगाराणि वत्थाणि मुहुत्तगं २ से सोच्चा निसम्मा जायित्ता जाव एगाहेण.....वत्थं इति पाठो दृश्यते, तत्रापि जै० मध्ये कियन्ति अक्षराणि कथं लिखितानि तद् वक्ष्यमाणटिप्पणानुसारेण ज्ञेयम् । तस्स चेव निसिरेज्जा इत्यतः प्रभृति बहुवयणेण भाणियव्वं इतिपर्यन्तः पाठः खेमू० मध्ये नास्ति, किन्तु पत्रस्याधोभागे केनचिल्लेखकेन खे० प्रतौ पूरित इत्यवधेयम् ॥

१. नो णं सातिज्जेज्जा से एगतिओ नास्ति हे २ ला० । नो अत्ताणं सा^० हे १ । न अन्नाणं सा^० हे ३ जै० । दृश्यता पृ० २१० टि० ४ ॥ २. से एगतिओ नास्ति सं० । से एगओ खेसं० । दृश्यता पृ० २१० टि० ४, १३ ॥ ३. ससंधियाणि नास्ति सं० खेमू० जै० खं०, दृश्यता पृ० २१० टि० १२-१३ ॥ ४. दुवा^० सं० ॥ ५. 'स्स अणुवपुंति तं चेव हे १, २, ३ इ० ला० जै० । जै० मध्ये पूर्वं लिखितानि कानिचिदक्षराणि आच्छाद्य तत्स्थाने अणुवयंति.....अहमवि इति पाठो लिखितोऽस्तीति व्येयम् ॥ ६. बहुवयणेण भासियव्वं इ० । बहुमाणेण भासियव्वं हे १, २, ३ जै० ला० ॥ ७. परिहा^० हे १, २ ला० ॥ ८. एवं सं० ॥ ९. विवन्नाइं वा वन्न^० हे १ । विवण्णाइं वन्नमंताइं करेज्जा खे० सं० हे २ इ० । * * एतदन्तर्गतस्थ विवण्णाइं..... उवसंकमित्तु इति पाठस्य स्थाने खं० मध्ये जै० मध्ये च 'मुहुत्तं २ पाडिहारियं वत्थं जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छिस्सामि अवियाइं एतं ममेव सिया माइट्ठाणं संफासे णो वदेज्जा' इति पाठो दृश्यते । खे० मध्येऽपीदृश एव पाठ आसीदिति भाति, यतः कानिचिदक्षराणि घृष्टानि, कानिचित्तु निषिद्धानीति स्फुटं तत्र विलोक्यते । विवण्णाइं... उवसंकमित्तु इति पाठ खे० जै० मध्ये पश्चात् केनचित् पूरित इत्यपि ध्येयम् ॥ १०. वत्थं परिणामं सं० विना । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा सू० ४२१, ४२९, ४७४, ५८३ ॥ ११. कुज्जा खे० सं० ॥

वदेज्जा—आउसंतो समणा ! अभिकंखसि वत्थं थारित्ते वा परिहरित्ते वा ? थिरं वा णं संतं णो पलिच्छिंदिय २ परिट्ठवेज्जा, जेहा मेयं वत्थं पावगं परो मण्णइ, परं च णं अदत्तहारी पडिपहे पेहाए तस्स वत्थस्स णिदाणाय णो तेसिं भीओ उम्मगेणं गच्छेज्जा जाव अप्पुस्सुए जाव ततो संजयामेव गामाणुगामं दड्डजेज्जा ।

५ ५८५. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दड्डज्जमाणे अंतरा से विहं सिया, से जं पुण विहं जाणेज्जा—इमंसि खलु विहंसि बह्वं आमोसगा वत्थपडियाए संपडिया[५५]गच्छेज्जा, णो तेसिं भीओ उम्मगेणं गच्छेज्जा जाव गामाणुगामं दड्डजेज्जा ।

१० ५८६. से भिक्खू वा २ गामाणुगामं दड्डज्जमाणे अंतरा से आमोसगा संपडिया[५५]गच्छेज्जा, ते णं आमोसगा * एवं वदेज्जा आउसंतो समणा ! आहरेतं वत्थं, देहि, णिक्खिवाहि, जहा रियाए, णाणत्तं वत्थपडियाए ।

५८७. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा २ सामगियं * जं सच्चट्ठेहिं सहिएहिं सदा जएज्जासि ति वेमि* ।

॥ वत्थेसणा सम्मत्ता ॥

१५

॥ पंचममध्ययनं समाप्तं ॥

१. प्रतिषु पाठा—समणा अभिकंखसि मे वत्थं हे १, २, ३ इ० ला० खं० । समभिकंखसि वत्थं खे० जैमू० सं० । दृश्यता सू० ५८३ ॥ २. जहा वेयं वत्थं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. परो मण्णइ परं च णं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । “पावगं णाम अचोक्खं मण्णाति, अदत्तहारी आलावगा जहा रियाए । इति वल्लेपणा परिसमाप्ता ।” चू० ॥ ४. हारी पहे थ पेहाए सं० । हारी [पडि जै०]पहे त पेहाए खे० जै० । हारी पहे पेहाते इ० । तुलना—सू० ५१५ ॥ ५. निदाणे नो हे १, ३ ॥ ६. अप्पुस्सुए सं० हे १, २ ला० इ० । दृश्यतां सू० ४८२ ॥ ७. तुलना—सू० ५१६ ॥ ८. पुण बहुविधं जाणेज्जा खे० जै० खं० इ० ॥ ९. संपिडिया खे० सं० जै० हे ३ । संपिडियागच्छेज्जा आगच्छेज्जा हे २ इ० ला० । संपिडिआगच्छेज्जा हे १ । दृश्यता सू० ५१६, ५१७, ५८६ ॥ १०. ज्जा जाव खेमू० जैमू० सं० इ० ॥ ११. खे० जै० खं० इ० विना—पडिया सं० । पंडिया हे ३ । * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २ ला० । दृश्यता सू० ५१६, ५१७, ५८५ ॥ १२. आहारेहि खे० जै० ॥ १३. दृश्यतां सू० ५१७ ॥ १४. वत्थं पं० खे० जै० सं० हे १ ॥ १५. एवं इ० । दृश्यता सू० ३३४ ॥ १६. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । “एतत् तस्य भिक्षोः सामग्र्यमिति ।” शी० ॥ १७. सम्मत्ता हे १, ३ इ० ला० ॥

छट्टं अज्झयणं 'पाएसणा'

[पढमो उद्देसओ]

५८८. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा पायं एसित्ताए, से जं पुण पायं जाणेज्जा, तंजहा—लाउयपायं वा दारुपायं वा मट्ठियापायं वा, तहप्पगारं पायं जे णिगंग्थे तरुणे जाव थिरसंघयणे से एगं पायं धारेज्जा, णो वित्तिं । ५

५८९. से भिक्खू वा २ परं अद्धजोयणमेराए पायंपंडियाए णो अभि-संधारेज्जा गमणाए ॥

५९०. से भिक्खू वा २ से जं पुण पायं जाणेज्जा अस्सिपडियाए एगं साह-म्मियं समुद्दिस्स पाणाइं जहा ^{१२}पिंडेसणाए चत्तारि आलावगा । पंचमो ^{१३}बहवे समण-माहण पगणिय २ तहेव । १०

५९१. से भिक्खू वा २ अस्संजए भिक्खुपडियाए बहवे समण-माहण वत्थे-सणाऽऽलावओ ।

५९२. से भिक्खू वा २ से जाइं पुण पायाइं जाणेज्जा विरूवरूवाइं महद्धण-

१. पाउं खे० खं० ॥ २. पादं खे० जै० खं० ॥ ३. तंजहा नास्ति सं० ॥ ४. लाउतपादं खं० । अलाउपायं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. ^०पादं खे० जै० खं० । ^०पायं वा मट्ठियापायं हे ३ इ० ॥ ६, ७. ^०पादं खं० ॥ ८. पादं खे० जै० खं० इ० हे १, २ ॥ ९. वीयं खं० हे १, २, ३ इ० ला० । तुलना-सू० ५५३ । “जतो सुत्ते भणियं—“जे णिगंग्थे तरुणे बलवं से एगं पायं धरेज्जा, णो वित्तिं ।” इति निशीथसूत्रे त्रयोदशोद्देशके पृ० ४४१ । “तथा चात्तम्—जे भिक्खू तरुणे बलवं जुवाणे से एगं पादं धरेज्ज” इति षोडशोद्देशके पृ० १५७ । “तथा च आचारसूत्रम्—“जे भिक्खू तरुणे जुगवं बलवं०० से एगं पाय धारेज्जा ।” बृहत्कल्प० पृ० ११०९ ॥ १०. ^०वडियाए सं० । तुलना सू० ५५४ ॥ ११. पादं सं० विना । एवमग्रेऽपि प्रायः सर्वत्र प्रायः सं० विना ‘पाय’स्थाने ‘पाद’शब्दः ॥ १२. दृश्यतां सू० ३३१, ५५५ ॥ १३. दृश्यतां सू० ३३२ [१], ५५५ ॥ १४. ^०हणा सं० खं० । एवमग्रेऽपि ॥ १५. अत्रेदं बोध्यम् बहवे समणमाहण इति शब्देन ‘पिण्डैपणा’ध्ययनान्तर्गतः [सू० ३३२ [२]] षष्ठ आलापक आदौ सूच्यते, तदनन्तरम् अस्संजए भिक्खुपडियाए इत्यनेन ‘वत्थैषणा’ध्ययनान्तर्गतं ५५६ तमं सूत्रमत्र विवक्षितम्, वत्थैषणाध्ययनेऽपि एष एव क्रमः, तथाविध एव च सूत्रपाठः । अत्र तु भिन्नः क्रमः, इति विभावनीयं सुधीभिः ॥

मोलाइं, तंजहा—अयपायाणि वा तउपायाणि वा तंवपायाणि वा सीसगपायाणि वा हिरण्णपायाणि वा सुवण्णपायाणि वा रीरियपायाणि वा हारपुडपायाणि वा मणि-काय-कंसपायाणि वा संख-सिंगपादाणि वा दंतपादाणि वा चेलपादाणि वा सेलपादाणि वा चम्मपायाणि वा, अण्णयराणि वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं मह-
५ ऋणमोलाइं पायाइं अफासुयाइं जाव नो पडिगाहेज्जा ।

५९३. से भिक्खू वा २ से ज्ञाइं पुण पायाइं जाणेज्जा विरूवरूवाइं महद्धण-
बंधणाइं, तंजहा—अयबंधणाणि वा जाव चम्मबंधणाणि वा, अण्णयराइं वा
तहप्पगाराइं महद्धणबंधणाइं अफासुयाइं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

५९४. ईच्चेताइं आंयतणाइं उवातिकम्म अह भिक्खू जाणेज्जा चउहिं
१० पडिमाहिं पायं एसित्तए ।

[१] तत्थ खलु इमा पढमा पडिमा—से भिक्खू वा २ उद्दिसिय २ पायं
जाएज्जा, तंजहा—लाउयपायं वा दारूपायं वा मट्ठियापायं वा, तहप्पगारं पायं
सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । पढमा पडिमा ।

[२] अहावरा दोच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ पेहाए पायं जाएज्जा,
१५ तंजहा—गाह्वी^३वाइं वा जाव कम्मकरी वा, से पुच्चामेव आलोएज्जा, आउसो^४ ! ति
वा, भगिणी ! ति वा, दाहिसि मे एत्तो अण्णतरं पायं, तंजहा—लाउयपायं
वा^५ ३, तहप्पगारं पायं सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । दोच्चा पडिमा ।

१. अयपायाणि हे १, २, ३ । “जे भिक्खू अयपायाणि वा तउयतंव-सीस-हिरण्ण-सुवण्ण-
रीरिया-हारउड-मणि-काय-कंस-अंक-संख-वडर-सिंग-दंत-सेल-चेल-चम्मपायाणि वा अण्णतराणि
वा तहप्पगाराणि पाताइं करेति” इति निशीथसूत्रे ११।१ ॥ २. सीसग-हिरण्ण-सुवण्ण-रीरिया-
हारपुड-मणि-काय-कंस-संखसिंग-दंत-चेल-सेलपायाणि वा चम्मपायाणि वा हे १, २, ३ इ०
ला० ॥ ३. “हारपुडं तिलोहिगं चेव पादं चिल्लगिरिमादिणा थंमितुं(मादिणार्थं मितुं—प्र०)
कीरति । चम्मपादं चम्मकुतुओ ।” चू० । “हारपुडपायं ति त्रिलोहपात्रमिति” शी० ।
“अयमादिया कंठा, हारपुडं णाम अयमाद्याः पात्रविशेषा मौक्तिकलताभिरुपशोभिताः”—
निगीथचू० ११।१ ॥ ४. संख-सिंग-दंत-सेलपायाणि वा चेलपायाणि वा चम्म^० सं० ।
“मणिमादिया कंठा, मुक्ता सेलमयं, चेलमयं पसेवओ खलियं वा पडियाकारं कज्जइ”—
निगीथचू० ११।१ ॥ ५. वा चेलपादाणि वा चम्म^० खं० ॥ ६. वा अण्णयराइं तह^० खे०
जै० सं० खं० ला० । वा तह^० हे १, २ ॥ ७. यराणि इ० ॥ ८. इच्चेइयाइं इ० । तुलना—
सू० ५५९ ॥ ९. आयाणाइं खे० । आताणाइं जै० ॥ १०. कम्म खे० जै० सं० खं० ॥
११. मट्ठियपायं खे० जै० ॥ १२. जाणेज्जा सं० ॥ १३. वती जाव कम्म^० खे० जै० खं० ।
वई वा कम्म^० स० । वति वा जाव कम्मकरी वा इ० । तुलना—सू० ५५९ ॥ १४. त्ति
हे १, २, ३ ॥ १५. अत्र ३ इत्यनेन दारूपायं वा मट्ठियापायं वा इति पाठो ज्ञेयः ॥

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—से भिक्खू वा २ से जं पुण पायं जाणेज्जा संगतियं वा वेजयंतियं वा, तहप्पगारं पायं सयं वा णं जाव पडिगाहेज्जा । तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—से भिक्खू वा २ उज्झियधम्मियं पादं जाएज्जा जं चउण्णे बहवे समण-माहण जाव वणीमगा णावकंखंति, तहप्पगारं पायं सयं वा णं जाएज्जा जाव पडिगाहेज्जा । चउत्था पडिमा ।

५

५९५. इच्चेताणं चउण्हं पडिमाणं अण्णतरं पडिमं जहा ^१पिंडेसणाए ।

५९६. से णं एताए एसणाए एसमाणं पासित्ता परो वदेज्जा—आउसंतो समणा ! एज्जासि तुमं मासेण वा जहा ^२वत्थेसणाए ।

५९७. से णं परो नेत्ता वदेज्जा—आउसो भइणी ! आहरेयं पायं, तेलेण वा घएण वा णवणीएण वा वसाए वा अब्भंगेत्ता वा तहेव, सिण्णाणादि तहेव, ^३सीतोदगादि कंदादि तहेव । १०

५९८. से णं परो नेत्ता वदेज्जा—आउसंतो समणा ! मुहुत्तंगं २ अच्छाहि जाव ताव अम्हे असणं वा ४ उवकरेसु वा उवक्खडेसु वा, तो ते वयं आउसो ! सपाणं सभोयणं ^४पडिग्गहगं दासामो, तुच्छए पडिग्गहए दिण्णे समणस्स णो सुट्ठु

१. वेजइयंतियं खे० जै० । “संगतियं मत्तओ, वेजयंतियं पडिग्गहओ । अहवा संगतियं बे पादा वारावारएणं वाहेति तिण्णि वा, तत्थेयं देति जत्थ पवयणदोसो नत्थि । वेजयंतियं णाम जत्थ अब्भरहियस्स रायादिणो उस्सवे कालकिच्चे वा भजिया हुडं वा छोढु णिज्जति” चू० । “संगइयं ति दातुः स्वाङ्गिकं परिभुक्तप्रायम्, वेजयंतियं ति द्वित्रेषु पात्रेषु पर्यायेणोपभुज्यमानं पात्रं याचेत” शी० ॥ २. ^५धम्मं पादं हे १, २, ३ ला० । ^६धम्मियं जाएज्जा खे० जै० सं० ॥ ३. समण जाव खे० जै० सं० ख० ॥ ४. ^७गारं सयं खे० जै० खं० ॥ ५. सू० ४१० ॥ ६. ^८माणं [परो खेसं०] पास नेत्ता वदेज्जा खे० जै० खं० । ^९माणं पासित्ता वदेज्जा सं० । ^{१०}माणं परो पासित्ता वदेज्जा इ० । “से णमित्यादि, एतया अनन्तरोक्तया पात्रैषणया पात्रमन्विषन्तं साधुं प्रेक्ष्य परो ब्रूयात्” शी० ॥ ७. दइयता सू० ५६१ ॥ ८. ^{११}सो त्ति वा भइणि त्ति वाहे ३ ॥ ९. आहरेयं खे० हे २ । दइयतां सू० ५६३ ॥ १०. वसाए वा नास्ति खे० जैमू० । दइयतां सू० ४२१ । तुलना —“जे भिक्खू ‘नो नवए मे परिग्गहे लद्धे’ ति कट्ठु तेलेण वा घएण वा णवणीएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा भिल्लिगेज्ज वा” — निशीथसू० १४।१२ ॥ ११. ण्हाणादि सं० । दइयतां सू० ५६४ ॥ १२. कंदगादि हे १, २, ३ ला० । दइयतां सू० ५६५, ५६६ ॥ १३. ^{१२}त्तंगं २ जाव ताव खे० जै० सं० ख० । “मुहुत्तकं तिष्ठ त्वं यावदशनादिकं कृत्वा पात्रं श्रुत्वा ददामि” शी० ॥ १४. प्रतिषु पाठाः—उवकरेसु वा उवक्खडेसु वाहे १, २, ३ इ० ला० खं० । उवक्खडेसु वा खे० । उवक्खडेसु वा सं० जै० ॥ १५. ^{१३}ग्गहं खे० जै० सं० ॥ १६. ^{१४}ग्गहे खं० इ० । ग्गए सं० ॥

णो साहु भवति । से पुव्वामेव अलोएजा-आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, णो खलु मे कप्पति आधाकम्मिए असणे वा ४ भोत्तए वा पायए वा, मा उवकरेहि, मा उवक्खडेहि, अभिकंखसि मे दाउं एमेव दलयाहि । से सेवं वंदतस्स परो असणं वा ४ उवकरेत्ता उवक्खडेत्ता सपाणं सभोयणं पडिग्गहं दलएजा, तह-
५ प्पगारं पडिग्गहं अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

५९९. सिया परो नेत्ता पडिग्गहं णिसिरेजा, से पुव्वामेव आलोएजा-आउसो ! ति वा, भइणी ! ति वा, तुमं चेव णं संतियं पडिग्गहं अंतोअंतेणं पडिलेहिस्सामि । केवली वूया-आयाणमेयं, अंतो पडिग्गहंसि पांणाणि वा वीयाणि वा हरियाणि वा, अह भिक्खूणं पुव्वोवदिद्धा ४ जं पुव्वामेव पडिग्गहं
१० अंतोअंतेणं पडिलेहेजा ।

६०० सअंडादी सव्वे आलावगा जहा वंत्थेसणाए, णाणत्तं तैल्लेण वा घएण वा णवणीएण वा वसाए वा सिणाणादि जाव अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि पडिलेहिय २ पमज्जिय २ ततो संजयामेव आमजेज्ज वा [जाव पयावेज्ज वा] ।

६०१. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं *^१जं
१५ सव्वेडेहिं सहितेहिं सदा जएजासि त्ति वेमि * ।

॥ पात्रैपणायां प्रथम उद्देशकः समाप्तः ॥

[वीओ उद्देशओ]

६०२. से भिक्खू वा २ गाहावड्कुलं पिंडवातपडियाए पँविसमाणे पुव्वामेव पेहाए पडिग्गहं, अवहट्ठु पाणे, पमज्जिय रयं, ततो संजयामेव गाहावतिकुलं

१. णो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. त्ति खं० सं० विना ॥ ३. मा उवक्खडेहि नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ४. ँगहं इ० ॥ ५. परो उवणेत्ता खे० जै० सं० खं० ॥ ६. ँगहं हे ३ इ० ॥ ७. ँगहं इ० ॥ ८. ँगहंसि हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. दृश्यतां सू० ५६७ ॥ १०. दृश्यतां सू० ५६९-५७९ ॥ ११. सू० ५९७ ॥ १२. आमजेज्जा । खं० । दृश्यता सू० ६०४, ३५३, ५७९ ॥ १३. अह भिक्खुस्स वा खं० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ १४. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २ इ० ला० ॥ १५. पविट्ठे समाणे खं० चू० । “गाहावतिकुलं पविट्ठे पेहाए पडिलेहित्तु, पडिग्गहि(ह)याओ अवहट्ठु पाणे अवणेत्तु, रयं पमज्जिय” चू० । “से इत्यादि, स भिक्षुर्यहपतिकुलं पिण्डपातप्रतिज्ञया प्रविशन् पूर्वमेव प्रत्युपेक्ष्य पतद्ग्रहम्, तत्र च यदि प्राणिनः पश्येत् ततस्तान् आहृत्य निष्कृत्य (निष्कृत्य - प्र०) त्यक्त्वेत्यर्थः तथा प्रमृज्य च रजः, ततः सयत एव गृहपतिकुलं प्रविशेद्वा निष्कामेद्वा” शी० ॥

पिंडवातपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा । केवली बूया – आयाणमेयं । अंतो पडिग्गहगंसि पाणे वा बीए वा रए वा परियावजेज्जा, अह भिक्खूणं पुव्वोवदिट्ठा ४ जं पुव्वामेव पेहाए पडिग्गहं, अवहट्ठु पाणे, पमज्जिय रयं, ततो संजयामेव गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए णिक्खमेज्ज वा पविसेज्ज वा ।

६०३. से भिक्खू वा २ गाहावति जाव समाणे सिया से परो आहट्ठु ५ अंतो पडिग्गहगंसि सीओदगं परिभाएत्ता णीहट्ठु दलएज्जा, तहप्पगारं पडिग्गहं परहत्थंसि वा परपायंसि वा अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा । से य आहच्च पडिग्गाहिए सिंया, खिप्पामेव उदगंसि साहरेज्जा, सपडिग्गहमायाए वं णं परिट्ठवेज्जा, ससणिद्धाए वं णं भूमीए नियमेज्जा ।

६०४. से भिक्खू वा २ उदउल्लं वा ससणिद्धं वा पडिग्गहं णो आमजेज्ज १० वा जाव पयावेज्ज वा । अह पुणेवं जाणेज्जा विगदोदए मे पडिग्गहए छिण्णसिणेहे, तहप्पगारं पडिग्गहं ततो संजयामेव आमजेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा ।

६०५. से भिक्खू वा २ गाहावतिकुलं पविसित्तुकामे सपडिग्गहमायाए गाहावतिकुलं पिंडवायपडियाए पविसेज्ज वा णिक्खमेज्ज वा, एवं बहिया विचारभूमिं

१. रए वा नास्ति खे० जै० । हरिए वा सं० । तुलना – सू० ५६८, ६०३ । “अन्तः मध्ये पतद्ग्रहकस्थ प्राणिनो द्वीन्द्रियादयः तथा बीजानि रजो वा पर्यापद्येरन् भवेयुः” शी० ॥
 २. पविसेज्ज वा निक्खमेज्ज वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ३. अभिहट्ठु खे० जै० खं० हे ३ । “गृहान्तः मध्ये एवापरस्मिन् पतद्ग्रहे स्वकीये भाजने आहृत्य शीतोदकं परिभा(भ-प्र०)ज्य विभागीकृत्य णीहट्ठु ति निःसार्य दद्यात्” शी० ॥ ४. “परियाभाएत्त ति छुभित्तु, पडिग्गहं परहत्थगयं ण गेणहेज्जा । आहच्च गहिते गिहत्थो एस चेव उदए जति परिसहा(साह)रति, लट्ठं । अण्णत्थ वा उएझइ (?) अन्नहिं भाणे पक्खिवति ।” चू० । “स साधुस्तथाप्रकारं शीतोदकं परहस्तगतं परपात्रगतं वाऽप्राशुकमिति मत्वा न प्रतिगृहीयात्” शी० ॥ ५. °ग्गहगंसि हे १, २ इ० ॥ ६. तुलना – सू० ३२४ ॥ ७. सिया से खिप्पा° हे १, ३ ॥ ८. °माताए एवं परि° खे० जै० । ‘°माताए व णं वा पाठः’ खेटि० । °मायाए एव परि° हे १ ॥ ९. व ण भू° हे १ ॥ १०. वा पडि° सं० ॥ ११. °ग्गहगं इ० । “उदउल्लससणिद्धं पडिग्गहगं आमज्ज पमज्ज अतो संलिहति, बाहिं णिल्लिहति, उव्वलेति, उव्वट्ठेति, आयावेज्ज, पताविज्ज । इति पात्रैपणा समाप्ता ।” चू० ॥ १२. वा २ । अह खे० जै० सं० खं० । एतदनुसारेण वा पमजेज्ज वा इति पाठोऽत्र भवेत्, तथापि अत्रैव वक्ष्यमाणपाठानुसारेण टि० ११ अनुसारेण च वा जाव पयावेज्ज वा इति प्रत्यन्तरस्थः पाठः मूले स्वीकृतोऽस्माभिः । वा पमजेज्ज वा जाव पयावेज्ज वा अह इ० ॥ १३. दश्यता सू० ३५३ ॥ १४. विगदोदए इ० । वियडोदए हे १, ३ ला० । तुलना – सू० ४९१ ॥ १५. °सित्तुकामे खे० जै० । °सित्तुकामे हे १, २, ३ ला० खं० ॥ १६. विचारभूमी [विहार-भूमी सं०] वा गा° खे० जै० सं० खं० । तुलना – सू० ५८२ । विचारभूमिं वा गा° हे १ ॥

वा विहारभूमिं वा गामाणुगामं [वा] दूइज्जेज्जा, तिव्वंदसियादि जहा ^१वितियाए
वत्थेसणाए, णवरं एत्थ पडिग्गहो ।

६०६. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं* ^२जं
सव्वद्वेहिं सहितेहिं सदा जएज्जासि ति वेमि * ।

५

॥ पापसणा समत्ता । पष्ठमध्ययनम् ॥

१. ^०या जहा हे १, २ इ० ॥ २. वीतीयाए खे० जैमू० । वीयाए हे १, २, ३ इ० ला० । सू०
५८२ ॥ ३. ^०गहत्तो हे २, ३ इ० ला० । ^०गहत्ते हे १ ॥ ४. एवं इ० । दृश्यता सू० ३३४ ॥
५. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ ६. एसणा संमत्ता हे १, २ ला० ॥

सत्तमं अज्झयणं 'ओग्गहपडिमा'

[पढमो उद्देसओ]

६०७. समणे भविस्सामि अणगारे अकिंचणे अपुत्ते अपसू पैरदत्तभोई पावं कम्मं णो करिस्सामि त्ति समुट्ठाए सव्वं भंते ! अदिण्णादाणं पच्चक्खामि, से अणुपविसित्ता गामं वा जाव रायहाणिं वा णेव सयं अदिण्णं गेण्हेज्जा, 'णेवऽण्णेणं अदिण्णं गेण्हावेज्जा, 'णेवऽण्णं अदिण्णं गेण्हंतं पि समणुजाणेज्जा, 'जेहिं वि सद्धिं संपव्वइए तेसिंऽपरियाइं छत्तयं वा 'डंडगं वा मत्तयं वा जाव चम्मच्छेयणगं वा तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुणुणविय अपडिलेहिय अपमज्जिय णोगिण्हेज्ज वा पगिण्हेज्ज वा, तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुणुणविय पडिलेहिय पमज्जिय तओ संजयामेव ओगिण्हेज्ज वा पगिण्हेज्ज वा ।

६०८. से आगंतारेसु वा ४ अणुवीइ उग्गहं जाएज्जा, जे तत्थ ईसरे जे तत्थ समाहिट्ठाए ते उग्गहं अणुणुणवेज्जा—कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहा-परिणायं वसामो, जाव आउसो, जाव आउसंतस्स उग्गहे, जाव साहम्मिया,

१. "समणा भविस्सामो अकिंचणा, दव्वे अपुत्ता अपसू, भावे अकोहा, गरीयतरः परिग्रह इति कृत्वा आदौ परिगहगहणं । पापं हिंसादि, सेसरक्षणार्थाय उग्गहो वणिज्जाति सव्वं अदिन्ना-दाणं पच्चक्खामि । तं कहिं गामे नगरे वा, लोइयं गतं । लोउत्तर डंडगादि, छत्तगं, देसं पडुच्च जहा कोंकणेषु, णिव्वंता सत्ता णाउल्लिंति डंडएण सन्नाभूमी गच्छंतो अप्पणो अदिस्संतो अणुन्नवेत्ता नेति संघागा(रा)मादिस्सु वा अणुन्नवेत्ति । ओगिण्हति एकसि पगिण्हति पुणो पुणो" चू० । तुलना—“समणा भविस्सामो अणगारा अकिंचणा अपुत्ता अपसू परदत्तभोइणो भिक्खुणो पावं कम्मं नो करिस्सामो समुट्ठाए” इति सूत्रकृताङ्गे २ । १ ॥ २. परमत्तं खं० ॥ ३. °भोगी इ० ॥ ४. °स्सामीति हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. णेवण्णेहिं खे० जै० सं० ॥ ६. णेवण्णे खे० सं० ख० । णेवण्णेहिं जै० ॥ ७. गेण्हंतमपि खे० जै० खं० । गेण्हंतमवि सं० ॥ ८. जेहिं सद्धिं सं० । “यैर्वा साधुभिः सार्धं सम्यक् प्रव्रजितः” शी० ॥ ९. °याइं भिक्खू (भिक्खुं हे २, भिक्ख इ०) छत्तयं हे, १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. छत्तं वा खे० जै० खं० ॥ ११. डंडगं वा नास्ति खे० जै० सं० खं० । दइयतां सू० ४४४ ॥ १२. अणुणुणविय खं० हे ३ ॥ १३. पगि-ण्हेज्ज वा नास्ति सं० हे १, २ ला० ॥ १४. दइयतां सू० ३७४ । “से आगंतारेसु वा आरामागारेसु वा इस्सरो राया भोइओ जाव सामाइओ । समाधिट्ठाए पभुसंदिट्ठो गहवत्तिमादी” चू० ॥ १५. °वीयि खे० जै० खं० ॥ १६. समहिट्ठा(ट्ठ सं०)ए सं० हे २ । दइयतां सू० ४४५ ॥

एत्ताव ताव उगगहं गिण्हिस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

६०९. से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? जे तत्थ साहम्मिया संभोइया समणुण्णा उवागच्छेज्जा जे तेण सयमेसित्तए असणे वा ४ तेण ते साहम्मिया संभोइया समणुण्णा उवणिमंतेज्जा, णो चेव णं परपडियाए ^१ओगिज्झिय ५ २ उवणिमंतेज्जा ।

६१०. से आगंतारेसु वा जाव से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? जे तत्थ साहम्मिया अण्णसंभोइया समणुण्णा उवागच्छेज्जा जे तेण सयमेसित्तए ^२पीठे वा फलए वा ^३सेज्जासंथारए वा तेण ते साहम्मिए अण्णसंभोइए समणुण्णे उवणिमंतेज्जा, णो चेव णं परपडियाए ^४ओगिण्हिय २ उवणिमंतेज्जा ।

१० ६११. से आगंतारेसु वा जाव से किं पुण तत्थोग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? ^१जे तत्थ गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा सूई वा पिप्पलए वा कण्णसोहणए वा णहच्छेदणए वा तं अप्पणो एगस्स अट्ठाए ^२पडिहारियं जाइत्ता णो अण्णमण्णस्स देज्ज वा अणुपदेज्ज वा, सयं करणिज्जं ति कट्ठु से त्तामादाए तत्थ

१५ १. दृश्यतां सू० ४४५ ॥ २. उगगहं गिण्हि^० खं० हे २ ला० ॥ ३. “समणुण्णो, ण तेण समं असंखणं, ण वा एगल्लविहारी, परवेयावडिया परसंतिएणं” चू० । “समनोज्ञा उद्युक्तविहारिण उपागच्छेयुः, ते चैवंभूता ये तेनेव साधुना परलोकार्थिना स्वयमेपितव्याः, ते च स्वयमेवागता भवेयुः, ताश्चाशनादिना स्वयमाहृतेन स साधुरूपनिमन्त्रयेत्, ... न चैव परवडियाए ति, परानीतं यदशनादि तद् मृशम् ‘अवगृह्य’ आश्रित्य नोपनिमन्त्रयेत्” शी० ॥ ४. उवग^० खे० जै० खं० ॥ ५. प्रतिषु पाठाः—^०मेसित्ताए खं० । दृश्यतां सू० ६१० । ^०मेसित्तए खे० जै० । ^०मेसित्ताते सं० । ^०मेसिय(या हे १)ए हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. असणं वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ७. ते नास्ति सं० हे १, २ ला० ॥ ८. ^०उव नास्ति हे १, २ ला० । दृश्यतां सू० ६१० टि० १७ ॥ ९. परवेयावडियाते इ० चू० । दृश्यता सू० ६०९ टि० ३ सू० ६१० टि० १६ ॥ १०. उगिज्झिय खे० जै० । अत्र ओगिज्झिय २ इत्यस्य ओगिज्झिय पगिज्झिय इत्यर्थो भाति । टि० १७ अनुसारेण तु ओगिज्झिय ओगिज्झिय इत्यपि भवेत् । दृश्यतां टि० १७ ॥ ११. ^०मेसिय(या हे १)ए हे १, २, ३ ला० । ^०मेवेसियत्तते इ० । दृश्यता सू० ६०९ ॥ १२. पीठं वा खे० जै० खं० । पीठं वा फलगं वा सं० ॥ १३. सेज्जाए वा संथा^० खे० जै० खं० । सेज्जाए वा संथारएण वा सं० । “अण्णसंभोइए पीठएण वा फलएण वा सेज्जासंथारएण वा उवणिमंतेज्ज” चू० ॥ १४. ^०म्मियाए हे १, २ ला० ॥ १५. समणुण्णे वा उव^० इ० ॥ १६. परवेयावडियाते इ० । दृश्यता सू० ६०९ टि० ३, ९ ॥ १७. उगिज्झिय २ जै० । ओगिण्हिय २ सं० ला० । उगिण्हिय उनिमंतेज्जा हे १ । उगिण्हिय णिमंतेज्जा इ० । उगिण्हिय उगिण्हिय निमंतेज्जा हे २, ३ । दृश्यता सू० ६०९ टि० ८, १० ॥ १८. जे ते गाहा^० इ० ॥ १९. पाडि^० इ० ॥

गच्छेज्जा, २ [त्ता] पुव्वामेव उत्ताणए हत्थे कट्ठु भूमीए वा ठ्वेत्ता इमं खलु इमं खलु त्ति आलोएज्जा, णो चेव णं सयं पाणिणा परपाणिंसि पच्चप्पिणेज्जा ।

६१२. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा अणंतरहिताए पुढवीए ससणिद्धाए पुढवीए जाव संताणए, तहप्पगारं उग्गहं णो ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१३. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा थूणंसि वा ४ जाव ५ तहप्पगारे अंतलिकखजाते दुच्चद्धे जाव णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१४. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा कुलियंसि वा ४ जाव नो [उग्गहं] ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१५. से भिक्खू वा २ [से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा] खंधंसि वा ६, अण्णतरे वा तहप्पगारे जाव णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

१०

६१६. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा सांगारियं सागणियं सउदयं सइत्थिं सखुडुं सपसुभत्तपाणं णो पण्णस्स ^{१३} निक्खम-पवेस जाव धम्माणु-ओगचिंताए, सेव णच्चा तहप्पगारे उवस्सए सांगारिए जाव सखुडुपसुभत्तपाणे नो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६१७. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा गाहावतिकुलस्स मज्झमज्झेणं गंतुं ^{१४} पंथे(वत्थए) पडिबद्धं वा, णो पण्णस्स जाव, से एवं णच्चा तहप्पगारे उवस्सए णो उग्गहं ओगिण्हेज्ज वा २ ।

१५

६१८. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा—इह खलु गाहावती

१. इमं खलु त्ति खे० जै० सं० खं० । इमं खलु त्ति २ खेस० ॥ २. दइयतां सू० ३५३ ॥ ३. ए जाव संताणए खं० ॥ ४. णोगिण्हेज्ज खे० जै० सं० खं० । दइयतां सू० ६०७ ॥ ५. दइयतां सू० ५७६ ॥ ६. दइयतां सू० ५७६ ॥ ७. उग्गहं नास्ति खे० जै० सं० ॥ ८. दइयतां सू० ५७७ ॥ ९. से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा नास्ति हे १ विना ॥ १०. इ० विना-वा फु अण्ण० खे० जै० खं० । वा फु अण्ण० स० । वा अन्नयरे हे १, २, ३ ला० । 'फु-फु' इत्यक्षरयोः ६ इत्यर्थः । दइयतां सू० ३६५ ॥ ११. ससागा० खेमू० जैमू० खं० विना । दइयतां सू० ४२० ॥ १२. हे २ विना-सइत्थिं सखुडुं सपसु सभत्तपाणं हे १, ३ ला० । सइत्थिस-खुडुपसुभत्तपाणं खे० जैमू० स० खं० । दइयतां सू० ४२० ॥ १३. निक्खमेज्जा एवं धम्माणुजोग० हे १, २ इ० ला० । दइयतां सू० ३४८ ॥ १४. ससागा० खेमू० जै० खं० विना ॥ १५. पंथ पडि० सं० । इदमत्र ध्येयम्-गंतुं वत्थए इति पाठोऽत्र शुद्धः प्रतीयते, दइयतां सू० ४४८ ॥ १६. सू० ३४८ ॥ १७. उग्गहं गिण्हेज्ज इ० हे ३ । उग्गहं उवगिण्हेज्ज खं० ॥ १८. वति खे० जै० खं० ॥

वा जाव कम्मकरीओ वा अन्नमन्नं अक्कोसंति वा तहेव तेलादि सिणाणादि सीओदगवियडादि णिगिणा ठिता जहा सेज्जाए आलावगा, णवरं उग्गहर्वत्तव्वता ।

६१९. से भिक्खू वा २ से जं पुण उग्गहं जाणेज्जा आइण्णं सलेक्खं णो पण्णस्स णिक्खम-पवेसाउ(ए) जाव चिंताए, तहप्पगारे उवस्सए णो उग्गहं
५ ओगिण्हेज्ज वा २ ।

६२०. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्वट्ठेहिं [समिते सहिते सदा जएज्जासि ति वेमि] ।

॥ उग्गहपडिमाए पढमो उद्देसओ समत्तो ॥

[वीओ उद्देसओ]

१० ६२१. से आगंतरेसु वा ४ अणुवीई उग्गहं जांज्जा । "जे तत्थ ईसरे जे समाधिडाए ते उग्गहं अणुणवित्ता(ज्जा)—कामं खलु आउसो ! अहालंदं अहा-परिण्णातं वसामो, जाव आउसो, जाव आउसंतस्स उग्गहे, जाव साहम्मिया, एताव उग्गहं ओगिण्हस्सामो, तेण परं विहरिस्सामो ।

१५ ६२२. "से किं पुण तत्थ उग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? जे तत्थ समणाण वा माहणाण वा दंडए वा छत्तए वा जाव चम्मछेदणए वा तं णो अंतोहितो बाहिं

१. "मन्नमक्को" सं० ॥ २. णिगिणा दि वा सं० ला० । णिगिणा ति वा खे० । दृश्यतां सू० ४५३ ॥ ३. सू० ४५०-४५३ ॥ ४. "वत्तव्वा" सं० । "वत्तव्वा" खे० जै० ॥ ५. प्रतिषु पाठाः—आइण्णस्सलेक्खं खं० । आइण्णसंलेक्खं(क्खे हे १, क्व हे ३) सं० ला० हे १, ३ । आइज्जं संलेक्ख हे २ । आइण्णसलेक्खं इ० । आइज्जलेक्खं खे० जै० । दृश्यता सू० ४५४ ॥ ६. प्रतिषु पाठाः—पण्णस्स णिक्खमपवेसाउ जाव चिंता तह^० खे० जै० सं० खं० । पण्णस्स निक्खं प जाव चिंताए तह^० इ० । पन्नस्स जाव चिंता तह^० हे १, २, ३ ला० । दृश्यतां सू० ३४८ ॥ ७. एवं इ० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ८. जं सव्वट्ठेहिं नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ५०३ ॥ ९. "वीयी" खे० जै० खं० । तुलना—सू० ६०८ ॥ १०. जाणेज्जा खं० हे ३ ॥ ११. से तत्थ खे० जै० खं० ॥ १२. दृश्यतां सू० ६०८ ॥ १३. आहा^० खे० ॥ १४. उग्गहे नास्ति खे० जै० सं० ॥ १५. एत्ता ताव हे ३ । दृश्यतां सू० ४४५ ॥ १६. से यं पुण हे २ इ० । सेयं पडिणीयं करेज्जा ला० ॥ १७. वा छत्तए वा खे० सं० हे २ इ० । वा छत्तएण वा खं० । "उग्गहे य दव्व(व-प्र०)शेषं । से आगंतरेसु वा आरामागारेसु वा ४ पुव्वभणियं तु भण्णति किं पुण तत्थोग्गहे । सम(मा-प्र०)णा पंच, माहणा धीयारा । दंडए वा छत्तए वा, वाशब्दाद् गृहस्थाण वा क्वचि उवगरणं । णो अतोहितो बाहिं णीणिज्जा, सुत्तं वा ण उट्ठवेति, उट्ठेहि अम्हेहि एस वसही लद्धा, ण तेसि अपत्तियं करेज्जा ।" चू० । "यत् तत्र श्रमण—ब्राह्मणादीना छत्रायुपकरणजातं तत्रैवाभ्यन्तरतो बहिर्निष्क्रामयेत् नापि ततोऽभ्यन्तरं प्रवेशयेत्" शी० । दृश्यतां सू० ४४४ ॥

णीणेज्जा, वहियाओ वां णो अंतो पवेसेज्जा, सुत्तं वा ण पडिबोहेज्जा, णो तेसिं किंचि वि अँप्पत्तियं पडिणीयं करेज्जा ।

६२३. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा अंबवणं उवागाच्छित्तए । जे तत्थ ईसरे जे तत्थ सँमाहिट्ठाए ते उग्गहं अणुजाणावेज्जा — कामं खलु जाँव निहरिस्सामो ।

से किं पुण तत्थ उग्गहंसि एवोग्गहियंसि ? अह भिक्खू इच्छेज्जा अंबं ५
‘भोत्तए वा [पायए वा] । से जं पुण अंबं जाणेज्जा सअंडं जाव संताणगं तहप्पगारं अंबं अफासुयं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

६२४. से भिक्खू वा २ से जं पुण अंबं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं अतिरिच्छच्छिण्णं अव्वोच्छिण्णं अफासुगं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

६२५. से भिक्खू वा २ से जं पुण अंबं जाणेज्जा अप्पंडं जाव संताणगं १०
तिरिच्छच्छिण्णं वोच्छिण्णं फासुगं जाव पडिगाहेज्जा ।

६२६. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा अंबभित्तगं वा अंबपेसियं वा अंब-

१. वा णं अंतो नो प^० हे २ इ० ॥ २. पवि^० खे० सं० खं० ॥ ३. णो सुत्तं वा णं पडि^० हे १, ३ ॥ ४. अपत्तियं सं० हे १, ३ । अपत्तियं पडणीयं खे० जै० । “अप्पत्तियं ति मनसः पीडाम्, तथा प्रत्यनीकतां प्रतिकूलता न विदध्यादिति” शी० ॥ ५. समहिट्ठिए सं० ॥ ६. सू० ६०८ ॥ ७. भोत्तए से खे० जै० खं० इ० । भोत्तए वा से हे १, २, ३ ला० जै०, यद्ययं पाठो गृह्यते तर्हि भोत्तए वा पायए वा इति पूर्णः पाठो ज्ञेयः, दृश्यता सू० ६२६, ६२९ ॥ ८. ससंताणं हे १, २, ३ इ० ला० । “साण्डं ससन्तानकमप्रासुकम्, “अल्पाण्डमल्पसन्तानकम्” शी० । “अंबवणे ण वट्ठति, दास्यअट्ठिमादी दोसा, कारणे ओसहकज्जे सह्ढो मग्गिओ भणति—भगवं अंबवणे ट्ठाह, कस्स वि गंधेण चैव णस्सति वाही, जहा रसवईए गिलाणो, जहा वा हरीडईए गंधेण विरिच्चति हेमयाए कलं । सअडमादी ण कप्पति, अप्पंडादी कप्पति” चू० । दृश्यतां सू० ३२४ ॥ ९. “भत्तगं अद्धं, पेसी चउब्भागो, चोदगं छल्लि, मोयगं गिरो, अंबसालओ कौकणेषु अतिरिच्छच्छिन्नो चक्कलिच्छिन्नो, वोच्छिन्नो जीवेण” चू० । “अंबभित्तयं ति आम्राधर्मम्, अंबपेसी आम्रफाली, अंबचोयगं आम्रच्छल्ली, सालगं रसं, डालगं ति आम्रश्लक्ष्णखण्डानीति” शी० । “पेसी दीहागारा, अद्धं भित्तं, बाहिरा छल्ली सालं भण्णइ, अदीहं विसमं चक्कलियागारेण जं खंडं तं डगलं भण्णति, ण्हारुणि भागा जे केसरा तं चोयं भण्णति ।..... डगलं तु होइ खंडं सालं पुण बाहिरा छल्ली ॥ ४६९८ ॥ भित्तं तु होइ अद्धं चोयं जे तस्स केसरा होति । मुहपण्हकर हारिं तेण तु अंबे कयं सुत्तं ॥ ४६९९ ॥.....अन्याचार्याभिप्रायेण गाथा—अंबं केणति ऊणं, डगलद्धं, भित्तगं चतुब्भागो । चोयं तथाओ भणिता, सालं पुण अक्खुयं जाण ॥ ४७०० ॥ थोवेण ऊणं अंबं भण्णति, डगलं अद्धं भण्णति, भित्तं चउभागादी, तथा चोयं भण्णति, नखादिभिः अक्खुण्णं सालं भण्णति, अक्खुं अंबसालमित्यर्थः । पेसी पूर्ववत् ।” इति निशीथचूर्णौ पञ्च-दशोद्देशके पृ० ४८१—४८२ । दृश्यतां सू० ४०२, ६३० ॥

चोयगं वा अंवसालगं वा अंवदालगं वा भोत्तए वा पायए वा, से जं पुण जाणेजा अंवभित्तगं वा जाव अंवदालगं वा सअंडं जाव संताणगं अफासुयं जाव णो पडिगाहेजा ।

६२७. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेजा अंवभित्तगं वा [जाव
५ अंवदालगं वा] अप्पंडं जाव संताणगं अतिरिच्छच्छिण्णं* [अव्वोच्छिण्णं]
अफासुयं जाव नो पडिगाहेजा ।

६२८. से जं पुण जाणेजा अंवभित्तगं वा [जाव अंवदालगं वा] अप्पंडं
जाव संताणगं तिरिच्छच्छिण्णं* वोच्छिण्णं फासुयं जाव पडिगाहेजा ।

६२९. से भिक्खू वा २ अभिकंखेजा उच्चुवणं उवागच्छित्तए । जे तत्थ
१० ईसरे जाव उग्गहंसि [एवोग्गहियंसि ?] अह भिक्खू इच्छेजा उच्चुं भोत्तए वा
पांतए वा, से जं उच्चुं जाणेजा सअंडं जाव णो पडिगाहेजा । अतिरिच्छच्छिण्णं
तहेव । तिरिच्छच्छिण्णे वि तहेव ।

६३०. "से भिक्खू वा २ अभिकंखेजा अंतरुच्छुयं वा उच्चुंगडियं वा

१. अंवदालगं सं० खेसं० हे सं० २ । दृश्यतां सू० ४०२, ६३० ॥ २. ससंता^० जैसं० ॥ ३. अंव
वा अंवभित्त(त्ति खे० जै० खं० हे १)गं वा खेमू० जै० सं० खं० हे १, ३० ला० । दृश्यता सू०
६२७-६२८ ॥ ४. ३० विना ^०च्छिण्णं वा अफा^० खे० जै० खं० हे १, २, ३ । एतदनुसारेण
अतिरिच्छच्छिण्णं वा अव्वोच्छिण्णं वा अफासुयं इत्यपि पाठः स्यात् । * * एतच्चिह्नान्तर्गतः
पाठो नास्ति सं० ला० । ५० अनुसारेण अतिरिच्छच्छिण्णं अफासुयं इति पाठः, एवं सू० ६२८
मध्येऽपि तिरिच्छच्छिण्णं फासुयं इति पाठः ॥ ५. अंव वा अंवभित्तगं वा खं० । अंव वा जाव
अंवभित्तगं वा खे० जै० । दृश्यतां सू० ६२७ ॥ ६. "वाधिणिमित्तं उक्खवणे वि" चू० ॥
७. जाव उग्गहियंसि अह भिक्खू इत्यपि पाठोऽत्र भवेत्, तुलना-सू० ६३३, ६०९ ॥ ८. उच्चु
खे० सं० हे ३ ॥ ९. पातए वा नास्ति खं०, दृश्यतां सू० ६२३ ॥ १०. से जं तत्थ जा^० सं० ॥
११. ^०च्छिण्णे तहेव ३० । ^०च्छिण्णं तहेव हे १, २, ३ ॥ १२. से भिक्खू वा २ से जं पुण
अभिकंखेजा हे १, २, ३. ला० ॥ १३. "अंतरुच्छुयं पव्वरहितं, पव्वसहियं खंडं, चोदगं
छोतिवा(गं ?), मोदगं छोडियतं, उच्चुसगलं छल्ली, उच्चुगलं(डालं ? डगलं ?) चक्कली
चक्कलरेव" चू० । "अंतरुच्छुयं ति पर्वमव्यम्" शी० । "पव्वसहितं तु खंडं, तद्वज्जिय अंत-
रुच्छुयं होइ । डगलं चक्कल्लेदो, मोयं पुण छल्लिपरिहीणं ॥ ५४११ ॥ पेहं उभयपव्वदेससहितं
पंडं पव्वं, उभयपेहरहियं अंतरुच्छुयं, चक्कल्लेदद्विण्णं डगलं भण्णति, मोयं अब्भंतरो गिरो ।
चोयं तु होति हीरो सगलं पुण तस्स बाहिरा छल्ली । डालं पुण मुक्कं (सुक्कं-प्र०) वा इतरजुतं
तप्पट्टं तु ॥ ४८१२ ॥ वंसहीरट्ठितो चोयं भण्णति, सगलं (सालगं-प्र०) बाहिरी छल्ली भण्णति,
घुणक्काणियं अंगारइयं घूय-सियालादीहिं वा खइयं उवारि (^०हि आखइयं तुवरिं-प्र०) मुक्कं,
इयर ति सच्चित्तं, अहो सच्चित्तं तम्मि सच्चित्तविभागे पतिट्ठियं सच्चित्तपतिट्ठितं भण्णति ।" इति
निगीयचूर्णो पोटगोदेशके पृ० ६६ । दृश्यता सू० ४०२, ६२६ ॥ १४. उच्चुगंडं वा हे २ ॥

उच्छुचोयगं वा उच्छुसालगं वा उच्छुडालगं वा भोत्तए वा पातए वा । से जं पुण जाणेज्जा अंतरुच्छुयं वा जाव डालगं वा सअंडं जाव णो पडिगाहेज्जा ।

६३१. से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणेज्जा अंतरुच्छुयं वा जाव डालगं वा अप्पंडं जाव नो पडिगाहेज्जा, अतिरिच्छच्छिण्णं^१ तिरिच्छच्छिण्णं तहेव ।

६३२. से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा ल्हसुणवणं उवागच्छित्तए, तहेव तिणिण वि आलावगा, नवरं ल्हसुणं ।

से भिक्खू वा २ अभिकंखेज्जा ल्हसुणं वा ल्हसुणकंदं वा ल्हसुणचोयगं वा ल्हसुणणालगं वा भोत्तए वा पायए वा । से जं पुण जाणेज्जा ल्हसुणं वा जाव ल्हसुणबीजं वा सअंडं जाव णो पडिगाहेज्जा । एवं अतिरिच्छच्छिण्णे वि । तिरिच्छच्छिण्णे जाव पडिगाहेज्जा ।

६३३. से भिक्खू वा २ आगंतरेसु वा ४ जावोग्गहियंसि^२ जे तत्थ गाहावतीण वा गाहावतिपुत्ताण वा^३ इच्चेयाइं^४ आयतणाइं उवातिकम्म अह^५ भिक्खू जाणेज्जा इमाहिं सत्तहिं पडिमाहिं उग्गहं ओगिण्हित्तए—

१. उच्छुचोयगं वा नास्ति हे २ इ० ॥ २. उच्छुडालगं वा नास्ति सं० ॥ ३. डालगं हे १ ॥ ४. अंतरुच्छुयं वा नास्ति खे० जै० ॥ ५. जाव पडि० खे० जै० सं० खं० हे ३ इ० ॥ ६. तिरिच्छच्छिण्णं नास्ति खं० इ० ला० ॥ ७. तहेव पडिगाहेज्जा हे २, ३ जै० ॥ ८. “लसुणे वि वाहिकारणे लसुणं विभासियव्वं” चू० ॥ ९. “नारं वा इ० ॥ १०. पादए वा जै० खं० । नास्ति खे० ॥ ११. “च्छिण्णे पडि० हे १, २, ३ । “च्छिण्णे जाव नो पडि० इ० ॥ १२. सू० ६०८—६०९, ६२९ ॥ १३. जाव तत्थ इ० ॥ १४. इच्चेयाइं इ० । “इत्येतानि च” शी० ॥ १५. आयाणाइं खं० । आयणाइं खे० ॥ १६. “कम्म खे० ॥ १७. भिक्खू एवं जाणेज्जा सं० ॥ १८. “सत्त पडिमाओ, जत्तिथा उग्गहमग्गणा सव्वा सत्तण्हं अब्भंतरा । त(ज)हा पिडमग्गणा पिंडेसणाणं एवं सव्वपडिमासु । पडमा संभोइयाण सामण्णा । वित्तिथा गच्छवासीणं संभोइयाणं, तत्तिथा अन्नसंभोइयाणं कारणे तेण लब्भंति, अहालंदिया वा आयरियस्स गिण्हंति, सुत्तत्थावसेसे आवन्नपरिहारियो वि गेण्हति, कारणे तच्चा पडिमा । चउत्थी गच्छे ठिओ, जिणकप्पितपरिकम्मं करेत्तस्स । पंचमा जिणकप्पियस्स पडिमापडिवण्णगस्स वा, पच्छिमातो दो वि जिणाणं । छट्ठे णो अंते(तो)हिंतो बाहि णीण्येव्वा, बहिताओ वा अतोअति णेयव्वा, अलाभे उकुडुग णेसज्जिओ । सत्तमी अहासंथडा तम्मि णेव संस्थि(स्तु^१)ता” चू० । “द्वितीया प्रतिमा सामान्येन, इयं तु गच्छान्तर्गतानां साधूनां साम्भोगिकानामसाम्भोगिकानां चोद्युक्तविहारिणाम्” । तृतीया...आहाल-
न्दिकानाम्, यतस्ते सूत्रार्थवशेषमाचार्यादभिकांक्षन्त आचार्यार्थं याचन्ते । चतुर्थी - गच्छ एवाभ्युद्यतविहारिणां जिनकल्पाद्यर्थं परिकर्म कुर्वताम् । अथापरा पञ्चमी.....इयं तु जिनकल्प-
कस्य । अथापरा षष्ठी.....एषापि जिनकल्पिकादेरिति । अथापरा सप्तमी एषैव पूर्वोक्ता, नवर यथासंस्तृतमेव शिलादिकं ग्रहीष्यामि, नेतरदिति” शी० ॥

[१] तत्थ खलु इमा पढमा पडिमा—से आगंतारेसु वा ४ अणुवीयि उग्गहं जाँएज्जा जाव विहरिस्सामो । पढमा पडिमा ।

[२] अहावरा दोच्चा पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति ‘अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं अट्ठाए उग्गहं ओगिण्हिस्सामि, अण्णेसिं भिक्खूणं उग्गहे उग्गहिते उवल्लिस्सामि’ । दोच्चा पडिमा ।

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति ‘अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं अट्ठाए उग्गहं ओगिण्हिस्सामि, अण्णेसिं च उग्गहे उग्गहिते णो उवल्लिस्सामि’ । तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति—‘अहं च खलु अण्णेसिं भिक्खूणं अट्ठाए उग्गहं णो ओगिण्हिस्सामि, अण्णेसिं च उग्गहे उग्गहिते उवल्लिस्सामि’ । चउत्था पडिमा ।

[५] अहावरा पंचमा पडिमा—जस्स णं भिक्खुस्स एवं भवति ‘अहं च खलु अप्पणो अट्ठाए उग्गहं ओगिण्हिस्सामि, णो दोण्हं, णो तिण्हं, णो चउण्हं, णो पंचण्हं’ । पंचमा पडिमा ।

[६] अहावरा छट्ठा पडिमा—से भिक्खू वा २ जैस्सेव उग्गहे उवल्लिँएज्जा, जे तत्थ अहासमण्णारिगते तंजहा—इक्कडे वा जाव पलाले वा, तस्स लामे संवसेज्जा, तैस्स अलामे उक्कुडुए वा णेसज्जिओ वा विहरेज्जा । छट्ठा पडिमा ।

[७] अहावरा सत्तमा पडिमा—^{१०}से भिक्खू वा २ अहासंथडमेव उग्गहं जाँएज्जा, तंजहा—पुढविसिलं वा कडुसिलं वा अहासंथडमेव, तस्स लामे संवसेज्जा, तैस्स अलामे उक्कुडुओ वा णेसज्जिओ वा विहरेज्जा । सत्तमा पडिमा ।

१. जाणेज्जा हे २, ३ जै० इ० ॥ २. अण्णेसिं वा भि० इ० ॥ ३. ०स्सामो हे १, २ ॥ ४. उग्गहिण्ण उग्गहे हे १, २, ३ इ० ॥ ५. ०ल्लिस्सामि सं० । ०लिइस्सामि इ० । ०लिस्सामि हे ३ ॥ ६. अट्ठाए उग्गहं नास्ति खं० ॥ ७. उग्गहिण्ण उग्गहे हे १, २, ३ । उग्गहे नास्ति इ० ॥ ८. ०ल्लिस्सामो हे १ । ०लिस्सामि हे ३, हेसं० २ इ० । ०लिस्सामो हेमू० २ ॥ ९. णो गिण्हि० हे १, २ इ० ला० ॥ १०. उग्गहे नास्ति इ० ॥ ११. ०लिस्सामि सं० ॥ १२. जं सेव खे० जै० सं० ॥ १३. ०लिण्णुज्जा इ० ॥ १४. ०गते इक्कडे खे० सं० खं० । ०गते तत्थ इक्कडे इ० । दृश्यता सू० ४५६ ॥ १५. तस्सलामे खे० सं० । तस्सालामे जै० ॥ १६. णेसज्जिण्ण हे १, २, ३ ला० ॥ १७. जे भिक्खू सं० ॥ १८. तस्सलामे खे० । तस्सालामे जै० ॥ १९. वा नास्ति सं० ॥

६३४. इच्चेतासिं सत्तण्हं पडिमाणं अण्णतरिं जहा पिंडेसणाए ।

६३५. सुयं मे आउसंतेणं भगवया एवमक्खायं—इह खलु थेरेहिं भगवंतेहिं पंचविहे उग्गहे पण्णत्ते, तंजहा—^१देविंदोग्गहे १, ^२राओग्गहे २, गाहावति-उग्गहे ३, सागारियउग्गहे ४, साधम्मियउग्गहे ५ ।

६३६. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं ।

५

॥ उग्गहपडिमा समत्ता ॥

* ॥ सत्तमज्झयण ॥

॥ समत्ता पढमचूला ॥*

१. अण्णयरं हे २, ३ । दृश्यतां सू० ४१०, ४५७, ५६०, ५९५, ६३९ ॥ २. “अंतरादीवग सुयं मे आउसंतेण भगवता, पंचविहे उग्गहे परुवेयव्वे, एवं पिंडेसणाणं सव्वज्झयणाण य, इत्यवग्रहप्रतिमा समाप्ता” चू० ॥ ३. देविंदोउग्गहे खे० जै० ॥ ४. रायाउग्गहे जै० । रायोउग्गहे हे १, २, ३. ला० । राउउग्गहे खे० । रायोग्गहे खं० । राउग्गहे सं० ॥ ५. एवं सं० खं० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ६. समत्ता हे १, २, ३ ला० ॥ ७. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति सं० विना । “एतावता प्रथमचूला” खेदि० ॥

अट्टमं अज्झयणं 'ठाणसत्तिकयं'

[बीआए चूलाए पढमं अज्झयणं]

५ ६३७. से भिक्खू वा २ अभिक्खेति ठाणं ठाइत्तए । से अणुपविसेज्जा गामं वा नगरं वा जाव संणिवेसं वा । से अणुपविसित्ता गामं वा जाव संणिवेसं वा से ज्ञं पुण ठाणं जाणेज्जा सअंडं जाव मैक्कडासंताणयं, तं तहप्पगारं ठाणं अफासुयं अणेसणिज्जं लभे संते णो पडिगाहेज्जा । एवं सेज्जागमेण नेयव्वं जाव उदय-पसूयाइं ति ।

१० ६३८. ईच्चेताइं औयतणाइं उँवातिकम्म अह भिक्खू इच्छेज्जा चँउहिं पडिमाहिं ठाणं ठाइत्तए ।

[१] तत्थिमा पढमा पडिमा—अचित्तं खलु उवसज्जेज्जा, अवलंबेज्जा, काएण

१. 'कंखति हे १, २, इ० ला० । कंखेज्जा चू० । तुलना—सू० ४०२, ५५३, ५८८, ६२३, ६२९, ६३२ । "सेइत्यादि, स भिक्षुर्यदा स्थानमभिक्षेते स्थातुं तदा सोऽनुप्रविशेद् ग्रामादिकम्" शी० । 'इदाणि सव्वेसि सुत्तालावगा—से भिक्खू वा भिक्खुणी वा अभिक्खेज्जा ठाणं ठाइत्तए सअंडादिसु ण ठाएज्जा । अणंतरहिताए पुढवादी जाव आइण्णसलेक्ख आलावगसिद्धा । गामादिसु एगो वा २ ३ ४ ५, तेहिं सद्धि एगततो ठाणं ठाएमाणे आलिंगणा वज्जेज्जा । जम्हा एते दोसा तम्हा अतरा सुवंति, दो हत्था अणावावा ।" चू० । दइयता सू० ६४३ । इत आरभ्य बहुषु सूत्रेषु चूर्णिकृतां सम्मतो भूयान् सूत्रपाठः सम्प्रति आचाराङ्गसूत्रे नोपलभ्यत इति ध्येयम् ॥ २. समक्कडा^० हे १, २, ३. इ० ला० । "साण्डं यावत् ससन्तानकमिति" शी० । दइयता सू० ४१२ ॥ ३. पसूयाति त्ति खे० जै० स० खं० । 'पसूए त्ति हे १, २ इ० । 'पसूयाए त्ति हे ३. ला० । दइयतां सू० ४१७, ६४२ ॥ ४. इच्चेइयाइं हे १, २, ३. ला० । दइयतां सू० ६३३ । "इच्चेयाइमित्यादि" शी० ॥ ५. आताणाइं खं० । आया(य खे०)णाइं खे० जै० ॥ ६. उवातिकम्म खे० जै० स० ॥ ७. "चउहि ठाणं ठाएज्जा, अचित्तं अवसज्जिस्सामि, अवसज्जणं अवत्थंभणं कुट्ठे खंभादिसु वा पट्ठीए वा पट्ठीए उरेण वा अवलंबणं हत्थेणं लंबंता परिस्संता अगगलादिसु अवलंबंति । ठाण-परिचातो कायविपरिक्कमणं । सवियारं चंक्कमणमित्यर्थः, उच्चारपासवणादि सुहं भवति तं जाणेज्जा ।" चू० ॥ ८. अवलंबेज्जा नास्ति खे० जैमू० । "तत्रेयं प्रथमा प्रतिमा—यथाऽहमचित्तं स्थानमुपाश्रयिष्यामि, तत्र च किञ्चिदचित्तं कुड्यादिकमवलम्बयिष्ये कायेन, तथा विपरिक्कमिष्यामि परिस्पन्दं करिष्यामि, हस्तपादाद्याकुञ्चनादिकं करिष्यामीत्यर्थः, तथा स्तोत्रपादविहरणं च समाश्रयिष्यामि (विहरणरूपस्थानं स्थास्यामीति—शीखं० २) प्रथमा प्रतिमा ।" शी० ॥

विप्परिकम्मादी, सवियारं ठाणं ठाइस्सामि । पढमा पडिमा ।

[२] अहावरा दोच्चा पडिमा—अचित्तं खलु उवसज्जेजा, अवलंबेजा, काएण विप्परिकम्मादी, णो सवियारं ठाणं ठाइस्सामि ति दोच्चा पडिमा ।

[३] अहावरा तच्चा पडिमा—अचित्तं खलु उवसज्जेजा, अवलंबेजा, णो काएण विप्परिकम्मादी, णो सवियारं ठाणं ठाइस्सामि ति तच्चा पडिमा ।

[४] अहावरा चउत्था पडिमा—अचित्तं खलु उवसज्जेजा, णो अवलंबेजा, णो काएण विप्परिकम्मादी, णो सवियारं ठाणं ठाइस्सामि, वोसट्ठकाए वोसट्ठकेस-मंसु-लोम-णहे सणिरुद्धं वा ठाणं ठाइस्सामि ति चउत्था पडिमा ।

६३९. इच्चेयांसि चउण्हं पडिमाणं जाव पग्गहियतरायं विहरेजा, णेव किंचि वि वदेजा ।

६४०. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा जाव जएज्जासि ति वेमि ।

॥ ठाणसत्तिकयं सँमत्तं ॥

१. विप्परक्खं खे० जै० । विप्परक्खं खं० । विपरिक्खं इ० ॥ २. विप्परक्खं खे० जै० खं० ॥ ३. यारट्ठाणं खे० सं० ॥ ४. ज्जा णो अवलंबेजा णो काएण खे० जैमू० । ज्जा णो अवलंबेजा काएण जैसं० हे ३ । “द्वितीयाया चालम्बनं परिस्पन्दं च वचःकायेन विधत्ते, न परिष्वक्कणमिति । तृतीयायां त्वयं विशेषः—अवलम्बनमेव न परिस्पन्दन-परिष्वक्कणे इति” शीखं० २ । “द्वितीयायां त्वाकुञ्चनप्रसारणादिक्रियामवलम्बनं च करिष्ये, न पादविहरणमिति । तृतीयायां त्वाकुञ्चनप्रसारणमेव, नावलम्बनपादविहरणे इति” [शीखं० २ विना] शी० ॥ ५. विप्परक्खं खे० जै० खं० । विपरिक्खं इ० ॥ ६. रट्ठाणं जै० सं० ला० ॥ ७. त्ति नास्ति खे० जै० ॥ ८. खलु णो उव० खे० जैमू० । खलु णो उवसज्जेजा णो काएण खं० ॥ ९. णो नास्ति सं० । काएण नो हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. विप्परक्खं खे० जै० खं० हे १ ॥ ११. मिति त्ति वो० सं० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १२. सुनिं हे १, २ । “सणिरुद्धगामट्ठाणं ठाइस्सामि, क्हं सन्निरुद्धं अप्पजसमि(म-प्र०)ति (२) अप्पतिरियं एगपोगलदिट्ठी अणिमिसणयणे विभासियव्वं परुण्ह-केस-मंसू । पढमं ठाणसत्तिकयं समाप्तम्” चू० । “चतुर्थी पुनस्त्रयमपि न विधत्ते । स चैवम्भूतो भवति—व्युत्सष्टः परिमितं कालं कायो येन स तथा, तथा व्युत्सष्टं केश-श्मश्रु-लोम-नखं येन स तथा । एवम्भूतश्च सम्यग् निरुद्धं स्थानं स्थास्यामीत्येवं प्रतिज्ञाय कायोत्सर्गं प्रतिज्ञाय मेरुरिव निष्प्रकम्पस्तिष्ठेत्, यद्यपि कश्चित् केशाद्युत्पाटयेत् तथापि स्थानान्न चलेदिति” शी० ॥ १३. वा लिखित्वा निष्कासितः सं० ॥ १४. याणं सं० ॥ १५. एवं हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ १६. सम्मत्तं प्रथमः(मं इ० जैसं०) हे १, २, ३ इ० जैसं० । पढमं सम्मत्तं ला० ॥

नवमं अज्झयणं 'णिसीहिया'सत्तिकयं

[बीयाए चूलाए बीयं अज्झयणं]

५ ६४१. से भिक्खू वा २ अभिकंखति 'णिसीहियं गमणाए। से [जं] पुण
णिसीहियं जाणेज्जा सअंडं संपाणं जाव मक्खडासंताणयं, * तहप्पगारं णिसीहियं
अफासुयं अणेसणिज्जं लाभे संते णो चेतिस्सामि।

६४२. से भिक्खू वा २ अभिकंखति णिसीहियं गमणाए, 'से जं पुण निसी-
हियं जाणेज्जा अप्पपाणं अप्पवीयं जाव मक्खडासंताणयं * तहप्पगारं णिसीहियं फासुयं
एसणिज्जं लाभे संते चेतिस्सामि। एवं सेज्जागमेण णेतत्त्वं जाव उदयरपसूयाणि त्ति।

१० ६४३. जे तत्थ दुवग्गा वां तिवग्गा वा चंउवग्गा वा पंचवग्गा वा अभि-
संधारेति णिसीहियं गमणाए ते णो अण्णमण्णस्स कायं आलिगेज्ज वा, 'विलिगेज्ज
वा, चुंवेज्ज वा, दंतेहिं वा नहेहिं वा अच्छिदेज्ज वां।

६४४. एतं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्वट्ठेहिं
सहिए समिए सदा जएज्जा, सेयमिणं मण्णेज्जासि त्ति बेमि।

१५

॥ 'णिसीहिया'सत्तिकयं समत्तं द्वितीयं ॥

१. 'कंखसि खं० हे २। 'कंखेज्ज चू०। दृश्यतां सू० ६३७। "से भिक्खू वा भिक्खुणी वा
अभिकंखेज्ज णिसीहियं उवागच्छित्तए जहा ठाणसत्तिकए, पडिमावज्जं णिसीहियासत्तिकगं।"
चू०। "से इत्यादि, स भावभिधुर्यदि वसतेरुपहताया अन्यत्र निपीथिकां स्वाध्यायभूमिं गन्तु-
मभिकाक्षेत, तां च यदि साण्डां यावत् ससन्तानकां जानीयात् ततोऽप्रासुकत्वाच्च प्रतिगृह्णीयादिति"
शी० ॥ २. निसीहियं फासुयं गमणाए हे १, २, ३ ला० ॥ ३. जाणे खे० सं० खं० इ० ॥
४. सपाणं नास्ति खे० जै० ॥ ५. 'णयंसि वह' खे० जै० खं० इ०। ** एतदन्तर्गतः पाठो
नास्ति खं० ॥ ६. से पुण खे० जै० सं०। दृश्यतां सू० ६४१ ॥ ७. जाणे इ०। जाणि
अप्पपाणं जाव तहप्प' सं० ॥ ८. 'पसूयाति त्ति खे० जै० खं०। 'पसु त्ति इ०। 'पसुयाए त्ति
हे २, ३। 'पसुयाएहि त्ति हे १ ला०। दृश्यतां सू० ४१७, ६३७ ॥ ९. वा नास्ति खे० जै०
सं० खं०। तुलना सू० ६३७ ॥ १०. चउग्गावा पंचग्गा वा ल० ॥ ११. 'धारेइ हे १, २, ३
ला० ॥ १२. विलिगेज्ज वा नास्ति खे० जैमू० ॥ १३. नहेहिं वा नास्ति खेमू० जैमू० हे २ ॥
१४. वा छिदेज्ज वा खं० ॥ १५. एवं खे० जै० विना। दृश्यतां सू० ३३४ ॥ १६. सहितेहिं
समिते खे० जै० सं० खं० ला०। "सर्वाथं." अशेषप्रयोजनैरामुष्मिकैः 'सहितः' समन्वितः,
तथा 'समितः' पञ्चभिः समितिभिः 'सदा' यावदायुस्तावत् सयमानुष्ठाने यतेत, एतदेव च श्रेय
इत्येवं मन्येतेति ब्रवीमीति पूर्ववत्" शी०। दृश्यता सू० ५५२, ५८०, ५८७, ६०६ ॥
१७. जए सेय' हे १ खे० जै० सं० ॥ १८. सम्मत्तं हे १, २, ३ इ० ला० जै० ॥

दसमं अञ्जयणं 'उच्चार-पासवण'सत्तिक्कओ

[बीयाए चूलाए तइयं अञ्जयणं]

६४५. से भिक्खू वा २ उच्चार-पासवणकिरियाए उब्बाहिज्जमाणे सयस्स पादपुंछणस्स असतीए ततो पच्छा साहम्मियं जाँएज्जा । ५

६४६. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण थंडिलं जाणेज्जा सअंडं सपाणं जाव मक्कडासंतारणयंसि(णयं), तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६४७. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण थंडिलं जाणेज्जा अप्पपाणं अप्पबीयं जाव मक्कडासंतारणयंसि(णयं) तहप्पगारंसि थंडिलंसि उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६४८. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण थंडिलं जाणेज्जा अस्सिपडियाए एगं १० साहम्मियं समुद्दिस्स, अस्सिपडियाए बहवे साहम्मिया समुद्दिस्स, अस्सिपडियाए एगं साहम्मिणिं समुद्दिस्स, अस्सिपडियाए बहवे साहम्मिणीओ समुद्दिस्स, अस्सिपडियाए बहवे समण-माहण-[अतिहि-किवण-]वणीमगे पगणिय २ समुद्दिस्स, पाणाइं ४ जाव उद्देसियं चेतेति, तहप्पगारं थंडिलं पुरिसंतरगडं वा अपुरिसंतरगडं वा जाव बहिया १५ णीहडं वा अणीहडं वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६४९. से भिक्खू वा २ से ज्जं पुण थंडिलं जाणेज्जा — बहवे समण-माहण-

१. सदस्स खे० जै० ॥ २. जातेज्जा इ० ॥ ३. थंडिलं खे० जै० । एवमग्रेऽपि प्रत्यन्तरेषु । “सअंडं थंडिलं उवागच्छति, अप्पंडं उवागच्छति, पादपुंछणं रयहरणं गतंगा य सतं, सए असते णट्ठे हिते विस्सरिते उल्ले वा परायणं जाएत्ता विगिंचति वोसिर(रि-प्र०)ति विसोधेति णिल्लेवेति एगट्ठिगा, खुड्ढागसंनिरुद्धे पवडणादिदोसा ।” चू० । दृश्यता सू० ६६७ टि० ११ ॥ ४, ६. यद्यपि सर्वसु प्रतिषु ०णयंसि इति पाठो दृश्यते तथापि सन्दर्भानुसारेण ०णयं इति पाठोऽत्र शुद्धो भाति, दृश्यता सू० ६७३, ६४१, ६४७ ॥ ५. तहप्पगारंसि नास्ति खे० जै० सं० खं० । दृश्यतां सू० ६४७ ॥ ७. तहप्पगारंसि नास्ति हे १, २ ॥ ८. थंडिलंसि नास्ति सं० ॥ ९. साहम्मियाओ सं० । साहम्मिण्याओ खे० जै० । दृश्यता सू० ३३१-३३२ ॥ १०. ०वणीमगे नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ११. ०गारंसि सं० ॥ १२. णीहडं वा अणीहडं अण्णं सं० । णीहडं वा अण्णं हे १, २, ३ इ० ला० खं० ॥

१'क्रिवण-वैणीमग-अतिही समुद्धिस्स पाणाइं भूय-जीव-सत्ताइं जाव उद्देसियं
चेतेति, तहप्पगारं थंडिलं अपुरिसंतरकडं जाव वहिया अणीहडं, अण्णतरंसि वा
तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

अह पुँणेवं जाणे[ज्जा] पुरिसंतरकडं जाव वहिया णीहडं, अण्णतरंसि वा
५ तहप्पगारंसि थंडिलंसि उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५०. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणेज्जा अस्सिपडियाए कयं वा
कारियं वा पामिच्चियं वा छिन्नं वा धँट्टं वा मड्डं वा लित्तं वा १'समड्डं वा १'संपधूवितं
वा, अण्णतरंसि [वा] तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५१. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणेज्जा इह खलु गाहावती
वा गाहावतिपुत्ता वा कंदाणि वा मूलाणि या जाँव हरियाणि वा १'अंततो वा
१० वाहिं णीहरंति, वाहीतो वा १'अंतो साहरंति, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि
णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५२. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणेज्जा खंधंसि वा पीढंसि वा
मंचंसि वा मालंसि वा अट्टंसि वा पासादंसि वा, अण्णतरंसि वा [तहप्पगारंसि]
थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५३. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाँणे[ज्जा] अँणंतरहिताए
१५ पुढवीए, ससणिद्धाए पुढवीए, ससरक्खाए पुढवीए, मैट्टियाकडाए, १'चित्तमंताए

१. ०'क्रिवणं खं० ॥ २. ०'मगाअतिही खे० जै० । ०'मगातिही सं० ॥ ३. पाणाइं वा भूयं
सं० । पाणाइं व भूयजीवसत्तातिं खं० । पाणाइं ४ जाव हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. थंडिलं
पुरिसंतरकडं जाव वहिया णीहडं वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५, ८. ०'रगडं खे० जै० सं० खं० ॥
६. वा नास्ति जै० इ० ॥ ७. पुण एवं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. वहियाए खं० ॥ १०. नीहडं
वा हे १, २, ३ ला० ॥ ११. जाणे अं० खे० ॥ १२. तुलना-सू० ४१५ टि० ४ । छिन्नं वा
नास्ति सं० । छिन्नं वा खे० जै० खं० ॥ १३. पुट्टं वा खेमू० खं० ॥ १४. समड्डं सं० जै० ॥
१५. हे ३ विना-संपधुवियं खे० जै० खं० । संपधूयं सं० । संपधूतं हे १, २ ला० । संवधूयं इ० ॥
१६. जाणे इह खे० जै० खं० हे २ इ० ला० । जाणेइ इह सं० ॥ १७. सू० ४१७, ५११ ॥
१८. अंततो हे १ ला० ॥ १९. वहीतो वा खे० जै० । वाहिणी वा इ० । वहियामो वा सं० हे
३ ॥ २०. अंतं हे १, २ ॥ २१. जाणे खं० खे० जै० सं० खं० हे २, ३ ला० ॥ २२. जा अणंतरं
इ० ॥ २३. सू० ३५३ ॥ २४. खेमू० जैमू० खं० विना-मट्टियाकम्मकडाए खेसं० सं० इ० ।
मट्टियामकडाए हे १, २, ३ जैसं० ला० । 'मट्टियाकडाए' इति निशीथसूत्रेऽपि त्रयोदशोद्देशके
पाठः १३।३ । किन्तु तत्र भाष्ये चूर्णौ वा तद्व्याख्यानं नोपलभ्यते, अतः 'ससरक्खाए पुढवीए
मट्टियाकडाए' इत्येकमपि सूत्रवाक्यं भवेत् ॥ २५. चित्तमंताए सिलाए नास्ति सं० खं० ॥

सिऊए, चित्तमंताए 'लेलुए, कोलावासंसि वा, दारुयांसि वा जीवपतिद्धितंसि^१ जाव मक्कडासंताणयंसि^२, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा ।

६५४. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेजा इह खलु गाहावती वा गाहावतिपुत्ता वा कंदाणि वा जाव 'वीयाणि वा परिसाडेंसु वा परिसाडेंति वा परिसाडिस्संति वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा । ५

६५५. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेजा इह खलु गाहावती वा गाहावतिपुत्ता वा सालीणि वा वीहीणि वा मुग्गाणि वा मासाणि वा तिलाणि वा कुलत्थाणि वा जवाणि वा जवजवाणि वा पइरं(रिं ?)सु वा पइरंति वा पइरिस्संति वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा । १०

६५६. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेजा — आमोयाणि वा घसाणि वा भिलुयाणि वा 'विज्जलाणि वा खाणुयाणि वा कडवाणि वा पगत्ताणि वा दरीणि वा पडुग्गाणि वा समाणि वा विसमाणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा ।

१. लेलुयाए कोला^० हे १ ला० । लेलुयाए चित्तमंताए कोला^० खे० जै० सं० खं० । लेलुए चित्तमंताए कोला^० हे ३ ॥ २. 'सि वा जाव हे १, २, ३. इ० ला० ॥ ३. 'सि वा अण्ण^० इ० ॥ ३. इ० विना जाणे इह खे० जै० सं० खं० ला० । जाणेइ इह हे १, २, ३ ॥ ४. "वीयाणि पडिसारेंसु वा पडिसारेंति वा पडिसाडिस्संति वा खलगादिसु, काहिंचि वा अच्चणिया कया वीएहिं । ठावेंसु वा ठावेंति वा ठाविस्संति वा खितादिसु । अणंतरहियादि जाव खंधा भणिता" चू० ॥ ५. परिसाडिंसु खे० । परिसाडेस्सु इ० । परिसाडेसु खं० ॥ ६. जाणे इह खे० जै० सं० हे १, २ ला० ॥ ७. पइरंसु वा पइरिस्संति वा सं० । पइरंसु वा पतिरंति वा पतिरिस्संति वा खं० । पतिरिंसु वा पतिरिति वा पतिरिस्संति वा हे १, २, ३ ला० । पतिरिंसु पतिरंति वा अण्ण^० इ० ॥ ८. थंडिलंसि नास्ति खं० ॥ ९. विज्जुलाणिसं० । "आमोक्कानि कचवरपुज्जाः, घसाः बृहत्यो भूमिराजयः, भिलुगानि श्लक्ष्णभूमिराजयः, विज्जलं पिच्छलम्, स्थाणुः प्रतीतः, कडवाणि इक्षुजो नलिकादिदण्डकः, प्रगर्ताः महागर्ताः, दरी प्रतीता, प्रदुर्गाणि कुड्यप्राकारादीनि, एतानि च समानि वा विषमाणि वा भवेयुः, तेष्व्वात्म-संयमविराधनासम्भवाद् नोच्चारादि कुर्यात्" शी० ॥ १०. कडयाणि वा पगडाणि वा हे १, २ इ० ला० । कडवाणि वा पगडाणि वा हे ३ ॥ ११. दरियाणि हे २ । दरिणि इ० ॥ १२. पडुग्गाणि सं० हे २, ३ ला० ॥

६५७. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा माणुसरंधणाणि वा महिसकरणाणि वा वसभकरणाणि वा अस्सकरणाणि वा कुक्कुडकरणाणि वा मक्कडकरणाणि वा लावयकरणाणि वा वट्ठयकरणाणि वा तित्तिरकरणाणि वा कवोतकरणाणि वा कपिंजलकरणाणि वा अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि]णो उच्चार-
पासवणं वोसिरेज्जा ।

६५८. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा वेहानसट्ठाणेसु वा गैद्धपट्ठाणेसु वा तरुपवडणट्ठाणेसु वा मे(म?)रुपवडणट्ठाणेसु वा विसभक्खण-
ट्ठाणेसु वा अगणिफंडय(पक्खंदण?)ट्ठाणेसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि]णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

१० ६५९. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा आरामाणि वा उज्जाणाणि

१. “मानुषरन्धनानि चुल्लयादीनि, तथा महिष्यादीनुद्दिश्य यत्र किञ्चित् क्रियते ते वा यत्र स्थाप्यन्ते तत्र लोकविरुद्धप्रवचनोपघातभयाद् नोच्चारादि कुर्यादिति” शी० । तुलना-निशीथ० १२।२२। “आससिक्खणं आसकरणं, एवं सेसाणि वि” इति निशीथचूर्णौ द्वादशोद्देशके पृ० ३४८ ॥ २. कुक्कुरं खं० ॥ ३. मक्कडकरणाणि वा नास्ति सं० ॥ ४. जाणे वे० इ० विना ॥ ५. गिद्धं स० । गद्धपट्ठाणेसु वा नास्ति इ० खं० । गद्ध...मेरुपवडणट्ठाणेसु वा नास्ति हे १ ला० । “वेहानसस्थानानि” मानुषोल्लम्बनस्थानानि, ‘गृध्रपृष्ठस्थानानि’ यत्र मुमूर्षवो गृध्रादिभक्षणार्थं रुधिरादिदिग्धदेहा निपत्य आसते, ‘तरुपतनस्थानानि’ यत्र मुमूर्षव एवानशनेन तरुवत् पतितास्तिष्ठन्ति तरुतो वा यत्र पतन्ति, एवं मेरुपतनस्थानान्यपि, मेरुश्च पर्वतोऽभिधीयते इति, एवं विषभक्षणाग्निप्रवेशस्थानादिषु नोच्चारादि कुर्यादिति ।” शी० । “जे भिक्खू गिरिपवडणाणि वा इत्यादि ।.....गिरि-मरुणं विसो-जत्थ पव्वते आरुढेहिं पवायट्ठाणं दीसति सो गिरी भजति, अदिस्समाणे मरु । भिगू णदित्ठी.....। पिप्पल वडमादी तरु । एतेहिंतो जो अप्पाणं मुंचति मरणववसितो तं पवडणं भण्णति ।.....पवडण-पक्खंदणाण इमो मेदो-...थाणत्थो उहुं उप्पइत्ता जो पडति वल्लडेवणे डिंडक्वत् एतं पवडणं, जं पुण अदूरतो आधावित्ता पडइ तं पक्खंदणं ।.....जल-जलणपक्खंदणा चतुत्थो मरणमेदो । सेसा विसभक्खणादिया अट्ठ पतेयमेदा । विसभक्खणं पसिद्धं” इति निशीथचूर्णौवैकादशोद्देशके ॥ ६. तरुपतणं हे २, ३ । तरुपडणट्ठाणेसु वा विसं इ० । ७. इ० विना-विसभक्खण-यट्ठां सं० ला० । विसभक्खणयट्ठां खेमू० जै० हे १, २, ३ ॥ ८. जाणे आं इ० विना ॥ ९. “आगंतारेसु वा आरामागारेसु वा ४ [=गाहावत्तिकुलेसु वा परियावसहेसु वा], उज्जाणं जत्थ उज्जाणियाए गम्मति, णिज्जाणं जत्थ सत्थो आवासेति, गिहा एतेसु चेव” चू० । “आराम-देवकुलादौ नोच्चारादि विदध्यादिति” शी० । तुलना-“जे भिक्खू आगंतारेसु वा इत्यादि उता उच्चारयेव्वा जाव महाकुलेसु वा महागिहेसु वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेत्ति । सुत्तत्थो जहा अट्ठमउद्देशगे । इह नवरं उच्चार-पासवणं ति वत्तवं ।” इति निशीथचूर्णौ पञ्चदशोद्देशके पृ० ५५६ । “जे भिक्खू आगंतारेसु वा आरामागारेसु वा गाहावत्तिकुलेसु वा परियावसहेसु वा.....

वा वणाणि वा वणसंडाणि वा देवकुलाणि वा सभाणि वा पवाणि वा अण्णतरंसि
वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६०. से भिक्खू वा २ से ज्ञं पुण थंडिलं जाणेज्जा अट्टालयाणि वा
चरियाणि वा दाराणि वा गोपुराणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि
णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

५

उज्जाणंसि वा निज्जाणंसि वा उज्जाणगिहंसि वा उज्जाणसालंसि वा निज्जाणगिहंसि वा निज्जाण-
सालंसि वा.....उज्जाणं जत्थ लोगो उज्जाणियाए वच्चति, जं वा ईसि णगरस्स उवकंठं
ठियं तं उज्जाणं । रायादियाण णिग्गमणट्ठाणं निज्जाणिया, णगमणिग्गमे वा जं ठियं तं निज्जाणं ।
एतेसु चैव गिहा कया उज्जाण-णिज्जाणगिहा ।.....इमं उज्जाणवक्खाणं—सभमादुज्जाणगिहा
णिग्गमणगिहा वणियमादिणं इयरे । नगरादिनिग्गमेसु य सभादि निज्जाणगेहा तु ॥ २४२७ ॥
उज्जाणे सभमादिया गिहा, इयरे ति निज्जाणे वणियमादियाण णिग्गमणिहं कथं निज्जाणगिहं,
अहवा पच्छद्वेणं वितियं वक्खाणं” इति निशीथचूणौ अष्टमोद्देशके पृ० ४३१-४३४ । दृश्यता
सू० ६३७ टि० १ ॥

१. सभाणि वा नास्ति खे० सं० खं० ॥ २. जाणे अ० खे० जै० सं० खं० ॥ ३. अट्टालियाणि
सं० । “अट्टाल [अट्टाल] एव, चरिया अतो पागारस्स अट्टहत्था, दार-गोपुर-पागारा, तत्थ छड्डणे
पंतावणादी । दगमग्गो णिक्का सारणी वा, दगपहो पाणियहारिपंथो, सुन्नं सुन्नागारं, तं चैव
सडियपडियं भिन्नागारं, कुड्डा(कूडा?)गारं रहसंठियं, कोट्टागारं धण्णसाला, जाणसाला सगडादीणं,
वाहणसाला वलद्दादीणं, तणसाला चारी छुब्भति, तुससाला कुंभकारा जत्थ तुसा ठवेंति
जव-गोधूमाणं, भुससाला पलासस्स भरिता, गोमयसाला छाणुडगा करीसो या(वा?), महाकुलं
रायादीणं, महागिहं राउल्लगिहं, आवासो वा इत्थीणं जा सण्णाभूमी काइयभूमी वा, गिहं गिहमज्जं,
गिहमुहं अग्गुमरो, गिहदुवारं उग्घाडवारिया, गिहंगणं उग्घाडं, अग्गुमराणंतरं गिहवच्चं पुरोहडं”
चू० । एतदनुसारेण चूर्णिकृतां सम्मतोऽत्र भूयान् सूत्रपाठो नेदानीमुपलभ्यते इति ध्येयम् । “से
इत्यादि, प्राकारसम्बन्धिन्त्यट्टालादौ नोच्चारादि विदध्यादिति” शी० । तुलना-निशीथसूत्रे
पञ्चदशोद्देशके पृ० ५५६ सू० ६८-७४ । “जे भिक्खू गिहंसि वा गिहमुहंसि वा गिहदुवारियंसि
वा गिहपडिदुवारियंसि वा गिहेल्लयंसि वा गिहंगणंसि वा गिहवच्चंसि वा उच्चारं वा पासवणं वा
परिट्ठवेति ।” इति निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके, निशीथचूणौ त्वेवम्—“विभासा विस्तारेण कर्तव्या
जहा सुत्ते आचारवित्तियसुत्तखंघे थंडिलसत्तिकए ।.....घरस्स अंतो गिहवच्चंतरं गिहं भण्णति,
गिहगहणेण वा सव्वं चैव घर घेप्पति । ‘कोट्टओ’ अग्गिमालिंदओ ‘सुविही’ छंदा(छद्दा)रुगोलिंदो,
एते दो वि गिहमुहं । गिहस्स अग्गतो अब्भावगास मंडवत्थाणं अंगणं भण्णति । अग्गदारं
पवेसितं तं गिहदुवारं भण्णति । ‘गिहवच्चं पेरंता, पुरोहडं वा वि, जत्थ वा वच्चं ।’ गाहद्धं ।
गिहस्स समंततो वच्चं भण्णति, पुरोहडं वा वच्चं पच्छित्तं ति वुत्तं भवति, जत्थ वा वच्चं करेति तं
वच्चं सण्णाभूमी भण्णति ।”—पृ० २२४ । ‘जे अट्टसि वा अट्टालगंसि वा पागारंसि वा चरियंसि
वा दारंसि वा गोपुरसि वा.....[दगंसि वा—प्र०] दगपहंसि वा दगमग्गंसि वा दगतीरंसि वा
दगट्ठाणंसि वा.....सुन्नागारंसि वा भिन्नागारंसि वा सुन्नसालंसि वा भिन्नसालंसि वा कूडागारंसि
वा कोट्टागारंसि वा.....तणसालासु वा तुस-तु(भु)स-गोमयसालासु वा गेहेसु वा.....जाणसालासु
वा जाणगिहेसु वा जुग्गसालासु वा जुग्गगिहेसु वा.....वाहणगिहेसु वा वाहणसालासु वा.....

६६१. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेजा-तिगाणि वा चउक्काणि वा चच्चराणि वा चउमुहाणि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि [थंडिलंसि] णो उच्चार-पासवणं वोसिरेजा ।

६६२. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेजा इंगालडाहेसु वा

पणियसालंसि वा पणियगिहंसि वा परिआयगिहंसि वा परिआयसालंसि वा कुवियसालंसि वा कुवियगिहंसि वा गोणसालासु वा गोणगिहेसु वा महाकुलेसु वा महागिहेसु वा” इति निशीथसूत्रेऽष्टमोद्देशके । अत्र चूर्णिः-“नगरे पागारो, तस्सेव देसे अट्टालगा, पागारस्स अहो अट्टहत्थो रहमग्गो चरिया, बलाणगं दारं, दो बलाणगा पागारपडिवद्धा ताण अंतरं गोपुर । जेण जणो दगस्स वच्चति सो दगपहो, दगवाहो दगमग्गो, दगव्भासं दगतीरं । सुणं गिहं सुण्णागारं, देसे पडियसडियं भिण्णागार, अधो विसालं उवरुवरिं संवट्ठितं कूडागार, धन्नट्ठाणं कोट्टागारं । दब्भादितणट्ठाणं अधोपगासं तणसाला, सालिमादितुसट्ठाणं तुससाला, मुग्गमादियाणं तु(भु)सा, गोकरीसो गोमयं, गोणादि जत्थ चिट्ठंति सा गोसाला गिहं वा, जुग्गादिजाणाण अकुट्ठा साला, सकुट्ठं गिहं । अस्सादिया वाहणा, ताणं साला गिहं वा । [पणियं ?] विक्केयं भंडं जत्थ छूढं चिट्ठंति सा साला गिहं वा । पासंडिणो परियागा, तेसि आवसहो साला गिहं वा, छुहादिया जत्थ कम्मविजंति सा कम्मंतसाला गिहं वा । मह पाहणे बहुते वा, महंतं गिहं महागिहं, बहुसु वा उव्वरेसु (उव्वारएसु-प्र०) महागिहं । महाकुलं पि इब्भकुलादी पाहण्णे, बहुजणआइणं बहुते । इमा सुत्तसंगहगाहा-उज्जाणऽट्टाल दगे सुण्णा कूडा व तुस भुसे गोमे । गोणा जाणा पणिगा परियाग महाकुले सेवं ॥ २४२६ ॥ .....साला-गिहाण इमो विसो-साला तु अहे वियडा गेहं कुट्टसहितं तुऽणेगविधं । वणिमंडसाल परिभिक्खुगादि मह बहुगपाहण्णे ॥ २४२८ ॥ पणियसाला परियावसधा महाकुलं पच्छद्वेण व्याख्यातं ।” इति निशीथसूत्रभाष्यचूर्णौ अष्टमोद्देशके पृ० ४३१-४३४ ॥

१. चउम्मु^० खे० हे १, २, ३ ला० ॥ २. जाणे इं^० इ० विना ॥ ३. “मडगं मृतकमेव । वच्चं जत्थ छंडिज्जति डज्जति जत्थ तं छारियं । मडगलेणं मतगिहं, जहा दीवे जोगविसए वा । थूमिया विच्चगं । इंगालडाहंसि वा जत्थ इंगाला डज्जंति । खारो जत्थ तलकुतलया(वत्थुलया ?) डज्जंति । [गातडाहंसि वा] गावीसु मरंतीसु गाइं सरीराइं उवसमणत्थं डज्जंति अट्टिगाणि वा” चू० । “से इत्यादि, अङ्गारदाहस्थान-श्मशानादौ नोच्चारादि विदध्यादिति” शी० । अत्र निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके एवंविधः पाठ उपलभ्यते-“जे भिक्खू मडगगिहंसि वा मडगच्छारियंसि वा मडगथूमियंसि वा मडगासयंसि वा मडगलेणंसि वा मडगथंडिलंसि वा मडगवच्चंसि वा..... इंगालदाहंसि वा खारदाहंसि वा गातदाहंसि वा तुसदाहंसि वा भुसदाहंसि वा उच्चारपासवणं परिट्ठवेइ ।” पृ० २२४-२२५, निशीथचूर्णौ त्वेवम्-“मडगगिहं णाम मेच्छाणं घरब्भंतरे मतयं छोढुं चिज्जति, न डज्जति, तं मडगगिहं । अभिणवदहुं अपुंजकयं छारो भण्णति । इट्ठगादिचिया चिच्चा थूमो भण्णति । मडाणं आश्रयो मडाश्रयः स्थानमित्यर्थः, मसाणासण्णे आणेतुं मडयं जत्थ मुच्चति तं मडयासयं । मडयस्स उवरिं जं देवकुलं तं लेणं भण्णति । छारचित्तिवज्जितं केवलं मडयदड्ढट्ठाणं थंडिलं भण्णति । मडयपेरंतं वच्चं भण्णति सव्वं वा सीताणं सीताणस्स वा पेरंतं वच्चं भण्णति । .....खदिराती इंगाला । वत्थुलमाती खारो । जरातिरोगमरंताणं गोरुआणं रोगपसमणत्थं जत्थ गाता डज्जंति तं गातदाहं भण्णति । कुंभकारा जत्थ बाहिरओ तुसे डहंति तं तुसडाहठाणं । प्रतिवर्यं खलगट्ठाणे तुसल्ल(ऊसण्णं) भुसं जत्थ डहंति तं भुसडाहठाणं भण्णति ।”-पृ० २२५ ॥

खारडाहेसु वा मडयडाहेसु वा मडयथूभियासु वा मडयचेतिएसु वा, अण्णतरंसि वाँ तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६३. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा णदिआयतणेसु वा पंकायतणेसु वा ओघायतणेसु वा सेयणपहंसि वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६४. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा णंवियासु वा मडिय-खाणियासु णवियासु वाँ गोप्पलेहियासु गवाणीसु वा खाणीसु वा, अण्णतरंसि वा तहप्पगारंसि वा थंडिलंसि^१ णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

१. खारडाहेसु वा मडयडाहेसु वा नास्ति खं० ॥ २, ३ मडग^० इ० । मडयडाहेसु वा नास्ति खेमू० सं० ॥ ४. वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ५. जाणे ण^० इ० विना ॥ ६. प्रतिष्ठ पाठाः—णदियाततणेसु खं० । णदिआययणेसु खे० जै० इ० । नदियायणेसु सं० हे १, २, ३ ला० । “अपि च—से इत्यादि । ‘नद्यायतनानि’ यत्र तीर्थस्थानेषु लोकाः पुण्यार्थं स्नानादि कुर्वन्ति, ‘पङ्कायतनानि’ यत्र पङ्किलप्रदेशे लोका धर्मार्थं लोठनादिक्रियां कुर्वन्ति, ओघायतनानि यानि प्रवाहत एव पूज्यस्थानानि तडागजलप्रवेशौघमार्गो वा, ‘सेचनपथे वा’ निक्कादौ नोच्चारादि विधेयमिति । तथा से इत्यादि, स भिक्षुरभिनवासु मृत्वनिषु, तथा नवासु गोप्पलेह्यासु गवादनीषु, सामान्येन वा गवादनीषु खनीषु वा नोच्चारादि विदध्यादिति ।” शी० । “णविआ गोले[हिया] जत्थ गावीओ लिहन्ति, मडिया खाणी जत्थ कुंभारा मडितं खणंति लोगो वा । सेओ पाणिय-मिस्सतो, पंको जत्थ खुप्पिज्जति, पणओ जत्थ उल्लिया भूमी, आययणं एतेसिं चेव ठाणाणि दोसा(देसो ?) वा” चू० । निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके एवंविधः पाठोऽत्रोपलभ्यते—“जे भिक्खू नईआययणंसि वा पंकाययणंसि वा पंकाय(ओघा ? पणगा ?)ययणंसि वा सेय[ण]पहंसि वा.....[ता०प्रतौ पाठोऽयम्] णवियासु गोलेहणियासु णवियासु वा मडियाखाणिसु परिभुज्ज-माणियासु वा अपरिभुज्जमाणियासु वा.....जे भिक्खू सेयायणंसि वा पंकाययणंसि वा पणगाययणंसि वा उच्चार-पासवणं परिट्ठवेइ” पृ० २२५-२२६, निशीथचूणौ त्वित्थम्—“इमो सुत्तत्थो—‘ऊसत्थाणे गावो लिहंति भुजंति अभिणवा सा तु ।’...जत्थ गावो ऊसत्थाणे लिहंति सा भुज्जमाणी णिरुद्धा वा णवा भण्णति ।.....पंको पुण चिक्खल्लो पणओ पुण जत्थ मुच्छते ठाणे । सेयणपहो तु णिक्का, सुक्कंति फला जहिं वच्चं ॥ १५३९ ॥...आयतनमिति स्थानं । पणओ उल्लो, सो जत्थ ठाणे संमुच्छति तं पणगट्ठाणं । कइमवहुलं पाणियं सेओ भण्णति, तस्स आययणं ठाणं णिक्का वा” पृ० २२५-२२६ ॥ ७. उग्वा^० हे २, ३ इ० ला० ॥ ८. सेयणवहंसि हे १, २, ३ इ० ला० । सेयणवधंसि खे० जै० । सयणवधेसु खं०, एतदनुसारेण सेयणवधेसु इत्यपि पाठोऽत्र भवेत् ॥ ९. जाणे ण^० खे० जै० सं० खं० ॥ १०. णवियासु [वा जै०] मडियाखाणियासु गोप्प^० इ० जै० ॥ ११. मडिया^० हे २ ॥ १२. वा नास्ति हे १, २, ३ ला० । दश्यतां टि० १५ ॥ १३. गोवले^० सं० । गोप्पयले^० हे १, २ इ० ला० ॥ १४. गोणीसु वा सं० । गणीसु वा खेमू० । गणणीसु वा हे २ ला० । गाणीसु वा इ० ॥ १५. ^०सि वा णो खे० जै० खं० ॥

६६५. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा डागवच्चंसि वा सागवच्चंसि वा मूलगवच्चंसि वा हत्थुंकरवच्चंसि वा, अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६६. से भिक्खू वा २ से जं पुण थंडिलं जाणेज्जा असणवणंसि वा सण-
५ वणंसि वा धातइवणंसि वा केयइवणंसि वा अंववणंसि वा असोगवणंसि वा णागवणंसि, वा पुञ्जागवणंसि वा अण्णयरेसु वा तहप्पगारेसु पत्तोवएसु वा पुप्फोवएसु वा फलोवएसु वा वीओवएसु वा हरितोवएसु वा णो उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६७. "से भिक्खू वा २ संपाततं वा परपाततं वा गहाय से तमायाए

१. जाणे डा° खे० जै० सं० खं० ॥ २. डालव° खे० सं० । डालगव° खेमू० । “क्खि से इत्यादि, डाग ति डालप्रधानं शाकम्, पत्रप्रधानं तु शाकमेव, तद्वति स्थाने, तथा मूलगादिवति च नोच्चारदि कुर्यादिति । तथा से इत्यादि, अशनो वीयकः, तद्वनादौ च नोच्चारदि कुर्यादिति । तथा पत्र-पुष्प-फलाद्युपेतेषु इति ।” शी० । “उंवरप(व ?)च्चंसि वा, प(व ?)च्चं णाम जत्थ पत्ता पुप्फा फला वा सुक्खविजंति, णग्गोह-असोट्ट-पिलक्खु-पिप्परि-मालुगा वल्लीभवति णवा णवति (?) । अंवगवणमादि चंपगवणमादी । पत्तोवगा तंवोली, पुष्पोवगा जहा पुञ्जागा, फलोवगा जहा कविट्ठादीणि, छाओवग वंजुल-णंदिरुक्खादी, उवयोगं गच्छंतीति उवगा” चू० । निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशकेऽत्रेदशः पाठ उपलभ्यते—“जे भिक्खू उंवरवच्चंसि वा णग्गोहवच्चंसि वा आसोत्थवच्चंसि वा पिलक्खुवच्चंसि वा.....डागवच्चंसि वा सागवच्चंसि वा मूलयवच्चंसि वा कोत्थुंभरिवच्चंसि वा खारवच्चंसि वा वा जीरयवच्चंसि वा दमणगवच्चंसि वा मरुगवच्चंसि वा.....इक्खुवणंसि वा सालिवणंसि वा कुसुंभवणंसि वा कप्पासवणंसि वा.....असोगवणंसि वा सत्तिवणवणंसि वा चंपगवणंसि वा चूयवणंसि वा अन्नयरेसु वा तहप्पगारेसु पत्तोवएसु पुप्फोवएसु फलोवएसु वीओवएसु उच्चारपासवणं परिट्ठवेइ ।”—पृ० २२६, अत्रेदशी निशीथचूर्णिः—“उंवरस्स फला जत्थ गिरिव(त)डे उव्वविजंति तं उंवरवच्चं भण्णति, एवं णग्गोहो वडो, आसत्थो पिप्पलो, पिलक्खू पिप्पलमेदो, सो पुण इत्थियाभिहाणा पिप्पली भण्णति । डागो पत्रसागो । देशाहिंङकेन जनपदप्रसिद्धा हेया” पृ० २२६ ॥ ३. मूलगवच्चंसि वा नास्ति खं० ॥ ४. वा हत्थंकर° खं० हे ३ जै० ला० । वा अण्णयरंसि वा हे १, २ ॥ ५. प्रतिषु पाठाः—°रंसि वा थंडिले नो उ° सं० ला० । °रंसि वा तहप्प थंडिले उ° खं० । °रंसि थंडिले उ° खे० । °रंसि वा नो उ° हे १ । °रं वा थंडिल्ल नो उ° हे ३ । °रंसि थं नो उ° हे २ । °रंसि थंडिले उच्चारपासवणं नो वो° जै० । इ० मध्ये तु तह थं नो उ° ॥ ६. सणवणंसि वा नास्ति हे १, २ जै० ला० खं० खेमू० ॥ ७. केयइवणंसि वा नास्ति हे १ ॥ ८. णागवणंसि वा नास्ति खेमू० जैमू० ॥ ९. पुञ्जागवणंसि वा नास्ति सं० । पुण्णागवणंसि वा बुन्न(बुल्ल इ०, छन्न हे२)गवणेषु वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. °प्पगारपत्तो° खेमू० जै० सं० । °प्पगारेसु वा पत्तो° हे १, २, ३. ला० । °प्पगारंसि पत्तो° इ० ॥ ११. “से भिक्खू वा २ राओ वा चियाले वा । वारगं णाम उच्चारमत्तओ । अप्पणगं परायगं वा जाइत्ता । आभिग्गहिओ धरेति, ण णिक्खिवति; विग्गिचति वोसिरति विसोहेति णिल्लेवेति । से तमादाय झामथंडिलादी

एगंतमवक्कमे, अण्णावाहंसि अप्पपाणंसि जाव मक्कडासंताण्यंसि अहारांसि वा उवस्सयंसि ततो संजयामेव उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा, उच्चार-पासवणं वोसिरित्ता से तमायाए एगंतमवक्कमे, अण्णावाहंसि जाव मक्कडासंताण्यंसि अहारांसि वा शमयंडिलंसि वा अण्णयरंसि वा तहप्पगारंसि थंडिलंसि अचित्तंसि ततो संजयामेव उच्चार-पासवणं वोसिरेज्जा ।

६६८. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं 'जं सव्वट्ठेहिं जाव जएज्जासि ति वेमि ॥

॥ उच्चार-पासवणसत्तिकओ सम्मत्तो तृतीयः ॥

परिट्ठवेति । ततियं सत्तिकयं समाप्तं ।” चू० । “से इत्यादि, स भिक्षुः स्वकीय परकीयं वा ‘पात्रकं’ समाधिस्थानं गृहीत्वा स्थण्डिलं वाऽनापातमसंलोकं गत्वोच्चारं प्रसवणं वा कुर्यात् प्रतिष्ठापयेदिति वा । शेषमध्ययनसमार्तिं यावत् पूर्ववदिति ।” शी० । दृश्यतां सू० ६४५ टि० १ । “जे भिक्खू राओ वा वियाले वा उब्बाहिज्जमाणे सपायं गहाय परपायं वा जाइत्ता उच्चारपासवणं करेति, जो तं अणुग्गए सूरिए एडेइ, एडंतं वा सातिज्जति, तं सेवमाणे आवज्जति मासियं परिहारट्ठाणं उग्घातिमं ।” इति निशेथसूत्रे तृतीयोद्देशके । अत्रेदशी निशेथचूर्णिः—“राओ ति संज्ञा, वियालो ति संज्ञावगमो, उत् प्राबल्येन वाधा उब्बाहा, अप्पणिज्जो सण्णामत्तओ सगपायं भण्णति, अप्पणिज्जस्स अभात्रे परपाते वा जाइत्ता वोसिरइ । .....उदिते सूरिए परिट्ठवेति ।” पृ० २२७-२२८ ॥ १२. सयपाययं हे १, २ ला० । सयपायं इ० ॥ १. ०मवक्कमेज्जा हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां टि० ६ । सू० ३२४ ॥ २. अणावायं- (हं जै०)सि असंलोयंसि अप्प० हे १, २, ३ इ० ला० जै० शी० । अणावाहंसि जाव सं० । दृश्यतां टि० ७ । अणावाहंसि अनावाधे इत्यर्थः ॥ ३. ०यंसि अणावायंसि आहा० सं० खेसं० ॥ ४. आहा० खे० जै० सं० ॥ ५. वा नास्ति खे० जै० सं० ॥ ६. ०क्कमेज्जा हे ३ इ० । दृश्यतां टि० १ ॥ ७. अणावाहंसि नास्ति हे १, २ इ० ला० । अणावायंसि हे ३ । दृश्यतां टि० २ ॥ ८. ०रंसि वा थं खं० ॥ ९. एवं खे० जै० खं० । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ १०. जं सव्वट्ठेहिं नास्ति इ० ॥ ११. ०वण(णं खं०)सत्तिकओ इ० विना ॥ १२. सम्मत्तो इ० ॥ १३. तृतीयः नास्ति खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० ॥

एगारसमं अज्झयणं 'संदसत्तिकओ'

[वीयाए चूलाए चउत्थमज्झयणं]

६६९. से भिक्खू वा २ मुइंगसद्दाणि वा नंदीसद्दाणि वा झल्लरीसद्दाणि

५ वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं वितताइं सद्दाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

१. अत्रेदमवधेयम्—चूर्णनुसारेणादौ चतुर्थः रूपसप्तैककः, तदनन्तरं पञ्चमः शब्दसप्तैककः । शीलाचार्यविरचितवृत्त्यनुसारेण त्वादौ चतुर्थः शब्दसप्तैककः, तदनन्तरं पञ्चमो रूपसप्तैककः । अत उभयत्र तदनुसारेण व्याख्या सूत्रपाठश्चोपलभ्यते । “स्थान-निपद्या-व्युत्सर्ग-शब्द-रूप-क्रियाः पराऽन्योन्याः । पञ्चमहात्रतदाढ्यं विमुक्ता सर्वसङ्गेभ्यः ॥ ११७ ॥” इति प्रशमरति-प्रकरणेऽपि क्रमः । “ठाण णिसीहिगा उच्चारभूमिं गतस्स रुवाइं, तेहिं रागो दोसो वा ण कायव्वो । से भिक्खू वा २ जहावेगयाइं रूवाइं, ण सक्का चक्खुविसयमागयं ण दहुं, जं तण्णिमित्तं गमणं तं वज्जेयव्वं । तंजहा—वप्पाणि वा पुव्वभणिताइं, कच्छादी वि य भणेयव्वा ।” चू० । “मुइंगेत्यादि, स पूर्वाधिकृतो भिक्षुर्यदि वितत-तत-घन-शुषिररूपांश्चतुर्विधानातोयशब्दान् शृणुयात्, ततस्तच्छ्रवणप्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेद् गमनाय, न तदाकर्णनाय गमनं कुर्यादित्यर्थः” शी० । दृश्यतां सू० ६७४ । चूर्णावेतावानेव शब्दसप्तैककः—“एवं सद्दाइं पि संखादीणि । तताणि, वीण-ववीसमु(वव्वीसगु)ग्घोसादीणि वितताणि वंभादि । घणाइं उज्जउललक्कुडा । सुसिराइं वंसपव्वगादिपव्वादीणि । सद्दं सुणेत्ताणं जितो जाति, पिकखतो वण्णिज्जंतेसु वा रागादीणि जाति । पंचमं सत्तिककं समत्तं ।” चू० ॥ २. मुत्तिंग खे० जै० सं० ॥ ३. इ० विना नंदीझल्लरीसद्दाणि वा सं० ला० । नंदीमुइंगसद्दाणि वा झल्लरीसद्दाणि वा खे० जै० हे १, २, ३ । नंदीसद्दाणि वा नास्ति खं० । “विततं मृदङ्ग-नन्दी-झल्लर्यादि” शी० । “संखसद्दाणि वा सिंगसद्दाणि वा संखियसद्दाणि वा खरमुहिसद्दाणि वा पोयासद्दाणि वा परिपिरियासद्दाणि वा पणवसद्दाणि वा पडहसद्दाणि वा भंभासद्दाणि वा होरंभसद्दाणि वा मेरिसद्दाणि वा झल्लरीसद्दाणि वा हुंदुहिसद्दाणि वा तयाणि वा वितयाणि वा घणाणि वा झुसिराणि वा”—भगवती० ५।४। तुलना—“जे भिक्खू मेरिसद्दाणि वा पणवसद्दाणि वा पडहसद्दाणि वा मुरवसद्दाणि वा मुइंगसद्दाणि वा एवं नंदि[सद्दाणि वा] झल्लरि[सद्दाणि वा] वल्लरि(हारंभल्लरि-प्र०)[सद्दाणि वा] डमरुग[सद्दाणि वा] मट्ठयसद्दाणि वा धुत्तुंवसद्दाणि वा गोलुक्सिद्दाणि वा अन्नयराणि वा तहप्प-गाराणि विततसद्दाणि.....वीणासद्दाणि वा विवंचिसद्दाणि वा तुणवसद्दाणि वा वव्वीसगसद्दाणि वा वीगाइयसद्दाणि वा तुंववीणासद्दाणि वा क्रो(झों-प्र०)डयसद्दाणि वा टंकुणसद्दाणि वा अन्नयराणि वा तहप्पगाराणि तताणि सद्दाणि.....तालसद्दाणि वा कंसतालसद्दाणि वा लत्तियसद्दाणि वा गोहियसद्दाणि वा मकरियसद्दाणि वा कच्छभिसद्दाणि वा महइसद्दाणि वा णालियासद्दाणि वा वालियासद्दाणि वा अन्नयराणि वा तहप्पगाराणि वा घणसद्दाणि.....सखसद्दाणि वा सिंगसद्दाणि

६७०. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा — वीणासद्दाणि वा विवंचिसद्दाणि वा बब्बीसगसद्दाणि वा तुणयसद्दाणि वा पणवसद्दाणि वा तुंबवीणियसद्दाणि वा ढंकुणसद्दाणि वा अण्णतराइं वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाणि सद्दाणि तताइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७१. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा - तालसद्दाणि वा कंसतालसद्दाणि वा लत्तियसद्दाणि वा गोहियसद्दाणि वा किरिकिरिसद्दाणि वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं तालसदाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्जा गमणाए । ५

६७२. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा — संखसद्दाणि वा वेणुसद्दाणि वा वंससद्दाणि वा खरमुहिसद्दाणि वा पिरिपिरियसद्दाणि वा १०

वा संखियसद्दाणि वा वंससद्दाणि वा वेणुसद्दाणि वा खरमुहिसद्दाणि वा परिलि(परिविविय-प्र०)-सद्दाणि वा पेवासद्दाणि वा अन्नयराणि वा तहप्पगाराणि झुसिराणि कण्णसवणपडियाए अभिसंधारेइ ।” इति निशीथसूत्रे सप्तदशोद्देशके पृ० २००-२०१, अत्रेदशी निशीथचूर्णिः— “शंखं शृंगं । वृत्तः शंखः, दीर्घाकृतिः स्वल्पा वा शंखिका । खरमुखी काहला, तस्स मुहत्थाणे खरमुहाकारं कट्टमयं मुहं कज्जति । परिपिरिया तततोण (ततोन्नल-प्र०) सलागातो झुसिराओ जमलाओ संघाडिज्जंति मुहमूले एगमुहा सा संखागारेण वाइज्जमाणी जुगवं तिणिण सद्दे परिपिरिंती करेति । अण्णे भणंति—गुंजा पणवो मंठाण (मंडाण-प्र०) भवति, भंभा मायंगण भवति, मेरिआगारा संकुडमुही दुदुंभी, महत्प्रमाणो मुरवो (जो-प्र०), सेसा पसिद्धा । आलावि-णिमादि ततं, वीणातिसरिसं (वीणातिसरीय-प्र०) बहुतंतीहि विततं । अहवा तंतीहिं ततं, मुरवमउंदादि विततं । घणं उज्जललकुडा, झुसिरं वंसादिया तन्विवरीया, कंसिग-कंसालादि तल-ताल-जलवादित्रा जीवरुतादयश्च बहवो तन्विवरीया”-पृ० २०१ ॥ ४. ०राणि विरूवरूवाणि हे १, २, ३ इ० ला० ॥

१. वेगयाइं सं० ॥ २. वीणसं० खे० जै० सं० । ६७० तमं सूत्रं नास्ति खं० । “ततं वीणा-विपञ्ची-बब्बीसकादि तन्त्रीवाद्यम्” शी० ॥ ३. वा पणयसं० खे० जै० हे १, ३ । वा तुंबं० हे २. इ० ला० ॥ ४. ढकुणसं० हे १, २, ३ ला० । ढकुणसं० खेसं० । णकुणसं० जै० ॥ ५. वा नास्ति सं० इ० ॥ ६. रूवाइं तथाइं इ० । रूवाणि वा तताइं हे २ ॥ ७. गोधियं० खे० जै० खं० । “घनं तु हस्तताल-कंसालादि प्रतीतमेव, नवरं लत्तिका कंशिका, गोहिका भाण्डानां कक्षाहस्तगतातोद्यविशेषः । किरिकिरिया तेषामेव वंशादिकम्बिकातोद्यम्” शी० ॥ ८. किरिकिरियसं० हे २ । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा टि० ११ ॥ ९. ‘घणसद्दाइं वा पाठः’ खे० । ‘घण’ पाठः—सं० । तालसद्दातिं कण्णसोतं० खं० ॥ १०. वेलुसं० खं० ॥ ११. पिरिपिरिसद्दाणि सं० । पिरिपिरियसद्दाणि वा नास्ति खं० । “शुपिर तु शङ्ख-वेण्वादीनि प्रतीतान्येव, नवरं खरमुही तोड(ट्ट-प्र०)हिका, पिरिपिरिय ति कोलियक्कुटावनद्धा वंशादिनलिका” शी० ॥

अण्णयराइं वां तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं सद्दाइं झुसिराइं कण्णसोयपडियाए णो
अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७३. 'से भिक्खू वा २ अहावेगइयाइं सद्दाइं सुणेति, तंजहा - वप्पाणि

१. वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ २. सद्दाइं झुसिराइं नास्ति खं० । सद्दाइं कण्ण^० हे १ ॥
३. अभिधारेज्जा जै० सं० खं० ॥ ४. से इत्यादि, स भिक्षुरथ कदाचिदेकतरान् काश्चित्
शब्दान् शृणुयात्, तद्यथा - वप्पाणि वेति, वप्रः केदारस्तटादिर्वा, तद्वर्णकाः शब्दा वप्रा एवोक्ताः,
वप्रादिषु वा श्रव्य गेयादयो ये शब्दास्तच्छ्रवणप्रतिज्ञया वप्रादीन् गच्छेदित्येवं सर्वत्रायोज्यम्”
शी० । दृश्यतां ६६९ टि० १ । निशीथसूत्रे सप्तदशोद्देशकेऽप्येवम्—“जे भिक्खू वप्पाणि
वा.....कण्णसवणपडियाए अभिसंधारेइ.....[निशीथसू० १७ । १२८-१५२], एते
चोद्दस सुत्ता जहा वारसमे उद्देसगे भणिता तहा इहं पि सतरसमे उद्देसगे भाणियव्वा । विसेसो
तत्थ चक्खुदंसणप्रतिज्ञया, इहं पुण कण्णसवणपडियाए गच्छति, वप्पादिएसु ठाणेषु जे सद्दा ते
अभिधारेउं गच्छति ।”—इति निशीथचूर्णौ पृ० २०१-२०३ ॥ ५. अहावेगइयाइं खं० इ० ॥
६. दृश्यतां सू० ३५३, ४३५, ५०४ । निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके एवमुपलभ्यते—“जे वप्पाणि
वा फलिहाणि वा पागाराणि वा तोरणाणि वा अगगलपासगाणि वा कूडागाराणि वा पासायाणि वा
नूमणिहाणि वा रुक्खणिहाणि वा पव्वयाणि वा रुक्खं वा चेतियकडं थूमं वा चेतियकडं
आएसणा[णि वा] आयतणा[णि वा] देवकुला[णि वा] सभाओ वा पवाओ वा पणियणिहाणि वा
पणियसालाओ वा जाणसालाओ वा सुहाकम्मंताणि वा दब्भकम्मंताणि वा वव्वकम्मंताणि वा
अंगलकम्मंताणि वा कट्ठकम्मंताणि वा सुसाणगिरिकंदरसन्तिसेलोवट्ठाणभवणणिहाणि वा.....
कच्छाणि वा गहणाणि वा उ(द)वियाणि वा उ(द)वियणिहाणि वा णूमाणि वा णूमणिहाणि वा
वणाणि वा वणविदुग्गाणि वा पव्वयाणि वा (णूमणिहाणि वा दुग्गाणि वा—प्र०) पव्वयविदुग्गाणि वा
वप्पाणि वा फलिहाणि वा उप्पलाणि वा पल्लाणि वा उज्झराणि वा निज्झराणि वा अगडाणि वा
दहा वा वावीओ वा पुक्खरणीओ वा दीहियाओ वा गुंजालियाओ वा सराणि वा सरपंतियाओ दा
सरसरपंतीओ वा चक्खुदंसणपडियाए गच्छति” इति, अत्र निशीथचूर्णौ त्वेवंविधः पाठः—“वप्पो
केदारो, परिहा खातिया, णगरादिषु पागारो, रन्नो दुवारादिषु तोरणा, णगरदुवारादिषु अगगला,
तस्सेव पासगो, रहसठितो पासातो, पव्वयसंठितं ऊवरुवरि भूमियाहिं वट्ठ(ड्ड-प्र०)माणं कूडागारं,
कूडं वागारं कूडागारं पर्वते कुट्टितमित्यर्थः । णूमणिहं भूमिघरं, रुक्खो च्चिय णिहागारो
रुक्खणिहं रुक्खे वा घर रुक्खघरं कडं, पर्वतः प्रसिद्धः, मंडवो वियडः, थूमः प्रसिद्धः, पडिमाणिहं
चेतियं, लोहारकुट्टी आवेसणं, लोगसमवायठाणं आयतणं, देवकुलं पसिद्धं, सभ्यस्थानं सभा,
णिम्हादिषु उदगप्पदाणठाणं पवा, जत्थ भंडं अच्छति तं पणियणिहं, जत्थ विक्काइ सा साला,
अहवा सकुडं गिहं, अकुड्डा साला, एवं जाणसालाओ वि, जाणा सिविगादि जत्थ णिक्खिता, छुहा
प्रसिद्धा, एवं दब्भो, वव्वगो वि दब्भसारिच्छो, इंगाला जत्थ डज्झंति, कट्ठा जत्थ फट्ठंति घडिज्जंति
वा, सवसयणं सुसाणं, गि रेगुहा कंदरं, असिवप्पसमणट्ठाणं संती, सेलो पव्वतो, गोसा(मा-प्र०)दि
ट्ठाणं उवट्ठाणं, भवणागार वणराइमंडियं भवणं, तं चेव वणविवज्जियं गिहं ।.....इक्खुमादी
कच्छा, गहणाणि काननानि, दवियं वीयं, णूमं निम्नं, वणाणि उज्जाणाणि वा, एगजातीयरुक्खाउलं
अणेगजातीयरुक्खाउलं वा गहणं वणविदुग्गं (इक्खुमादी कच्छा, दवितं [वीयं], नूमं निम्नं,
एगजातीयरुक्खाउलं गहणं, अणेगजातीयरुक्खाउलं गहणं(ण १)विदुग्गं—प्र०), एगो पव्वतो,

वा फलिहाणि वा जाव सराणि वा सरपंतियाणि वा सरसरपंतियाणि वा
अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं विरूवरूवाईं सदाईं कण्णसोयपडियाए णो
अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७४. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सदाईं सुणेइ, तंजहा — कच्छाणि
वा णूमाणि वा गहणाणि वा वणाणि वा वणदुग्गाणि वा पव्वयाणि वा पव्वय- ५
दुग्गाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं विरूवरूवाईं० कण्णसोयपडियाए णो
अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७५. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — गाँमाणि

बहुएहि पव्वतेहि पव्वयविदुग्गं, कूवो अगडो, तडाग-दह-णदी पसिद्धा, समवृत्ता वापी, चातुरस्सा
पुक्खरणी, एताओ चेव दीहट्ठिताओ दीहिया, सारणी वा वावि(वी)-पुक्खरणीओ वा मंडलिसंठियाओ
अन्नोन्नकवाडसंजुत्ताओ गुंजालिया भजंति । अन्ने भणंति — णिक्का अणेगमेदगता गुंजालिया सप्पगती
वा, एगं महप्पमाणं सर, ताणि चेव बहूणि पंतीठियाणि पतेयवाहजुत्ताणि सरपंती । ताणि
चेव बहूणि अन्नोन्नकवाडसंजुत्ताणि सरसरपंती । तेसु गच्छंतस्स ते चेव दोसा, तं चेव य होति
वित्तियपदं ।” इति निशीथचूर्णो द्वादशोद्देशके पृ० ३४४-३४६ ॥

१. वा सागराणि वा सरसरपंतियाणि वा अण्ण^० खे० जै० । वा सागराणि वा सरपंतियाणि वा
अण्ण^० खं० । वा सरसरपंतियाणि वा अण्ण^० सं० ॥ २. वा वणदुग्गाणि वा पव्वयदुग्गाणि वा
खं० । वा वणाणि वा वणदुग्गाणि पव्वयदुग्गाणि वा सं० ॥ ३. अहावेगताईं खे० जै० सं० खं०
इ० ॥ ४. “गाममादीणि पिच्छामो अगारा अगारीओ य सपयंतीओ, पहा वि एतेसि चेव, जहा
सोपारए छुधालित्ता पहा, महा वि एतेसि महिमाउ, मग्गं वाले(ल)मादी णगरस्स वा, गामवहाणि
गामवायाणि” चू० । निशीथसूत्रे तु सम्प्रति एवंविधः पाठ उपलभ्यते—जे भिक्खू गामाणि वा
नगराणि वा खेडाणि वा कब्बडाणि वा मंड्याणि वा दोणमुहाणि वा पट्टणाणि वा आगराणि वा
संवाहाणि वा सन्निवेसाणि वा रायहाणिओ वा.....गाममहाणि वा जाव रायधाणिमहाणि वा
.....गामवहाणि वा जाव रायहाणिवहाणि वा..... [गामदाहाणि वा जाव रायहाणिदाहाणि
वा.....गामहाणि वा जाव रायहाणि वा—प्र०].....गामपहाणि वा जाव रायहाणिपहाणि वा
चक्खुदसणपडियाए गच्छति” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः — “करादियाण गम्मो
गामो । ण करा जत्थ तं णगरं । खेडं नाम धूलीपागारपरिक्खित्तं । कुनगर कब्बडं । जोयणब्भंतरे
जस्स गामादि नत्थि तं मंडवं । सुवण्णादि आगरो । पट्टणं दुविह जलपट्टणं थलपट्टणं च, जलेण
जस्स भंडमागच्छति तं जलपट्टणं, इतर थलपट्टणं । दोणिण मुहा जस्स तं दोणपहं जलेण वि
थलेण वि भंडमागच्छति । आसमं नाम तावसमादीणं । सत्यावासणट्टाणं सन्निवेसं । गामो वा
पट्ठितो सन्निविट्ठो जत्तागतो वा लोगो सन्निविट्ठो तं सन्निवेस भण्णति । अन्नत्थ किमिं करेत्ता अन्नत्थ
योद्धं वसति तं सवाहं भन्नति । घोसं गोउलं । वणियवग्गो जत्थ वसति तं नेगमं । असिया
गामतत्तियभागादी । भंडग्गाहणा जत्थ भिज्जंति तं पुडाभेदं । जत्थ राया वसति सा राजधाणी ।
.....गामे महो गाममहो यात्रा इत्यर्थः । .....गामस्स वधो गामवधो ग्रामघातेत्यर्थः । .....
गामस्स पहो गामपहो ग्राममार्गेत्यर्थः ।” इति निशीथचूर्णो पृ० ३४६-३४७ ॥

वा नगराणि वा निगमाणि वा रायधाणाणि वा आसम-पट्टण-सण्णिवेसाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं० णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७६. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — आरामाणि वा उज्जाणाणि वा वैणाणि वा वणसंडाणि वा देवकुलाणि वा सभाणि वा पवाणि
५ वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७७. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — अट्टाणि वा अट्टालयाणि वा चरियाणि वा दाराणि वा गोपुराणि वा अण्णतराणि वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७८. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — तियाणि
१० वा चउक्काणि वा चच्चराणि वा चउमुहाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६७९. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाईं सदाईं सुणेति, तंजहा — महिस-
करणट्टाणाणि वा वसभकैरणट्टाणाणि वा अस्सकैरणट्टाणाणि वा हत्थिकैरणट्टाणाणि
१५ वा जाव कविंजलकरणट्टाणाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं० नो अभिसंधारेज्जा
गमणाए ।

१. रायहाणि वा इ० हे १, २, ३ ॥ २. अहावेगयाईं जै० सं० इ० ॥ ३. वणसंडाणि वा वणाणि वा खे० जै० सं० खं० ॥ ४. वा नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ५, ७. वेगयाईं खे० जै० सं० ॥ ६. राईं सदाईं तहप्पगाराईं णो हे १, २, ३ ला० ॥ ८. चउम्मु० खे० जै० हे १, २, ३ ला० ॥ ९. वेगयाईं सं० ॥ १०. महिसट्टाणकरणाणि इ० विना । “आसकरणाणि आसा सिक्खाविज्जंति रहचरियादिसु जहा हत्थी सिक्खाविज्जंति वेळुग्गाहगहिता । उट्ट-गोण-महिसा उट्टण-णिवेसणादी । जुद्धाणि एतेसिं चेव मंडगादीण य । णियुद्धं संधि विसंखलीकरेति ।” चू ० । “जे आसकरणाणि वा हत्थिकरणाणि वा गोणकरणाणि वा महिसकरणाणि वा उट्टकरणाणि वा जाव सूकरकरणाणि वा” हयजुद्धाणि वा गयजुद्धाणि वा गोणमहिसजुद्धाणि वा उट्टजुद्धाणि वा कुक्कुरजुद्धाणि वा तित्तिर-जुद्धाणि वा वट्ट[य]जुद्धाणि वा लावयजुद्धाणि वा अट्टिजुद्धाणि लट्ठिमुट्टिजुद्धाणि वा वाहुजुद्धाणि वा ता (?) जुद्धाणि वा जाव सूकरजुद्धाणि वा णिउद्धाणि वा उट्टा(युद्धनियुद्धा?)णि वा चक्खुदंसणपडियाए गच्छति” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“आससिक्खावणं आसकरणं, एवं सेसाणि वि । हयो अश्वः, तेषा परस्पतो युद्धं, एवमन्येषामपि । गजादया प्रसिद्धाः, शरीरेण विमन्यमः करटः, रक्कपादः वट्टकः, शिखिधूमवर्णः लावकः, अट्टिमादी प्रसिद्धा । अट्टियपव्वडियादिकारणेहिं जुद्धं । सव्वसंधिविक्खोहणं णिजुद्धं । पुव्वं जुद्धेण जुज्जिउं पच्छा संधीओ विक्खोमिज्जंति जत्थ तं जुद्धणिजुद्धं” इति निशीथचूर्णौ पृ० ३४८ ॥ ११, १२. ट्टाणकरणाणि वा हे १, २, ३. ला० ॥ १३. आसकं हे २ ॥ १४. करणाणि वा खं० हे ३ ॥ १५. दृश्यतां सू० ६५७ ॥

६८०. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेइ, तंजहा — महिसजुद्धाणि वा वसभजुद्धाणि वा अस्सजुद्धाणि वा हत्थिजुद्धाणि वा जाव कर्विजलजुद्धाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराइं० नो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६८१. से भिक्खू वा २ अहावेगतियाइं सदाइं सुणेति, तंजहा — जूँहियडाणाणि वा हयजुहियडाणाणि वा गयजुहियडाणाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराइं० णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६८२. से भिक्खू वा २ जाव सुणेति, तंजहा — अँक्खाइयडाणाणि वा

१. अहावेगयाइं हे २. इ० ॥ २. वा जाव खं० । वा हत्थिजुद्धाणि वा जाव खे० जै० सं० ॥
 ३. णितराणि खे० जै० सं० ॥ ४. जुहिं खे० जै० सं० खं० । एवमग्रेऽपि । “उज्जु-
 (ज्जु)हियाणि गावीओ अडवितेणं उज्जुहंति, णिज्जुहियाणि णिक्खेडिजंति गावीओ चेव तोइजंति
 वा, मिहोजुहियाणि परियाणगं वड(द्ध)वराणं, हयाणीयाणि वा ४, अणियग्गहणा चत्तारि वि
 अणियदंसणाणि सेणा वा, एगपुरिसं वा वज्झं नवरं सेहस्स दरिसिज्जति थिरीकरणत्थं” चू० ।
 “से इत्यादि, स भिक्षुर्यथमिति द्वन्द्वं वधू-वरादिकम्, तत्स्थानं वेदिकादि, तत्र श्रव्य-गेयादिशब्द-
 श्रवणप्रतिज्ञया न गच्छेत्, वधू-वरवर्णनं वा यत्र क्रियते तत्र न गच्छेदिति । एवं हय-गजयूथादिस्थानानि
 द्रष्टव्यानीति” शी० । “जे भिक्खू उज्जुहियाठाणाणि वा णिज्जुहियाठाणाणि वा मिहोजुहियाठाणाणि
 वा हयजुहियाठाणाणि वा गयजुहियाठाणाणि वा हयाणीयाणि वा गयाणीयाणि वा रहाणीयाणि
 वा पायत्ताणीयाणि वा अणियदंसणा० एगपुरिसं वा वज्झं णिज्जमाणं चक्खुदंसणपडियाए गच्छति”
 इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“गावीओ उज्जुहिताओ अडवीहुतओ उज्जुहिजंति,
 अहवा गोसंखडी उज्जुहिगा भन्नति, गावीणं णिव्वेढणा परिभायणा वि णिज्जुहिगा । वधू-वरपरि-
 आणं ति मिहुजुहिया, वम्मितगुडितेहिं हयेहिं बलदरिसणा हयाणीयं, गयेहिं बलदरिसणा गया-
 णीयं, रहेहिं बलदरिसणा रहाणीयं, पाइक्कबलदरिसणा पाइक्काणीयं, चउसमवायो अणियदरिसणं ।
 चोरादि वा वज्झं णीणिज्जमाणं पेहाए” इति निशीथचूर्णौ पृ० ३४८ ॥ ५. वा तहं खं० ॥
 ६. णराणि खे० जै० सं० ॥ ७. “से इत्यादि, स भिक्षुः ‘आख्यायिकास्थानानि’ कथानक-
 स्थानानि, तथा ‘मानोन्मानस्थानानि’, मानं प्रस्थकादि, उन्मानं नाराचादि, यदि वा मानोन्मान-
 मित्यध्वादीनां वेगादिपरीक्षा, सत्स्थानानि तद्वर्णनस्थानानि वा, तथा महान्ति च तानि आहतनृत्य-
 गीतवादित्रतन्त्रीतलतालत्रुटितप्रत्युत्पन्नानि च, तेषां स्थानानि सभास्तद्वर्णनानि वा श्रवणप्रतिज्ञया
 नाभिसन्धारयेद् गमनायेति ॥ किञ्च से इत्यादि । कलहादिवर्णनं तत्स्थानं वा श्रवणप्रतिज्ञया न
 गच्छेदिति” शी० । “आक्खाइताणि कथगपुस्तकवाचणाणि । माणुम्माणियाणि जत्तासु ह(द)-
 व्वाणि जाणाणं गोणाणं च, जंहा कंवलसंबला, अहवा माणुम्माणं चेव एवंवेहं । णम्माणि विज्जाहिं
 णामिजंति रुक्खा, अहवा णट्टं सिक्खाविज्जाणं अगाइं णामिजंति । जाइं सत्थे कहियाइं कव्वाइं,
 चम्माइं वा पारमि(सि?)ता गधेतुं कम्मवित्ताण पाउरणाणि कीरति । भंजाणि रुक्खाइं । भग्गा
 दट्ठं(दव्वं) सवरभासाए वा रासो । कलहाणि, जहा सेंधवीणं भासाओ । वेराणि गामाईण,
 सग्गामा(मे?) वा । जूयाणि जूयाणि चेव । जणवयाणि जत्थ सभासाइंसु(सभाइसु ?) जणवया
 वट्ठंति । कट्ठकम्माणि वड्ढतिस्स रुवारस्स वा, पोत्थगा कहिगादी, चित्तगं लिप्पारगादी ।
 गंथिमाणि पुक्कमादी । वेढिमं संविहाणगं । पूरिमो रहो । संवातिमो कंचुगो । महताहत०” चू० ।

माणुम्माणियद्वाणाणि वा महयाहतनट्ट-गीत-वाइत-तंति-तलताल-तुडिय-पडुप्प-
वाइयद्वाणाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६८३. से भिक्खू वा २ जाव सुणेति, तंजहा—कलहाणि वा डिंवाणि वा
डमराणि वा दोरजाणि वा वेरजाणि वा विरुद्धरजाणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं
५ सदाईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६८४. से भिक्खू वा २ जाव सदाईं सुणेति, [तंजहा]—खुड्डियं दारियं
परिवुतं मंडितालंकितं निवुज्झमाणिं पेहाए, एगपुरिसं वा बहाए णीणिज्जमाणं
पेहाए, अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं णो अभिसंधारेज्जा गमणाए ।

६८५. से भिक्खू वा २ अण्णतराईं विरुवरूवाईं महासवाईं एवं

“जे भिक्खू आघायाणि वा माणुम्माणियं णम्मा[णि वा ००?] वुग्गहाणि [वा जूयाणि वा जणव]-
याणि वा.....कट्टकम्माणि वा पोत्थक्कम्माणि वा चित्तक्कम्माणि वा दंतक्कम्माणि वा मणि-
[क्कम्माणि वा] सेल[क्कम्माणि वा] गंथिमाणि वा वेढिमाणि वा पूरिमाणि वा संघाइमाणि
वा पत्तच्छेजाणि वा मालाच्छेजाणि वा विविहाणि वा वेढिमाणि.....डिवाणि वा डमराणि वा
खाराणि वा वेराणि वा महाजुडाणि वा महासगामाणि वा कलहाणि वा वे(व—प्र०, वो?)लाणि
वा.....अभिसेयद्वाणाणि वा अक्खाइयाद्वाणाणि वा माणुम्माणियाद्वाणाणि वा महयाहयणट्टगीय-
वादियतंतीतलतालतुडियघणमुइंगपडुप्पवाइयद्वाणाणि वा चक्खुदंसणपडियाए जाव साइज्ज”
इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“अक्खाणगादि आघाइयं । एगस्स वलमाणं
अन्नेण अणुमीयत इति माणुम्माणं, जहा धण्णे(वे—प्र०) कंवलसंवला । अहवा माणपोतओ
माणुम्माणियं । विजादिएहिं रुक्खादि णमिज्जंतीति णम्मं, अधवा णम्मं णट्टं सिक्खाविज्जंतस्स
अंगाणि णमिज्जंति । गहिया कंवा अधवा वत्थ-पुप्फ-चम्मादिया । भज्जं रुक्खादि । भंगो
दव्वविभागो वा । कलहो वातिगो जह सिधवीणं । रायादीणं वुग्गहो । पासयादी जूया ।
सभादिसु अणेगविहा जणवदा । कट्टकम्मं कोट्टिमादि । पुस्तके वल्लेषु वा पोत्थं । चित्तलेपा
प्रसिद्धा । पूयादिसु पुप्फमालादि गंठिमं जहा आणंदपुरे पुप्फपूरगादि वेढिमं, प्रतिमा पूरिमं,
कञ्चुकादिसु कट्टसंधीसु वा संघाडिमं । महदाख्यानकं महताहतं, अहवा महता सद्देण वादित्र-
माहतं, वाइता तन्त्री अन्यद्वा किञ्चित्, हत्थतलाणं तालो, कडंवादिवादित्रसमुदयो त्रुटिः, जस्स
मुर्तिगस्स घणसइसारिच्छो सद्दो सो घणमुइंगो पटुणा सद्देण वाइतो, सर्व्व एवेन्द्रियार्थः चक्षुः०”
पृ० ३४८-३४९ । दृश्यतां सू० ६८९ टि० २ ॥

१. ०तराणि वा खं० ॥ २. वेरजाणि वा नास्ति हे १, २ ॥ ३. खुड्डियं सं० ॥ ४. मंडितं-
(त जै०)लंकितं खे० जै० सं० । “से इत्यादि, स भिक्षुः क्षुल्लिकां दारिकां डिक्करिकां मण्डिता-
लङ्कता बहुपरिवृता णिवुज्झमाणि ति अश्वादिना नीयमानाम्” शी० ॥ ५. निवुज्झमाणिं
हे १, २, ३ इ० । णिवुज्झमाणिं० खे० जै० ॥ ६. एगं इ० । दृश्यतां सू० ६८९ टि० ४ ॥
७. “से भिक्खू वा २ महामहाणि, बहुरयाणि भंसुरलमादि, बहुणडाणि जहा इंदमहे
सव्वतालायरा, बहुसडाणि सरक्खे गलामत्तट्ट(गलामत्तपू)जावए, हि(बहु?)मिलक्खूणि
आ(अ?)भासियाणि ण वा तेसि परिपुच्छिज्जति” चू० । “से इत्यादि, स भिक्षुर्यान्येवं

जाणेज्जा, तंजहा—बहुसगडाणि वा बहुरहाणि वा बहुमिलक्खूणि वा बहुपच्चंताणि वा अण्णतराईं वा तहप्पगाराईं विरूवरूवाइं महासवाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

६८६. से भिक्खू वा २ अण्णतराईं विरूवरूवाइं महस्सवाइं एवं जाणेज्जा तंजहा—इत्थीणि वा पुरिसाणि वा थेराणि वा डहराणि वा मज्झिमाणि वा ५ आभरणविभूसियाणि वा गायंताणि वा वायंताणि वा णच्चंताणि वा हसंताणि वा रमंताणि वा मोहंताणि वा विपुलं असणं पाणं खाइमं साइमं परिभुजंताणि वा परिभायंताणि वा विच्छेदुयमाणाणि वा विग्गोवयमाणाणि वा अण्णयराईं वा तहप्पगाराईं विरूवरूवाइं महस्सवाइं कण्णसोयपडियाए णो अभिसंधारेज्ज गमणाए ।

६८७. से भिक्खू वा २ णो इहलोइएहिं सदेहिं णो परलोइएहिं सदेहिं, णो १०

जानीयात् महान्त्येतान्याश्रवस्थानानि पापोपादानस्थानानि वर्तन्ते तद्यथा—बहुशकटानि बहुरथानि बहुम्लेच्छानि बहुप्रात्यन्तिकानि” शी० । “जे भिक्खू विरूवरूवाणि महामहाणि, तंजहा—बहुरयाणि बहुणडाणि बहुसडाणि बहुमिलक्खूणि चक्खुदंसणपडियाए गच्छति” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—“अणेगरूवा विरूवरूवा, महंता महा महामहा, जत्थ महे वहु रतो [जहा—प्र०] भंसुरलाए, अहवा जत्थ महे ब्रह्म बहुरया मिलंति जहा सरक्खा सो य बहुरतो भवति । तालायरबहुला बहुणडा । गलागतपुज्जावक डंभगा य बहुसडा । अव्वत्तभासिणो जत्थ महे मिलंति सो बहुमिलक्खो महो, ते य मिलक्खू द्रमिडादि” इति निशीथचूर्णौ पृ० ३५० ॥

१. जाणे तं० हे ३ विना ॥ २. महस्स० सं० । “महोत्सवस्थानानि” शी० । “जे भिक्खू विरूवरूवेसु महस्सवेसु इत्थीणि वा पुरिसाणि वा थेराणि वा मज्झिमाणि वा डहराणि वा आसंताणि वा सयंताणि चिट्ठंताणि वा अणलंकियाणि वा सुअलंकियाणि वा गायंताणि वा वायंताणि वा णच्चंताणि वा हसंताणि वा रमंताणि वा कीडंताणि वा मोहंताणि वा विउलं असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा परिभायंताणि वा परिभुजंताणि वा चक्खुदंसणपडियाए अभिसंधारेइ” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके पृ० ३५०, अत्र चूर्णिः—“जे भिक्खू इत्थीणि वा इत्यादि । आसयंते सत्थावत्थाणि अच्छंति, अहवा अश्रवति भुजतीत्यर्थः । चोदमाणा गंदुगादिसु (भोमाणतिंदुगादिसु—प्र०) रमंते, मज्जपानअंदोलगादिसू ललंते, जलमध्ये क्रीडा, नष्टमृतादिपु कंदणा, मोहनोद्भवकारिका क्रिया मोहणा मेहुणससेवणं वा, सेसपदा गंधपसिद्धा” इति निशीथचूर्णौ पृ० ३४९-३५० ॥ ३. विभूसाणि वा सं० ॥ ४. मोहंताणि वा नास्ति सं० ॥ ५. भोगेताणि इ० । भातं(तिं जै०)ताणि खे० जै० । भायंताणि स० ॥ ६. डय० सं० । डिय० इ० ॥ ७, ८. लोएहिं हे २ इ० । “से भिक्खू वा २ इहलोइग मणुस्साणं परलोइगं हयगतादी, अहवा जहा धम्मिलो इहलोइएसु, पारलोइएसु वंभदत्तो, सेसं कंठं, ४ [=चउत्थं सत्तिकगं समत्तं]” चू० । “जे भिक्खू इहलोइएसु वा रुवेसु, परलोइएसु वा रुवेसु, दिट्ठेसु वा रुवेसु, अदिट्ठेसु वा रुवेसु, सुएसु वा रुवेसु, असुएसु वा रुवेसु, विण्णाएसु वा रुवेसु, अविण्णाएसु वा रुवेसु, मणुण्णेसु वा रुवेसु, अमणुण्णेसु वा रुवेसु, सज्जइ वा रज्जइ वा गिज्जइ वा अज्जोववज्जइ वा” इति निशीथसूत्रे द्वादशोद्देशके पृ० ३५०, चूर्णौ त्वेवम्—“इहलोइया

सुतेहिं सदेहिं नो असुतेहिं सदेहिं, णो^१ दिट्ठेहिं सदेहिं नो अदिट्ठेहिं सदेहिं^३,
नो इट्ठेहिं सदेहिं, नो कंतेहिं सदेहिं सज्जेजा, णो रज्जेजा, णो गिज्जेजा, णो
मुज्जेजा, णो अज्झोववज्जेजा ।

६८८. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जाव
५ जएजासि त्ति वेमि ॥

॥ सँदसत्तिकओ चउत्थओ सँमत्तो ॥

मणुस्सा, परलोइया हयगयादि, पुब्बं पच्चक्खं दिट्ठा, अदिट्ठा देवादी, मणुण्णा जे इट्ठा,
अमणुण्णा जे अणिट्ठा, सज्जणादी पदा एगट्ठिया, अहवा आसेवणभावे सज्जणता, मणसा
पीतिगमणं रज्जणता, सदोसुवलद्धे वि अविरमो गेघी, अगम्मगमणासेवणे अज्झुववातो” पृ०
३५० । “नो नैव ऐहलोकिकैः मनुष्यादिकृतैः पारलौकिकैः पारापतादिकृतैः ऐहिकासुष्मिकैर्वा
शब्दैः, तथा श्रुतैरश्रुतैर्वा, तथा साक्षादुपलब्धैरनुपलब्धैर्वा न सङ्गं कुर्यात्, न रागं गच्छेत्, न
गादर्यं प्रतिपद्येत्, न तेषु मुह्येत्, नाध्युपपन्नो भवेत् ।” शी० ॥

१. असुतेहिं दिट्ठेहिं वा सदेहिं खेसं० ॥ २. नो दिट्ठेहिं सदेहिं णो अदिट्ठेहिं सदेहिं नास्ति
खे० जै० खं० ॥ ३. नो इट्ठेहिं सदेहिं नो कंतेहिं सदेहिं नास्ति सं० हे १, २, ३ इ० ला० ।
दृश्यता सू० ६८७ टि० ७, ८ ॥ ४. सज्जेजा नास्ति खं० । णो सज्जेजा सं० इ० ॥ ५. अज्झोववज्जेजा
हे ३. इ० विना ॥ ६. एवं हे १ । दृश्यतां सू० ३३४ ॥ ७. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने-चतुर्थः
हे १, २ ला० । चतुर्थः सँदसत्तिकओ हे ३ ॥ ८. सँमत्तो इ० ॥

वारसम अज्झयणं 'रूव' सत्तिक्कयं

[वीयाए चूलाए पंचमं अज्झयणं]

६८९. से भिक्खू वा २ अहावेगइयाइं रूवाइं पासति, तंजहा-गंधिमाणि वा वेढिमाणि वा पूरिमाणि वा संघातिमाणि वा कंठकमाणि वा पोत्थकम्माणि वा चित्तकम्माणि वा मणिकम्माणि वा दंतकम्माणि वा पत्तच्छेज्जकम्माणि वा विविहाणि वा वेढिमाइं अण्णतराइं [वा] तहप्पगाराइं विरूवरूवाइं चक्खुदंसणवडियाए णो अभिसंधारेज्ज गमणाए । एवं नेयव्वं जहा सद्धपंडिमा सव्वा वाइत्तवज्जा रूवपंडिमा वि ।

॥ पंचमं सत्तिक्कयं समत्तं ॥

१०

-
१. कट्ठा(व्वा?)णि वा खे० सं० खं० । दृश्यतां सू० ६८२ टि० ७ ॥ २. वा कट्ठकम्माणि वा मालकम्माणि वा पत्त० खे० जै० सं० खं० । वा मालकम्माणि वा पत्त० हे ३ । “से इत्यादि । स भावभिधुः क्वचित् पर्यटनयैकानि कानिचिद् नानाविधानि रूपाणि पश्यति, तद्यथा—प्रथितानि ग्रथितपुष्पादिनिर्वर्तितस्वस्तिकादीनि, वेष्टिमानि वस्त्रादिनिर्वर्तितपुत्तलिकादीनि, पूरिमाणि ति यान्यन्तः पूरणेन पुरुषाद्याकृतीनि भवन्ति, संघातिमानि चोलकादीनि, काष्ठकर्माणि रथादीनि, पुस्तककर्माणि लेप्यकर्माणि चित्रकर्माणि प्रतीतानि, मणिकर्माणि विचित्रमणिनिष्पादितस्वस्तिकादीनि, तथा दन्तकर्माणि दन्तपुत्तलिकादीनि, तथा पत्रच्छेद्यकर्माणि इत्येवमादीनि विरूपरूपाणि चक्षुर्दर्शनप्रतिज्ञया नाभिसन्धारयेद् गमनाय” शी० ॥ ३. पत्तच्छेयक० हे १, २ ॥ ४. दृश्यता सू० ६८२ टि० ७ ॥ ५. °पडिया हे १ । °पडियाए हे २, ३ ला० ॥ ६. °पडिया वि हे १, २, ३ ला० । °पडियाए वि हे सं० २ । “एवं शब्दसत्तैककसूत्राणि चतुर्विधातोद्य-रहितानि सर्वाण्यपीहायोज्यानि, केवलं ‘रूपप्रतिज्ञया’ इत्येवमभिलापो योज्यः” शी० ॥ ७. पंचमसं सं० । पंचमदं स० खे० जै० । पंचदसं खं० । पंचमयं स० हे १, ३ इ० ला० ॥ ८. सत्तिक्क(क खं०)तं खे० जै० खं० । सत्तिक्कयं हे १, २ ॥

तेरसमं अज्झयणं 'परकिरिया' सत्तिक्कओ

[वीयाए चूलाए छट्ठमज्झयणं]

६९०. परकिरियं अज्झत्थियं संसेइयं णो तं सात्तिए णो तं णियमे ।

६९१. 'से से परो पाँदाइं आमजेज वा पमजेज वा, णो तं सात्तिए णो तं णियमे ।

६९२ से से परो पादाइं 'संवाधेज वा पलिमंहेज वा, [णो तं सात्तिए णो तं णियमे] ।

१. "परकिरिया परेण कीरमाणे कम्मं भवति । किरिया कम्मं आध्यात्मिकं, तस्य २. करेत्तस्स जति सातं कज्जं सात्तिज्जति, अध्यात्मे स्थिता अज्झत्थिया, संसयित्ता सश्लेषो भवति तेण अज्झत्थेणं ततो कर्मसंश्लेषा(पो ?) भवति, तम्हा णो सादिज्जेजा । सा य इमा-सिया से परो आमजेज वा पमजेज वा एकसि पुणो पुणो । [णो] सादिज्ज, णो कारावेति, करेत्तं वा ण वा करेत्ति (करेत्ति ?) समणुजाणेजा, समणुमोदणा परियाइक्खिजा" चू० । "परकिरियमित्यादि, परः आत्मनो व्यतिरिक्तोऽन्यः, तस्य क्रिया चेष्टा कायव्यापाररूपा, तां परक्रियाम्, 'आध्यात्मिकीम्' आत्मनि क्रियमाणाम्, पुनरपि विशिनष्टि- 'सांश्लेषिकीम्' कर्मसंश्लेषजननीम्, 'नो' नैव 'आस्वादयेत्' अभिलषेत्.....तथा न तां परक्रियां 'नियमयेत्' कारयेद् वाचा, नापि कारयेनेति ।.....से तस्य साधोः निष्प्रतिकर्मशरीरस्य सः परः अन्यो धर्मश्रद्धया पादौ रजो-वगुणिष्ठौ आमृज्यात् कर्पटादिना, वाशब्दस्तूतारपक्षापेक्षः, तन्नास्वादयेत् नापि नियमयेदिति" शी० ॥ २. खेमू० खं० विना-संसेतियं जै० इ० । संसेसियं अन्यत्र । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम्, तथा सू० ७३० टि० २ ॥ ३. सात्तीए खे० जै० सं० खं० ॥ ४. सिया से परो खेमू० जै० सं० खं० । सिज्जा से परो हे ३ । सिया से से परो खेसं० । अत्रेदमवधेयम्-इतः परं चूर्ण्यनुसारेण प्रायः सर्वत्र सिया से परो इति पाठः, शी० अनुसारेण तु सर्वत्र से से परो इति पाठो भाति, दृश्यता टि० १, सू० ७२३ टि० ९॥ ५. पाए आम० खे० जै० सं० हे ३ ॥ ६. वा से सिया परो खं० ॥ ७. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ८. संयोवेज खं० ॥ ९. 'मजेज खेमू० जै० खं० । "मक्खणा उल्लोवण धोव्वणा आलावगसिद्धा । णहा पदा फूमिता कोथिता अलतगं णिहति । एवं काए वि । एवं कायंसि वणं गलगंडादी ।" चू० । "जे भिक्खू अप्पणो पाए सवाहेज वा पलिमंहेज वा.....तेल्लेण वा घएण वा वसाए वा णवणीएण वा मक्खेज वा भिल्लिगेज वा (अवभंगेति वा मक्खेति वा-प्र०).....उल्लोलेज वा उव्वहेज वा.....उल्लोलेज वा पहाएज वा.....फूमेजा वा रएज वा" इति निशीथसूत्रे तृतीयो-द्देशकेऽयुना दृश्यते, निशीथचूर्णौ त्वेवं दृश्यते- "सं इति प्रशंसा, शोभना वाहा सवाहा ।... गुरुमाश्याण विद्याले संवाधा भवति । जो पुण अङ्कुरत्ते पच्छिमरत्ते दिवसतो वा अणेगसो संवाधावेति सा परिमहा भण्णति । सीतमुदगं सीतोदगं, वियड नि व्यपगतजीवं, उसिणमुदगं उसिणोदगं, तेण

६९३. से^१ से परो पादाइं फुमेज वा रएज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९४. ^२से से परो पादाइं तेलेण वा घतेण वा वसाए वा मक्खेज वां भिल्लिगेज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९५. ^३से से परो पादाइं ^४लोद्वेण वां कक्केण वां चुण्णेण वां वण्णेण वां ५ उल्लोद्वेज वा उव्वलेज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९६. ^६से से परो पादाइं सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्चोल्लेज वा पधोएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९७. ^७से से परो पादाइं अण्णतरेण विलेवणजातेण आलिंपेज वा ^८विलिंपेज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

१०

अप्पणो पादे एक्कासि उच्चोलणा, पुणो पुणो पधोणा । * अम्भंगो थोवेण, घहुणा मक्खणं । अहवा एक्कसिं बहुसो वा । ***अलत्तयरंगं पादेसु लाएउं पुच्छा फुमति । तं जो रयति वा फुमति वा । एतेसिं पंचण्हं सुत्ताणं संगहगाहा—सवाहणा पधोवण कक्कादीणुव्वलण मक्खणं वा वि । फुमणं वा रायणं वा जो कुज्जा अप्पणो पादे ॥ १४९५ ॥ संवाहण ति विस्सामणं, सीतोदगाइणा पधोवणं, कक्काइणा उव्वलणं, तेल्हाइणा मक्खणं, अलत्तयमाइणा रगणं करेति तस्स आणाइया दोसा । ***एतेसिं सुत्ताणं पढमपदा संवाहणादी सकृत्करणे द्रष्टव्याः, वितियपदा परिमहणाति बहुवारकरणे बहुणा वा करणे दट्ठव्वा । सवाहणा चउव्विहा उक्ता । अलत्तकरंगो फुमिज्जंतो लहुं लगति । ***एवं कायाभिलावेण छ सुत्ता भाणियव्वा । ‘पादेसुं जो तु गमो णियमा कायम्मि होति स चेव । णायव्वो तु मतिमता’ ॥ १५०० ॥’ इमो अइदेसगाहत्थो—जो पायसुत्तेसु गमो कायसुत्तेसु वि छसु सो चेव दट्ठव्वो, केण नायव्वो? मतिमता । मतिरस्यास्तीति मतिमं । ***एवं वणाभिलावेण ते चेव छ सुत्ता वत्तव्वा” पृ० २११-२१३ ॥

१. से सियाइं परो खे० जै० सं० खं० । से सिते परो इ० ॥ २. फुसेज वा सं० चू० विना । दइयतां सू० ६९२ टि० ९ । “स्पृशन्तं रज्जयन्तम्” शी० ॥ ३. से सिया(य सं०) परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ४. भिल्लिगेज खे० जै० खं० । हिल्लिगेज सं० । ‘अम्भिगेज वा पाठः’ खे० सं० । दइयतां सू० ६९२ टि० ९ ॥ ५. से सिया (य सं० इ०) परो खे० जै० सं० खं० ॥ ६. लोद्वेण हे २, ३ ला० । “कक्को, सो दव्वसंजोगेण वा असंजोगेण वा भवति । लोद्वो रुक्खो, तस्स छल्ली लोद्वं भन्नति । वन्नो पुण हिंणुलगादी तेल्हमोइओ । चुन्नो पुण गम्मुणिगादिफला चुन्नीकता । एक्कसि आघंसणं, पुणो पुणो पधंसणं” इति निशीथचूर्णौ त्रयोद्देशोद्देशके ॥ ७, ८, ९, १०. वा नास्ति खं० ॥ ११. इ० विना—उल्लोद्वेज खे० जै० सं० खं० । उल्लोलेज अन्यत्र । “लोद्वा(द्रा-प्र०)दिना उद्वर्तनादि कुर्वन्तम्” शी० । दइयतां सू० ७०४, ७११ ॥ १२. उव्वलेज खे० जै० खं० हे १ ॥ १३. सादिए खे० जै० खं० ॥ १४. से सिया परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १५. उज्जोलेज हे १, २ ला० । उज्जलेज खं० । उल्लोलेज हे ३ ॥ १६. से सिया(य सं०) परो खे० जै० सं० खं० ॥ १७. विलिंपेज वा नास्ति सं० खं० ॥

६९८. 'से से परो पादाइं अण्णतरेण धूवणजाएणं धूवेज्ज वा पधूवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

६९९. 'से से परो पादाओ खाणुयं वा कंटयं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

५ ७००. 'से से परो पादाओ पूयं वा सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७०१. 'से से परो कायं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७०२. 'से से परो कायं 'संवाधेज्ज वा पलिमहेज्ज वा, णो तं सातिए णो १० तं णियमे ।

७०३. 'से से परो कायं तेल्लेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा अब्भंगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७०४. 'से से परो कायं 'लोद्धेण वा कक्केण वा चुण्णेण वा वण्णेण वा उल्लोलेज्ज वा उव्वलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

१५ ७०५. 'से से परो कायं सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७०६. 'से से परो कायं अण्णतरेणं विलेवणजाएणं आलिपेज्ज वा विलिपेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

---

१. से सिया परो पादाइं खे० जै० खं० । नास्ति सं० ॥ २. धूयं वा धूवेज्ज खेमू० जै० । धूयं सोहेज्ज वा णो तं खं० । "विशिष्टधूपेन धूपयन्तम्" शी० ॥ ३. धूएज्ज वा पधूएज्ज वा सं० ॥ ४. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ५. खाणुं वा हे १, २, ३ ला० ॥ ६. से सिया परो खे० जै० सं० खं० । इतः परम् इ० मध्ये प्रायः सर्वत्र से सि परो इति पाठः ॥ ७. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ८. से सिया(य सं०) परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ९. कायं लोद्धेण (लोद्धेण सं०, लोद्धेण खं०, लोद्धेण हे ३, लोद्धेण इ०) सं० खे० जै० सं० खं० इ० हे ३ ॥ १०. संघोवेज्जा खं० । दृश्यता सू० ६९२ टि० ९ ॥ ११. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ १२. से सिया परो खे० जै० सं० । इत आरभ्य ७१० पर्यन्तानि सूत्राणि न सन्ति खं० मध्ये ॥ १३. लोद्धेण हे २, ३ इ० ॥ १४. से सिया परो खे० जै० ॥ १५. पधोएज्ज खे० जै० हे ३ ॥ १६. से सिया परो खेसं० जै० । खेमू० मध्ये नास्ति ॥

७०७. ^१[से से परो] कायं अण्णतरेण धूवणजाएण धूवेज्ज वा पधूवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

^२[से से परो कायं फुमेज्ज वा रएज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे]

७०८. ^३से से परो कायंसि वणं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७०९. ^४से से परो कायंसि वणं संबाहेज्ज वा पलिमहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१०. ^५से से परो कायंसि वणं तेह्लेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वा ^६मिलंगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७११. ^७से से परो कायंसि वणं ^८लोद्धेण वा कक्केण वा चुण्णेण वा ^९वण्णेण वा ^{१०}उल्लोद्धेज्ज वा उव्वलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं णियमे ।

७१२. ^{११}से से परो कायंसि वणं सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१३. ^{१२}से से परो कायंसि वणं अण्णतरेणं सत्थजाएणं अच्चिंदेज्ज वा विच्चिंदेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१४. ^{१३}से से परो [कायंसि वणं] अण्णतरेणं सत्थजातेणं अच्चिंदित्ता वा विच्चिंदित्ता वा पूयं वा सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१५. ^{१४}से से परो कायंसि गंडं वा अरइयं वा पुलयं वा भगंदलं वा आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

१. से सिया परो खेसं० ॥ २. धुवेज्ज वा पधुवेज्ज वा खे० ॥ ३. आचाराज्जचूर्णौ “एवं काए वि” इत्युक्तम्, निशीथचूर्णावप्येवम्, दृश्यतां सू० ६९२ टि० ९। अतः प्रतिष्वदृश्यमानोऽपि एतदन्तर्गतः पाठोऽत्र पूरितः ॥ ४. से सि परो खे० जै० इ० ॥ ५. से सि[ए जै०] परो खे० जै० इ० ॥ ६. से सि परो खे० जै० इ० ॥ ७. मिलंगेज्ज इ० विना । दृश्यतां सू० ६९४ टि० ४ ॥ ८. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ९. लोद्धेण हे १, २, ३. ला० ॥ १०. उल्लोद्धेज्ज सं० । उल्लोद्धेज्ज हेसं० २ हे ३ ॥ दृश्यतां सू० ६९५, ७०४ ॥ ११. से सि परो खे० जै० खं० इ० ॥ १२. पधोएज्ज खे० जै० सं० । पधोएज्ज खं० ॥ १३, १५, १६. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० ॥ १४. दृश्यतां सू० ७०७ टि० ३, सू० ६९२ टि० ९। निशीथचूर्ण्यनुसारेण सू० ७०६-७०७ सदृशा आलापका अत्रापि पठितव्याः ॥ १७. अरइं वा पुलइं वा सं० । “ते फोडा भिज्जंति, तत्थ पुला संमुच्छंति, ते पुला भिज्जंति” इति स्थानाज्जसूत्रे दशम-

७१६. 'से से परो कायंसि गंडं वा अरइयं वा पुँल्यं वा भगंदलं वा संवाहेज्ज वा पलिमहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१७. 'से से परो कायंसि गंडं वा जाव भगंदलं वा तेलेण वा घएण वा वसाए वा मक्खेज्ज वाँ भिलिंगेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

५ ७१८. 'से से परो कायंसि गंडं वाँ जाव भगंदलं वा लोद्धेण वा कक्केण वा चुण्णेण वा वण्णेण वा उल्लोढेज्ज वा उव्वलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७१९. 'से से परो कायंसि गंडं वा जाव भगंदलं वा सीतोदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेज्ज वा पधोलेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

स्थाने । “अरतीओ अवारइओ, अंसियाओ अरिसाओ, पिलगा, भगंदलं अपानप्रदेशे, सत्थेण अच्छिदणा विच्छिदणा, सीतोदगादि उच्छोलणा तेलादि आलेवणजाते उद्धुवणजाते उद्धुविज्जति, उद्धुवितो य सज्जति, पालुकिमितो भगंदलाओ, कुच्छिकिमिता गंडलगा सिमिया य” चू० । ‘जे भिक्खू अप्पणो कायंसि गंडं वा अरतियं वा असि वा पिलगं वा भगंदलं वा अन्नतरेणं तिकखेण सत्थजाएणं अच्छिदति वा विच्छिदति वा.....पूयं वा सोणियं वा णीहरेति वा विसो-हेति वा.....सीओदगवियडेण वा उसिणोदगवियडेण वा उच्छोलेति वा पधोवेति वा.....आलेवणजाएणं आलिंपइ वा विलिंपइ वा.....तेलेण वा घएण वा वसाए वा णवणीएण वा अब्भंगेति वा मक्खेति वा .....धूवणजाएणं धूवेति वा पधूवेति वा..... । जे भिक्खू अप्पणो पालुकिमियं वा कुच्छिकिमियं वा अगुलीए निवेसिय निवेसिय णीहरति” इति निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके, निशीथचूणौ त्वेवम्-“गच्छतीति गंडं, तं च गंडमाला, जं च अण्णं सुपायगं तं गंडं । अरतियं वा, अरतिओ जं ण पच्चति । असी अरिसा, ता य अहिट्ठाणे णासाए व्रणेषु वा भवन्ति । पिलगा सितलिया । भगंदरं अपन्नवतो अधिट्ठाणे अतं किमियजालसंपन्नं भवति । बहुसत्थ-संभवे अण्णतरेण । तिकखं सहिणवारं । जातमिति प्रकारदर्शनार्थम् । एकसि ईषद् वा अच्छिदणं, वहुवारं सुट्ठु वा छिदणं विच्छिदणं ।...पूयं वा, पक्कं सोणियं पुतं भण्णति, रुहिर सभावत्थं सोणियं भण्णति । णीहरति णाम णिग्गालेति, अवसेसा(असेसा?)वयवफेडणं विसोहणं भण्णति ।...आलेवो तिविवो-वेदणपसमकारी, पाककारी, पुतादिणीहरणकारी ।...णीजेज्ज पूयादि, ततो उच्छोलेति, ततो आलिंपति, ततो मक्खेति, ततो धूवेति, ...पाल् अपानः, तस्मि किमिया संमुच्छन्ति, कुक्खीए किमिया कुच्छिकिमिया, ते य जूमा भण्णन्ति, ते जति सण्णं वोसिरतो अपाणव्भंतरे थक्केज्ज तो ते पालुकिमिए अगुलीए णिवेसिय प्रवेश्य पुणो पुणो णीहरति निफाडेति परित्यजतीत्यर्थः” पृ० २१५-२१७ ॥

१, ३. से सि परो खे० जै० स० खं० इ० ॥ २. पुलइयं सं० खं० ॥ ४. वा अभं-
(व्भ)गेज्ज वा सं० ॥ ५. से सि परो खे० जै० खं० इ० ॥ ६. वा अरइयं वा लो० सं० ।
वा अरइयं दलं वा लो० खे० जैमू० । वा अर भगंदलं वा लो० खं० ॥ ७. लोद्धेण हे २,
३ ला० ॥ ८. उल्लोढेज्ज हे १, २, ३ ला० ॥ ९. उव्वलेज्ज खे० ॥ १०. से सि परो खे० जै०
स० खं० इ० ॥

७२०. 'से से परो कायंसि गंडं वा अरइयं वा जाव भगंदलं वा अण्णतरेणं सत्थजातेणं अच्छिदेज्ज वा विच्छिदेज्ज वा, अन्नतरेणं सत्थजातेणं अच्छिदित्ता वा विच्छिदित्ता वा पूयं वा सोणियं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२१. 'से से परो कायातो सेयं वा जल्लं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो ५ तं सातिए णो तं नियमे ।

७२२. 'से से परो अच्छिमलं वा कण्णमलं वा दंतमलं वा णहमलं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२३. 'से से परो दीहाइं वालाइं 'दीहाइं रोमाइं दीहाइं भमुहाइं

१. अत्र निशीथचूर्णनुसारेण सू० ७०६-७०७ सदृशा आलापका अपि पठितव्याः । दृश्यतां सू० ७१३-४ टि० १४ ॥ २. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ३. अरइं वा जै० खं० विना ॥ ४. पुतं वा खे० जै० खं० ॥ ५. से सिया परो खे० जै० सं० खं० । से सि परो हे २ इ० । दृश्यतां सू० ७२३ टि० ९ ॥ ६. कायंसि खे० ॥ ७. से सि परो खे० जै० सं० खं० इ० । एवमग्रेऽपि प्रायः सर्वत्र ॥ ८. दंतमलं वा नास्ति सं० इ० ला० । दृश्यतां सू० ७२३ टि० ९ ॥ ९. "से से परो दीहाओ, सिहा अगगाइं, कप्पेति छिदेति, संठवेति समारेति, कण्णाणि अच्छिक्कमणं कन्न प्पंदय(दय घं ?)सेयव्वं । सेओ प्रस्वेदो, जल्लो कमडो, मल्लो थोवो भक्खारो, सो चेव पस्सिण्णस्स पंको भवति अणंतर पुण आगंतारो" चू० । निशीथसूत्रेऽत्र ईदृशानि सूत्राणि- "जे भिक्खू अप्पणो दीहाओ णहसिहाओ कप्पेति वा संठवेति वा... दीहाइं जंधारोमाइं... दीहाइ वत्थिरोमाइं... दीहरो[मराइं ?]... दीहाइं कक्खाणरोमाइं... मंसूइं कप्पेति वा संठवेति वा... दते आमज्जति [वा पमज्जति वा]... दंतधोवणेण आघंसति वा पघंसति वा... उत्तरोट्टरोमाइं... पो(णा ?)सियारोमाइं... भमुहारोमाइं... दीहे केसे कप्पेइ वा संठवेइ वा... । जे भिक्खू अप्पणो कायंसि सेयं वा जल्लं वा पंको वा मलं वा उव्वट्ठेति वा पवट्ठेति, वा... अच्छिमलं वा कण्णमलं वा दंतमलं वा णहमलं वा णीहरति वा विसोधेति वा" इति निशीथसूत्रे तृतीयोद्देशके, निशीथचूर्णौ त्वेवम्- "जे भिक्खू दीहाओ अप्पणो णहा इत्यादि जाव अप्पणो दीहे केसे कप्पइ इत्यादि तेरस सुत्ता उच्चारयेव्वा ।... णहाणं सिहा णहसिहा, नखाग्रा इत्यर्थः, कल्पयति छिनत्ति, संठवेति तीक्ष्णे करोति ।... रोमराती पोटे भवति, ते दीहे कप्पेति, संठवेति सुविहत्ते अधोमुहे ओलिहति । मंसु चिबुके जंधासु गुह्यदेशे वा छिंदति संठवेति वा । केसे ति सिरजे, ते छिंदति संठवेति वा । उत्तरोट्टरोमा दाढियाओ, ता छिंदति संठवेति वा । एवं णासिगा-भमुहरोमे वि ।... सेयो प्रस्वेदः स्वच्छः । मलथिग्गलं जल्लो भण्णति । एस एव प्रस्वेदउल्लितो पंको भण्णति, अण्णो वा जो कद्दमो लग्गो । मलो पुण जो उत्तरमाणो लच्छो रेणू वा । सकृत् उव्वट्ठणं, पुणो पुणो पवट्ठणं कक्काइणा वा । ... अच्छिमलो दूसिकादि । कण्णमलो कण्णगूधाति । दंतमलो दंतकिणो । णहमलो णहविच्चरेणू । णीहरति अवणेति । असेसस्स विसोहणं । ... जल्लो तु होति कमडं, मलो तु हत्थादिघट्टितो सडति । पंको पुण सेउल्लो, चिक्खलो वा वि जो लग्गो ॥ १५२१ ॥"-पृ० २१९-२२१ ॥ १०. दीहरोमाइं खे० जै० सं० खं० ॥

दीहाइं कक्खरोमाइं दीहाइं वत्थिरोमाइं कप्पेज्ज वा संठवेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२४. से से परो सीसातो लिक्खं वा जूयं वा णीहरेज्ज वा विसोहेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

५ ७२५. से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्ठावेत्ता पायाइं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, [णो तं सातिए णो तं नियमे ।] एवं हेड्डिमो गमो पादादि भाणितव्वो ।

७२६. से से परो अंकंसि वा पलियंकंसि वा तुयट्ठावेत्ता हारं वा अंडुहारं वा उरत्थं वा गेवेयं वा मउडं वा पालंवं वा सुवण्णसुत्तं वा आविंघेज्ज वा १० पिणिघेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

७२७. से से परो आरामंसि वा उज्जाणंसि वा णीहरित्ता वा विसोहित्ता वा पायाइं आमजेज्ज वा पमजेज्ज वा, णो तं सातिए णो तं नियमे । एवं णेयव्वा अण्णमण्णकिरिया वि ।

७२८. से से परो सुद्धेणं वा वड्डबलेणं तेइच्छं आउट्टे, १५ असुद्धेणं वड्डबलेणं तेइच्छं आउट्टे, से से परो गिलाणस्स संचित्ताइं कंदाणि

१. “अंको उच्छंगो एगम्मि जण्णगे उक्खित्ते, पलियंको दोसु वि । अणुपा(घा?)सणं थोवं पातुं पच्छा दं(ग?)सणं, एवं अणुपाल(य?)णं पि । मूलाणि वा न्द्रा [=४] पाहणाओ कन्नाणि” चू० । तुलना, निशीथसूत्रे सप्तमोद्देशके ईदृशः पाठ उपलभ्यते—“जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवड्डियाए अंकंसि वा पलियंकंसि वा णिसीयावेत्ता वा तुयट्ठावेत्ता वा असणं वा पाणं वा खाइमं वा साइमं वा अणुग्घासेज्ज वा अणुपाएज्ज वा... जे भिक्खू माउग्गामस्स मेहुणवड्डियाए अण्णतरं तेइच्छं आउट्टति”—पृ० ४०८-४०९, अत्रेत्थं निशीथचूर्णिः—“एगेण ऊरुएणं अको, दोहिं वि ऊरुएहिं पलियंको । एत्थ जो मेहुणट्ठाए णिसीयावेति तुयट्ठावेति वा, ते चेव दोसा ।...अनु पश्चाद्भावे, अप्पणा ग्रसितुं पच्छा तीए ग्रासं देति, एवं करोडगादीड अप्पणा पाउं पच्छा तं पाएति ।” पृ० ४०८ । २. वड्डं हे १, २, ३ जै० इ० ला० ॥ ३. आविंहेज्ज खे० जै० । आविंघेज्ज संमू० । आवंघेज्ज संसं० । हाविंहेज्ज खं० ॥ ४. पिणीहेज्ज खे० जै० खं० । पिणेघेज्ज सं० ॥ ५. वा परिमे(भु हे ३)त्ता वा पायाइं हे १, २, ३ ला० । वा पविसित्ता वा पायाइं इ० शी० । “आरामप्रवेशनिष्क्रमण-प्रमार्जनसूत्रं यावदुत्तानार्थानि” शी० ॥ ६. वड्डं खं० । “मूलाणि वा न्द्रा [=४] पाहणाओ कन्नाणि । सुद्धेण वड्डबलेण विज्जामंतादिणा” चू० । “से इत्यादि, से तस्य साधोः स परः शुद्धेनाशुद्धेन वा वाग्बलेन मन्त्रादिसामर्थ्येन चिकित्सां व्याध्युपशमं आउट्टे ति कर्तुमभिलषेत्” शी० ॥ ७, ८. से सिया परो खे० जै० सं० खं० ॥ ९. सचित्ताइं वा कं० सं० ॥

वा मूलाणि वा तैयाणि वा हेरियाणि वा खणितु वा कडुत्तु वा कड्ढावेत्तु वा
तेइच्छं औउट्टेज्जा, णो तं सातिए णो तं नियमे ।

कड्डवेयणा कड्डु वेयणा पाणं-भूत-जीव-सत्ता वेदणं वेदेति ।

७२९. एयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं
सव्वट्ठे[हिं] सहिते समिते सदा जते, सेयमिणं मण्णेज्जासि ति वेमि ॥

५

॥ छट्ठओ सत्तिकओ सम्मतो ॥

१. वीयाणि हे १ ॥ १. आउट्टावेज्ज खे० जै० सं० खं० इ० । “चिकित्सा कर्तुमभिलषेत्” शी० ॥
२. “तम्हा अपडिकम्मसरीरेण होयव्वं, कि कारणं ? जेण तिगिच्छाए कीरमाणीए पच्चंति पयंति
माणवा, पच्चंति पूर्वकृतेन कर्मणा, ते पच्चमाणा अ[न्या]न्यपि संतापयंति य, दुक्खापयंतीत्यर्थः ।
येऽपि सांप्रतं पचंति तेऽपि पचिष्यंति, अणंतगुणकटुकविवाग कम्मं एति, कस्मिन्नेति ? कट्टएतेति,
कर्तार एति कर्म, कट्टु कड्डाणि वेदेति कृत्वा च कृतानि वेदेति कर्माणि कर्तार इत्यर्थः । वेदण
वियंतिकार एव, एस वेदणय(या) वेदणा(ण)यापि विदार्थते, विगतो भवति कर्मणां । न यथा
प्रकृति-पुरुषे-श्वर-नियतिवादीना विगमनं वि[मु]क्तिः । अहवा कृत्वा दुक्खं भवति फुसति च
तम्हा सपयं न करेमि दुक्खं । छट्ठं सत्तिकयं समासमिति” चू० । “जीवाः कर्मविपाककृतकटुक-
वेदनाः कृत्वा परेषां वेदना स्वतः प्राणि-भूत-जीव-सत्त्वा. तत्कर्मविपाकजा वेदनामनुभव-
न्तीति ।.....शेषमुक्तार्थं यावदध्ययनपरिसमाप्तिरिति ।” शी० ॥ ३. पाणं...वेदणं नास्ति हे
१, २ ला० ॥ ४. एवं सं० । दृश्यता सू० ३३४ ॥ ५. ०ग्गियं सहिते खै० जै० सं०
खं० ॥ ६. छट्ठो इ० ॥ ७. सम्मतओ सं० । सम्मतो हे १, २, ३ इ० ला० ॥

चउदसमं अज्झयणं 'अण्णमण्णकिरिया'सत्तिक्कओ

[वीयाए चूलाए सत्तमं अज्झ]

७३०. से भिक्खू वा २ अण्णमण्णकिरियं अज्झत्थियं संस(से?)इयं णो तं
५ साँतिए णो तं नियमे ।

७३१. से अण्णमण्णे पाए आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा, णो तं साँतिए णो तं
नियमे, सेसं तं चेव ।

७३२. एँयं खलु तस्स भिक्खुस्स वा भिक्खुणीए वा सामग्गियं जं सव्व-
ट्ठेहिं जाव जएज्जासि ति वेमि ।

१०

॥ सत्तमओ सत्तिकओ सँमत्तो ॥

१. 'मन्नस्स किं' हे ३ । "अण्णमण्णकिरिया दो सहिता अण्णमण्णस्स पगरंति, ण कप्पति एवं चेव । एवं पुण पडिमापडिवण्णाणं जिणाणं च ण कप्पति, थेराणं कि पि कप्पेज्ज कारणजाए, बुद्धया विभासियव्वं । विभूसावडियाए वि निय[मा] गमो सो चेव, णवण(रं) वत्थाणे(णि) रयहरणादि च दो आलावगा, अविया मतिलाणि विभूसापडिया धरेति, वरं अण्णाणि लभंतो इति सप्तमं सत्तिकगं समाप्तं ।" चू० । तुलना—"जे भिक्खू अण्णमण्णस्स पाए आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा इत्यादि एकतालीसं सुत्ता उच्चायेयव्वा जाव अण्णमण्णस्स सीसदुवारियं करेति इत्यादि । अर्थः पूर्ववत् । तृतीयोद्देशकगमेन नेयं ।" इति निशीथचूर्णौ चतुर्थोद्देशके पृ० २९२-२९७ । "जे भिक्खू विभूसावडियाए अप्पणो पाए आमज्जेज्ज वा पमज्जेज्ज वा..... वत्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पायपुंछणं वा रयहरणं वा अण्णयरं वा उवहिं (उवगरणजातं-प्र०) धरेइ" इति निशीथसूत्रे पञ्चदशोद्देशके, अत्र चूर्णिः—जे भिक्खू अप्पणो पाए इत्यादि विभूषा-प्रतिज्ञया एवं जाव सीसदुवारियं करेति ।.....वत्थं इत्यादि ।" इति निशीथचूर्णौ ॥ २. प्रतिष्ठु पाठाः—संसइयं सं० हे १, २, ३ इ० ला० । संसेत्थियं खे० । संसत्थियं जै० । संसयं खे० । दइयता सू० ६९० टि० १, २ ॥ ३. साएइ २ सं० ॥ ४. एवं इ० । दइयतां सू० ३३४ ॥ ५. जं.....वेमि नास्ति हे १, २, ३ इ० ला ॥ ६. सम्मत्तो हे १, २, ३ इ० ला० ॥

पण्णरसमं अज्झयणं 'भावणा'

७३३. तेणं कालेणं तेणं समएणं समण भगवं महावीरे पंचहत्थुत्तरे यावि होत्था - हत्थुत्तराहिं चुंते, चइत्ता गब्भं वक्कंते, हत्थुत्तराहिं गब्भातो गब्भं साहरिते, हत्थुत्तराहिं जाते, हत्थुत्तराहिं सव्वतो सव्वत्ताए मुंडे भवित्ता अगारातो अणगारियं पव्वइते, हत्थुत्तराहिं कसिणे पडिपुण्णे अव्वाघाते निरावरणे अणंते अणुत्तरे केवलवरणाण-दंसणे समुप्पण्णे, सातिणा भगवं परिणिव्वुते ।

७३४. समणे भगवं महावीरे इमाए ओसप्पिणीए सुसमसुसमाए सैमाए वीतिकंताए, सुसमाए सैमाए वीतिकंताए, सुसमदुसमाए सैमाए वीतिकंताए, दुसमसुसमाए समीए बहुवीतिकंताए, पण्णत्तरीए वासेहिं मासेहिं य अद्धणवम सेसेहिं, जे से गिम्हाणं चउत्थे मासे अद्धमे पक्खे आसाढसुद्धे तस्स णं आसाढसुद्धस्स छट्ठीपक्खेणं हत्थुत्तराहिं णक्खत्तेणं जोगोवगतेणं, महाविजयसिद्धत्थपुक्कुत्तरंवरपुंडरीयदिसासोवत्थियवद्धमाणातो महाविमाणाओ वीसं सागरोवमाइं आउयं पालइत्ता आउक्खएणं भवक्खएणं ठितिक्खएणं चुते, चइत्ता इह खलु जंबुद्वीवे णं दीवे भारहे वासे दाहिणडभरहे दाहिणकुंडपुरसंणिवेसंसि उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स देवाणंदाए

१. चुतो खेमू० जै० खं० । चुओ स० हे १, २, ३ ला० । चुए इ० ॥ २. गब्भंमि हे १, ३ ला० ॥ ३. 'राहिं मुंडे भवित्ता हे १, २ इ० ला० ॥ 'सव्वत्ता(या सं०)ए जै० सं० ॥ ४. अणंते नास्ति सं० ॥ ५. 'णेव्वु' खे० सं० ॥ ६. समाए नास्ति सं० खं० । खं० मध्ये सर्वत्रापि नास्ति ॥ ७. समाए नास्ति जै० ॥ ८, १०. वीकंताए स० ॥ ९. समाए नास्ति खे० जै० सं० इ० ॥ ११. समाए नास्ति सं० ॥ १२. पण्णत्तरीए ख० सं० खं० इ० । "पण्णत्तरिवासादीसमएण" चू० ॥ १३. वासेहिं सेसेहिं अद्धणवमासेहिं हे १ । "अद्धणवमेहि य मासेहिं सेसेहिं"—कल्पसू० २ ॥ १४. "जोगमुवागएणं"—कल्पसू० २ ॥ १५. 'रपवर' जै० सं० हे ३ । कल्पसू० २ ॥ १६. 'डरिय' हे १, २, ३ इ० ॥ १७. अहाउयं स० ॥ १८. 'द्वीवे णं दीवे खे० जै० सं० खं० । "चयं चयित्ता इह जंबुद्वीवे दीवे नान्येषु, असंख्याता जंबुद्वीवा, आहार भव-सरीरेषु वोच्छिण्णेषु" चू० । "अणंतरं चयं चइत्ता" आहारवक्कंतीए भववक्कंतीए सरीरवक्कंतीए कुच्छिसि गब्भत्ताए वक्कंते" कल्पसू० २ ॥ १९. भरहे खेमू० सं० ॥

माहणीए जालंधरायणसगोत्ताए सीहव्वमभूतेणं अप्पाणेणं कुच्छिसि गव्वं वक्कंते ।

समणे भगवं महावीरे 'तिण्णाणोवगते यावि होत्था, चइस्सामि त्ति जाणति, चुँए मि त्ति जाणइ, चयमाणे ण जाणति, सुहुमे णं से काले पण्णत्ते ।

७३५. ततो 'णं समणे भगवं महावीरे अणुकंपएणं देवेणं 'जीयमेयं' ति
 ५ कट्ठु जे से वासाणं तच्चे मासे पंचमे पक्खे आसोयवहुले तस्स णं आसोयवहुलस्स
 तेरसीपक्खेणं हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगोवगतेणं वासीतीहिं * रातिंदिएहिं वीति-
 कंतेहिं 'तेसीतिमस्स * रातिंदियस्स परियाए वट्टमाणे दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवे-
 सातो उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसंसि णाताणं खत्तियाणं सिद्धत्थस्स खत्तियस्स
 कासवगोत्तस्स 'तिसिलाए खत्तियाणीए वासिइसगोत्ताए असुभाणं पोग्गलाणं
 १० अवहारं करेत्ता सुभाणं पोग्गलाणं पक्खेवं करेत्ता कुच्छिसि गव्वं साहरति, 'जे वि य
 'तिसिलाए खत्तियाणीए कुच्छिसि गव्वे तं पि य दाहिणमाहणकुंडपुरसंनिवेसंसि
 उसभदत्तस्स माहणस्स कोडालसगोत्तस्स देवाणंदाए माहणीए जालंधरायणसगोत्ताए
 कुच्छिसि साहरति ।

१. 'धरायणस्सगो' खे० जैमू० । 'धरसगु' इ० ॥ २. तिण्णाणो० जै० सं० चू० । "तिण्णाणो-
 वगते, तिज्जि नाणा, एगसमइ उवजोगो णत्थि, तेण ण याणइ चयमाणो" चू० ॥ ३. चुइए सं० ॥
 ४. णं नास्ति खेमू० जै० सं० खं० ॥ ५. हियाअणु० खेसं० । "ओवीरमाणी इसि विवुज्झमाणीए
 निहाए, हिताणुकहि(कंपि)तं अप्पणो सक्कस्य य, अणुकंपओ तित्थगरस्स अदुवित्तए ति, अब्बावाहं
 तिण्ह वि" चू० । अत्र कल्पसूत्रे विस्तृतः सूत्रपाठः—“जं रयणिं च णं समणे भगवं महावीरे...
 गव्वभत्ताए वक्कंते तं रयणिं च णं सा देवाणंदा माहणी सयणिज्जंसि सुत्तजागरा ओहीरमाणी
 ओहीरमाणी...चोइस महासुमिणे पासित्ताणं पडिबुद्धा ॥ ४ ॥...तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे
 भगवं महावीरे...हियाणुकंपएणं देवेणं हरिणेगमेसिणा...तिसिलाए खत्तियाणीए...अब्बावाहं
 अब्बावाहेणं कुच्छिसि साहरि ॥ ३० ॥”—कल्पसू० । “हितानुकंपएणं देवेणं ति, हितो अप्पणो
 सक्कस्स य, अणुकंपतो भगवतो”—कल्पचू० ॥ ६. 'कंपतेणं' खे० जै० खं० हे १, २, ३
 इ० ॥ ७. जीयमेत्तं खे० जै० । जियमेत्तं खं० । जीयामेयं सं० ॥ ८. अस्सोय० खं० ।
 आसोयवहुले तस्स णं नास्ति सं० ला० ॥ ९. अस्सोय० खे० खं० ॥ १०. वासीतिहिं खं० ।
 वासीहिं सं० ॥ ११. ×× एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० जैमू० ॥ १२. तेसीय(अ
 जैसं०)मस्स खेसं० जैसं० । तेसीति राइं खं० । तेसीराइं सं० ॥ १३. 'त्थखत्ति' सं० ॥
 १४. तिसं० खे० जै० इ० । दइयतां पृ० २६० टि० १७ ॥ १५. 'ट्टस्स गो' हे २, ३. ला० ॥
 १६. अत्र साहरिते इति पाठः समीचीनो भाति, दइयता सू० ७३४ टि० ५ ॥ १७. जे वि
 य से तिसिलाए इ० । “जे वि य णं से तिसिलाए”—कल्पसू० २७ ॥ १८. तिसिलाए
 हे २ जै० ॥ १९. 'धरायणस्सगो' इ० । 'धरसगो' जै० ॥ २०. कुच्छिसि गव्वं साहं हे
 १, २, ३ इ० ला० ॥

समणे भगवं महावीरे 'तिण्णाणोवगते यावि होत्था, साहरिजिस्सामि ति जाणति, साहरिते मि ति जाणति, साहरिजिमाणे वि जाणति समणाउसो !

७३६. तेणं कालेणं तेणं समएणं 'तिसिला खत्तियाणी अह अण्णदा कैदायी णवण्हं मासाणं बहुपडिपुण्णाणं अद्धड्ढमाण राइंदियाणं वीतिकंताणं जे से गिम्हाणं पढमे मासे दोच्चे पक्खे चेतसुद्धे तस्स णं 'चेत्तसुद्धस्स तेरसीपक्खेणं ५ हत्थुत्तराहिं णक्खत्तेणं जोगोवगतेणं समणं भगवं महावीरं अरोया अरोयं पसूता ।

७३७. जं णं रातिं तिसिला खत्तियाणी समणं भगवं महावीरं अरोया अरोयं पसूता तं णं राइं भवणवति-वाणमंतर-जोतिसिय-विमाणवासिदेवेहिं य देवीहिं य ओवयंतेहिं य उप्पयंतेहिं य संपयंतेहिं य एगे महं दिव्वे देवुज्जोते देवसंणिवाते १० देवकहक्कहए उप्पिजलगंभूते यावि होत्था ।

७३८. जं 'णं रयणिं तिसिला खत्तियाणी समणं भगवं महावीरं अरोया

१. तिण्णाणो° खे० सं० हे १, ३ । दृश्यतां सू० ७३४ टि० २ ॥ २. सारिजिमाणे न जाणति साहरिए मि ति जाणइ इ० । “साहरिजिमाणे नो जाणइ साहरिए मि ति जाणइ” —कल्पसू० २९ ॥ ३. तिसिला° जै० इ० ॥ ४. कयाती इ० । कयाई खे० सं० । कयाइ हे १, २, ३ ला० ॥ ५. माणं रा° हे १, २, ३ जै० खं० । °माण य रा° सं० खेसं० कल्पसू० ७५ ॥ ६. चेतस्स खे० जै० सं० खं० ॥ ७. आरोआ अरोअं हे १ । अरोआ आरोयं हे ३ । आरोया आरोयं इ० । “आरोगा आरोगं” इति “अरोगा आरोगं” इत्युभयथा कल्पसूत्रे [सू० ९३, १६३] पाठः ॥ ८. पसुता खं० ॥ ९. आरोया आरोयं जै० खं० इ० । दृश्यतामुपरि टिप्पणम् ७ ॥ १०. पसुता खं० जै० ॥ ११. रातीं खे० जै० खं० ॥ १२. य नास्ति खे० जै० सं० ॥ १३. या(मा खं०) संपयंतेहि या खेमू० खं० । य एगे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. एग खेसं० जैमू० खं० । “ओवतमाणेहि य उप्पयमाणेहि य एगालोए लोए देवुज्जोए देवुकलिया देवसन्निवाए देवकहक्कहए देवुप्पिजलमालभूते आवि होत्था” इति कल्पसूत्रस्य [सू० ९४] पाठान्तरे ॥ १५. °वातेण देव° हे १, २, ३ इ० जै० । °वातेण ते देव° खं० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ॥ १६. °क्कहे उ° हे १, २, ३ इ० ला० । “उम्मिजलमालओ जम्मि जले तद् भवति उम्मिजलमालं, उम्मिजलमालतुल्ला उम्मिजलमालभूता देवेहिं उवयंतेहिं कहक्कहभूता” चू० । “सा णं रयणी वहूहि देवेहि य देवीहि य उवयंतेहि य उप्पयंतेहि य उप्पिजलमाणभूया कहक्कहभूया या वि होत्था” —कल्पसू० ९४ ॥ १७. °गवभूते खे० जै० सं० ॥ १८. णं नास्ति खे० जै० सं० खं० । “जं ण रयणि अरोया अरोयं पसूय तीत्येवमादिना उप्पन्नानाणदंसणधरे गोयमाइणं समणाणं निगंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छज्जीवनिकायाइं आइक्खइं तीत्येवमन्तेन ग्रन्थेन भगवतो वीरवर्धमानस्वामिनो जातकर्माभिषेकसंवर्धनदीक्षाकेवलज्ञानोत्पत्तयोऽभिहिताः, प्रकटार्थं च सर्वमपि सूत्रम् ।” शी० ॥ १९. आरोया आरोयं(गं जै०) खं० इ० जै० ॥

अरोयं पसूता तं णं रयणिं वहवे देवा य देवीओ य एगं महं अमयवासं च
गंधवासं च चुण्णवासं च पुप्फवासं च हिरण्णवासं च रयणवासं च वासिसु ।

७३९. जं णं रयणिं तिसिला खत्तियाणी समणं भगवं महावीरं अरोगा
अरोगं पसूता तं णं रयणिं भवणवति-वाणमंतर-जोतिसियं-विमाणवासिणो देवा य
५ देवीओ य समणस्स भगवतो महावीरस्स कोतुगभूइक्कम्माइं तित्थगराभिसेयं
च करिसु ।

७४०. जतो णं पभिति भगवं महावीरे तिसिलाए खत्तियाणीए कुच्छिसि
गव्भं आहूते ततो णं पभिति तं कुलं विपुलेणं हिरण्णेणं सुवण्णेणं धणेणं
धण्णेणं माणिक्केणं मोत्तिएणं संख-सिल-प्पवालेणं अतीव अतीव परिवड्ढति ।

१० ततो णं समणस्स भगवओ महावीरस्स अम्मापियरो एयमड्डं जाणित्ता
णिव्वत्तदसाहंसि वोक्कंतंसि सुच्चिभूतंसि विपुलं असण-पाण-खाइम-साइमं उवक्ख-
डावेति । विपुलं असण-पाण-खाइम-साइमं उवक्खडावेत्ता मित्त-णाति-सयण-
संवंधिवग्गं उवनिमंतेति । मित्त-णाति-सयण-संवंधिवग्गं उवनिमंतेत्ता वहवे समण-
माहण-क्विण-वणीमग-भिच्छुंडग-पंडरगाईण विच्छड्ढेति, विग्गोवेति, विस्साणेति,
दातारेसु णं दाणं पज्जाभाएति । विच्छड्ढित्ता, विग्गोवित्ता, विस्साणित्ता,

१. पसुता खे० जै० । पसुत्ता ख० ॥ २. तं रयणि देवा य सं० । तं रयणी देवा य खे० जै० खं० ॥
३. एगं खं० ॥ ४. च हिरण्णं खे० जै० सं० ॥ ५. च वासं वासिसु हे २, ३ इ० ला० ॥
६. जण्णं रयणी खं० । जं रयणी खे० जै० सं० ॥ ७. अरोया अरोयं हे १, २, ३ ला० ।
आरोयारोयं इ० । आरोगा आरोगं खं० । दृश्यतां पृ० २६१ टि० ७ ॥ ८. पसुता खे० जै०
खं० ॥ ९. या वि० जै० सं० खं० ॥ १०. भूइं खे० ॥ ११. तिसं जै० हे ३ ॥ १२. आहुं
सं० विना । आहुं हे १ ला० ॥ १३. पभितिं हे २, ३ इ० । तप्पभिति खे० जै० सं०
खं० ॥ १४. लेणं सुवण्णेणं धण्णेणं खं० ॥ १५. जाणिया खे० जै० सं० । जाणित्ता २
खं० ॥ १६. वुक्कंतंसि सं० ॥ १७. सुच्चि(ति सं०)भूतं सुविपुलं खे० जै० सं० इ० । “एकारसमे
दिवसे वीइक्कंते निव्वत्तिए असुत्तिजातक्कम्मकरणे संपत्ते वारसाहदिवसे विउलं असण-पाण-खाइम-
साइमं उवक्खडावेति”-कल्पसू० १०१ ॥ १८. प्रतिषु पाठः- असण ४ उ० खे० खं० । असणं
४ उ० खे० खं० विना ॥ १९. पंडरगातीण हे १, २, ३ । पंडरगाईण खे० जै० । “चरए
वा...भिच्छुंडे वा पंडरगे वा...अहिच्छंतं नयरिं गच्छइ” इति ज्ञाताधर्मकथाङ्गे पञ्चदशेऽध्ययने,
“चरको घाटिभिक्षाचरः ।...भिक्षाण्डो भिक्षाभोजी, सुगतशासनस्थ इत्यन्ये, पाण्डुरागः शैवः”
इति अभयदेवसूरिविरचिताया तद्वृत्तौ ॥ २०. विच्छड्ढेति खे० जै० सं० । विच्छडेइ खं० ॥
२१. विग्गो खे० जै० सं० ॥ २२. दायं हे १, २, ३ इ० । ‘दायं वा पाठः’ खे० । “दाणं
दायारेहि परिभाएत्ता दाइयाणं परिभायत्ता” कल्पसू० ११० ॥ २३. पज्जभा खे० जै० हे १ ॥
२४. विच्छड्ढित्ता खे० जै० हे १ ॥ २५. विग्गो हे १ ॥ २६. विस्साणिया सं० ॥

दातारेसु णं दा[णं] पज्जाभाइत्ता, मित्त-णाइ-सयण-संबंधिवग्गं भुंजावेति ।
 मित्त-णाति-सयण-संबंधिवग्गं भुंजावित्ता, मित्त-णाति-सयण-संबंधिवग्गेण इमेयारूवं
 णामधेज्जं कारवेति-जतो णं पंभितिं इमे कुमारे तिसिलाए खत्तियाणीए कुच्छिंसि
 गब्भे आहूते ततो णं पंभितिं इमं कुलं विपुलेणं हिरण्णेणं सुवण्णेणं धणेणं
 धण्णेणं माणिक्केणं मोत्तिणं संख-सिल-प्पवालेणं अतीव [अतीव] परिवड्ढति, तो
 होउ णं कुमारे वद्धमाणे, *तो होउ णं कुमारे वद्धमाणे* ।

७४१. ततो णं समणे भगवं महावीरे पंचधातिपरिवुडे, तंजहा-खीरधातीए,
 मज्जणधातीए, मंडावणधातीए, खेलावणधातीए, अंकधातीए, अंकातो अंकं
 साहरिज्जमाणे रम्मे मणिक्कोट्टिमतले गिरिकंदरसमलीणे व चंपयपायवे अहाणुपुव्वीए
 संबड्ढति ।

७४२. ततो णं समणे भगवं महावीरे विण्णायपरिणय(ए ?) विणियत्त-
 बालभावे अप्पुस्सुयाइं उरालाइं माणुस्सगाइं पंचलक्खणाइं कामभोगाइं सह-
 फरिस-रस-रूव-गंधाइं परियारेमाणे एवंचाए विहरति ।

७४३. समणे भगवं महावीरे कासवंगोत्तेणं, तस्स णं इमे तिन्नि नामधेज्जा

१. णं पज्जा^० सं० । [णं दाणं जैसं०] पज्जा^० खे० जैमू० । णं दायं पज्जा^० हे १, २, ३, इ०
 ला० खं० ॥ २. वग्गं मित्तं खे० सं० ॥ ३. कारावेति खे० जै० हे १ । करेति हे २ ला० ॥
 ४. जमो य णं खे० जै० सं० ॥ ५. इ० विना-पभिइं खं० हे २ । पभिइं खे० जै० सं०
 ला० । पभिइं हे १, ३ ॥ ६. तिसं जै० हे ३ ॥ ७. इ० विना-पभिइं खं० । पभिइं अन्यत्र ।
 दृश्यतां सू० ७४० ॥ ८. सुवण्णेणं धण्णेणं खं० । सुवण्णेणं माणिक्केणं खे० जै० ॥ ९. तं
 होउ खेमू० जैमू० । त होउ इ० । ता होउ सं० खं० हे २ ला० । “तं होउ णं कुमारे वद्धमाणे
 २ नामेणं”—कल्पसू० १०३ ॥ १०. णं नास्ति खं० हे १, २ ॥ ११. माणे णं खं० ॥ १२. *
 एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति हे १, २, ३ इ० ला० जैसं० खं० । दृश्यतामुपरितनं टिप्पणम् ९ ॥
 १३. खेलावणं खं० । खेड्डणं सं० । खेड्डणं खे० जै० ॥ १४. मणिं नास्ति खेमू० जै० सं० ॥
 १५. रसंलीणे खं० । रस्समलीणे हे १, २ । “गिरिकंदरमलीणे व चंपयपायवे.....गिरिकंदरे
 ति गिरिनिक्कुजे आलीन इव चम्पकपादपः सुखं सुखेन वर्धते स्मेति” इति ज्ञाताधर्मकथाङ्गे तद्वृत्तौ
 च सू० १२१ ॥ १६. णं नास्ति खे० जै० सं० ॥ १७. “से वि य णं दारए उम्मुक्कवालभावे
 विण्णायपरिणयमित्ते”—कल्पसू० ९, ५४, ७६ ॥ १८. विणिवित्तं खं० हे १, २ इ० ला० ॥
 १९. अप्पुसुगाइं सं० । अप्पुसुत्ताइं खेमू० जै० इ० । अप्पुस्सुत्ताइं खेसं० ॥ २०. उमं चाए
 खं० । उमं चाते हे १, २, ३ इ० ला० । “उमचाए इति वा पाठः” खेटी० । दृश्यता सू०
 ७७१, ७७३ ॥ २१. गोत्ते य तस्स खे० जै० । गोत्ते तस्स खं० हे १, २, ३ इ० ला० ।
 “समणे भगवं महावीरे कासवंगोत्तेणं, तस्स णं तओ नामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तंजहा-अम्मा-
 पिउसंतिए वद्धमाणे १, सहसम्मुइयाते समणे २, अयले भयमेरवाणं परीसहोवसग्गाणं तंतिसमे

एवमाहिज्जंति, तंजहा—अम्मापिउसंतिए वद्धमाणे, सहसम्मुइए समणे, भीमं भयभेरवं उरालं अचेलयं परीसहे सहति ति कट्टु देवेहिं से णामं कयं समणे भगवं महावीरे ।

७४४. समणस्स णं भगवतो महावीरस्स पिता कासवगोत्तेणं । तस्स णं तिणिण णामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तंजहा—सिद्धत्थे ति वा सेज्जंसे ति वा जसंसे ति वा ।

समणस्सं णं भगवतो महावीरस्स अम्मा वासिड्डसगोत्ता । तीसे णं तिणिण णामधेज्जा एवमाहिज्जंति, तंजहा—तिसिला इ वा विदेहदिण्णा इ वा पियकारिणी ति वा ।

- १० *समणस्स णं भगवओ महावीरस्स ^१पित्तियए सुपासे कासवगोत्तेणं ।
 समणस्स णं भगवतो महावीरस्स जेट्ठे भाया णंदिवद्धणे कासवगोत्तेणं ।
 समणस्स णं भगवतो महावीरस्स जेट्ठा* भइणी सुदंसणा कासवगोत्तेणं ।
 समणस्स णं भगवतो महावीरस्स भज्जा जसोया ^१गोत्तेणं ^१कोडिण्णा ।

पडिमाणं पालए धीमं अरतिरतिसहे दविए वीरियसंपन्ने देवेहिं से णामं कयं समणे भगवं महावीरे ३ । समणस्स णं भगवओ महावीरस्स पिता कासवे गोत्तेण,.....माया वासिड्डा गोत्तेण,..... पित्तिये सुपासे, जेट्ठे भाया नंदिवद्धणे, भगिणी सुदंसणा, भारिया जसोया कोडिन्ना गोत्तेण,..... धूया कासवी गोत्तेण,.....नत्तुई कासवी गोत्तेणं ”—कल्पसू० १०४-१०९ । आव० चू० पृ० २४५ ॥ १. सहसम्मुइए खे० जै० । सहसंमुदिए खं० । सहसमुदिते इ० । “सोमणा मतिः सन्मतिः, सन्मत्या सहगतः सहसम्मुदियाए” चू० ॥ २. भीमभय० खं० विना । “अचेल (अचले) परीसहोवसगेहि [भ]यभेरवाणं खंता अहियासइता, पडिमाओ पाल[ए] अरतिरतिसहे इंदिएहि” चू० । सू० ७४३ टि० २१ ॥ ३. उरालए अचे० खे० जै० ॥ ४. संहं हे १, २, ३ जै० ला० ॥ ५. दइयतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ ६. जसंसे इ वा सेज्जंसे ति वा इ० । “श्रेय(यां) सि श्रयन्ति तस्मिन्निति श्रेयास.” चू० ॥ ७. स्स भग० खे० जै० ॥ ८. तिस० जै० इ० ॥ ९. “विदेहेन [दिन्ना १] विदेय(ह)दिन्ना विदेहदिन्ना, प्रियं करोति प्रियकारिणी” चू० ॥ १०. * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० जमू० । खं० मध्येऽपि ‘जेट्ठे भाया णंदिवद्धणे’ इति पाठं विना * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति ॥ ११. पित्तिये हे १ ॥ १२. कासवे सं० । दइयतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ १३. समणस्स भग० सं० हे ३ ॥ १४. समणस्स भ० हे ३ । समण भ० महा० कणिट्ठा भइणी सं० । खेसं० मध्येऽपि आदौ ‘कणिट्ठा’ इति लिखित्वा पश्चाद् ‘जेट्ठा’ इति संशोधितम् । दइयता सू० ७४३ टि० २१ ॥ १५. कासवी गो० खे० जै० सं० खं० । से कासवगोत्तेणं इ० ॥ १६. जसोया खे० जै० खं० ॥ १७. कोडिन्ना गोत्तेण हे १ । गोयमा गोत्तेणं खेसं० । से गोयमा गोत्तेणं हे २. इ० ला० । दइयतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ १८. ‘गोयमा पाठान्तरं’ सटि० ॥

समणस्स णं भगवतो महावीरस्स धूता कासवगोत्तेणं । तीसे णं दो नामधेज्जा एवमाहिज्जंति तंजहा—अणोज्जा ति वा पियदंसणा ति वा ।

समणस्स णं भगवतो महावीरस्स णत्तुई कोसियगोत्तेणं । तीसे णं दो णाम-
धेज्जा एवमाहिज्जंति, तंजहा—सेसवती ति वा जसवती ति वा ।

७४५. समणस्सै णं भगवतो महावीरस्स अम्मापियरो पासावच्चिज्जा समणो-
वासंगा यावि होत्था । ते णं बहूइं वासाइं समणोवासगपरियागं पालयित्ता छण्हं
जीवणिकायाणं सारक्खणणिमित्तं आलोइत्तां णिंदित्ता गरहित्तां पडिक्कमित्ता
अहारिहं उत्तरगुणं पायच्छित्ताइं पडिवज्जित्तां कुससंथांरं दुरुहित्ता भत्तं पच्चक्खायंति,
भत्तं पच्चक्खाइत्ता अपच्छिमांए मारणंतियाए सरीरसंलेहणाए झुंसियसरीरा कालमांसेणं
कालं किच्चा तं सरीरं विप्पजहित्ता अच्चुते कप्पे देवत्ताए उववन्ना । ततो णं १०
आउक्खवैणं भवक्खएणं ठित्तिक्खएणं चुत्ते(ता) चइत्ता महाविदेहे वासे चरिमेणं
उस्सासेणं सिज्झिस्संति, बुज्झिस्संति, मुच्चिस्संति, परिणिव्वाइस्संति, सच्चदुक्खाणं
अंतं करिस्संति ।

७४६. तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं महावीरे णाते णांतपुत्ते

१. कासवी गो° खेसं० सं० । कासती गु° इ० । दृश्यतां सू० ७४३ टि० २१ ॥ २. तंजहा
नास्ति हे १ विना ॥ ३. अणोज्जे ति सं० । अण(णो जै०)ज्जो ति खे० जै० । “नास्य ओजं
अणोज्जा सेसस्स द्रविणजातस्य पती” चू० ॥ ४. तीसे णं नास्ति खं० ॥ ५. °माहिज्जंती खे०
सं० ॥ ६. °स्स भ° खे० जै० ॥ ७. °सका खे० जै० सं० सं० ॥ ८. °वासाइं ते स° सं० ।
°वासाइं ति स° खे० जै० ॥ ९. संक्ख° हे १, २, ३. जैसं० इ० ला० ॥ १०. °त्ता गर°
सं० ॥ ११. °त्ता अहा° हे १, २ ला० ॥ १२. पायच्छित्तं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३.
°त्ताइं कुस° सं० ॥ १४. °थारयं इ० ॥ १५. पच्चक्खित्ति सं० । पच्चाइक्खति रो० जै० सं० ।
पच्चक्खाइंति हे १ जै० इ० ला० ॥ १६. °माए सरीर° सं० ॥ १७. सुसिय° सं० विना ॥
१८. °मासे कालं खे० हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १९. सरीरि(रइ०)यं रो० जै० सं० इ० ।
°सरीरयं विप्पहित्ता सं० ॥ २०. °क्खएणं ठित्ति° खेमू० जै० सं० हे ३ ला० । °त्तएणं
भवक्खएणं चइत्ता इ० । °क्खएणं चुत्ते खं० हे २ ॥ २१. प्रतिपु पाठा.—चुतो रो० जै० ।
चुए सं० । चुते सं० । चुते चवित्ता हे १, २, ३ ला० ॥ २२. चरमेणं सं० ॥ २३. ऊसासेण
हे १, २, ३ इ० ला० । उस्सासेणं नास्ति सं० ॥ २४. °स्संति परि° सं० इ० ॥ २५.
°णेव्वा° रो० सं० । °णेव्वाइस्संति बु(मु?)चिस्संति सच्च° सं० ॥ २६. °णमंतं हे १ ॥

णायकुलविणिव्वत्ते विदेहे विदेहदिण्णे विदेहंजच्चे विदेहसूमाले तीसं वासाइं विदेहे
 त्ति कट्ठु अगारमज्झे वसित्ता अम्मापिउहिं कालगतेहिं देवलोगमणुप्पत्तेहिं
 समत्तपइण्णे चेच्चा हिरण्णं, चेच्चा सुवण्णं, चेच्चा वलं, चेच्चा वाहणं, चेच्चा
 धण-कणग-रयण-संतसारसावतेज्जं, विच्छड्डित्ता विग्गोवित्ता, विस्साणित्ता,
 दातारेसुं णं दायं पज्जाभाइत्ता, संवच्छरं दलइत्ता, जे से हेमंताणं पढमे मासे
 पढमे पक्खे मग्गसिरवहुले, तस्स णं मग्गसिरवहुलस्स दसमीपक्खेणं हत्थुत्तराहिं
 णक्खत्तेणं जोगोवगतेणं अभिनिक्खमणाभिप्पाए यावि होत्था ।

७४७. संवच्छरेण होहिति अभिनिक्खमणं तु जिणवरिंदस्स ।
 तो अत्थसंपदाणं पवत्तती पुव्वसूरातो ॥ १११ ॥

१० ७४८. एगा हिरण्णकोडी अडेव अणूणया सयसहस्सा ।
 सूरुदयर्मादीयं दिज्जइ जौ पायरासो त्ति ॥ ११२ ॥

७४९. तिण्णेव य कोडिसता अट्ठासीतिं च होति कोडीओ ।
 असीतिं च सतसहस्सा एतं संवच्छरे दिण्णं ॥ ११३ ॥

७५०. वेसमणकुंडलधरा देवा लोगंतिया महिड्डीया ।
 बोहिति य तित्थकरं पण्णरससु कम्मभूमीसु ॥ ११४ ॥

१५

आलीणे भइए विणीए नाए नायपुत्ते नायकुलचंदे विदेहे विदेहदिच्चे विदेहजच्चे विदेहसूमाले
 तीसं वासाइं विदेहंसि कट्ठु अम्मापिइहिं देवत्तगएहि गुरुमहत्तरएहि अब्भणुच्चाए”-
 कल्पसू० ११० ॥

१. ०लविणिव्वत्ते जै० सं० खं० । ०लनिव्वत्ते इ० । ०लविणिव्वत्ते त्ति विदेहे हे १ ला० ॥
 २. ०हे जच्चे सं० ॥ ३. वासाणं सं० ॥ ४. विदेहि त्ति सं० । विदेह त्ति हे १, २, ३ ला० ।
 “विदेहंसि कट्ठु” कल्पसू० ११० । दृश्यतां पृ० २६६ पं० १७ ॥ ५. ०णुप्प० खे० जै० ॥
 ६. धणवण्णरु० हे १, ३ ला० खं० ॥ ७. ०सावदेज्जं सं० इ० विना । ‘सावतेयं वा पाठः’
 खेटि० ॥ ८. विच्छड्डित्ता सं० खं० ॥ ९. विग्गोवित्ता सं० खं० इ० ॥ १०. ०सु दा एत्ता
 भाइत्ता खे० जै०, ०सु दावेत्ता हाइत्ता सं०, एतदक्षरानुसारेण ०सु दा[णं] पज्जाभाइत्ता
 इति पाठः सम्भाव्यते, दृश्यता पृ० २६३ टि० १ । ०सु नं दाय पज्जालावित्ता हे २ ला० ॥
 ११. सयरणं दलित्ता खं० ॥ १२. होहित्ति खे० जै० ॥ १३. वरिदाणं हे १, २, ३ इ०
 ला० ॥ १४. ०व यणूणया हे १, २, ३ ला० ॥ १५. मादीहिं इ० ॥ १६. जा वायरासाओ
 खे० । जा वापरायसाओ जै० ॥ १७. खं० विना-असितिं जै० । असिइं खे० सं० इ० । असियं
 हे १, २, ३ ला० ॥ १८. देवा लोकंतिया म० इ० । देवलोगाण म० खं० ॥

७५१. बंभम्मि य कप्पम्मि बोद्धव्वा कण्हराइणो मज्जे ।

लोगंतिया विमाणा अट्टसु वत्था असंखेज्जा ॥ ११५ ॥

७५२. एते देवनिकाया भगवं बोहिंति जिणवरं वीरं ।

सव्वज्जगीवहियं अरहं ! तित्थं पवत्तेहि ॥ ११६ ॥

७५३. ततो णं समणस्स भगवतो महावीरस्स अभिनिक्खमणाभिप्पायं ५
जाणित्ता भवणवति-वार्णमंतर-जोतिसिय-विमाणवासिणो देवा य देवीओ य
सएहिं २^१ रूवेहिं सएहिं २^२ णेवत्थेहिं सएहिं २^३ चिंधेहिं सव्विड्डीए

१. कप्पंमि बोद्धव्वा सं० । कप्पंमि य बोद्धव्वा हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. अट्टसु वच्छा
खे० । अट्टसु वच्छा सं० । “ब्रह्मलोकालया लोकान्तिकाः । [तत्त्वार्थसू० ४।२५],
ब्रह्मलोकालया एव लोकान्तिका भवन्ति नान्यकल्पेषु नापि परतः । ब्रह्मलोकं परिवृत्य
अष्टासु दिक्षु अष्टविकल्पा भवन्ति । तद्यथा—सारस्वता-ऽऽदित्य-वहन्यरुण-गर्दतोय-तुषिता-ऽव्या-
बाध-मरुतोऽरिष्ठाश्च । [तत्त्वार्थसू० ४।२६], एते सारस्वतादयोऽष्टविधा देवा ब्रह्मलोकस्य
पूर्वोत्तरादिषु दिक्षु प्रदक्षिणं भवन्ति यथासंख्यम् । तद्यथा—पूर्वोत्तरस्यां दिशि सारस्वताः,
पूर्वस्यामादित्या इत्येवं शेषाः” इति तत्त्वार्थभाष्ये । “ब्रह्मलोकं परिवृत्य अष्टासु दिक्षु अष्टविकल्पा
भवन्ति । अत्र दिग्ग्रहणं सामान्येन दिग्विदिकप्रतिपत्त्यर्थम् । ब्रह्मलोकाधोव्यवस्थितरिष्ठविमान-
प्रस्तारवर्तिन्योऽक्षपाटकसंस्थिता अरुणवरसागरे समुद्रूता अतिबहलतमः कायप्रभवा कृष्णराज्योऽष्टौ
भवन्ति यासां मध्येन प्रयान् देवोऽप्येकः संक्षोभमापद्येतेति । तत्र द्वयोर्द्वयोः कृष्णराज्योर्मध्यभाग
एते भवन्ति, स्थापना । विमानसाहचर्याद् देवानां सारस्वतादिसंज्ञा । .....पूर्वोत्तरस्यां दिशि
सारस्वताः, पूर्वस्यामादित्याः, पूर्वदक्षिणस्यां वह्नयः, दक्षिणस्यामरुणाः, दक्षिणापरस्या गर्दतोयाः,
अपरस्यां तुषिताः, अपरोत्तरस्यामव्याबाधाः, उत्तरस्यां मरुतः, मध्येऽरिष्ठाः । नन्वेवमेते नवभेदा
भवन्ति, भाष्यकृता चाष्टविधा इति मुद्रिताः, उच्यते—लोकान्तवर्तिन एतेऽष्टभेदाः सूरिणोपात्ताः
रिष्ठविमानप्रस्तारवर्तिभिर्नवधा भवन्तीत्यदोषः । आगमे तु नवधैवाधीता इति ।” इति
सिद्धसेनगणिविरचिताया तत्त्वार्थटीकायाम् पृ० ३०७ ॥ ३. जगजीव^० खे० जै० खं० इ० ॥
४. ०त्तेहिं सं० हे १, २, ३ इ० ला० । “मणुस्सधम्मातो मणुस्ससभावो सोइंदियादि वा
णाणं, बुज्झाहि चरित्तधम्मे, अतोधिए दीपसिखावत् सर्वामो(सोऽ)वधिः, अ[मि १]णिवट्ठा
सरीराओ पोरिस पमाणपत्ता चतुब्भागः, मंजुमंजु त्ति मधुरं, अपडिबुज्झमाणे ण विभाविज्जति
रोरेणं किं को भणति” चू० । “बुज्झाहि भगवं लोगनाहा, पवत्तेहि धम्मतित्थं हियसुहनिस्सेयसकरं
सव्वलोए सव्वजीवाणं भविस्सइ त्ति कट्ठु जयजयसइ पउंजंति ॥ ११० ॥ पुर्व्वि पि य णं समणस्स
भगवओ महावीरस्स माणुस्साओ गिहत्थधम्माओ अणुत्तरे आहोहिए अप्पडिवाई णाणदंसणे
होत्था । तए णं समणे भगवं महावीरे पोरिसीए अभिनिविट्ठाए पमाणपत्ताए...मंजुमंजुणा
घोसेण य पडिबुज्झमाणे २...जेणेव णायसंडवणे उज्जाणे असोगवरपायवे तेणेव उवागच्छइ ।”—
कल्पसू० ११०—११३ ॥ ५. ०मंतरा जो^० खे० जै० । ०मंतरा जोतिसिया वि^० खं० ॥
६. सतेहिं जै० इ० । एवमग्रेऽपि ॥ ७. ‘२’ नास्ति खं० ॥ ८. ‘२’ नास्ति जै० सं० खं० ॥
९. ‘२’ नास्ति सं० । एवमग्रेऽपि ॥ १०. सव्वड्डीए खे० सं० हे १, ३ ॥

सव्वजुतीए सव्ववलसमुदएणं सयाइं २ जाणविमाणाइं दुरुहंति । सैयाइं २ जाणविमाणाइं दुरुहिता अहावादराइं पोग्गलाइं परिसाडेंति । अहावादराइं पोग्गलाइं परिसाडेत्ता अहासुहुमाइं पोग्गलाइं पैरियाइंति । अहासुहुमाइं पोग्गलाइं परियाइत्ता उडुं उप्पयंति । उडुं उप्पइत्ता ताए उक्किट्ठाए सिग्घाए चवलाए
 ५ तुरियाए दिव्वाए देवगतीए अहेणं ओवतमाणा २ तिरिएणं असंखेज्जाइं दीव समुद्दाइं वीतिक्रममाणा २ जेणेव जंजुदीवे तेणेव उवागच्छंति, * तेणेव उवागच्छित्ता जेणेव उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसे तेणेव उवागच्छंति * तेणेव उवागच्छित्ता १० जेणेव उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसस्स उत्तरपुरत्थिमे ११ दिसाभागे तेणेव ज्ञ ति वेगेण १२ ओवतिया ।

१० ७५४. ततो णं सक्के देविंदे देवराया सणियं २ जाणविमाणं ठवेति । सणियं २ [जाण]विमाणं ठवेत्ता सणियं २ जाणविमाणातो १ पच्चोतरति, सणियं २ जाणविमाणाओ पच्चोत्तरित्ता एगंतमवक्कमति । एगंतमवक्कमित्ता महता वेउव्विएणं समुग्घातेणं समोहणति । महता वेउव्विएणं [समुग्घातेणं] समोहणित्ता एगं महं णाणामणि-क्कणग-रयणभत्तिचित्तं सुभं चारुक्कंतरूवं देवच्छंदयं विउव्वैति । तस्स
 १५ णं देवच्छंदयस्स बहुमज्झदेसभागे एगं महं सपादंपीठं १ सीहासणं णाणामणि-क्कणग-रतणभत्तिचित्तं सुभं चारुक्कंतरूवं विउव्वैति, २ [त्ता] जेणेव समणे भगवं

१. ०जुत्तीए खेमू० सं० हे १, २, ३ इ० ला० । “सव्विड्डीए सव्वजुईए” कल्पसू० ११३ ॥
 २. साइं साइं दुरु० हे १, २ ला० । सयाइं २ दुरु० इ० ॥ ३. परियायंति उडुं उप्पात्तिं उडुं उप्प० इ० । परियाइंति उडुं उप्पइत्ता खे० जै० ला० । परिसाडेत्ता उडुं उप्पयंति उडुं उप्पइत्ता खं० । परिसाडेत्ता उडुं उप्पयित्ता सं० ॥ ४. अहेण ओ० सं० । अहेण व ओ० हे १ ॥ ५. ‘२’ नास्ति सं० ॥ ६. ०जा दीव० सं० ॥ ७. ०हा वी० खे० सं० ॥ ८. ‘२’ नास्ति हे १, २, ३ इ० ॥
 ९. * * एतदन्तर्गतपाठस्थाने प्रतिष्ठा पाठाः—तेणेव [हे ३ विना,] उवागच्छित्ता [जेणेव हे ३] उत्तरखत्तियकुंडपुरसंनिवेसे तेणेव उवागच्छंति खं० इ० हे ३ । जेणेव खत्तियकुंडपुरसंनिवेसे तेणेव उवागच्छंति हे २ । * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० सं० हे १ ला० ॥ १०. जेणेव नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ ११. दिसीभाए हे १, २, ३ ला० जै० । दिसिभाए इ० ॥
 १२. उवत्तिया इ० ॥ १३. ०माणं पच्चोत्तरइ सं० । ०माणं पच्चुट्ठवेति हे २ इ० ला० । ०माणाओ पच्चोत्तरति खे० खं० । ‘विमाणं ठवेइ इति संभाव्यते’ खेटि० ॥ १४. जाण० नास्ति खे० जै० सं० ॥ १५. पच्चोतरति [२ खेस०] एगंत० खे० जै० । पच्चोत्तरित्ता एगंत० हे २ इ० ला० । पच्चोत्तरति पच्चोत्तरिआ एगंत० हे १ ॥ १६. जाण० नास्ति हे ३ ॥ १७. ०क्कमित्ता महता खे० सं० ॥ १८. ०क्कितरूवं सं० हे २ ॥ १९. ०व्वंति हे २, ३ जै० इ० ॥ २०. ०पीठं खे० सं० हे ३ । ०पीठं हे १, २, ३ इ० ॥ २१. सीहासणं नास्ति हे ३ ॥ २२. रूवं सीहासणं विउ० हे २ ला० विना ॥ २३. ०व्वति जेणेव खे० सं० हे १, २, ३ इ० ला० । ०व्वति त्ता २ जेणेव जै० ॥

महावीरे तेणेव उवागच्छति, २ [त्ता] समणं भगवं महावीरं तिखुत्तो आयाहिण-
 पयाहिणं करेति । समणं भगवं महावीरं तिखुत्तो आयाहिणपयाहिणं करेत्ता, समणं
 भगवं महावीरं वंदति, णमंसति । वंदित्ता णमंसित्ता समणं भगवं महावीरं
 गहाय, जेणेव देवच्छंदए तेणेव उवागच्छति । तेणेव उवागच्छित्ता सणियं
 २ पुरत्थाभिमुहं सीहासणे णिसीयावेति । सणियं २ पुरत्थाभिमुहं णिसीयावेत्ता, ५
 सयपाग-सहस्सपागेहिं तेलेहिं अब्भंगेति । सयपाग-सहस्सपागेहिं तेलेहिं
 अब्भंगेत्ता गंधकसाएहिं उल्लोलेति । सयपागसहस्सपागेहिं तेलेहिं उल्लोलेत्ता
 सुद्धोदएणं मज्जावेति, २ [त्ता] जस्स जंतपलं सयसहस्सेणं तिपडोलतित्तएणं
 साहिण सरसीएण गोसीसरत्तचंदणेणं अणुलिंपति, २ [त्ता] ईसिणिस्सासवात-
 वोज्झं वरणगर-पट्टणुग्गतं कुसलणेरपसंसितं अस्सलालपेलयं छेयायरियकणग- १०
 खचितंतकम्मं हंसलंखणं पट्टजुयलं णियंसावेति, २ [त्ता] हारं अद्धहारं
 उरत्थं एगावलिं पालंभुत्त-पट्ट-मउड-रयणमालां आविंधावेति । आविंधवित्ता
 गंथिम-वेढिम-पूरिम-संघातिमेणं मलेणं कप्परुक्खमिव संमालंकेति । समालंकेत्ता
 दोच्चं पि महता वेउच्चियसमुग्धातेणं समोहणति, २ [त्ता] एगं महं चंदप्पभं १५
 सिबियं सहस्सवाहिणियं विउव्वति, तंजहा — ईहामिय-उसभ-तुरग-णर-मकर-विहग-
 वाणर-कुंजर-रुरु-सरभ-चमर-सद्दू-सीह-वणलयं चित्त(त्तं) विज्जाहरमिहुणजुगल-
 जंतंजोगजुत्तं अच्चीसहस्समालणीयं सुणिरूवितमिसमिसेंतरूवमसहस्सकलितं

१. तिखुत्तो सं० विना । एवमग्रेऽपि ॥ २. आदाणपं खं० । एवमग्रेऽपि ॥ ३. मुहे हे
 १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. मुहे हे १, २ इ० ला० ॥ ५. अब्भंगेति सय २ गंधकसाइएहिं
 खं० । अब्भंगेति २ गंधक(का सं०)साएहिं खं० विना ॥ ६. लिति स सुद्धोदएणं खं० ।
 लिति २ सुद्धोदएणं इ० । लेति २ सुद्धोदएणं खं० इ० विना ॥ ७. विति खं० । विति
 इ० ॥ ८. जस्स णं जंतवल सयसहस्सेण इ० । जस्स य मुलं सयसाहस्सेणं जैस० ॥
 ९. साहीएणं गोसीसं खे० जैमू० सं० । साहिण सरसीएण गोसीसं हे १, २, ३ जै०
 ला० ॥ १०. लिंपइ खे० सं० । लिंपति खं० ॥ ११. ईसिनीसासं खं० । ईसिणिम्मेसं
 खे० ॥ १२. नरपइपसं सं० । नरपरिनिम्मियं जै० ॥ १३. लालापे हे १ ॥ १४. छेयारियं
 खे० जै० सं० ॥ १५. लक्खणपट्टं सं० ॥ १६. हारं अद्धहारं खे० सं० खं० । हारद्धहारं इ० ॥
 १७. सुत्तं इ० ॥ १८. विति हे २ इ० ॥ १९. समलंकेत्ता दोच्चं पि मं सं० । समलंकिता
 दोच्चं मं खे० ॥ २०. वाहिणि(णी इ०) विं हे २, ३ इ० ला० । वाहि(ह सं०)णियं
 ई(इ सं०) हां खे० सं० खं० ॥ २१. चित्ता सं० । चिचित्त सं० हे १, २, ३
 इ० ला० जै० । “कुंजरवणलयपउमलयभत्तिचित्तं” — कल्पसू० ४५ ॥ २२. जोगचित्त रो० ।
 ‘जुत्तं वा पाठः’ खेति ॥ २३. मालणीयं सं० खेसं० । माली सुणिं खेनू० सं० ॥
 २४. कयलिंगं खे० ॥

‘भिसमाणं भिम्भिसमाणं चैक्खुल्लोयणैस्सं मुत्ताहडमुत्तजालंतरोयितं तवणीय-
पवरलंबूसपलंबंतमुत्तदामं हारद्धहारभूसणसमोणतं अधियपेच्छणिज्जं पउमलय-
भंत्तिचित्तं असोगलयंभत्तिचित्तं ११कुंदलयभत्तिचित्तं णाणालयभत्तिविरइयं सुभं
चारुक्तंरूवं णाणामणिपंचवणघण्टापडायपरिमंडितग्गसिहरं * सुभं चारुक्तंरूवं *
५ पासादीयं दरिसणीयं सुरूवं ।

७५५. सीया उवणीया जिणवरस्स जर-मरणविप्पमुक्कस्स ।

‘ओसत्तमल्लदामा जल-थल्लयंदिव्वकुसुमेहिं ॥ ११७ ॥’

७५६. ‘सिवियाए मज्झयारे’ दिव्वं वररयणरूवचेंचैइयं ।

सीहासणं महरिहं सपादपीठं जिणवरस्स ॥ ११८ ॥

१. ईसिं भिसं खे० सं० विना ॥ २. ०मीणं खे० हे १ विना । एवमग्रेऽपि ॥ ३. चक्खुलो^०
सं०हे १, २, ३ ॥ ४. ०लेस्स मुं हे १, २, ३. इ० । ०लिस्स मुं जै० ॥ ५. ०रोइयं सं० ।
०रोयियं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. ०णीयं पव^० खे० जै० ला० हे १ ॥ ७. ०सए लंबंत^०
खे० जै० हे १, २, ३ । ०लंबूसतो लंबंत^० इ० ॥ ८. हारड्डुं जै० सं० खं० हे ३ इ० । हारड्डु
(द्व जै०) हाराभू^० खे० जै० ॥ ९. ०भि(भ हे ३)त्तिचित्त णाणां जै० हे ३ ॥ १०. ०भित्ति^०
खे० । एवमग्रेऽपि ॥ ११. कंदं खे० । कदं खं० ॥ १२. सुभकंतचारुक्तंरूवं इ० हे २ ॥
१३. पडिमं खे० हे ३ ॥ १४. सुभ(भं जै०)चारुचारु^० खे० जैमू० । सुभ चारु^० हे १,
२, ३ इ० । वस्तुतस्तु * * एतदन्तर्गतः पाठोऽधिको भाति पुनरुक्तत्वात्, जि० मध्येऽपि नैव
विद्यते ॥ १५. उस्तंतमल्लदामं हे १ इ० ला० । उवसंतमल्लदामं हे २, ३ ॥ १६. ०लयदिं खं० ॥
१७. तुलना—“चंदप्पभा य सीया उवणीया जम्ममरणमुक्कस्स” । आसत्तमल्लदामा जलथल्लयं-
दिव्वकुसुमेहिं ॥ ९२ ॥...सीयाए मज्झयारे दिव्वं मणि-कणग-रयणचिचइयं । सिहासणं महरिहं
सपायपीठं जिणवरस्स ॥ ९४ ॥ आलइयमालमउडो भासुरवोदी पलंववणमालो । सेययवत्थनियत्थो
जस्स य मोल्लं सयसहस्सं ॥ ९५ ॥ छट्ठेणं मत्तेणं अज्झवसाणेण सोहणेण जिणो । लेस्साहिं विसुज्झंतो
आरुहई उत्तमं सीअं ॥ ९६ ॥ सिंहासणे निसण्णो सक्कीसाणा य दोहिं पासेहिं । वीयंति चामरेहिं
मणि-कणगविचित्तदंडेहिं ॥ ९७ ॥ पुव्विं उक्खित्ता माणुसेहिं साहट्ठरोमकूवेहिं । पच्छा वहंति
सीयं असुरिंद-सुरिंद-नागिंदा ॥ ९८ ॥...वणसंडो व्व कुसुमितो पउमसरो वा जहा सरयकाले ।
सोहइ कुसुमभरेणं इय गयणतलं सुरगणेहिं ॥ १०१ ॥ सिद्धत्थवणं व जहा असणवणं सणवणं
असोगवणं । चूअवणं व कुसुमियं कणियारवणं व चंपयवणं वा । तिलयवणं व कुसुमियं इय
गयणयलं सुरगणेहिं ॥ १०३ ॥ वरपडह-मेरि-झल्लरि-दुंदुहि-संखसहिएहिं । धरणियले गयणयले
तूरनिनाओ परमरम्मो ॥ १०४ ॥...दिव्वो मणुस्सवोसो तूरियनिनादो अ सक्कवयणेण । खिप्पामेव
निलुको जाहे. पडिवज्जइ चरित्तं ॥ १०८ ॥ वाऊण नमोक्कार सिद्धाणमभिग्गहं तु सो गिणहे । सव्वं
मे अकरणिज्जं पावं ति चरित्तमारुडो ॥ १०९ ॥” इति आवश्यकभाष्येऽपि गाथा दृश्यन्ते ॥
१८. सिवियारि जै० । सिवियारे खेमू० ॥ १९. दिव्वंवर(१) ॥ २०. ०चंचतियं खं० हे
२ ला० । ०चेवतियं हे १, ३ ॥

७५७. आलइयमालमउडो भाँसरवोंदी वराभरणधारी ।
खोमयवत्थणियत्थो जस्स य मोलं सयसहस्सं ॥ ११९ ॥

७५८. छेद्वेणं भत्तेणं अज्झवसाणेण सुंदरेण जिणो ।
लेस्साहि विसुज्झंतो आरुहई उत्तमं सीयं ॥ १२० ॥

७५९. सीहासणे णिविद्धो सक्कीसाणा य दोहिं पासेहिं ।
वीयंति चामराहिं मणि-रंयणविचित्तदंडाहिं ॥ १२१ ॥

७६०. पुर्व्वि उक्खित्ता माणुसेहिं साहट्टरोमकूवेहिं ।
पच्छा वहंति देवा सुर-असुरा गरुल-णागिंदा ॥ १२२ ॥

७६१. पुरतो सुरा वहंती असुरा पुण दाहिणम्मि पासम्मि ।
अवरे वहंति गरुला णागा पुण उत्तरे पासे ॥ १२३ ॥

७६२. वणसंडं व कुसुमियं पउमसरो वा जहा सरयकाले ।
सोभति कुसुमभरेणं इय गगणतलं सुरगणेहिं ॥ १२४ ॥

७६३. सिद्धत्थवणं व जहा कणियारवणं व चंपगवणं वा ।
सोभति कुसुमभरेणं इय गगणतलं सुरगणेहिं ॥ १२५ ॥

७६४. वरपडह-भेरि-झल्लरि-संखसतसहस्सिएहिं तूरेहिं ।
गगणयले धरणितले तूरणिणाओ परमरम्मो ॥ १२६ ॥

७६५. तत-विततं घण-झुसिरं आतोज्जं चउविहं बहुविहीयं ।
वाएंति तत्थ देवा बहूहिं आणट्टगसएहिं ॥ १२७ ॥

७६६. तेणं कालेणं तेणं समएणं जे से हेमंताणं मासे पढमे पढमे पक्खे
मंगसिरबहुले, तस्स णं मंगसिरबहुलस्स दसमीपक्खेणं, सुव्वतेणं दिवसेणं,

१. भासुरं हे १, ३ इ० ला० ॥ २. छेद्वेण उ भत्तेणं सं० विना ॥ ३. सोहणेण हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ४. लेसाहिं सं० हे १, २, ३ इ० ला० । लेसाहि खं० ॥ ५. हति इ० ॥ ६. दोहिं हत्थेहिं सं० ॥ ७. गाथेयं समवायाङ्गसूत्रेऽपि । साहट्टु(ट्ट हे २) रोमपुलएहिं हे १, २, ३ इ० ला० । साहट्टुलोमकूवेहिं खं० ॥ ८. असुरा(र खे०) गरुडं खे० जै० ॥ ९. सरतकाले खं० ॥ १०. दासित्थवणं खं० ॥ ११. कणियारं सं० ॥ १२. तुरियनिनाओ खे० हे १, २, ३ इ० ला० । तुडियणिणादो जै० ॥ १३. चउव्विहं ह १, २, ३ इ० । चउव्विहं बहुविहीयं सं० ॥ १४. वातेंति खं० । वाइंति खे० । वायंति जै० ॥ १५. बहूहिं इति प्रतिपु पाठः ॥ १६. आवट्टगं इ० ॥ १७. मंग..... तस्स णं नास्ति खे० ॥

- विजएणं मुहुत्तेणं^१, हत्थुत्तरनक्खत्तेणं जोगोवगतेणं^२ पाईणगामिणीए छायाए,
^३वियत्ताए पोरुसीए, छेड्डेणं भत्तेणं अँपाणएणं, एँगं साडगमायाए चंदप्पभाए
 सिवियाए सहस्सवाहिणीयाए सँदेव-मणुया-ऽसुराए परिसाए सँमण्णिज्जमाणे २
 उत्तरखत्तियकुंडपुरसंणिवेसस्स मँज्झंमज्झेणं निग्गच्छति, २ [त्ता] जेणेव
 ५ णातसंडे उज्जाणे तेणेव उवागच्छति, २ [त्ता] ईसिं रँतणिप्पमाणं अँच्छोप्पेणं
 भूँमिभागेणं सणियं २ चंदप्पंभं सिवियं सहस्सवाहिणिं ठवेति, सणियं २ जाव
 ठवेत्ता सणियं २ चंदप्पभातो^४ सिवियातो सहस्सवाहिणीओ पँच्चोत्तरति, २ [त्ता]
 सणियं २ पुरत्थाभिमुहे सीहासणे णिसीदति, २ [त्ता] आभरणालंकारं
^५ओमुयति । ततो णं वेसमणे देवे जँन्नुवायपडिते समणस्स भगवतो महावीरस्स
 १० हंसलक्खणेणं पडेणं आभरणालंकारं पडिच्छति । तँतो णं समणं(णे) भगवं महावीरे
 दाँहिणेण दाहिणं वामेण वामं पंचमुट्ठियं लोयं करेति । ततो णं सक्के देविंदे
 देवराया समणस्स भगवतो महावीरस्स जँन्नुवायपडिते वड्ढरामएणं थालेणं केसाइं
 पडिच्छति, २ [त्ता] 'अणुजाणेसि भंते !' ति कट्ठु खीरोदं सागरं साहरति ।
^{१५} तँतो णं समणे भगवं महावीरे दाहिणेण दाहिणं वामेण वामं पंचमुट्ठियं लोयं
 करेत्ता सिद्धाणं णमोक्कारं करेति, २ [त्ता] सँव्वं मे अकरणिज्जं पावं कम्मं ति
 कट्ठु सामाइयं चरित्तं पडिवज्जइ, सामाइयं चँरित्तं पडिवज्जित्ता देवपरिसं चँ
 मणुयपरिसं च आलेक्खचित्तभूतमिव ठवेति ।

७६७. दिव्वो मणुस्सघोसो तुरियाणिणाओ य सक्कवयणेणं ।

खिप्पामेव णिलुक्को जाहे पडिवज्जति चरित्तं ॥ १२८ ॥

१. 'णं हत्थुत्तरानक्खं' सं० । 'णं जोगो' खं० ॥ २. पादीणं इ० हे २, ३ ॥ ३. वियत्ताए पोरुसीए खं० । वीत्ताए (वियत्ताए हे ३ ला०) पोरिसीए हे १, २, ३ ला० ॥ ४. अप्पां सं० । आपां खे० खं० ॥ ५. एगसां सं० हे ३ विना ॥ ६. 'वाहिणीए खे० जै० खं० विना ॥ ७. सच्चमणुं खे० जै० । 'सदेवमणुयां वा पाठः' खेटि० ॥ ८. समणिं खे० जै० सं० ॥ ९. मज्झेणं मज्झं सं० खं० हे १, २ इ० ला० ॥ १०. रतणं खं० । रयणं हे २ इ० ला० ॥ ११. अच्छे सं० ॥ १२. भूमीभां हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १३. प्पभ सिं खे० जै० सं० ॥ १४. सीयाओ खे० जै० खं० ॥ १५. पच्चोत्तं सं० खं० ॥ १६. ओमुदति खे० जै० खं० ॥ १७. जणुवाडपं खेमू० जै० । जन्नुवापडिओ खं० ॥ १८. ततो णं समणं भगवं महावीरे खं० जै० । ततो णं से महावीरे हे १, २, ३. इ० ला० ॥ १९. दाहिणेणं दाहिणे वामेणं वामे सं० खं० । दाहिणेण [दाहिणं जै० खेसं] वामेणं वामे(मं जैसं) खे० जै० ॥ २०. जणुपायवडिए सं० । जणुवाडचरिते खं० ॥ २१. ततो सं सं० ॥ २२. सव्वं अकरं हे १, २ इ० ला० । सव्वंऽकरं सं० । सव्वं करं खं० ॥ २३. सामात्तियं चरित्तं खं० । सामाइयं चरित्तं पवज्जइ सं० ॥ २४. चरित्तं नास्ति खे० जै० सं० खं० ॥ २५. च नास्ति हे १ ॥

७६८. पडिवज्जितु चरित्तं अहोणिसं सच्चपाणभूतहितं ।

साहडुलोमपुलया पयता देवा णिसामेति ॥ १२९ ॥

७६९. ततो णं समणस्स भगवतो महावीरस्स सामाइयं खौओवसमियं चरित्तं पडिवज्जस्स मणपज्जवणाणे णामं णाणे समुप्पण्णे । अड्डाज्जेहिं दीवेहिं दोहिं य समुदेहिं सण्णीणं पंचेदियाणं पज्जत्ताणं वियत्तमणसाणं मणोर्गयाइं भावाइं जाणइ । जाणित्ता ततो 'णं समणे भगवं महावीरे पव्वइते समाणे मित्त-णांती-सयण-संबंधियग्गं पडिविसज्जेति । पडिविसज्जित्ता इमं एतारूवं अभिग्गहं अभि- ५ गिण्हति—चारस वासाइं 'वोसड्डकाए चत्तदेहे जे 'केति उवसग्गा समुप्पज्जति, तंजहा—दिव्वा वा माणुसा वा 'तेरिच्छिया वा, ते सव्वे उवसग्गे समुप्पण्णे समाणे सम्मं सहिस्सामि, खमिस्सामि, अधियासइस्सामि ।

७७०. * ततो णं समणे भगवं महावीरे इमं एयारूवं अभिग्गहं अभिगि- १० ण्हित्ता 'वोसड्डकाए चत्तदेहे दिवसे मुहुत्तसेसे कम्ममारगामं समणुपत्ते* ।

ततो 'णं समणे भगवं महावीरे वोसड्ड[काए] चत्तदेहे अणुत्तरेणं आलएणं अणुत्तरेणं विहारेणं, एवं संजमेणं पग्गहेणं संवरेणं तवेणं बंभचेरवासेणं खंतीए मुत्तीए तुट्ठीए सैमितीए गुत्तीए ठाणेणं कम्मेणं सुचरित्तफलणेव्वाणमुत्तिमग्गेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरइ ।

१. 'निखिं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. साहडुलोमं हे १, २, ३ जै० इ० ला० ॥ ३. खओ^१ सं० खं० ॥ ४. 'णाणे समु^२ खे० जै० ॥ ५. अड्डात्तिज्जेहिं खं० । अड्डाइएहिं खे० जै० सं० ॥ ६. सण्णी पंचे^३ सं० खं० ॥ ७. 'त्तमाणं सं० ॥ ८. 'गइयाइं हे १, २, ३ ला० ॥ ९. भवाइं खं० ॥ १०. जाणइ तओ हे १ । जाणित्ता ततो खे० जै० खं० इ० । जाणेत्ता २ तओ हे २, ३ ॥ ११. णं इमं एया^४ हे १, २ ला० ॥ १२. वीरे इ एया^५ इ० ॥ १३. समणे इमं एता^६ खं० ॥ १४. 'नाइ^७ सं० ॥ १५. अभिगिण्हइ सं० ॥ १६. वोसड्डे काए खे० जै० सं० । वोसड्ड(ट्टे जै०)काते खं० जै० ॥ १७. केवि हे १, २, ३ ला० । केइ सं० इ० ॥ १८. 'प्पज्जिसु हे २ इ० ला० । 'समुप्पज्जेस्संति'—खेति० । 'प्पज्जंति दिव्वा खं० । दइयता सू० ७७१ ॥ १९. तेरिच्छा वा खे० जै० सं० खं० ॥ २०. 'स्सामि अधिया^८ सं० ॥ २१. * * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खेमू० जैमू० ॥ २२. इमेयारूवं सं० विना । इमेयारूवे खं० ॥ २३. अभिगिण्हे अभिगिण्हेत्ता हे १ । अभिगिण्हइ २ गिण्हेत्ता खं० । अभि[गि]ण्हइ अभिगिण्हित्ता हे ३ ॥ २४. वोसड्ड चत्त^९ हे १, ३ विना ॥ २५. कम्मारे गामं हे २, ३ इ० । कुमारगामं समणुपत्ते वोसड्ड^{१०} खं० ॥ २६. णं महा^{११} सं० ॥ २७. पग्गहेणं अणुत्तर(रेणं खं०) तवेणं खे० जै० खं० ॥ २८. तुट्ठीए नास्ति खेमू० जै० सं० खं० ॥ २९. समित्ति खे० जै० ॥ ३०. अप्पाणेणं भावेमाणे । एवं खे० जै० सं० खं०, विहरइ नास्ति ॥

७७१. 'एवं चाते विहरमाणस्स जे 'केइ उवसग्गा सैमुप्पज्जंति - दिव्वा वा माणुस्सा वा तेरिच्छिया वा, ते सव्वे उवसग्गे समुप्पण्णे समाणे अण्णाइले अव्वहिते अदीणमाणसे तिविहमण-वयण-कायगुत्ते सम्मं सहति खमति तितिक्खति अहियाँसेति ।

१. एवं गते विहरं खं० । दृश्यतां सू० ७४२, ७७३ । एवं विहरं सं० हे १ । एवं वा विहरं हे २, ३ इ० ला० ॥ २. केवि खं० । केयि खे० जै० ॥ ३. समुवत्तिसु खं० । समुप्पज्जंति खेसं० । समुप्पज्जंसु इ० । समुप्पज्जंति सं० । दृश्यतां सू० ७६९ ॥ ४. माणुस्स(स सं०)गा वा खे० जै० सं० खं० । मणुस्सा वा इ० ॥ ५. अणाउले जैसं० ॥ ६. सहति तितिं खे० जै० ॥ ७. 'सेइ तो णं सं० हे १, २, ३. ला० । 'सेती तो णं खेमू० । 'सेती त तो णं जै० खं० ।

“तस्स णं भगवंतस्स साइरेगाइं दुवालस वासाइं निच्चं वोसट्ठकाए चियत्तदेहे जे केइ उवसग्गा उप्पज्जंति तंजहा-दिव्वा वा माणुसा वा तिरिक्खजोणिया वा, ते उप्पन्ने सम्मं सहिस्सइ खमिस्सइ तितिक्खिस्सइ अहियासिस्सइ” इति स्थानाङ्गसूत्रे नवमेऽध्ययने ।

अत्रेदमवधेयम्-आचाराङ्गचूर्णेराधारभूतो भूयान् सूत्रपाठः सम्प्रति आचाराङ्गसूत्रस्य हस्त-लिखितादर्शेषु क्वापि नोपलभ्यते, शालाचार्यविरचिता आचाराङ्गवृत्तिस्तु अतिसंक्षिप्तत्वाद् न कमपि पाठमत्र निर्दिशति, दृश्यता सू० ७३८ टि० ४ । किञ्चान्यत्, स्थानाङ्गसूत्रे जम्बूद्वीपप्रज्ञप्तौ च विस्तरेण जहा भावणाए इत्येवम् आचाराङ्गसूत्रस्य भावनाध्ययनान्तर्गतः पाठो निर्दिष्टः सोऽपि सम्प्रति भावनाध्ययनेऽस्मिन् नोपलभ्यते । एतत्प्रदर्शनार्थम् आचाराङ्गचूर्णि-स्थानाङ्गसूत्र-जम्बूद्वीप-प्रजप्यादीना पाठा अत्रोपन्यस्यन्ते-

“छिन्नसोति ति इंदियसोतेहिं न रागद्वेषं गच्छति । कहं छिन्नसोते ? कंसपादी दिट्ठतो, उदगं कंसभाणे ण पविसति एवं भगवं उदगं ण पिवति कम्मं वा ण पविसति । संखे जहा रंगणं ण गेण्हति एवं भगवं पि कम्म । जीवो अप्पडिह्यगई एव भगवतो जत्थ सीतं उण्हं भयं वा ज(त)त्थ न पडिहम्मति गती । गगणं मि(निरालंवणं ?) एवं भगवं ण किञ्चि अवलंबति तवं करेतो देविंदादी । एवं वसहीए गामे वा अपडिबद्धे । सारत्तं न कलुस एवं । पुक्खर एवं कम्मुणा णोऽवलिप्पति । कूमवत् गुसेंद्रिय । विहग इव ण वसहीए आहारोवधिमित्तं व्व पु(मु)च्छति । खगिगविसाणं व एवं भगवं एक्को चेव रागदोसरहितो । भारंडवत् अप्रमत्तः । कुंजर सूरभावः सौर्यं सौंडीर्यं वा एवं परीसहादीहि ण जिज्जति, सेसा जहासभवं वाच्या । जच्चकणगं व जातरुवे पुणो कम्मुणा ण लिप्पति । वहुमहा वसुंधरा एवं भगव । दव्वतो सच्चित्ते दुपदादिसु, अच्चित्ते वच्च(त्थ)चामरादिसु, मीसए आसहत्थिमादिसु सभडतेसु । खित्त काला । भावे न कुव्वते, कोधे वा न्द्रा हां । अणुत्तरं नाणं लोगप्रमाणं ओधी । पव्वइयस्स चत्तारि नाणाइं जाव छउमत्थो । खाइयं दंसणं । अहखाइयं चारितं । सुचिभावो सोवचिका(सोचविद्या ?), तेसिं फउं परिणेव्वागं, तस्स मग्गो णाणादी ३ । ज्ञाणंतरिया सुहुमकिरियं असपत्तं । अरिहति वंदण-नर्मसणाइं । जिणा जिणकसायाः । तक्कं अभिप्रायः अध्यवसायः, भुत्तं पडिसेवि[यं]गडं, आवि प्रकाशे प्रकाशकर्म, रहः अप्रकाशं रहोक्कर्म, रहसि कृताना मानसिकाना भावाना प्रकाशकृताना च वक्काइकाना भावाना चेताभागी जानक इत्यर्थः । तं तं कालं तीतानागतवर्तमानं तिविहजोगे वट्टमाणगं सव्वलोए उड्डलोए अहोलोए तिरियलोए सव्वजीवाणं तस-थावरारणं भावे जाणमाणे पासमाणे विहरति अजीवाणं च ।” चू० । “तए णं से भगवं इरियासमिए भासासमिए जाव

गुतवभयारी अममे अकिचणे छिन्नगंधे निरुवलेवे कंसपाई व मुक्कतोये जहा भावणाए जाव सुहुयहुयासणे इव तेयसा जलंते ।

कंसे संखे जीवे गगणे वाए य सारए सलिले ।

पुक्खरपत्ते कुम्मे विहगे खगो य भारंडे ॥

कुंजर वसहे सीहे नगराया चेव सागरमक्खोमे ।

चंदे सूरे कणगे वसुंधरा चेव सुहुयहुए ॥

नरिय णं तस्स भगवंतस्स कत्थइ पडिबंधे भवइ । से य पडिबंधे चउव्विहे पण्णते, तंजहा-अडए वा पोयए इ वा उग्गहे इ वा पग्गहिए इ वा जं णं जं णं दिसं इच्छइ तं णं तं णं दिसं अपडिबद्धे सुइभूए लहुभूए अणुप्पगंधे संजमेणं अप्पाणं भावेमाणे विहरिस्सइ । तस्स णं भगवंतस्स अणुत्तरेणं नाणेणं अणुत्तरेणं दंसणेणं अणुत्तरेणं चरित्तेणं एवं आलएणं विहारेणं अज्जवेणं मद्दवेणं लाघवेणं खंतीए मुत्तीए गुत्तीए सच्चसंजमतवगुणसुचरियसोवचियफलपरिनिव्वाणमग्गेणं अप्पाणं भावेमाणस्स ज्ञाणंतरियाए वट्टमाणस्स अणंते अणुत्तरे निव्वाधाए जाव केवलवरनाणदंसणे समुप्प-ज्जिहित्ति । तए णं से भगवं अरहा जिणे भविस्सइ केवली सव्वन्नू सव्वदरिसी सदेवमणुयासुरस्स लोगस्स परियायं जाणइ पासइ । सव्वलोए सव्वजीवाणं आगइ गइं ठिइं चवणं उववायं तक्कं मणोमाणसियं भुत्तं कडं परिसेवियं आवीकम्मं रहोकम्मं अरहा अरहस्सभागी तं तं कालं मणस-वयस-काइए जोगे वट्टमाणणं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावे जाणमाणे पासमाणे विहरिस्सइ ।” इति स्थानाज्जसूत्रे नवमस्थाने ॥

“तए णं से भगवं समणे जाए इरिआसमिए जाव परिट्ठावणिआसमिए मणसमिए वयसमिए काय-समिए मणगुत्ते जाव गुतवभयारी अकोहे जाव अलोहे सते पसंते उवसंते परिणिव्वुडे छिण्णसोए निरुवलेवे संखमिव निरंजणे जच्चकणगं व जायरुवे आयरिसपडिभागे इव पागडभावे कुम्भो इव गुत्तिदिए पुक्खरपत्तमिव निरुवलेवे गगणमिव निरालंबणे अणिले इव णिरालए चंदो इव सोमदंसणे सूरु इव तेयसी विहग इव अपडिबद्धगामी सागरो इव गंभीरे मंदरो इव अकंपे पुढवी विव सव्व-फासविसहे जीवो विव अप्पडिहयगइ त्ति । णत्थि णं तस्स भगवंतस्स कत्थइ पडिबंधे, से पडिबंधे चउव्विहे भवति, तंजहा-दव्वओ खित्तओ कालओ भावओ । दव्वओ इह खलु माया मे, पिया मे, भाया मे, भग्गिणी मे, जाव संगंथसंथुआ मे, हिरण्णं मे, सुवण्णं मे, जाव उवगरणं मे, अहवा समासओ सचित्ते वा अचित्ते वा मीसए वा दव्वजाए, सेव तस्स ण भवइ । खित्तओ गामे वा णगरे वा अरण्णे वा खेतते वा खले वा गेहे वा अगणे वा, एवं तस्स ण भवइ । कालओ थोवे वा लवे वा मुहुत्ते वा अहोरत्ते वा पक्खे वा मासे वा उऊए वा अयणे वा सवच्छरे वा अन्नयरे वा दीहकालपडिबंधे, एवं तस्स ण भवइ । भावओ कोहे वा जाव लोहे वा भए वा हासे वा, एवं तस्स ण भवइ । से णं भगवं वासावासवज्जं हेमंत-गिम्हासु गामे एगराइए णगरे पचराइए ववगयहास-सोगअरइभयपरित्तासे णिम्ममे णिरहंकारे लहुभूए अगंधे वासीतच्छणे अदुट्ठे चंदणाणुलेवणे अरत्ते लेट्ठुम्मि कंचणम्मि अ समे इहलोए अपडिबद्धे जीवियमरणे निरवकंखे संसारपारगामी कम्म-संगणिग्घायणट्ठाए अब्भुट्ठिए विहरइ । तस्स णं भगवंतस्स एतेणं विहारेण विहरमाणस्स एगे वाससहस्से विइक्कंते समाणे पुरिमतालस्स नगरस्स बहिआ सगडमुहंसि उज्जाणंसि णिग्गोहवर-पायवस्स अहे ज्ञाणंतरिआए वट्टमाणस्स फग्गुणबहुलस्स इक्कारसिए पुव्वण्हकालसमयंसि अट्टमेणं भत्तेणं अपाणएणं उत्तरासाढाणक्खत्तेणं जोगमुवागएणं अणुत्तरेणं नाणेणं जाव चरित्तेणं अणुत्तरेणं तवेणं बलेणं वीरिएणं आलएणं विहारेणं भावणाए खंतीए गुत्तीए मुत्तीए तुट्ठीए अज्जवेणं मद्दवेणं लाघवेणं सुचरिअसोवचिअफलनिव्वाणमग्गेणं अप्पाणं भावेमाणस्स अणंते अणुत्तरे निव्वाधाए

णिरावरणे कसिणे पडिपुण्णे केवलवरनाणदसणे समुप्पण्णे जिणे जाए केवली सव्वन्नू सव्वदरिसी सणेरइअतिरियनरामरस्स लोगस्स पज्जवे जाणइ पासइ तंजहा—आगइं गइं ठिइं उववायं भुत्तं कडं पडिसेविअ आवीकम्मं रहोकम्मं तं तं कालं मणवयकायजोगे एवमादी जीवाण वि सव्वभावे अजीवाण वि सव्वभावे मोक्खमग्गस्स विसुद्धतराए भावे जाणमाणे पासमाणे एस खलु मोक्खमग्गे मम अण्णेसिं च जीवाणं हियसुहणिससेसकरे सव्वदुक्खविमोक्खणे परमसुहसमाणे भविस्सइ । तते ण से भगवं समणाण निग्गंथाण य निग्गंथीण य पंच महव्वयाइं सभावणगाइं छच्च जीवणिकाए धम्मं देसमाणे विहरति, तंजहा—पुढविकाइए भावणागमेणं पंच महव्वयाइं सभावणगाइं भाणिअव्वाइं ।” इति जम्भूद्वीपग्रन्थौ द्वितीये वक्षस्कारे श्रीऋषभदेववर्णने ।

“तए णं समणे भगवं महावीरे अणगारे जाए इरियासमिए भासासमिए एसणासमिए आयाण-भंडमत्तनिक्खेवणासमिए उच्चारपासवणखेलसिघाणजल्लपारिद्धावणियासमिए मणसमिए दइसमिए कायसमिए मणगुत्ते वयगुत्ते कायगुत्ते गुत्ते गुत्तिदिए गुत्तवंभयारी.....छिन्नगंधे निरुवलेवे कंसपाई इव सुक्कतोये संखो इव निरजणे जीवो इव अप्पडिहयगइं गगणं पिव निरालंबणे, वायुरिव अप्पडिवद्धे सारयसलिलं व सुद्धहियए, पुक्खरपत्तं व निरुवलेवे, कुम्भो इव गुत्तिदिए, खग्गिविसाणं व एगजाए, विहग इव विप्पमुक्के, भारुंडपक्खी इव अप्पमत्ते, कुंजरो इव सोडीरे, वसभो इव जायथामे, सीहो इव दुद्धरिसे, मंदरो इव अप्पकंपे, सागरो इव गंभीरे, चंदो इव सोमलेसे, सूरु इव दित्तेए, जच्चकणगं व जायरुवे, वसुंधरा इव सव्वफासविसहे, सुहुयहुयासणो इव तेयसा जलंते ..... । नत्थि णं तस्स भगवंतस्स कत्थइ पडिबंधो भवति, से य पडिवधे चउव्विहे पण्णते, तंजहा—दव्वओ खेतओ कालओ भावओ । दव्वओ णं सचित्ताचित्तमीसिएसु दव्वेसु । खेतओ णं गामे वा नगरे वा अरण्णे वा..... । कालओ णं समए वा आवलियाए वा..... । भावओ णं कोहे वा माणे वा मायाए वा लोभे वा भये वा हासे वा पेजे वा दोसे वा कलहे वा अब्भक्खाणे वा पेसुन्ने वा परपरिवाए वा अरतिरती वा मायामोसे वा मिच्छाईसणसल्ले वा । तस्स णं भगवंतस्स नो एवं भवइ । .....तस्स णं भगवतस्स अणुत्तरेणं नाणेणं अणुत्तरेण दंसणेण अणुत्तरेणं चरित्तेणं.....अणुत्तरेणं सच्चसजमतवसुचरियसोवच्चइयफलपरिनिव्वाण-मग्गेणं अप्पाणं भावेमाणस्स दुवालस सवच्छराइं विइक्कताइं । तेरसमस्स संवच्छरस्स अतरा वट्टमाणस्स..... वइसाहसुद्धस्स दसमीए पक्खेणं .....झाणंतारियाए वट्टमाणस्स..... केवलवरनाणदंसणे समुप्पन्ने । तए णं से भगवं अरहा जाए जिणे केवली सव्वन्नू सव्वदरिसी .....सव्वलोए सव्वजीवाणं आगइं गइं ठिइं चवणं उववायं तक्कं मणो माणसियं भुत्तं कडं पडिसेवियं आविकम्मं रहोकम्मं अरहा अरहसभागी तं तं कालं मणवयणकायजोगे वट्टमाणणं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावे जाणमाणे पासमाणे विहरइ ।” इति कल्पसूत्रे ११७-१२१ ।

तुलना — “से जहानामए अणगारा भगवंतो इरियासमिया भासासमिया...छिन्नसोया निरुवलेवा कंसपाई व सुक्कतोया...सजमेणं तवसा अप्पाणं भावेमाणा विहरति ।” इति सूत्रकृताङ्गे २ । २ । “सजते...इरियासमिते...छिन्नगंधे निरुवलेवे सुविमलवरकंसभायणं व सुक्कतोए...चरेज धम्मं” इति प्रश्नव्याकरणसूत्रे पञ्चमे सवरद्वारे । “समणस्स णं भगवओ महावीरस्स अतेवासी वहवे अणगारा भगवंतो इरियासमिया भासासमिया...छिण्णागंधा छिण्णसोया निरुवलेवा कंसपाई व सुक्कतोया...सुहुयहुयासणे इव तेयसा जलंता, नत्थि णं तेसिं भगवंताणं कत्थइ पडिबंधे भवइ । भये वा हासे वा । एवं तेसिं ण भवइ ।” इति औपपातिकसूत्रे । “से णं अणगारे भविस्सइ इरियासमिए जाव सुहुयहुयासणे इव तेयसा जलंते । तस्स णं भगवओ अणुत्तरेणं नाणेणं... केवलवरनाणदसणे समुप्पज्जिहिइ । तए णं से भगवं अरहा जिणे...जाणिहिइ...तक्कं कडं

७७२. ततो णं समणस्स भगवओ महावीरस्स एतेणं विहारेणं विहरमाणस्स चारस वासा वीतिक्कंता, तेरसमस्स य वासस्स परियाए वट्टमाणस्स जे से गिम्हाणं दोसे मासे चउत्थे पक्खे वेसाहसुद्धे तस्स णं वेसाहसुद्धस्स दसमीपक्खेणं सुव्वतेणं दिवसेणं विजएणं मुहुत्तेणं हत्थुत्तराहिं नक्खत्तेणं जोगोवगतेणं पाईणगामिणीए छायाए वियत्ताए पोरुसीए जंभियगामस्स ५ णगरस्स वहिया णंदीए उज्जुवालियाए उत्तरे कूले सामागस्स गाहावतिस्स कट्टकरणंसि^{१३} वियावत्तस्स चेतियस्स उत्तरपुरत्थिमे^{१४} दिसाभागे सालरूखस्स अदूरसामंते उक्कुडुयस्स गोदोहियाए आयावणाए आतावेमाणस्स छट्ठेणं भत्तेणं अपाणएणं उड्डं जाणुं अहो सिरस धम्मज्झाणोवगतस्स ज्ञाणकोटोवगतस्स सुक्कज्झाणंतरियाए वट्टमाणस्स^{१५} णेव्वाणे कसिणे पडिपुण्णे अव्वाहते णिरावरणे १० अणंते अणुत्तरे केवलवरणाण-दंसणे समुप्पण्णे ।

७७३. से भगवं अरहा जिणे जाणए केवली सव्वण्णू सव्वभावदरिस्सी सदेव-मणुया-ऽसुरस्स लोगस्स पज्जाए जाणती, तंजहा—आगती गती ठिती चयणं उववायं भुत्तं पीयं कडं पडिसेवितं आविकम्मं रहोकम्मं लवियं कथितं मणो-माणसियं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावाइं जाणमाणे पासमाणे एवं चांते विहरति । १५

मणोमाणसियं खइयं भुत्तं पडिसेवियं आवीकम्मं रहोकम्मं अरहा अरहस्सभागी, तं तं मणवय-कायजोगे वट्टमाणानं सव्वलोए सव्वजीवाणं सव्वभावे जाणमाणे पासमाणे विहरिस्सइ ।” इति राजप्रश्नोपसूत्रेऽन्तिमे सूत्रपाठे ॥

१. वित्तिक्कं हे १, २, ३ इ० । वीतीक्कं जै० ॥ २. से नास्ति खेमू० जैमू० सं० खं० ॥ ३. वट्टसाहसुद्धे हे १ ला० । वेसाहसुद्धस्स दसमीं खं० ॥ ४. वइसाहं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ५. रानक्खं इ० ॥ ६. पातीणं इ० ॥ ७. वीयत्ताए खे० जै० । दइयतां सू० ७६६ ॥ ८. पोरिसीए हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ९. जंभियगां सं० ॥ १०. णदीए उत्तरकूले खं० ॥ ११. उज्जुं हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १२. सामायस्स खे० सं० खं० । सामायारिस्स जै० ॥ १३. स उड्डं जाणु अहोसिरसा ज्ञाणकोटोवग वेयां हे २ ला० । स उड्डजाणु अहोसिरसा ज्ञाणकोटोवग उत्तरं इ० ॥ १४. वेयां हे २, ३ ला० । वेयावच्चस्स हे १ ॥ १५. दिसीं खं० इ० विना । दिसो जैमू०, दिसिं जैसं० ॥ १६. उक्कुडुं सं० ॥ १७. अयां सं० । आयावणाए नास्ति ख० ॥ १८. जाणु हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १९. अहोसिरस्स खेसं० सं० ॥ २०. धम्मज्झाणोवगतस्स नास्ति हे १, २, ३ ला० ॥ २१. णिव्वाणे खेमू० हे १, २ इ० ला० । णिव्वणे खेसं० हे ३ ॥ २२. अणत्तरे सं० ॥ २३. अरहं हे १, २, ३ इ० ला० विना । दइयता पृ० २७४ टि० ७ ॥ २४. जाए हे २, ३ ला० । दइयतां सू० ७७१ टि० ७ ॥ २५. सव्वण्णु खं० ॥ २६. जाणती आगतिं ख० ॥ २७. ति हेसं० २ । एवमप्रेऽपि ॥ २८. पीति इ० ॥ २९. आवीं खे० जै० विना ॥ ३०. जै० विना—कथितं खे० खं० । कहियं अन्यत्र ॥ ३१. लोएसु सं० खे० जै० सं० । दइयता सू० ७७१ टि० ७ ॥ ३२. चाएइ० विना । चारिए ख० । दइयता सू० ७४२, ७७१ ॥

७७४. जं णं दिवसं समणस्स भगवतो महावीरस्स णेव्वाणे कसिणे जाव समुप्पन्ने तं णं दिवसं भवणवड्-वाणमंतर-जोतिसिय-विमाणवांसिदेवेहिं य देवीहिं य औवयंतेहिं य जाव उप्पिजलगभूते यावि होत्था ।

७७५. ततो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्नणाणदंसणधरे अप्पाणं च लोगं च अभिसमिक्ख पुव्वं देवाणं धम्ममाइक्खती, ततो पच्छा मणुसाणं ।

७७६. ततो णं समणे भगवं महावीरे उप्पन्नणाणदंसणधरे गोतमादीणं समणाणं णिग्गंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छज्जीवणिकायाइं आइक्खति भांसंति परूवेति, तंजहा—पुढवीकाए जाव तसकाए ।

७७७. पढमं भंते ! महव्वयं 'पच्चक्खामि सव्वं पाणातिवातं ।' से सुहुमं

१. °वतीवाण° ख० । २. °वासिणो दे° खे० जै० सं० खं० इ० ॥ ३. देवीहिं य नास्ति खेमू० सं० ॥ ४. उवतंतेहिं य खे० जै० खं० । उवयंतेहिं जाव सं० । ५. तए णं इ० ॥ ६. °समेक्ख हे १, २, ३ इ० ला० । “अभिसमिच्चा ज्ञात्वा, किं कृतवान् ? धम्मं आख्याति । छज्जीवणिकाये तेभ्यश्च वेरमणं वदमाणे इताव ताव आतिकखे(क्ख)ए, तन्मात्रं णत्येवुत्तरिए, ण एतद्विशिष्टो एतद्व्यतिरिक्तो वा व्याख्यातपूर्वः, न वा एतद्व्यतिरिक्तो कश्चिद् धर्मोऽस्तीति । तम्हा वुत्ते पदमे महव्वए । तस्य उपवृण्णार्थं भावनादर्शना । भावना चोक्ता । चारित्रस्य भावनेयमपदिश्यते । भावयतीति भावना, यथा शिलाजतोः आयसं भा(व?)जनं, विषस्य कोद्रवा । सिद्धार्थे° गाहा । एव(वं) इमा भावना ।” चू० । “उप्पन्नणाणदंसणधरे गोयमाइणं समणाणं निग्गंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छज्जीवणिकायाइं आइक्खईं °तीत्येवमन्तेन ग्रन्थेन” शी० । “तए णं से भगवं तेण अणुत्तरेणं केवलवरणाणदंसणेणं सदेवमणुआसुरलोगं अभिसमिच्चा सममाणं णिग्गंथाणं पंच महव्वयाइं सभावणाइं छच्च जीवणिकाए धम्मं देसेमाणे विहरिस्सइ” इति स्थानाङ्गसूत्रे नवमस्थाने । “एताव ताव समणे[ण] वा माहणे[ण] वा जाव त्थवु(णत्येवु ?)-त्तरीए” इति पृ० २०० मध्ये सूत्रकृताङ्गचूणौ तथा “इताव ताव समणेण वा माहणेण वा धम्मे अक्खाते, णत्येतो उत्तरीए धम्मे अक्खाते” इति सूत्रकृताङ्गचूणौ पृ० २१५ ॥ ७. °क्खती तो पच्छा खे० जै० सं० ॥ ८. मणुसाणं हे १, २, ३ इ० ॥ ९. °याइं छज्जीवणिकायाइं सभावणाइं आइ° सं० । तुलना—“पुरिमपच्छिमगाणं तित्थगराणं पंचजामस्स पणवीसं भावणाओ पण्णत्ताओ, तंजहा—इरियासमिईं मणुगुत्ती वयगुत्ती आलोयभायणभोयणं आदाणभंडमत्तनिक्खे-वणासमिईं, अणुवीतिभासणया कोहविवेगे लोभविवेगे भयविवेगे हासविवेगे, उग्गहअणुणवणया उग्गहसीमजाणणया सयमेव उग्गहं अणुणिहणया साहम्मियउग्गहं अणुणविय परिभुंजणया साहारणभत्तपाणं अणुणविय पडिभुजणया, इत्थीपसुपंडगसंसतगसयणासणवज्जणया इत्थीकड-विवज्जणया इत्थीणं इंदियाणमालोयणवज्जणया पुव्वरयपुव्वकीलियाणं अणुसरणया पणीताहार-विवज्जणया, सोइंदियरागोवरईं चक्खिंदियरागोवरईं घाणिंदियरागोवरईं जिब्भिंदियरागोवरईं फासिंदियरागोवरईं” इति समवायाङ्गसूत्रे ॥ १०. °सती खे० जै० खं० ॥ ११. °विकाए हे १, २, ३ इ० ॥ १२. पदमे सं० खं० ॥ १३. से नास्ति सं० ॥

वा वायरं वा तसं वा थावरं वा 'णेव सयं पाणातिवातं करेज्जा ३ जावजीवाए तिविहं तिविहेणं मणसा वैयसा कायसा । तस्स भंते ! पडिक्कमामि निंदामि गैरहामि अप्पाणं वोसिराभि' ।

७७८. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति—

[१] तत्थिमा पढमा भावणा—^१रियासमिते से निग्गंथे, णो अणरियासमिते ५

१. 'नेवऽण्णं पाणातिवातं कारवेज्जा, अण्ण पि पाणातिवातं करत ण समणुजाणेज्जा' इत्यर्थकः पाठोऽत्र '३' अङ्केन विवक्षितः । दृश्यता सू० ७८०, ७८३ ॥ २. वायसा सं० हे २ ॥ ३. तस्स णं भंते सं० ॥ ४. गरिहामि हे १, २, ३ जै० इ० ला० ॥ ५. 'तितं [जहा] तत्थिमा सं० । 'ति तस्सिमा हे १, २. ला० ॥ ६. सं० विना-रियासमिते से निग्गंथे णो अइरियासं^० खेमू० जै० । इरियासमिते से निग्गंथे णो अणिरियासं^० खेस० । रियासमिते से निग्गंथे णो इरियाअसं^० खं० । इरियासमिए से निग्गंथे नो अणइरियासं^० हे १, २, ३ इ० ला० । "तत्र इमा पढमा—रियासमितेणं गच्छंतेण य भवियव्वं । एसणासमिति आलोगपाण० आलोगो प्रेक्षणा । आदाणं दोसाणं आपथेत । पाणादि निक्खेवणासमिति । आदाणे ग्रहणे निक्षेपणे सप्तभंगा वाहा (वाह्या १) समितिरुक्ता सज्जे । इदानीं अ(आ)ध्यात्मिकी—मणसमिते । कइं १ जे य मणे पावए सकिरिए, एवं वइ वि, अहासुत्तं जहा सुत्ते भणितं, अहाकप्पं जहाविविं, अहामग्गं जहामग्गं, मग्गो नाणादि, अहातच्चं जहासत्थं ।" चू० । दृश्यतां सू० ७९२ । चूर्ण्यलुसारिण भावनासु क्रमः सूत्रपाठश्च किञ्चिद् भिन्न इव प्रतिभाति ॥

अत्रेदमवधेयम्—वृत्तिकृद्भिः शीलाचार्यैः पञ्चविंशतेर्भावनानां यः क्रमो निर्दिष्टः सोऽधुना आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितादर्शेषूपलभ्यते, आचाराङ्गचूर्णिकृतां तु सम्मतो यो भावनाध्ययनस्य भूयान् सूत्रपाठः स सम्प्रति आचाराङ्गसूत्रस्य हस्तलिखितादर्शेषु क्वापि नोपलभ्यतेऽन्यथा वोपलभ्यते, तथापि आवश्यकचूर्णौ पञ्चविंशतिभावनाविषयकं यद् वर्णनमुपलभ्यते तद् भूयसांशेन आचाराङ्गचूर्णिकृतां सम्मतेन आचाराङ्गसूत्रपाठेन समानमिति विभाव्य तत् सर्वमपि अत्रोद्घ्रियते—

"पंचवीसाए भावणाहिं सूत्रम् । ताओ महव्वयाणं थिरीकरणनिमित्तं भवंति, तत्थ खलु पढमस्स महव्वयस्स इमाओ पंच भावणाओ भवंति—ईरियासमिए से निग्गंथे पुरओ जुगमायाए पेहमाणे २ दट्ठुणं तसे पाणे उद्धट्ठु पायं रीएज्जा, साहट्ठु पाय रीएज्जा, वित्तिरिच्छ पायं कट्ठु रीएज्जा, सति परक्कमे संजतामेव परिक्कमेज्जा, णो उज्जुत्तं गच्छेज्जा, रियासमिए से निग्गंथे त्ति पढमा भावणा १-१ । अहावरा दोच्चा भावणा—आलोइयपाण-भोयणभोयी से निग्गंथे, नो अणालोइय-पाण-भोयणभोई सिया, आयाणमेयं, अणालोइयपाण-भोयणभोयी से निग्गंथे आवज्जेज्जा पाणाणि वा वीयाणि वा हरिताणि वा भोत्तए, आलोइयपाणभोयणभोयी से निग्गंथे त्ति दोच्चा भावणा १-२ । अहावरा तच्चा भावणा—आदाणभंडमतनिक्खेवणासमिए निग्गंथे, णो य आदाणभंडमतनिक्खेवणा-असमिए सिया, आदाणमेयं, आदाणभंडमतनिक्खेवणाअसमिए से निग्गंथे आवज्जेज्जा पाणाणि वा वीयाणि वा हरियाणि वा ववरोवित्तए, आदाणभंडमतनिक्खेवणासमिते से निग्गंथे त्ति तच्चा भावणा १-३ । अहावरा चउत्था भावणा—मणसमिए से निग्गंथे, णो य मणअसमिते सिया, जे य मणे पावए सावज्जे जाव भूतोवघातिए तहप्पगार मणं णो पुरतो कट्ठु विहरेज्जा । जे य मणे अपावए असावज्जे जाव अभूतोवघातिए तहप्पगारं मणं पुरतो कट्ठु विहरेज्जा । मणसमिए से निग्गंथे त्ति चउत्था भावणा १-४ । अहावरा पंचमा भावणा वइसमिए से निग्गंथे, जहा मणे तद्वा

वई वि, जाव वइसमिते से निग्गंधे ति पंचमा भावणा १-५। इच्चेताहिं पंचहिं भावणाहिं पडमं महव्वतं अहासुत्तं अहाक्कपं अहामगं अहातच्चं सम्मं काएणं फासितं पालितं सोभितं तीरितं किट्ठितं आराहितं आणाए अणुपालितं भवति १।

अहावरे दोच्चे भंते! महव्वते मुसावायाओ वेरमणं, तस्स खलु इमाओ पंच भावणाओ, तत्थ खलु इमा पडमा भावणा—हासं परियाणति से निग्गंधे, णो य हाससंपउत्ते सिया, आदाणमेयं, हाससंपउत्ते से निग्गंधे आवज्जेजा मुसं वदित्ते, हास परियाणति से निग्गंधे ति पडमा भावणा २-१। अहावरा दोच्चा भावणा—अणुवीइभासए से निग्गंधे, णो अणुवीयि-भासए सिया, आदाणमेयं, अणुवीयिभासए से निग्गंधे आवज्जेजा मोसवयणाइं, अणुवीयिभासए से निग्गंधे ति दोच्चा भावणा २-२। अहावरा तच्चा भावणा—क्रोधं परियाणति से निग्गंधे, नो य क्रोधणसीलए सिया, आदाणमेतं, क्रोधणसीलए से निग्गंधे आवज्जेजा मोसवयणाइं, क्रोधं परियाणति से निग्गंधे ति तच्चा भावणा २-३। अहावरा चउत्था भावणा—लोभं परियाणति से निग्गंधे, णो य लोभसंपउत्ते सिया, आदाणमेयं, लोभसंपउत्ते से निग्गंधे आवज्जेजा मोसवयणाइं, लोभं परियाणति से निग्गंधे ति चउत्था भावणा २-४। अहावरा पंचमा भावणा—भयं परियाणति से निग्गंधे नो य भेउरजाइए सिया, आदाणमेयं, भेउरजाइए से निग्गंधे आवज्जेजा मोसवयणाइं, भयं परियाणति से निग्गंधे ति पंचमा भावणा २-५। इच्चेताहिं पंचहिं भावणाहिं दोच्चं महव्वतं अहासुत्तं तहेव जाव अणुपालियं भवति २।

अहावरे तच्चे [भंते!] महव्वए अदिण्णादाणाओ वेरमणं। तस्स खलु इमाओ पंच भावणाओ भवन्ति। तत्थ खलु इमा पडमा भावणा—से आगंतारेसु वा ४ अणुवीइ उग्गहं जाएजा, जे तत्थ इस्सरे जाव तेण परं विहरिस्सामो, से आगंतारेसु वा ४ अणुवीयि ओग्गहं जाएजा से निग्गंधे ति पडमा भावणा ३-१ [तुलना—आचाराङ्गसूत्रे सू० ६०८]। अहावरा दोच्चा भावणा—उग्गहणसीलए से निग्गंधे, णो य अण्णोग्गहणसीलए सिया, जत्थेव उग्गहणसीलए उग्गहं तु गेण्हेजा तत्थेव उग्गहणसीलए उग्गहं अणुण्णवेजा, उग्गहणसीलए से निग्गंधे ति दोच्चा भावणा ३-२। अहावरा तच्चा भावणा—णो निग्गंधे एत्ताव ताव उग्गहे, एत्ताव ताव अत्तमणसंक्कपे, जाव तस्स य उग्गहे जाव तस्स परिक्खेवे इत्ताव ताव से कप्पति, णो से कप्पति एत्तो वहिया। णो निग्गंधे इत्ताव ताव उग्गहे इत्ताव ताव अत्तमणसंक्कपे ति तच्चा भावणा ३-३। अहावरा चउत्था भावणा—अणुण्णविय पाण-भोयणभोई से निग्गंधे, णो य अणुण्णविय पाण-भोयणभोई सिया, आदाणमेतं, अणुण्णविय पाण-भोयणभोयी से निग्गंधे आवज्जेजा अचियत्तं भोत्ते, अणुण्णविय पाण-भोयणभोयी से निग्गंधे ति चउत्था भावणा ३-४। अहावरा पंचमा भावणा—से आगंतारेसु वा ४ अणुवीयि ओग्गहजाती से निग्गंधे सावम्मिएसु। तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्णविय अपडिलेहिय अपमज्जिय णो चिट्ठेज वा णिसीएज वा तुयट्ठेज वा वत्थं वा पडिग्गहं वा कंवलं वा पादपुंछणं वा आतावेज वा पदावेज वा। तेसिं पुव्वामेव उग्गहं अणुण्णविय पडिलेहिय पमज्जिय ततो संजतामेव चिट्ठेज वा जाव पयावेज वा। से आगंतारेसु वा ४ अणुवीयि मितोग्गहजाती निग्गंधे सावम्मिए, पंचमा भावणा ३-५। इच्चेताहिं पंचहिं भावणाहिं तच्चं महव्वतं जाव अणुपालियं भवति ३।

अहावरे चउत्थे भंते! महव्वते मेहुणाओ वेरमणं। तस्स णं इमाओ पंच भावणाओ भवन्ति। तत्थ खलु इमा पडमा भावणा—णो पर्णीयं पाण-भोयणं अतिमायाए आहारेत्ता भवति से निग्गंधे, आदाणमेतं, पर्णीयं पाण-भोयणं अतिमाताए आहारेमाणस्स निग्गंधस्स संति मेदे संति विट्ठंगे संति केवल्लिपण्णत्ताओ धम्माओ भंसणता, णो पर्णीयं पाण-भोयणं अतिमायाए आहारेत्ता

त्ति । केवली बूया—इरियाअसमिते से णिग्गंथे पाँणाइं भूयाइं जीवाइं सत्ताइं अभिहेणैज्जं वा वत्तेज्ज वा परियावेज्ज वा लेसेज्ज वा उद्देज्ज वा । इरियासमिते

भवति से निग्गंथे त्ति पढमा भावणा ४-१ । अहावरा दोच्चा भावणा—अविभूसाणुवाई से निग्गंथे, णो विभूसाणुवायी सिया, आदाणमेयं, विभूसाणुवादिस्स निग्गंथस्स संति भेदे जाव भंसणता, अविभूसाणुवाई से निग्गंथे, दोच्चा भावणा ४-२ । अहावरा तच्चा भावणा—णो इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं निज्झाइत्ता भवति से निग्गंथे, आदाणमेतं, इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं निज्झाएमाणस्स निग्गंथस्स संति भेदे जाव भंसणता, णो इत्थीणं इंदियाइं मणोहराइं मणोरमाइं निज्झाइत्ता भवति से निग्गंथे त्ति तच्चा भावणा ४-३ । अहावरा चउत्था भावणा—णो इत्थी-पसु पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवेत्ता भवति से निग्गंथे, आदाणमेतं, इत्थीपसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवमाणस्स निग्गंथस्स संति भेदे जाव भंसणता, णो इत्थीपसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेविता भवति से निग्गंथे त्ति चउत्था भावणा ४-४ । अहावरा पंचमा भावणा—णो इत्थीणं कहं कहेत्ता भवति से निग्गंथे, आदाणमेतं, इत्थीणं कहं कहेमाणस्स निग्गंथस्स संति भेदे जाव भंसणता, णो इत्थीणं कहं कहेत्ता भवति से निग्गंथे त्ति पंचमा भावणा ४-५ । इच्चेयाहि पंचहि भावणाहि चउत्थं महव्वत अहासुत्तं जाव अणुपालितं भवति ४ ।

अहावरे पंचमे भंते! महव्वते परिग्गहाओ वेरमणं । तस्स णं इमाओ पंच भावणाओ भवंति । तत्थ खलु इमा पढमा भावणा—सोइंदिएण मणुण्णा-ऽमणुण्णाइं सद्दाइं सुणेत्ता भवति से निग्गंथे, तेसु मणुण्णाऽमणुण्णेसु सद्देसु णो सज्जेज्ज वा रज्जेज्ज वा गिज्जेज्ज वा मुच्छेज्ज वा अज्झो-ववज्जेज्ज वा, विणिघातमावज्जेज्ज वा, अह हीलेज्ज वा निदेज्ज वा खिंसेज्ज वा गरहेज्ज वा तज्जेज्ज वा तालेज्ज वा परिभवेज्ज वा पव्वहेज्ज वा, सोइंदिएण मणुण्णाऽमणुण्णाइं सद्दाइं सुणेत्ता भवति से निग्गंथे त्ति पढमा भावणा ५-१ । अहावरा दोच्चा भावणा—चक्खिंदिएण मणुण्णा-ऽमणुण्णाइं रूवाइं पासित्ता भवति, जधा सद्दाइं एमेव ५-२ । एवं घाणिंदिएणं अग्घाइत्ता ५-३ । जिन्भिंदिएणं आसाएत्ता ५-४ । फासिंदिएणं पडिसंवेदेत्ता जाव पंचमा भावणा ५-५ । इच्चेताहि पंचहि भावणाहि पंचमं महव्वतं अहासुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं अहातच्चं सम्मं काएण फासियं पालियं सोभियं तीरियं किट्ठियं आराहितं आणाए अणुपालियं भवति ५ ।

इरियासमिए सया जते, उवेह भुंजेज्ज य पाण-भोयणं ।

आदाण-निक्खेवदुग्गुं संजते, समाधिते संजमती मणो-वयी ॥ १ ॥

अहस्ससच्चे अणुवीथि भासए, जे कोह-लोह-भयमेव वज्जए ।

से दीहरायं समुपेहिया सिया, मुणी हु मोसं परिचज्जए सया ॥ २ ॥

सयमेव य उग्गहजायणे घडे, मतिमं णिसम्म सति भिक्खु ओग्गहं ।

अणुण्णविय भुंजिज्ज पाण-भोयणं, जाइत्ता साहम्मियाण उग्गहं ॥ ३ ॥

आहारगुत्ते अविभूसियप्पा, इत्थि ण निज्झाइ न संथवेज्जा ।

बुद्धे मुणी खुड्डुकहं न कुज्जा, धम्माणपेही सधए वंभचेर ॥ ४ ॥

जे सद्-रूव-रस-गंधमागते, फासे य संपप्प मणुण्ण-पावए ।

गेधिं पदोसं न करेति पंडिते, से होति दंते विरते अकिंचणे ॥ ५ ॥”

इति आवश्यकचूर्णौ प्रतिक्रमणाध्ययने पृ० १४३-१४७ ॥

१. इरिया[ऽ]स° स० । अइरियास° हे १ । अणइरियास° हे १, २ इ० ला० ॥ २. पाणातिं भूयातिं जीवाति खं० ॥ ३. °ज्ज वा लेसेज्ज खं० ॥

से णिग्गंथे, ^१णो इरियाअसमिते त्ति पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—मणं परिजाणति से णिग्गंथे, जे य मणे पावए सावज्जे सँकिरिए अण्हयकरे छेदकरे भेदकरे अधिकरणिए पादोसिए पारिताविए पाणातिवाँइए भूतोवघातिए तहप्पगारं मणं णो पँधारेज्जा । मणं
५ परिजाणति से णिग्गंथे, जे य मँणे अपावए त्ति दोच्चा भावणा ।

[३] अहावरा तच्चा भावणा—वँइं परिजाणति से णिग्गंथे, जा य वँइं पाविया सावज्जा सकिरिया भूतोवघातिया तहप्पगारं वँइं णो उच्चारेज्जा । जे वँइं परिजाणति से णिग्गंथे जँं य वति अपाविय त्ति तच्चा भावणा ।

[४] अहावरा चउत्था भावणा—आँयाणभंडमत्तणिकखेवणासमिते से
१० णिग्गंथे, ^{१०}णो अणादाणभंडमत्तणिकखेवणासमिते । केवली बूया—आदाणभंड-
निकखेवणाअसमिते से णिग्गंथे पाणाइं भूताइं जीवाइं सत्ताइं अभिहणेज्ज वा जाव उद्वेज्ज वा । तम्हा आँयाणभंडणिकखेवणासमिते से णिग्गंथे, ^{१०}णो अणादाण-
भंडणिकखेवणासमिते त्ति चउत्था भावणा ।

[५] अहावरा पंचमा भावणा—आलोइयपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे, णो
१५ अणालोइयपाण-भोयणभोई । केवली बूया—अणालोइयपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे
पाँणाणि वा भूताणि वा जीवाणि वा सत्ताणि वा अभिहणेज्ज वा जाव उद्वेज्ज वा ।
तम्हा आलोइयपाण-भोयणभोई से णिग्गंथे, णो अणालोइयपाण-भोयणभोई त्ति
पंचमा भावणा ।

१. णो इरियाऽसं स० । इरियासं हे १, २ इ० ॥ २. अवावरा खं० । एवमग्रेऽपि सर्वत्र ॥
३. स० नास्ति खं० ॥ ४. परिताविते हे १, २, ३ ला० ॥ ५. °वाते भू० खेसं० खं० । °वात
भू० खेमू० जै० । °वाय भू० सं० । °वाति भू० इ० ॥ ६. पहारे० हे १, २, ३ इ० ला० ॥
७. मणे पावए खेमू० जैमू० खं० ॥ ८. वयिं खे० । वतिं हे २, ३ जै० ला० । वति हे १
इ० ॥ ९. वती खे० जै० । वयी खं० ॥ १०. प्रतिषु पाठाः—जा वतिं(त्ति जै०) पाविय खेमू०
जैमू० । जा य वति पावियं खं० । जा वति(त्ति जै०) अपाविय खेसं० जैसं० । जा य
वतिं अपाविय सं० । जाव वतिऽपाविय इ० । जाव वइं(इ हे ३) अपाविय हे १, २,
३ ला० ॥ ११, १३. आत्ताणं खं० ॥ १२. नो आयाणभंडनिकखेवणासमिए हे १, २
इ० ला० ॥ १४. नो आयाणभंडनिकखेवणासं सं० हेसं० २ हे ३ ला० । नो आयाणभंड-
निकखेवणासं हे १ इ० ॥ १५. पाणाति वा ४ अभि० हे १, २, ३ ला० । पाणाणि वा
सत्ताणि वा अभि० खं० । पाणाइ वा जीवाणि वा अभिहणेज्ज वा परिताविज्ज वा जाव
महव्वयं इ० ॥

७७९. एत्ताव ताव महव्वयं(ए) सम्मं काएण फासिते पालिते तीरिए किट्टिते अवट्टिते आणाए आराहिते यावि भवति । पढमे भंते ! महव्वए पाणाइवातातो वेरमणं ।

७८०. अहावरं दोच्चं [भंते !] महव्वयं 'पच्चक्खामि सव्वं मुसावायं वइदोसं । से कोहा वा लोभा वा भया वा हासा वा णेव सयं मुसं भासेज्जा, णेवऽण्णेणं मुसं भासावेज्जा, अण्णं पि मुसं भासंतं ण समणुजाणेज्जा तिविहं ५
'तिविहेणं मणसा वयसा कायसा । तस्स भंते ! पडिक्कमामिं जाव वोसिरामि' ।

७८१. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति —

[१] तत्थिमा पढमा भावणा — अणुंवीयि भासी से णिगंग्थे, णो अणुंवीयि भासी । केवली बूया — अणुंवीयि भासी से णिगंग्थे समावज्जेज्ज मोसं वयणाए । १०
अणुंवीयि भासी से निगंग्थे, णो अणुंवीयि भासि ति पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा — कोधं परिजाणति से निगंग्थे, णो 'कोधणे

१. एत्ताव हे १ । एत्ताव ताव महव्वए खं० (१) । एत्तावता महव्वतं सं० । दृश्यतां सू० ७८२, ७८५, ७८८, ७९१, पृ० २८० पं० २ सू० ४४५ ॥ २. महव्वयं(तं खं०) खे० सं० खं० इ० । दृश्यतां सू० ७७४ । तुलना — “पढमे भंते महव्वए पाणाइवायाओ वेरमणं.....पढमे भंते महव्वए उवट्ठिओ मि सव्वाओ पाणाइवायाओ वेरमणं” इति दशवैकालिकसूत्रे चतुर्थीध्ययने पाठः, एवमग्रेऽपि सर्वेषु व्रतेषु, अस्य हरिभद्रसरिविरचिता ईदृशी व्याख्या — “पढमे भंते इत्यादि, ...प्राणातिपातविरमणं प्रथमम्, तस्मिन्...प्राणातिपाताद् विरमणं... भगवतोक्तम्” इति वाक्यशेषः । ...प्रथमे भदन्त महाव्रते उपस्थितोऽस्मि.....इत आरभ्य मम सर्वात् प्राणातिपाताद् विरमणमिति” । अगस्त्यसिंहविरचितचूर्ण्यनुसारेण तु “पढमे भंते महव्वते उवट्ठितो मि पाणातिवातातो वेरमणं.....पढमे भंते पाणातिवातातो वेरमणं” इति पाठः, तस्य चेदृशी चूर्णिः — “पढमे एसा सत्तमी तम्मि उट्ठावणाधारविवक्खिगा.....वेरमणं नियत्तणं जं वेरमणं एतं महव्वतमिति पढमाविभत्तिनिद्देशो ।.....पडुच्चारणमुक्तार्थस्य — पढमे भंते पाणातिवातातो वेरमणं ।” पृ० ८०-८२ ॥ ३. पाणादिवातातो खे० जै० खं० ॥ ४. दोच्चं भंते खं० (१) ॥ ५. पच्चाइक्खामि खे० जै० खं० ॥ ६. समणुमच्चे(ण्णे खं०)ज्जा खे० जै० खं० ॥ ७. तिविहं मणसा खे० जै० सं० ॥ ८. वायसा संमू० खं० । दृश्यता सू० ७७७ ॥ ९. °मि जाव वो° इ० विना ॥ १०, ११, १२. °वीयी° जै० सं० खं० । दृश्यतां सू० ७७८ टि० ६ । “हासं परिजाणेत से ते (न हसेत ?) इत्यर्थः, हसं संपाइमवायुढतो(वायुवहो ?), हसता किल सवेन(सच्चे न ?) मुसं वा ब्रूयात् । अणुवीयि पुव्ववुद्धीए पासिता । कोहे पुत्रं अपुत्रं ब्रूयात्, इह परत्र च दोषा ज्ञात्वा कुंचश्च (कुंचस्य-प्र०) (कुंचश्च ? क्रोधस्य ?) कार्याकार्यानिभिज्ञः लोभस्य दोषा ज्ञात्वा लोभं परिजाने । भयसीले भेउरजातीओ अचोर चोर भणति भएणं ।” चू० ॥ १३, १४. °वीयी जै० खं० ॥ १५. कोहणा[ए ?] सं० । सं० विना प्रतिषु कोहणे इति कोधणे इति वा पाठ उपलभ्यते, तथापि पूर्वापरतुलनया कोहणाए इति कोधगाए इति वा पाठोऽत्र ज्यायान् प्रतिभाति, दृश्यतां [३] [५] ॥

सिया । केवली बूया—कोधपत्ते कोही समावदेज्जा मोसं वयणाए । कोधं परिजाणति से निग्गंथे, णो य कोहणाए सि[य] ति दोच्चा भावणा ।

[३] अहावरा तच्चा भावणा—लोभं परिजाणति से निग्गंथे, णो य लोभणाए सिया । केवली बूया—लोभपत्ते लोभी समावदेज्जा मोसं वयणाए ।
५ लोभं परिजाणति से निग्गंथे, णो य लोभणाए सि[य] ति तच्चा भावणा ।

[४] अहावरा चउत्था भावणा—भयं परिजाणति से निग्गंथे, णो य भयभीरुए सिया । केवली बूया—भयपत्ते भीरू समावदेज्जा मोसं वयणाए । भयं परिजाणति से निग्गंथे, णो य भयभीरुए सिया, चउत्था भावणा ।

[५] अहावरा पंचमा भावणा—हासं परिजाणति से निग्गंथे, णो य हासणाए सिया । केवली बूया—हासपत्ते हांसी समावदेज्जा मोसं वयणाए । हांसं परिजाणति से निग्गंथे, णो य हासणाए सिय ति पंचमा भावणा ।
१०

७८२. एताव ताव [दोच्चे] महव्वए सम्मं काएणं फासिते जाव आणाए आराहिते यावि भवति ।

दोच्चं भंते ! महव्वयं [मुसावायातो वेरमणं] ।

१५ ७८३. अहावरं तच्चं [भंते !] महव्वयं 'पंचाइक्खामि सव्वं अदिण्णादाणं । से गामे वा नगरे वा अरण्णे वा अप्पं वा बहुं वा अणुं वा थूलं वा चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा णेव सयं अदिण्णं गेण्हेज्जा, णेवणं अदिण्णं गेण्हावेज्जा, अण्णं पि अदिण्णं गेण्हंतं ण समणुजाणेज्जा जावज्जीवाए जाव वोसिरामि' ।

७८४. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति —

१. वएज्जा सं० ॥ २. कोधे खं० ॥ ३. कोहणाए हे २, ३ ला० । कोहणाए सि ति अहावरा सं० ॥ ४. लोभणाए जैसं० ॥ ५. णो लोभं खे० जै० ॥ ६. भयं जां सं० ॥ ७. णो भयं इ० खं० विना ॥ ८. वएज्जा सं० ॥ ९. णो भयं सं० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १०. णो य हासणाए खे० जै० सं० खं० । णो हासणाए इ० ॥ ११. हासे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १२. हासे सं० ॥ १३. णो हासं खे० जै० सं० ॥ १४. एताव महं सं० । एतावत्ताव महं इ० । एतावता महं हे १, २, ३ ला० । दृश्यतां सू० ७७९ ॥ १५. महव्वए खे० जै० सं० हे ३ ला० । दृश्यता सू० ७७९ ॥ १६. तच्चं भंते खं० (१) ॥ १७. पंचक्खाइस्सामि सं० ॥ १८. चित्तमंतमचित्तं वा खे० जै० सं० । चित्तमंतं वा अचित्तं वा हे ३, हेमू० २ इ० । "चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा" इति दशवैकालिके चतुर्थेऽध्ययने । दृश्यता सू० ७८९ टि० १२ ॥ १९. वण्णेहिं इ० विना । दृश्यता सू० ७८०, ७८९ ॥ २०. जावज्जीवाए तिविहं तिविहेण मणेण वायाए काएण वोसिरामि इ० ॥

[१] तत्थिमा पढमा भावणा—अणुवीयि मितोग्गहज्जाई से निग्गंथे, णो अणुवीयि मितोग्गहज्जाई से निग्गंथे । ^१केवली बूया—अणुवीयि मितोग्गहज्जाई से निग्गंथे अदिण्णं गेण्हेज्जा । अणुवीयि मितोग्गहज्जाई से निग्गंथे, णो अणुवीयि मितोग्गहज्जाई ति पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—अणुणविय पाण-भोयण^२भोई से निग्गंथे, णो अणुणविय पाण-भोयणभोई । केवली बूया—अणुणविय पाण-भोयणभोई से निग्गंथे अदिण्णं ^३भुंजेज्जा । तम्हा अणुणविय पाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो अणुणविय पाण-भोयणभोई ति दोच्चा भावणा ।

[३] अहावरा तच्चा भावणा—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि एत्ताव ताव उग्गहणसीलए सिया । केवली बूया—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि एत्ताव ताव अणोग्गहणसीलो अदिण्णं ओगिण्हेज्जा, निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहियंसि एत्ताव ताव उग्गहणसीलए सिय ति तच्चा भावणा ।

[४] अहावरा चउत्था भावणा—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहितंसि अभिक्खणं २ उग्गहणसीलए सिया ।

केवली बूया—निग्गंथे णं उग्गहंसि उग्गहितंसि अभिक्खणं २ अणोग्गहण- १५

१. °वीति मितो° खं० । °वीयी मिउग्गह° सं० । °वीयिमित्तोग्गह(हं जै०)जाती खेमू० जै० । °वीयं मिउग्गहं जाती इ० । दृश्यतां सू० ७७८ टि० ६ । “अदिन्नादाणसरक्खणत्थं अदिण्णा-
दाणणिमित्तं च भावणा—आगंतारादिसु अणु[वि]चिन्त्य उग्गहं जाएज्ज पभू-पभुसंदिट्ठे[सु],
ओग्गहणसीलए तण-डगल छारमल्लग-उच्चारदिसु अणुणविज्ज जति सागारिथस्स उग्गहो,
तावा मे(म-प्र०)नसकल्पः कल्प्यते ते, संघाडइल्लादिसु अणुणवेतु भुंजेज्ज जहा रातीणिया गंतूओ
वा, साहम्मिएसु जाएत्ता ततो चिट्ठिज्ज वा जाव पताविज्ज वा । तिन्नि सागादि(रि)ते, दो साधम्मिए ।
अहवेगो साहम्मिउग्गहो ।” चू० ॥ २. °जाती खे० जै० खं० हे १, २, ३ इ० ला० ।
एवमग्रेऽपि सर्वत्र ॥ ३. अणुवीयी खं० । अणुवीयि मित्तो° खे० । अणुणविय मित्तो°
जै० ॥ ४. केवली बूया आयाणमेयं अणु° इ० ॥ ५. °वीयी सं० खं० ॥ ६. °ग्गहं हे १, २,
३ इ० ला० ॥ ७. °वीयी सं० । वीती खं० ॥ ८. °ग्गहं सं० ॥ ९. °वीयी सं० ॥ १०. ग्गहं
खं० विना ॥ ११. °जाति खे० जै० खं० इ० ॥ १२. °भोती इ० । °भोइ खेमू० जै० । °भोति
खं० । एवमग्रेऽपि प्रायः सर्वत्र ॥ १३. अणुणु° खं० इ० । एवमग्रेऽपि सर्वत्र ॥ १४. भुंजे त°
हे १, २ इ० ॥ १५. भोति ति इ० ॥ १६. ‘उग्गहंसित्ता वा पाठः’ खेटि० । उग्गहियंसि
नास्ति खं० ॥ १७. ता उग्ग° सं० ॥ १८. उग्गहंसि २ एत्ताव सं० । उग्गहंसि [२ खेसं०]
एत्ता(ता खं०)व खे० जै० इ० खं० ॥ १९. अदिण्णे खे० जै० सं० खं० ॥ २०. °ए जाव
सिय सं० ॥ २१. °सीले सिया खे० जै० सं० खं० ॥

सीले अदिण्णं गिणहेज्जा, निग्गंथे उग्गहंसि उग्गहितंसि अभिक्खणं २ उग्ग-
हणंसीलए सिय त्ति चउत्था भावणा ।

[५] अहावरा पंचमा भावणा — अणुवीयि मितोग्गहज्जाई से निग्गंथे साहम्मि-
एसु, णो अणुवीयि मितोग्गहज्जाई । केवली वूया — अणुवीइ मितोग्गहज्जाई से
५ निग्गंथे साहम्मिएसु अदिण्णं ओगिणहेज्जा । से अणुवीयि मितोग्गहज्जाई से निग्गंथे
साहम्मिएसु, णो अणुवीयि मितोग्गहज्जाइ त्ति पंचमा भावणा ।

७८५. एत्ताव ताव [तच्चे] महव्वते संम्मं जाव आणाए आराहिए यावि
भवति ।

तच्चं भंते ! महव्वयं [अदिण्णादाणातो वेरमणं] ।

१० ७८६. अहावरं चउत्थं [भंते !] महव्वयं 'पंचक्खामि सव्वं मेहुणं । से
दिव्वं वा माणुंसं वा तिरिक्खजोणियं वा णेव सयं मेहुणं गच्छे[ज्जा], तं चेव,
अदिण्णादाणवत्तव्वया भाणितव्वा जाव वोसिरामि' ।

७८७. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति —

[१] तत्थिमा पढमा भावणा — णो निग्गंथे अभिक्खणं २ इत्थीणं कहं कहे-

१. खं० विना ०सीलए य त्ति सं० । सीलए अ त्ति खेमू० जै० । ०सीलए त्ति खेसं० हे
१, २, ३ ला० । ०सीलए सि त्ति इ० ॥ २, ५. ०वीयी खे० जै० सं० खं० ॥ ३. ०जाती
खे० जै० हे १, २, ३ इ० ला० । एवमग्रेऽपि प्रायः सर्वत्र । खं० मध्येऽपि क्वचिद् ०जायी
क्वचित्तु ०जाती इति पाठः ॥ ४. ०वीयी खे० जै० खं० ॥ ६. ०वीयी सं० खं० ॥ * ०वीयी
सं० ॥ ७. मितो (त्तो खे० जै०)ग्गहं पंचमा खं० विना ॥ ८. एत्ताव मह० सं० । एत्तावया
मह० हे १ ॥ ९. संजमं खं० ॥ १०. पच्चाइक्खामि खे० जै० सं० खं० ॥ ११. मा(म सं०)-
णुस्सं खे० सं० ॥ १२. चेवं सं० ॥ १३. ०दाणे वत्तव्वया इ० ॥ १४. इत्थीकधं खं० ॥
१५. कहेइत्तए सं० । कहत्तित्तए खे० जै० । चूणों तु भिन्नः क्रमः, दृश्यतां सू० ७७८
टि० ६ । “णो पणीयं आहारिज्ज, पणियं णिद्धं, रुक्खं मि(पि) णातिवहुं । संति विद्यते, भेदे
चरित्ताओ, विविधो भंगः विभंगः, चित्तविभ्रम इत्यर्थः । धम्माओ भंगः(सं) पतनमि-
त्यर्थः अइणिद्धेणं । विभूसाए हत्थ-पादधोव्वणादी, वत्थाणि च सुक्किलादि । इंदिय सुत्तादीणि,
मनस इष्टानि मनोज्ञानि, मणं हरंतीति मणोहराई । नो इत्थीपसुपंडगसंसत्ताई । णो
इत्थीणं कहं कहित्ता, इत्थिपरिखुडे इत्थियाणं कहेति ।” चू० । तुलना — “नव वंभचेरगुतीओ
पण्णत्ता, तंजहा — विवित्ताई सयणासणाई सेवित्ता भवइ, णो इत्थिसंसत्ताई नो पसुसंसत्ताई
नो पंडगसंसत्ताई १, नो इत्थीणं कहं कहेत्ता २, नो इत्थिठाणाई सेवित्ता भवइ ३, नो
इत्थीणमिंदियाई मणोहराई मणोरमाई आलोइत्ता निज्झाइत्ता भवइ ४, नो पणीयरसभोई ५,
नो पाणभोयणस्स अइमत्तं आहारए सया भवइ ६, नो पुव्वरयं पुव्वकीलियं समरेत्ता भवइ
७, नो सदाणुवाई नो रुवाणुवाई नो सिलोगाणुवाई ८, नो सायासोक्खपडिवद्धे यावि भवई ९ ”

इत्तए सिया । केवली वूया—निगंथे णं अभिक्खणं २ इत्थीणं कहं कहेमाणे संतिभेदा संतिविभंगा संतिकेवल्लिपण्णत्तातो धम्मातो भंसेज्जा । * णो निगंथे अभिक्खणं २ इत्थीणं कहं कहेइ[त्तए] सिय त्ति * पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—णो निगंथे इत्थीणं मणोहराईं २ इंदियाईं आलोइत्तए णिज्झाइत्तए सिया । केवली वूया—निगंथे णं [इत्थीणं] मणो- ५
हराईं २^१ इंदियाईं आलोएमाणे णिज्झाएमाणे संतिभेदा संतिविभंगा जाव धम्मातो भंसेज्जा, णो निगंथे इत्थीणं मणोहराईं २ इंदियाईं आलोइत्तए णिज्झाइत्तए सिय त्ति दोच्चा भावणा ।

[३] अहावरा तच्चा भावणा—णो निगंथे^१ इत्थीणं पुव्वरयाईं पुव्व-
कीलियाईं सुमरित्तए सिया । केवली वूया—निगंथे णं इत्थीणं पुव्वरयाईं पुव्व- १०
कीलियाईं सरमाणे संतिभेदा जाव विभंगा जाव भंसेज्जा । णो निगंथे^{१४} इत्थीणं पुव्वरयाईं पुव्वकीलियाईं सरित्तए सिय त्ति तच्चा भावणा ।

इति स्थानात्तसूत्रे नवमस्थाने । “नव वंभचेरगुत्ताओ पज्जताओ, तंजहा—नो इत्थीपसुपंडग-
संसत्ताणि सिज्जासणाणि सेवत्ता भवइ, नो इत्थीणं कहं कहित्ता भवइ, नो पणीयरसभोई, नो
पाणभोयणस्स अइमायाए आहारइत्ता, नो इत्थीणं पुव्वरयाईं पुव्वकीलियाईं समरइत्ता भवइ,
नो सद्धानुवाइ नो रुक्खानुवाइ नो गंधाणुवाइ नो रसाणुवाइ नो फासाणुवाइ नो सिलोणाणुवाइ, नो
सायासोत्तपडिबडे यावि भवइ” इति समवायाङ्गे । “दस वंभचेरसमाहिट्ठाणा पज्जता.....
विज्जिताईं सयणासणाईं सेविज्जा से निगंथे, नो इत्थि-पसु-पंडगसंसत्ताईं सयणासणाईं सेविता भवति
.....१, नो इत्थीणं कहं कहेता भवति से निगंथे.....२, नो इत्थीहि सद्धि सन्निसेज्जागए
विहरेता हवइ से निगंथे.....३, नो इत्थीणं इंदियाईं मणोहराईं मणोरमाईं आलोइत्ता निज्झाइत्ता
भवति से निगंथे.....४, नो इत्थीणं कुडंतरसि वा दूसतरसि वा भित्तिअतरसि वा कूइयसइं
वा.....लुणेता भवइ से निगंथे.....५, नो निगंथे पुव्वरय पुव्वकीलियं अणुसरित्ता भवइ
.....६, नो पणीयं आहार आहारित्ता भवइ से निगंथे.....७, नो अइमायाए पाणभोयणं
आहारित्ता भवइ से निगंथे.....८, नो विभूसाणुवाइ भवइ से निगंथे.....९, नो सद्-रुक्ख-
रस-गंध-फासाणुवाइ भवति से निगंथे.....१० ।” इति उत्तराव्ययनसूत्रे षोडशेऽध्ययने ॥

१. णं [अभिक्खणं हे ३] इत्थीणं कहं कहमाणे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ २. केवलीप^०
इ० हे ३ खेसं० विना ॥ ३. °ज्जा पढमा भावणा हे १, २ ॥ ४. णो निगंथे णं अ^० सं० ।
** एतत्स्थाने तम्हा णो निगंथे इत्थीणं कहं कहेज्जा इ० ॥ ५. कहे सिय खं० । कहेइ
सिय त्ति वेमि पढमा खे० जै० ॥ ६. °हराईं २ आलो^० खं० ॥ ७. आलोएत्तए खे० जै०
हे १, २, ३ ॥ ८. °ज्झाएत्तए खे० हे ३ ॥ ९. सियत्ति इ० ॥ १०, १२. ‘२’ नास्ति
खे० जै० खं० विना ॥ ११. आलोय(ए सं०)माणे णिज्झायमाणे खे० जै० सं० ॥
१२. आलोएत्तए खं० विना । आलोएत्तए सिय त्ति सं० ॥ १३. °थे णं इ^० हे १, २ इ० ॥
१४. जाव भासेज्जा खे० जैमू० खं० । जाव आभंसेज्जा हे १, २, ३ ला० । जा भंसेज्जा इ० ॥
१५. °थे पुव्व^० हे १, २, ३ इ० ला० ॥

[४] अहावरा चउत्था भावणा—णातिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो पणीयरसभोयणभोई । केवली वूया—अतिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे पणीयरसभोयणभोई^१ ति संतिभेदा जाव भंसेज्जा । णातिमत्तपाण-भोयणभोई से निग्गंथे, णो पणीतरसभोयणभोई ति चउत्था भावणा ।

५ [५] अहावरा पंचमा भावणा—णो णिग्गंथे इत्थी-पसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवित्तए सिया । केवली वूया—निग्गंथे^२ णं इत्थी-पसु-पंडग-संसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं^३ सेवेमाणे संतिभेदा जाव^४ भंसेज्जा । णो णिग्गंथे इत्थी-पसु-पंडगसंसत्ताइं सयणा-ऽऽसणाइं सेवित्तए सिय ति पंचमा भावणा ।

७८८. एत्ताव ताव महव्वए सम्मं काएण जाव आराधिते यावि भवति ।

१० चउत्थं भंते ! महव्वयं [मेहुणातो वेरमणं] ।

७८९. अहावरं पंचमं भंते ! महव्वयं 'सव्वं परिग्गहं पंचाइक्खामि । से अप्पं वा वहुं वा अणुं वा थूलं वा^५ चित्तमंतं वा अचित्तमंतं वा णेव सयं परिग्गहं^६ गेण्हेज्जा, णेवऽण्णेणं परिग्गहं गेण्हावेज्जा, अण्णं वि परिग्गहं गेण्हंतं ण समणु-जाणेज्जा जाव वोसिरामि' ।

१५ ७९०. तस्सिमाओ पंच भावणाओ भवंति—

[१] तत्थिमा पढमा भावणा—सोततो णं जीवे मणुण्णामणुण्णाइं सद्दाइं सुणेति^७, मणुण्णामणुण्णेहिं सद्देहिं णो सज्जेज्जा णो रज्जेज्जा णो गिज्जेज्जा णो मुज्जेज्जा णो अज्झोववज्जेज्जा णो विणिवायमावज्जेज्जा । केवली वूया—निग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं सद्देहिं सज्जमाणे रज्जमाणे जाव विणिवायमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविभंगा संतिकेवल्लिपण्णत्तातो धम्मातो भंसेज्जा ।

१. नो अत्ति^१ इ० ॥ २. भोती खे० जै० इ० । एवमग्रेऽपि इ० मव्वे ॥ ३, ४. पणिय खे० जै० सं० खं० ॥ ५. ति भेदा खं० विना ॥ ६. भासेज्जा खे० जैमू० ॥ ७. ताइं सेवि^१ खं० ॥ ८. ये इत्थी खं० ॥ ९. सेवमाणे खे० जै० । १०. भासेज्जा खेमू० जै० खं० ॥ ११. पच्चन्खामि इ० ॥ १२. जै० खं० विना—चित्तमंतं अचित्तमंतं वा खे० सं० । चित्तमंत-मचित्तं वा हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यतां सू० ७८३ ॥ १३. परिगेण्हेज्जा नेवन्नं परिग्गहं परिगेण्हावेज्जा इ० ॥ १४. दृश्यतां सू० ७७८ टि० ६ ॥ १५. मणुण्णामणुण्णसद्दाइं खेसं० । मणुण्णाइं मणुण्णसद्दाइं खेमू० जैसं० ॥ मणुण्णाइं २ सद्दाइं हे १, २ । मणुण्णाइं सद्दाइं इ० ॥ १६. ति मणुणेहिं खेमू० जै० ॥ × अज्झोववज्जेज्जा खे० जै० सं० । अज्झोववज्जेज्जा इ० ला० ॥ १७. णिग्गवा^२ खे० जै० विना । एवमग्रेऽपि प्रायः सर्वत्र ॥ १८. भावदेज्जा हे १, २, ३ ला० ॥ १९. माणे जाव सं० हे १, २, ३ इ० ला० । पृ० २८९ टि० ४ ॥ २०. लीप^३ खे० जै० ॥

ण सक्का ण सोउं सद्दा सोत्तविसयमागया ।

राग-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू परिवज्जए ॥ १३० ॥

सोततो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं सद्दाइं सुणेति, पढमा भावणा ।

[२] अहावरा दोच्चा भावणा—चक्खूतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रूवाइं पासति, मणुण्णामणुण्णेहिं रूवेहिं [णो सज्जेज्जा णो रज्जेज्जा जाव णो विणिघातमाव- ५
ज्जेज्जा । केवली बूया—निग्गंथे णं मणुण्णामणुण्णेहिं रूवेहिं] सँज्जमाणे रज्जमाणे जाव संवा(विणिघा)यमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविभंगा जाव भँसेज्जा ।

ण सक्का रूवमँददुं चँक्खूविसयमागतं ।

राग-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू परिवज्जए ॥ १३१ ॥

चक्खूतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रूवाइं पासति ^१ ति दोच्चा भावणा ।

१०

[३] अहावरा तच्चा भावणा—घाणतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं गंधाइं अँगघायति, मणुण्णामणुण्णेहिं गंधेहिं ^१ णो सज्जेज्जा णो रज्जेज्जा जाव विणिघायमाव-
ज्जेज्जा । केवली बूया—मणुण्णामणुण्णेहिं गंधेहिं सज्जमाणे रज्जमाणे जाव विणिघायमावज्जमाणे ^३ संतिभेदा संतिविभंगा जाव ^४ भँसेज्जा ।

णं सक्का ण गंधमग्घाउं णासाविसयमागयं ।

१५

राग-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू परिवज्जए ॥ १३२ ॥

घाणतो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं गंधाइं अँगघायति ति तच्चा भावणा ।

१. सोयवि^० हे १, २, ३ इ० ला० । सोत्तिवि^० खे० जै० ॥ २. ते भिक्खू सं० हे १ ॥
३. जीवउ खं० ॥ जीवा सं० ॥ ४. ^०माणे जाव खे० जैमू० खं० । पृ० २८८ टि० १९ ॥
५. भासेज्जा खेमू० जैमू० ॥ ६. ^०मइदुं सं० ॥ ७. चक्खुं वि^० खं० हे १, २ इ० ला० ।
चक्खूविसतमा^० खे० ॥ ८. प्रतिष्ठु पाठा—^०दोसो तु जो तत्थ तं खं० जै० सं० खं० हे २ ।
^०दोसो उ जे तत्थ ते हे १ । ^०दोसा उ जो तत्थ तं(सं हे ३) इ० हे ३ । ^०दोसा उ जे तत्थ
तं ला० ॥ ९. ^०वज्जते खे० जै० ॥ १०. त्ति नास्ति खे० जै० सं० ॥ *अग्घाति खं० ॥
११. णो सज्जेज्जा नास्ति हे ३ विना ॥ १२. जाव णिघाय^० खे० जै० । जाव णिग्घाय^० सं० ॥
१३. संतिभेदा नास्ति सं० ॥ १४. भँस्सि(सि जै०)ज्जा खे० जै० ॥ १५. ण सक्का ण गंधं
अग्घाति(इ सं०)उं(आघाउं जै०) खे० जै० सं० । ण सक्का गंधमग्घाउं खं० हे १, २, ३
इ० ला० । अत्र 'आघ्रातुम्' इति यदि पूर्वापरसूत्रानुसारेण विवक्ष्यते तदा खे० जै० सं० पाठ
एव साधुः, यदि तु 'अ-घ्रातुम्' इति विवक्ष्यते तदैव 'खं०' प्रभृतिप्रतिपाठः साधुः भवेत् ॥
१६. दोसो उ जो तत्थ तं खे० जै० सं० ॥ १७. पडिव^० हे २, ३ इ० । पडिरिव^० हे १ ॥
१८. अग्घा(आघा जै०)तत्ति त्ति खे० जै० । अग्घाति त्ति खं० ॥

[४] अहावरा चउत्था भावणा—जिंभातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रसाइं अस्सादेति, मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं णो सज्जेजा णो रज्जेजा जाव णो विणिग्घातमावज्जेजा । केवली वूया—निगंग्थे णं मणुण्णामणुण्णेहिं रसेहिं संज्जमाणे जाव विणिग्घार्यमावज्जमाणे संतिभेदा जाव भंसेजा ।

५

ण सक्का रसमणासातुं जीहाविसयमागतं ।

राग-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू पंरिवज्जए ॥ १३३ ॥

जीहातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं रसाइं अस्सादेति त्ति चउत्था भावणा ।

[५] अहावरा पंचमा भावणा—फासातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं फासाइं पडिसंवेदेति, मणुण्णामणुण्णेहिं फासेहिं णो सज्जेजा, णो रज्जेजा, ^१णो गिज्जेजा, १० णो मुज्जेजा, णो ^२अज्जोवज्जेजा, णो विणिग्घातमावज्जेजा । केवली वूया—निगंग्थे णं मणुण्णामणुण्णेहिं फासेहिं संज्जमाणे जाव विणिग्घातमावज्जमाणे संतिभेदा संतिविभंगा संतिकेवल्लिपण्णत्तातो धम्मातो ^३भंसेजा ।

णं सक्का ण ^४संवेदेतुं फासं विसयमागतं ।

राग-दोसा उ जे तत्थ ते भिक्खू पंरिवज्जए ॥ १३४ ॥

१५ फासातो जीवो मणुण्णामणुण्णाइं फासाइं पडिसंवेदेति त्ति पंचमा भावणा ।

१. जीभा(भा जै०)तो खे० जै० । रसणतो इ० ॥ २. णो निग्घात० खेमू० जै० ॥ ३. रसेहिं जाव खं० इ० ॥ ४. ^५यसमा० खे० जै० ॥ ५. ^६वज्जेजा हे १, २ जै० ॥ ६. भासेजा खे० जै० हे ३ ॥ ७. रसमस्सातेउं इ० । णासातेउं रसं खे० । 'रसमणासाउं वा पाठः' खेटि० ॥ ८. दोसे हे १, २ ला० । दोसा उ जो तत्थ ते सं० । दोसा उ जे तत्थ तं इ० । दोसो उ जो तत्थ तं खे० जै० ॥ ९. पडिं हे २ ला० जै० ॥ १०. फासातो जीवो नास्ति खेमू० जै० हे १, २, ३ इ० ला० । फासओ जीवो खं० । फासातो मणु० खेसं० ॥ ११. णो मुज्जेजा खं० ॥ १२. अज्जोवज्जेजा इ० खे० जै० खं० ॥ १३. ^{१४}लीपं खे० जै० सं० ॥ १४. भस्सेजा खे० ॥ १५. नो खं० हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १६. हे २ विना—संवेदेतु हे १, ३ ला० खं० । संवेत्तुं सं० । संवेतुं खे० जै० । संवेदयितुं इ० ॥ १७. ^{१८}दोसो उ जो तत्थ तं खे० जै० । दोसा हू जे तत्थ तं सं० । १८. पडिवं खेमू० जै० खं० ॥ १९. प्रतिषु पाठाः—फासाओ हे १ । फासओ खं० हे २, ३ ला० । ततातो खे० । 'त्वचातः' इत्यर्थः । फासातो खेटि० । ततोतो जै० । ततोउ सं० । तवाओ इ० ॥ २०. पडिसंवेययि त्ति खेमू० सं० । पडिसंवेयि त्ति जै० । पडिसंवेदेति पंचमा हे १, २, ३ ला० । पडिसंवेविति पंचमा इ० । दृश्यता सू० ७७८ टि० ६ ।

“परिगहे पंचसु विसणुसु रागदोसं गच्छति ।

गद्योक्तो यः पुनः श्लोकैरर्थः समनुगीयते ।

तद्व्यक्तिव्यवसायार्थं पुनरुक्तो न गृह्यते ॥

रियासु नित्यं समितो सता जते, प्रत्युपेक्ष्य भुंजे पाणभोयणं, आयाणणिकखेवे दुगुंछति अपमज्जितादि सत्त, सम्यक् आहितो समाहितो संजमए निरुंभए अप्रशस्तं मण-वइ । [अ]हस्स अहसमानस्स सच्चं भवति, अणुवीति भासगस्स सच्चं भवति । कोह-लोभ-भयानि च त्यजेत् छड्डए इत्यर्थः, सह दीहरायं ३ (स?)दीहरायं जावज्जीवं समीक्ष्य एताए भावणाए मुसं वज्जए, अहवा सदीहरायः संसारः, तं समीक्ष्य संसारं मुसं वज्जए । सयमेव उग्गहे जाइतव्वे षडति, सीमं पराइयं जं ति काय (१) अणुण्णातो ताणि मतिमा णिस्सम्म जाणितु स्मरित्वा च परिभुजे पाणभोयणं साहम्मियाणं उग्गहं च अहिट्टए । आहारै भुत्ते विभूसितामो(ओ ?) स्त्री न पेहे, ण संथविज्जति ण संवसेज्ज तंमि समं । बुद्धे सुमुणि ति आमंत्रणं, खुड्डा इत्थिगा, तासं कहा खुड्डए(य)कहा ण कुर्यात्, धर्मानुपेक्षी संघए बंभचेरं दुविहाए संघणाए, अहवा सह(इ?)ए बंभचेरं । जे सह-रूव आगमे आगंते, तेषु विषयप्राप्तेषु गेधी रागो, पदोसो द्वेषो, तं न करेति पंडिते, स दंत इंद्रिय-नोइंद्रियैः, स विरतः, स चाकिंचणः अकिंचणो अपरिग्रहः । सुसंवृतः पंचहि संवरेहि, णवं ण कुज्जा विधुरे पुराणं, धर्मे आर्ये गुप्तः स्थित इत्यर्थः, अहवा यो धर्मो उक्तः वुत्तो भणितो इत्यर्थः, अहवा द(य ?)सस्य (१) धर्मः, योऽत्र स्थित अविरतः स मुणिर्न भवति, स च पुणर्जाति-मरणं उवेत्ति, संसार इत्यर्थः । इति भावनाध्ययनं परिसमाप्तं ।” चू० ।

चूर्णनुसारेण रियासु नित्यं समितो सता जते इत्यादिर्भूयान् सूत्रपाठोऽत्रासीदिति स्पष्टं प्रतीयते । अयं च पाठः षड्गाथात्मक आसीदिति स्फुटं भाति । दृश्यतां सू० ७७८ टि० ६ । एताश्च षड् गाथाः सम्प्रति आचाराङ्गसूत्रादर्शेषु क्वापि नोपलभ्यन्ते तथापि आवश्यकचूर्ण्यादिग्रन्थेषु पञ्च गाथा उपलभ्यन्ते । एताश्च पञ्च गाथा आवश्यकसूत्रस्य हारिभट्ट्यां वृत्तौ सविवरणा इत्थं दृश्यन्ते—

“प्राणातिपातादिनिवृत्तिलक्षणमहाव्रतसंरक्षणाय भाव्यन्त इति भावनाः, ताश्चेमाः—

इरियासमिए सया जए, उवेह भुंजेज्ज व पाणभोयणं ।

आयाणणिकखेवदुगुंछ संजए, समाहिए संजमए मणो-वई ॥ १ ॥

अहस्ससच्चे अणुवीइ भासए, जे कोह-लोह-भयमेव वज्जए ।

स दीहरायं समुपेहिया सिया, मुणी हु मोसं परिवज्जए सया ॥ २ ॥

सयमेव उ उग्गहजायणे घडे, मतिमं निसम्म सइ भिक्खु उग्गहं ।

अणुण्णविथ भुंजिज्ज पाण-भोयणं, जाइत्ता साहम्मियाण उग्गहं ॥ ३ ॥

आहारगुत्ते अविभूसियप्पा, इत्थि न निज्झाइ न संथवेज्जा ।

बुद्धो मुणी खुड्डकहं न कुज्जा, धम्माणुपेही संघए बंभचेरं ॥ ४ ॥

जे सह-रूव-रस-गंधमागए, फासे थ संपप्प मणुण्ण-पावए ।

गिही-पदोसं न करेज्ज पंडिए, स होइ दंते चिरए अकिंचणे ॥ ५ ॥

गाथाः पञ्च । आसा व्याख्या—इरणमीर्था, गमनमित्यर्थः, तस्या समितः सम्यगितः ईर्यो-समितः, ईयासमितता प्रथमभावना, यतोऽसमितः प्राणिनो हिंसेत, ‘सया जए’ (हिंसेदतः सदा यत—प्र०) सर्वकालमुपयुक्तः सन् ‘उवेह भुंजेज्ज व (य—प्र०) पाण-भोयणं’, उवेह ति अवलोक्य भुञ्जीत पानभोजम्, अनवलोक्य भुञ्जानः प्राणिनो हिंसेत, अवलोक्य भोक्तृता (भोक्तव्यं—प्र०) द्वितीया भावना । एवमन्यत्राप्यक्षरगमनिका कार्या । आदान-निक्षेपो पात्रा-देर्ग्रहण-मोक्षौ आगमप्रसिद्धौ जुगुप्सति करोति (आगमप्रतिषिद्धौ जुगुप्सति न करोति—प्र०) आदान-निक्षेपजुगुप्सकः, अजुगुप्सन् प्राणिनो हिंस्यान् (हिंसति—प्र०), तृतीया भावना । सयतः

साधुः समाहितः सन् संयमे मणोवइ ति अदुष्टं मनः प्रवर्तयेत्, दुष्टं प्रवर्तयन् प्राणिनो हिंसेत्, चतुर्थी भावना । एवं वाचमपि पञ्चमी भावना । गताः प्रथमव्रतभावनाः ।

द्वितीयव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—अहस्ससच्चे ति अहास्यात् सत्यः, हास्यपरित्यागादित्यर्थः । हास्यादनृतमपि व्रूयात्, अतो हास्यपरित्यागः प्रथमा भावना । अनुविचिन्त्य पर्यालोच्य भाषेत, अन्यथाऽनृतमपि व्रूयात्, द्वितीयभावना । यः क्रोधं लोभं भयमेव वा त्यजेत् स इत्थंभूतो दीर्घरात्रं मोक्षं समुपेक्ष्य सामीप्येन दृष्ट्वा 'सिया' स्यात् मुनिरेव मृषां परिवर्जेत सदा, क्रोधादिभ्योऽनृत-भाषणात्, इति भावनात्रयम् । गता द्वितीयव्रतभावनाः ।

तृतीयव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—स्वयमेव आत्मनैव प्रभुं प्रभुसन्दिष्टं वाऽधिकृत्य अवग्रहयाच्चायां प्रवर्तेत अनुविचिन्त्य, अन्यथाऽदत्तं गृहीयात्, प्रथमा भावना । 'घडे मइमं निसम्म' ति तत्रैव तृणाद्यनुज्ञापनाया चेष्टेत मतिमान् निशम्य आकर्ष्य प्रतिग्रहप्रदातृ(प्रदान-प्र०)वचनम्, अन्यथा तददत्तं गृहीयात् परिभोग इति द्वितीया भावना । 'सइ भिक्खु उगगहं' ति सदा भिक्षुरवग्रहं स्पष्टमर्यादयाऽनुज्ञाप्य भजेत, अन्यथाऽदत्तं गृहीयात्, तृतीया भावना । अनुज्ञाप्य गुरुमन्यं वा भुजीत पान-भोजनम्, अन्यथाऽदत्तं भुजीत, चतुर्थी भावना । याचित्वा साधर्मिकाणामवग्रहं स्थानादि कुर्यात्, अन्यथा तृतीयव्रतविराधनेति पञ्चमी भावना । उक्तास्तृतीयव्रतभावनाः ।

साम्प्रतं चतुर्थव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—आहारगुत्ते ति आहारगुप्तः स्यात्, नातिमात्रं स्निग्धं वा भुजीत, अन्यथा ब्रह्मव्रतविराधकः स्यात्, प्रथमा भावना । अविभूषितात्मा स्यात्, विभूषां न कुर्यात्, अन्यथा ब्रह्मविराधकः स्यात्, द्वितीया भावना । स्त्रियं न निरीक्षेत, तदव्यतिरिक्ततदिन्द्रियाणि नालोकयेत्, अन्यथा ब्रह्मविराधकः स्यात्, तृतीया भावना । न संथवेज्ज ति न स्न्यादिसंस्तका वसतिं सेवेत, अन्यथा ब्रह्मव्रतविराधकः स्यात्, चतुर्थी भावना । बुद्धः—अवगत-तत्त्वः, मुनिः—साधुः क्षुद्रकथां न कुर्यात् स्त्रीकथां स्त्रीणां वेति, अन्यथा ब्रह्मविराधकः स्यात्, पञ्चमी भावना । 'धम्माणुपेही संघए वंभचेरं' ति निगदसिद्धम् । उक्ताश्चतुर्थव्रतभावनाः ।

पञ्चमव्रतभावनाः प्रोच्यन्ते—यः शब्द-रूप-रस-गन्धानागतान्, प्राकृतशैल्याऽलाक्षणिकोऽनुस्वारः, स्पर्शाश्च सम्प्राप्य मनोज्ञ-पापकान् इष्टानिष्टानित्यर्थः, गृद्धिमभिष्वङ्गलक्षणाम्, प्रद्वेषः प्रकटः, तं न कुर्यात् पण्डितः, स भवति दान्तो विरतोऽक्विञ्चन इति, अन्यथाऽभिष्वङ्गादेः पञ्चममहाव्रतविराधना स्यात् । पञ्चापि भावनाः उक्ताः पञ्चमहाव्रतभावनाः । अथवाऽसम्मोहार्यं यथाक्रमं प्रकटार्थाभिरेव भाष्यगाथाभिः प्रोच्यन्ते—

पणवीस भावणाओ पंचह महव्वयाणमेयाओ । भणियाओ जिण-गणहरपुज्जेहिं नवर सुत्तम्मि ॥१॥
इरियासमिइ पढमं आलोइय भत्त(अण्ण-चू०)पाणमोई य । आयाणमंडनिकखेवणा य समिई भवे तइया ॥ २ ॥ मणसमिई वयसमिई पाणइवायम्मि होंति पंचेता । हासपरिहार अणुवीइ भासणा कोह-लोभ-भयपरिण्णा(भए-चू०) ॥ ३ ॥ एस मुसावायस्स अदिन्नदाणस्स होंतिमा पंच । पहुसदिट्ट पहुं वा पढमोगह जाए अणुवीई ॥ ४ ॥ उगगहणसील विइया तत्थो(ततो-चू०) गेण्हेंज उगगहं जहियं । तग-डगल-मळ्ळगई अणुणवेज्जा तहिं (तथं-प्र०) तहियं ॥ ५ ॥ तच्चवम्मि उगगहं तू (उगगहनू-चू०) अणुणवे सारि उगगहे जाव । तावइय मेर काउं न कप्पइ वाहिरा तस्स (वाहि एतस्स-चू०) ॥ ६ ॥ भावण चउत्थ साहम्मियाण सामण्णमण्णपाणं तु । संघाडग-माईणं भुंजेज्ज अणुण्णविय ए (ते-चू०) उ ॥ ७ ॥ पंचमियं गंतूणं साहम्मियउगगहं(हे-चू०) अणुण्णविया । ठाणाई चेएज्जा पंचेत्त अदिण्ण(पंचेताऽदिण्ण-चू०, दाणस्स ॥ ८ ॥ वंभवयभाव-णाओ णो अइमाया-पणीयमाहारे । दोच्च अविभूसणा उ विभूमवती न उ हवेज्जा ॥ ९ ॥ तच्चा भावण इत्थीण इंदिया मणहरा ण णिज्झाए । सयणासणा विविता इत्थि-पसुविवज्जिया सेवे ॥ १० ॥

७९१. एत्ताव ताव महव्वते सम्मं काएण फासिते पालिते तीरिते किट्टिते अवट्टिते आणाए आराधिते यावि भवति । पंचमं भंते ! महव्वयं [परिग्गहातो वेरमणं] ।

७९२. इच्चेतेहिं महव्वतेहिं पण्वीसाहि य भावणाहिं संपन्ने अणगारे अहा-
सुत्तं अहाकप्पं अहामग्गं सम्मं काएण फासित्ता पालित्ता तीरित्ता किट्टित्ता आणाए
आराहिता यावि भवति । ५

॥ भावणा 'समत्ता ॥

* ॥ पञ्चदशमध्ययनं समाप्तम् ॥ *

एस चउत्था ण कहे इत्थीण कहं तु पंचमा एसा । सद्दा रुवा गंधा रस फासा पंचमी (पंच वी चू०) एए ॥ ११ ॥ राग-दोसविवज्जण अपरिग्गहभावणाउ पंचेता । सव्वा पण्वीसेता (सव्वाओ पण्वीसं-चू०) एयासु न वट्ठियं जं तु ॥ १२ ॥”

—इति आवश्यकसूत्रस्य हरिभद्रसूरिविरचितायां वृत्तौ प्रतिक्रमणाध्ययने पृ० ६५८-६५९ ।
आवश्यकचूर्णावपि [पृ० १४७] एता एव पण्वीस भावणाओ इत्यादयो द्वादश गाथाः “अण्णे पुण एताहि गाधाहिं पण्वीसं भावणा अणुभासति, तंजधा—पण्वीस भावणाओ.....॥ १२ ॥”
इत्येवं दृश्यन्ते, तत्र तु ये विशिष्टाः पाठभेदास्तेऽत्र चू० इति सङ्केतेन ( ) कोष्ठकमध्ये निर्दिष्टाः ।

आचाराङ्गचूर्णौ व्याख्याता षष्ठी गाथा तु—‘सुसंखुडे पंचहिं संवरेहिं णवं ण कुज्जा विधुरे पुराणं ।.....जाति-मरणं उवेत्ति ॥ ६ ॥’ इदृशी भवेदिति भाति ॥

१. पंचमहं सं० (१) ॥ २. पणुं सं० विना ॥ ३. अहासुयं खे० जै० हे १, २, ३ ।
दृश्यतां सू० ७७८ टि० ६ । ४. खेसं० विना—आराहि(ह?)ए यावि सं० खं० । आराहिया वि हे १, २, ३ ला० (१) । आराहितो वि इ० । आराहिता नास्ति खेमू० जै० ॥ ५. सम्मत्ता हे १, २ जै० इ० ला० ॥ ६. सप्तमध्यं खे० । * एतदन्तर्गतः पाठो नास्ति खे० जै० विना ॥

सोलसमं अज्झयणं 'विमुत्ती'

७९३. अणिच्चमावासमुवेति जंतुणो, पलोयए सोच्चमिदं अणुत्तरं ।

५

विओसिरे विण्णु अगारवंधणं, अभीरु आरंभपरिग्गहं चए ॥ १३५ ॥

७९४. तहागयं भिक्खुमणंतसंजतं, अणेलिसं विण्णु चरंतमेसणं ।

तुदंति वायाहिं अभिद्वं णरा, सरेहिं संगामंगयं व कुंजरं ॥ १३६ ॥

१. “उक्तं च—अणिच्चमावासमुवेति जंतवो पलोइया सोच्च समेच्च इंतयं (इत्तरं?)।” इति उद्धृतमिदं सूत्रकृताङ्गचूणौ पृ० ४७। “संवंधो—एयाओ भावणातो भावेतस्स कर्मविमुक्तिर्भवति । अहवा इह वि भावणा एव, तस्स अणुयोगद्वारा ४ विभासा, अधिगारा य से पंच—अणिच्चे पव्वए रूपे [भुयगस्स तथा महासमुदे य। एते खलु अहिगारा अज्झयणम्मि विमुत्तीए ॥ इति आचाराङ्ग-निर्युत्तौ] गाहा । जो चेव होइ मोक्खो [सा हु विमुत्ती पगयं तु भावेणं । देसविमुक्का साहू सव्वविमुक्का भवे सिद्धा ॥ इति आचाराङ्गनिर्युत्तौ] कंठं, ण णिक्खेवो, दव्वविमुत्ती जो जेण दव्वेण विमुच्चति यथा निगडैर्विमुक्तः, भावविमुत्ती कर्मक्षयः, स च भावणाजुत्तस्स । ताओ य इमाओ भावणाओ अणिच्चतादी । अणिच्चमावासमुवेति जंतवो, माणुस्सं वासं सरीरवासं वा अणिच्चं, अथवा सर्व एव संसारवासो अणिच्चं, उवेति प्राप्नुवंति, जंतवो जीवा, पलोइया पस्सितु, सुणंतु सोच्चा, समिच्च जाणेतु, इत्तरकालीय इत्तरं सनिवि(समिच्च?) अणिच्चते जहा देवाणं चिरकालठिइयं(णं—प्र०) ण तहा मणुस्साणं आउं, इदं तु अल्पका[ल]स्थितीयं, संसारं च कदलीगर्भणिस्सारं ज्ञात्वा तस्माद्वयस्येजेतु(द्वयुत्सृजेत्) विण्णू विद्वान्, अकस(र—प्र०)णं (अगारीणं?) अका(गा)रवंधणं, तं तु इत्थिगा गिहं वा, किं एतदेव? नेत्युच्यते, इदमन्यत्—अभीतो परीसहोवसग्गणं, आरंभो परिग्गहनिमित्तं क्रियते आरंभश्च [परिग्रहश्च] आरंभ-परिग्रहौ, अतस्तं आरंभपरिग्गहं [न १] कुर्यात्, छड्डे वोसिरे इत्यर्थः । एवं सेसव्रता वि गता ।” चू० । “अणिच्चमित्यादि श्रुतम्.....आवासो मनुष्यादिभवस्तच्छरीरं वा, तमनित्यमुप सामीप्येन यान्ति गच्छन्ति जन्तवः,.....एतच्च मौनीन्द्रं प्रवचनमनुत्तरं श्रुत्वा प्रलोकयेत्.....विद्वान् व्युत्सृजेत् परित्यजेत् अगारवन्धनम्,.....अभीरुः.....आरम्भं.....परिग्रहं च..... त्यजेदिति” शी० ॥ २. सोच्चमियं खेमू० जै० सं० । सोच्चमिणं खेसं० । सोच्च इमं हे ३ ॥ ३. वियो^० खे० ॥ ४. यारं खे० ॥ ५. ^०ग्गहं चये खे० जै० सं० । ^०ग्गहं वा हे १ ला० ॥ ६. “तं च एवंगुणजातीयं जहा पस्साहि अत उच्यते—तहागतं भिक्खुम० जहा तित्थगर-गणहरा गता तहा गतः, तं तहाक(ग)तं उच्यते भिक्खुं अणंतेहिं चरित्तपज्जवेहि संजतं जावजीव-संजयं वा अणेलिसं असरिसं नाणादीहि ३ अन्नउत्थियादीहि वा असरिस विण्णू विद्वसः- (सं १) चरित्तं(रन्तं) एसणं ति एसमाणं एसणं, कस्स? मोक्खमग्गस्स सजमस्स वा, तुदंति, तुद व्यथने, केण तुदंति? वायादि(हि) अभिभवता अभिद्वं नरा मणुस्सा, जहा सरेहि

७९५. तंहप्पगारेहिं जणेहिं हीलिते, ससद्दफासा फरुसा उदीरिया ।
तित्तिक्खए णाणि अदुट्ठचेतसा, गिरि व्व वातेण ण संपवेवए ॥ १३७ ॥
७९६. उवेहमाणे कुसलेहिं संवसे, अकंतदुक्खा तस-थावरा दुही ।
अलूसए सव्वसहे महामुणी, तहा हि से सुस्समणे समाहिते ॥ १३८ ॥
७९७. विदू णते धम्मपयं अणुत्तरं, विणीततण्हस्स मुणिस्स ज्ञायतो ।
समाहियस्सग्गिसिहा व तेयसा, तवो य पण्णा य जसो य वड्ढती ॥
॥ १३९ ॥

संगामगतं कुंजरं जोद्धारं अभिद्रवंता तुदंति एवं तं भिक्षु णरा अपंडिया वायाहिं तुदंति” चू० ।

“तहागयमित्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ७. ०मसयं च कुं० खं० ॥

१. तिरिक्खए इ० । “जहा ‘कोलिय-चमार-अलसगा सामाङ्गा गहवति दरिद्रा एते पव्वइता’ तहाविहेण तहाप्रगारेण जणेण बालजनेनेत्यर्थः हीलिते णिदिए, कंहं हीलिते ? ससद्दफासे ति, स इति निर्देशे, स भिक्षु, अहवा सह सद्देहिं फासा २ (=ससद्दफासा) सपहारा फासा इत्यर्थः, फरुसा णिट्टरा अमनोज्ञा उदीरिता प्रेरिता, तित्तिक्खए ति, तिज निशा[म-प्र०]ने क्षमायां च, नाणि त्ति विदितपरापर[वि]ज्जो, उक्तं च—आकृष्टेन मतिमता[तत्त्वार्थविचारणे मतिः कार्या । यदि सत्यं कः कोपः स्यादनृतं किं नु कोपेन ॥] विद्यते चेद्दालेसु० । अदुट्ठचेयस ति मणसा न पदुस्सति, कुतो वाया कम्मणा वा ? कंहं ? जहा गिरि व्व वातेण ण संपवेव(य-प्र०)ए, वेष्ट कम्पने, न कंपए, कुतो ? वैराध्यो(ग्यात् ?) संजमदर्शनाद्वा” चू० । “तहप्पगारेहीत्यादि वृत्तम्” शी० ॥

२. ताणि इ० ॥ ३. वेदते इ० ॥ ४. हे १, २ ला० चू० विना—अकतदुक्खी खे० जै० सं० खं० हे ३ शी० । अकंतदुक्खी य तस” इ० । “उवेहमाणो, केसु उवेहं करेति ? तेसु बालजनेसु, तेहिं वा फरुसेहिं सद्दफासेहि उवेहं करेमाणो कुसला जे अहिंसादिषु वट्ठंति तैस्सार्धं संवसे, अहिसमाणो वसे इत्यर्थः, किनिमित्तं ? जेण अकंतदुक्खा, अकतं अप्पियं, अप्रियदुक्खा इत्यर्थः, के ते ? तसथावरा दुही य(ये ?) ते ससार चिट्ठमाणा, तम्हा एवं णच्चा अलूसए, अलूसए ति न हिंसए सव्वे पया सव्वजीवा, सव्वासु पदासु दया परा यस्य यस्य [स दयापरो] दयावरो वा, तह ति जहोवदिट्ठं भगवता तेन प्रकारेण, [हि ?] पादपूरणे, से ति निद्देसे थोऽधिकृतो भिक्षुः, सोभको श्रमणः सुस्समण इति उच्यते भवति एवं सेसा वि वं(व)ता ।” चू० । “उवेहमाणेत्यादि वृत्तम्, उपेक्षमाणः...अकान्तं...दुःखं...विद्यते येषां...तान् दुखिनव्रस-स्थावरान् अलूषयन्...सर्वसहः...महामुनिः...तथाह्यसौ सुश्रमण इति समाख्यातः शी० ॥ ५. चिट्ठ खं० । “किञ्चान्यत्, विदू विद्वां, स नते ति प्राप्तः, कं ? धर्मपदं चरित्र-मित्यर्थः, अहवा णते कव(ध)ते पापये, धर्म एव वा पदं कीदृशं ? अणुत्तरं, नास्मादन्यच्छोभन-तरं अणुत्तरं, अतस्तस्यैव विदुषः नतस्य धर्मपदं विनीततृष्णस्य न(अ)तृष्णस्य इत्यर्थः, मुनेः ध्यायतः, किं भवति ? समाहितस्य ध्यानादिषु यथाग्रेरिधनान्वितस्य घृतावसिक्तस्य वा शिच- (शिहा ?) वर्धति, केन ? तेजेन, सिहा जाला, तेजो दीप्तिः, एवं स मुणि तवेण प्रज्ञया जसेण य वट्ठ(डु)ते, जसो संयमो, अहवा नाण-दंसणचरितेहिं वट्ठ(डु)ति” चू० । “विदू इत्यादि वृत्तम्, ...मुनेः...तपः प्रज्ञा यशश्च वर्धत इति” शी० ॥ ६. वट्ठती हे १, ३ ॥

७९८. 'दिसोदिसिंउणंतजिणेण ताइणा, महव्वता खेमपदा पवेदिता ।
महागुरु निस्सयरा उदीरिता, तमं व तेऊ तिदिसं पगासगा ॥

॥ १४० ॥

७९९. 'सितेहिं भिक्खू असिते परिव्वए, असज्जमित्थीसु चएज्ज पूयणं ।
अणिस्सिए लोगमिणं तहा परं, णं मिज्जति कामगुणेहिं पंडिते

॥ १४१ ॥

८००. तैहा विमुक्कस परिण्णचारिणो, धितीमतो दुक्खखमस्स भिक्खुणो ।
विसुज्जती जंसि मलं पुरेकडं, समीरियं रुपमलं व जोतिणा

॥ १४२ ॥

१. दिसोदिसं सं० । दिसोदिसि ला० हे १ । “किचान्यत्, तदुच्यते—दिसोदिसिं सव्वासु खेत्तदिसासु पण्णवगदिसा वा प्रतीत्य मनुजा तिरिया वा अणंतो संसारो सो जेण जितो स भवति अणंतजिणो, तेण अणंतजिणेणं, त्रायते इति ताइं(ई), तेण ताइणा, किं कृतं? भावदिसाओ पालणत्थ महव्वता खेमा पदा जेसु महव्वतेसु ते खेमकरा(पदा) वा [म]हव्वता खेमकरा वा पवेदिता कहिता तेण अणंतजिणेण ताइणा, महागुरु त्ति दुक्खं ते धरेउं महव्वते गुरु व महागुरु, णिस्सा करेंति, खवंते त्ति थदुक्तं भवति, कहं क्षपणकरा उदीरिता प्रेरिता? जहा तम व्व तेऊ तिदिसं, तमं अंधारं, तेओ आदिच्चो, तिदिशं(शि-प्र०) उड्डुं अहं तिरियं, जंव तमं नासेति प्रकाशयति च एवं ते महव्वता प्रकाशका” चू० । “दिसोदिसिं(श शीखं १, जै०)-मित्यादि वृत्तम्” शी० ॥ २. तातिणा खे० जै० इ० ॥ ३. तेऊ त्ति० सं० । तेजो त्ति० खं० । तेजो तिदिसिं खे० ॥ ४. “किच, सितेहिं भिक्खू, सिता वद्धा अष्टविधेन कर्मणा, अहवा गिहपासेहि, असितो गिहपासनिगगतो कम्मक्खवणउज्जतो वा समं व्रजे परिव्वजेत्, असज्जमाण इति, कस्मिं? इत्थीसु, इत्थी गरियतरा, मूलगुणा [क]हिता, उत्तरगुणा जहेज्ज पूयणं, पूयणं सक्कारं, स एवं मूलगुण-उत्तरगुणावस्थितो ण इहल्लोह-परलोगनिमित्तं तपः कुर्यात्, जहा इहल्लोगनिमित्तं धम्मिलो, परलोगनिमित्तं वंभदत्तो, अणिस्सिते अनाश्रितः इहल्लोग-परलोगं इदं इणपरलोगं- (इणलोगं?) तहा परं । काम एव गुणा कामगुणा, स एव गुणजुत्तो ण मिज्जत्ति ण भरिज्जइ कामगुणप्रत्यधिकेन कर्मणा, न वा मूर्च्छति, अहवा ण विज्जते, जो हि जहिं वट्टति सो तहिं विज्जते दृश्यते” चू० । “सितेहीत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ५. ०स्सिओ हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. ण मिज्जतिं खे० । णिमज्जते जै० ॥ ७. “तहा विमुक्कस्य तेण प्रकारेण मुक्कस्य, परिण्णा ज्ञानं, परिण्णता चरतीति परिण्णाचारी, तस्य परिण्णाचारिणः धितीमतो धृतियुक्कस्य, दुक्खं परीसहोवसग्गा, ते खमति अहियासेति सहति, तस्य दुक्खक्षपणकस्य भिक्षुणो कि भवति? उच्यते—विसुज्जती फिट्ठति मलं कम्मं रयं वा पुरे भवे कडं पुरे कडं अस्संजमेणं, कहं विसुज्जति? समीरितं रूपं सम्यक् ईरितं प्रेरितं इत्यर्थः, रूपमलं क्रिद्धो सो अगिण्णा तावियस्स फिट्ठति” चू० । “तहा विमुक्कस्येत्यादि वृत्तम्” शी० ॥ ८. धीत्तिमतो खे० जै० ॥ ९. जोत्तिणो इ० ॥

८०१. 'से हु परिण्णासमयम्मि वट्ठी, 'णिराससे उवरय मेहुणे चरे ।
भुजंगमे जुण्णतयं जहा चए, विमुत्ती से दुहसेज्ज माहणे ॥ १४३ ॥

८०२. जमाहु ओहं सलिलं अपारगं, महासमुदं व भुयाहिं दुत्तरं ।
अहे व णं परिजाणाहि पंडिए, से हु मुणी अंतकडे त्ति वुत्ती ॥
॥ १४४ ॥ ५

८०३. जहा य बद्धं इह माण्वेहिं या, जहा य तेसिं तु विमोक्ख औहिंते ।
अहा तहा बंधविमोक्ख जे' विदू, से हु मुणी अंतकडे त्ति वुत्ती ॥
॥ १४५ ॥

१. "स चेवंगुणजातीयो भिक्षुः कस्मिन् वर्तते? परिज्ञाने ज्ञानसमए ज्ञानोपदेशे वर्तते, उक्तं च—
'ज्ञानागमस्य हि फलं' । निराससः आसा प्रार्थना, सा च इहलोगि परलोगि वा, तत्र प्रार्थयति,
आरते उवरतः मेहुणे चरे विहरे य, एवं चरन् सर्वकर्मभ्यो विमुच्यते, क्वं? भुजंगमे, भुजंगमः
सर्पः, जीर्णत्वचं जहा त्यजेत्, दुहसेज्जा संथारो, संसारो(रा?) विमुच्यति, कः? माहणः ।"
चू० । "से हु परिण्णेत्यादि वृत्तम्, स .....परिज्ञासमये वर्तते तथा निराससः.....मैथुना-
दुपरतः.....दुःखशय्यातो नरकादिभवाद् विमुच्यत इति" शी० ॥ २. सम(मि जै०)तमि
खे० जै० ॥ ३. णिराससे सं० हे १ ॥ ४. मेहुणा हे १, २, ३. ला० शी० । दृश्यतां टि० १ ॥
५. जहे हे १, २, ३ इ० ला० ॥ ६. 'जमाहु ओहं सलिलं अपारगं' एतावानंशः
सूत्रकृताङ्गेऽपि द्वादशेऽध्ययने दृश्यते । "जमाहु ओहं, जं आहु (ह-प्र०) उक्तवां तीर्थकरा
ओहं सलिलं अपारगं, यस्य पारः न गम्यते, कस्य? महासमुद्रस्य, अहवा महासमुद्र इव भुयाहि
दुत्तरो एवं संसारो दुत्तरो अणुपातेणं अधस्तं परिजाणाति दुविहाए परिण्णाए जेण उवाएण
उत्तरिज्जति, जाणिता य करेति स पंडितः स मुनिः स ओहंतरः स चांतकरः इत्युच्यते" चू० ।
"जमाहु इत्यादि वृत्तम्, यं संसार महासमुद्रमिव भुजाभ्यां दुस्तरमाहुः.....अथैनं संसार-
समुद्रमेवंभूतं जपरिज्ञया सम्यग् जानीहि.....स च मुनिरेवंभूतः कर्मणोऽन्तकृदुच्यते ।" शी० ॥
७. अहेवरं हे १ । अघे य णं खे० जै० । अवे(घे?)दणं इ० ॥ ८. अंतं सं० ॥ ९. जहा
य बद्धं खे० जै० सं० इ० विना । जहा व बद्धं इ० । "जहा य बद्धा, जेण प्रगारेण
जहा, रागादिभिरागतीता तिणितु (?) इह मनुष्यलोके, केन बद्धा? कर्मणा, के बद्धा? पया,
पया णाम जीवा, जहा बद्धाण वि[मोक्खो?] पाणा(ण)विरमणाद्यैस्तप.संजमेण वा अहातहा
यथातथ्येन बंधमोक्षं ज्ञात्वा कृत्वा च स अंतकड इह उच्यते" चू० । "जहा हीत्यादि वृत्तम् ।
यथा येन प्रकारेण मिथ्यात्वादिना बद्धं कर्म...इह अस्मिन् संसारे मानवैः...यथा च सम्यग्दर्श-
नादिना तेषां कर्मणां विमोक्ष आख्यातः इत्येवं थायातथ्येन बन्धविमोक्षयोर्यः सम्यग् वेत्ता स
मुनिः कर्मणोऽन्तकृदुच्यते इति" शी० ॥ १०. 'वेहिं या जहा सं० । 'वेहि य । जहा जै० ।
'वेहिं जहा खं० हे २, ३ इ० ॥ ११. आहिओ खं० हे १, २, ३ ला० ॥ १२. जहा इ० ॥
१३. ते विदू सं० । जे विज्ज हे १, २, ३ इ० ला० ॥ १४. वुत्ति सं० हे १ हेस०
२ विना ॥

८०४. इमग्मि लोए परए य दोसु वी, ण विज्जती बंधणं जैस्स किंचि वि ।

‘से हू णिरालंबणमप्पतिट्ठितो’, कलंकलीभावपवंच विमुच्चति ॥

१४६ ॥ ति वेमि ॥

॥ ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥

॥ समाप्तश्चाचारः प्रथममङ्गसूत्रमिति ॥

॥ अङ्कतोऽपि ग्रन्थाग्रं २६४४ ॥

१. परते य खं० । परते वि इ० । “तस्यैव(वं)गुणयुक्तस्य इमग्मि लोए परमे य दो० इमो लोगो मणुस्सभवो, परो देवलोकः, उभाए वा इह इहलोगे परलोगे उभाए वा, बंधनं कर्मतः तस्स न विद्यते किंचिदपि, पच्छा तस्स वोच्छिण्णस्सवं(ण्णवं)धणस्स किं भवति ? उच्यते—से हु निरा-लंबणः, आलंबणं सरीर, असरीर इति अर्थः, न कर्म तस्मिन् प्रतिष्ठितं सो वा कर्मसु पसत्था(?), तस्स को गुणो भवति ? उच्यते—कलंकली संकलिया भवसंततिः आउगकम्मसंतती वा, पवंचो ही हीनमध्यमोत्तमपदा मृत्य-र्त्ता-नपुंसक-पिता-पुत्रत्वमादी नटवत्, कलंकलीभाव एव प्रपंचः, तस्मात् कलंकलीभावप्रपंचाद् विमुच्यते, मुच्छ मोक्षणे, विविधमनेकप्रकार(रं) मुच्यते विमुच्यते, ते निर्वाणं गच्छंतीत्यर्थः, वेमि ति न स्वयं, तीर्थकरउपदेशात् आचार्यसुधर्मो ब्रवीति, सूत्रं वा अहं ब्रवीमि, अर्थ(र्थ) भगवां श्रीवर्धमानस्वामीति । अथवास्य वृत्तार्थस्यायमभिसम्बन्धः, तस्याकर्मणः आचारेण च संपन्नस्य चतुर्थचूलेपचारिणः प्रमादाचरितपञ्चमचूलविशुद्धान्तरात्मनः इदं फलम-पदिश्यते—से हू णिरालंबणमप्पतिट्ठितो, शेपं तदेव । इति श्री आचारचूर्णी परिसमाप्ता ।” चू० । “इमग्मीत्यादि वृत्तम्, अस्मिन् लोके परत्र च द्वयोरपि लोकयोर्न यस्य धन्धनं किञ्चनास्ति स ‘निरालम्बनः’ ऐहिकामुष्मिकाशंसारहितः ‘अप्रतिष्ठितः’ न क्वचित् प्रतिबद्धोऽशरीरी वा स एवंभूतः ‘कलंकलीभावात्’ (वा एवं सकलकलाभावात्—शीखं० २) संसारगर्भादिपर्यटनाद् विमुच्यते । ब्रवीमीति पूर्ववत् ।” शी० ॥ २. दोसु वि खे० जै० सं० विना । सेसु वी सं० ॥ ३. तस्स खेमू० जै० सं० खं० इ० चू० ॥ ४. से हु खेसं० जै० चू० विना ॥ ५. ‘वणमप’ खेमू० जै० इ० । ‘वणे अप्प अप खं० विना) तिट्ठिते खं० हे १, २, ३ ॥ ६. ‘ट्ठिते खेसं० जै० इ० ॥ ७. ‘भावपवंच मुच्चति खेमू० । भावपथं च विमुच्चति खेसं० । ‘भावपचंचतविमुच्चइ सं० । ‘भावपहं विमुच्चइ खं० हे १, २, ३ इ० ला० । दृश्यता टि० १ ॥ ८. वेमि नास्ति खे० जै० इ० ॥ ९. प्रतिषु पाठाः—‘विमोत्ती स(सं जै०)मत्ता । अष्टम[म]ध्ययनं समाप्तं । छ ॥ आचारः प्रथमं(मां जै०)गमिति उद्देशतो । ग्रंथाग्रं २४५४ (२६५४ जै०)’—खे० जै० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता’ खं० । ‘विमोत्ती समत्ता अष्टम[म]ध्ययनं समाप्तं । समाप्तश्चाचारः[.] प्रथममंगसूत्रमिति । अंकतोऽपि ग्रंथाग्रं २६४४’—सं० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥ छ ॥ आचारसूत्रं समाप्तं ॥ छ ॥ ग्रंथाग्रं २५५४ शुभं भवतु । श्रीरस्तु ॥ संवत् १५५२ वर्षे आषाढवदि ९ सोमे लिखितं । शुभं भूयात् ॥’—इ० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता । आचारांगसूत्रं समाप्तं । ग्रंथाग्रं २६४४ श्रीः । स्तंभार्थेवासि मं० सोमा सुश्रावकलेखितं ॥’—ला० । ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥ छ ॥ आचारसूत्रं समाप्तं ॥ छ ॥ प्रथमांगं । छ ॥ २६४४ षड्विंशतिशतानि चतुश्चत्वारिंशत्यधिकानि ॥ छ ॥ शुभं भवतु ॥ कल्याणमस्तु ॥ छ ॥’—हे १ । ‘विमुत्ती सम्मत्ता ॥ छ ॥ षोडशम-ध्ययनं । चतुर्थी चूला । आचारसूत्रं समाप्तं । प्रथमांगं ॥ एवं ग्रंथाग्रं २६४४ ॥ श्रीश्रीश्रीविजय-रत्नमूरिगुरुभ्यो नमः’—हे २ । ‘विमुत्ती सम्मत्ता आचारांगसूत्र समाप्त प्रथमांगं ।’—हे ३ ॥

प्रथमं परिशिष्टं—विशिष्टशब्दसूचिः

[१] आचाराङ्गसूत्र[आयारंगसुत्त]प्रथमश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अइवत्तती	२६०	अकरणया	२०४, २१५, २७०
अंगुलि	१५	अकरणिज्ज	६२, १६०
अजू	१०७, १०८, १४०, १७०, २६०	अकसायी	३२१
अंङ्ग	४९	अकस्मात्	२००
अत्त	१११, १२३	अकाम	१५८
अतर	६५, २८८	अकाल	६३, ७२
अंतरद्धाए	२३४	अकुक्कुए	३२०
अंतराइय	१८३	अकुट्ट	१८४
अंतसो	२४४, २५८	अकुतोभय	२२, १२९
अंतिय	२, १९०, २३१	अकुब्बं	२७१
अतो	९२, १४७, १४८, २३३	अकुब्बमाण	२०९
अध	१५, १८०	अकंदकारी	१८२
अधत्त	७६	अकुट्ट	१८४
अंबिल	१७६	अक्खाय	१, १७९, २६९
अकड	६६, ९४	अगंथ	२०९
अकम्म	७१, ११०	अगणि	३७
अकम्मा	१७५	अगणिकम्म	३६, ३९

१ अत्रेदमवधेयम्—एकस्यैव शब्दस्य किञ्चिद् भिन्ना प्रयोगाः तं तं स्वल्पीयासं भेदम् ( )
 एतादृशकोष्ठकमध्ये दर्शयित्वा तस्मिन्नेव शब्दे संगृहीता, यथा क्वचिद् 'अधियास' शब्दः
 क्वचित्तु 'अहियास' शब्दः, अस्माभिः 'अधि(हि)यास' इति लिखित्वा ते सर्वेऽपि एकत्र संगृहीताः ।
 एवमन्यत्रापि ।

तस्य तस्य धातोः कालादिभेदेन कृतप्रत्ययभेदेन च विभिन्नानि सर्वाणि रूपाणि तत्तद्धातोरनन्तरम्—
 एतादृशी रेखां कृत्वा एकत्रैव संगृहीतानि, यथा 'अधियास—' इति लिखित्वा 'अधियासेति,
 अधियासेज्जा, अधियासेमाणे' इति सर्वाणि रूपाणि एकत्रैव संगृहीतानि । एवमन्यत्रापि बोध्यम् ।
 यत्र तु किञ्चिद् वैशिष्ट्यं दर्शयितुमभिप्रेतं तत्र पृथक् पृथक् रूपाण्यपि दर्शितानि ।

क्वचित् तस्य तस्य धातोः पृथक् पृथक् रूपाणि तस्यैव धातोरनन्तरम्—एतादृशी रेखां विधाय
 धातोरधस्तादुपदर्शितानि, यथा 'अस्' धातो रूपाणि, एवमन्यत्रापि ज्ञेयम् ।

सामान्यतो ये शब्दा मूले सन्ति त एवात्र संगृहीताः, क्वचित्तु टिप्पणगता विशिष्टा पाठा
 अपि [टि०] इति संकेतं कृत्वा दर्शिताः ।

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अगणिकाय	२११, २१२	अज्ञोसयंत	१९०
अगणिसत्थ	३४, ३५	अट्ट १०, ९३, १३४, १५१, १८०, १९३	
अगरह	२४२	अट्ट (=अर्थ) ५२, ६८, ७९, ८२, ११९, १२४, १४७, २०४, २०५,	
अगार(गार)	४१, ७९, ८२, १६१		२५३
अगारत्थ	२६०	अट्ट (अष्ट)	३११
अगिलाण	२१९	अट्टम	३१३
अगुत्त	४१	अट्टालोभी	६३, ७२
अग्ग	११५	अट्ठि	५२
अग्गह	१२४	अट्ठिमिजा	५२
अचल	१९७, २४२, ३०५	अणगार १२, १४, १९, २३, २५, २६, ३४, ३६, ४०, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ७१, ८८, ८९, ९४, १५६, १८४, २५७, २७५, २८९, २९९	
अचाइ	१८३	अणट्ट	५२, १४७
अचारी	२९४	अणणुगच्छमाण	१६७
अचिट्ठ	१३५	अणण्ण	११९
अचित्त	२४९	अणण्णदंसी	१०१
अचित्तमंत	१५४	अणण्णपरम	१२३
अचिर	२४८	अणण्णाराम	१०१
अचेतण	२४३	अणतिवृत्ति(वात्ति)यं	१९६
अचेल	१८४, १८७, २१४, २१७, २२१, २२५, २२६, २५७	अणतिवातेमाण	१८९, २०९
अचेलए	२५७	अणत्तपण्ण	१७८
अच्चा	५२, १४०, २२४, २२८, २६४	अणचियासेमाण	१८३
अच्चेति	६५, १०१, १७६	अणभिकंत	६८, १४४
अच्छति	३१०	अणभिभूत	१७२
अच्छायण	६३	अणममाण	१९४
अच्छि	१५, २७३	अणवकंखमाण	१८९, २०९
अच्छे	१५	अणवयमाण	१५२
अच्छेज	२०४	अणाजट्ठि	२७०
अजाणतो	१६२	अणागम - ७८ [टि०], १३४	
अजिण	५२	अणागमणधम्मि - १८५	
अज	११२, १२१	अणाढायमाण	१९९
अजविय	१९६	अणाणा ४१, ७०, १००, १७२, १९२	
अजावेतव्व	१३२, १३६, १३७, १३८, १७०	अणातियमाण	१०२
अज्झत्थ	५६, १५५, २३३	अणातीत	२२४, २२८
अज्झप्पसंवुडे	१६५		
अज्झोववण्ण	६२, १८२, १९०		
अज्झं	१५८		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अणादिए	२००	अणुवयमाण	१९१, १९२, २००
अणारंभजीवि	१५२	अणुवरत	१३२, १५१
अणारद्ध	१०४	अणुवसु	१८३
अणारियवयण	१३६, १३७	अणुवहिअ	१३२
अणासव	१३४	अणुवासेज्जासि	१५६
अणासादए	१९७	अणुवियि	१४०
अणासादमाण	१९७, २२३	अणुवीयि	२६
अणासेवणयाए	१४९, [टि०] १६४	अणुवीइ	१९६, १९७
अणासेवणाए	१६४, २०५, २१२	अणुवेहमाण	१६९
अणाहार	२३६, २४१	अणुसंचरति	२, ६
अणितिय	४५, १५३	अणुसंवेयण	१७०
अणिदाण	१४२, २०२	अणुसोयंति	८२
अणियट्ठगामि	१४३	अणेगा	२६
अणिसट्ठ	२०४	अणेगचित्त	११८
अणिह	१४१, १५८, १९७	अणेगरूव	६, १२, १४, २३, २५, ३४, ३६, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ७६, १७८, २८३, २८५
अणु	१५४	अणेलिस	१७७, २०६, २२९, २४५, २६९
अणुकंत	२७६, २९२, ३०६, ३२३	अणोमदंसी	११९
अणुगच्छ-	१६७	अणोवहिअ	१३२
अणुगिद्ध	२७३	अणोहंतर	७९
अणुग्घातण	१०४	अण्ण(अन्य)	२, १३ इत्यादि
अणुचिण्ण	१६३, २२४, २२८	अण्णगिलाय	३१२
अणुजाणति	११९	अण्णत(य)र	९६, १८४, १८७, २२५, २२६, २५३
अणुजाणित्था	३१४	अण्णत्थ	१५७
अणुट्ठाण	१८९	अण्णमण्णवित्तिगिंछा	१२२
अणुट्ठिअ	१३२, १९६	अण्णहा	८९, १५९, १७६
अणुदिसा	१, २, ६	अण्णाण	१५१
अणुधम्मिय	२५५	अण्णेसि	२६८
अणुपरियट्ठ-	७७, ८०, ९१, १०५, १५१	अण्णेसिं	५६, ६२
अणुपविसित्ता	२२४, २२८	अण्णेसिति	१८८
अणुपस्सी	७६, ११३, १२४	अण्णे(त्ते)सी	१०४, १५२, १६०
अणुपालए	२३३, २४७	अतह	१८४, १९१
अणुपालिया	२०	अतारिस	१८२
अणुपुव्व	१८१, १८३, १८९, १९०, २०६, २२४, २२८, २२९	अतिअच्च	२६२
अणुपुव्वसो	१७९	अतिदुक्ख	२९०
अणुपुव्वीए	२३०		
अणुवट्ठिअ	१३२		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अतियच्च	१८०, १८४
अतिरित्त	७५
अतिवत्ति(वाति-टि०)यं	२७०
अतिवत्तेज	१७३
अतिवातस्रोत	२६९
अतिवाते(दे)ज	८५, १८०
अतिविज	११२, ११५, १४२
अतिवेलं	२३६
अतिहि(थि)	७३, ३१७
अतीत	१२४, १३२
अतीरंगम	७९
अतत्ताए	१८१
अतसमाहित	१४१
अत्ताणं (आत्मानम्)	२२, ३२, १२६, १९७
अदक्खू (क्खु)	१७२, २६३, २७०, २७१
अदत्तहार	७९, ८२
अदविते	१९४
अदिण्णादाण	२६
अदिन्न	२००
अदिस्समाण	८८, १११, १२३
अदु	२५८, २६८, २८४, ३०२, ३१०, ३१६, ३१७, ३१९
अदुवा	२६, २७, ७३, १३४, १७९, १८४, २१४, २१७, २२१, ३०२, ३११
अदिज्जमाण	१६१
अद्वपडिवण	२७५
अद्वमास	३११
अधम्मट्ठी	१९२
अधि(हि)यास—	९९, १५३, १८६, १८७, १९६, २०६, २११, २१५, २२५, २२६, २३६, २३८, २४१, २४६, २५०, २८६, २९१, २९३, २९९
अशुव	१५३, २००
अथे (अथः)	१, १९१, २९१, ३२०
अनिरग	२००
अनतरी	१, २
अपञ्चवसित	२००

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अपडिण	८८, २१०, २७३, २७६, २८१, २८७, २९१, २९२, ३०१, ३०४, ३०६, ३१२, ३१३, ३२०, ३२३
अपत्त	३०१
अपद	१७६
अपरिगगहा	७०
अपरिगगहमाण	२०९
अपरिगगहावंती	१५७
अपरिजाणतो	१४९
अपरिणिग्वाण	४९, १३९
अपरिण्णाए	९३
अपरिण्णात(य)	१६, २९, ३८, ४६, ५३, ६०, १४९
अपरिण्णायकम्ममे	६
अपरिमाणए	१८३
अपरिस्सवा	१३४
अपरिहीण	६८
अपलिञ्चमाण	२१४
अपारंगम	७९
अपासतो	१६२
अपिइत्थ	३११
अपिवित्था	३१२
अपुट्ठ (अस्पृष्ट)	२०६, ३०७
अप्प (अल्प)	६४, ७९, ८२, १५४, २२४, २२८, २३५, २७४, २९६
अप्पगं	२४९
अप्पणो (आत्मनः)	८७, ९३, ११४, २३४
अप्पत्तिट्ठाण	१७६
अप्पत्तिय	३१८
अप्पपुण	२६१
अप्पमत	३३, १०८, १०९, १२९, १३३, १५६, २८०
अप्पमाद	८५
अप्पलीयमाण	१८४
अप्पाण	६२, ८९, ९२, १२३, १४१, १६०, १६४, १६७, १६९, १७०, २१५, २२२, २४६, २८१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अप्पाहार	२३१
अप्पियवधा	७८
अप्पेगे	१५, ५२
अप्पोस	२२४
अवल	१८०, २१८
अवहिमण	१७२
अवहिलेस्स	१९७
अवहुवादी	२८६, ३०९
अवुज्झमाण	७७
अवोधी(ही)ए	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
अब्भाइक्खति	२२, ३२
अब्भाइक्खेज्जा	२२, ३२
अब्भे	१५
अब्भंगण	३०८
अभयं	४०
अभिकंख	२१९, २२७
अभिकंखेज्जा	२३२
अभिकंत	६४
अभिकमे	२४३
अभिकममाण	१६२
अभिगाहति	७०, ७१
अभिजाणति	८४, १०७, १०८, १५१
अभिजुंजियाणं	७९
अभिणिक्खंत	१८१
अभिणिगिज्झ	१२६
अभिणिवट्टेज्जा	१३०
अभिणिव्वट्ट	१८१
अभिणिव्वुड	३२२
अभिणिव्वुडच्चे	२२४, २२८
अभिण्णाय	१८४, २६४, २६६
अभिताव	३१०
अभिपत्थए	१७०
अभिभासिंसु	२६०
अभिभासे	२६१
अभिभूय	३३, १७२, २८६
अभिरुज्झ	२५६
अभिवादमाण	२६१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अभिसंजात	१८१
अभिसंबुद्ध	१८१
अभिसंभूत	१८१
अभिसंबुद्ध	१८१
अभिसमण्णागत	१०७, १८७, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६
अभिसमागम	३२२
अभिसमेच्चा	२२, १२९, १३४, १८७, १९५, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६, २९९
अभिसेय	१८१
अभिहड	२०४, २१८
अभोच्चा	२६४
अममायमाण	८८, २१०
अमरायइ	९३
अमाइल्ल	३२२
अमायं	१९
अमुच्छिण्ण(ते)	२५३, ३२१
अमुणी	१०६
अयं	२४०, २४७, २४८, २८८
अरति	६९, ९८, १०७, १२४, १८९, २८६
अरत	११९, १६०
अरहंत	१३२
अरिहइ	११८
अरूवी	१७६
अलं	६४, ६६, ६७, ८१, ८५, ९४, ११४, १८०, २१५, २१८
अलद्धए	३१९
अलद्धपुव्वो	३००
अलाभ	८९
अलोभ	७१
अलोग	१२७
अल्लीणगुत्त	१२४, १७३
अवकंखति(खंति)	५६, ७१, ७८, १२९, १७५
अवक्कमेज्जा(मेत्ता)	२२४, २२८
अवकरिसु	३०३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अववुज्झति	८३
अवमारिय	१७९
अवर	१२४, १५८, २४०
अवलंबए	२४६
अवलंबियाण	२७५
अवसक्केज्जा	८९
अवसीयमाण	१७८
अवहरति	७९, ८२
अवि	४, १०२ इत्यादि
अविकंपमाण	१४२
अविजा(या)णओ	४९, १४४, १४८, १४९, १५४
अविजाणए	१०
अविज्जा	१५१
अवितिण्ण	१८३
अविमण	९८, १४३
अवियत्त	१६२
अविरत	१९४
अविहम्ममाण	१९८
अविहिंस	१९३
अविहिंसमाण	१५२
अव्वाहित	२८७
अव्वोच्छिण्णब्रंधणे	१४४
अस्—	
अत्थि १, २, ७८, ८०, ९६, ९७, १०२, १०५, १२९, १३१, १३३ इत्यादि	
असि १, २, १८४, १९१, २१५, २१८, २२२, २८८	
असी [टि०]	१९१
अहेसि	२९८
आसी १, २८०, २८१, २८३, ३०९, ३२२	
मो १२, २३, ३८, ४१, ४९, ५२, ११, ११, २६, ३७, ४९, ६०, १८०, २६६	
मिया ११, ४९, ८३, ९६, १२२, १३३, १४५, १५८, २१२, २४७	
अमटं	७५, १८०
अमत्रय [टि०]	६७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
असंजोगरएसु	१३२
असंदीण	१८९, १९७
असंभवंत	१९०
असण १९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७, २७३	
असत्त	१५३
असत्थ ३२, १०९, १२९	
असमंजस	१७९
असमणुण्ण	१९९, २०७
असमण्णागए	१९४
असमारभमाण १६, २९, ३८, ४६, ५३, ६०	
असमितदुक्खे	८०, १०५
असमियं(या)	१६९
असरण	१५०
असरणाए	२६३, २७२
असाय	१३९
असासत	४५, १५३
असाधु	२००
असिद्धि	२००
असित	१६७
असील	१९१
अस्सातं	४९
अह (अथ) १७९, १८३, १८४, १९४, २३१, २५८, २९४, २९९	
अहं (अथ)	१९४
अहं (अघ) ४१, १०३, १३६, १३७, २०३	
अहं (अहम्) १, २, ४, ९४, १९४, २०४, २११, २२२, २२४, २२५, २२७, २२८, २८८	
अहाओ	२
अहातिरित्त	२२७
अहाकड	२७१
अहाकिट्ठित्त	२१९
अहा तथा १४६, १८३	
अहापरिगहित	२१४, २२१, २२७
अहापरिजुण्ण	२१४, २१७, २२१
अहायत	२४४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अहासच्च	१३४
अहासुत	२५४
अहिसमाण	३१८
अहित(य)	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५६, ५८, १०६
अहिरीमणा	१८४
अहुणा	२५४
अहे (अधः)	१७४
अहेचर	२३७
अहेभाग	९१
अहेसणिज्ज	२१४, २१७, २२१, २२७
अहो य राओ(रातो) य	६३, ७२, १३३
अहोभागं [टि०]	९१
अहोववातिए	४१
अहोविहार	६५
आदि(ति)	१२०, १४८, १५९, २००
आइ—	
आइआवए	८८
आइ(दि)ए	८८, २१५
आइत्तु	१३४
आइयंति	२००
आइक्ख—	१३२, १३७, १३८, १९१, १९६, १९७, २०६, २७७
आइक्खे	१९६, २०६
आउ(आयुः)	६४
आउकाय	२६५
आउखेम	२३४
आउट्टे(आवर्तेत)	६९
आउट्टे(आवृत्त०)	२१५
आउट्टिकय	१६३
आउसो	२०४
आउसं	१
आउसंतेणं [टि०]	१
आउसंत	२०४, २११, २१८
आकुट्ट [टि०]	१८४
आकेवलिय	१८३
आगंतार	२७९
आ. २०	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आगत	१, २
आगति	१२३, १७५
आगम	१७३, १९५
आगममाण	१८७, २१४, २१७, २१९, २२१-२२३, २२६, २२७
आगमि(मे)स्स	१२४, १३२, १४२
आगमेत्ता	१४९, १६४, २०५, २१२
आगम्म	२५६
आगर	२२४
आगासगामि	१८०
आघाति	१३४, १७७
आघाय(त)	१९९, २६२
आढामि	२०४
आढायमाण	१९९, २०७, २०८
आणंद	१२४
आणक्खेस्सामि	२१९
आणवेज्जा	१४९, १६४, २०५, २१२
आणा	२२, १२७, १२९, १३४, १४५, १७२, १८५, १९०
आणाकंखी	१४१, १५८
आणुगामिय	२१५, २१९, २२४, २२८
आणुपुव्व	२२४
आततर	२४७
आततो	१२२
आतवं (आत्मवान्)	१०७
आता(या)वादी	३, १७१
आतीतट्ठ	२२४
आतुर	१०, ४९, १०८, १८०, १८३
आतोवरत	१४६
आदा(ता)ण	८६, १८४, १८७
आदाय	७९, १२७, १८४
आदेसाए	८७
आमगंध	८८
आयट्ठ	६८
आयतचक्खु	९१
आयतजोग	३२२
आयतजोगताए	३१५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आयतण	८४	आलोएज्जा	२१८
आयततर [टि०]	२४७	आवंती	१३६, १४७, १५०, १५२, १५४, १५७
आयत्ताए	१७९	आवकहं	३२२
आयरिय [टि०]	१८९	आवकहाए	२५५
आयवज्ज	२४०	आवज्जति	३७, ६०
आयाए	१३०, २२४, २२८	आवट्ट	४१, ८०, १०५, १५१, १७४
आयाण	१२८, १३०	आवट्टसोए	१०७
आयाण	१८१	आवडिय	१६१
आया(ता)णसोत	१४४, २६९	आवसे	४१
आयाणह	२०२, २०८	आवसंत	१६३
आयाणिज्ज	७९, १४३, १८५	आवसह	२०४, २०५
आयाणीय	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ९५	आवातए	९२
आथार	६२	आवीलए	१४३
आथारगोथर	१९१, २००, २०६	आवेसण	२७८
आथावइय	३१०	आसिंसु	२८२
आथावित्तए	२११	आसंसाए	७३
आथावेज्जा	२१२	आसज्ज	११४, २५८
आथा(ता)वादी	३, १७१	आसण	२७७, ३०४
आयुक्काल	२३९, २५३	आसणगाई	२९४
आरभ	१६, २९, ३८, ४६, ४७, ५३, ६०, ६२, १४५, १६६, १९८, २३०	आसणत्थ	३२०
आरभज	१०८, १४०	आसम	२२४, २२८
आरंभजीवी	११३, १५०	आसव	१३४, २३८
आरभट्ठी	१९२, २००	आसवसक्की	१५१
आरंभमाण	६२	आसं	८३
आरभसत्त	६२	आसाए(दे)माण	२२३
आरत्त	७७	आसादेज्जा	१९७
आरमे	१०४, १६०	आसीण	२४५
आराम	१६४, १७३	आसुपण्ण	२०१
आरामागार	२७९	आसेवित्ता	११९
आरिय	१४, ८८, ८९, १३७, १३८, १५२, १५७, १८९, २०२, २०९	आहंतु(आहंसु-टि०)	२९६
आरियदंसी	८८	आहच्च	८७, ६०, २०६
आरियपण्ण	८८	आहट्टु	८३, २०४, २०५, २१८, २१९, २२७, २८८
आग्गियाणं	२५६	आहड	२१९, २२७
आहुंपद	२०६	आहरे	१६२, २४२
आहुये	६३, ७२	आहार	८९, १६४, २१०, २२४, २२८, २३१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आशरण	८५	उद्गाण	२८१, २८२
आशरणेनाग	२२३	उद्गाय	२२४, २२८, २५४
अना	१	उद्दिष्ट	१३२, १९६
इदिय	२५२, २५५	उद्दिष्ट	१५२, १६५, १९७
इदत्थं	१६, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ६३	उद्दिष्टवाद	१५१
इच्छति	१२५	उद्दिष्टाभ्याए	३०३
इच्छापणीन	१३४	उद्दि	१, २, ४१, ९१, १०३, १३६, १३७, १६४, १७४, २०३, ३२०
इच्छालोभ	२५१	उद्दि[चर]	२३७
इजं	७८, ८३, ९३, १३४	उष्णतमाण	१६२
इति	६३, १६०, ७५, ७९, १०१, १४०	उष्ण	१७६
इतिरिय	२२४	उताहु	१३९
इत्थ(गत्थ ?)	२६	उताम	२४८, २८८
इत्थियाओ	७७	उतर	१, २
इत्थी	१६४, १७६, २५९, २७०, २८४	उतरवाद	१८५
इम	२, ६, ६५, ९३	उत्तरायिता	६६
इतराइतरेहि	१८६	उतिग	२२४
इदार्णा(णि)	३३, १८३	उदय	२३, २४, २५, ३०, ३१, १८०, २२४
इरित	१४८	उदयचर	१८०
इरिया	२२८	उदर	१५
इह	६६, ९१, ९९, १०१, १२०	उदरि	१७९
इहं	१, १४, २६, ४४, ५२, ६४, ६७, १३५, १५१	उदार्सीण	१९१
इहलोइय	२८५	उदाहड	२०२
इहलोगवेदणवेजावडिय	१६३	उदाहरति	१०१, १४०
ईसि	२८१	उदाहु	८५, १५३, १५३
उफसिस्सामि	१८७	उदाहु(= कदाचित्)	१५३
उफसे	२४६	उदीण	१४६, १९६
उफुडए	३१०	उदीरित	१९२
उगह	८९	उद्वइत्ता	९४
उचागोए	७५	उद्वए	१५
उचालइय	३०४	उद्वेत(थ)व्व	१३२, १३६, १३७, १३८
उचालयितं	१२५		१७०
उचावच	१८०	उद्वेता	६६
उज्जालितए	२११	उद्वायंति	३७, ६०, १६३
उज्जालेत्ता	२१२	उद्देस	८०, १०५
उज्जुकड	१९	उप्पइए	१९३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उपेहाए	२७४
उब्बाहिजमाण	१६४
उब्भमे	२४७
उब्भिय	४९
उम्मुंच	११३
उम्मुग्ग	१२१, १७८
उर	१५
उराल	२६३
उवकरण	६३
उवक्कम	२३४
उवचय	२१०
उवचरे	२३६
उवचरंति	२८३, २८४
उवट्ठित	१२७, १३२
उवणीत(य)	६२, १०८, १८२, १९८
उवदंसेज्जा	१६९
उवधि [टि०]	११०
उवधी	१३१, १४६
उवमा	१७६
उवरत	४०, १०६, १०७, १०९, ११७, १२८, १३०, १३२, १४५, १४६, १५२, १६६, १८५
उवल्लभ	१९०
उवल्लिपे(पि)ज्जासि	७४, ८९
उववाइअ	१, २, ४९
उववाय	११९, १८०, २०९
उवसंक्रमत	३०१
उवसकमित्तु	२०४, २०५, २११
उवसत	११६, १६४, १९१
उवसतरए	१६६
उवसती	९७
उवसग्ग	२२४, २२८, २५०, २८३, २८४, २९५
उवगम	१६३, १८३, १९०, १९६
उवहत	७७
उवातिम्म	२०२
उवातिर्द्ध	२१६, २१७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उवादीतसेस	६७
उवादीयमाण	६२
उवाधि	११०
उवेति	७७, ७९, ८२, ९६, १४८
उवेह	१४०
उवेहति	१९२
उवेहमाण	१०८, १४६, १५९, १६०, १६९
उवेहाए	१२३, १५४, १६९
उवेहाहि	१६९
उसिण	१०७
उसिय	१८९
ऊस	१५
एकयर	९६
एग	१, २, १२, १४, २५, ३४, ३६, ३७, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ६०, ६४, ६७, ७०, ७५, ७७, ८२, ८७, १२४, १२७, १२९, १३५, १४१, १४९, १५१, १५४, १५९, १६२, १६७, १७२, १७८, १८३, १८४, १८६, १९०, १९१, १९४, २००, २०९, २१४, २१५, २२२, २६१
एगंत	२२४, २२८,
एगचर	२८७
एगचरिया	१५१, १८६
एगणामे	१२९
एगतर	१८४, १८७, २२५, २२६
एगता	३१२
एगतिय	१६३, १९६, २७७, २८४
एगत्तिगत	२६४
एगदा	२७८, २७९, २९१, ३००, ३०३, ३११, ३१२, ३१३
एगप्पमुह	१६०
एगया	६४, ६६, ६७, ७९, ८१, ८२, १६३, १६९, २८२, ३००, ३०३, ३११, ३१२, ३३३

विशिष्टशब्दाः सूत्राङ्कः

एगसाड	२१७, २२१
एगाणिय	२२२
एगायतण	१५३
एज	५६
एणं	१४०
एत्थ	१६, २६, २८, २९, ३८, ४०, ४१, ४६, ५३, ६०, ६३, ७०, ७२, ७४, ७७, ८९, १०६, ११७, १३६, १३७, १४८, १४९, १५०, १५२, १५६, १६९, १७४, १८४, १८५, २००, २२४, २२८, २८८,
एत्थं	६२, १०२, १२४, २४३
एघा	२९०
एय	१०८, १३३, १८७ इत्यादि।
एया(ता)णुपस्सी	७६, १२४
एया(ता)वंति	५, ८, १७६
एलिक्खए	२९७
एलिस	१७७, २०६, २२९, २४५, २६९
एव	२२७, २३१, २३४, २९७, ३२२
एवं	२२७, २२८, २४७, २६८, २७६, २९२, २९८, ३००, ३०६, ३२३
एस	२७६, २९२, ३०६, ३२३
एस—	
एसए	२३३, २४५
एसंति	२८९
एसित्था	३१८
एसिया	३१५
एसे	३१५
एसणा	१३३, १८६, ३१६
ओघं (हं) तर	९९, १६१
ओबुज्झमाण	१७७
ओमचेल(लिए)	२१४
ओमदसी	११९
ओमाण	२७२
ओमोदरिय	१६४, ३०७
ओमोयरिया	१८४

विशिष्टशब्दाः सूत्राङ्कः

ओयण	३१०
ओस	२२४
ओह	७१, १८२
कंखा	१६६
कंखेज्ज	१९८
कंचणं	८५, १२३, १६०, १८०
कंडुयए	२७३
कंदति	९३
कंदिसु	२५८, ३०२
कंधंसि	२७५
कंवल	८९, १८३, १९९, २०४
कक्खड	१७६
कज्ज	७३, ७४
कट्टु	१४९, १८८
कट्ट	३७, १४१
कड	९३, ३१५
कडासण	८९
कडि	१५
कडिवंधण	२२५
कडुय	१७६
कण	१५
कतकिरिय	१६५
कतो	१३३
कत्थति	१०२
कप्प	३०८
कप्पति(इ)	२७, ९६, २११, २१८, २२५
कप्पिय	२६७
कज्जड	२२४
कम्म	६२, ७९, ८२, ९५, १०१, १०९, १११, ११६, ११७, ११९, १२२, १३५, १४०, १४२, १४८, १५०, १५३, १६०, १६३, २०२, २०९, २६८
कम्मकर	८७
कम्मकरी	८७
कम्मकोविय	१५१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कम्ममूल	१११	कसाय [रसः]	१७६
कम्मसमारंभ	५, ८, ९, १२, १४, १८, २३, २५, ३४, ३६, ३९, ४२, ४४, ५२, ५७, ५९, २०३	कसाय [क्रोधादिः]	२२४, २२८, २३१
कम्मसरीर	९९	कसेहि	१४१
कम्मसरीरग	९९	कस्सइ	२२२
कम्मावह	२७०	कहा	२६३
कम्मावादी	३	कहं	१६७
कम्मुणा	११०, १४५, २६७, २७१	कहंक्हे	२२४, २२८
कम्मोवसंती	९७	कहिंचि	२०४, २०५
कयवर	३७	काऊ	१७६
कयविक्रय	८८	काणत्त	७६
कयाइ	१२३	काणियं	१७९
कर—		काम ७०, ७१, ९०, १०९, ११३, १४७, १८०, १८३, १९०, २५१	
अकरिस्सं	४	कामकामी	९०
अकासी	३३, ३१४	कामकंत	१९८
कजंति	८७	कामसमणुण्ण	८०, १०५
कजति	६७, ७३, ८७	काय १६३, १९८, २०३, २११, २१२, २२४, २२८, २४३, २४९, २५६, २९९, ३०३	
करए	४०	कायर	१९३
करिस्सति	१६४	कायसंफास	१६३
करिस्सामि	४०, ६६, ९४, १९३	कारण	१२२, १९१
करंति	११३	काल	७८, ८८, १६६, २१०
करेति(इ)	९३, ९४, ११२, ११५, १२२	कालकंखी	११६
कारवे	९५	कालगहीत	१३४
काराविस्सं	४	कालण्ण	८८, २१०
कारित्था	३१४	कालपरियाय	२१५, २१९, २२४, २२८
कारेति	९४	कालाकालसमुट्ठायी	६३, ७२
कुञ्जा	९५, १६४, १९९, २०७, २०८, २१९, २२४, २२७	कालेणुट्ठाई	८८, २१०
करणाए	२१९, २२७	कालोवणीत	१९८
कलह	१६४	कासंकस	९३
कलुण	१७८	काहिए	१६५
कन्नाग	२००	कि १२२, १३१, १३९, १४६, १५९, १६४, १८९, १९३	
क्यान्	३०२	किंचि	२३४, २७१
क्याइत्था	२८७	किच्चा	२२४, २२८, २३१
		किट्ठति	१६३, १७७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
किट्टे	१९६	कूरकम्म	७९, ८२, १३५, १४८
किट्ठा	६४	केआवंती	१३६, १४७, १५०, १५२, १५४, १५७
किणंत	८८	केयण	११८
किणावए	८८	केयि	२६०
किणे	८८	कोइ	२२२
किण्ह	१७६	कोढी	१७९
किरिया	२६९	कोधादिमाणं	१२०
किरियावादी	३	कोलावास	२४५
किलेसंति	१८०, १८६	कोविय	१५१
किवणबल	७३	कोह(घ)	१२८, १४२, १५१, १९८
किस	१८८	कोहदंसी	१३०
किह	१८२	खंध	१५
कीय	२०४	खण	६८, ६९, १५२
कीरत	३१४	खणयण	८८, २१०
कीरमाण	२१९, २२७	खणह	२०६
कुओ	१४५	खम	२१५, २१९, २२४, २२८
कुंटत्त	७६	खलईसु	३०४
कुंडल	७७	खलु	६, ७, १३, १४, २४, २५, २६, ३५, ३६, ३७, ४३, ४४, ५१, ५२, ५८, ५९, ६०, ६४, ६८, ९०, ९३, ११६, ११८, १४६, १५९, १८१, २०४, २०५, २०६, २११, २१४, २१५, २१७, २१८, २१९, २२४, २२७, २२८
कुंतादिफल [टि०]	३०२	खाइम	१९१, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७
कुक्कुर	२९५, २९६, ३१७	खिसए	८६
कुचर	२८४	खिप्प	२३४
कुण्हे	७५	खु	१८७, २१४, २१७, २५५
कुतो	१३३	खुज्जत्त	७६
कुणित	१७९	खुजित	१७९
कुप्पंति	१६२	खुड्डय	१२३
कुप्पेज्जा	८६	खेड	२२४
कुम्म	१७८	खेतण	१३२, १७६, २०९, २१०
कुम्मास	३१०, ३१९	खेत्त	७७
कुल	१७८, १७९, १८१, १८६	खेतण्ण	३२, ७९, १०४
कुव्वह	११७		
कुव्वित्था	३२१		
कुव्वमाण	१९		
कुसग्ग	१४८		
कुसल	७४, ८५, ८९, १०१, १०४, १४०, १५९, १६२, १७२		
कुसील	१८३		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
खेयण	८८, १०९	गिम्ह	२१४, २१७, २२१, ३१०
खेम	२३४	गिरिगुहंसि	२०४, २०५
गंड	१५	गिलाएज्जा	२३१
गंडी	१७९	गिलाण	२१९
गंथ	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, १२१, १९८, २०६, २३९	गिलाति	१००
गंध	१०७, १७६, २८५	गिलामि	२२४, २२८
गच्छंति	१८०	गिलामि [टि०]	२२४, २२८
गच्छति	२६०, २६३, २७२	गिलाय	३१२
गच्छेज्जा	१२३, १३३, २६२	गिलायंत	२४२
गढिय	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ६३, ७९, ८२, ९१, १४४, १९८, २६३	गिलासिणी	१७९
गति	१२३, १६९, १७५	गिह	१९६
गव्म	१०८, ११३, १३०, १४८, १५९	गिहंतर	१९६, २१८
गव्मदंसी	१३०	गीत	२६२
गमण	२१८	गीवा	१५
गमित्तए	७९	गुण	३३, ४१, ६३, १६३
गरुअ	१७६	गुणद्धी	६३
गल	१५	गुणासात(य)	४१, १६१
गहाय	२९७	गुत्त	१६६
गात(य)	२११, २४७, २७३, ३०८	गुत्ती	२०१, २०६
गाम	१९६, २०२, २२४, २२८, २३५, २७९, ३००, ३१५	गुप्फ	१५
गामंतर	१९६, २१४	गुरु	१४७
गामंतिय	३०१	गेहि	१८४, ३२१
गामधम्म	१६४, २११, ३०९	गोतावादी	७५
गामपिंडोलग	३१७	गोमय	३७
गामरक्ख	२८४	घाण	६४, ६८
गामाणुगाम	१६२, १६४	घातमाण	१९२, २००
गामिय	२८४	घायए	१७०
गायव्मंगण	३०८	घास	३१५, ३१८
गार	४१, १६१	घासेसणाए	३१६
गाहावति	२०४, २०५, २११, २१८	घोर	१४५, १९२
गाहिय	१७६	च	४, २६, ३७, ६०, ६४, ६५ इत्यादि
गिज्जे	७५	चइत्ता	१८३
गिद्ध	११३, १४९, १९०	चउत्थ	२१३
		चउप्पय	७९
		चउरस	१७६
		चए	१६४
		चंक्रमिया [टि०]	२८२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
चक्कमिया	२८२	५८, ८३, ८९, ९३, १४७,	
चक्खु	९१	१५०, १५२, १५४, १५५,	
चक्खुभीतसहिया	२५८	१५७, १५९, १७०, १७९,	
चक्खुपण्णाण	६४	२५५, २९४	
चत्तारि	२५६	चोरवल	७३
चयण	११९, १८०, २०९	छउमत्थ	३२१
चयंति	१४०, १७८	छंद	८३, १५२
चयाहि	१८२	छंदोवणीत(य)	६२, १८२
चयोवचइय	४५, १५३	छर्जीवणिकाय	६२
चर	७८, ११९	छट्ट	३१३
चरिया	२७७	छण	१०३, १०४, १११, १५९
चरे	७८, १२४, १३३, १८४, २७४	छणावए	११९
चरेज्ज	१२१	छणे	११९, २३७
चल	१९७	छणंत	११९
चाई	२५७	छपि	३१२
चाएति	२९१, ३०७	छसु	६२
चाएमि	२२५	छाया	३०९
चागी	१०७	छिंद—	
चिट्ठं	१३५	अच्छे	१५
चिट्ठ	२४८	छिजति	१२३
चिट्ठे	२४४	छिदह	२०६
चिट्ठंति	३१६	छिदिज्ज	१२०
चिट्ठति	७९, ८२, १३६	छिण्ण	४५
चिट्ठेज्ज	२०४, २०५	छिण्णकहंक्कह	२२४, २२८
चित्त	६३, ७२, १७८	छिण्णपुव्व	३०३
चित्तणिवाती	१६२	छुच्छुकारेंति	२९६
चित्तमंत	१५४, २६६	छेत्ता	६६, ९४
चित्तमंतय	४५	छे(छि)त्ता(छित्त्वा)	८८, २१०
चिरराइ	१८७	छेय	१४९
चिररातोसिय	१८९	जं	२५७, २७१
चुत्त	१, १५९	जंघा	१५
चेच्चा	१८५	जंति	१२९
चे(चि)च्चाण	२२४, २२८	जंतु	१८०
चेतेति	२०५	जग्गावतीय	२८१
चेतेमि	२०४	जण	७१, ७८, ८३, १६४, १९३, १९६,
चेतेसि	२०४	२८७, २९६, २९७	
चेव	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१,	जणंग	१८२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जणयन्ति	६४
जणवय	११८, १९६
जणवयन्तर	१९६
जत(य)	३३, ११६, १४३, १४६, १६२, १६४
जत(य)माण	१३३, १५८, १८४, २७४, २८०
जतो	१४७, २४६
जत्थ	१७६
जमिणं	१२, १४, २३, २५, ३४, ३६, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९, ८७, ९३, १२२, २००
जमेयं	१३३
जम्म	१३०
जम्मदंसी	१३०
जम्हा	९८
जराज्य	४९
जरामच्च	१०८
जरेहि	१४१
जस्स	२२७, २२८, २७०
जहा	१४१, २५४
जहातहा	१३३, १८०
जहाति	९
जहा वि	१९, १७८
जहिता	१४३
जहेतं(यं)	८९, १८७, २०१, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६
जहेत्थ	७४, ८९, १५७, १५९
जाई	२२९
जाइस्सामि	१८७, २१३, २१६, २२०
जाएजा	२१४, २१७, २२१, २२४, २२८
जाएत्ता	२२४, २२८
जाओ	२७७
जागरवेगेवरत	१०७
जागरति	१०६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
जाण—	
जाण	६२, ७६, १०२, १०६, ११२, १४२
जाणइ(ति)	५६, ७१, ९१, १२९, १७५
जाणह	९४, १३६, १३७, १३८, २००
जाणाहि	६८
जाणे	२३४
जाणे(णि)जा	२, ८९, १२५, १७२, १९१, १९९, २०५, २१४, २१७,
जाणया(जानता)	२०१
जाणवय	२९५
जाणिता	१०६, १२२, १२९, १९६
जाणित्तु	६८, ८२, १३३, १५२, १८३
जाणु	१५
जाति(इ)	४५, ११२, १३३, १३४, १७७, १९१, २५६
जाती-मरण	७७, ७८, १७६
जातीमरणमोयणाए	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
जाम	२०२
जात	१७८, १७९
जातामाताए	१२३
जाव	६८, १९८, १९९, २०५, २१७, २२१
जावइत्थ	३१०
जावए	१२३, ३११
जावजीव	२५०
जिण	१६८
जिम्भा	१५
जीव	२६, ४९, ६२, १३२, १३६-१३९, १९६, १९७, २०३, २०४, २०५
जीवणिकाय	६२
जीविउं	५६
जीविउ(तु)काम	७७, ७८
जीवित(य)	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१,

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
	५८, ६६, ७७, ७८, ९०, ९९	णं	६४, ६६, इत्यादि
	१२७, १२९, १४८, १९१, २३२	णंदि	९९, ११४, ११९
जीहपण्णाणा	६८	ण(न)गर	१९६, २२४, २७९, ३१५
जुइमस्स	२०९	णगरंतर	१९६
जुज्झाहि	१५९	णगिण	१८५
जुज्झेण	१५९	णच्चा	५६, १०८, ११२, ११५, ११९, १४०, १५५, १८०, २०९, २२९, २५३, २६५, २६८, २६९
जुद्धारिहं	१५९	णच्चाण	३१४
जुन्नाइं	१४१	णट्ट	२६२
जूरति	९०	णड	१५१
जे	२६०	णत्थि	१, ७८, ८०, १२९, १३१, १३३, १३६-१३८, १४४-१४६, १५३, १७६, २००
जोग	२२८, २६९	णममाण	१९१, १९४
जोणि	२६७	णए(नतः)	१०२
जोणीओ	६, ७६	णर	१०८, १४०, १६२, १७७, १९१, १९८
जोव्वण	६५	णरग	८४, १३०
झंझा	१२७	णस्सति	७९, ८२
झाण	३२०	ण(न)ह	१५, ५२
झाति	२५८, २५९, २८८, ३०९, ३२०	णाओ(नागः)	३००
झाती	२८०, ३२१	णाण	१४६, १७७, १८२, १९१
झिमिय	१७९	णाणब्भट्ट	१९१
झोसेति	११७	णाणर्व	१०७
झोस(से)माण	१५२, १८५, १९९	णाणी	११९, १२३, १३४, १३५, २६९
झोसित	१५७, १६९	णातं	१, २, १४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९
ठाएज्जा	१६४	णातवल	७३
ठाण	७९, १६४, २३८, २४४, २४७, २४८	णातसुत	२६३
ठावए	२४९	णाति	८७, १३३, १९३
ठित	३३, १६९	णाभि	१५
ठियप्प	१९७	णाम	१७०, १८२, १९२
डंड	२९९, ३०२	णाय(=न्याय)	१०१
डसंतु	२९६	णायपुत्त	२४०, २६३
डज्झति	७९, ८२, १२३	णालीयं	२९७
डसमाण	२९६	णास(नासा)	१५
ण	२३२, २३६, २३७, २३८, २४१, २४६, २४७, २४९, २५१, २५२, २५७, २६०, २६१, २७१, २७२, २७३, ३१४, ३२१		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
गिति	१३२	गिरामगंध	८८
गिकरणा	२८, ९७	गिरालंबणता	१७२
गिकाय	१३९	गिरुवट्टाणा	१७२
गिक्कम्मदंसी	११५, १४५	गिरोध	२४७
गिक्खंत	२०, १९१, २६४	गिक्खजेज्जा	२४१
गि(नि)क्खम्म	७१, १७५, १९०, २८२, २९१	गिवत्तिंसु	२९५
गि(नि)क्खत्तदंड	१४०, १७७	गिवतित	१४८, ३१६
गिक्खवे	१३३	गिवाय	२८९
गिगम	२२४	गिवारेति	२९६
गिग्गथ	१०७	गिक्खिज्जति	८६
गिचय	११३, १३४	गिक्खिट्ठ	१३४
गिज्जरापेही	२३३	गिक्ख्वाण	१९६
गिज्जाति	१४५	गिक्खिद	९९, १०९
गिज्झाइत्ता	४९	गिक्खिजे	१६७
गिज्झोसइत्ता	१२४, १८७	गिक्खिणचारी	१६०
गिट्ठियट्ठ	१९५	गिक्खुड	१४२
गिट्ठियट्ठी	१७३	गिक्खुत	२०२
गिडाल	१५	गिक्खेय	१३३
गिदाणतो	१७८	गिसण्ण	११९
गिदाय	१५८	गिसम्म	१९०
गिहेस	१७३	गिसामिया	१५७, २०९
गिहं	२८१	गिसीएज्ज	२०४, २४४
गिद्ध	१७६	गिस्सार	११९
गिधाय	२९९	गिस्सित्त(य)	२६, २७
गिप्पीलए	१४३	गिस्सेस	२१५, २१९, २२४, २२८
गिक्खलासए	१६४	गिह्णिणु	३०४
गिमंतेज्ज(जा)	१९९, २०७, २०८, २५२	गिहाय	२०९
गियग(य)	६४, ६६, ६७, ८१	गिहे	८०, ८९, १०५, १३३
गियच्छंति	१२४	गिहेज्ज	१५७
गि(नि)यट्ठंति	७०, १७६, १९१	गीयागोय	७५
गियट्ठमाण	१९१	गील	१७६
गियम	७७	गीसक	१६८
गियाइ(ति)	८८, २१०	गे	२७, ५२, १३६, १८२
गियाग	१९	गेत्त	१४४
गि(नि)रय	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, १२०, १३०, २००	गेत्तपण्णाण	६८
		गेव	१७, २२ इत्यादि
		गो	२२७, २२८ इत्यादि

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

ण्हाङ्गी	५२
त (तद्)	६४, ६६, ६७, ८१, २२८, २५२, २५७, २५८, २६८, २७१, २७५, २७७, २९९
तंजहा	१, २, ४९, ६३, ६४, ७६, ८७, १३२, १६६, २००
तंस	१७६
तंसि	२५४, २५५, २८९, २९१
तंसिप्येगे	२८९
तक्क	१७६
तक्किय	२०६
तच्चं	१३३
तण	३७, २२४, २२८, २३५
तणफास	१८७, २२५, २२६, २९३
तण्णिवेसणे	१६२, १७२
ततियं	२१६
ततो	६४, ६७, ७९, ८१, १४५, १४७, २४६, २५७
तत्थ	७, १०, १३, २४, ३५, ३७, ४३, ५१, ५८, ६० इत्यादि
तत्थ तत्थ	४९, १३५
तथागत	१२३
तद्धिटीए	१६२, १७२
तप्पुरक्कारे	१६२, १७२
तम	१४४, १८०
तम्मुत्तीए	१६२, १७२
तम्हा	७५, ९५, ९८, ११९, १२०, १२१, १४२, १४३, १५७, १७०, १९८
तरए	१८२
तरति	१२७
तरित्तए	७९
तव	८१, १८०, २०४
तवे (वो)	७७, १८७, २१४, २१७, २१९, २२२, २२३, २२६
तवस्सी	२१५
तस	४९

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

तसंति	४९
तसकाय	५०, ५१, ५२, ५४, ५५, २६५
तसजीव	२६७
तसत्त	२६७
तस्स	२२८, २३४, २५५, २८३, ३९५
तस्सण्णी	१६२, १७२
तहप्पगार	११८, ३२४, ३३१-३३३, ३३५-३३८
तहा	९२, १०२, १३३, १७९, २३२
तहावि	२४२
ताणाए	६४, ६६, ६७, ८१
तारिसय	१५८
ताल्लु	१५
तिजट्ठति	१९८
तिण्ण	९९, १६१, १८८, २२४, २२८
तिण्णि	२०२, ३११
तित्तिक्खए(ते)	१५६, २३१
तित्तिक्खमाण	१८४
तित्तिक्खं	२५३
तित्त	१७६
तिघा	२४०
तिप्पति	९०
तिप्पमाण	२३८
तिरिक्ख	८४
तिरिच्छ	९२
तिरिय	४१, ९१, १०३, १३०, १३६, १३७, १७४, २०३, २५८, २७४, ३२०
तिरियदंसी	१३०
तिविध	७९, ८२
तीत	१२३
तीर	७९
तु	९३, १२३, १९०, २३५, २३६, २४९
तुच्छ	१०२
तुच्छथ	१००
तुज्झ	१५५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तुष्टे [टि०]	१९८	दग	२२४, २२८
तुन्मे	१३७	दहुं	१४५, १६४
तुमं सि णाम तं चेव	१७०	दढ	७८, १८४
तुयट्टेज्ज	२०४, २०५	दम	७७
तुला	१४८	दयति	२१०
तुसिणीए	२८८	दया	१९६, २१०
ते	१७२, २०४, २११, २९९	दलयिस्सामि	२२७
तेइच्छ	९४, ३०७	दलएज्जा	२१८
तेउकाय	२६५	दविय	५६, १२७, १४३, १८७, १९४, २३९, २९१, ३१९
तेउफास	१८७, २२५, २२६, २९३	दसंतु	२९६
तेण	२२७	दसम	३१३
ते व णं	६४, ६६, ६७, ८१	दहह	२०६
तेसप्पत्तिय	३१८	दाढा	५२
थंडिल	२३५, २४१	दायाद	७९, ८२
थण	१५	दारुण	१४५
थणंति	१७८	दास	८७
थावर	२६७	दासी	८७
थावरत्त	२६७	दाह	७९, ८२
थी	८४	दाहिण	१, १४६, १९६, २२३
थूल	१५४	दिगिंछित्ता	३१६
थोव	८६	दिट्ठ	३३, १३३, १३६
दइत	१८९	दिट्ठपह	९७
दंड	३३, ७३, ७४, १३२, १४०, १६४, २०३, २०९, २६१	दिट्ठभय	११६
दंडजुद्ध	२६२	दिट्ठिमं	१९७
दंडभी	२०३	दिया	१८९, १९०
दंडसमादाण	७३	दियापोत	१८९
दंत [दन्त]	१५, ५२	दिब्बमाया	२५२
दंतपक्खालण	३०८	दिसा	१, २, ६, ४९, १०३, १३६, १३७, २०३
दंत (दान्त)	१२०, १९३	दिस्सति	७७
दंसण	१२८, १३०, १६२, १७२, २६४	दीण	१९३
दंसणल्लसिणो	१९१	दीव	१८९, १९७
दसमसग	२९३	दीह	१७६
दंसममगफास	१८७, २२५, २२६	दीहाराय	१५६
दन्त		दीहलोगसत्थ	३२
दन्तिगण	२	डु	२६४, ३१२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
दुकड	२००
दुककड [टि०]	२००
दुक्ख ४९, ६८, ७९, ८०, ८२, ८४, ९६, १०१, १०५-१०७, १२६, १२९, १३०, १३९, १४०, १४२, १४८, १५२, १८०	
दुक्खपडिकूल	७८
दुक्खदंसी	१३०
दुक्खपडिघातहेतुं (उं) ७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८	
दुक्खमत्ताए	१२७
दुक्खसह	३०४
दुक्खी ८०, १०५	
दुगुंछणा	५६
दुगुंछमाण	७१
दुच्चर	२९४
दुच्चरग	२९८
दुज्जात	१६२
दुज्झोसय	१५७
दुण्णिक्खंत	१९१
दुत्तितिक्ख	२६२
दुद्धिद्व	१३७
दुपयं	७९
दुप्पडिलेहित	१३७
दुप्पडिवूहग	९०
दुप्परकंत	१६२
दुब्बि १८६, २८५	
दुम्मय	१३७
दुरणुचर	१४३
दुरतिक्रम	९०, १६२
दुरभिगंध	१७६
दुरहियासए	१८३
दुल्लभ	१५९
दुवालसम	३१३
दुविह २३०, २६९	
दुव्वसु	१००
दुव्विण्णाय	१३७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
दुस्संवोध	१०
दुस्सुय	१३७
दुहतो ८८, १२७, २१०, २३२	
दूइज्जमाण	१६२
दूइज्जेजा	१६४
दूर १४७, १४८	
देति	८६
देववल	७३
देह २१०, २३८, २४९	
देहंतर	९२
देहमेद	२५०
दो १११, १२३, २१६	
दोणसुह २२४, २२८	
दोस १३०, १३६, १३७, १३८, १५१	
दोसदंसी १३०	
धम्म ४५, ८५, १५३, २३०, २४०, २४८, २८८	
धम्मवं १०७	
धम्मविदू १०७, १४०	
धम्मि १८५	
धाती ८७	
धारित्तए २२५	
धारेजा २१४, २२१	
धिति ११७	
धीर ६५, ८३, ११५, १३३, १८६, १९६, २०६, २२९	
धुणाति १४३	
धुणे ९९, १४१, १६१	
धुव १९९, २००	
धुवचारिणो ७८	
धुववण्ण २५१	
धूतवाद १८१	
धूता ६३, ८७	
धोएज्जा २१४	
धोतरत्त २१४	
न २१५, २५९, ३०८	
निरुद्धाउय १४२	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
निसिद्धा	१३०
नूम	२५२
पंडित(य)	६८, ७५, ९२, ९४, १४१, १५७, १५८, १८९, १९५, २०९, २३४
पंत	९९, १४१, २९४
पंथ	१९९
पंथणिज्झाई(ती-टि०)	१६२
पंथपेही	२७४
पंसु	३०३
पकपेति	१३३, १३४, १९१
पकप्पयंति[टि०]	१३४
पकरेंति	६२
पकुब्बति(इ)	९६, १८०
पकुब्बमाण	७९, ८२, १४८
पक्खालण	३०८
पक्खिणो	२८३
पगंथं	१८४
पगथे	१९१
पगड	११६
पगप्प	२१९
पगवभति	१६०
पगामाए	२८१
पगहिततरग	२३९
पगगहे	२४८
पचह	२०६
पच्चक्खाएज्जा	२२८
पच्चत्थिम	१, २
पच्चार्सी	९२
पच्छण्ण	१७८
पच्छा	६४, ६६, ६७, ८१, १४१, १५३, १६४
पच्छाणिवाती	१५८
पञ्चवजात	१०९
पञ्चालितए	२११
पञ्चालिता	२१२
पट्टण	२२४
पट्टिहूल	७९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पडिक्कममाण	१६२
पडिक्कमे	२४३
पडिगह	८९, १८३, १९९, २०४
पडिघात	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
पडिच्छादण	२२५
पडिणिक्खमित्तु	३०१
पडिण्णत्त	२१९
पडिपुण्ण	१६६
पडिवुज्झ	२५२
पडिवुद्धजीवि	१७०
पडिवूहणता	९३
पडिभाणी	२७४
पडिमोयए	९१, १०३
पडियाइक्खे	२०४, २६८
पडियार	२४०
पडिलेह	७६, ११२, २६६
पडिलेहाए	७१, ९२, ९७, १११, १२२, १४९, १६४, १७५, २०५, २०६, २१२
पडिलेहिता	४९, २४८
पडिलेहिय	१११, २२४-२२८
पडिलेहिया	२३५
पडिलेहेंति	७०
पडिवण्ण	१९, १३४, १३९, २१४, २२१, २७५
पडिवतमाण	१९३
पडिसंखाए	१७१
पडिसंजलेज्जासि	१४२
पडिसंवेदयंति	१३५
पडिसंवेदयति	६, ७६
पडिसंवेदेति	३८०
पडिसेवमाण	३०५
पडिसेवे	३११
पडिसेहितो	८६
पडीण	१४६, १९६
पडुच्च	१७१
पडुप्पण्ण	१३२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पणग	२२४, २२८, २६५	पमादए	६५, १५२
पणत(य)	२१, १८४	पमादे	१२३
पणतासी	३०४	पमादेति	१२७
पणियसाला	२७८	पमाय	३२१
पणीत	१३४	पमायी	१०८
पणुन्न	१४८	पमुच्चति	१०८, ११६
पण्ण	२५०	पमोक्ख	१०४, १५५
पण्णवेति	१३२	पमोक्खसि	१०७, १२६
पण्णवेमाण	२००	पया	११९, १५१, १६०
पण्णवेमो	१३८	पयावित्तए	२११
पण्णवेह	१३७	पयावेज्जा	२१२
पण्णाण	६२, ६४, ६८, १०१, १६०, १९०, २१५	पर	२, ७९, ८२, १२९, १९७, १९९, २०७, २०८, २१२, २१८, २७२
पण्णाणमंत	१४५, १६६, १७७, १९०	परक्कमंत	१८२, १८७, २२६
पत(य)णुए	१८८, २२४, २२८, २३१	परक्कममाण	२६२
पतेलस	२८०	परक्कमे	२७५, ३१८
पत्त(पत्र)	३७	परक्कमेज्ज	२०४, २०५
पत्त(प्राप्त)	१३४	परक्कमेज्जासि	९७, १११, १३३, १७३
पत्तेय	४९, ६८, ८२, १३९, १५२, १६०	परट्ठ	३१५
पत्थए	२३२	परम	११२, ११५, २५३
पद(य)	१०३, १३४, १७६	परमचक्खू	१५५
पदिसो	१४९	परमदंसी	११६
पदेसिए	१८९	परमाराम	१६४
पप्प	७९	परलोइथ	२८५
पबुद्ध	१६६	परवागरण	२, १७२, २०५
पभिति	१८४	परिकहिज्जइ	९३, १३३
पभु	५६, ११२	परिकिलंत	२४४
पभूतपरिण्णाण	१६४	परिक्कमे	२४४
पभंगुणो	२१०	परिक्कमेज्जासि	१९५
पभंगुर	१८०	परिगिज्झ	७७, ७९
पमज्जए	२३७	परिगिलायमाण	२१०
पमज्जिय	२२४, २२८	परिग्गह	८८
पमज्जिया	२७३	परिग्गहावंती	१५४, १५७
पमत्त	३३, ४१, ६३, ६६, १२९, १३३, १३४, १५६, १६१	परिघासेतुं	२०५
पमत्थति	१४१	परिघेतव्व	१३२, १३६, १३७, १७०
पमाद	३३, ७६, ८५, १५१	परिच्चज्ज	१२४
आ. २१		परिजाणाति	१०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिजाणतो	१४९	परिमंडल	१७६
परिजाणामि	२०४	परियट्टण	६३
परिजाणित(य)व्व	५, ८	परियाय	१५२, १७१, १८५, २१५, २१९, २२४
परिजुण्ण	१०, १८७, २१७, २२१	परियावज्जंति	३७
परिद्धवेज्जा	२१४, २१७, २२१	परियाविज्जंति	६०
परिद्धवेत्ता	२१४, २१७, २२१	परिवज्जए	१६५
परिणमेज्जा	८६	परिवज्जियाण	२६६, २७२
परिणिज्जमाण	१४९	परिवदेज्जा	६४, ८१
परिणिब्बाण	४९	परिवदंति	६४, ८१
परिण्ण	१७६	परिवहितए	२२४, २२८
परिण्णा	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, ९७, १०१, १०३, १४०, १८८, २१९	परिवाय	११८
परिण्णाए	३०८	परिविचिट्ठति	१३५
परिण्णाचारी	१०३	परिविचिट्ठिंसु	१४६
परिण्णाण	१६४	परिवित्तसेज्जा	१९८
परिण्णात(य) (परिज्ञात)	९, १६, १८, २९, ३०, ३८, ३९, ४६, ४८, ५३, ५५, ६०, ६१, ६२, ९३, १४९, २७०	परिवित्तसंति	१९८
परिण्णाय	१७, ३०, ३३, ४७, ५४, ६१, ६२, ७४, ७८, ८८, ९२, ९७, १०१, १०४, १११, १२०, १२३, १४०, १५८, १६०, १६३, १७३, १७५, १८४, १८५, १८८, २०३, २५९	परिवुसित	१८४, १८७, २१३, २१६, २२०, २२५
परिण्णाय(त)कम्मे	९, १८, ३१, ३९, ४८, ५५, ६१, ६२	परिवंदणमाणणपूयणाए	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, १२७
परिण्णाविवेग	१५९	परिव्वए	८८, १०८, ११६, १२४, १५६, १७३, १८४, १८६, १९७
परितप्पति	९०	परिव्वयंति	१६६
परितप्पमाण	६३, ७२	परिस्सवा	१३४
परिता(या)व	६३, ११८, १४५	परिस्सह	३०३
परितावए	१८०	परिहरंत	३१८
परिता(या)वेदव्व	१३२, १३६-१३८, १७०	परिहरंति	६७
परितावेति	१०, ४९	परिहरेज्जा	६७, ८९
परिदेवमाण	१८२	परिहायमाण	६४
परिनिव्वुड	१९७	परिहिस्सामि	१८७
परिपयमाण	१५०	परिवेवमाण	२११
परिपाग	१८०	परीसह	१८३, २४९, २५०
		परीसहपभंगुणो	२१०
		परीसहो(हु)वसग्ग	२२४, २२८
		परुवेति	१३२
		परुवेमो	१३८
		परुवेह	१३७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परेण परं	१२०	पसारेत्तु	२७५
परं	३०१	पसारेमाण	१६२
पलालपुंज	२७८	पस्स	१९३
पलास	१७८	पहाय	२६०
पलिउच्छण्ण	१५१	पहेणाए	८७
पलिछिण्ण	१४४	पाईण	४१, १४६, १९६
पलिछिंदिय	१४५	पाउड	७०, ८३
पलिछिंदियाणं	११५	पाउणिससामि	१८७
पलिवाहिर	१६२	पाएज्ज(ज्जा)	१९९, २०७, २०८
पलिमोक्ख	१५१	पाडियक्क	२०३
पलिय	१४०, १८४, १९१	पाण	१९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७, २३७, २३८, २८३, २९९
पलियंतकर	१२८, १३०	पाणजाती	२५६
पलियट्ठाण	२७८	पाणि	१२१
पलेमाण	१३३, १९९	पातए	२१८
पलेहि	३०१	पातरासाए	८७
पवंच	१२७	पातुं	२७
पवद(य)माण	१२, २३, ३४, ४२, ५०, ५७, ९४, १५१	पाद	१५
पवा	२७८	पाद (पात्र) [टि०]	२१३
पवाद(य)	१७२	पादपुंछण	८९, १८३, १९९, २०४
पवायंते	२८९	पादुरेसए	२४५
पविसिस्सामो	२९०	पामिच्च	२०४
पविस्स	३१५	पाय (पात्र)	२१३, २१६, २२०, २७२
पवीलए	१४३	पार	७०, ७९
पवुच्चति	३३, ४०, ४९, ७१, ९७, १०१, १३३, १५९	पारए	२३९, २५३, २५५, ३००
पवेदए	१९६	पारंगम	१९८
पवेदयिस्सामि	१८१	पारग	२३०
पवेदित	२४, ४३, १०१, १५२, १५७, १६४, १८०, १८७, २०१, २०२, २०८, २०९, २१४, २१७, २१९, २२६	पारगामि	७१
पवेदेंति	२८९	पाव	११२, ११५, १६५, २०२
पवेसिया	२५९	पावकम्म	६२, ९५, १०९, ११६, ११७, ११९, १२२, १४२, १५०, १५३, १६०, २०२, २०९
पव्वइअ	२५४	पावग	२७१, ३१४
पव्वहिअ	१०, ८४, ९६	पावमोक्ख	७३
पसंसित	८६, ९१, १०१, १०३	पावथ	१९४, २००
पसारए	२४३	पावादिय	१४०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

पावाटुय	१३९
पास (पदय)	१०, २३, २६, ३४, ४२, ४९, ५०, ५७, ८५, १०८, ११२, १२१, १२७, १३३, १४०, १४२, १५६, १६६, १७९, १८०, १८७
पास (पार्थ)	१५
पास (पाश)	११३
पासए	८९
पासग	८०, १०५, १२८, १३०, १३१, १४६
पासणिए	१६५
पासति	४१, ७१, ९२, १४८, १७५
पासमाण	४१
पासया (पदयता)	२४१
पासह	१४९, १५३, १७८, १९४, २१०
पासहा	१४५, १६१, १६६, १७४, १९८
पासिमं	१२७
पामिय	१०८, ११९, १६२
पासे	१२०
पि	४५, ६२, ६४ इत्यादि
पिंड	३१९
पिन्ड	५२
पिटुओ	२७४
पिट्टि	१५
पिडुति	९०
पिता	६३, १९३
पित	५२
पिय	७७, ७८
पियजोवि	७८
पियाउय	७८
पिडित	२९०
पिडित्ता	२६४
पिडित्तामि	२५५
पी ट्तामि	१७२
	७५
	५२
	२८७
	१३९

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

पुट्ट (स्पृष्ट)	३७, ६०, ७०, १२७, १५२, १५३, १८६, १९१, १९६, २०६, २१५, २१८, २३६, २४१, २६०, ३०७
पुट्ट (पृष्ट)	२६०
पुट्टपुव्वा	२९८
पुट्टवं	२३६
पुट्टा	१९१, २०६
पुडवि	१२, १३, १४, १७, १८, ३७
पुडवी	२६५
पुडो	१०, ११, १२, २३, २६, २७, ३४, ४२, ४९, ५०, ५७, ७७, ८७, ९२, ९६, १२९, १३४, १३६, १४२, १५२, २६७
पुडो पुडो	१३४
पुण	२, ८०, १०४, १०५, १३८, २१४, २१७
पुणरवि	२८२
पुणरेंति	११३
पुणरेति	१०८
पुणो	९३
पुणो पुणो	४१, ६३, ७०, ७२, १३३, १३४, १४८, १४९, १९१
पुण्ण	१०२
पुत्त	६३, ७८
पुरनो	३१७
पुरत्थिम	१, २
पुराण	३१९
पुरिस	६, ९०, ९३, १०२, ११८, १२५, १२६, १२७, १४३, १५५, १७६, २८४
पुरे	१४५
पुलाग	३१९
पुव्व	३३, १२४, १३९, १४३, १५३, १५८, १६६, १८३, १८७, २१८, २४८
पुव्ववास	१८७
पुव्वसजोग	१४३, १८३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पुष्पावरराय	१५८
पुष्पुडाई	१५८
पुर्वि	६४, ६६, ६७, ८१
पूति	९२
पूयण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, १२७
पूरइत्तए	११८
पेगे	१७८, १९३
पेच्चबल	७३
पेच्चा	१
पेज्ज	१३०
पेज्जदंसी	१३०
पेतं	१५३
पेसल	१९७
पेहमाण	२८७, ३१३, ३२०
पेहाए (प्रेक्षते)	२७४
पेहाए (प्रेक्ष्य)	९३, १७४, २०५, ३१६
पोतया	४९
पोरिसि	२५८
पोसेंति	६६
पोसेज्जा	६६
फरिस	६०, २६२
फरुस	१९०, १९१, ३०५
फरुसासी	२९७
फल	३०२
फलगाव(य)तट्ठी	१९८, २२४, २२८
फारुसिय	१०७, १९०
फास	६, ६४, ६८, ७६, ९९, १०७, १३५, १४२, १४९, १५२, १५३, १६४, १७६, १७९, १८०, १८४-१८७, १९६, २०६, २११, २२५, २२६, २४६, २८६, २९३
फासे	१४२
फुसंति	१५३, १७९, १८७, १९६, २०६, २२६
फुसित	१४८
बंध	१४५
बंधण	१४४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
बंधपमोक्ख	१०४, १५५
बंधचेर	१४३, १५५, १८३, १९०
बंधवं	१०७
बक्कस	३१९
बज्झतो	१५९
बद्ध	९१, १०३, १०४, २३०
बल	७३
बहि	२३३, २८२
बहिरत्त	७६
बहिया	५६, १२१, १२५, १३३, १४०, १५६
बहु	८९, ९३, ११६, १२९, १५१, १५४, १६२, १८०, २५६, २५८, २९५, २९७, ३०२
बहुग	७९, ८२
बहुणामे	१२९
बहुतर	२५१
बहुमायी	९३
बहुसो	२७६, २९२, ३०६, ३२३
बाल	७७, ७९, ८०, ८२, ९४, १०५, ११४, १४४-१४८, १५०, १५९, १८०, १९१, १९२, २६७, २६८
बालभाव	१६९
बालण्ण	८८, २१०
बालिया	१४९, १९१
बाहा	१८८
बाहि	९२
बाहिरग	१४५
बाहु	१५, २७५
बिइय	११९, १४९, १९१, २२०
बीय	२२४-२२८, २६५
बुइअ	१६३, २७४
बुद्ध	१४५, १८०, २०६
बूइत	२७७
ब्रू--	
आहु	१४०, १५१
बूया	१३९, १६९, २०४, २११
बेमि	९, १५, १८, १९, २२, २६, ३१,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

३२, ३७, ३९, ४५, ४८, ४९, ५२,
 ५५, ६०, ६१, ६२, ७४, ८०, ८६,
 ८९, ९४, ९७, ९९, १०५, १११,
 १२०, १२७, १३१-१३४, १३९,
 १४२, १४४, १४६, १४९, १५१,
 १५३, १५५-१५७, १६१, १६४-
 १६६, १७१, १७३, १७६, १७८,
 १८२, १८६, १८८, १८९, १९२,
 १९५, १९८, १९९, २०१, २०३,
 २०५, २०७, २०८, २१२, २१५,
 २१९, २२४, २२८, २९२, ३०६,
 ३२३

भंजग ६३

भगिणी १७८

भगवं २५४, २५७, २६८, २७१, २८१,
 २८२, २९१, २९२, २९९, ३०४-
 ३०७, ३०९, ३१०, ३११, ३१५,
 ३१८, ३२२

भगवंत १३२

भगवता १, ७, १३, २४, ३५, ४३, ५१,
 ५८, ८९, १८७-१८९, २०१,
 २१६-२१७, २१९, २२१-२२३,
 २२६, २२७

भगवतो १४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९

भन्ना ६३

भट्ट १९१

भत्त ९५

भमुह १५

भय ७३, १२९

भव-

भवति ५, ८, ९ इत्यादि

भवति १, १६, २५ इत्यादि

भविष्यानि १, ६

भविष्यामो ७०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

भावण ८८, २१०

भासंति १२३, १३२

भासह १३७

भासामो १३८

भासित १५९

भिक्षावरिया २१८

भिक्षु ८८, १६२, १८७-१८९, १९६,
 १९७, २०४-२०६, २१०-
 २१३, २०५-२०९, २२०-
 २२५, २२७, २२८

भिक्षुणी २२३

भिज्जति १२३

भित्ति २५८

भिदुर २५१

भीत २५८

भीम २५८, २८३, २८५

भुजंति २३७

भुजह २०४

भुजित्था २७१, २७२

भुजिअ १९९

भुजे ३१२, ३१३

भुजो १८७, २२६, २९७

भुजो भुजो १६२

भूत ४९, ७६, ११२, १३२, १३६-
 १३९, १९६, १९७, २०४, २०५

मे १३७, १३९

मेउर २२८

मेउरधम्म ८५, १५३

मेत्ता ६६, ९४

मेद १८३, १९८

मेदुर २२४, २२८

मेरव १८६, २२४, २२८

भो २६, ८४, १३९, १४६, १८१,
 १८५, १९३

भोगामेव ८२

भोया २६४

भोण २१८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भोम	१६६	मम	२०४, २०५, २११
भोयण	६३, ६७, ७९, ८२, ८७	ममाइत	९७
मउए	१७६	ममाइयमति	९७
मए	१५७	ममायमाण	७७, ८८, १८३
मंता	१०८, ४० [टि०]	मरण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, ७७, ७८, ८५, १०८, ११६, १४८, १७६, १८०, २३२, २४५
मंथु	३१०	मसग	१८७, २२५, २२६
मंद	३१८	महं (महान्)	१७२, १७५, २०२, २०९
मंस	५२	महं [मम]	१८४
मंससोणित	१४३, १८८, २३७	महंतं	१२०
मंसू	३०३	महता	६३, १२३, १६२
मक्कड	२२४	मह्वभय	४९, ८५, १८९, १५४, १८०
मग्ग	७४, ८९, १४३, १५२, १५३, १७७	महाजाण	१२९
मचिय	९१, ११३, १४५	महामुणी	१८१, १८४, १९७
मद्यु	१०८	महामोह	८५
मद्युमुह	१३४	महावीर	१७८, १८७, १९०, २६६, २७७, ३००, ३०५, ३१४, ३२०
मज्जेजा	८९	महावीहि	२१
मज्झ (मध्य)	१४५	महासङ्की	९३
मज्झए	१६६	महुर	१७६
मज्झत्थ	२३३	महेसिणो	१६६
मज्झिम	२०९	महेसी [टि०]	१२३
मट्टिय	२२४	महोवकरण	७९, ८२
मडंय	२२४	मा	९२, १५१, १६२, १७२, १८२
मण	९८, १४३, १६४, १७२	माण	१२०, १२८, १३०, १९८
मणिकुंडल	७७	माणदंसी	१३०
मण्णति	११४	माणण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८, १२७
मण्णमाण	६६, ७३, ९४, १५०, १६९, १९०, १९३	माणव	६४, ६७, ७७, ८२, ८७, १०१, १२०, १२३, १३४, १५१, १५२, १६२, १७७, १८०, १८५,
मण्णसि	१७०	माणावादी	७५
मत	१३३, १३६	माणुस्स	२३६
मतिमं	९७	मातण्ण	२७३
मतिमंत	२२९	माता	६३, १९३
मती	१७६	माता (मात्रा)	८९, १२३
मतीमता	२७६, २९२, ३०६, ३२३		
मत्ता (मत्वा)	४०		
मत्ता (मात्रा)	८२, १२७		
मद्दविय	१९६		
मधुमेहणि	१७९		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मामए	१६५	मुत्तिमग	१७७
मामगं	१८५, २००	मुह	१३४
मायदंसी	१३०	मुहुत्त	६५, १८३
माया	१२८, १३०, १५१ १९८	मुहुत्ताग	२८२
मायी	९३, १०८	मूक्तं	७६
मार	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ८४, १२७, १३०, १४७	मूढ	७७, ७९, ८२, ८४, ९३, ९६, १०८, १४८, १५१
मारदंसी	१३०	मूढभाव	६४
माराभिसंकी	१०८	मूल	१११, ११५
मारुए	२८९	मूलद्वान	६३
मास	२५६, २५७, ३११, ३१२	मसियारि	३१७
माहण	११९, १३६, २०२, २०८, २४८, २७६, २८६, २९२, ३०६, ३०९, ३१७, ३२३	मे	१, २, ५२, ६३, ८६, १५५, १८७, २११, २१८, २२२, २४९
मित	१२५	मेहा (घा) वी	१७, २९, ३३, ४७, ५४, ६१, ६२, ६९, ७४, ९७, १०४, १११, ११७, १२७, १२९, १३०, १५७, १७३, १८६, १८९, १९१, १९५, २०३, २०९, २६९
मित्तवल	७३	मो	१२, २३, ३४, ४२, ५०, ५७
मिलाति	४५	मोक्ख	७३, १०४, १५५, १७८
मिहुकहाल	२६३	मोण	८६, ९९, १५६, १६१, १६५
मीसीभाव	२६०	मोयण	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
मुइ	१७९	मोह	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ७०, ८३, ८४, १३०, १४८, १६२
मुंड	१८४	मोहदंसी	१३०
मुक्क	६९, १०४	य	३७, ४९, ६० इत्यादि
मुचति	१२७	यावि	४, ४१, ६५, १४९, १९२
मुच्छति	४१	रणजा	२१४
मुच्छमाण	४१	रज्जति	९८, १५९
मुञ्जति	१६२	रज्जेजा	२५१
मुट्टि	३०२	रण्णे	२०२, २३५
मुट्टिजुद्ध	२६२	रत्त	१३२, १५१, १५३, १७६
मुणि	९, ३१, ३९, ४८, ५५, ६१, ६२, ७०, ७९, ८५, ९७, ९९, १००, १०६, १०७, ११६, १२२, १५८, १५९, १६१, १६४, १८०, १८१, १८२, १८७, १९८, २३५, २४२, २६२, २७३, २८० २८१ ३४० ९९, १६१, १८८	रति	६४, ९८, १०७, २८६
		रत्त	७७
		रत्त	२१४
		रन्ति	६२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
रमति	१५०, १८२
रस	६४, १०७, १७६, २७३
रसगा	१८०
रसया	४९
रसेतिणो	३१६
राइणं	८७
राइदिवं	२८०
राओ(तो)	६३, ७२, १३३, १८९, १९०, २८२, २८७, २९१
राओजरातं	३१२
रायं	१५८
रायसी	१७९
रायचल	७३
रायहार्णी	२२४, २२८
रायाणो	७९, ८२
रिफासि	२५७
रीय—	
रीइत्था	२५४
रीयंत	१८४, १८९
रीयंति	२७६, २९२
रीयता	३०६, ३२३
रीयति	२८६, ३०६, ३०९, १६३
रीयतो	३०५
रीयित्था	३०५
रीयमाण	१८७, १९१
रुक्तामूल	२०४, २०५, २१९
रुदंति	१८२
रुवंति[टि०]	१८२
रुह (रुक्ष)	१७६
रुव	४१, १०७, १०८, १२३, १४९, १५९, १७६, १७८
रुवसंधि	१५३
रोग	६७, ८१, ८७९, १८०, ३०७
लंभ	१४४
लज्जमाण	१२, २३, ३४, ४२, ५०, ५७
लज्जामो	२०३
लट्टि	२९७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
लद्ध	७०, ७१, ८९, १४९, ३१९
लधु	८६, ८९, १२०
लभंति	१७८
लभति	१६७, १७८
लभिअ	१९९
लहुए	१७६
लहुभूयगामि	१२०
लाघव	१८७
लाघविय	१९६, २१४, २१७, २१९, २२१, २२२, २२३, २२६, २२७
लाढ	२९४, २९५, २९८, ३००
लाम	८९
लाल	९२
लालप्पमाण	७७, ९६
लिप्पति	१०३
लुंचिसु	३०३
लुपइत्ता [टि०]	९४
लुपित्ता	६६, ९४
लुक्ख	१७६
लुप्पति	२६८
लूसिसु	२९५, ३०१
लूसग	१९३, १९६
लूसणय	२९६
लूसिणो	१९१, १९८
लूसित	१८४
लूसियपुव्व	२६१
लूह	९९, १६१, १९८, २९५, ३१०
लूहदेसिए	२९५
लेलु	३०२
लेस्सा	२१९
लोए	१०, १४, २५, ३६, ४४, ५२, ६३, ८४, १४२, १४७, १५०, १६६, १८०, २००
लोग(क)	५, ८, ९, २२, ३२, ४१, ५९, ९१, ९७, १०१, १०६, १०७, १११, १२१, १२३, १२९, १३२, १३४, १३६,

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
१४०, १४६, १५२, १५४, १५७-१५९, १६४, १८३, १८५, १९६, २०९		वत्तए	१००
लोगविन	१५४	वत्थ	८९, १८३, १८७, १९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१३, २१४, २१७, २२०, २२१, २५५, २५७, २७२, २७५
लोगविपस्सी	९१	वत्थग	२५७
लोगसंजोग	१०१	वत्थवारि	२१४
लोगसुण्णा	९७, १०४, १११	वत्थु	७७
लोगस्सेसणं	१३०	वदंत	२१२, २१८
लोगालोग	१२७	वदंति	८४, १३५, १३६, १८२, १९०, १९१
लोगावादी	३	वदासी	१३७
लोभ	७१, ९३, १२०, १२८, १३०, १५१, १९८, २५१	वदिता	१९३
लोभदंसी	१३०	वदिस्सामि	२५४
लोहित	१७६	वध	७८, ११८, १२०, १४५, १८०
व	१४७	वधंति	५२
वडगुत्तीए	२०६	वमण	३०८
वडगुणे	१६५	वय (वयस्)	६४, ६५, ६८, ९६, २०९
वड्गोयर	२०१	वयं (व्रतं)	९६
वड्	१५७	वयं (वयम्)	१३८, २०३
वंकममायार	४१, १६१	वयंति	६२
वंकानिकेया	१३४	वयण	१३६-१३८, २०४, २११
वंता	९७, १११, १२८, १२९, १९८	वयणिज्ज	१९१
वन्तातरत	१७६	वयसा (वचसा)	१६२
वच	१०७	वळेमाण	१९९
वज्ज	२४६	ववहार	११०
वज्जमूमे	२२४, २२७	वसट्ठ	१९३
वज्जेन	३१८	वमह	२०४
वज्जमान	१९७	वसा	५२
वट्	१७६	वमिता	१४३, १८३, १९०
	७६	वसु	१८३
	१७६	वसुमं	६२, १६०, २१५
	११४	वसुमंन	२२९
	१३, ११८	वसे	६३
	१३-१६, १७, १८	वसोवणीय	१०८
		वट्ठ	७८, ११८, १२०, १४५, १८०
		वट्ठिणि	५३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वा	१, २ इत्यादि	विणयं	६२
वाउ	५१, ५८, ५९, ६१	विणयणो	८८, २१०
वाउकाय	२६५	विणस्सति	७९, ८२
वागरण	२, १७२, २०५	विणा	७१
वातेरित	१४८	विणियट्टमाण	१६२
वाम	२२३	विणिविट्ठचित्त	६३, ७२, १७८
वायस	३१६	विण्णाता	१७१
वाया	२००	वितहे	१९२
वायिन	१८९, १९०	वितह	७९, २४५
वाल	५२	वितिमिस्स	२५९
वावि	२२७, २४३	वित्त	१५४
वास	२६४, २७८, २७९, २८०	वितिगिछा	१२२
वासग	१८०	वित्तिच्छेद	३१८
वि	१२, १४ इत्यादि	विदिता	४०, ९१, ९६, १११, २३०
विउंजंति	२००	विदिसप्पतिण्ण	१६०
विउक्खसे	१९१	विद्वायमाण	१९१
विउट्ठति	२७	विद्धंसणधम्म	१५३
विउसिज	१८३	विधारण	१८९
विओकम्म	१९९	विधूणिया	२५२
विओवाए [टि०]	१९८	विधूतकप्प	१२४, १८७
विकिं(गिं)च	८३, ११५, १४२, १४३	विण्णाय (विज्ञात)	१३३, १३६
विक्रय	८८	विण्णाय (विज्ञाय)	२३५
विगड	२९१	विण्णू	१४०
विगतगेही	३२१	विप्पजड	१८२
विगिंच	८३, ११५, १४२, १४३	विप्पडिवण्ण	२००
विगिचति	१२९, १८५	विप्पडिवेदेति	१६४
विगिंचमाण	१२९	विप्पणोल्लए	१५२
विगह	१५२	विप्पमाथ	९६
विघातए	१२१, १७०	विप्पमुक्क	१५३
विजं (विद्वान्)	११२, ११५	विप्परक्कमंति	१७८
विज्जति	११०, १३१, १४६, १७६	विप्परक्कममाण	३२१
विजहिता	२०	विप्परामसंति	१४७
विजहेज्जा	२४०	विप्परामुसति	९६
विजाणाति	१७१	विप्परामुसह	२०६
विट्ठित	३१७	विप्परिणामधम्म	४५, १५३
विडज्झमाण	१९०	विप्परिणामेंति	१९१
विणएत्तु	१७५	विप्परियास	७७, ७९, ८२, ९६, १४८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विष्परियानुवेति[टि०]	७७, ७९, ८२, ९६, १४८	विलुंपति	७९, ८२
विष्परिसिद्ध	७९, ८२	विलुंपह	२०६
विष्पसादए	१२३	विलुंपिता	६६, ९४
विष्फंदमाण	१४२	विवाद	१३६
विम्भंत	१९४	विवित	६३, २३८, २३९
विभए	९६	विवितजीवि	११६
विभत	१९९	विवेग	१५९, १६३, २०२
विभयंति	७९, ८२	विसंभणता	२२४, २२८
विभूसा	२७, ६४	विसण्ण	१९२, १९८
विमुक्क	७०	विसाण	५२
विमोह	२२९, २५३	विसोग	२६३
विमोहणतर	२५३	विसोत्तिय	२०, १८५
विमोहायतण	२१५, २१९, २२४, २२८	विस्सेणि	१८८
वियक्खात	१७४	विह	२१५
वियड	२७१	विहरंत	२९८
वियता	१९९	विहरमाण	२०४, २०५
वियाणतो	२३९	विहरिंसु	२५६, २९७
वियावाय	१९८	विहरित्था	२६६
वियाहित्त(य)	१९, २६, ४१, ९९, १३८, १४२, १४३, १५२, १६१, १७१, १७४, १८०, १८५, १८८, १९२, १९८, २०२, २०९	विहरे	२४८
विद्योगज	२३३, २४५	विहारि	१६२
विद्यतिराण	२१५, २१९, २२४, २२८	विही	२९२, ३०६, ३२३
विगत	९९, १२०, १५३, १५६, १६१, १८४, १८८, १८९, १९४, २०४, २१९, ३०९	विहिंसंति	२३८
विगति	१९६	विहिंसति	१२, १४, २३, २५, ३४, ३६, ४२, ४४, ५०, ५२, ५७, ५९
विगत	७७	वीर	२१, ३३, ८५, ८६, ९१, ९८, ९९, १०१, १०३, १०७, १०९, १२०, १२३, १२९, १४३, १४६, १५३, १६१, १७३, १९५
विगमेज	१७४	वीरायमाण	१९३
विगत	१२३	वीरिय	१५७
विगत	६, १३, १४, २३, २५, ३६, ३८, ४२, ४६, ५०, ५२, ५७, ५९, ६८, ७३, ७६, ८७, १८७, २२४, २२५, २२६, २२८, २८६, २९३	वुटि	४५, ११२
		वुत्त	१८५
		वेज्जावडिय	१६३
		वेदवा	१४५, १६३, १७४, १९६
		वेदेति	१०७
		वेयण	१६३
		वेयवं	१०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वेयावडिय	१९९, २०७, २०८, २१९, २२७	संत	१३४, २१९, २६४
वेर	९३, १०७, ११४	संतरुत्तर	२१४
वेवइ	१७९	संताणय	२२४
वोक्कसिस्सामि	१८७	संति	११, २६, ३७, ४९, ५६, ६०, ८५, १८०, १९६, २६६
वोच्छिदेज्जा	१६४	संतिमरण	८५
वोसज्ज	२५७, २७५, २९९	संतेगतिथा	१९६
वोसिरे	२४९	सथडदंसी	१४६
वोसट्ठकाय	३०४	संथरे	२३५
स	२८७	संथरेज्जा	२२४, २२८
सइं	३२१	संथरेत्ता	२२४, २२८
सइं असइं	१८०	संथव	१३५
सए	२४१	संथुत	६३
संकप्प	१५१	संघ--	
संक्रमण	७८, २१८	संघिस्सामि	१८७
संकुचए	२४३	संघेति	६, ७६
सकुचेमाण	१६२	संघेमाण	१८९
संखडी	२७२	संघि	८८, ९१, १२१, १५२, १५३, १५७, १६९
संखा	२३०	संनि(णि)वेस	१७८, २२४
संखाए	७५, १८४, १९१, २५४, २६६	संपडिलेहाए	
संखाय	१९७, २५०	संपमारए	१५
संग	६२, ९४, १०७, ११४, १५४, १७४, १७६, १८४, १९८	संपयंति	३७, ६०
संगंथ	६३	संपलिमज्जमाण	१६२
संगकर	१६४	संपव्वयमाण	१६९
संगामसीस	१९८, ३००, ३०५	संपसारए	१६५
संघडदंसी[टि०]	१४६	संपातिम	३७, ६०
संघाडी	२९०	संपुण्ण	७७
संघात	३७, ६०	संपेहाए[टि०]	६५
संचारेज्जा	२२३	सफास	१६३, २९०
संचाएमि	२११, २२५	संवाहण	३०८
संचिक्खति	१८४	सवाहा	१६२
संजत	३३	संयुज्जमाण	१४, २५, ३६, ४४, ५२, ५९, ९५, १३४, २०२, २०९, २८२
संजमति	१६०	सभवंत	१९१
संजोग	१०१, १२९, १३२, १४३, १४४, १८३	सभूत	७९, १८२
सजोगट्ठी	६३, ७२	संमत	२०२
संणिहिसणिच्चय	६७, ८७		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
संमुच्छ्रिय[टि०]	४९
संलुंचमाण	२९८
संवच्छर	२५७
संवट्टेजा(ता)	२२४, २२८
संवसति	६४, ६६, ६७, ८१
संविद्वपह	१५९
संविद्यु(हु)णिय	२२४, २२८
सवुड	१६५, २५०, ३०५
संसप्पग	२३७, २८३
संसय	१४९
संसार	४९, १३४, १४९
ससिचियाणं	७९
संसिचमाण	११३
ससेयय	४९
संसोहण	३०८
सक्साइए	२८८
सक्क	१६१
सक्कामो	२९०
सगउब्भ	१२८, १३०
सय ११७, १२७, १४६, १६८, २२४, २२८	
सचवादी	२२४, २२८
सज्जेजा	२३२
सद्धी	९३, १२९, १६९
सड	१५१
सण्णा	१, ७०, ९७, १०४, १७६
सततं	८४, १०८, १५१
सत(सत्त्व)	४९, १३२, १३६-१४०, १९६, १९७, २०४, २०५, २६७, ३१६
सुता (सक्ताः)	६२, १७८, १८०
सुग	१७६
सुगिह्म	२८४
सुगममाग्ग	३१, ८८, १०५, ६१, ६२
सुग्गार	१९०
	३३, १०६, ११६
	४१, ९९, १०७, १०८, १३३,
	१८६, २८८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सदफास	९९, १०७, १७६, १८४
सदरुव	४१, १०७, १०८, १७६
सदरुवेसऽमुच्छित	३२१
सदहे	२५२
सद्धा	२०
सद्धि	६४, ६६, ६७, ८१
सन्निहाणसत्थ	२१०
सपज्जवसिए	२००
सपेहाए	६४, ६५, ७३, ८५, १४१, १४२, १५८, १८०
सपेहिया	२५१
सफल	१४५
सवलत्त	७६
सभा	२७८
सम	१६६
समण ७३, १९४, २०४, २११, २५४, २८०, २९६, २९७, ३१७	
समणमाहण	१३६, ३१७
समणस	२०४
समणुजाणए	८८
समणुजाणति	१३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
समणुजाणमाण	१९२, २००
समणुजाणेज्जा	१७, ३०, ३८, ४७, ५४, ६१, ६२, ७४, २०३
समणुण्ण	४, ८०, १०५, १६९, १९०, १९९, २०७, २०८
समणुपस्सति	१२७
समणुपासह	१६९
समणुवासेज्जासि	६८, ८६, १६५, १८२
समण्णागत	१९४
समण्णागतपण्णाण	६२, १६०, २१५
समभिजाणाहि	१२७
ममभिजाणेज्जा	२२२
समभिजाणिया	१७३, १८७, २१४, २१७, २१९, २२१-२२३, २२६, २३७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
समभिजाणमाण	२१९	समासज	२२९, २४५, २४९
समय १०६, १२३, १३९, २२४, २२८,	२६३	समाहित	१७७, २४२, २८०
समयण	८८, २१०	समाहितलेस्स	२१९
समया	१२३, १३९	समाहियच्चे	२२४, २२८
समादहमाण	२९०	समित	७६, ८०, १०५, ११६, १४३,
समादान	७३	१४६, १६३, १६४, १६९,	२८६, २९३
समादाय	९९, १६१	समितदंसण	१८५, १९६
समादियति	१९०	समितासी	३२२
समाधि(हि)	१६७, १९०, २३३,	समियं	१६९, २४२
	२८७, ३१३, ३२०	समिया	१५२, १५७, १६९, १७१,
समायाय	१११		२०९, २९१
समायार	४१, १६१	समियापरियाए	१५२
समारभ	५, ८, ९, १२, १४, ३१, ३४	समीरते	२४५
	३६, ४२, ४४, ४८, ५०, ५२,	समुद्वायी	६३, ७२
	५५, ५७, ५९, ६१, ६२,	समुद्वाए	१४, २५, ३६, ४०, ४४,
	२०४, २०५		५२, ५९, ७०, ९५, १९३
समारं(र)भ—		समुद्धित	६५, ८८, ११९, १७७,
समारंभ (समारभ्य)	२०४, २०५		१८९, २०२, २०९
समार(रं)भति	१३, २४, ३५, ४३,	समुद्दिस्स	२०४
	५१, ५८	समुपेहमाण	१५३
समारंभंति	२०३	समुप्पजे	२४६
समार(रं)भावेति	१३, २४, ३५, ४३,	समुप्पज्जंति	६७, ८१
	५१, ५८	समुप्पाय	६७, ८१
समारभावेज्जा	१७, ३०, ३८, ४७,	समुस्सय	१४३
समारभेज्जा	५४, ६१, ६२, ७४, २०३	समुस्सिणाति	२०५
समारभेज्जासि	१२०, २०३	समुस्सिणासि	२०४
समार(रं)भंत	१३, १७, २४, ३०,	समुस्सिणोमि	२०४
	४७, ५४, ५८, ६१,	समेच्च	१३२, २६९
	६२, ७४, २०३	समेति	१८२
समार(रं)भमाण	१२, १४, १६, २३,	समेमाण	१३३, १९९
	२५, २९, ३४-३६,	सम्मत्त	१८७, २१४, २१७, २१९,
	३८, ४२-४४, ४६,		२२१-२२३, २२६, २२७
	५०-५३, ५७, ५९,	सम्मत्तदंसी	९९, ११२, १४०, १६१
	६०	सम्मं	६८, १४५, १५६, १६१,
समारभेमाण[टि०]	७		१६६, १७३, २०६
समावण्ण	१६७	सम्मुच्छिम	४९

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

सय	२१७, ३१४
सयं	१३, १७, २२, २४, ३०, ३२, ३५, ३८, ४३, ४७, ५१, ५४, ५८, ६१, ६२, ७४, २५९, ३२२
सयण (शयन)	२५९, २७७, २८०, २८३
सयण (स्वजन)	६३
सययं	३१६
सया	३३, १०६, ११६, १२३, १३३, १४३, १४६, १५८, १६४, १६५, १७३, १८२, १८७, १९५, २८६, २९३
सर (स्वर)	१७६
सरंति	१२३
सरण	६४, ६६, ६७, ८१, १५०, १८२, १९७
सरीर	१४१, १८०, १९८
सरीरग	९९, १६१, २२४, २२८
सरीरभेद	१९८
सद	८३
गवंत	९२
सवयस	२०४
गव्य	२, ६, ४९, ६२, ७८, १०३, १११, ११७, १२६, १२९, १३२, १३६- १४०, १६०, १७६, १८४, १८५, १९६, २२९, २४६, २४७, २५२, २६७, २७०
गव्यद्व	२५३
गव्यता(ग-वा,ए)	१७३, १८७, १९८, २१४, २१७, २१९, २२७, २२८, २२९, २३७

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

सव्वलोए	१२३, १६०
सव्वलोकंसि	१४०
सव्वसमण्णागतपण्णाण	६२, १६०, २१५
सव्वसो	१०१, १०४, १४०, १६०, २४९, २६८, २६९, २७१
सव्वामगंध	८८
सव्वावंति	५, ८, २०३, २०९
सव्विंदिय	२१०
सव्वेसणा	१८६
सह	६, ७६, ७७
सह	१०७
सहति	९८
सहसकार	६३, ७२
सहसकारेह	२०६
सहसम्मूइ (ति)याए	२, १७२, २०५
सहि	६३
सहित(य)	११६, १२७, १४३, १४६, १६४, २५८
साइ	
सादम	१९९, २०४, २०५, २०७, २०८, २१८, २२३, २२७
साइय	२८१
सागारिय	१४९, २५९
साउ	२१४, २१७
सात	६८, ७६, ७८, ८२, ११२, १३९, १५२, १६०
सातिज्जति	३०७
सादिज्जिस्सामि	२१९, २२७
सादिण	२००
साधिण	२६४
माधु	२००
गामांगय	२१६, २१७, २२१
गामन	७६
गामागाम	८७
गामागामान	१६०
गामय	१४३
गामय	१३२, २५२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
साहम्मिय	२१९, २२७	सुगेह	१८०
साहरे	२४२	सुणिया	१५८
साहारणद्व	२४३	सुणिसंत	२००
साहिय	२४०, २५६, २५७, ३१२	सुण्हा	६३, ८७
साहिस्सामो	१४६	सुत्त (सूत्र)	१८७
सिग	५२	सुत्त (सुत्त)	१०६
सिक्खेज्ज	२३४	सुद्ध	१३२, १८६, २३३
सिदिल	१६१	सुण्णगार	२७९
सिणाण	३०८	सुण्णागार	२०४, २०५
सिद्धि	२००	सुद्धेसणा	१८६
सित	११, ४९	सुपडिवद्ध	१५५
सित	१६७	सुपडिलेहित	१३६, १७७
सिया (स्यात्)	८३, ९६, १२२, १३३, १४५, १५८, २१२, २४७	सुपडिलेहिय	१७३
सिलिवय	१७९	सुपण्णत्त	२०१
सिलोय	१९४	सुपरिण्णात्त	१९८
सिसिर	२७५, २८९, ३०९	सुप्पणिहिण	१८४
सिस्स	१८९, १९०	सुब्भभूमि	२९४
सीत	१७६	सुब्भि	१८६, २८५
सीतफास	१८७, २११, २१५, २२५, २२६, २९३	सुब्भिगंध [टि०]	१७६
सीतोद	२६४	सुय(त)	१, १३३, १३६, १५५
सीतोसिण	१०७	सुरमिगंध	१७६
सीयपिंड	३१९	सुविसुद्ध	३१५
सील	१५८	सुव्वत	१९३
सीलमंत	१९१	सुसमाहितलेस्स	२१९
सीविस्सामि	१८७	सुसाण	२०४, २०५, २७९
सीस	१५, १९८	सुस्सुस	१८१
सुअक्खात्त	२०१	सुस्सुसमाण	१९६
सुअक्खात्तधम्म	१८७	सुह	७८, २१५, २१९, २२४, २२८
सुकड	२००	सुहट्ठी	९६
सुकर	२६१	सुहसाय	७८
सुक्क	३१९	सुहुम [टि०]	२५१
सुक्किल	१७६	सूइ	१८७
सुणमाण	४१	सूइय	३१९
सुणय	२९६, २९८	सूणिय	१७९
सुणेति	४१	सूर	३०५
आ. २२		सूवणीय	१५५
		से	२२८, २४०, २४२, २४८, २५४,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

२५५, २५९, २६०, २६३, २६४,	
२६६, २७०-७२, २७७, २८८,	
३००, ३०५, ३०७, ३०८, ३१४,	
३२०	
सेजा	२७७, २९४
सेजं	२, १०४
सेनं	२५, २२८
सेय	१०२, १२७, २१५
सेव—	
आसेवए (ते)	११९, १४९
आसेवित्ता	११९
सेवइया	२८१
सेवंति	९९, १६१
सेर्विनु	२९४
मेवित्थ	२७७
मेवित्था	३१५
मेवे	२५९, २७१
मेवेज्जा	२५१
सोम	६७
सोणज्जा	८९
गोम	२, १४, २७, ३६, ४४, ५२,
	५९, १५७, १७२, १९०,
	२०५, २०९
	७२, १४३, १८८
	६४, ६८, २६९
	१०३, १००, १४४,
	१४०, १६६, १७४,
	१७५

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

हं भो	१३९
हतव्व	१३२, १३६, १३७, १३८, १७०
हंता	६६, ९४, १२१, १७०, २०६
हंता	११४
हंता हंता	२५८, ३०२
हण—	
हण	१९२, २००
हणह	२०६
हणिया	१२०
हणे	१०२
हणतो	१९२, २००
हणु	१५
हणुय	२२३
हत	१८४
हत्थ	७५
हम्मति	१२३
हत(य)पुव्व	२६१, ३०२
हतोवहत	७७
हरदे(ए)	१६६, १७८
हरिय	२२४, २२८, २४१, २६५
हरिसे	७५
हव्व	७०
हव्ववाह	१४१
हस्स(ह्रस्व)	१७६
हस्स(हास्य) [टि०]	६४
हालिद्द	१७६
हास	६४, ११४, १२४
हि	१२०
हिस—	
हिमिमु	५०, २५६, २९५
हिमनि	५२
हिमति	१६०
हिनिस्सनि	५२
हि(हे),या	१४३, १८३, १९०, १९३
दिन(य)	२१५, २१९, २२४, २२८,
	२५३
दिममसुहाम	२९०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
हिमवास	२८९	११६, १४५, १५९, १६४, १८०,	
हियय	१५, ५२	१९१, १९८, २१५, २६८	
हिरण्य	७७	हुरत्या	१४९, २०४, २०५
हिरिपडिच्छादण	२२५	हेउ(तु)	७, १३, २४, ३५, ४३, ५१, ५८
हिरी	१८४	हेमंत	१२४, २१७, २२१, २५४, २५५
हीण	७५	होउ(तु)	१६२, १७२
हु	९, १८, ३१, ३३, ३९, ४८, ५५, ६१, ६२, ७१, ७९, ९२, ९७,	होट्ट	१५
		होति	१६९ १८६

[२] आचाराङ्गसूत्र[आयारंगसुत्त]द्वितीयश्रुतस्कन्धान्तर्गतविशिष्टशब्दसूचिः

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अक	७२५, ७४१	अंतलिक्खजाय(त)	३६५, ४१९, ५७६— ५७८, ६१३
अककरेलुय	३८२	अतलिक्खे	५३१
अंकधाती	७४१	अतो	३३८, ३४६, ४०४, ४०५, ६०२, ६२२, ६३७, ६५१
अंगारिग	३८५	अतोअतेण	५६८, ५९९
अगुलियाए	३६०, ४७६, ५०४	अतोहितो	६२२
अजण	३६०	अव	६२३—६२५
अंजलि	५१७	अवचोयग	६२६
अड	३२४ ३४८, ३५३ ४०४, ४१२, ४३१ ४५५, ४५८, ४६८, ५६९, ५७० ५७१, ६००, ६१२, ६२३— ६२८, ६२९ ६३१, ६३२, ६३७, ६३९ ६४१, ६४२, ६४६	अवदालग	६२६
अंत (अन्त)	४६० ७४५	अवपलंव	३७७
अतकड	८०२, ८०३	अवपाणग	३७३
अतकम्म	७५४	अवपेसिय	६२६
अतरा	३४८, ३५३, ३५५, ४०८, ४६४ ४६७, ४६८ ४७०, ४७१, ४७२, ४७३, ४७४ ४९३, ४९९, ५००, ५०२, ५०४, ५०५, ५०७, ५०९— ५१७ ५८५ ५८६, ६०५	अवभित्तग	६२६
अतरिज्जग	५५९	अववण	६२३
अतरियाए	७७२	अवसरड्डय [टि०]	३७९
अतरुच्छुय	४०२, ६३०, ६३१	अवसालग	६२६
		अबा [टि०]	५४६
		अबाडगपलंव	३७७
		अबाडगपाणग	३७३
		अबाडगसरड्डय [टि०]	३७९
		अबिल	३६९, ४०७, ५५०
		असुय	५५७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अकंतदुक्खा	७९६	अचित्त	६३८, ६६७
अकरणिज्ज	३४०, ७६६	अचित्तमंत	५२२, ७८३, ७८९
अकसिण	३२५	अचेलयं	७४३
अकालपडिवोहीणि	४७१	अच्चाइण्णा	३४८, ४६५
अकालपरिभोइणि	४७१	अच्चि	७५४
अकिच्चण	६०७	अच्चुत	७४५
अकिरिय	५२५	अच्चुसिण	३६८
अक्कंतपुव्वे	३४२	अच्छ	३५४
अक्कोसति	४२२, ४४९, ५१८, ५८६, ६०५, ६१८	अच्छाहि	५९८
अक्कोसतु	४२२	अच्छि	४१९, ४८८
अक्कोसेज्ज	४७१	अच्छिदिता	७१४, ७२०
अक्खाइयट्ठाण	६८२	अच्छिदेज्ज	४७१, ५१८, ६४३, ७१४, ७२०
अक्खाय(त)	३३८, ५२२, ६३५	अच्छिमल	७१९, ७२२
अगड	५०५	अच्छियं	३८७
अगडमह	३३७	अच्छोप	७६६
अगडिण्	३५७	अच्छेज्ज	३३१, ३३८, ४१३
अगणि	३६३, ४४७, ५११	अजाणता(तो)	४०५, ५२०
अगणिकाय	४२१, ४२३, ४२९, ४४०, ४४१	अज्झत्थवयण	५२१
अगणिफंडणट्ठाण	६५८	अज्झत्थिय	६९०
अगरहित	३३६	अज्झवसाण	१५८
अगार	४३५, ४३६, ४३८, ४३९, ४४० ४४१, ७३३, ७४६	अज्झोववजेजा	६८७, ७९०
अगारवेण	७९३	अज्झोववण	३७४
अगारि	४३५, ४३६, ४३८-४४१	अट्ठ	६५२, ६७७
अगिद	३५७	अट्ठालय	६६०, ६७७
अग	७५१	अट्ठ (अट्ठ.)	७४८, ७५१
अगगाय	३८४	अट्ठम	७३४
अगगाय	३३३, ३५२, ३५९	अट्ठमिपोसहिण्णु	३३५
		अट्ठासीति	७४९
		अट्ठि	३४२
		अट्ठिय	३७३, ४०३, ६०४
		अट्ठिरासि	३२४
		अट्ठुइज्ज	७६९
		अण	७३३, ७७२, ७९४, ७९८
		अणत्तरहिता(या)ण	३५३, ३७१, ५७५, ६१२, ६५३
		अणधिन	३६९
		अणग	६०७, ७९२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अणगारियं	७३३	अणुकंपणं	७३५
अणज्ज्ञोववण्ण	३५७	अणुगच्छाहि	५६२
अणणुणविय	३५६, ६०७, ७८४	अणुजाणाहि	६२३, ७६६
अणणुवीइ(यि)	७८४	अणुणव-	३५६, ४४५, ६०७, ६०८, ६२१, ७८४
अणणुवीयिभासि	७८१	अणुतर	७३३, ७७०, ७७२, ७९३, ७९७
अणणोक्तं	४६४	अणुपत	७४६
अणतट्टिय	३३१, ३३२	अणुपदेज्ज(जा)	३३०, ६११
अणभिक्कंत	३२५, ४६४ [टि०]	अणुपविट्ठ	३२४, ३२५, ३३५, ३३७, ३४३, ३४८, ६०३
अणभिक्कंतकिरिया	४३६	अणुपविस-	३४१, ३५०, ३९१, ४१२, ४३०, ५१५, ५१६, ६०७, ६३७
अणरियासमित	७७८	अणुपविस्समाण	३४२
अणल	५७०	अणुप्पदातव्व	४०५
अणह	४०४	अणुप्पसूय	३८१
अणाइल	७७१	अणुप्पेहा	३४८
अणागय	५२२	अणुलिप	७५४
अणागयवयण	५२१	अणुवयंति	५८३
अणाढायमाण	३३८	अणुवीयि(यी)	४४५, ५२१, ५५१, ६३३, ७८४
अणापुच्छित्ता	३९९	अणुवीयि भासी	७८१
अणामंतिया	३९६	अणूणया	७४८
अणायरियपुव्वाइं	५२०	अणेगाहगमणिज्जं	४७३
अणायाराइं	५२०	अणेलिस	७९४
अणारियाणि	४७१	अणेतसणिज्ज	३२४-३२६, ३३२, ३३५, ३४२, ३६०, ३६३, ३६८, ३६९, ३७७, ३७८, ३८१, ३८६, ३८७, ३९०, ४०३, ४०४, ४०५, ६२७, ६४१
अणालोइय(या)	३९६, ७७८	अणोग्गहणसील	७८४
अणावाय	३४९, ३५७, ३९१, ६६७	अणोज्जा	७४४
अणासाउं	७९०	अणोवत्तमाण	४३६
अणासाद(य)ए	४६०, ४८७	अण्ण	३४२, ३७४, ४३०, ५२१, ५३३, ५५९, ५८४, ५९४, ६०७, ६३३, ७८०
अणासायमाण	४६०, ४८७, ४९४, ५०६, ५०८	अण्णत्थिअ	३२७-३३०
अणासेविय(त)	३३१, ३३२, ३३५, ४१४, ४१५, ४१६, ४४४, ५७६		
अणिकंप	७९३		
अणिच्च	३४६, ४४६		
अणिमंतेमाण	३३१, ३३२, ३३८, ४१३		
अणिसट्ठ	३९७		
अणिसिट्ठ	७९९		
अणिस्सिए	३३१		
अणीहड	७८३, ७८९		
अणु			

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अण्णतर	३२४, ३३७, ३४०, ३४१, ३५३, ३६०, ३६५, ३६९, ३७०, ३७३, ३९५-३८०, ३८२-३८८, ३९४, ३९५, ४०१, ४०९, ४१०, ४१९, ४२१, ४५६, ४५७, ५५७, ५५८, ५५९, ५६१, ५७६, ५९२-५९५, ६००, ६३४, ६६९-६८६, ६६९, ६९७, ६९८, ७०६, ७०७, ७१२- ७१४, ७१९, ७२०
--------	---

अण्णतरी	४२५
---------	-----

अण्णत्थ (णण्णत्थ)	३८४, ३९३, ४१९, ४६०
-------------------	--------------------

अण्णदा	७३६
--------	-----

अण्णमण्ण	३४०, ४२२, ४४९-४५२, ४६०, ५८३, ५८४, ६११, ६१८, ६४३
----------	--

अण्णसभोइय	६१०
-----------	-----

अण्णोग्गममाहीए	४१०, ४५७
----------------	----------

अण्हयकर	७७८
---------	-----

अण्हयकरी	५२४
----------	-----

अतिरिच्छञ्चिन्न	३२५, ६२४, ६२७, ६२९,
-----------------	---------------------

अतिथि(हि)	३३२, ३३५, ३३७, ३४८, ३५२, ३५७, ४१४, ४३५, ४३६, ४३८, ४३९, ४६५, ४६८, ५५९, ५९४, ६४८, ६४९
-----------	---

अनीत	५२२
------	-----

अनुरियगामी	५५१
------------	-----

अनेण	४३०
------	-----

अण्हिय	३३१, ३३२
--------	----------

अण्हियम	७४७
---------	-----

अण्हिय[टि०]	३८७
-------------	-----

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अदुद्ध	७९५
--------	-----

अदुवा	५२०
-------	-----

अदूरगय	३९६, ४०५
--------	----------

अदूरसामंत	७७२
-----------	-----

अदीणमाणस	७७१
----------	-----

अद्धजोयणमेराए	३३८, ४७४, ५५४, ५८९
---------------	--------------------

अद्धट्टम	७३६
----------	-----

अद्धणवम	७३४
---------	-----

अद्धमासिएसु	३३५
-------------	-----

अद्धहार	४२४, ७२६, ७५४
---------	---------------

अधारणिज्ज	६००
-----------	-----

अधिकरणिए	७७८
----------	-----

अधियपेच्छणिज्ज	७५४
----------------	-----

अधुणाधोत	३६९
----------	-----

अधुव	५२०, ५७०
------	----------

अपच्छिम	७४५
---------	-----

अपडिलेहिय	३५६, ६०७
-----------	----------

अपडिलेहियाए	४५९
-------------	-----

अपडिस्सणेमाण	५२६, ५२७, ५२८ ५२९
--------------	-------------------

अपमज्जिय	३५६, ६०७
----------	----------

अपरिणय	३६९, ३८१
--------	----------

अपरिभुत्त	३३१, ३३२
-----------	----------

अपरिसाडा	४६२
----------	-----

अपरिहरिता	४३४
-----------	-----

अपरिहारिय	३२७-३३०, ३९६, ४०५
-----------	-------------------

अपलिउंचमाण	५८१
------------	-----

अपसू	६०७
------	-----

अपाणय	७६६, ७७२
-------	----------

अपासग	८०२
-------	-----

अपावण	७७८
-------	-----

अपाविया	७७८
---------	-----

अपियाइ	३४२
--------	-----

अपुता	६०७
-------	-----

अपुरिसनरत्त	३३१, ३३२, ३३५, ३३७, ४१३-४१८, ५५६, ६१९
-------------	--

अण (अण)	३२४, ३९०, ४०२, ४०३, ४०९, ४१२, ४३१, ४५५,
---------	--

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
	४५८, ४६२, ४६८, ४९८, ५०२, ५५३, ५७०, ५७१, ५८८, ६२४, ६२५, ६२७, ६२९, ६३०, ६४२, ६४७, ६६७, ७८३, ७८९
अप्प (आत्मन्)	३५७, ३९०, ४२३, ४२८, ४२९, ४३७, ४८२, ५६३, ५८३, ६११, ६३३, ७३४, ७७०, ७७५
अप्पतिद्वित	८०४
अप्पजुहिय	३४९
अप्पडिहारिय	४५५
अप्पतर	४७४
अप्पत्तिय	६२२
अप्पसावज्जकिरिया	४४१
अप्पाङ्गण	३४८, ४६६
अप्पाण	३४१, ३४३, ४८२
अप्पुस्सुए	४८२, ४८६, ५१५, ५१६, ५१८, ५८४, ७४२
अफासुय	३२४, ३२५, ३२६, ३३१, ३३२, ३३५, ३६०, ३६१, ३६२, ३६३, ३६५, ३६८, ३६९, ३७१, ३७३, ३७५— ३८१, ३८६, ३८७, ३९०, ३९२, ३९७, ४०२-४०५, ४४६, ५६३, ५६४, ५६७, ५६९, ५७०, ५९२, ५९३, ५९८, ६०३, ६२३, ६२४, ६२६, ६२७, ६३७, ६४१
अवहिया	३३२
अवहिलेस्स	४८२, ५१६
अब्भंगेज्ज	४२१, ७०३
अब्भंगेत्ति(इ)	४५०, ७५४
अब्भंगेत्ता	५९७, ७५४
अब्भुवगय	४६४
अभज्जिय	३२५
अभासा	५२३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
अभिकंख	५२४, ५२५, ५२६, ५२७, ५२९, ५३४, ५४२, ५४४
अभिकखसि	३६०, ३६८, ४०४, ५६१, ५६४, ५६५, ५८३, ५८४, ५९८
अभिकंखेज्जा	४१२, ४२८, ४२९, ४५५, ४५८, ४६०, ५५३, ५७५— ५७८, ५८८, ६२३, ६२६, ६२९, ६३०, ६३२, ६३७, ६४१, ६४२
अभिवक्कंत	३२५, ४८६
अभिवक्कंतकिरिया	४३५
अभिवक्खण	४३२, ७८१, ७८४
अभिगिण्हित्ता	७७०
अभिग्गह	७७०
अभिचारियं	५०१
अभिणक्खमण	७४६, ७४७, ७५३
अभिणिचारियं [टि०]	५०१
अभिद्वं	७९४
अभिपवुद्ध	४६४
अभिप्पाय	७४६, ७५३
अभिमुह	७५४, ७६६
अभिरुव	५३४, ५३६, ५४४
अभिसंधारेज्जा(ज्ज)	३३८, ३४०, ३४२, ३४८, ५५४, ५८९, ६६९-६८६, ६८९
अभिसंधारेत्ति	६४३
अभिसंधारेमाण	३३८
अभिसंभूय	४६४
अभिसमिक्ख	७७५
अभिसेय	७३९
अभिहट्ठु	४०४-४०५
अभिहड	३३१, ३३२, ३३८, ४१३
अभिहणेज्ज	३६५, ४१९, ४४४, ७७८
अभिहत	३४२
अभीरु	७९३
अभूतोवधातिया	५२५, ५२७

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अमणुण्ण	७९०
अमयवास	७३८
अमायं	४४३
अमिल	५५७
अमुग	५२७
अमुच्छिद्य	३५७
अम्मा	७४४
अम्मापिउ	७४६
अम्मापिउसंति	७४३
अम्मापियर	७४०, ७४५
अम्ह	३९०
अयपाय	५९२
अयवंधण	५९३
अरइय	७१५, ७१६
अरण्ण	७८३
अरहा	७७३
अरह	७५२, [टि०] ७७३
अरहत	५२२
अराय	४७२
अरोय(ग)	७३६, ७३७, ७३८, ७३९
अलं	५७१
अलंसार	७६६
अल्लकिय(त)	४२४, ६८४
अल्लग	४२१
अल्लोउपाय [टि०]	५८८
अल्लभ	४५६, ६३३
अट्टिन	४७९
अल्लभए	७९६
अल्लभ	७४१
अल्लभिय	३६६
अल्लभिय	३५६, ४३०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

अवक्कंत	३८१
अवट्टित	७७९, ७९१
अवड्डभाय	३३३
अवणीतउवणीतवयण	५२१
अवणीतवयण	५२१
अवमाण [टि०]	३४२
अवयव	४१९
अवर	७६१
अवलंव	३६०, ४९९, ६३८
अवल्लएण	४७९
अवहट्टु	३६५, ६०२
अवहर-	४७१, ४९८, ५१८, ५८६
अवहार	७३५
अवहारादि	३५२
अविदल	३२५
अविद्वत्थ	३६९, ३८१, ४७०, ४३७,
अवियाइं	३५०, ३५७, ३९०, ३९९, ४३७,
	५१०, ५१२, ५६३, ५८३
अव्वहित	७७०, ७७१
अव्वाघात	७३३
अव्वाहत	७५२
अव्वोक्कंत	३६९
अव्वोच्छिण्ण	३२५, ६२४, ६२७
असइं	३२६
असखेज्ज	७५१, ७५३
असंयड	५४६
असंलोय	३४९, ३५७, ३९१, ६६७
असंविज्जमाण	५५३
असंसट्ठ	३६०, ४०९
असन्नामोसा	५२०, ५२४, ५२५
असन्न	७९९
असण	३२४, ३३०, ३३१, ३३२, ३३५,
	—३३७, ३४३, ३४६, ३४९,
	३५७, ३६०, ३६३, ३६५—
	३६८, ३९०, ३९२, ३९६, ३९७,
	४०९, ४२८, ४६६, ५२०, ५३३,
	५३८, ५९८, ६०९, ६८६, ७४०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
असणवण	६६६	अहापरिण्णात	४४५, ६०८, ६२१
असत्थपरिणय	३७५-३७९, ३८२, ३८४ -३८८	अहाबद्ध	४५५
असमणुण्णात	३९७	अहावादर	७५३
असमाहड	३४३	अहामग	७९२
असमिय	७७८	अहाराम	६६७
असावज्ज	५२५, ५२७, ५२९, ५३६, ५३८, ५४०, ५४२, ५४४, ५४६, ५४८, ५५०	अहा(घा)रियं	४८२, ४९३-४९५
असासिय	३२५	अहारिह	७४५
असिणाइ	३५२	अहालंद	४४५, ६०८, ६२१
असिणाणय	४२७	अहावर	४०९, ४५६, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७७८, ७८०, ७८१, ७८३, ७८४, ७८६, ७८७, ७८९, ७९०
असित	७९६	अहासंथड	४५६, ६३३
असुद्ध	७२५	अहासमण्णागत	४५६, ६३३
असुभ	७३२	अहासुत्त	७९२
असुय	६८७	अहासुय [टि०]	७९२
असुर	७६०, ७६१, ७६४, ७७३	अहासुहुम	७५३
असोगलया	७५४	अहि(धि)यास	७६९, ७७१
असोगवण	६६६	अहुणाभिण्ण [टि०]	४६४
अस्संजए	३३८, ३६१, ३६२, ३६३, ३६५, ३६६, ३६७, ३६८, ३७१, ३७३, ४१५, ४१६, ४१७, ४१८, ४२१, ४७४, ५५६	अहुणुब्भिण्ण	४६४
अस्सं(स)जते		अहे (अधस्)	३२४, ३४०, ३५३, ४०४, ५७९, ७५३, ८०२
अस्सकरण	६५७	अहेगामिणी	४७४
अस्सजुद्ध	६८०	अहेसणिज्ज	४३३, ४६५, ४६६, ५८१
अस्सट्ठाणकरण	६७९	अहो (अधस्)	७७२
अस्सादेति	७९०	अहो गंधो	३७४
अस्सलालपेलयं	७५४	अहोणिसं	७६८
अस्सिपडिया	४१३, ५५५, ५९०, ६४८, ६५०	आइक्ख-	५०२, ५१०-५१४, ७७६
अह (अथ)	३३२ इत्यादि	आइण्ण	३४८, ४६५, ४६६
अह (अहन)	७४०	आइण्णं सलेक्खं	४५४, ६१९
अहाक्कप्प	७९२	आइण्णसलेक्खं [टि]	४५४, ६१९
अहाणुपुन्वी	७४१	आइण्णोमाण	३४२
अहापज्जत्त	३९९	आइण्णपाउरण	५५८
अहापरिगगहिय	५८१	आउकाय	३६८
		आउक्खय	७३४, ७४५
		आउट्ट-	३४०, ४२५, ७२८
		आउय	७३४

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

आउसो	३३७, ३६०, ३६८, ३७०, ३९२, ३९९, ४०४, ४०९, ४३३, ४४१, ४४५, ४५६, ५२७, ५२९, ५५९, ५६१-५६६, ५६८, ५९४, ५९७, ५९८, ५९९, ६०८, ६२१, ६३५
आउसंत	३४०, ३५१, ३९०, ३९६, ३९९, ४०४, ४४५, ४७७-४८१, ५०१, ५०२, ५०७, ५०९, ५१०, ५१२, ५१३, ५१४, ५१७, ५२७, ५६१, ५६२, ५८३, ५८४, ५८६, ५९६, ५९८, ६०८, ६२१.
आएस	३९३, ४६०
आएसण	४३५-४४१, ५०४
आवस-	४७७, ४७८
आगतार	३७४, ६३२, ४३३, ४३४, ४४५, ६०८, ६१०, ६११, ६२१, ६३३
आगत	४७१, ५२०, ७९०
आगति	७७३
आगर	३३८
आगरमह	३३७
आगसह-आगसेजा	५०१
आगाडागाट	४१९
आभंम-	४२१, ४५१, ५६४
आघाएजा	३७४
आजिगम	५५७
आगदगगएहि	७६५
आग	६१०, ७३९, ७८२, ७८५, ७९१, ७९२
आगस	३५३, ६२१, ६२९, ४५८, ४९१,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

आदिए	४००
आदीयं	७४८
आभरण	५५८, ६८६, ७५४, ७६६
आभरणविचित्त	५५८
आम	३८४-३८८
आमंतित	५२६
आमंतेमाण	५२६
आमग	३७५-३७९, ३८२
आमज	३५३, ३६३, ४९१, ४९७, ६०४, ६९१, ७०१, ७०८, ७१५, ७२५, ७२७
आमडाग	३८१
आमय	३८०
आमलगपाणग	३७३
आमोय	६५६
आमोसग	५१६, ५१७, ५१८, ५८५, ५८६
आयंक	५५३
आय [वल्]	५५७
आयतण	४०८, ४३५, ४५६, ५२२, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८
आयरिय	३९९, ४००, ४६०, ५०५-५०७
आयाण	३३८, ३४०, ३४२, ३५३, ३५७, ३६३, ३६५, ३६७, ३६८, ३९१, ४१९, ४२१-४२५, ४४४, ४५९, ४७१, ४७२, ४७३, ४९९, ५०५, ५६८, ५९९, ६०२
आयाणभंडमतणिव्खेवणा	७७८
आयाम	३७०
आयार	४३५, ४३६, ६३८-४४१, ५२०
आयावणाए	७७२
आयाहिणपयादिणं	७५६
आरंभ	६६०, ७९३
आरुनरुट	५३६, ५३८
आराम	३२६, ३६०, ४०६, ६५९, ६७६, ७७७
आरामागार	३७४, ६३२, ४४०, ६०८, ६२१, ६३३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आराहित	७७९, ७८२, ७८५, ७८८, ७९१, ७९२
आरुहई	७५८
आलङ्घ्यमालमउडो	७५७
आलण्णं	७७०
आलिङ्गेज	६४३
आलिप-	६९४, ७०६, ७१२
आलेखचित्तभूत	७६६
आलोय-	३३७, ३५७, ३६०, ३६८, ३७०, ३९२, ३९६, ४००, ४०४, ४०५, ४०७, ४०९, ४५६, ५५९, ५६१, ५६२, ५६४-५६६, ५६८, ५९४, ५९८, ५९९, ६११, ७४५, ७७८, ७८७
आलोय	३६०, ४२५
आवज-	३४०, ७९०
आवडिय	३४२
आवास	७९३
आविइत्ता	३९५
आविध-	७२६, ७५४
आवीकम्म	७७३
आवीलियाण	३७३
आस	३५४, ५०२
आसण	५४३, ७८७
आसम	३३८, ६७५
आसय	४६१
आसवति-आसवमाण	४८२
आसाढसुद्ध	७३४
आसाएज्जा	४६०, ४८७, ४९४
आसायपडियाए	३७४
आसित्ता	३४०
आसेवित	३३१, ३३२, ३३५, ४१४-४१६
आसोत्थपवाल	३७८
आसोन्थमंथु	३८०
आसोयबहुल	७३५
आह-	
आहंसु	३५०, ४०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
आहिजन्ति	७४३, ७४४
आहु	८०२
आहच्च	३२४, ४०४, ४०५, ४१९, ६०३
आहुट्टु	३३१, ३३२, ३३७, ३३८, ३५७, ३६०, ३६६, ३६८, ३७१, ३७३, ३९२, ४१३, ६०३
आहुड	३९२
आहत	६८२
आहर-	४०१, ४०७, ४०८, ४७८, ५१७, ५६३, ५६४-५६६, ५८६, ५९७
आहाकम्मिय	३३८, ३९०, ३९२, ४३७, ५९८
आहार	३४१, ३५०, ३९१, ३९६
आहारातिणिय	५०७-५०९
आहारियं [टि०]	४८२, ४९३-४९५
आहारेज्जा	३४१, ३५०, ३९१
आहारेत्तए	३४१
आहित	८०३
आहूत	७४०
आहेण	३४८
इंगालकम्मंत	४३५
इंगालडाह	६६२
इंदमह	३३७
इंदिय	५४०, ७८७
इंदियजाय(त)	३६५, ४१९, ४४४
इक्कळ	४५६, ६३३
इक्खागकुल	३३६
इच्छ-	३९९, ६२३, ६२९, ६३८
इट्ठ	६८७
इड्डि	७५३
इतराइतर	
(इतरातितर)	३४१, ३५०, ४३७-४४१
(इतरातिथर)	
इत्थ	३५०
इत्थिविग्गह	३४०
इत्थी	५२१, ५२८, ५२९, ६८६, ७८७, ७९९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
इत्थीवयण	५२१	उच्छोल—	३६०, ४१९, ४२१, ४५२, ५६५, ६९६, ७०५, ७१२, ७१९
इदाणि	४०५	उज्जुवालिया	७७२
इम	४४३	उजाण	५४३, ५४४, ६५९, ६७६, ७२७, ७६६
इरिया	७७८	उज्जाल—	४२१, ४२३, ४२९, ४४०
इहलोइय	६८७	उज्जुय	३५३, ३५४, ३५५, ३५९, ४४३, ४६९, ४७०, ४९९, ५००
ईसर	४४५, ६०८, ६२१, ६२३, ६२८	उज्जोत	७३७
ईसाण	७५९	उज्जिय	४०२, ४०३
ईसिं(सि)	७५४, ७६६	उज्जियधम्मिय	५५९, ५९४
ईहामिय	७५४	उद्य [टि०]	५५८
उउ	३३५	उडुवद्विय	४३३, ४३४
उंछ	४४३, ४६५, ४६६	उडोए	४६१
उंवरमंथु	३८०	उडु	७५३, ७७२
उक्कंविथ	४१५	उडुगामिणी	४७४
उक्कस—	४७४, ४७७, ४७८	उण्णामिय	३६०, ४७६, ५०४
उक्किट्ठ	७५३	उत्तम	७५८
उक्कुज्जिय	३६६	उत्तर	७६१, ७७२
उक्कुडुय	४५६, ६३३, ७७२	उत्तरखत्तियकुंडपुर	७३५, ७५५, ७६६
उक्कत्ता	३३५, ३३७	उत्तरगुण	७४५
उक्खलंपिय } [टि०]	३६०	उत्तरपुरत्थिम	७५३, ७७२
उक्खलंपिय }		उत्तरिज्जग	५५९
उक्खलंपिय	३६०	उत्तरेज्जा	४९९
उक्खित्त	४४३, ७५७	उत्तसेज	५०५
उक्खिप्पमाण	३५२	उत्ताणए	४००, ६११
उग्गकुल	३३६	उत्तारेमाण	३६३
उग्गह	३५६	उत्तिग	३२४, ३४८, ४८१, ४८२
उच्चार	३५३, ४१९	उदउल्ल	३६०, ३७१, ४९०, ४९१, ४९६, ४९७, ६०४
उच्चारपासवण	४३०, ४५९, ६४५—६६७	उदक(ग)पसूत	४१७, ५११
उच्चारेज्जा	७७८	उदग	३२४, ३४८, ४४७, ४७०, ४७३, ४७४, ४८०, ४८२, ४८५—४९०, ४९३—४९६, ५०२, ५११, ५१५, ५१६, ६०३, ६१६
उच्चावय	४२३, ४२४, ४८६	उदगदोणि	५४३
उच्छु	३८५, ६२९		
उच्छुगंडिय	४०२, ६३०		
उच्छुचोयग	४०२, ६३०		
उच्छुडालग	४०२, ६३०		
उच्छुमेरग	३८२, ४०२		
उच्छुवण	६२९		
उच्छुसालग	४०२, ६३०		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
उदय	७४८	उवएस	३५७, ३६३, ४२९, ४४४, ४५९
उदर	३६५, ४८१	उवकर—	३९१, ४२८, ५९८
उदाहु	४०५	उवक्खड—	३४९, ३९१, ३९३, ४२८, ५३७, ५३८, ५९८, ७४०
उदीण	३३८, ३९०, ४०९, ४३५-४४१	उवगय(त)	७३४, ७३५, ७३६, ७४६, ७६६, ७७२
उदीरिय	७९५, ७९८	उवगरणपडिया	५१६, ५१८
उदूहल	३६५, ४१८	उवचरण	४३०, ४७१
उदेतु	५३०	उवचितकाए	५४०
उद्व—	४२२, ४४९, ४७१, ५१८, ७७८	उवज्झाय	३९९, ४६०, ५०५-५०७
उद्वणकरी	५२४	उवट्ठाण	४३४
उद्दिसिय	३३८, ३६०, ४५६, ४७६, ५०४, ५५९, ५९४	उवट्ठिय	४१०, ७५३
उद्धु	३७१, ४६९	उवणिक्खित्त	३६५, ४०९
उपासग	५२७	उवणि(नि)मंत	४०४, ६०९, ६१०, ७४०
उप्पज्जंति	७७०	उवणीया	७५५
उप्पण	७७५, ७७६	उवणीतअवणीतवयण	५२१
उप्पय—	७३७, ७५३	उवणीयवयण	५२१
उप्पल	३८३	उवदंसिय [टि०]	४७६
उप्पलणाल	३८३	उवदिट्ठ	३५७, ३६३, ३६७, ३९१, ४१९, ४२१-४२५, ४२७-४३०, ४४४, ४५९, ४७१-४७३, ५०५, ५६८, ५९९, ६०२
उप्पिजलगभूत	७३७, ७७४	उवधि	४८९
उप्पीलावेजा	४७४	उवरय	३९०, ४२५, ४३७ ८०१,
उप्फण—	३६१	उवरुवरिं	४८२
उप्फेस	४८५	उवलित	३७३
उव्वाह—	४२१, ४३०, ६४५	उवल्लिएजा	४६४-४६६
उवभव	७३४	उवल्लियति	४३०
उव्विभण	४६४	उवल्लिस्सामि	६३३
उव्विभय	३६२, ४०५	उवल्लीणा	४५३
उव्विभदमाण	३६७	उववज्ज	७५५
उमं चाते(ए) [टि०]	७४२	उववाय	७७३
उमच्चाए [टि०]	७४२	उवसंनम—	३४०, ३५२, ३९३, ४८०, ५१८, ५८३, ५८४
उम्मग	४८८, ४९८, ५१५, ५१६, ५८४	उवसग	४६२, ७७०, ७७१
उम्मिजलमालभूत [टि०]	७३७	उवसञ्जेजा	६३८
उम्मिस्स	३२४	उवस्सय	३२६, ३३८, ३४०, ४०४, ६१२-
उयत्तमाण	३६३		
उरत्थ	७२६, ७५४		
उराल	७४२, ७४३		
उत्तोड(ल)—	६९५, ७०४, ७११, ७१८, ७५६		

विशिष्टशब्दाः सूत्राङ्काः

४२५, ४२७-४३१, ४३७, ४४४-	
४५४, ४५६, ५४३, ६१६, ६१७,	
६१९, ६६७	
उवहित	४०९
उवागच्छ—	३४८, ४३७-४४१, ४६५-
	४६८, ४९९, ५०२, ५०७,
	५८३, ६०९, ६१०, ६२३,
	६२९, ७५३, ७५४, ७६६
उवागत	३४८, ४६५-४६८, ७३४, ७३५
उवातिक्रम	३५७, ४०९, ४५६, ५२२,
	५५९, ५९४, ६३३, ६३८,
उवातिणावित्ता	४३३, ४३४
उवासिण	५२९
उवित्तु [टि०]	४०९
उवेंति	७९३
उवेहेजा	३५७, ३९२, ४७७-४८१, ४८४,
	५१०, ५१२-५१४, ५१७
उवेहमाण	७९६
उव्वट्ट	३५३, ४२१, ४५१, ४९१
उव्वल—	३५३, ४२१, ४५१, ४९१,
	६९२, ७०१, ७११, ७१८
उव्वेढिज्ज	४८५
उसम	७५४
उसमदत्त	७३४, ७३५
उसिण	५५०
उसिणोदग	३६०, ४१९, ४२१, ४५२,
	६९६, ७०५, ७१२, ७१९
उसुयाल	५७६
उस्सविय	३६५
उस्सास	७४५
उस्सिच—	३६३, ३७०, ४७४, ४८०, ४८१
उस्सिसक्किय	३६८
उस्सुयभूत	३४१
उत्सेइम	३६९
ऊरु	३६५, ४८१
ऊसढ	३५७, ४१९, ५३८, ५४८
ऊससमाण	४६१

विशिष्टशब्दाः सूत्राङ्काः

ऊससेज	४६१
ऊस्सासमाण [टि०]	४६१
ए—	
एज्जासि	५९६
एज्जाहि	५६१
एति	५२०
एह	५०७,
एहिति	५२०
एग	३३१, ७४५
एगंत	३२४, ३४९, ३५३, ३५७, ३९१,
	४०४, ४७५, ५७९, ६६७, ७५४
एगज्झं	३४०
एगति(इ)य	३४०, ३५०, ३५७, ३९०,
	३९१, ३९९, ४००, ४०१,
	४०७, ४०९, ४३५-४४१,
	४४३, ५३३-५३५, ५४९,
	५५०, ५८३, ६७०-६८१,
	६८९
एगत्तिगएणं	४८२
एगदा	४६२
एगवयण	५२१
एगाभोय	४७५
एगावली	४२४, ७५१
एगाह	४७३, ५८३
एताए	५६१, ५९६
एताणि	५६६
एता(त्ता)व ताव	४४५, ६०८, ६२१, ७७९,
	७८२, ७८५, ७८८, ७९१
एत्तो	३३७, ३६०, ३७०, ४०७,
	४५६, ५१०-५१२, ५१४
	५५९, ५९४
एत्थ(त्थं)	४३०, ५०२, ५२०
एय(त)प्पगार	३९०, ४०४, ४२५, ४३७,
	४८२, ४८५, ५०२, ५१८,
	५२६, ५२७, ५२९, ५३०,
	५३४-५५०, ५६१-५६६,
	५८३, ५८६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
एयारुव	७७०	ओसप्पिणी	७३४
एरिसिया	४२४	ओसहि	३२५, ५४७, ५४८
एवं चाते(ए)	७४२, ७७१, ७७३	ओसित्त	३२४, ३४२
एसणा	५६१, ५९६, ७९४	ओह	८०२
एसणिज्ज	३२५, ३२६, ३३२, ३३६, ३४३, ४०९, ४५६, ५५९, ६४१	ओहरिय	३६६, ३६८
एसमाण	५६१, ५९६	कओ	५०७, ५०९
एसित्तए	४१२, ४५५, ४५६, ५५३, ५५९, ५८८, ५९४	कंखेजा	५०५, ५१५, ५१६
एसित्ता	३९१	कंचि	३६०
एसिय(त)	३४१, ३५०, ३९१, ६०९, ६१०	कंटकगबोदिय	३५६
एसियकुल	३३६	कंटय(ग)	३५५, ४०३, ४०४, ६९६
ओगाह—	४७४, ४८६	कंत	६८७, ७५४
ओगिज्झिय	६०९	कंद	४१७, ५११, ५६६, ६५१, ६५४ ७२८
ओगिण्ह—	६०७, ६१२—६१७, ६१९, ६२१, ६३३, ७८४	कंदर	७४१
ओग्गह	६०७—६१९, ६२१—६२३, ६३३, ६३५, ७८४	कंदरकम्मंत	४३५
ओग्गहणसीलए	७८४	कंदलीऊसुय [टि०]	३८५
ओग्गहिय	६०९, ६१०, ६११, ६२२, ६२३, ६२९, ६३३, ७८४	कंबल	४७१, ५१८
ओघायतंण	६६३	कंबलग	५५७
ओट्टुच्छिन्न	५३३	कंसपाय	५९२
ओणमिय	३६०, ४७६, ५०४	कंसतालसद्द	६७१
ओभासेज्ज	३५७, ३९३	कक्क	४२१, ४५१, ६९२, ७०४, ७११, ७१८
ओमचेलिय	५८१	कक्कस	५२४
ओमाण	३४२	कक्खड	५५०
ओमुयति	७६६	कक्खरोम	७२३
ओयंसी	५३४	कच्छ	५०५, ६७४
ओयत्तियाणं	३७०	कज्जलावेति	} ४८२
ओयस्सि	४२५	कज्जलावेमाण	
ओलिंपमाण	३६७	कट्ठ	३५३
ओलित्त	३६७	कट्ठकम्म	६८९
ओवय—	४३२, ४३५, ७३७, ७५३, ७७४	कट्ठकम्मंत	४३५
ओवाय	३५५	कट्ठकरण	७७२
ओसक्किय [टि०]	३६८	कट्ठसिल	६३३
ओसत्त	७५५	कडग	४२४
		कडव	६५६
		कडिए	४१५
		कडुय	४०७, ५२४
		कडुयए	४०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कडुवेयणा	७२८	कम्मरगामं	७७०
कडुवेत्तु	७२८	कथ	६५०, ७४३
कडुत्तु	७२८	कथाइ(ई) [टि०]	७३६
कडिण	४५६	कर—	
कण	३८८	अकासी	४३०
कणकुंडग	३८८	करिंसु	७३९
कणग	५५८, ७४६, ७५४	करिस्संति	७४५
कणगकंत	५५८	करिस्सामि	६०७
कणगखइय	५५८	करेति	५०१, ७५४, ७६६
कणगपट्ट	५५८	करेंति [टि०]	७४०
कणगफुसिय	५५८	करेज्जा ३४१, ३५०, ३५२, ३५७, ३६७,	
कणगावलि	४२४	३९२, ३९४, ३९५, ३९६, ३९९,	
कणपूयलि	३८८	४००, ४०१, ४०७, ४२७,	
कणियारवण	७६३	४६१, ४७५, ४८५, ४८८, ४९८,	
कण्ण	४८८	५०७, ५८३, ५८४, ६२२, ७७७	
कण्णमल	७२२	कारवेंति	७४०
कण्णसोयपडिया	६६९-६७४, ६८५, ६८६	कारवेज्जा	७७७
कण्णसोहणए	६११	कीरति	४०५
कण्ह	५५०	कुज्जा ३३८, ४१६, ५१८, ५८३, ५८४,	
कण्हराइ	७५१		५८६
कथित	७७३	करंत	७७७
कदलिरुसुगं	३८५	करणिज्ज ५१८, ५३५, ५३७, ५८६, ६११	
कदायी	७३६	करीरपाणग	३७३
कधित [टि०]	७७३	करेत्ता	४७५, ७३५, ७५४, ७६६
कर्पिजलकरण	६५७	करेमाण	४६१
कप्प	४३३, ४३४, ७४५, ७५१	कलंकलीभावपवंच	८०४
कप्पति	३९०, ३९२, ४०४, ४२५, ४३०,	कलवादी [टि०]	३३५
	४३७, ५६१, ५६६, ५९८	कलसी [टि०]	३३५
कप्पस्सुख	७१४	कलह	६८३
कप्पेज्ज	७२३	कलिय	७५४
कव्वड	३३८	कलुणपडिया	४२१, ५१७
कम्म	४४०, ४४१, ६०७, ७७०	कलोवाति(ती-टि०)	३३५
कम्मकर(री)	३३७, ३५०, ३६०, ३९०,	कलोवादि[टि०]	३३५
	३९१, ४०१, ४२२, ४२५,	कल्लाण	५३५, ५३७
	४३५-४४९, ४४९-४५३,	कवाल	३४२
	६५६, ५५९, ५९४, ६१८	कविजलजुद्ध	६८०
कम्मभूमि	७५०	कविजलद्वाणकरण	६७९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कविट्टपाणग	३७३	कासवणालिय	३८७
कविट्टसरङ्गुय	३७९	किंचि	३९५, ४००
कवोयकरण	६५७	किच्चेहिं	४४०
कसाय	३९५, ४०७, ५५०	किच्चा	४७५, ४९३, ७४५
कसिण	३२५, ७३०, ७७२	किट्टरासि	३२४
कसेरुग	३८२	किट्टिता	७९२
कहइत्तए	७८७	किट्टित	७७९, ७९१
कहक्कह	७३७	किणेज्ज	४२९, ४७४
कहमाण	७८७	किण्हमिगाईणग	५५८
कहा	७८७	किरिकिरियसद्द	६७१
कहिं	५०७, ५०९	किरिया	४३३, ४३४, ६४५
कहिय [टि०]	७७३	किलामेज्ज	३६५
काणग	३८५	किलीब	३४०
काम	३९९, ४०५, ४४५, ६०८, ६२१, ६२३	किवण	३३२, ३३५, ३३७, ३४८, ३५२, ४०९, ४१४, ४३५, ४३६, ४३८, ४३९, ४६५, ४६८, ५५९, ५९४, ६४९, ७४०
कामगुण	७९९	कीत	३३१, ३३२, ४१३, ५५६, ३३८
कामजल	५७६	कीयगड	३३८
कामभोग	७४२	कुंजर	७५४, ७९४
काय	३४२, ३५३, ३६५, ४१९, ४२१, ४६०, ४७५, ४८१, ४८७, ४९०, ४९१, ४९३—४९७, ५१५, ५१६, ५३९, ५४०, ६३८, ६४३, ७०१—७२१, ७७०, ७७१, ७७७, ७७९, ७८०, ७८२, ७८८, ७७१, ७९२	कुंडल	४२४, ५६८, ७५०
काय (पात्र)	५९२	कुंदलयभत्तिचित्तं	७५४
काय (वस्त्र)	५५७	कुंभिपक्कं	३८७
कायव्व	४०५	कुंभी	३३५
कारण	३५७, ३६३, ४१९, ४२१, ४४४, ४५९	कुंभीमुह	३३५
कारिय	६५०	कुक्कुडकरण	६५७
काल	३४१, ३५०, ७३३, ७३४, ७३७, ७४५, ७४८, ७६२	कुक्कुडजातिय	३५९
कालगत	७४६	कुचग	४५६
कालमास	७४५	कुच्छि	७३४, ७३५, ७४०
कालातिक्कंतकिरिया	४३३	कुट्ठी	५३३
कासमाणे	४६१	कुपक्ख	५२६
कासवगोत्त	७३५, ७४३, ७४४	कुप्पंति	५३३, ५३४
आ. २३		कुमार	७४०
		कुमारगामं [टि०]	७७०
		कुमारी	४२४
		कुराईण	३४६
		कुल	३४१, ३४६, ३५०, ३९१, ७४०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
कुलत्थ	६५५	कोलपाणग	३७३
कुलिय	५४३, ५७७, ६१४	कोलसुणय	३५४
कुविद	४८१	कोलावास	३५३, ६५३
कुवमाण	४४३	कोसग	४०९
कुस	४५६, ७४५	कोसियगोत्त	७४४
कुसपत्त	४८१	कोह(ध)	५२०, ५५१, ७८०, ७८१
कुसल	७५४, ७९६	कोहणाए	७८१
कुससंथार	७४५	कोही	७८१
कुसुम	७५५, ७६२, ७६३	खओवसमिय [टि०]	७६९
कुसुमिय	७६२	खंति	७७०
कूडागार	५०४	खंदमह	३३७
कूरकम्म	४८६	खंध	३६५, ४१९, ५७८, ६१५, ६५२
कूल	७७२	खंधजाय	३८४
केयइवण	६६६	खंधवीय	३८४
केवतिय	५०२, ५१३, ५१४	खचितंतकम्मं	७५४
केवलवरणाणदंसण	७३३, ७७२	खज्जूरपाणग	३७३
केवली	३३८, ३४०, ३४२, ३५३, ३५७, ३६३, ३६५, ३६७, ३६८, ३९१, ४१९, ४४४, ४५९, ४७१, ४७२, ४७३, ४९९, ५०५, ५६८, ५९९, ६०२, ७७३, ७७८, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०	खज्जूरिमत्थय	३८४
केस	६३८, ७६६	खणित्तु	७२८
कोकंतिय	३५४	खत्तिय	३४६, ७३५
कोट्ट—	३६१	खत्तियकुल	३३६
कोट्टागकुल	३३६	खत्तियाणी	७३५—७३७
कोट्टग [टि०]	३३६	खद्ध	३५२, ३५७, ३९३, ३९९
कोट्टिमत्तल	७३८	खमति	७७१
कोट्टिगातो(याओ-टि०)	३६६	खमिस्सामि	७६९
कोडालसगोत्त	७३४, ७३५	खय	७३४
कोडी	७४८, ७४९	खरमुहिसद्दाणि	६७२
कोडिण्णा	७४४	खल्ल	३३४
कोतुगभूइकम्म	७३९	खल्ल	५०५
कोवणे	७८१	खहचर	
कोयवाणि	५५७	खाइम	३२४, ३३०, ४०९, ४२८, ४४६, ५९८, ६८६, ७४०
कोयहाणि [टि०]	५५७	खाओवसमिय	७६९
कोलेजातो	३६६	खाणी	६६४
		खाणु	३५५, ६९९
		खाणुय	६५६
		खारडाह	६६२
		खिप्पामेव	४८५, ४८९, ४९८, ७६७
		खिवाहि	४७७

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

खिवित्तए	४७८
खीर	३५०
खीरधाती	७४१
खीरिजमाणी	३४९
खीरिणी	३४९
खीरिया	३४९
खीरोदं सागरं	७६६
खुडु	४२०, ४४४, ६१६
खुड्डाए	३५०
खुड्डिया	३३८, ४१६, ४४४, ६८४
खेड	३३८
खेमपद	७९८
खेल	३५३, ४१९
खेल्लावणधाती	७४१
खोमयवत्थणियत्थो	७५७
खोमिय	५५३, ५५७, ५५९
खोल	३८१
गंड	७१२, ७१७
गंड(डा-टि०)गकुल	३३६
गंडी	५३३, ५४३
गंतुं	४४८, ५४३, ५४४, ६१७
गंधिम	६८९, ७५१
गंध	३७४, ५५०, ७३९, ७८७
गंधकसाय	७५१
गंधमंत	५२२
गंधवास	७३५
गगणत(य)ल	७६२, ७६३, ७६४
गच्छ—	३३८, ३४६, ३५३, ३५४, ३५५, ३५७, ३५९, ३९६, ३९९, ४००, ४०५, ४६९, ४७०, ४९८, ४९९, ५००, ५०७, ५०९, ५१५-५१७, ५८४-५८६, ६११, ७८३
गज्जदेव	५३०
गज्जल	५५७
गड्डा	४९९
गडिण	३७४
गण	७५९, ७६०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

गणघर	३९९
गणराय[टि०]	४७२
गणावच्छेदय	३९९, ४००, ४६०
गणि	३९९
गति	७७०
गन्ध	७३३, ७३४, ७३५, ७४०
गन्धिमय	५४८
गमण	३३८, ३४०, ३४२, ३४८, ४७१- ४७४, ५५४, ५८९, ६४१, ६४२, ६४३, ६६९-६८६, ६८९
गमणिज्ज	४७३
गयज्जहियट्ठाण	६८१
गरहिता	७४५
गर(रि-टि०)हामि	७७४
गरुय	४५५
गरुल	७५७, ७५८
गवाणी	६६४
गहण	४९९, ५०५, ५१५, ५१६, ६७४
गहणविदुग्ग	५०५
गहाय	४०४, ४७७, ४७८, ४८५, ४८६, ५०१, ६६७, ७५४
गा	५४१, ५४२
गात(य)	४२१, ४५०, ४५१, ४५२
गाम	३३८, ३४२, ३५०, ३९१, ४१२, ४६५, ४६६, ५०२, ५१३, ५१४, ६०७, ६३७, ६७५, ७७०, ७८३
गामंतर	५८१
गामधम्म	३४०
गामपिंडोलग	३५७, ५०२
गामरक्खकुल	३३६
गामसंसारिय	५१८
गामाणुगाम	३२९, ३४४, ३४५, ३५०, ३९१, ४०७, ४०८, ४५९, ४६४, ४६७—४७४, ४९१, ४९२, ४९३, ४९७,—५०१, ५०४, ५०५, ५०६, ५०८ —५१८, ५८४, ५८५, ५८६,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

गायन्त	६८६
गारस्थिय	३२७—३३०
गावी	६४९
गाहावति	३२४, ३२५, ३२७, ३३३, ३३५, ३३७, ३४०, ३४४, ३४५, ३४९, ३५०, ३५६, ३६०, ३९०, ३९१, ४०९, ४२१, ४२६, ४२५, ४२७, — ४३०, ४३२, ४३५, ४३७ ४४८ — ४५३, ४५६, ४८२, ४८६, ५१८, ५५९, ५८२, ६०२, ६०३, ६०५, ६०८, ६११, ६१७, ६१८, ६२१, ६३३, ६३५, ६५१, ६५४, ६५५, ३४०, ३५०, ४२५,
गाहावतिणी	३४०, ३५०, ४२५,
गिज्जेज्जा	६८७, ७९०
गिद्ध	३७४
गिद्धपिट्ठट्ठाण	६५८
गिम्ह	७३१, ७३३, ७६९
गिरि	७३८, ७९२
गिरिकम्मन्त	४३५
गिरिमह	३३७
गिलाइ	४०७, ४०८
गिलाएज्जा	४६२
गिलाण	३९३, ४०७, ४६०, ७२८
गिह	४४६, ५४३
गिहेल्लुग	५७६
गीत	६८२
गुंजालिया	५०५
गुच्छ	४९९
गुज्झाणुचरित	५३१
गुण	४२४, ५६८
गुणमन्त	३९०
गुत्त	७७१
गुत्ति	७७०
गुम्म	४९९
गुल	३५०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

गे(गि)ण्ह	३७०, ४४५, ४८४, ५८३, ६०७, ७८३, ७८४, ७९०,
गेवेय	७२६
गोण	३५४, ५१०, ५३९
गोदोहिया	७७२
गोपुर	६६०, ६७७
गोप्पलेहिया	६६४
गोमयरासि	३२४
गोतमादीणं	७७६
गोयर	४३५, ४३६, ४३८-४४१
गोरमिगाईणग	५५८
गोरहग	५४१
गोल	५२६, ५२८
गोसीसरत्तचंदणेणं	७५४
गोहियसद्द	६७१
घडदास	५२६
घट्ट	४१५, ५५६
घण	७६५
घण्टा	७५४
घय	३५०, ४२१, ४५०, ५९७, ६९४, ७०३, ७१०, ७१७
घसी	३५५
घाण	७९०
घात	४८६
घासेसणा	३५९
घोस	७६७
चइत्ता	७३३, ७३४, ७४५
चउ	३३५, ४५६, ४५७
चउक्क	६६१, ६७८
चउत्थ	४०९, ४५६, ५२२, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७३४, ७७२, ७७८, ७८१, ७८७, ७८८, ७९०
चउप्पय	४०९
चउमुह	६६१, ६७८
चउयाह	४७३, ५८३
चउवग्ग	६४३
चए	७९३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
चएज्ज	७९९	चारु	७५४
चंगवेर	५४३	चालिय	३६०
चंदण	७५४	चिंचापाणग	३७३
चंदणिउयए	३६०	चिघ	७५३
चंदप्पभा	७५४, ७६६	चिच्चा	७४६
चंपगवण	७६३	चिट्ठ—	३४९, ३५७, ३६०, ३९१, ४९०,
चंपयपायवे	७४१		४९६
चक्क	५००	चित्तमंससोणिते	५४०
चक्खु	७५४, ७९०	चित्त	७५४
चक्खुदंसणपडिया	६८९	चित्तकम्म	६८९
चक्खुत्थोयणलेस्सं	७५४	चित्तमंत	३५३, ३६१, ३६२, ६५३,
चच्चर	६६१, ६७८		७८३, ७८९
चत्तदेहे	७७०	चित्ताचेल्लड	३५४, ५१५
चमर	७५४	चिराधोत	३६९
चम्म	४४४	चिलिमिली	४४४
चम्मकोस	४४४	चीणंसुय	५५७
चम्मछेदण	४४४, ४८४, ६०७, ६२२	चीवर	४८५
चम्मपाय	५९२	चीवरधारि	४८५
चम्मबंधण	५९३	चुंबेज्ज	६४३
चयण	७७३	चुण्ण	४२१, ४५१, ६९५, ७०४,
चयमाणे	७३४		७११, ७१८
चयोवचइय	५२२	चुण्णवास	७३८
चर—	७९४, ८०१	चुत	७३३, ७३४, ७४५
चरित्त	७६६, ७६७, ७६८, ७६९	चेत	३३१, ३३२, ३९०
चरिम	७४५	चेतेति	४१२—४२५, ४२७—४३१
चरियारते	४४३	चेतिस्सामि	४३५—४४१, ४४७—४५४
चरियाणि	६६०, ६७७	चेतेज्जा	५६३, ६४१, ६४२, ६४९
चलाचल	४४४, ५७६	चेतसा	७९५
चवलाए	७५३	चेतिय	७७२
चाउमासिय	३३५	चेतियकड	५०४
चाउल	३२६, ३८८	चेतियमह	३३७
चाउलपलंब	३२६, ३६१, ४०९	चेतसुद्ध	७३६
चाउलपिट्ठ	३८८	चेल	३६८, ४४४, ४८१
चाउलोदग	३६९	चेल (पाय)	५९२
चामर	७५९	चेलकण्ण	३६८
चार	५०५	चैचतिय	७५६
चारिय	५२६	छज्जीवणिकाय	७७६

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

छट्ट	४०९, ६३३, ७५८, ७६६, ७७२
छट्टी	७३४
छट्टु—	३४०, ३९४
छट्टी	४२९
छण्ह	७४५
छत्त(न्न)	४९५
छत्तग	४४४, ४८४, ६०७, ६२२
छन्न	४९५, ६५०
छमासिय	३३५
छवीया	५४७
छव्व	३७३
छायणतो [टि०]	४४०, ४४३
छाया	७६६, ७७२
छावणतो	४४०, ४४३
छिंदिय	३३८
छिण्ण	३२५, ४९७, ६०४
छिवाडिं	३२५
छीयमाणे	४६९
छेदकर	७७८
छेयणकरि	५२४
छेयायरिय	७५४
जंगिय	५५३, ५५९
जंघासंतारिम	४९३—४९५
जंत	७५९
जंतपल	७५९
जंतलट्टी	५४३
जंतु	७९३
जंतुय	४५६
जंतुद्दीव	७३४, ७५३
जंभायमाणे	४६९
जंभियगाम	७७२
जक्खमह	३३७
जग	७५२
जण	३५७, ५०२, ७९५
जणग	५२६, ५२८
जणवय	४७९, ४७२
जत्थ	३३८, ३५२, ४०५, ४६५—४६८

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

जनुवायपडिते	७६६
जए	३३४, ३३९, ३६४, ४९९, ४६३, ७२९
जएज्जा	६४४
जएज्जासि	४८३, ५९९, ५३२, ५५२, ६०९, ६०६, ६४०, ६४४, ६६८, ६८८, ७३२
जयतु	५३०
जरमरण	७५५
जल	४७४, ४७५, ४९३
जलचर	५०५, ५९०, ५३९, ५४०
जलथलयदिग्वकुसुमेहिं	७५५
जल्ल	७२९
जव	६५५
जवजव	६५५
जवस	५००, ५०२, ५९२
जवोदग	३७०
जस	७९७
जसंसे	७४४
जसंसी	५३४
जसस्सि	४२५
जसवती	७४४
जसोया	७४४
जहाठित	४०७
जहेव	४०५
जाइत्ता	३५३, ५८३, ६९९
जाएज्जा	३३७, ३५३, ३६०, ४०९, ४४५, ४५६, ४९९, ५९७, ५५९, ५८९, ५८३, ५९४, ६०८, ६२९, ६३३, ६४५
जाण—	३२४, ३२५, ३२६, ३३९—३३३, ३३५, ३३६, ३३७, ३४२, ३४३, ३४५, —३४९, ३५२, ३५४, ३५७, ३५९, ३६०—३६३, ३६५—३७९, ३७३, ३७५—३८८, ३९९, ३९३, ३९७, ४०२, ४०३, ४०५, ४०९, ४१२—४२०, ४३९, ४४४—४५६,

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

४५८, ४६५-४६८, ४७३-४७५,	
४८६, ४९०, ४९१, ४९६, ४९७,	
५१६, ५२०, ५२२-५२५, ५५३,	
५५५-५५९, ५६९-५७१, ५८५,	
५८८, ५९०-५९४, ६००, ६०४,	
६०५, ६१२-६१९, ६२३-६३३,	
६३७, ६४१, ६४२, ६४६-६६६,	
६८५, ६८६, ७३४, ७३५, ७४०	
७५३, ७६९, ७७३	
जाण(=जानत्) ४०५, ५१०-५१४, ५२०	
जाण(=यान) ५४३, ७५३, ७५४	
जाणगिह ४३५	
जाणसाला ४३५	
जाणु ७७२	
जात ३८१, ७३३, ७७३	
जातिमंत ५४४	
जायणा ५१७	
जालंधरायणसगोत ७३४, ७३५	
जावइय(तित, तिय) ३९६, ३९९, ४०४	
जावजीव ७७७, ७८०, ७८३	
जिण ४१०, ७७३, ७९८	
जिणवर ७५२, ७५५, ७५८	
जिणवरिद ७४७	
जिन्मा ७९०	
जीय ७३५	
जीव ३३१, ३३२, ३५३, ३६५, ४१३,	
४१४, ४१९, ४४४, ५६३, ६५३,	
७२८, ७४५, ७५२, ७७३, ७७४,	
७७८, ७९०	
जीवणिकाय ७४५	
जीहा ७९०	
जुगमायं ४६९	
जुगल ७५४	
जुगवं ५५३	
जुणतयं ८०१	
जुति ७५३	
जुत्त ७५४	

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

जुवंगव	५४२
जुवराय	४७२
जूथ	७२४
जूहियट्ठाण	६८१
जेट्ठ	७४४
जोग ७३४-७३७, ७४६, ७५४, ७६६,	
७७२	
जोग्ग ५४१, ५४३	
जोतिणा ८००	
जोतिसिय ७३७, ७३९, ७५३, ७७४	
जोयण ४७४	
झ ति ७५३	
झल्लरि ७६४	
झल्लरीसद् ६६९	
झाणकोट्टोवगत ७७२	
झामथंडिल ३२४, ३५३, ४०४, ५७९, ६६७	
झायतो ७९७	
झिज्झिरिपलंब ३७७	
झुसिर ६७२, ७६५	
टाल ५४५	
ठव- ६११, ७५४, ७६६	
ठा- ६३७, ६३८	
ठाण ३६५, ४१२-४२५, ४२७-४२९,	
४३१, ४४३, ४४७-४५४, ६३७,	
६३८, ७७०	
ठिता ४५३	
ठिति ७७०	
ठितिवखय ७३४, ७४५	
डमर ६८३	
डहर ६८६	
डागवच्च ६६५	
डाय ३५७	
डिंडिम ४०९	
डिंब ६८३	
डंक्कुणसद् ६७०	
णंगल ५४३	
णंदिवद्धण ७४१	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णक्कंसि	४८८
णक्खत्त	७३४, ७३५-७३६, ७४६, ७६६, ७७२
णगर	३३८, ५१४, ६३७, ६७५, ७५४, ७७२, ७८०
णगोहपवाल	३७८
णगोहमंथु	३८०
णच्चंत	६८६
णच्चा	३३८, ३४५, ३४८, ३४९, ३६६, ४४९, ४६४, ४६५, ४६७, ४६८, ६१६, ६१७,
णट्ट	६८२
णत	७९७
णत्तुई	७४४
णदिआयतण	६६३
णदी	५०५, ७७२
णपुंसग	५२१
णपुसगवयण	५२१
णभदेव	५३०
णमंसंति }	७५४
णमंसित्ता }	
णमोक्कार	७६६
णर	७५४, ७९४
णवए	५७२, ५७३
णवणीत	३५०, ४२१, ४५०, ५९७
णवण्हं	७३६
णवर	
णवियासु	६६४
णह	६३८, ६४३
णहच्छेदणए	६११
णहमल	७२२
णाग	७६१
णागमह	३३७
णागवण	६६६
णागिंद	७६०
णाण	७६९, ७७५, ७७८
णाणामणिपच्चवण्णघण्टापडाय	७५४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णाणि	७५९
णात	७३५, ७४६
णातपुत्त	७४६
णातसंड	७६६
णाति	७३७
णामि	५४३
णाम	७४३, ७६९
णामगोय	४४६
णामधेज	७४०, ७४३, ७४४
णामेगे	३५०, ४०७, ४०८, ४२७
णायकुलविणिव्वत्ते	७४६
णालिएरपाणग	३७३
णालिएरिमत्थय	३८४
णालिया	४४४
णावा	४७४-४८२, ४८५, ४८६
णावागत	४७७-४८१, ४८४, ४८५
णासा	७९०
णिकाय	७५२
णिक्खम-	३२७, ३२८, ३३३, ३४४, ३४५, ३४९, ३५०, ३५६, ३९१, ४४४, ५८२, ६०२, ६०५
णिक्खमण	३४८, ४५१, ६१६
णिक्खत्त	३६३, ४४३
णिक्खप्पमाण	३५२
णिक्खव-	५१७, ५८६
णिगच्छ-	७६६
णिगम	३३८, ६७५
णिगिण	४५३
णिगूहेज्जा	४००
णिगंथ	३४२, ५५३, ७७६, ७७८, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०
णिगंथी	५५३
णिग्घोस	३९०, ४०४, ४२५, ४३७, ४८५, ५६१, ५६३, ५६४-५६६, ५८३
णिज्झाइत्तए	७८७
णिज्झाएज्जा	३६०, ४७६, ५०४, ५०५
णिज्झाएमाण	७८७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
णिट्वाभासी	५२१, ५५१		४३७, ४८५, ५२०, ५६१,
णिट्ठितं	३९०		५६३-५६६, ५८३
णिट्ठुर	५२४	णिसम्मभासी	५५१
णिणाओ	७६४, ७६७	णिसामेति	७६८
णिण्णक्खु	४१६-४१८	णिसिद्ध	३९७
णित्थिय	३३३, ४४४	णिसिर	३९०, ३९९, ४०५, ४३७, ५६८,
णित्तिउमाण	३३३		५८३, ५९९
णिदाण	५८४	णिसीदति	७६६
णिद्ध	३५७, ५५०	णिसीयावेति }	
णिप्पज्जलु	५३०	णिसीयावेत्ता }	७५४
णिमंतेमाण	३४६, ४४६	णिसीहिय	४१२, ४३१, ४४३, ६४१, ६४२
णिमित्त	७४५	णिस्सास	७५४
णिमुग्गिय	४८८	णिसिक्खिय	३६८
णियंठ	३३८, ३४०	णिस्सेणि	३६५, ४१८
णियंसावेइ }		णिहट्ठु	४०४
णियंसावेत्ता }	७५४	णीणिज्जमाण	६८४
णियच्छेज्जा	४२३, ४२४, ४८६	णीणेज्जा	६२२
णियत्तिय[टि०]	३५७	णीपूरपवाल	३७८
णियत्थ	७५४	णील	५५०
णियम	६९०-७२८	णीलमिगाईणग	५५८
णियमेज्जा	६०३	णीलिया	५४७
णियाग	४४३	णीससेज्ज }	
णिरालंबण	८०१	णीसासमाण }	४६१
णिरावरण	७७२	णीहट्ठु	४०५, ६०३
णिरासस	८०१	णीहड	३३१, ३३२, ३९७
णिरुवसग्ग	४६२	णीहर-	६५१, ६९६, ६९७, ७१७-७१९,
णिलुक्क	७६७		७२१, ७२४
णिल्लिहेज्ज	४९१	णूम	५०५, ६७४
णिवइय	५३१	णूमगिह	५०४
णिवट्ठित	३४०	णेत	५६३-५६६, ५६८, ५९७-५९९
णिवात(य)	३३८, ४६०, ४६२	णेतत्थ	७५३
णिविट्ठ	७५९	णेतज्जिय	४५६, ६३३
णिवुट्ठदेव	५३०	तउपाय	५९२
णिव्वत्तदसाहंसि	७४०	तंति	६८२
णिव्वाण	७७०, ७७४	तंचपाय	५९२
णिव्वेदेज्ज	४८५	तक्कलिमत्य }	
णिसम्म	३४१, ३९०, ४०४, ४२५,	तक्कलिसीस }	३८४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तगंध	४२७	तालपलंव	३७७
तच्च	४०९, ४५६, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७३५, ७७८, ७८१, ७८३, ७८४, ७८५, ७८७, ७९०	तालमत्थय	३८४
तज्जिय	३६०	तालियट	३६८
तडागमह	३३७	तावइय(तित, तिय)	३९६, ३९९, ४०४
तण	३५३, ४५६, ४९९	तिक्खुत्तो	३२६, ७५४
तणपुंज	४३१	तिगुण	४३४
तत	६७०, ७६२	तितिक्ख—	७७१, ७९५
ततिय	५२२	तित्तयाह	५५०
तत्थ	३३७, ३४१ इत्यादि	तित्तय	४०७, ७५४
तम	७९८	तित्तिरकरण	६५७
तम्हा	३४०	तित्थ	७४९
तया	८०१	तित्थगर	७३९, ७५०
तयाणि	५११, ७२८	तिण्णाणोवगत	७३४
तरच्छ	३५४	तिपडोलतित्त एणं	७५४
तरुण	५५३, ५८८	तिमासिय	३३५
तरुणिय	३२५, ४२४	तियग	६६१, ६७८
तरुपडणट्ठाण	६५८	तियाह	४७३, ५८३
तल	७६२-७६४	तिरिक्खजोणिय	७८६
तलताल	६८२	तिरिय	७५३
तलाग	५०५	तिरियगामिणि	४७४
तव	७७०, ७९७	तिल	३८८, ६५५
तवणीय	७५४	तिलपप्पड	३८८
तवस्सि	४२५, ४३०	तिलपिट्ठ	३८८
तस	३४५, ४६९, ७७७, ७९६	तिलोदग	३७०
तसकाय	३६७, ४४०	तिव(ग)	६४३
तस्संधिचारि	४३०	तिविह	७७१, ७७७, ७८०
तह	३६७	तिव्वदेसिय	३४५
तहप्पगार	३२४, ३३१ इत्यादि	तिसरग	४२४
तहागय	७९४	तिसिला	७३५-७४०, ७४४
तहाठित	४०७	तीयवयण	५२१
तहेव	४०५	तीर	४९०, ४९६
ता	४७७	तीरित्ता	७८९
ताइणा	७९८	तीरित(य)	७७९, ७९१
ताल	६८२	तेंदुग	३८७
तालसद्	६७१	तुंववीणियसद्	६७०
		तुच्छय	५९८
		तुट्ठि	७७०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
तुडिय	४२४	थावर	७७७, ७९६
तुडियपडुप्पवाइयट्टाण	६८२	थिग्गल	३६०
तुणयसद्	६७०	थिर	५४०, ५४८, ५५३, ५७१, ५८३,
तुदंति	७९४		५८४, ५८८
तुयट्टावेत्ता	७२५, ७२६	थूण	५७६, ६१३
तुरग	७५४	भथू	५०४
तुरियणिणाओ	७६७	धूममह	३३७
तुरियाए	७५३	थूल	५३९, ७८३, ७८९
तुसरासि	३२४	थेर	३९९, ६३५, ६८६
तुसिणीय	३५७, ३९२, ४७७-४७८, ४८४, ५१०, ५१७	दंड(डंडग)	३४२, ४४४, ६०७ ७५९
तुसोदग	३७०	दंत	४१९, ६४३
तूर	७६४	दंतपाय	५९२
तूलकड	५५३, ५५९	दंतकम्म	६८९
तेइच्छ	७२८	दंतमल	७३२
तेउ	३६७	दस-मसग	४६२
तेंदुग	३८७	दसेह	५१०, ५१२-५१४
तेज	७९८	दसेज्जा }	
तेण	४३०, ४४५, ४७१, ४७२, ५२६	दंसण	७७५, ७७६
तेय	७९७	दगतीर	४९६
तेयसि	४२५	दगछड्डणमत्त }	३६०
तेयंसी	५३४	दगभवण }	
तेरसम	७७२	दगमट्टिय	३२४, ३४८
तेरसीपक्खेणं	७३५, ७३६	दगलेव	४०९
तेरिच्छिय	७७०, ७७१	दट्टूण(णं)	४००, ४६९
तेल्ल	३५०, ४२१, ४५०, ५९७, ६९४, ७०३, ७१०, ७१७, ७५४	दधि	३५०
तेल्लपूयं	३९३	दब्भकम्मंत	४३५
तेसीतिम	७३५	दम्म	५४१
तोरण	३५३, ४९९, ५४३	दरिमह	३३७
थंडिल(ल्ल-टि०)	३५३, ५७९, ६००, ६४६-६६७	दरिसणिज्ज	४२५, ५३४
थंभ	३६५	दरिसणीय	५३४, ५३६, ५४४
थल	४७४, ४७५, ४९३, ७५५	दरिसी	७७३
थलचर	५०५	दरी	४९९, ५०४, ६५६
थाल	४०९, ७६६	दल—	३३७, ३५७, ३६०, ३६८, ३७१, ३७३, ३९२, ३९९, ४०४, ४०५, ५६१, ५६२, ५६४, ५६७, ५९८
थालिग	४०२	दलइत्ता	७४६
		दविय	५०५

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

दन्वि	३६०
दसमी	७४६, ७६६, ७७२
दसराय	५६१
दसाह	७४०
दस्सुगायतण	४७१
दह	५०५
दहमह	३३७
दा—	
दासा(हा)मो	५६१—५६६, ५९८
दहामि	३९९
दाहिसि	३३७, ३६०, ३७०, ४५६, ५५९, ५९४
दिज्जइ	३३३, ७४८
देजा	३३०, ३३७, ३७०, ४०९, ४५६, ५१७, ५५९, ५८३, ५८४, ६११
देहि	५१७, ५८६
दाइय	४००
दाउं(तुं)	३६०, ३६८, ४०४, ५६१, ५६२, ५९८
दाडिमपाणग	३७३
दाडिमसरड्डय	३७९
दाणं	७४०
दाता(य-टि०)र }	
दाय	७४०, ७४६
दायव्व	३३७, ४००
दार	६७७
दारग	४८४
दारिं(यं)	४८४, ६८४
दारुपाय	५८८, ५९४
दारुय	३५३, ४२१, ४२९, ६५३
दालिय	३३८
दास }	
दासी }	३३७, ३५०, ४५६
दाहिण	३३८, ३९०, ४०९, ४३५-४४१, ७६१, ७६६
दाहिणडुभरह	७३४
दाहिणमाहणकुंडपुर	७३४, ७३५

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

दिज्जमाण	३३८, ३४२
दिट्ठ	६८७
दिण्ण	३३७, ३५७, ४०५, ५९८, ७४९
दिवस	७६६, ७७०, ७७२, ७७४
दिव्व	७५३, ७५५, ७५६, ७६७, ७७०, ७७१, ७८४
दिसाभाग	७५३, ७७२
दिसासोवत्थिय	७३४
दिसीभाय [टि०]	७५३, ७७२
दीव	७३४, ७५३, ७६९
दीविय	३५४
दीह	७२३
दीहवट्ट	५४४
दीहिया	५०५
दुपक्ख	४४०
दुक्ख	३४०, ४२१, ७४५
दुक्खखम	८०३
दुक्खा	७९६
दुक्खुत्तो	३२६
दुगुण	४३४
दुगुल्ल	५५७
दुग्ग	५१५, ५१६
दुग्गंध	४२७
दुग्णिक्खित्त	४४४, ५१६
दुत्तर	८०२
दुपय	४०९
दुप्पणवणिज्ज	४७१
दुब्बद्ध	४४४, ५१६, ६१३
दुब्भि	३९४
दुब्भिगंध	५५०, ५७४
दुम्मण	४८६
दुयाह	४७३, ५८३
दुरुक्क	३८०
दुरुह—[टि०]	३६५, ४६०, ४७४-४७६, ५१५, ७४५, ७१३
दुवग्ग	६४३
दुवयण	५२१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
दुवार	४४०, ४४३	दोज्ञ	५४१
दुवारवाह	३५६, ४३०	दोणमुह	३३८
दुवारसाहा	३६०	दोव्वलिय	४८९
दुवारिया	३३८, ११६, ४४४	दोमासिय	३३५
दुताद्	५४९, ५५०	दोरज्ज	४७२, ६८३,
दुसनसुसमा	७३४	सदो	७८०, ७९०
दुस्सण्णप्प	४७१	दूह—	३६५, ४६०, ४७४—४७६, ५१५
दुहसेज्ज	८०१	धण	७४०, ४७६
दुही	७९६	धण्ण	७४०, ७४६
दुइज्ज—	३२९, ३४४, ३४५, ३५०, ३९१, ४०७, ४०८, ४१९, ४६४, ४६७—४७४, ४९१, ४९२, ४९३, ४९७—५०१, ५०४—५१८, ५८४—५८६	धम्म	३९०, ४२५, ४३७, ७८७, ७९०
दुस	३७३	धम्मज्झाण	७७२
देव	७३५, ७३६—७३९, ७४३, ७५०, ७५२, ७५३, ७६०, ७६५, ७६६, ७६८, ७७३, ७७४, ७७५	धम्मपय	७९७
देवकुल	४३५, ६५९, ६७६	धम्मपिय	५२७, ५२९
देवगतीए	७५३	धम्माणुओगचिता	३४८, ४६५, ६१६
देवच्छंदय	७५४	धम्मिय	४०२, ४०३, ४०९, ५१७, ५२७, ५२९
देवत्ताए	७४५	धर	७५०, ७७६, ७७७
देवपरिसा	७६६	धरणितल	७६४
देवराय	७५४, ७६६	धाती	३३७, ३५०, ४२५, ७४१
देवलोग	७४६	धातइवण	६६६
देवाणंदा	७३४, ७३५	धार—	४८४, ५५३, ५७१, ५८१, ५८३, ५८४, ५८८
देविंद	७५४, ७६६	धारी	७५७
देविंदोगह	६३५	घितीमतो	८००
देवी	७३७—७३९, ७५३, ७७४	धुव	३४१, ५२०, ५७१
देसभाग	७५४	धूया(ता)	३३७, ३५०, ४२५, ७४४
देसराग	५५७	धूवणजाय	६९८, ७०७
देह	७७०	धूवेज्ज	६९८, ७०७, ७१२
दो	३३५	धेणू	५४२
दोच्च	४०९, ४५६, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७३६, ७५४, ७७२, ७७८, ७८०, ७८१, ७८२, ७८४, ७८७, ७९०	घोएज्जा	५८१
		घोतरत	५८१
		घोय	५५६
		नंदीसद्दाणि	६६९
		नंदीमुइंगसद्दाणि [टि०]	६६९
		नक्कच्छिण्ण	५३३
		न(ण)क्खत्त	७३४—७३६, ७४६
		निदामि	७७७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
निदिता	७४५	पगिज्झय	३६०, ४१६, ५०४, ५०५
णिरावरण	७३३, ७७२	पगिण्हेज्ज	६०७, ६१२-६१९
निवुज्झमाणि	६८४	पग्गहेणं	७७०
निस्सथरा	७९८	पग्गहिततराग	४६२, ६३९
निस्सिच्चमाण	३६३	पग्गहित [टि०]	४०९
पउम	४२१, ४५१	पघंस	४२१, ४५१, ५६४, ५७२,
पउमलयभत्तिचित्तं	७५४	पच्चंत	६८५
पउमसर	७६२	पच्चंतिक	४७१
पओए	५३१	पच्चक्खा—	४७५, ६०७, ७४५, ७७७, ७८०, ७८३, ७८६, ७८९
पंकायतण	६६३	पच्चक्खवयण	५२१
पंच	६३३	पच्चपिण—	४५८, ६११
पंचदसरायकाप	४६७, ४६८	पच्चाइक्खामि	७९०
पंचम	४०९, ६३३, ७३५, ७७८, ७८१, ७८४ ७८७, ७९०	पच्चाइक्खिस्सामि	३९२
पंचमासिय	३३५	पच्चावाय	३४०
पंचमुट्ठिय	७६६	पच्चोत(त्त-टि०)रत्ति	} ७५४, ७६६
पंचरातेण	५६१	पच्चोत(त्त-टि०)रित्ता	
पंचवग्ग	६४३	पच्छा	३३८, ३४०, ३४८, ३५०, ३९०, ४२८, ४२९, ४३७, ४४४, ४४६, ५५३, ५६३, ६४५, ७५६, ७७५
पंचविह	६३५	पच्छाकम्म	३६७, ४०९, ४२७
पंचाह	४७३, ५८३	पच्छापादे(ए)ण	४४४
पंचेदिय	७६९	पच्छासथुय	३५०, ३९१, ३९९
पंडग	७८७	पज्जुहित	३४९
पंडरग	७४०	पज्जत्त	७६९
पंडित	७९९, ८०२	पज्जाभाएत्ति	} ७४०
पंत	४००	पज्जाभाइत्ता	
पंथ	४४८, ४६४, ६१७	पज्जवजात	४०९
पकरे—जापकरेमाणे	४१९	पज्जाए	७७३
पक्क	५४५, ५४७	पज्जाल—	४२१, ४२३, ४२९
पक्ख	७३४—७३६, ७४६, ७६६, ७७२	पज्जेहि	४८४
पक्खल्लेज्ज [टि०]	३५३	पट्ट	७५४
पक्खि	५०५, ५१०, ५३९	पट्टण	३३८, ६७५, ७५४
पक्खिवह	४८५, ४८६	पड	७६६
पक्खिवेज्जा	४८६	पडतु	५३०
पक्खेवं	७३५	पडह	७६४,
पगणिय	३३२, ४१४, ४३८	पडायपरिमंडितग्गसिहर	७५४
पगत्ताणि	६५६		
पगासगा	७९८		

विशिष्टशब्दाः सूत्राङ्काः

पडिहूल	४२७,
पडिफमामि	७७७, ७८०
पडिफसिता	७४५.
पडिगाह—	३२५, ३२६, ३३१, ३३२, ३३५, ३३६, ३३७, ३४१ — ३४३, ३४६, ३६०— ३६३, ३६५—३७१, ३७३, ३७५—३८८, ३९०, ३९२, ३९४—३९९, ४०९— ४०५, ४०९ इत्यादि
पडिगाह [ग]	३५०, ३७०, ४००, ४०४, ४०५, ४०९, ४७१, ४७२, ४८०, ५९८, ५९९, ६०२ —६०५,
पडिगहभारि	४०९
पडिच्छति }	७६६
पडिच्छिता }	
पडिणीय	६२२
पडिपह	३५४, ५१०—५१२, ५१५, ५८४
पडिपिहित	३५६
पडिपुण	५४०, ७३३, ७३६, ७७२
पडिरुव	४४८, ६१७
पडिबोहेजा	६२२
पडिमा	४१०, ४५६, ४५७, ५५९, ५६०, ५९४, ५९५, ६३३, ६३४, ६३८, ६३९
पडिरुव	५३४, ५३६, ५४४
पडिलेह—	३२४, ३४०, ३५३, ३५६, ४१२ ४१४, ४१५, ४१६ ४५८—४६० ४७५, ४९८, ५६८, ५७९, ५९९, ६००, ६०७
पडिलोम	४२७
पडिवज्ज—	४१०, ४५७, ७४२, ७६६— ७६८
पडिवण्ण(ञ)	४१०, ४४३, ७६९
पडिविसजेति }	७७०
पडिविसजेता }	

विशिष्टशब्दाः सूत्राङ्काः

पडिसवेदेति	७९०
पडिमुणेतए	५६१, ५६२
पडिसेवित	७७३
पडिसेहित	३५७
पडीण	३३८, ३९०, ४०९, ४३५ —४४१
पडुपण	५२२
पडुपणवयण	५२१
पडुपवाइयट्ठाण	६८२
पडोल	७५४
पटम	४०९, ४५६, ५२२, ५५९, ५९४, ६३३, ६३८, ७३६, ७४६, ७६६, ७७७, ७७८, ७७९, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०
पणग(य)	३२४, ३४८, ४७३
पणवसह	६७०
पणियगिह	४३५
पणियसाला	४३५
पणीय	७८७
पण(णु-टि०)वीस	७९२
पण	३४८, ४४७—४५४, ४५९, ४६५, ६१६, ६१९
पणत्त	६३५, ७३४, ७८७, ७९०
पणरस	७५०
पणवं	५३०
पणविसु }	
पणविस्सति }	५२२
पणवेति }	
पणहतरी	७३४
पण्णा	७९७
पतिरिंसु }	
पतिरिति }	६५५
पतिरिस्संति }	
पतिट्ठित	३५३, ३६८, ६५३
पतिण्णा	३५७, ३६३, ४१९, ४२१, ४४४, ४५९, ५९९, ६०२
पत्त(पत्र)	३५३, ३६८, ४१७, ५११

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पत्त(प्राप्त)	७८१	परलोड्य	६८७
पत्तच्छेजकम्म	६८९	परय	८०४
पत्तु(तु-टि०)ण	५५७	परिएसिजमाण	३३५, ३३७
पत्तोवएसु	६६६	परिगह	७८९, ७९३
पदुग्ग	६५६	परिघासिय	३२४
पधारेज्जा	७७८	परिजाण—४७७—४८१, ५१०, ५१२,	
पधूवेज	६९८, ७०७, ७१२	५१३, ५१४, ७७८, ७८१, ८०२	
पधोव— ३६०, ४१९, ४५२, ५६५, ५७३,		परिजविय	४९२
६९६, ७०५, ७१२, ७१९		परिट्ठव—३२४, ३५२, ३९४, ३९५,	
पभित्ति(तिं)	७४०	३९६, ४०४, ४४०, ४४३, ४५९,	
पमज्ज— ३२४, ३५३, ३५६, ३६३, ४०४,		५८३, ५८४, ६०३, ६६७.	
४१२, ४१४, ४१५, ४१६, ४५८,		परिणमेज्जा	३४०
४६०, ४७५, ४९१, ४९३, ४९७,		परिणय	३६९, ७४२
५७९, ६००, ६०२, ६०७, ६९३,		परिणाम ४२१, ४२९, ४७४, ५८३, ५८४	
७०१, ७०८, ७१५, ७२५, ७२७		परिणिन्वाइस्संति	७४५
पमाण	७६६	परिणचारि	८००
पमेत्ति(दि, द, दु-टि०)ल	५३९	परिण्णा ४७७—४८१, ४८४, ५१०,	
पयत्तकड	५३६, ५३८	५१२—५१४, ८०१	
पयत	७६८	परिण्णात	६०८, ६२१
पयलमाण }	३५३, ३६५, ४१९, ४४४,	परितावणकरि	५२४
पयलेज }	४५९, ४९९	परिदाहपडिया	४९५
पयातसाला	५४४	परिणिब्बुत्त	७३३
पयावेज ३५३, ४२१, ४९१, ४९७, ५७५,		परिपिहेत्ता	४६१
—५७९, ६००, ६०४		परिपीलियाण	३७३
पयावेत्तए ४२९, ५७५—५७८		परिभवेज }	४७१, ५१८
पयाहिण	७५४	परिभवेत्ति }	५१८
पर ३२४, ३३७, ३३८, ३५७ इत्यादि		परिभायंत	६८६
परकिरिया	६९०	परिभाइजमाण	३५२
परक्कम—३५३—३५५, ३५९, ४६९, ४७०,		परिभाइयपुन्वा	४४३
४९९, ५००		परिभाएज्जा	३५७
परक्कममाण ३५३, ४९९		परिभाएत्ता ४०४, ४०५, ६०३	
परक्कमेज्जा ३५३—३५५, ३५९, ४६९,		परिभाएमाण ३५७	
४७०, ४९९, ५००		परिभाएह ३५७, [टि०] ४०५	
परग ४०९, ४५६		परिभाएहि ३५१	
परदत्तभोइ ६०७		परिभुजंत ६८६	
परपडिया ६०९, ६१०		परिभुजमाण ३५२	
परम ७६४		परिभुत्तपुन्वा ३३१, ३३२, ३४२, ४४३	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
परिमंडिय	७५४	पलंजजात	३७७
परियट्ट	३३५	पलाल	४५६, ६३३
परियट्टण	३४८	पलालग	४५६
परियाइंति }	७५३	पलालपुंज	४३१
परियाइत्ता }		पलिउंचिय	४०७
परियाग(य)	७३५, ७४५, ७७२	पलिच्छाएति	४००
परियाभाएह	३५७, ४०५	पलिच्छिदिय	५८३, ५८४
परियारणा	३४०	पलिमहेज्ज	६९३, ७०२, ७०६, ७१६,
परियारेमाण	७४२	पलियंक	७२५, ७२६
परियावेज्ज	३६५, ७७८	पलोयए	७९३
परियावजेज्ज	३५५	पवेज्जा	४८६—४८८
परियावजेज्जा	४८८, ६०२	पवंच	८०४
परियावण्ण	३९६, ४०५, ४०९	पवजेज्जा	४७१—४७२
परियावसह	३७४, ४३२—४३४, ४४५, ६०८, ६२१, ६३३	पवडमाण }	३५३, ३६५, ४१९, ४४४,
परिवज्जए	७९०	पवडेज्ज }	४५९, ४९९.
परिवड्ढति	७४०	पवत्तती	७४७
परिवसंति	३५०, ३९१, ५०२	पवत्ती	३९९,
परिवाइय }	३४०	पवत्तेहि	७५२
परिवायय }		पवर	७३४, ७५४
परिवुड	७४१	पवा	४३५, ६५९, ६७६
परिवुत	६८४	पवात	३३८, ४६०, ४६२,
परिवुसित	४६७, ४६८	पवाल	७४०
परिवूड	५३९, ५४०	पवालजात	३७८
परिव्वए	७९९	पविट्ठ	५९७
परिसडति	३९६	पविस	३२१, ३२८, ३३३, ३४५, ३४५,
परिसर	३५४		३४९, ३५०, ३५६, ३५७, ३९१,
परिसा	७६६		४३०, ४४५, ५८२, ६०२, ६०५
परिसाड	४६२	पविमिन्(तु, तुं, सिन्-टि)०काम	
परिसाड—	६५४, ७५३		३२२, ३३३, ३४५,
परिस्सावियाण	३७३		३४९, ५८२, ६०५
परिहरित्तिए	५८३, ५८४	पमुट्ठेव	१३०
परिहारिय	३२७—३३०	पवेदित	
परीसह	७४३	पवेस	
परुवेति	७७६	पवेसेज्जा	
परोक्तवयण	५२१	पव्वत्त	
पलंरंत	७५५	पव्वत्त	
आ २४			

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

पव्वतगिह	५०४
पव्वतविदुग्ग	५०५
पव्वयदुग्ग	६७४
पसिण	५०२
पसु ४२०, ५१०, ५३९, ६१६, ७८७	
पसु(सू-टि०)या	५०५
पसूया	५४८, ७३६—७३९
पसंसित	७५४
पहेणं	३४८
पहो(धोए, धोवे)ज्ज	३६०, ४१९, ४२१, ७०५
पहोएहि[टि०]	३६०
पाएज्ज	३५७
पाईण ३३८, ३९०, ४०९, ४३५—४४१	
पाईणगामिणीए	७६६, ७७२
पाउं	३४०
पाउणेज्जा	४७३, ४८९
पाउणित्तए	४९०, ४९६
पागार	४९९, ५०४
पाडिपहिय	४९९, ५०२, ५०७, ५०९ —५१२, ५१३, ५१४
पाडिहारिय	४५५, ५८३, ६११
पाण (पान)	३२४, ३३० इत्यादि
पाण (प्राण)	३२४, ३३१ इत्यादि
पाणग	५९८
पाणगजाय	३६९—३७१, ३७३, ३९५
पाणातिवाइय	७७८
पाणातिवात	७७७, ७७९
पाणि	४०९, ४६१, ४९९, ६११
पाणेसणा	४०९, ४१०
पादपीठ	६६७, ७५४, ७५६
पादपुंछण	४७१, ५१८, ६४५
पादि(यि-टि०)म	५३९
पादोसिए	७७८
पामिच्च	३३१, ३३२, ३३८, ४१३
पामिच्चिय	५८३ ५८४ ६५०

विशिष्टशब्दाः

सूत्राङ्काः

पामिच्चैज्ज	४२९, ४७४
पाय (पाद)	३२४, ३४२, ३६५, ४०९, ४१९, ४४४, ४५९, ४६०, ४६९, ४७५, ४८०, ४८१, ४८७, ४९३, ४९४, ४९८, ६९३—७००, ७२५
पाय (पात्र)	३४२, ४०४, ४०५, ५१७, ५१८, ५८८—५९०, ५९२ —५९४, ५९७, ६००, ६०३
पाय(त)ए	३९०, ३९२, ४०५, ४२८, ५९८, ६२६, ६२९, ६३०, ६३२
पायखज्ज	५४५
पायच्छित्त	७४५
पायरास	७४८
पायव	७४१
पारए	४९०, ४९६
पारिताविए	७७८
पालइ(यि)त्ता	७३४, ७४५
पालंव	४२४, ७२६
पालंवसुत्त	७५४
पालित	७७९, ७९१
पालित्ता	७९२
पाव	६०७
पावक्कम्म	४४०
पावग(ए)	५८४, ७७८
पावार	५५७
पाविया	७७८
पास—पासति	६८९, ७९०
पासह	५१०—५१२
पासमाण	७७३
पासित्ता	५२६
पासेज्जा	५३३—५३६
पाहामो	३५७, ३९६
पास(पार्थ)	७५९, ७६१
पासवण	३५३, ४१९, ४३०, ४५९, ६४५, —६४७, ६४९—६६७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पासाद	५०४, ६५२	पुग्गल	७३५
पासादिय	५३४, ५३६, ५४४	पुच्छण	३४८
पासादीय	७५४	पुच्छेज्जा	५०२
पासाय	५४३, ५७८	पुटो	५०२
पासावच्चिज्जा	७४५	पुढवि(वी)काय	३६७, ३६८, ४४०, ४४१, ७७६
पाहुड	४३७—४४१	पुढविसिला	४५६, ६३३
पाहुडिय	४४३	पुढवी	३५३, ३७१, ५७५, ६१२, ६५३
पि(पी-टि०)एज्ज	३२४, ४२५	पुण	३२४ इत्यादि
पिंड	३३३, ३५०, ४०७	पुण्ण	४७४
पिंडणियर	३३७	पुन्नागवण	६६६
पिंडवायपडिया	३२४, ३२५, ३३३ इत्यादि	पुत्त	३३७, ३५०, ४२५, ४५६, ६११, ६३३, ६५१, ६५४, ६५५
पिंडेसणा	४०९, ४१०	पुप्फ	३९५, ४१७, ५११
पिडरग	४०९	पुप्फुत्तर	७३४
पिणिहेज्ज	७२६	पुप्फोवय	६६६
पिता	७४४	पुमं	५२६, ५२७
पित्त	३५३, ४१९	पुरओ(तो)	४६९, ४७६, ४८२, ५१८, ७६१
पित्तिथ	७४४	पुरत्थाभिमुह	७५४, ७६६
पिप्पलग(य)	[टि०] ४५६, ६११	पुरा	३४९, ३५२, ३५७, ३९१, ४४४
पिप्पलि	३७६	पुराणग	३८१
पिप्पलित्तुण्ण		पुरिस	५२२, ६८४, ६८६
पिवित्ता	३४०	पुरिसंतरकड	३३१, ३३२, ३३५ इत्यादि
पियकारिणी	७४४	पुरिसवयण	५२१
पियदंसणा	७४४	पुरे	३३८, ३४०, ३४८
पिरिपिरिथसद्दाणि	६७२	पुरेकड	८००
पिलंखुपवाल	३७८	पुरेकम्मकय	३६०
पिलक्खुमंथु	३८०	पुरेसथुय	३५०, ३९१, ३९९
पिहेहि	४८१	पुलय	७१५, ७१६, ७६०, ७६८
पिहण	४४०	पुव्व	३४२, ३५७, ३६३ इत्यादि
पिहय	४७९	पुव्वकम्म	४२७
पिहाण	४४३	पुव्वामेव	३३७, ३५०, ३५३ इत्यादि
पिहुण	३६८	पुव्वकीलिय	७८७
पिहुणहत्थ	३६८	पुव्वरय	
पिहुय	३२६, ३६१, ४०९	पुव्वं	७६०
पीड	३६५, ४१८, ४६५, ४६६, ५४३	पूति	४१९
	६१०, ६५२	पूतिआलुग	३८२
पीयं	७७३		
पुंडरीय	७३४		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
पूतिपिण्णाग	३८१	फासुय	३२५, ३२६, ३३२, इत्यादि
पूय	३५०, ३५३, ७००, ७१४	फुमेज	३६८, ६९३
पूयण	७९९	फूमेज[टि०]	३६८
पूरिम	६८९, ७५४	बंध—	४२२
पेच्चा	३५०	बंध	८०३
पेच्छणिज्ज	७५४	बंधण	८०४
पेलव	७५४	बंध	७५१
पेस }		बंधचारी	३९०
पेसलेस }	५५८	बंधचेरवास	७७०
पेहमाण	४६९	बद्ध	५६८, ८०३
पेहाए	३२५, ३३५, ३३७, इत्यादि	बन्वीसगसद्	६७०
पोक्क(क्ख)सालियकुल [टि०]	३३६	बल	७४६ ७५३
पोक्खर	६७३	बलवं	५५३, ५८८
पोक्खरणी	५०५	बलसा	४८६
पोक्खल	३८३	बलाहग	५३१
पोक्खलथिभग	३८३	बहि	३३८, [टि०] ३४६,
पोग्गल	४०४, ७५३	बहिया	३२८, ३३१, ३३२ इत्यादि
पोत्तग	५५३, ५५९	बहु	३३१, ३३२, ३३७ इत्यादि
पोत्थकम्म	६८९	बहुओस	३४८
पोरजाय	३८४	बहुखज्जा	५४७
पोरवीय	३८४	बहुणिवट्टिम	५४६
पोह(रि-टि०)सीए	७६६, ७७२	बहुदेसिय	५७२—५७४
पोसय	४६१	बहुमज्झ	७५४
पोसहिय	३३५	बहुरज(य)	३२६, ३६१
फरिस	७४२	बहुल	७३५, ७४६, ७६६
फरुस	३६०, ५२०, ५२४, ७९५	बहुवयण	५२१
फल	४१७, ५११, ५४५, ५४६, ७७०	बहुसंभूत	५४५—५४८
फलग	३६५, ४१८, ४६५, ४६६, ६१०	वायर	७७७
फलिह	५४३, ६७३	वारस	७६९, ७७२
फलोवय	६६६	वाल	४६०, ४७१, ४७२, ४८६
फाणित	३५०	वालभाव	७४२
फा(फ-टि०)लिय	५५७	वासीति	७३५
फास	५५०, ७९०	वाहा	३६०, ४७६, ४८५, ४८६, ५०१,
फासमंत	५२२		५०४, ५०५
फासविसय	७९०	वाहिं	६२२, ६५१
फासित	७७९, ७८२, ७८८, ७९१	वाहिरग	३५०
फासित्ता	७९२	वाहु	३६५, ४८१

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वित्तिथ	५५३
विराल	३५४
विल	३६२, ४०५
विद्रसरड्य	३७९
वीओवय	६६६
वीय(वीज)	३२४, ३४८ इत्यादि
वीय(द्वितीय)	५२२, ५८८
वीयग	३७३
वुइय	५३३, ५३४
वुज्झस्सति	७४५
वूया	३३८, ३४०, ३४२ इत्यादि
वेमि	३३४, ३३९, ३४६ इत्यादि
वोदि	७५७
वोद्धवा	७५१
वोद्धिति	७४०, ७५२
भंग	३६८
भंगिय	५५३, ५५९
भंडग	३४४, ४७५
भंडभारिए	४८५
भंते	६०७, ७६६, ७७७, ७७९, ७८० ७८३, ७८६, ७८९
भंसेजा	७८७, ७९०
भगंदलं	७१५—७२०
भगवं	३३८, ३९०, ४२५, ४३७, ५२२, ६३५, ७३३, ७३४—७४६, ७५२—७५४, ७६६—७७०, ७७२—७७६
भगवती	५२९
भगि(इ)णी	३३७, ३६०, ३६८, ३७०, ३९२, ४०४, ४०५, ४५६, ५२९, ५५९, ५६१—५६६, ५६८, ५९४, ५९७—५९९, ७४४
भज्जा	७४४
भज्जिज्जमाण	३९३
भज्जिमा	५४७
भज्जिय	३२५, ३२६
भणेज्जा	४०५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भत्त	३३३, ३९१, ४२०, ४७५, ५०२ ६१६, ७४५, ७५८, ७६३, ७७२
भत्तिचित्तं	७५१
भइय	४०१, ५३८
भमुह	७२३
भय	७८०, ७८१
भयभीरुए	७८१
भयमेरवं	७४३
भयंत	३५०, ४१०, ४३३—४४१, ५८३,
भर	७६२, ७६३
भव—	३४०, ३४२, ३९०, ४०९, ४२५, ४२७, ४२९, ४३३—४४१, ४४३, ४६२, ४८५, ५२२, ५९८, ६०७, ६३३, ७७८, ७७९, ७८१, ७८२, ७८४, ७८५, ७८७, ७८८, ७९०— ७९२
भवक्खएणं	७३४, ७४५,
भवणगिह	४३५—४४१, ५०४, ५३५, ५३६
भवणवति	७३७, ७३९, ७५३, ७७४
भविता	७३३
भाए	३३३
भाया	७४४
भायण	३६०
भायणजात	४०९
भारह	७३४
भारिया	३३७, ४५६, ५९४
भाव	५१७, ७४२, ७६९, ७७३,
भावणा	७७८, ७८१, ७८४, ७८७, ७९०, ७९२
भावेमाण	७७०
भास—	
भासति	७७६
भासंतं	७८०
भासंति	५२२
भासमाण	५०७, ५०९
भासावेज्जा	७८०
भासिंसु	५२२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भासिस्सति	५२२
भासेज	५०७, ५०९
भासेजा	५०९, ५२१, ५२४-५२७, ५२९, ५३०, ५३३-५५१, ७८०
भासजात	५२२
भासजात	५२२
भासरवोदी	७५७
भासा	५०७, ५०९, ५२१, ५२३- ५३०, ५३३-५५१
भासिजमाणी	५२३
भासिता	५२३
भासुरवोदी[टि०]	७५७
भिद—	
भिदंति	३६२
भिदिसु	३६२
भिदिस्संति	३६२
भिदेज	४२९
भिक्षाग	३५०, ४०७, ४०८
भिक्षायरिया	३५०
भिक्षु	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि
भिक्षुणी	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि
भिक्षुपडिया	३७३, ४१५-४१८, ४२७- ४२९, ४७४, ५५६
भिच्छुङ्ग	७४०
भित्ति	५७७
भिन्नपुव्व	४२९
भिन्मिसमाण	७५४
भिल्लिगेज	६९४, ७१०, ७१७
भिलुग(य)	३५५, ६५६
भिस	३८३
भिसमाण	७५४
भिसमुणाल	३८३
भिसिय	८४८
भीम	७४३
भीय	५१५, ५१६, ५८४
भीरु	}
भीरुय	

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भुज—	
भुजमाण	३३७, ३५७, ३६०
भुजह	३५७, ३९६, ४०५
भुजावेति	७४०
भुजावेता	७४०
भुजिय	५२०
भुजे	३९४
भुजेज	३२४, ३५७, ४०५
भुजेजा	३३८, ३९५, ४०७, ४०८
भुजेजासि	७८४
भुजंगम	८०१
भुजतर	४७४
भुजिय	३२६
भुजो	४३३, ४३४
भुत्त	३४०, ७७३
भुया	८०२
भुङ्कम्म	७३९
भूतोवघाइए	७७८
भूतोवघाइया	५२४
भूमिभाग	७६६
भूमी	६०३, ६११
भूत	३३१ इत्यादि
भूतमह	३३७
भूसण	७५४
भेद	७८७, ७९०
भेदकर	७७८
भेयणकरी	५२४
भेरव	७४३
भेरि	७६४
भो	३४०
भोई	७७८, ७८४, ७८७
भोगकुल	३३६
भोच्चा	३५०, ३९४, ४०१, ४०४
भोत्तए	३२४, ३९०, ३९२, ४०५, ४२८, ५९८, ६२३, ६२६, ६२९, ६३०, ६३२

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
भोयण	४००, ५९८, ७७८, ७८४, ७८७	मज्झिम	६८६
भोयणजात(य)	३३७, ३६०, ३९४, ३९६, ४००-४०३, ४०७ ४०८, ४०९, ४२८	मट्टियखाणिद्या	६६४
मल्ल	७२६, ७५४, ७५७	मट्टिया	३६७, ४७०, ४७३, ४८१, ४९८
मंच	३६५, ४१९, ५७८, ६५२	मट्टियाकड	६५३
मंडावणधाती	७४१	मट्टियागतेहिं	४९८
मंडितालंकितं	६८४	मट्टियापाय	५८८, ५९४
मंत	४५३	मट्ट	४१५, ५५६, ६५०
मंतेति	४५३	मडंब	३३८
मंथु	३२६	मडयचेतिएसु	६६२
मंथुजात	३८०	मडयडाहेसु	६६२
मंस	३५०, ३९३, ४०३, ४०४, ५४०	मडयथूमियासु	६६२
मंसखल	३४८	मण	४२३, ४२४, ४८२, ४८६, ५१८ ७७०, ७७७, ७७८, ७८०
मंसग	४०४	मणपज्जवणाण	७६९
मंसादिय	३४८	मणि	४२४, ५६८, ७४१, ७५४, ७५९
मंसु	६३८	मणिपाय	५९२
मकर	७५४	मणिकम्म	६८९
मकडासंताणग(य)	३२४, ३४८, इत्यादि	मणुण	३५७, ४००, ४०७, ४०८, ५३८, ७९०
मक्ख-	४२१, ४५०, ६९४, ७०३, ७१०, ७१७	मणुय	७६६
मगग	३४८, ४६४, ४६७, ४६८, ४९८, ५१४-५१६, ७७०	मणुयपरिसा	७६६, ७७३
मगगतो	४७६	मणुस्स	३५४, ५०२, ५१०, ५३९, ५४०, ७६७, ७७५
मगगसिरवहुल	७४६, ७६६	मणोगय	७६९
मच्छ	३९३, ४०३	मणोमाणसिय	७७३
मच्छखल	३४८	मणोहर	७८७
मच्छग	४०४	मण्णमाण	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि
मच्छादिय	३४८	मण्णेज्जासि	६४४, ७२९
मज्ज	३५०, ३८१	मत्त	३४०, ३६०, ३७१, ४०९, ४४४, ४८०
मज्जणधाती	७४१	मत्तग	६०७
मज्जावेइ	७५४	मण्णइ	५८४
मज्जावित्ता		मरण	७५५
मज्झ	४६०, ७४६, ७५१	मल	८००
मज्झंमज्झ	४४८, ६१७, ७६६	मलय(वल्ग)	५५७
मज्झतो	४७६	मल्ल	७५४
मज्झयार	७५६	मल्लदाम	७५५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मसग	४६२	महिसद्वाणकरण	६७९
मह	७३७, ७३८, ७५४	महु	३५०, ३८१
महता	४४०, ४४१	महुमेहुणी	५३३
महतिमहालयंसि	५१५	महुर	४०७
महती	४६५, ४६६, ४९५	महुस्सव	६८६
महद्धणवंधण	५९३	मा	३५७, ३६०
महद्धणमोळ	५५७, ५९२	माडद्वाण	३४१, ३५०, ३५२, ३५७, ३९२ ३९४—३९६, ३९९—४०१ ४०७, ४९८, ५८३,
महयाहतनङ्गीतवाइत	६८२	माण	५२०, ५५१
महरिह	७५६	माणव	५३३, ५३४, ८०३
महल्ल	५४३—५४४	माणिक	७४०
महल्लिय	३३८, ४१६	माणुम्माणियद्वाण	६८२
महव्वय (महावया)	५४२	माणुस	७६०, ७७०, ७७१, ७८६
महव्वय (महाव्रत)	७७६, ७७७, ७७९, ७८०, ७८२, ७८३, ७८५, ७८६, ७८८, ७८९, ७९१, ७९२, ७९८	माणुसरंधण	६५७
महागुरु	७९८	माणुस्सग	७४२
महामह	३३७	मातुल्लिगपाणग	३७३
महामुणि	७९६	माया	५२०, ५५१
महालय	३५०, ४९५, ५१५, ५१६, ५४४,	मायी	५२६
महावज्जकिरिया	४३८	मारणंतिय	७४५
महावाय	३४५	माल	३६५, ४१९, ५७८, ६५२
महाविजय	७३४	माला	७५७
महाविदेह	७४५	मालिणीय	७५४
महाविमाण	७३४	मालोहड	३६५, ३६६
महावीर	७३३—७४६, ७५३, ७५४ ७६६, ७६९, ७७०, ७७२ ७७४—७७६	मास (मास)	४६७, ४६८, ५६१, ५९६, ७३१—७३३, ७४६, ७६६
महासमुद्	८०२	मास (= माघ)	६५५
महासव	६८५	मासिय	३३५
महासावज्जकिरिया	४४०	माहण	३३२, ३३५, ३३७, इत्यादि
महिङ्खिय	७५०	माहणी	७३४, ७३५
महिय	३४५	मितोग्गह	७८४
महिस	३५४, ५१०, ५३९	मिग	५०५, ५३९
महिसकरण	६५७	मिच्छापडिवण्णा	४१०
महिसजुद्ध	६८०	मित्त	७४०, ७७०
		मिरियचुण्ण	३७६
		मिरिया	३७६
		मिलक्खू	४७१, ६८५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
मिसिमिसित	७५४	मोहंत	६८६
मिहुण	७५४	रज्जमाण	७९०
मीसजाय	३३८	रज्जेजा	६८७, ७९०
मुइंगसद्	६६९	रज्जुया	४७७, ४७८
मुंड	७३३	रतणिप्पमाणं	७६६
मुगुंदमह	३३७	रत्त	५५६, ७५४
मुग्ग	६५५	रण्ज	६९३
मुचिरसंति	७४५	रण्जा	५८९
मुच्छिण	३७४	रमंत	६८६
मुज्जेजा	६८७, ७९०	रम्म	७४९, ७६४
मुट्ठि	३४२	रय(रजस्)	३२४, ३४२, ३४५, ६०२
मुणि	७९७, ८०२, ८०३	रत	४४३
मुत्तजालंतरोयितं	७५४	रयण	७४६, ७५६, ७५९
मुत्तदाम	७५४	रयणमाला	७५४
मुत्तावली	४२४	रयणवास	७३८
मुत्ताहड	७५४	रयणावली	४२४, ५६८
मुत्तीए	७७०	रयणि	७३८, ७३९
मुद्धियापाणग	३७३	रयणी	५३०
मुसं	७८०	रस	५५०, ७४२, ७८७, ७९०
मुसावादी	५२६	रसमंत	५२२
मुसावाय	७८०	रसवती	५४२
मुह	३६८, ४९९, ४८८	रसिय	३५७, ५३८
मुहुत्त	७६६, ७७०, ७७२	रसेसिणो	३५९
मुहुत्तग	५८३, ५९८	रह	५००, ६८५
मूल	४९७, ५९९, ६५९, ७२८	रहजोगग	५४९
मूलजाय	३८४	रहस्सिय	३४०, ४५३
मूलवीय	३८४	रहोक्कम्म	७७३
मूलगवच्च	६६५	राइं	७३७
मेरा	३३८, ४७४, ५५४, ५८९	राइंदिय	७३५, ७३६
मे(म)रुपवडणट्ठाण	६५८	राइणकुल्ल	३३६
मेहुण	३९०, ४२५, ४३७, ७८६, ८०९	राईण	३४६
मेहुणधम्म	३४०, ४५३	राओ	३४०, ४३०, ४४४, ४५९
मोत्तिय	४२४, ७४०	राग	७९०
मोय	४२७	रातिणिय	५०८, ५०९
मोरग	४५६	राय(राजन्)	५३०
मोल्ल	७५७	राय(रात्र)	४६७, ४६८
मोसा	५२२, ५२४, ७८९	रायधानाणि	६७५

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
रायपेसिय	३४६	लभिस्तमि	३५०, ५८४,
रायवंसद्विय	३४६	लभेजा	३४०, ४२५
रायसंसारिय	५१८	लया	४९९, ७५४
रायहाणी	३३८, ३४२, ३९१, ४१२, ४६५, ४६६, ५०२, ५१३, ५१४, ६०७, [टि०] ६७५	लविय	७७३
राओ(यो-टि०)ग्गह	६३५	लसुण	३८६
रीएजा	४६९, ४८२, ४९३—४९५	लसुणकंद	३८६
रीयमाण	४९४, ४९५	लसुणचोयग	३८६
रीरियपाय	५९२	लसुणणाल	३८६
रंभ—	४२२	लसुणपत्त	३८६
रुक्ख	४९९, ५०४, ५१५, ५१६, ५४३, ५४४, ७७२	लहुय	४५५
रुक्खगिह	५०४	लाइमा	५४७
रुक्खमह	३३७	लाउयपाय	५९४
रुच(रुच-टि०)——		लाढ	४७१—४७३
रुचिति	३६२	लाभ	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि
रुचिसु	३६२	लालपेलयं	७५४
रुचिस्संति	३६२	लावयकरण	६५७
रुचति	५७०, ५७१	लिक्ख	७२४
रुद्धमह	३३७	लित	४१५, ६५०
रुप्प	८००	लुक्ख	३५७
रुक्	७५४	लुसेज्ज	३६५, ४१९, ४४४, ४५९
रुढ	५४८	लेलु	३४२, ५७७
रुव	५३३—५३६, ५४६, ५५०, ६८९,	लेलुय	३५३, ६५३
रुवगसहस्सकलियं	७५४	लेवण	४४०, ४४३
रोइजंत	५७०, ५७१	लेसा	७५८
रोग	३४०, ४२१	लेसेज्ज	३६५, ७७८
रोम	७२३, ७६०	लेस्सा	३४३, ७५४
रोयमाण	४३५, ४३६, ४३८—४४१	लोए	७७३, ८०४
लंवूसपलंयंतमुत्तदामं	७५४	लोग	७७५, ७९९
लक्खण	७४२, ७५४, ७६६	लोगतिय	७५०, ७५१
लट्ठिया	४४४	लोण	३६२, ४०५
लतियसह	६७१	लोद्ध	४२१, ४५१, ६९५, ७०४, ७११, ७१८
लभ—		लोम	५२०, ५५१, ७८१
लभित्ता	४०७, ४०८	लोभणाए	७८१
लभिय	५२०	लोभी	७८१
		लोम	६३८, ७६८
		लोय	३५०, ४०७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
लोय(=लोच)	७६६	वणीमग	३३२, ३३५ ३३७, ७४० इत्यादि
लोह	७८०	वण्ण	४२१, ४५१, इत्यादि
ल्हसुण-ल्हसुणवण	६३२	वण्णमंत	५२२, ५८४
व (वा)	३६०	वतिमिस्स	३४०
व (इव)	७९४, ७९७, ७९८, ८०२	वत्तेज	३६५, ७७८
वइ	५१८, ५२०, ७७८, ७८०	वत्थ	४३७, ४७१, ५१७, ५५३-५५९, ५६१-५७९, ५८१, ५८३, ५८४, ५८६
वइदूमिय	३८५	वत्थपडिया	५५४, ५८५
वइबल	७२८	वत्थंत	५६८
वइसाहसुद्ध [टि०]	७७२	वत्थधारि	५८१
वंत	३५३, ४१९	वत्थिरोम	७२३
वंता	५५१	वद—	
वंदति	७५४	वदति	३९९, ४३०
वंदित्ता	७५४	वदित्तए	४३०
वंदिय	३६०, ५१७	वदिस्सामि	५२१
वस	४७९	वदेज्जा	३५७, ३७०, ४८०, ४८४, ४८५, ५०२, ५०९, ५१०, ५१३, ५१४, ५१७, ५६१ —५६६, ५८३, ५८४, ५८६, ५९६
वंससद्	६७२	वदंत	३३७, ३५७, ३६०, ३७०, ३९२, ३९६, ३९९, ४०४, ५६३ ४८६, ५६२, ५२०
वक्कंत	७३३, ७३४	वदंति	५२०
वग्ग	७४०, ७७०	वद्धमाण	७३४, ७४०, ७४३
वग्घ	३५४, ५५८	वप्प	३५३, ४९९, ५०४, ५३५, ५३६, ६७३
वच्च	३६०	वमेज	३४०
वच्चंसि	५३४	वय—	
वच्चर्सि	४२५	वयंति	५२०
वज्जकिरिया	४३७	वयह	३५०
वज्झ	५३९	वय(वचस्)	७७७, ७८०
वट्ठती	८०१	वयण	७६७, ७७०, ७७१, ७८१
वट्ठति	४३७—४३९	वयनंत	३९०
वट्ठमाण	३३७, ४२७, ७३५, ७७२	वयरामय	७६६
वट्ठयकरण	६५७	वर	७१४, ७१६, ७१७, ७३४
वड्ढुती	७९७		
वण ५०५, ५१५, ५१६, ५४३, ५४४ इत्यादि			
वणक्कम्मंत	४३५		
वणदुग्ग	६७४		
वणलयचित्त	७५४		
वणविदुग्ग	५०५		
वणसउ	६५९, ६७६, ७६२		
वणस्सति	३६७		
वणस्सतिकाय	३६८		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वरग	४०९
वरणगरपट्टणुगयं	७५४
वलय	४७९, ५०५
वल्ली	४९९
ववरोवेज	४१९, ४४४, ४५९
वव्व(न्म-टि०)कम्मंत	४३५
वव्वग	४५०
वस—	३५०, ३९१, ३९६, ४०५, ४०७, ४०८, ४४५, ४५९, ६०८, ६२१, ७४३
वसभकरण	६५७
वसभजुद्ध	६८०
वसभट्टाणकरण	६७९
वसा	४२१, ४५०, ५९७, ६९४, ७०३, ७१०, ७१७
वसुल	५२६
वह	४८६, ४९८, ६८४
वहंति	७६०, ७६१
वा	३२४ इत्यादि
वाइयट्टाणाणि	६८२
वाउ	३६७
वाएंति	७६५
वाड	५०५, ५१५, ५१६
वाणमंतर	७३७, ७३९, ७५३, ७७४
वाणर	७५४
वात	७५४
वातणिसग	४६१
वाम	७६६
वाय (वाच्)	४८२, ५२०
वाय (वात)	७९५
वायंत	६८६
वायंति [टि०]	७६५
वायण	३४८, ४४७
वायस	३५९
वाया	७९४
वाल	७२३
वालग	३७३

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
वास	३४५, ४६७, ४६८, ४७३, ५३०, ७३४, ७३५, ७४५, ७४६, ७७० ७७२
वासमाण	३४५
वासावास	४६४—४६६
वासावासिय	४३३, ४३४
वासिट्टसगोत्त	७३५, ७४४
वासिंसु	७३८
वाहण	७४६
वाहिमा	५४१
वाहेहि	४७९
वितिककं(कं)ता [टि०]	४६८, ५२३, ७७२
विऊ [टि०]	८०३
विउंजंति	५२०
विउव्वति	७५४
विउव्वित्ता	७५४
विउसिरे	७९३
विउसेजा	४९५, ५१५, ५१६
विकुज्जिय	४९८
विग	३५४
विगतो(डो)दए	४९१, ४९७, ६०४
विगदूमिय [टि०]	३८५
विगिंचिय	३२४
विगिचेज	४८९
विगगोवयमाण	६८६
विगगोवित्ता	७४०, ७४६
विगगोवेंति	७४०
विचित्त	[टि०] ७५४, ७५९
विच्छट्टित्ता	७४०
विच्छट्टियमाण	६८६
विच्छट्टंति	७४०
विच्छित्ता	७१४, ७२०
विच्छिदेज	६४३, ७१३, ७२०
विजएणं	७६६, ७७२
विज्जती	८०४
विज्जाहरमिहुणजुगलजंतजोगजुत्त	७५४
विज्जुदेव	५३०

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विज्ज्ञावैतु	४२३	विभूसिय	४२४, ६८६
विज्ज्ञावेज्ज	४२३	विमाण	७५१, ७५३, ७५४
विडिमसाला	५४४	विमाणवासि	७३७, ७३९, ७५३, ७७४
विणिघा(ग्घा-टि०)य	७९०	विमुक्क	८००
विणिद्धुणिय	४५८	विमोक्ख	८०३
विणियत्तवालभावे	७४२	विमुच्चति(ती)	८०१, ८०४
विणिव्वत्त	७४६	वियट्ठित्तए	४२८, ४२९
विणीततण्ह	७९७	वियड	३६०, ४१९, ४२१, ४५२, ५६५, ५७३, ६९६, ७०५, ७१२, ७१९
विण्णवैत्ति	४५३	वियडोदए [टि०]	६०४
विण्णाय	४६४	वियत्ताए पोरुसीए	७६६, ७७२
विण्णायपरिणय	७४२	वियत्तमणसाणं	७६९
विण्णु	७९३, ७९४	वियागरेत्ति	४४३
वित्त	६६९, ७६५	वियागरेज्ज	५०७, ५०९
वित्तिगिंछसमावण्ण	३४३	वियागरेमाण	४४३, ५०७, ५०९
वित्तसेज्ज	५०५	वियारभूमि	३२८, ३४४, ३४५, ४६५, ४६६
वित्ति	३४८, ४६५, ४६६	वियारेइ [टि०]	४४३
वित्थार	५५३	वियारेमाणे [टि०]	४४३
विदलकड	३२५	वियाल	३४०, ३५४, ४३०, ४४४, ४५९, ५१५
विदू	७९७, ८०३	वियावत्तस्स	७७२
विदेह	७४६	वियाहिता	४४३
विदेहजच्च	७४६	वियोसेज्ज	४८२, ५१६
विदेहदिण्ण	७४६	विरइय	७५४
विदेहदिण्णा	७४४	विरस	४०१
विदेहसूमाल	७४६	विराल	३५४
विद्धत्थ	३६९	विरालिय	३७५
विपंचीसद्	६७०	विरुद्धरज्ज	४७२, ६८३
विपरिकम्म [टि०]	६३८	विरुवरुव	३३७, ४०९, ४२८, ४२९, ४४०, ४७१, ४८४, ५००, ५१२, ५४१, ५४२, ५५७, ५९२, ५९३, ६६९—६७४, ६८५, ६८६, ६८९
विपुल	६८६, ७४०	विलिगेज्ज	६४३
विप्पजहिता	७४५	विलिपेज्ज	६९७, ७०६, ७१२
विप्पमुक्क	७५५	विलेवणजा(त)य	६९७, ७०६
विप्परिकम्मादी	६३८	विल्लसरडुय	३७९
विप्परिणामधम्म	५२२		
विप्परियासियभूत	३४०		
विप्पवसिय	५८३		
विफालिय	४९८		
विभंग	७८७, ७९०		
विभातु	५३०		

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
विवग्घ	५५८	वीयंति	७५९
विवण्ण	४०१, ५८४	वीर	७५२
विवेग	५२०	वीस	७३४
विवेगभासी	५५१	वीहि	६५५
विसभक्खणट्ठाण	६५८	वुक्कंत	३६९
विसम	३३८, ३५५, ४६०, ४६२, ६५६	वुच्चई(ती)	८०२, ८०३
विसय	७९०	वुट्ठ	५३१
विसुज्झती	८००	वुट्ठु	४६०
विसुज्झंत	७५८	वुत्तपुव्व	३९०, ४२५, ४३७
विसूइया	४२१	वेउव्विय	७५४
विसोधेत्ता	५६६	वेग	७५३
विसोहेज	४८९, ६९९, ७००, ७२०— ७२२, ७२४	वेजयंतिय	५९४
विसोहेहि	५६६	वेडिम	६८९, ७५४
विसोहिय	३२४	वेणुसद्	६७२
विस्साणिता	७४०, ७४६	वेत्तग्ग	३८५
विस्साणेंति	७४०	वेदेति	७२८
विह	४७३, ५१६, ५८५, ६८९	वेयणा	७२८
विहग	७५४	वेरज	४७२, ६८३
विहर—		वेरमण	७७९
विहरति	७४२, ७७०, ७७३	वेलुग	३८७
विहराति	४१०, ४५७	वेलोतिय	५४५
विहरामि	४१०	वेसमण	७५०, ७६६
विहरिस्सामो	४४५, ६०८, ६२१ ६२३, ६३३	वेसमणकुंडलवरा	७५०
विहरेजा	४५६, ४६२, ४८२, ५१८, ६३३, ६३९	वेसाहसुद्ध	७७२
विहरमाण	७७१, ७७२	वेसिय	३४१
विहार	४६२, ४७१, ४७२, ७७०, ७७२	वेसियकुल	३३६
विहारभूमि	३२८, ३४४, ३४५, ४६५, ४६६	वेहाणसट्ठाण	६५८
विहारवत्तिया	४७१-४७३	वेहिय	५४५
विहीय	७६५	वोक्कंत	७४०
विहुवण	३६८	वोक्कसाहि	४७७
वीणासद्	६७०	वोक्कसित्तए	४७८
वीत्तिङ्(कं)त	४६८, ५२३, ७७२	वोक्कसिस्सामो	४७८
वीत्तिङ्गममाण	७५३	वोच्छिण्ण	३२५, ४९१, ६२५, ६२८
		वोज्झ	७५४
		वोसट्ठकाए	६३८, ७७०
		वोसिरामि	७७७, ७८०, ७८३, ७८६, ७८९
		वोसिरेजा	६४६-६६७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
व्व	७९५
सइ(इ, ई-टि०)	३२६
सएज्जा	४६०
संक्रति	४३०
संकम्—	३६५, ५१५, ५१६
संकुलि	३५०
संख	५९२, ७४०, ७६४
सखडि	३३८, ३४०, ३४१, ३४२, ३४८
सखडिपडिया	३३८, ३४०, ३४२, ३४८
संखसह	६७२
संखाए	३४०
संखोभितपुव्व	३४२
संगतिय	५९४
संगामगय	७९४
संगारवयण	[टि०] ५६१, ५६२
संघट्ट	३४२, ३६५
संघयण	५४०, ५५३
संघस	३६५
संघातिम	६८९, ७५४
संघाडी	५५३
संचाएज्जा	३२४
संचाएति	३४१, ४०५
संचाएसि	४७८
संचालिय	३४२
संचिज्जमाण	३४०
संजम	७७०
संजय	३२४, ३३८, ३४० इत्यादि
संठवेज्ज	७२३
संणिक्खित्त	५११
संणिचय	३३५, ३३७
सणिरुद्ध	४४४, ६३८
सणिवत्त(द)माण	३४५
संणिवतिय	३५९
सणिवात्त	७३७
संणिविट्ठ	३४६, ५००, ५१२
संणिवेस	३३८, ६७५, ७३४, ७३५, ७५३, ७६६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
संणिहिय	५११
संणिहिसंणिचय	३३५, ३३७
संत	३२४, ३२५, ३२६ इत्यादि
संताणय(ग)	३२४, ३४८, ३५३, ४१२, ४३१, ४५५, ४५८, ४६४, ४६७, ४६८, ५६९-५७१, ५७५, ६२३-६२८, ६३७, ६४१, ६४२, ६४६, ६४७, ६५३, ६६७
संतारिम	४७४, ४८२, ४९३-४९५
संति	७८७, ७९०
संतिकम्मंत	४३५-
संतिय	५६८, ५९९
संथड	३४५, ३५९
सथर—	३३८, ४१६, ४६०, ४७१, ४७२
संथार	४४०, ४४३
संथारग	३३८, ४१६, ४५५, ४५६, ४६०, ४६५, ४६६, ६१०
सधि	३६०
सपधूविय	४१५, ५५६, ६५०
संपदा	७४७
संपन्न	७९२
संपराइय	४२५
संपरिहावइ [टि०]	३४१
सपवेवए	७९५
संपव्वइय	६०७
संपहावति	३४१
सपातिम	३४५, ४७५
संपिडिय	५१६, ५१७, ५८५, ५८६
संफास	३४१, ३५०, ३५२, ३५७, ३९२, ३९४-३९६, ३९९-४०१, ४०७, ४९८, ५८३
संवधिवग्ग	७४०, ७७०
सवलि	४०२
संवलियालि(ल-टि०)ग	४०२
सन्नाधे(हे)ज्ज	६९२, ७०२, ७०९, ७१६

संभोध्य	३९६, ४०७, ६०९
संभोषणा	३७१
संमन्त्रिय	३७०
संमद्व	३८७, ४१७, ५५६, ६५०
संमिस्त्र [टि०]	३८७
संमेल	३४८
संरंभ	४४०
संरक्त्रण [टि०]	७४५
संलिहेज	३५३, ४९१
संलिहिय	३५०
संलेहणा	७४५
संलोय	३५१, ३६०
संवच्छर	७४६, ७४७, ७४९
संवड्ढति	७४१
संवर	७७०
संवस—	४२१—४२५, ४२८, ४२९, ४३३, ४३४, ४४६, ४५६, ६३३, ७९६
संवहण	५४२
संविज्रमाण	४६२
सवुड	३९०
सवेदेउं	७९०
संसन	३२४, ७८७
संसीवेजा	७५३
संसेइम	३६९
संसेसिय	६९०
सक्रसाय	३७१
सक्रिरिय	५२६, ५२६, ७७८
सक्र (शक्र)	७७९, ७६६, ७६७
सक्र (शक्त्य)	७९०
सक्रर	३५३
सगढ	५००, ६८५
सचक्र	५००
सचिन	७२८
सचा	५२२, ५२६, ५२५
मचामोमा	५२२, ५२६
मज—	६८७, ७९०
मडु	३२०, ६०९, ६३५—६६१

सड्ढी	४२५
सणवण	६६६
सणिय	७५४, ७६६
सण्ण	४७४
सण्णि	७६९
सत्त	३३१, ३३२, ३६५, ४१३, ४१४, ४१९, ४४४, ५०५, ५६३, ७२८, ७७८
सत्त (सत्त)	४०९, ६३३
सत्थ	५१५, ५१६
सत्थजात	४८४, ७१३, ७१४, ७२०
सदति	४०७
सद्	५४९, ५५०, ६६९—६८४, ७४२, ७९०, ७९५
सद्दहमाण	४३७, ४३६, ४३८—४४१
सद्दुल	७५४
सद्धि	३२७—३२९, ३४०, ३५०, ४२१, ४२३—४२५, ४२८, ४२९, ४२२, ५०५—५०७, ६०७
सपड्डिवार	३५७, ३६०
सप्पि	३८१
सभाणि	६५९, ६७६
सम	३३८, ३५७, ४६०, ४६२, ६५६
समण	३३२, ३३५ इत्यादि
समणाउस	७३५
समणजात	४६०
समणुजाण—	६०७, ७७७, ७८०, ७८३, ७८९
समणुग्ण	३९६, ४०७, ६०९, ६१०
समणुग्गाय	३९७, ४०७
समणुपन	७७०
ममणुसट्ट	४०७
ममणोवासग	७४५
समण्णिज्रमाण	७६६
समतपइण्ण	७४६
समय	५२३, ७३३, ७३६, ७४६, ७६६, ८०१
समवाय	३३७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
समहिद्वाए[टि०]	४४५, ६०८, ६२१, ६२३
समा	७३४
समाण	३२४, ३२५ इत्यादि
समाधि(हि)द्वाए	४४५, ६०८, ६२१, ६२३
समायार	४२७
समारभ	४४०, ४४१
समारंभेजा	३६७
समारब्ध	३३१, ३३२, ४१३, ५६३
समालंकेति	७५४
समालंकेता	७५४
समावण्ण	३४३
समावदेजा	७८१
समाहि	४१०, ४५७, ४८२, ४८६, ५०१, ५१५, ५१६, ५१८
समाहिय(समाख्यात)	७९६
समाहिय (समाहित)	७९७
समिति	७७०
समित	३३४, ३३९, ३६४ इत्यादि
समिया	४४३, ५२१, ५५१
समीरिय	८००
समुग्घाय	७५४
समुच्छित	५३१
समुद्वाए	६०७
समुद्देजा	४८६
समुदय	७५३
समुद्	७५३, ७६९
समुद्दिस्स	३३१, ३३२, ३९७, ४१३, ४१४, ४३५, ४३६, ४३८, ४४०, ५५५, ५६३, ५९०, ६४८, ६४९
समुद्धुत	३४५
समुप्पज्ज—	३४०, ४२१, ७७१
समुप्पण्ण	७३३, ७६९, ७७० ७७१, ७७२, ७७४
समोणत	७५४
समोहणति	७५४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
समोहणिता	७५४
सम्मं	३४०, ३९७, ४१०, ७७०, ७७१, ७७९, ७८२, ७८५, ७८८, ७९१, ७९२
सम्मिस्सीभाव	३४०
सय—सएज्जा	४६०
सय(स्व)	५६३, ६४५, ७५३
सय(शत)	७४९, ७६५
सयं	३३७, ३७०, ४००, ४०९, ४५६, ४७८, ४८६, ५१८, ५५९, ५९४, ६०७, ६०९, ६१०, ६११, ७७७, ७८०, ७८३, ७८६, ७८९
सयण (शयन)	५४३, ७८७
सयण (स्वजन)	७४०, ७७०
सयपाग	७५४
सयमाण	४६०
सय(त)सहस्स	७४८, ७४९, ७५७, ७६४
सथा	३३४, ३३९ इत्यादि
सर (सरस्)	५०५, ६७३
सर (शर)	७९४
सरग	४०९
सरद्धयजाय	३७९
सरण	५०५, ५१५, ५१६
सरपंतिय	५०५, ६७३
सरभ	७५४
सरमह	३३७
सरमाण	७८७
सरयकाल	७६२
सरसरपंतिय	५०५, ६७३
सरसीएण	७५४
सराव	४०९
सरित्तेए	७८७
सरीर	४१९, ७४५
सरीसिव	५०५, ५१०, ५३९
सलिल	८०२
सल्लइपलंव	३७७
सल्लइपवाल	३७८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सवियार	६३८
सव्वतो	७३३
सव्वट्ठ	३३४
सव्वण्णू	७७३
सव्वत्ताए	७३३
सव्वसह	७९६
ससंधिय	५८३
ससरक्ख	३५३, ४६२, ६५३
ससार	५४८
ससिणिद्ध	३५३, ३६०, ४९०, ४९१, ४९६, ४९७, ६०३, ६०४, ६५३
ससीसोवरिय	४६०, ४७५, ४९३
सस्स	५३०
सह—	७४३, ७७०, ७७१
सहसम्मुइय	७४३
सहसा	४८६
सहस्सकलित	७५४
सहस्सपाग	७५४
सहस्समालिणीय	७५४
सहस्सवाहिणी(णीय, णिय)	७५४, ७६६
सहाणि	४३५
सहिणकल्लाण	५५७
सहिणाणि	५५७
सहिय	३३४, ३३९ इत्यादि
साइम	३२४, ३३० इत्यादि
साएज्जा	४२४
सागणिय	४४७, ६१६
सागर	६७३
सागरमह	३३७
सागरोवम	७३४
सागारिय	४२०—४२२, ४२५, ४४७, ६१६
सागारियउग्गह	६३५
सागवच्च	६६५
साडग	७६६
साण	५२६
साणय	५५३, ५५९

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
साणुवीय	३८०
सातिए	६९०—७२८
सातिज्ज—	३४०, ४८९, ५८३
सातिणा	७३३
सामग्गिय	३३४, ३३९ इत्यादि
सामाइय	७६६, ७६९
सामाग	७७२
सामुदाणिय	३४१, ३५०, ३९१
साय—	४२४
सायपडिया	४९५
सार	७४६
सारक्खणणिमित्तं	७४५
सालस्सक्ख	७७२
सालि	६५५
सालुय	३७५
सावग	५२७
सावज्ज	५२०, ५२४, ५२६, ५२८, ५३५, ५३७, ५३९, ५४१, ५४३, ५४५, ५४७, ५४९, ७७८
सावज्जकड	५३६, ५३८
सावज्जकिरिया	४३९
सावतेज्ज	७४६
साविगा	५२९
सासवणालिय	३७५
सासियाओ	३२५
साह	७५४
साहट्टु	४६९
साहट्टरोमकूवेहिं	७६०
साहट्टलोमपुलया	७६८
साहम्मिणी	३३१, ४१३
साहम्मिय	३३१, ३९६, ३९९, ४०५, ४१३, ४३२, ४४५, ५५५, ५९०, ६०८—६१०, ६२१, ६४५, ६४८, ७८४
साहम्मियउग्गह	६३५
साहर—	४१७, ४१८, ६०३, ६५१, ७३१, ७३५, ७४१, ७६६

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
साहा	३६८	सीलमंत	३९०, ४३७
साहाभंग	३६८	सीस	३४२, ३६५, ४१९, ४८१
साहारण	३९९	सीसगपाथ	५९२
साहिय	७५४	सीह	३५४, ५०५, ७५४
साहु	५९८	सीहम्भवभूतेणं	७३४
साहुकड	५३५, ५३७	सीहासण	७५४, ७५६, ७५९, ७६६
सिंगपाद (पात्र)	५९२	सुइसमायारा	४२७
सिंगबेर	३७६	सुंदर	७५८
सिंगबेरचुण्ण	३७६	सुकड	५३५, ५३७
सिंघाण	३५३, ४१९	सुक्क	३५३
सिंघाडग	३८२	सुक्कज्झाण	७७२
सिंच—	४२१, ४५२	सुचरितफलणेव्वाणसुत्तिमग्गेणं	७७०
सिंचलि[टि०]	४०२	सुचिभूत	७४०
सिग्घ	७५३	सुट्टु	५९८
सिज्जा	३३८	सुट्टुकड	५३५, ५३७
सिज्झिस्संति	७४५	सुण—	५४९, ५५०, ६७०—६८४, ७९०
सिणाण	३६०, ४२१, ४५१, ५६४, ५७२, ५७४	सुणय	३५४
सिणाव—	४२१, ४५२	सुणिरुवितमिसमिसेतरुवगसहस्स	७५४
सिणेह	४९१, ४९७, ६०४	सुणिसंत	४३५, ४३६, ४३८—४४१
सिद्ध	७६६	सुण्हा	३३७, ३५०, ४२५, ४५६
सिद्धत्थ	७३४, ७३५, ७४४	सुत (य)	६३५, ६८७
सिद्धत्थवण	७६३	सुत (= श्वः)	५६१
सिबिया	७५४, ७५६, ७६६	सुततर	५६१
सिया	७८१, ७८४, ७८७	सुत्त	६२२
सियाल	३५४	सुदंसणा	७४४
सिरसा	७७२	सुधाक्कम्मंत	४३५
सिला	३५३, ३६१, ३६२, ५७७, ६३३, ६५३, ७४०	सुद्ध	४४३, ७२८, ७३४, ७३६, ७७२
सिहर	७५४	सुद्धवियड	३७०, ४०९
सिहरिणी	३५०	सुद्धोदएणं	७५४
सिहा	७९७	सुपास	७४४
सीओदय	३२४, ३४२, ३६०, ३७१,	सुन्धि	३९४
(सीतोदग)	४१९, ४२१, ४४०, ४५२, ५६५, ५७३, ६०३	सुन्धिगंध	५५०
सीतोदगवियड	६९६, ७०५, ७१२, ७१९	सुभ	७३५, ७५४
सीया	७५५, ७५८	सुमण	४८६, ५०१
		सुर	७६०—७६६
		सुरभि	३७४

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सुरभिपलंव	३७७
सुरूव	७५४
सुलभ	४४३, ४६५, ४६६
सुवण्ण	४२४, ७४०, ७४६
सुवण्णपाय	५९२
सुवण्णसुत्त	७२६
सुव्वत	७६६, ७७२
सुसद्	५४९, ५५०
सुसमदुसमा	७३४
सुसमसुसमा	४७३
सुसमा	७३४
सुसाणकम्मंत	४३५
सुसियसरीरा [टि०]	७४५
सुस्समण	७९६
सुहुम	५२५, ७३४, ७७७
सूई	६११
सूयरजातिय	३५९
सूर	७४७, ७४८
सूरिण	५३०
सूरोदय	७४८
सूव (=शूर्प)	३६८
से जं	इत्यादि ३२४
सेजंस	७४४
सेज्जा	३३८, ४२२—४२५, ४३१, ४४३, ४४७—४५५, ४६०, ४६२, ४६५, ४६६, ६१०
सेज्जासंथारग	४६०
सेणा	५०१, ५१२, ५१५, ५२६, ५०१
सेणागओ	५०१
सेय (=श्रेयः)	६४४, ७२९
सेय (=स्वेदः)	७२१
सेयणपह	६६३
सेल (पात्र)	५९२
सेलोवट्टाणकम्मंत	४३५
सेवंति	४४०, ४४१
सेवमाण	७८७
सेवित्तण	७८७

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
सेस	७३४, ७७०
सेसवती	७४४
सेह	४६०
सोउ	७९०
सोंडं	३४०
सोच्चं	७९३
सोच्चा	३४१, ३९०, ४०४, ४२५, ४३१, ५२०, ५६१, ५६३, ५६४—५६६, ५८३
सोणिय	३५३, ४१९, ५४०, ७००, ७१४
सोत	७९०
सोभति	७६२, ७६३
सोवीर	३७०, ४०९
सोहण [टि०]	७५८
हंता	३५०, ३५२, ४३०, ४४३, ५८३, ४०७, ४०८
हंदह	४०७, ४०८
हंसलक्खण	७५४, ७६६
हड	४३०
हत्थ	३२४, ३४२, ३६०, ३६५, ३६८, ४००, ४०४, ४०५, ४०९, ४१९, ४४४, ४६०, ४८०, ४८१, ४८७, ४९४, ५०६, ५०८, ५५३, ६०३, ६११
हत्थुं(त्थं-टि०)करवच्च	६६५
हत्थच्छिण्ण	५३३
हत्थि	३५४, ५०२
हत्थिजुद्ध	६८०
हत्थिट्ठाणकरण	६७९
हत्थुत्तर	७३३—७३६, ७४६, ७६६, ७७२
हम्मियतल	३६५, ४१९, ५१८, ६८१
हयजूहियट्ठाण	६८१
हरितोवण्ण	६६६
हरिय	३२४, ३४८, ४१७, ४७०, ४७३, ४९८, ४९९, ५११, ५६६, ५६८, ६५१, ७२८

विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः	विशिष्टशब्दाः	सूत्राङ्काः
हरियवध	४९८	हिरण्णपाय	५९२
हरिवंसकुल	३३६	हिरण्णवास	७३८
हसंत	६८६	हीरमाण	३४८, ३५२
हस्स[टि०]	५४२	हीलित	७९५
हार	४२४, ७२६, ७५४	हुरत्था	३४०
हारपुडपाय	५९२	हेतू	३५७, ३६३, ४२९, ४४४, ४५९
हास	७८०, ७८९	हेट्टिम	७२५
हासणाए	७८९	हेमंत	४६७, ४६८, ७४६, ७६६
हासपत्त	७८९	होउ	७४०
हासी	७८९	होति	७४९
हिंगोल	३४८	होत्था	७३३—७३५, ७३७, ७४५, ७४६
हिसेजा	३६३		७७४
हित	७६८	होहिति	७४७
हिय	७५२	होल	५२६
हिरण्ण	४२४, ७४०, ७४६, ७४८	होली	५२८

द्वितीयं परिशिष्टं—‘जाव’[यावत्]पदग्राह्यपाठाः

सूत्रे	‘जाव’ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
[१] प्रथमश्रुतस्कन्धे		
२२८	अप्पंडे जाव	२२४
२२७	असणेण वा ४	१९९
२०७, २०८, २१८,	असणं वा ४	
२२३, २२७		१९९
२२१, २२७	आगममाणे जाव	१८७
२२८	गामं वा जाव	२२४
२२१	धारेज्जा जाव	२१४
२०५	परक्कमेज्ज वा जाव	२०४
२०५	पाणाइं ४	२०४
२१७	वत्थाइं जाएज्जा जाव	२१४
२०५, २०७, २०८	वत्थं वा ४	१९९
२०५	समारभ जाव	२०४

[२] द्वितीयश्रुतस्कन्धे

५७७, ५७८	अंतल्लिक्खजाते जाव	५७६
५२५	अकिरिथं जाव	५२४
४४९, ५१८	अक्कोसंति वा जाव	४२२
४७१	अक्कोसेज्ज वा जाव	४२२
३७१, ५७५, ६१२	अणंतरहिताए पुढवीए...जाव	३५३
४७३	अणेगाहगमणिज्जं...जाव	४७१
३३२, ३३५, ३६०,	अणेसणिज्जं...जाव	
३७७, ३७८, ३९०,		
४०४, ४०५		

१. अत्रेदं बोध्यम्—‘३’ प्रभृतिभिरङ्गैर्ग्राह्या अपि पाठा अत्रैव परिशिष्टे संगृहीताः सन्ति । सामान्यतस्तु ‘२’ अङ्कः क्वचिद् दिरुक्तेः सूचकः, यथा ३६० सूत्रे ‘उद्धिसिय २’ इत्यस्य ‘उद्धिसिय उद्धिसिय’ इत्यर्थः, ३२४ प्रभृतिसूत्रेषु ‘एगंतमवक्कमेज्जा २’ इत्यदौ तु ‘एगंतमवक्कमेज्जा, एगंतमवक्कमेज्जा’ इत्याद्यर्थस्य सूचकः, से भिक्खू वा २ इत्यादौ तु ‘से भिक्खू वा भिक्खुणी वा’ इत्यर्थस्य सूचकः । एव यथायोगमभ्यूह्यम् । ‘३’ अङ्कोऽपि धातोरनन्तरं कालत्रयस्य सूचकः, यथा ३६१ सूत्रे उप्पणिंसु वा ३ इत्यस्य उप्पणिंसु वा उप्पणिंति वा उप्पणिस्संति वा इत्यर्थः, एवं रुचिसु वा [३६२ सूत्रे] इत्यादावपि ज्ञेयम् ॥ २. अत्रेदमवधेयम्—यत्र . इदृशा बिन्दवः सन्ति, तत्र बिन्दुभिः सूचितः कश्चिदधिकोऽपि पाठो यथासम्भव ग्राह्यः, यथा ‘अणंतरहिताए पुढवीए...जाव’ इत्यत्र ‘अणंतरहिताए पुढवीए णो ससणिद्धाए जाव’ [सू. ५७५] ‘अणंतरहिताए पुढवीए ससणिद्धाए पुढवीए जाव’ [सू. ६१२] इति पाठद्वयमपि ग्राह्यम् । एवमन्यत्रापि ‘अफासुयं...जाव’ इत्यादौ यथायोगमवगन्तव्यम् ॥

सूत्रे	‘जाव’ ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
५५६, ४१४-४१८	अपुरिसंतरकडे जाव	”
३३५, ३३७	अपुरिसंतरकडं वा जाव	३३२ [२]
६४८	अपुरिसतरगडं वा जाव	३३१
३४८, ४६८	अप्पंडा जाव	”
४०४	अप्पडे जाव	”
४१२, ४५५, ५७०,	अप्पंडं जाव	३२४
५७१, ६२४, ६२५,		
६२७, ६३१		
६६७	अप्पपाणंसि जाव	३२४
६४२	अप्पवीयं जाव	”
४६६	अप्पाइण्णा वित्ती जाव	४६५
४८६, ५१५, ५१८,	अप्पुस्सुए जाव	४८२
५८४		
५९२, ५९३	अफासुयाइं जाव	३२५
३२६, ३३१, ३६०,	अफासुयं जाव	३२५
३६१, ३६२, ३६८,		
३६९, ३७९, ३८०,		
३९७, ४०२, ४४६,		
५६३, ५६४, ५६७,		
५६९, ५७०, ५९८,		
६०३, ६२३, ६२४,		
६२६, ६२७		
७७८	अभिहणेज्ज वा जाव	७७८
४१९, ४४४	अभिहणेज्ज वा जाव	३६५
३५७	अमुच्छिए ४	३५७
५९३	अयवंधणाणि वा ज व	५९२
३३० इत्यादि	असणं वा ४	१९९, ३२४
३६७	असणं वा ४ जाव	३२५
३८२, ३८४-३८८	असत्थपरिणयं जाव	३७५
५२५, ५२७, ५३६,	असावज्जं जाव	५२४
५३८, ५४०, ५४२,		
५४४, ५४६, ५४८,		
५५०		
५११-५१४	आइक्खह जाव	५१०
४३५-४४१, ५०४	आएसणाणि वा जाव	४३५
४३३, ४३४	आगंतारेसु वा ४	४३२

सूत्रे	‘जाव’ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
६१०, ६११, ६३३	आगंतारेसु वा जाव	६०८-६०९, ६२१
३५३, ४९१, ४९७,		
६००, ६०४,	आमज्जेज्ज वा***जाव	३५३
४००	आयरिए वा जाव	३९९
४५६, ६३३	इक्कडे वा जाव	४५६
६२९	ईसरे जाव	६०८, ६२१
४६०	उवज्झाएण वा जाव	३९९
५७३	उसिणोदगवियडेण वा जाव	४२१
५२१	एगवयणं वदेज्जा जाव	५२१
३२५, ३२६, ४०९,	एसणिज्जं***जाव	३२५
४५६		
६१२-६१७	ओगिण्हेज्ज वा २	६०७
७७४	ओवयंतेहि य जाव	७३७
५५०	कक्खडाणि वा ८	१७६
५६६, ६५१, ६५४,	कंदाणि वा***जाव	४१७
७७४	कसिणे जाव	७७२
६२३	काम खलु जाव	६०८, ६२१
७८८	काएण जाव	७७९
५५०	किण्हे ति वा ५	१७६
५३३	कुट्ठी ति वा जाव	१७९
६१४	कुलियंसि वा ४ जाव	५७७
६१५	खंधंसि वा ६	३६५
७१७-७२०	गंडं वा जाव	७१५-७१६
५८४, ५८५	गच्छेज्जा जाव	५१५
५०२, ५१३	गामे वा जाव	२२४, ३३८
३४२, ३९१, ४१२,	गामं वा***जाव	,, ,,
४६५, ६३७		
३४२, ३९१, ४६५	गामंसि वा जाव	,, ,,
५१४	गामस्स वा***जाव	,, ,,
३९०, ३९१, ४२२,	गाहावती वा जाव	३५०
४३५, ४४९, ५५९,		
५९४, ६१८		
३६०	गाहावतिं वा जाव	३३७ ,,
३२७	गाहावतिकुलं जाव पविसित्तु(तु)कामे	३२४
३२५, ३४९	गाहावति जाय	,,
४८४, ६२२	छत्तए(गं) जाव	४४४
५१३	जवसाणि जाव	५००

सूत्रे	‘जाव’ ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
४५७	जाव अण्णोणसमाहीए	४१०
६३७, ६४१	जाव उदयपसूयाई	४१७
४७२, ४७३	जाव गमणाए	४७१
५०६	जाव दूङ्गजेज्जा	५०५
३२६, ४०९, ५५९, ५९४	जाव पडिगाहेज्जा	३२५, ४०९
६३७, ६४१, ६४२, ६४६, ६४७, ६५३, ६६७	जाव मक्कडासंताण ^०	३२४
६५३	जाव मक्कडासंताण ^०	३५३
६२३, ६३३	जाव विहरिस्सामो	६०८, ६२१
७८०, ७८३, ७८६, ७८९	जाव वोसिरामि	७७७
४१६	जाव संथारगं	३३८
५०१	जाव समाहीए	४८६
३५३, ४०४, ५७९	झामथंडिलंसि वा जाव	३२४
४१२-४२५, ४२७-४२९, ४४७-४५१, ४५३, ४५४	ठाणं वा ३	४१२
३८३	तहप्पगार***जाव	३८२
६१५	तहप्पगारे जाव	५७६
५५०	तित्ताणि वा ५	१७६
६३२	तिरिच्छछिण्णे जाव	६२८
६१३	थूणंसि वा ४ जाव	५७६
४७१	दुग्गुगायतणाणि जाव	४७१
६१३	दुब्बद्धे जाव	५७६
३३७	दोहिं जाव	३३५
५०५	पगिज्झिथ २ जाव	५०४
४४७-४५४, ४६५	पण्णस्स***जाव	३४८
४७०	परक्कमे जाव	४६९
४०९, ४३५-४४१	पाईणं वा ४	३९०
५०४	पागाराणि वा जाव	४९९
५१३	पाडिपहिया जाव	५१०-५१२
४१३	पाणाईं ४	२०४
४१४	पाणाईं ४ जाव	४१३
४५९	पाणाणि वा ४ जाव	३६५
४४४, ४५९	पादं(यं) वा जाव	”
५४४	पासादिया ति वा ४	५३६

सूत्रे	‘जाव’ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
३२६, ४०९	पिहुयं वा जाव	३२६
७७६	पुढविकाए जाव	४४०(?)
३३५, ५५६, ६५०	पुरिसंतरकडे जाव	३३२
४१४-४१८	पुरिसंतरकडे जाव	, ,
४१९, ४२१-४२५,	पुव्वोवदिट्ठा ४	३५७
४२८-४३०, ४४४,		
४५९, ४७१, ५०५,		
५९९, ६०२		
४३०	पुव्वोवदिट्ठा ४ जाव	४२७
३६८	पुव्वोवदिट्ठा जाव	३६७
५१५	पेहाए जाव	३५४
५०४, ६७३	फलिहाणि वा***जाव	४९९
७८२	फासिते जाव	७७९
३३५, ३३७, ३६०,	फासुयं***जाव	३२५
३६९, ३९७, ४०९,		
५५९, ५७१, ६२५,		
६२८		
३०१, ३०४	वहुपाणा***जाव	३४८
३६१	वहुरयं वा जाव	३२६
४२५, ४३७	भगवंतो***जाव	३९०
६४०, ६६८, ६८८	भिक्खुणीए***जाव	३३४
३२५-३२७, ३३०-	भिक्खु वा***जाव	३२४
३३२, ३३६, ३३७,		
३४३, ३४८, ३५२-		
३५५ ३५७, ३५९-		
३६३, ३६५-३७१		
३७३-३८८, ३९१,		
३९३-३९५, ४०४,		
४०५, ४०९		
६८२-६८४	भिक्खु वा २ जाव	६७०
५६८	मणी वा जाव	४२४
६०७	मत्तयं वा जाव	४४४
६५१	मूलाणि वा जाव	४१७
७९०	रज्जमाणे जाव	७९०
७९०	रज्जेजा जाव	७९०
४७३	लाढे जाव	४७१
५१७	वत्तं वा ४	१९९

सूत्रे	‘जाव’ग्राह्यपाठः	सूत्रे द्रष्टव्यः
५३५, ५३६	वप्पाणि वा जाव	५०४
४१२, ४५५, ५६९,	स अंडं***जाव	३२४
६२३, ६२९, ६३०,		
६३२, ६३७, ६४१,		
६४६		
३५३, ४३१	सअडे***जाव	”
७८७, ७९०	संतिमेदा***जाव	७८७
४५५,	संथारगं जाव लामे	३२५
७९०	सज्जमाणे***जाव	७९०
४६६-४६८	समण जाव	४६५
३४८, ५९४	समणमाहण जाव	३४८
७८५	सम्मं जाव आणाए	७७९
५३५	सावज्जं जाव	५२४
५६४, ५७२	सिणाणेण वा जाव	४२१
३६१, ३६२	सिलाए जाव	३५३
४३७	सीलमंता जाव	३९०
५५०	सुब्भिगंधे ति वा २	१७६
५०६, ५०८	हत्थं जाव	४६०-४८७
४१९, ४४४, ४५९	हत्थं वा***जाव	३६५
६७९	हत्थिकरणट्टाणाणि वा	६५७
६८०	हत्थिजुद्धाणि वा जाव	६५७

तृतीयं परिशिष्टं—सूत्राणां परस्परं तुलना

सूत्रे	पाठः	सूत्रे पाठेन समानप्रायः
१	तंजहा...अत्थि मे आया उववाइए	२
२	सहसम्मुइयाए...सोच्चा	१७२, २०५
२	जो इमाओ...अणुदिसाओ	६
५	एतावति...भवन्ति	८
६	अणेगरूवाओ...पडिसंवेदयति	७६
९	जस्सेते ..बेमि	१८, ३१, ३९, ४८, ५५, ६१, ६२
१०-११	तत्थ तत्थ ..पुढो सिता	४९,
१२-१४	लजमाणा...विहिसति	२३-२५, ३४-३६, ४२-४४, ५०-५२, ५७-५९
१३	तत्थ खलु . दुक्खपडिघातहेउं	२४, ३५, ४३,
१६-१८	एत्थ सत्थं ..बेमि	२८-३१, ३८-३९, ४६, ५३, ६०,
२२	लोगं च...अकुतोभयं	१२९ (१३४)
२२	से बेमि.....अव्भाइक्खति	३२
३७	संतिपाणा.....उद्दयन्ति	६०
४०	एस अणगारे ति पवुच्चति	७१
४९	मंदस्स अवियाणओ	१४८
४९	सव्वेसि पाणाणं...बेमि	१३९
५९	से तं.....समुट्ठाए	९५
६२	से वसुमं.....अण्णेसि	१६०
६३	अहो य राजो य.....पुणो पुणो	७२
६४	जेहिं वा.....सरणाए	६६, ६७, ८१
६४	अभिक्कतं च खलु वयं सपेहाए	६८
६६	से हंता.....मण्णमाणे	९४
६७	संणिहिसण्णिचयो.....भोयणाए	७८
६७	ततो से.....समुप्पज्जन्ति	(६४), ८१
६८	जाणित्तु दुक्खं पत्तेय सातं	७८, १५२
७०	एत्थ मोह पुणो पुणो	(६३, ७२), १४८, (१४९)
७१	विणा वि...णावक्कंखति	१७५
७४	तं परिण्णाय...समणुजाणेज्जा	२०३, (१७, ३०, ३८, ४७, ५४, ६१, ६२)

सूत्रे	पाठः	सूत्रे पाठेन समानप्रायः
७४	एस मग्गे आरिएहिं...बेमि	८९, १५१
७६	भूतेहिं जाण पडिलेह सातं	१२२
७९	तिविहेण...विप्परियासमुवेति	८२
७९	कूराइ कम्माइं...विप्परियासमुवेति	८२, १४८
७९	मुणिणा हु एतं पवेदितं	१६४
८०	उद्देसो पासगस्स...बेमि	१०५
८४	सततं मूढे धम्मं णाभिजाणति	१०८, १५१
८५	णालं पास...कंचणं	१८०
८६	एतं मोणं समणुवासेजासि ति	१५६
८८	अयं संधी ति अदक्खु	१५२
८८	से भिक्खू...णियाइ	२१०
९१	एस वीरे...पडिमोयए	१०३
९३	वेरं बड्ढेति अप्पणो	११४
९४	अलं बालस्स संगेणं	११४
९७	तं परिणाय...बेमि	१११
९९	मुणी...बेमि	१६१
९९	एस...बेमि	१८८
१०१	दुक्खस्स...सव्वसो	१४०
१०१	इति कम्मं परिणाय सव्वसो	१४०, १६०
१०८	आरंभजं दुःखमिणं ति णच्चा	१४०
१११	दोहिं अतेहिं दुक्खमिणं ति अदिस्समाणे	१२३
११२	तम्हा ऽ तिचिजं...पावं	११५
११९	उववायं चयणं णच्चा	१७९, २०९
१२२	तम्हा ण हंता ण विघातए	१७०
१२३	आगतिं गतिं परिणाय	१७५
१२८	से वंता...लोभं च—	१९८
१२८	एतं पासगस्स...सगडब्भि	१३०
१३१	किमस्थि उवधी...बेमि	१४६
१३२	सव्वे पाणा...ण उद्देवयव्वा	१३६, १३८
१३३	जाणित्तु धम्मं जहा तहा	१८३
॥	पुणो पुणो जातिं पक्कप्पे ति	१९१ (१३४)
॥	पमत्ते बहिया पास	१५६
१३६	सव्वे पाणा...णत्थेत्थ दोसो	१३८
१४१	इह आणाकल्ली पंडिते अणिहे	१५८
१४२	जे णिव्वुडा...वियाहिता	२०२
१४३	जहिता...उवसमं	१८३
१४५	पण्णाणमंते...पासह	१६६

सूत्रे	पाठः	सूत्रे पाठेन समानप्रायः
१४९	वितिया मंदस्य वालया	१९१
१४९	पडिलेहाए...वेमि	१६४, २०५, २१२
१५१	इहमेगेसिं एगचरिया भवति	१८६
१५२	एत्थोवरते तं ओसमाणे	१८५
१५२	एस समिया परियाए वियाहिते	१७१
१५३	धीरे ते फासे पुट्टोऽधियासते	१८६, १९६, २०६
१५७	सोच्चा...पवेदिते	२०९
१६२	एतं ते मा होउ...तण्णिवेसणे	१७२
१७३	निट्ठियट्ठी...वेमि	१९५
१८०	पाणा पाणे किलेसंति	१८६
१८७	अदुवा...अचेले	२२६
१८७	लाघवं...समभिजाणिया २१४, २१७, २२१-२२३, २२६, २२७	
१८९	जहा से...पदेसिए	१९७
१८९	एवं ते...वाइया	१९०
१९२	आरंभट्ठी...समणुजाणमाणे	२००
२०२	धम्ममायाणह...मतिमया	२०८
२०४	से भिक्खू...गाहावती	२०५
२०४	असणं वा...समुत्तिसणोमि	२०५
२०७	से समणुण्णे...वेमि	२०८
२१४	से अहेसणिजाइ...अचेले	२१७, २२१
२१५	जस्स णं...नालमहमंसि	२१८
२१५	तत्था वि...वेमि	२१९, २२४, २२८
२२४	जस्स णं...वेमि	२२८
२२७	अहं च...करणाए	(२१९)

चतुर्थं परिशिष्टम्—आचाराङ्गसूत्रान्तर्गतश्लोकानामकारादिक्रमः

श्लोकः	सूत्राङ्कः	श्लोकः	सूत्राङ्कः
अकसायी विगतगेही य	३२१	इंदिएहिं गिलायंतो	२४८
अचित्तं तु समासज्ज	२४९	इणमेव णावकंखंति	७२
अणणपरमं णाणी	१२३	इमम्मि लोए पर ए थ दोसु वी	८०४
अणाहारो तुवट्टेज्जा	२३६	इहलोइयाइं परलोइयाइं	२८५
अणिव्चमावासमुवेति जंतुणो	७९३	उच्चालइय णिहणिसु	३०४
अणुपुव्वेण विमोहाइं	२२९	उहुं सोता अहे सोत	१७४
अतिवत्तिथं अणाउट्ठिं	२७०	उदरिं च पास मुइं च	१७९
अदु कुचरा उवचरंति	२८४	उम्मुंच पासं इह मच्चिएहिं	११३
अदु थावरा थ तसत्ताए	२६७	उवसंकमंतमपडिण्णं	३०१
अदु पोरिसिं तिरियभित्तिं	२५८	उवेहमाणे कुसलेहिं संवसे	७९६
अदु माहणं व समणं वा	३१७	एगा हिरण्णकोडी	७४८
अदु वायसा दिगिंछत्ता	३१६	एताइं संति पडिलेहे	२६६
अधियासए सया समिते	२८६	एताणि तिण्णि पडिसेवे	३११
अप्पे जणे णिवारेति	२९६	एते देवनिकाया	७५२
अप्पं तिरियं पेहाए	२४७	एतेहि मुणी सयणेहि	२८०
अभिकमे पडिक्कमे	२४३	एलिकखए जणे भुज्जो	२९७
अयं चाततरे सिया	२४७	एवं पि तत्थ विहरंता	२९८
अयं से अवरे धम्मे	२४०	एस विधी(ही) अणुक्कंतो	२७६, २९२, ३०६, ३२१
अयं से उत्तमे धम्मे	२४८	ओमोदरियं चाएति	३०७
अयमंतरंसि को एत्थ	२८८	कसाए पयुणए किन्वा	२३१
अवरेण पुव्वं ण सरति एगे	१२४	कोधादिमाणं हणिया थ वीरे	१२०
अवि ज्ञाति से महावीरे	३२०	गंडी अदुवा कोडी	१७९
अवि साधिए दुवे वासे	२६४	गंथेहि विवित्तेहि	२३९
अवि साहिए दुवे मासे	३१२	गंथं परिण्णाय इहऽज्ज वीरे	१२१
अवि सूइयं व सुक्कं वा	३१९	गडिए मिहुकहासु	२६३
अवि से हासमासज्ज	११४	गामे अदुवा रणे	२३५
अहं दुच्चरलाढमचारी	२९४	गामं पविस्स नगरं वा	३१५
अहाकडं ण से सेवे	२७१	चत्तारि साहिए मासे	२५६
अहासुतं वदिस्सामि	२५४	चरियासणाइं सेज्जाओ	२७७
आगंतारे आरामागारे	२७९	छट्ठेण एगया भुंजे	३१३
आयाणिज्जं च आदाय	७९	छट्ठेणं भत्तेणं अज्झवसाणेण	७५८
आयावइ थ गिम्हाणं	३१०	जतो वज्जं समुप्पजे	२४६
आलइयमालमउडो	७५७	जार्ति च वुड्ढिं च इहऽज्ज पास	११२
आवेसण-सभा-पवासु	२७८	जावजीव परीसहा	२५०
आसीणेऽणेलिसं मरणं	२४५		

श्लोकः	सूत्राङ्कः	श्लोकः	सूत्राङ्कः
जीवियं णाभिकंखेज्जा	२३२	फरिसाईं दुत्तितिवखाईं	२६२
जे केयिमे अगारत्था	२६३	वंभम्मि य कप्पम्मि	७५१
जं किंचुवक्कमं जाणे	२३४	भगवं च एवमण्णेसि	२६८
जंसिप्पेगे पवेदेंति	२८९	भिदुरेसु ण रजेज्जा	२५१
जमाहु ओहं सलिलं अपारगं	८०२	मंसूणि छिण्णपुव्वाइं	३०३
जहा य वद्धं इह माणवेहिं या	८०३	मज्झत्थो णिज्जरापेही	२३३
णच्चाण से महावीरे	३१४	मातण्णे असणपाणस्स	२७३
ण सक्का ण गंधमग्घाउं	७९०	लाढेहि तस्सुवसग्गा	२९५
ण सक्का ण सोउं सद्दा	७९०	वणसंडं व कुसुमियं	७६२
ण सक्का ण संवेदेतुं	७९०	वरपडहमेरिक्कल्लरि-	७६४
ण सक्का रसमणासातुं	७९०	वित्तिच्छेदं वज्जेतो	३१४
ण सक्का रूवमदद्धुं	७९०	विदू णते धम्मपयं अणुत्तर	७९७
णाओ संगामसीसे वा	३००	विरते य गामधम्मेहिं	३०९
णारति सहती वीरे	९८	वेसमणकुंडलधरा	७५०
णासेवइय परवत्थं	२७२	संघाडीओ पविसिस्सामो	२९०
णिहं पि णो पगामाए	२८१	सवुज्झमाणे पुणरवि	२८२
णिधाय डंडं पाणेहि	२९९	संवच्छरेण होहिति	७४७
णो चेविमेण वत्थेण	२५५	सवच्छरं साहियं मासं	२५७
णो सुकरमेतमेगेसि	२६१	संसप्पगा य जे पाणा	२३७
तंसि भगवं अपडिण्णे	२९१	संसोहणं च वमणं च	३०८
तणफास- सीतफासे	२९३	स जणेहिं तत्थ पुच्छिसु	२८७
ततविततं घणञ्जुसिरं	७६५	सयणेहि तस्सुवसग्गा	२८३
तम्हाऽतिविज्जं परमं ति णच्चा	११५	सयणेहिं वित्तिमिस्सेहिं	२५९
तहप्पगारेहि जणेहिं हीलिते	७९५	सयमेव अभिसमागम्म	३२२
तहागयं मिक्खुमणंतसजतं	७९४	सव्वट्ठेहिं अमुच्छिए	२५३
तहा विमुक्कस्स परिण्णचारिणो	८००	सासएहिं णिमंतेज्जा	२५२
तिण्णेव य कोडिसता	७४९	सितेहि मिक्खू असिते परिव्वए	७९९
दिव्वो मणुस्सघोसो	७६७	सिद्धत्यवणं व जहा	७६३
दिसोदिसिऽणंतजिणेण ताडणा	७९८	सिवियाए मज्झयारे	७५६
दुविह पि विदिता णं	२३०	सिसिरंसि अद्धपडिबण्णे	२७५
दुविहं समेच मेहावी	२६९	सीया उवणीया जिणवरस्स	७५५
पडिबज्जितु चरितं	७६८	सीहासणे णिविट्ठो	७५९
परिक्रमे परिकिलंते	२४४	सूरो संगामसीसे वा	३०५
पाणा देहं विहिंसति	२३८	से हु परिण्णासमयम्मि वट्ठी	८०१
पुटवि च आउकायं च	२६५	सोलस एते रोगा	१७९
पुरतो नुरा वट्ठी	७६१	हरिएसु ण णिवजेज्जा	२४१
पुंथ्वि उक्खित्ता माणुसेहि	७६०	हतपुव्वो तत्थ डंडेणं	३०२

पञ्चमं परिशिष्टं—कतिपयानि विशिष्टानि टिप्पणानि

पृ० १ पं० १ आचारंगसुत्तं । “आयारो अगाणं पढमं अगं दुवालसण्हं पि । इत्थं य मोक्खोवाओ एस य सारो पवयणस्स ॥ ९ ॥ आयारम्मि अहीए जं नाओ होइ समणधम्मो उ । तम्हा आयारधरो भण्णइ पढमं गणिट्ठाणं ॥ १० ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ ।

“इह खलु समणेणं भगवया महावीरेणं...इमे दुवालसंगे गणिपिडगे पन्नते, तंजहा—आयारे १, सूयगडे २, ठाणे ३, समावाए ४, विवाहपन्नती ५, नायाधम्मकहाओ ६, उवासगदसाओ ७, अंतगडदसाओ ८, अणुत्तरोववाइ[य]दसाओ ९, पण्हावागरणं १०, विवागसुए ११, दिट्ठिवाए १२” इति समयवायाङ्गसूत्रे १ ।

“जं इमं अरिहंतेहिं भगवंतेहिं...पणीअं दुवालसंगं गाणिपिडगं तंजहा—आयारो १, सूयगडो २, ठाणं ३, समवाओ ४, विवाहपन्नती ५, नायाधम्मकहाओ ६, उवासगदसाओ ७, अंतगड-दसाओ ८, अणुत्तरोववाइअदसाओ ९, पण्हावागरणाइं १०, विवागसुअं ११, दिट्ठिवाओ १२ अ, से तं लोउत्तरियं नोआगमतो भावसुयं” इति अनुयोगद्वारसूत्रे ।

“अङ्गप्रविष्टं द्वादशविधम्,—तद्यथा—आचारः १, सूत्रकृतं २, स्थानं ३, समवायः ४, व्याख्याप्रज्ञाप्तिः ५, ज्ञातधर्मकथाः ६, उपासकाव्ययनदशाः ७, अन्तकृद्दशाः ८, अनुत्तरोप-पातिकदशाः ९, प्रश्नव्याकरणं १०, विपाकसूत्रम्, ११, दृष्टिपातः १२ इति” इति तत्त्वार्थभाष्ये १।२० ।

“आचाराङ्गं सूत्रकृतं स्थानाङ्गसमवाययुक् । पञ्चमं भगवत्यङ्गं ज्ञातधर्मकथाऽपि च” ॥ १५७ ॥ उपासकान्तकृदनुत्तरोपपातिकाद् दशाः । प्रश्नव्याकरणं चैव विपाकश्रुतमेव च ॥ १५८ ॥ इत्येकादश सोपाङ्गान्यङ्गानि द्वादशं पुनः । दृष्टिवादो द्वादशाङ्गी स्याद् गणिपिटकाह्वया ॥ १५९ ॥” इति अभिधानचिन्तामणौ द्वितीये कण्डे ।

“अथ तीर्थकरभाषितान्येव क्रमव्यवस्थापितानि सूत्रमस्तु, गणधरसूत्रीकरणे तु को विशेषः ? उच्यते—इह भगवान् विशिष्टमतिसम्पन्नगणधरापेक्षया प्रभूतार्थं स्वल्पमेवार्थमात्रमभिधत्ते, न त्वितरजनसाधारणं ग्रंथराशिम्, ततो गुणधराणां सूत्रकृतिः, तथा चाह—अर्थं भासइ अरहा सुत्तं गंथंति गणहरा निऊणं ।...[आव० नि० ९२], अर्थमात्रमेव अर्हन् भापते, न प्रभूत-जनसाधारणं ग्रंथराशिम्, ततो गणधराः शासनस्य हितार्थं निपुणं...सूत्रं ग्रथन्ति” इति आवश्यकस्य मलयगिरिसूरिविरचितायां वृत्तौ पृ० १०६ ।

“जदा य गणहरा सव्वे पव्वजिता ताहे किर एगनिसज्जाए एगारस अगाणि चोइसहिं चोइस पुव्वाणि, एवं ता भगवता अत्थो कहितो, ताहे भगवंतो एगपासे सुत्तं करे(रें)ति, तं अक्खरेहिं पदेहि वंजणेहिं समं, पच्छा सामी जस्स जत्तियो गणो तस्स तत्तियं अणुजाणति, आतीय सुहम्मं करेति, तस्स महल्लं आउयं, एत्तो तित्थं होहिति ति [पृ० ३३७]...तं कहं गहितं गोयम-सामिणा ? तिविहं (तीहिं) निसेज्जाहिं चोइस पुव्वाणि उप्पादितानि । निसेज्जा नाम पणिवतिऊण जा पुच्छा । किं च वागरेति भगवं ? ‘उप्पन्ने विगते धुवे’, एताओ तिवि निसेज्जाओ, उप्पन्ने ति जे उप्पन्निमा भावा ते उवागच्छंति, विगते ति जे विगतिस्सभावा ते विगच्छंति, धुवा जे अविणासधम्मिणो । सेसाणं अणियता णिसेज्जा । ते य ताणि पुच्छिऊण एगतमंते सुत्तं करे(रें)ति जारिसं जहा भणितं । ततो भगवं अणुजं मणसी करेति” [पृ० ३७०] इति आवश्यकचूणौ ।

“तत्र गौतमस्वामिना निषद्यात्रयेण चतुर्दश पूर्वाणि गृहीतानि, प्रणिपत्य पृच्छा निषद्योच्यते, भगवांश्चाचष्टे—‘उपण्णे इ वा विगमे इ वा धुवे इ वा’, एता एव तिस्रो, निषद्याः आसामेव आ. २६

सकाशाद् गणभृताम् 'उत्पाद-व्यय-ध्रौव्ययुक्तं सत्' इति प्रतीतिरुपजायते, अन्यथा सत्ताऽयोगात् । ततश्च ते पूर्वभवभावितमतयो द्वादशाङ्गमुपरचयन्ति " इति आवश्यकसूत्रस्य हरिभद्रसूरिविरचितायां वृत्तौ पृ० २७७ । मलयगिरिसूरिविरचितायां वृत्तौ पृ० ३६३ ।

"यद् भगवद्भिः सर्वदर्शिभिः.....उक्तम्, भगवच्छिष्यैरतिशयवद्विरुत्तमातिशयवाग्बुद्धि-सम्पन्नैर्गणधरैर्दृष्टं तदङ्गप्रविष्टम्" इति तत्त्वार्थभाष्ये १।२०।

"भगवदर्हत्सर्वज्ञहिमवज्जितवाग्गङ्गार्थविमलसलिलप्रक्षालितान्तःकरणैर्बुद्धयतिशयद्विभक्तैर्गणध-रैरनुस्मृतग्रन्थरचनं आचारादि द्वादशविधमङ्गप्रविष्टमित्युच्यते" इति तत्त्वार्थराजवार्तिके १।२०।
—इत्याद्युल्लेखानुसारेण भगवतामर्हतां शिष्यैर्गणधरैः जिनवचनानुसारेण आचारादीनि द्वादश अङ्गानि विरचितानि । तत्र प्रथमम् आचाराङ्गम् ।

बौद्धा अपि केचिद् बुद्धवचनं नवाङ्गीरूपेण, केचिच्च द्वादशाङ्गीरूपेण विभजन्ति, तथाहि—

"कथं नवंगवसेन नव अङ्गानी ति ? सव्वमेव हिदं 'सुत्तं १, गेयं २, वेय्याकरणं ३, गाथा ४, उदानं ५, इतिवृत्तकं ६, जातकं ७, अब्भुतधम्मं ८, वेदल्लं ९ ति नवंगप्पमेदं होति" इति अट्टशालिन्यां बौद्धग्रन्थे पृ० २२ । "धर्मविनिश्चयः क्तमः ? आर्यशासनं द्वादशाङ्गधर्मः । क्तमानि द्वादशाङ्गानि ? १ सूत्रं, २ गेयं, ३ व्याकरणं, ४ गाथा, ५ उदानं, ६ निदानम्, ७ अवदानम्, ८ इतिवृत्तकं, ९ जातकं, १० वैपुल्यम्, ११ अद्भुतधर्मः, १२ उपदेशश्च" इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचिते अभिधर्मसमुच्चये पृ० ७८ ।

पृ० १ पं० २ पदमो सुयक्खंधो । प्रथमः श्रुतस्कन्धः 'ब्रह्मचर्य'नाम्नापि, नवाध्ययना-त्मकत्वाच्च 'नवब्रह्मचर्य'नाम्नापि प्रसिद्धः । दृश्यता पृ० १०२ पं० ४, पृ० १०३ टि० २ । अस्य च दशवैकालिकचूर्णनुसारेण दशवैकालिकहारिभद्रीवृत्त्यनुसारेण च गद्य-पद्य-गेय-चौर्ण-भेदेन चतुर्विधेषु ग्रथितपदेषु चौर्णपदेऽन्तर्भावः । सूत्रकृताङ्गचूर्णि-वृत्त्यनुसारेण तु गद्य-पद्य-कथ्य-गेयभेदेन चतुर्विधेषु जातिनिबद्धसूत्रेषु गद्येऽन्तर्भावः । तथाहि—
"गज पजं गेयं चुण्णं च चउव्विहं तु गहियपयं । तिसमुट्ठाणं सव्वं इइ वेति सलक्खणा कइणो ॥ १७० ॥ महरुं हेउनिजुत्तं गहियमपायं विरामसंजुत्तं । अपरिमियं चऽवसाने कव्वं गजं ति नायव्वं ॥ १७१ ॥ पज तु होइ तिविहं सममदसमं च नाम विसमं च । पाएहिं अक्खरेहिं य एव विहिण्णु कइ वेति ॥ १७२ ॥ तंतिसमं तालसमं वण्णसमं गहसमं लयसमं च । कव्वं तु होइ गेयं पंचविहं गीयसजाए ॥ १७३ ॥ अत्थवहुलं महत्थं हेउनिवाओवसगगंभीरं । वहुपायमवो-न्निज्जं गम-णयसुद्धं च चुण्णपयं ॥ १७४ ॥" इति दशवैकालिकनिर्णयकौ । अस्य व्याख्या—
"गद्यं पद्यं गेयं चौर्णं च चतुर्विधमेव ग्रथितपदम्, एमिरेव प्रकारैर्ग्रथनात् । एतच्च त्रिभ्यो धर्मार्थ-क्रामेभ्यः समुत्थानं तद्विषयत्वेनोत्पत्तिरस्येति त्रिसमुत्थानं सर्वम्...एवं ब्रुवते सलक्षणा लक्षणज्ञाः क्वयः इति गार्थः ॥ १७० ॥ गवलक्षणमाह—मधुरं...हेतुनियुक्तं सोपपत्तिकं, ग्रथितं वद्धमाउ-पूर्व्या, अपादं विणिट्छन्दोरचनायोगान् पादवर्जितम्, विरामः—अवसानं, तत्संयुक्तम्—अर्थतो न तु पाठत इत्येके...यतिविशेषसंयुक्तमन्ये, अपरिमितं चावसाने बृहद् भवतीत्येके । अन्ये तु अपरिमितमेव भवति बृहदित्यर्थः, अवसाने 'मृदु पठ्यते' इति शेषः । काव्यं गद्यम्...इति

१. बहुपयं इत्यपि प्रत्यन्तरेषु अगस्त्यसिंहविरचितायां चूर्णौ च पाठः ।

२. "अपायं नाम पादा से नत्थि, विरामो से अत्थओ भवइ, इतरथा ताव ण ठाए समत्तं" इति दशवैकालिकचूर्णौ 'बृद्धचिवरण'रूपेण प्रसिद्धायाम् पृ० ७७ । "अपादं जं ण पादवद्धं" इति अगस्त्यसिंहविरचिताया दशवैकालिकचूर्णौ पृ० ४० ।

ज्ञातव्यम्...॥ १७१ ॥ अधुना पद्यमाह—पद्यं तु...त्रिविधम्...सममर्धसमं च नाम विषम च ...पादैः चतुःपादादिभिः अक्षरैर्गुलघुभिः, अन्ये तु व्याचक्षते—समं यत्र चतुर्ध्वपि पादेषु समान्यक्षराणि, अर्धसमं यत्र प्रथमतृतीययोर्द्वितीयचतुर्थयोश्च समान्यक्षराणि, विषम तु सर्वपादेष्वेव विषमाक्षरमित्येवं विधिज्ञाः छन्दःप्रकारज्ञाः कवयो ब्रुवते...॥ १७२ ॥ अधुना गेयमाह—तन्त्रीसमं तालसमं वर्णसमं ग्रहसमं लयसमं च काव्यं तु भवति...गेयं पञ्चविधम्... गीतसंज्ञायां गेयाख्यायाम् । तत्र तन्त्रीसमं वीणादितन्त्रीशब्देन तुल्यं मिलितं च, एवं तालादिष्वपि योजनीयम्, नवरं ताला हस्तगमाः, वर्णा निपादपञ्चमादयः, ग्रहा उत्क्षेपाः, प्रारम्भरसविशेषा इत्यन्ये, लयाः तन्त्रीस्वनविशेषाः...॥ १७३ ॥ साम्प्रतं चौर्णं पदमाह—अर्थबहुलं... बह्वर्थम्, ...महार्थम्, हेतु-निपातोपसर्गगीरम्, ...बहुपादम् अपरिमितपादम्, अव्य-वच्छिन्नं श्लोकवद् विरामरहितम्, गम-नयैः शुद्धम्, गमाः तदक्षरोच्चारणप्रवणा भिन्नार्थाः..., नैगमादयः, ...चौर्णं पद ब्रह्मचर्याध्ययनपदवदिति गाथार्थः ॥ १७४ ॥” इति हरिभद्रसूरि-विरचितायां वृत्तौ पृ० ८७-८८ ।

“तं सूत्रं चतुर्विधम्—

सण्णा संगह वित्ते जातिणिबद्धे य कत्थादि ॥ ३ ॥ तत्थ सण्णासुत्तं तिविधं—ससमए परसमए उभये ति...सङ्ग्रहसूत्रमपि यथा—... । वित्ते जातिणिबद्धं सुत्तं जाव वृत्तवद्धं सिलोगादिवद्धं वा । तं चउव्विधं, तं जघा—गद्यं १, पद्यं २, कथ्यं ३, गेयम् ४ । गद्यं चूर्णिग्रन्थः ब्रह्मचर्यादि । पद्यं गाथासोलगादि । कथनीयं कथ्यम्, जघा उत्तरज्झयणाणि इसिभासिताणि णायाणि य । गेयं णाम यद् गीयते सरसंचारेण, जघा काविलिज्जे “अधुवे असासयम्मी ससारम्मि दुक्खपउराए [उत्तरा० ८।१]” इति सूत्रकृताङ्गचूर्णौ पृ० ४ । “श्रुतज्ञानसूत्रं चतुर्धा भवति तद्यथा—संज्ञासूत्रं १, संग्रहसूत्रं २, वृत्तनिबद्धं ३, जातिनिबद्धं च ४ । तत्र संज्ञासूत्रं यत् स्वसङ्केतपूर्वं निबद्धं... । संग्रहसूत्रं तु यत् प्रभूतार्थसंग्राहकं... । वृत्तनिबद्धसूत्रं पुनर्यदनेकप्रकारया वृत्तजात्या निबद्धं... । जातिनिबद्धं तु चतुर्धा, तद्यथा—कथनीयं कथ्यम् उत्तराध्ययन-ज्ञाताधर्मकथादि पूर्वोपचरितकथानकप्रायत्वात् तस्य, तथा गद्यं ब्रह्मचर्यादि । तथा पद्य छन्दोनिबद्धम्, तथा गेयं यत् स्वरसञ्चारेण गीतिकाप्रायनिबद्धं तद्यथा कापिलीयमध्ययनम्” इति शीलाचार्यविरचितायां सूत्रकृताङ्गवृत्तौ पृ० २-३ ।

पृ० १ पं० ४ सत्थपरिण्णा । “जीवो छक्कायपरुवणा य तेसि बहे य वंधो ति । विरईए अहिगारो सत्थपरिण्णाए णातव्वो ॥ ३५ ॥ दव्वं सत्थऽग्गि-विस-जेहं विल-खार-लोणमाईयं । भावो य दुप्पउत्तो वाया काओ अविरई या ॥ ३६ ॥ दव्वं जाणण पच्चक्खाणे दविए सरीर उवगरणे । भावपरिण्णा जाणण पच्चक्खाणं च भावेण ॥ ३ ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ ।

पृ० २ पं० ४ अत्थि ... । ‘अत्थि मे आया उवावतिए, णत्थि मे आया उववातिए, के चाऽहं आसी (के चाऽऽसी—प्र०) के व इओ चुते पेच्चा भविस्सामि’ इति आचाराङ्गचूर्णौ ।

पृ० २ पं० १४, ३ यद्यपि कासुचित् शी० प्रतिषु ‘चुए पेच्चा’ इति पाठो दृश्यते तथापि शीसं० प्रतौ ‘के वा इओ चुए इह पिच्चा भविस्सामि ति’...‘इह च संसारे’ इति पाठदर्शनाद्

१. “बहुपादं णाम जहा सिलोगो, गाहादीणं विरामो अत्थि न तथा तस्स” इति वृद्धविवरणत्वेन प्रसिद्धायां दशवैकालिकचूर्णौ पृ० ७८ । “बहुपादं अपरिमितपदम् । अव्वोच्छिण्णं अविरामं” इति अगस्त्यसिंहविरचितायां चूर्णौ पृ० ४० ।

२. इदाणि चुण्णपदं भणइ जहा बंभचेरतराणि” इति वृद्धविवरणे दशवैकालिकचूर्णौ पृ० ७८ । “चुण्णपदमिदाणी, तं बंभचेरादि” इति अगस्त्यसिंहविरचितायां चूर्णौ पृ० ४० ।

वृत्तिकृतां शीलाचार्याणामपि के वा इजो चुए इह पेच्चा इति पाठः सूत्ररूपेण सम्मत इति प्रतीयते ।

पृ० ३ पं० १ सो हं । तुलना—“सोऽहमस्मीत्यग्रे व्याहरत्”—बृहदारण्यकोपनिषद् १।४।१। “योऽसावसौ पुरुषः सोऽहमस्मि” बृहदारण्यकोपनिषद् ५।१५।११।, ईशावास्यो-
पनिषद् १६। “सोऽहमस्मि स एवाहमस्मि”—छान्दोग्योपनिषद् ४।११।११, ४।१२।११,
४।१३।११। “त्वमात्मासि यस्त्वमसि सोऽहमस्मि तमाह कोऽहमस्मीति”—कौशीतकी उपनिषद्
१।६। “अहं सः सोऽहमिति”—नृसिंहोत्तरतापनी उपनिषद् ९ ।

पृ० ३ पं० ७ विरूवरूवे फासे... । “मात्रास्पर्शास्तु कौन्तेय शीतोष्णसुखदुःखदाः । २।१४।
...वाह्यस्पर्शेष्वसक्तात्मा विन्दत्यात्मनि यत् सुखम् । ५।२१।”...स्पर्शान् कृत्वा बहिर्वाह्याश्चक्षु-
श्चैवान्तरे भ्रुवोः । ५।२७।”—भगवद्गीता । “कतमो पनावुसो, फस्सो, कतमो फस्ससमुदयो,
कतमो फस्सनिरोधो, कतमा फस्सनिरोधगामिनी पटिपदा । छयिमे, आवुसो, फस्सकाथा—
चक्खुसम्फस्सो, सोतसम्फस्सो, धानसम्फस्सो, जिह्वासम्फस्सो, कायसम्फस्सो, मनोसम्फस्सो ।
सळायतनसमुदया फस्ससमुदयो, सळायतननिरोधा फस्सनिरोधो, अथमेव आरियो अट्ठङ्गिको मग्गो
फस्सनिरोधगामिनी पटिपदा” इति पालिनिपिटकान्तर्गते मज्झिमनिकाये सम्मादिट्ठिसुत्ते पृ० ७० ।
“वेदना चायं, भिक्खवे, किनिदाना किंसमुदया किजातिका किपभवा ? वेदना फस्सनिदाना
फस्ससमुदया फस्सजातिका फस्सपभवा” इति मज्झिमनिकाये चूलसीहनादसुत्ते पृ० ९५,
महातण्हासङ्ख्यसुत्ते पृ० ३२१ ।

पृ० ५ पं० ३ गडिण् । “सक्तो गृद्धो ग्रथितः” इति श्रावकभूमौ पृ० ९५ ।

पृ० ६ पं० ११, २३ अणु... । तुलना—“आदेशः ‘जाए सद्धाए निक्खंतो तमेवमणु-
पालए’ इत्यादिकः” इति बृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ [पृ० ३६३] उद्धृतः पाठः ।

पृ० ६ पं० १२ पणया... । तुलना—“पणया वीरा महावीहिं सिद्धिपहं णेआउयं धुवं ॥
२।१।२१ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे प्रथमश्रुतस्कन्धे सू० १०९ ।

पृ० ८ पं० १५ खेत्तण्णे । तुलना—“इदं शरीरं कौन्तेय क्षेत्रमित्यभिधीयते । एतद्यो वेति
तं प्राहुः क्षेत्रज्ञ इति तद्विदः ॥ क्षेत्रज्ञं चापि मां विद्धि सर्वक्षेत्रेषु भारत । क्षेत्र-क्षेत्रज्ञयोर्ज्ञानं यत्
तज्ज्ञानं मतं मम ॥ १३।१-२ ॥”—भगवद्गीता । “अखेत्तञ्जू अकुसलो” इति पालिनिपिटका-
न्तर्गते अंगुत्तरनिकाये नवकनिपाते, चतुर्थे भागे पृ० ५७ । “अखेत्तञ्जू ति अगोचरञ्जू”
इति विसुद्धिमग्गटीकायां प्रथमे भागे पृ० ३२६ ।

पृ० १० पं० २१ चूर्णिकृता... । चूर्णिकृतामिव वृत्तिकृतां शीलाचार्याणामपि अयं पाठो मूल-
रूपेणाभिमत इति पूर्वापरतुलनया ज्ञायते ।

पृ० १४ पं० १४, २७ । तुलना—“तालियंटेण पत्तेण साहाविहुवणेण थ । ण ते वीयितु-
मिच्छंति वीयावेऊण वा पर ॥ ६।३७ ॥” इति दशवैकालिकसूत्रे ।

पृ० १७ पं० १ लोगविजयो । “लोगस्स थ निक्खेवो अट्ठविहो छव्विहो उ विजयस्स । भावे
कसायलोगो अहिगारो तस्स विजएणं ॥ १७५ ॥”...विजिओ कसायलोगो सेयं खु तओ नियतिउं
होइ । कामनियत्तमई खलु ससारा मुच्चई खिप्पं ॥ १७७ ॥” इति आचाराङ्गनिर्णयकौ ।

पृ० २२ पं० २ पियाउया । पृ० ९१ मध्ये “सव्वे पाणा पियाउगा” इति, पृ० ७५९
मध्ये च “सव्वे पाणा पियाउया” इति पाठो बृहत्कल्पसूत्रवृत्तानुद्धृतः ।

पृ० २६ पं० २ णिरामगंधे... । “णिरामगंधो परिव्वए” इति सूत्रकृताङ्गचूर्णि[पृ० ४]-
बृहत्कल्पवृत्ति[पृ० ९६, २७२, ३७८]—निशीथचूर्णि[१५।१२ पृ० ४८५]प्रभृतिषु बहुषु
स्थानेषु द्वितीय पाठः ॥

पृ० २६ पं० ४ मातण्णे । “कथं मात्रज्ञो भवति ? इह श्राद्धा ब्राह्मणग्रहपतयो व्यर्थं प्रचारयन्ति यदुत चीवरपिण्डपातशयनासनगलानप्रत्ययभैषज्यपरिष्कारैः, तत्र प्रतिग्रहणे मात्रां जानाति, एवं मात्रज्ञो भवति” इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचितायां श्रावकभूमौ पृ० १६२ ।

पृ० २७ पं० १३ वेरं...। तुलना—दृश्यतां सू० ९३ । “हणंतं वाऽणुजाणाइ वेरं वड्ढेति अप्पणो ॥ १।१।३ ॥” इति सूत्रकृताङ्गेषुपि ॥

पृ० २७ पं० ४ अहेभागं..., पं० ८ जहा अंतो...। पृ० ३० पं० ६ उड्डं अहं...। पृ० ५६ पं० ५ उड्डं सोता...। तुलना—“पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं उड्डं पादतला, अधो केसमत्थका, तचपरियन्तं, पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति—‘अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हारु अट्ठि अट्ठिमिञ्जं वक्कं हृदयं थकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेहं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेलो सिङ्खणिका लसिका मुत्तं ति । सेय्यथापि भिक्खवे उभतोमुखा पुतोळि पूरा नानाविहितस्स धब्बस्स, सेय्यथीदं सालीनं वीहीनं मुग्गानं मासानं तिलानं तण्डुलानं । तमेनं चक्खुमा पुरिसो मुञ्चित्वा पच्चवेक्खेय्य—‘इमे साली इमे वीही इमे मुग्गा इमे मासा इमे तिला इमे तण्डुला’ ति । एवमेव खो, भिक्खवे, भिक्खु इममेव कायं उड्डं पादतला, अधो केसमत्थका, तचपरियन्तं, पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति—‘अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा...पे०...मुत्तं’ ति । इति अज्झत्तं वा काये कायानुपस्सी विहरति...पे०...एवं पि खो, भिक्खवे, भिक्खु काये कायानुपस्सी विहरति ।...पुन च परं, भिक्खवे, भिक्खु सेय्यथापि पस्सेय्य सरीरं सीवथिकाय छट्ठितं अट्ठिसङ्खलिकं समंसलोहितं न्हारुसम्बन्धं...पे०...अट्ठिसङ्खलिकं निम्मंसलोहितमक्खितं न्हारुसम्बन्धं...पे०...अट्ठिकसङ्खलिकं अपगतमंसलोहितं न्हारुसम्बन्धं...पे०...अट्ठिकानि अपगतसम्बन्धानि दिसा विदिसा विक्खित्तानि...अट्ठिकानि सेतानि सङ्खवण्णपटिभागानि...पे०...अट्ठिकानि पुज्जकितानि तेरोवस्सिकानि...पे०...अट्ठिकानि पूतीनि चुण्णकजातानि । सो इममेव कायं उपसंहरति—‘अयं पि खो कायो एवंधम्मो एवंभावी एवंअनतीतो’ति । इति अज्झत्तं वा काये काये कायानुपस्सी विहरति बहिद्धा वा काये कायानुपस्सी विहरति, अज्झत्तवहिद्धा वा काये कायानुपस्सी विहरति, समुदयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति, वयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति, समुदयवयधम्मानुपस्सी वा कायस्मिं विहरति ।...एवं पि खो, भिक्खवे, भिक्खु कायानुपस्सी विहरति ।” इति पालित्रिपिटकान्तर्गते मज्झिमनिकाये सतिपट्ठाणसुत्ते कायानुपस्सनायाम् पृ० ७८-८१ ।

“इममेव कायं ति इमं चतुमहाभूतिकं पूतिकायं । उड्डं पादतला ति पादतलत उपरि, अधो केसमत्थका ति केसगगतो हेट्ठा, तचपरियन्तं ति तिरियं तचपरिच्छिञ्जं, पूरं नानप्पकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खती ति नानप्पकारकेसादिअसुचिभरितो अयं कायो ति पस्सति” इत्यादि-ग्रन्थेन अस्य विशेषतः स्पष्टीकरणं विसुद्धिमग्गे अट्ठमे परिच्छेदे अनुस्सतिकम्मट्ठाननिद्देसे कायगतासतिकथायां द्रष्टव्यम् ।

“वुत्तं हेतं—‘पथवीकसिणमेको सज्जानाति उड्डं अधो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं’ [

] ति आदि । तत्थ उड्डं ति उपरि गगनतलाभिमुखं, अधो ति हेट्ठा भूमितलाभिमुखं, तिरियं ति खेतमण्डलमिव समन्ता परिच्छिन्दतं । एकच्चो हि उड्डमेव कसिणं वड्ढेति, एकच्चो अधो, एकच्चो समन्ततो । तेन तेन वा कारणेन एवं पसारेति, आलोकमिव दिव्बचक्खुना रूपदस्सनकामो । तेन वुत्तं—उड्डं अधो तिरियं ति ।” इति विसुद्धिमग्गे पच्चमे परिच्छेदे सेसकसिणनिद्देसे ।

पृ० २७ पं० १३ वेरं...। दृश्यतां सू० ९३। तुलना—“हणंतं वाऽणुजाणाइ वेरं वहेति अप्पणो ॥ १।१।३ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे।

पृ० ३० पं० १६ कथ्यती। “कथ्यई” इति वृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ [पृ० १५०६] उद्धृते पाठेऽपि।

पृ० ३१ पं० २ सीओसणिज्जं। “सीयं परीसह-पमायुवसम-विरई सुहं च उण्हं तु। परीसह-तवुज्जम-कसाय-सोगा-ऽऽहि-वेया-ऽरई दुक्खं ॥ २०१ ॥ इत्थी सक्कारपरीसहो य दो भावसीयला एए। सेसा वीसं उण्हा परीसहा हुंति नायव्वा ॥ २०२ ॥.....धम्ममि जो पमायइ अत्थे वा सीअल्लु त्ति तं वित्ति। उज्जुत्तं पुण अन्नं तत्तो उण्हं ति ण वित्ति ॥ २०४ ॥...अभयकरो जीवाणं सीयघरो संजमो भवइ सीओ। अस्संजमो य उण्हो एसो अन्नो वि पज्जाओ ॥ २०६ ॥ निव्वाणसुहं सायं सीईभूयं पयं अणावाहं। इहमवि जं किंचि सुहं तं सीयं, दुक्खमवि उण्हं ॥ २०७ ॥ .....सीयाणि य उण्हाणि य भिक्खूणं हुति विसहियव्वाइं। कामा न सेवियव्वा सीओसणिज्जस्स णिज्जुत्ती ॥ २१० ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ।

पृ० ३१ पं० ४ सुत्ता अमुणी.....। तुलना—“या निशा सर्वभूतानां तस्यां जागर्ति संथमी। यस्यां जाग्रति भूतानि सा निशा पश्यतो मुनेः।” —भगवद्गीता २।६९।

पृ० ३९ पं० २ सम्मत्तं। “कुणमाणो वि य किरियं परिचयंतो वि सयण-धण-भोए। दितो वि दुहस्स उरं न जिणइ अथो पराणीयं ॥ २२० ॥ कुणमाणो वि निवित्तिं परिचयंतो वि सयण-धण-भोए। दितो वि दुहस्स उर मिच्छदिट्ठी न सिज्जइ उ ॥ २२१ ॥ तम्हा कम्माणीयं जेउमणो दंसणम्मि पयइजा। दंसणवओ हु सफलाणि हुंति तव-नाण-चरणाइं ॥ २२२ ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ।

पृ० ३९ पं० ४ से वेमि...। तुलना—सू० ५२२। सूत्रकृताङ्गे द्वितीयश्रुतस्कन्धे प्रथमेऽध्ययनेऽपि।

पृ० ४६ पं० २ आवंती...। “आयाणपएणावंती गोष्णनामेण लोगसारं त्ति।.....॥ २३९ ॥ लोगस्स उ को सारो? तस्स य सारस्स को हवइ सारो। तस्स य सारो सारं जइ जाणसि पुच्छिओ साह ॥ २४४ ॥ लोगस्स सार धम्मो धम्मं पि य नाणसारियं वित्ति। नाणं संजमसारं च निव्वाणं ॥ २४५ ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ।

पृ० ४७ पं० १ जे छेये...। “जे छेए सागारियं ण से सेवे” इति सूत्रकृताङ्गचूर्णावपि [पृ० ४] उद्धृतम्। वृहत्कल्पसूत्रवृत्तौ तु [पृ० ३७८] “जे छेए से सागारियं न सेवे” इति पाठ उद्धृतः, “जे छेए से सागारियं परियाहरे” इत्यपि पाठः [पृ० ९६] उद्धृतो दृश्यते।

पृ० ५२ पं० ७ वयसा वि एगे बुइता...। “वयसा वि एगे बुयित्ता कुप्पंति माणवा, वयसा वायाए, एते(गे) अव्वत्ता एगचरा अणेगचरा वा, बुयित्ता भणिता, कुप्पंति वज्जंति (व(थ)-वर्मंति—प्र०) (क्वचित् प्रतौ ‘वज्जंति’ नास्ति) वक्कंति छुवभति। केरिसाए वायाए कुप्पति जहा के इमे अम्हं एए चेव दट्ठव्वा तिवग्गबंभणातितिवग्गपरिचारगा सुद्धा पव्वयंति। एवं थंभ(मे) मायाए वि लोमे वि जोएयव्वं। अविसद्धा काएणावि पुट्ठा कुप्पंति” इति चूर्णौ।

पृ० ५५ पं० १ तुमं सि...। तुलना—“तत् त्वमसि श्वेतकेतो”—छान्दोग्योपनिषद् ६।८।७, ६।९।४, ६।११।३, ६।१२।३, ६।१३।३, ६।१४।३, ६।१५।३, ६।१६।३।

पृ० ५६ पं० ११ सव्वे सरा...। तुलना—“यतो वाचो निवर्तन्ते अप्राप्य मनसा सह।”—तैत्तिरीयोपनिषद् २।४।१, २।५।१। ब्रह्मोपनिषद् ३।

पृ० ५६ पं० ३ मती...। तुलना—“इन्द्रियाणि पराण्याहुरिन्द्रियेभ्यः पर मनः। मनसस्तु परा बुद्धिर्यो बुद्धे परतस्तु सः ॥ ३।४२ ॥” भगवद्गीता।

पृ० ५८ पं० २ धुर्यं । “पढमे नियगविहुणणा कम्माणं बितियए तइयगम्मि । उवगरण सरीराणं चउत्थए गारवतिगस्स ॥ २५० ॥ उवसग्गा सम्माणय विहूआणि पच्चमम्मि उद्देसे । दव्वधुर्यं वत्थाई भावधुर्यं कम्म अट्ठविहं ॥ २५१ ॥ अहियासितुवसग्गे दिव्वे माणुस्सए तिरिच्छे य । जो विहुणइ कम्माइ भावधुर्यं तं वियाणाहि ॥ २५२ ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ ।

पृ० ५९ पं० १३ सत्ता... । तुलना—“अयाणंता विउस्सिता सत्ता कामेहिं माणवा ॥ १११६ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे ।

पृ० ५९ पं० १४ इति बाले पकुब्बति । तुलना—“जणेण सद्धि होक्खामि इह बाले पगव्वभई । कामभोगाणुरागेणं केसं संपडिवज्जई ॥ ५१७ ॥” इति उत्तराध्ययनसूत्रे ।

पृ० ६२ पं० ३ अकुट्ठे । अत्र अकुट्ठे इति ‘इ०’ जैमू० अनुसारी पाठः समीचीनो भाति । अकुट्ठो इ० ।

पृ० ६५ पं० १० समाहि... । तुलना—“अहो य रातो य समुद्धितेहिं तहागतेहिं पडिलब्भ धम्मं । समाहिमाघातमज्जोसयंता सत्थारमेव फरुसं वयंति ॥ १३१२ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे सू० ५५८ ।

पृ० ६८ पं० १८, ३ वुज्झमाणाणं । “वुज्झमाणाणं जहा से दीवे असंदीणे एवं सरणं भवइ महामुणी” इति तत्त्वार्थसूत्रस्य सिद्धसेनगणिविरचितावां वृत्तौ पृ० २४ ।

पृ० ६८ पं० ११ वियावाए । अत्र विओवाए इति ‘इ०’ आदिप्रतिस्थः पाठ समीचीनः । तुलना—“को जाणाति विओवातं इत्थीओ उदगाओ वा ।...३।३।४ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे सू० २०७ ।

पृ० ६९ पं० २ विमोक्खो । “कम्मयदव्वेहि समं संजोगो जो उ होइ जीवस्स । सो वंधो नायव्वो तस्स विओगो भवे मुक्खो ॥ २६१ ॥” इति आचाराङ्गनिर्युक्तौ ।

पृ० ६९ पं० ४ असणं वा... । “तत्र कतमदशितं कतमत् पीतं कतमत् खादितं कतमत् स्वादितम् ?...यः कश्चित् पिण्डपातपरिभोगः सर्वं तदशितमित्युच्यते । तस्य पुनर्द्विधा भेदः—खादितं स्वादितं च । तत्र खादितं मन्था वा [अ]पूपा वा ओदनकुल्मार्षं वा यद्वा पुनरन्यतमाभिसंस्कारिक्रमजं विकृतं भोज्यं प्राणसन्धारणमिदमुच्यते खादितमशितमपीतम् । स्वादितं कतमत् ? तद्यथा क्षीरं दधि नवनीतं सर्पिस्तैलं मधु...लवणं वनफलं वा भक्ष(क्ष्य)प्रकारं वा इदमुच्यते स्वादितमशितमपि(पी)तम् । यत् पुनः पीयते खण्डरसं वा शर्करारसं वा कांचिकं वा दधिमण्डं वा शुक्तं वा तक्रं वा अन्ततः पानीयमपि इदमुच्यते पीतम् ।” इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचितायां श्रावकभूमौ पृ० ११७ ।

पृ० ८१ पं० ३ सम्मत्त... । “जाव सम्म(म-प्र०)त्तमेव समभिजाणिआ । एतेसु अट्ठसु वि उद्देसएसु एस आलावओ सव्वहिं भाणियव्वो ‘ण मे अत्थि कोयि, णाहमवि कस्सति’ । अहवा वेहाणसमरणउद्देसगातो आरब्भ एस आलावतो वत्तव्वो ‘ण मम अत्थि कोयि ।’” इति चूर्णौ ।

पृ० ८१ पं० १३, २७ अतीतट्ठे आणातीते चिच्चाण... । “अणातीतो जहारोवियभारवाही । पुव्वि पि इंगिणिमरणे ति(?) अतीता अतीता अत्था वा सावज्जातो सत्थाओ सयण-धण-धन्नारंभाओ अतीता, अतिक्रममाणे अतिक्रंते, अहवा अतीतं समाणियं, असमत्ता तस्स नाणादी पंच अत्था कियपओयणा दत्तफला समाणिज्जमाणा समत्ता । अस्सि विस्सं भणयाए, अस्सिमिति अस्सि जहा उद्दिट्ठे इंगिणिमरणविहीए, विस्सं अणेगविहं विस्सं भा(भ)वित्ता विस्सं भणयाए ‘अञ्जं सरीरं, अञ्जो अहं, अञ्जे सर्वधिबंधवा’, अहवा ‘भज सेवाए’, एवं भजित्ता, यदुक्तं भवति सेवित्ता, अहवा वीसुं भवित्ता जीवाओ सरीरं वीसुं भविति, देसीभासाओ वीसुं(सं-प्र०) पिहं, चिच्चाण

भेउरं कायं, चेच्चा णाम चयित्ता, भिदुरधम्मं भेउरं, दुट्ठाणेहि दुस्सेज्जाहि दुविस्सीहिता-
(दुस्सीहिता-प्र०)हि भिजंति, अहवा आयंके से वहाए, संकप्पे से वहाए, मरणंते से वहाए,
एतेहि प्रकारेहिं भिदुरधम्मं भेउरं, कायं सरीरं, संविहुणिय विरुवरूवे परीसहोवसग्गे, सम्मतं
विहुणिया संविहुणिय, विसिट्ठं विविहं वा रुवं जेसिं ते इमे विरुवरूवा अणुलोमा पडिलोमा य
परीसहोवसग्गा भणिया, अस्सिं विस्सं भणयाए, विस्सं भ० अणेगप्रगारं विस्सं भविता तं
जहा—‘अण्णं सरीरं, अण्णो अहं’, ‘भयं सेवाते’, एवं भणेत्ता यदुक्तं भवति सेविता । अहवा
विस्सं अणेगविहं तवो, तं भइत्ता, वीसुं(सं-प्र०) वा भइत्ता, जीवो सरीराओ, सरीरं वा जीवाओ,
अहवा जीवाओ कम्मं कम्मं वा जीवाओ । भेरवमणुविण्णे, भयं करेतीति भेरवं, भेरवेहि
परीसहोवसग्गेहि अणुविज्जमाणो ।” इति चूर्णौ ।

पृ० ८२ पं० ५, ६ चाएमि... । “किं सको चाए व अहं तणफासं अहियासित्तए । एवं
सीतफासं दंस-मसगफासं जाव एगतरे अन्नतरे विरुवरूवे फासे अहियासित्तए ।” इति चूर्णौ ।
अत्र ‘तेउफासं’ पदस्य व्याख्या चूर्णौ न विलोक्यते ।

पृ० ८४ पं० १३, २७, २८ आरंभाय... । तुलना—“संखाए जीवियं चेव कम्मणा उ
तिउट्ठति ॥ १।५।५ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे ।

पृ० ८५ पं० ७ जं किंचुवक्कमं... । तुलना—“जं किंचुवक्कमं जाणे आउखेमस्स अप्पणो ।
तस्सेव अंतरा खिप्पं सिक्खं सिक्खेज्ज पंडिते ॥ ८।१।५ ॥” इति पाठभेदेन सूत्रकृताङ्गेऽपि सू० ४२५ ।

पृ० ८९ पं० २ उवहाणसुयं । “जो जइया तित्थयरो सो तइया अप्पणो य तित्थम्मि । वण्णेइ
तवोक्कमं ओहाणसुयम्मि अज्झयणे ॥ २७६ ॥ ...दव्वुवहाणं सयणे भावुवहाणं तवो चरित्तस्स ।
तम्हा उ नाण-दंसण-तव-चरणेहिं इहाहिगयं ॥ २८२ ॥ जह खलु मइलं वत्थं सुज्झइ उदगाइएहिं
दव्वेहिं । एवं भावुवहाणेण सुज्झए कम्ममट्ठविहं ॥ २८३ ॥ ... एवं तु समणुच्चिजं वीरवरेणं
महाणुभावेणं । जं अणुसरित्तु धीरा सिवमचलं जन्ति निव्वाणं ॥ २८४ ॥” इति आचाराङ्गनिर्मुक्तौ ।

पृ० ८९ पं० ४ “जहा ओहाणसुए—अहासुयं वइस्सामि” इति आवश्यकचूर्णावपि
[पृ० २६९] उद्धृतम् ।

पृ० ९१ पं० ९ लुप्पती... । तुलना—“ममाती लुप्पती वाले अन्नमन्नेहिं मुच्छिए ॥
१।१।४ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे ।

पृ० ९७ पं० ९ आहंतु... । अत्र अस्मत्सविधवर्तिहस्तलिखितादर्शानुसारेण पाठो मुद्रितः ।
किन्तु आगमोदयसमित्यादिप्रकाशितेषु प्रायः सर्वेष्वपि मुद्रितेषु आचाराङ्गसूत्रपुस्तकेषु आहंसु
इति पाठो दृश्यते, आचाराङ्गचूर्णावपि अयमेव पाठः, आवश्यकचूर्णावपि तथैव पाठः, तथाहि—
“छुच्छुक्कारेति आहंसु समणं कुकुरा दसंतु त्ति” इति आवश्यकचूर्णौ [पृ० २९६] उद्धृतः पाठः ।
“कुकुरे छुच्छुक्कारेति, ततो ते कुकुरा उंसंति, सयं च ते भयवं आहंसु, एवमाइ बह्वसग्गा”
इति आवश्यकसूत्रस्य मलयगिरिविरचिताया वृत्तौ पृ० २८५ ।

पृ० ९९ पं० ११ विरते... । तुलना—“विरते गामधम्मेहिं जे कइ जगती जगा । तेसिं
अत्तुवमायाए धामं कुव्वं परिव्वए ॥ ११।१३ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे प्रथमश्रुतस्कन्धे ।

पृ० १०७ पं० १२ जाव । अत्र ‘जाव’शब्देन ग्राह्यः कोऽपि पाठो न प्रतीयते, अतः
पाणाइं ४ समारब्ध जाव णो पडिगाहेज्जा इति संदी० प्रती विद्यमानः सक्षिप्त एव पाठः
समीचीनः सम्भाव्यते, विस्तृते पाठे तु प्रवाहपतितः प्रमादादायातो वा ‘जाव’शब्दोऽत्र भवेत् ।

पृ० १२० पं० ६, १० अणंतरहियाए... । “अणंतरहिताए पुडवीए” सुतं । तिरोऽन्त-
र्धाने, न अंतरिता अनंतरिता, सचंतना इत्यर्थः । .....ससणिद्धा हेट्ठितो दगवाळुयाए । ससरक्खा

अचित्ता(त्त)सचित्तरएण अभिग्घत्था अभिण्णो पुढवीमेदो । ‘आउट्टियाए चित्तमंताए’ सुत्तं उच्चारेतब्बं । चित्तमंता सचेतणा, सिला सवित्थारो पाहाणविसेसो । लेल्ल मट्ठियापिडो । कोला घुणा, तेसिं आवासो कोलावासो । दारुए जीवपतिट्ठिते, जीवा तदंतर्गता, जीवेहिं पइट्ठिते पुढवादिस्सु, सह अंडेहिं सांडा, ल्लतापुडगं(मं)डगादि । सह पाणेहिं सपाणा, पाणा बेइंदियादि । सह बीएहिं सवीए, बीया सालिमादि । सह हरितेहिं सहरिते । सह ओस्साए सतोस्से । सह उदगेण सउदगे । ओत्तिंगा गद्दभगा, कीडियाणगर वा । पणगो उल्ली । दगेण मिस्सा मट्ठिया दयमट्ठिया, मक्कडगो ल्लतापुडगा, संताणओ कीडिआसंचारतो ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० १०-११ ।

पृ० १४७ पं० ६ छत्ते वा... । हस्तलिखितादर्शेषु त्त-न्न इत्यक्षरयोः कथञ्चित् समानप्राय-त्वात् छत्ते वा इति पाठ एवात्र समीचीनो भाति, सू० ६५० मध्येऽपि छन्नं इत्येव पाठः ।

पृ० १४७ पं० ३४ “कडिताइं पासेहिंतो, उक्कंपिताणि उवरिं, लिता कुडा, घट्टा भूमी, मट्टा लण्हिकता, समंता मट्टा संमट्टा” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० १५० पं० ९ एतद्ग्रन्थमुद्रणानन्तरं लब्धायां संदी० प्रतौ आगमोदयसमितिप्रकाशिते चाचाराङ्गसूत्रे उज्जालित्ता २ इति पाठो वर्तत एव, अतः उज्जालित्ता पज्जालित्ता कायं इति पाठः समीचीन एव ।

पृ० १६६ पं० गेसज्जिए । “कथं नैषधिको भवति? मब्बे वा पीठे वा तृणसंस्तरे वा निषयया कालमतिनामयति, नो तु मब्बं वा पीठं वा कुड्यं वा वृक्षमूलं वा पर्णसंस्तरं वा निश्रित्य पृष्ठं वा पार्श्वं वा ददाति, एवं नैषधिको भवति । [पृ० १६०].....पार्श्वसुखशयनासनसुखरागस्य प्रहाणाय नैषधिको भवति” [पृ० १६२] इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विरचितायां इति श्रावकभूमौ ।

पृ० १६६ पं० १२ अहासंथडमेव । “कथं याथासंस्तरिको भवति? यस्मिन् तृणसंस्तरे वा पर्णसंस्तरे वा शय्यां कल्पयति तृणसंस्तरं वा पर्णसंस्तरं वा सत्कृत्यं चैव संस्कृतं भवति तथैव शय्यां कल्पयति, नो तु विकोपयति, अभिसंस्करोति च, य(था)थासंस्तरिको भवति [पृ० १६०].....आस्तरण प्रत्यास्तरणोपच्छाद[न]रागस्य प्रहाणाय याथासांस्तरिको भवति” [पृ० १६२] इति श्रावकभूमौ ।

पृ० १७० पं० १८ अंतर ..... । “अट्ठियग्गामणीसाए पढमं अंतरावासं वासावासं उवागते, अंतरे वासा अतरवासा इति वासारात्रस्याख्या, उक्ते च— अतरघणसामलो भगवं” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० १७२ पं० ३ पुरओ..... । “पुरतो जुगमायाए पेहमाणे दट्ठूण तसे पाणे उद्धट्ठु पाए रीयेज्जा, साहट्ठु पाए रीएज्जा, वित्तिरिच्छं वा पायं कट्ठु रीयेज्जा, सति परक्कमे संजयामेव परिक्कमेज्जा, नो उज्जुयं गच्छेज्जा” इति दशाश्रुतस्कन्धे पृ० ३४ । “पुरतो जुगमात्रं आदाय गृहीत्वा रीयंति दट्ठूण चक्खुसा, तसा बेइंदियादी पाणा, कि तेसिं मज्झेण जाति, नेत्युच्यते, उद्धट्ठु उक्खित्ता, साहट्ठु साहरित्ता, वित्तिरिच्छं तिरिच्छं करेति, सति ति जति अन्नो मग्गो विज्जति, संजते ति जतणाए उवउत्तो रियासमितीए परक्कमेज्ज गच्छेज्जा । अविज्जमाणे वा तेणेव जतणाए गच्छति । अधवा सति परक्कमे संते उट्ठाणवलविरियपरक्कमे परिहारेण गच्छति जतणाए उवउत्तो रियासमितीए । अण्णे(ण्णो) वा स परक्कमो पंथो णत्थि, तेणा वा, सावताणि वा सीहादीणि ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ४१ ।

पृ० १९१ पं० ६, १९, २०, ३०, पृ० १९२, पं० ३, १८ एतद्ग्रन्थमुद्रणानन्तर-मस्माभिरुपलब्धायाम् आचाराङ्गसूत्रस्य तालपत्रोपरिलिखितायां संदी० प्रतौ ५२४-५२५ सूत्रयोः से भिक्खू वा २ से जं पुण जाणिज्जा जा य इति पाठः समुपलभ्यत एव, अतो वृत्तिकृतां आ. २७

शीलाचार्याणां सम्मतः पाठः प्राचीनायां हस्तलिखितायां प्रतौ लभ्यत एव । आगमोदयसमित्ति-
प्रकाशितेऽपि आचाराङ्गसूत्रेऽस्त्येव ।

पृ० १९८ पं० ४ 'भासं सावज्जं' संदी० प्रतौ विद्यत एव ।

पृ० २०० पं० ६ 'से भिक्खू वा जहा वेगइयाइं सद्दाइं छुणेज्जा' इति पाठः संदी० प्रतौ
विद्यते एव ।

पृ० २०९ पं० ८ संघाडीओ । "तत्र कतमत् संघाटीधारणं कतमच्चीवरधारणं कतमत्
पात्रधारणं.....। यत् तावदस्य ज्येष्ठं चीवरं षष्ठिखण्डं वा नवतिखण्डं वा द्विगुणसीवितं वा एक-
गुणसीवितं वा इयमुच्यते सां(सं)घाटी । तस्य प्रावरणं परिभोगः सम्यगेव परिहरणं धारण-
मित्युच्यते । यत् पुनरस्य मध्यं वा कनीयो वा आधिष्ठानिकं वा चीवरम् अतिरेकचीवरं वा
विकल्पनाहं विकल्पयति तच्चीवरमित्युच्यते । तस्य प्रावरणं परिभोगः सम्यगेव परिहरणं धारण-
मित्युच्यते । यत् पुनरस्याधिष्ठानानि कमा(मां)यसं वा मृन्मयं वा भैक्षभोजनमिदमुच्यते
पात्रम् । तस्य परिभोगः सम्यगेव परिहरणं धारणमित्युच्यते" इति बौद्धाचार्येण असङ्गेन विर-
चिताया श्रावकभूमौ पृ० ११५-११६ ।

पृ० २११ पं० ८ वत्थं ससंधियं.....[पृ० २११ पं० ६] भाणियब्बं । एतत्पाठस्थाने संदी०
प्रतावीदृशः पाठ उपलभ्यते-वत्थं ससंधियं वत्थं तस्स चेव निसिरेज्जा, न अन्ना(त्ता)णं साइज्जेज्जा ।

से एगतिओ एयप्पयारं निग्घोसं सोच्चा निसम्म जे भयंतारो तहप्पगाराणि मुहुत्तगं २
◁ से सोच्चा णिसम्मा ▷ जायित्ता जाव एगाहेण वा दुवाहेण वा तियाहेण वा चउ[या]हेण वा
पंचाहेण वा विप्पवसिय २ उवागच्छंति तहप्पगाराणि नो अप्पणा गिण्हंति नो अन्नमन्नस्स
अणुवयंति, तं चेव जाव नो साइज्जंति, बहुवयणेण भाणियब्बं,

अत्र ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो निरर्थको भाति ।

पृ० २११ पं० ९ * विवण्णाइं वण्णमंताइं ण करेज्जा । अत्र संदी० प्रतौ णो विवण्णाइं
वन्न(ण)मंताइं करिज्जा इति पाठो दृश्यते स च समीचीनतरो भाति ।

पृ० २११ पं० ११, २७ उवसंकमित्तु इति पाठस्थानन्तरं संदी० प्रतौ ◁ 'मुहुत्तं २
पाडिहारियं वत्थं जाव एगाहेण वा दुयाहेण वा तियाहेण वा चउयाहेण वा पंचाहेण वा विप्पव-
सिय २ उवागच्छिस्सामि अविद्याइं एयं ममेव सिया माइट्ठाणं संफासे, नो ▷ एवं वइज्जा' इति
पाठ उपलभ्यते, तत्र ◁ ▷ एतदन्तर्गतः पाठो द्विभूतत्वाद् निरर्थको भाति ।

पृ० २५९ पं० ४ "तेणं कालेणं तेणं समएणं समणे भगवं० । तेणं कालेणं ति जो भगवता
उसभसामिणा सेसतित्थकरेहि य भगवतो वद्धमाणसामिणो चयणादीणं छण्हं वत्थूणं कालो
णातो दिट्ठो वागरितो य तेणं कालेणं । तेणं समएणं, कालान्तर्गतः समयः, समयादिश्च कालः,
सामन्नकालतो एस विसेसकालो समओ । हत्थस्स उत्तरातो जातो तातो हत्थुत्तरातो, गणणं वा पडुच्च
हत्थो उत्तरो जासि तातो हत्थुत्तरातो उत्तरफग्गुणीतो । छट्ठीपक्खेणं, छट्ठी अहोरत्तस्स रत्ती, तीए
पुव्वरत्तावरत्तंसि ति अद्धरत्ते । चुयमाणे ण जाणत्ति, जतो एगसमइतो उवओगो णत्थि" इति
दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६४ ।

पृ० २४६ पं० १ महयाहत...। "महत्ता इति पद्याणेण, गीतवाइतरवेणं ति भण्णिहिति ।
आहतेणं ति णिच्चाणुवद्वेणं अक्खाणगवद्वेणं वा एवंवादिणा णट्टेण णच्चिरेणं, गीएणं ससहितेण,
वादित्तेणं आतोज्जाभिघातसद्वेणं आतोज्जेकदेसो[ऽ]य, ततिए या तंत्री प्रतीता, तलं हत्थपुडं,
तालं कंसालिया, तुडियाणि वादित्ताणि, एतेसि घणोवमेण मुरवाण य पडुणा विसद्वेणं पवाइतरवेणं
इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६४ ।

“महताहतं आहतं नाम आख्याणकनिबद्धं, नच्चिज्जति गिज्जति वाइज्जति थ जहा नाडगं प्रबंधा वा, तंती वीणा वब्बीसगादि तंतं ति भण्णति, तला हस्ततलः, ताला कंसालगादि, तुडितं सव्वमेव आतोद्यं, घणं लत्तिगा-लकुडगादि, मुतंगं विततादि, पट्ट जाणगा, पट्टहि पवाइयं पडुप्पवाइयं, रवो निग्घोसो, घणवाइतं, घणा मेघा, तेसिं निग्घोसो मेघरव इत्यर्थः” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ९१।

पृ० २६० पं० ४ अणुकंपणं.....। तुलना—“हिताणुकंपणं देवेणं ति हितो सक्कस्स अप्पणो य, अणुकंपतो भगवतो” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६४।

पृ० २६१ पं० २, १४ साहरिज्जमाणे वि जाणति। आचाराङ्गसूत्रे ‘साहरिज्जमाणे वि जाणति’ इति पाठ उपलभ्यते, कल्पसूत्रे तु ‘साहरिज्जमाणे नो जाणइ’ इति पाठ उपलभ्यते। अस्मिन् विषये प्राचीना अर्वाचीनाश्च उल्लेखा एवं समुपलभ्यन्ते—

“तेणं कालेणं तेणं समएणं भगवं तिण्णणोवगते यावि होत्था साहरिज्जिस्सामीति जाणति, साहरिज्जमाणे जाणति, साहरिए मि ति जाणइ” इति आवश्यकचूर्णौ पृ० २४०।

“भयवं पि तिण्णणोवगए साहरिज्जिस्सामीति जाणइ। साहरिज्जमाणे जाणइ, साहरणस्थानेक-सामयिकतया छाद्दस्थोपयोगविषयत्वात्। साहरिए मि ति जाणइ” इति आवश्यकसूत्रस्य मलय-गिरीयायां वृत्तौ पृ० २५४।

कल्पसूत्रे तु ‘साहरिज्जमाणे नो जाणइ’ इति पाठ उपलभ्यते, अस्य विवरणं विविधासु कल्पसूत्रवृत्तिष्वेवं दृश्यते—

“ननु संहियमाणो न जानाती” ति कथं युक्तं संहरणस्य असह्यसामयिकत्वात्, भगवतश्च संहरणकर्तृदेवापेक्षया विशिष्टज्ञानवत्त्वात्? उच्यते—

इदं वाक्यं संहरणस्य कौशलज्ञापकं, तथा तेन संहरणं कृतं भगवतः यथा भगवतः ज्ञातमपि अज्ञातमिवाभूत् पीडाऽभावात्, तथा कश्चिद् वदति त्वया मम पादात् तथा कष्टक उद्धृतो यथा मया ज्ञात एव नेति।” इति विनयविजयोपाध्यायरचितायां कल्पसूत्रवृत्तौ सुबोधिकायाम्।

“तत्र संहरणमपि च्यवनवदेव, नवरं संहियमाणः पुनर्न जानाति, तत्र ज्ञानागोचरत्वे संहरणस्यैकसामयिकत्वं हेतुरिति केचित्, केचित् पुनरान्तर्माहूर्तिकत्वेऽपि छाद्दस्थिकोपयोगापेक्षया संहरणकालस्य सूक्ष्मतरत्वमित्युभयथाऽपि विचार्यमाणं न चेतश्चमत्करोति, यतस्तत्कर्तुर्पयोग-विषयत्वेनैकसामयिकत्वं हरिनैगमेव्यपेक्षया विशिष्टज्ञानशक्तिमतो भगवतो ज्ञानागोचरत्वं चेत्युभय-मपि विरुध्यते, तस्माद् दिव्यशक्तिवशाद् अल्पेनैव कालेन तेन तथा संहरणं विहितं यथा भगवतो न मनागपि बाधाऽभूदित्यर्थवत्त्वेन साहरिज्जमाणे नो जाणइ ति विशेषणं भगवतः संहरणे सर्वथाऽनाबाधसंसूचकम्। अनाबाधावस्थाया च सत्यपि ज्ञानगोचरत्वे तदगोचरत्वव्यपदेशः सुप्रतीत एव, यतः—

‘तहिं देवा वंतरिया वरतरुणीगीअवाइअरवेणं।

निच्चं सुहिया(य)पमुइआ गयं पि कालं न थाणंति ॥’ ति।

लोकेऽप्यतिसुखितो ब्रूते यद् ‘मयाऽद्य यावद् गच्छन् कालो नावगत’ इति। किञ्च सूक्ष्मत्वमधि-कृत्य ज्ञानागोचरत्वे सर्वथा ज्ञानाभावः सम्पद्यते, निराबाधत्वमधिकृत्य तु तथा वक्तव्ये कथञ्चिद् ज्ञानागोचरत्वमपि न विरुध्यते। तथा च ‘साहरिज्जमाणे वि जाणइ’ ति नाऽऽचाराङ्ग-विरोधोऽपीत्येवमपि व्याख्यानं घटत इति विचार्य यथागमं चतुरैर्विचार्यमिति।” इति धर्मसागरो-पाध्यायविरचिताया कल्पसूत्रवृत्तौ किरणावल्याम्, पृ० ४४।

“साहरिज्जिस्सामि ति इत्यादि च्यवनवद् ज्ञेयम्, परमत्र ‘साहरिज्जमाणे नो जाणइ’ इति हरिनैगमेविणा हि दिव्यशक्तिनाऽल्पेनैव कालेन तथा संहरणं कृतं यथा भगवतो न मनागपि

वाधाऽभूत्, किन्तु सौख्यमेव, तथा च ज्ञातमपि संहरणमज्ञातमिवेति व्यपदिश्यते । सौख्यातिरेके हि सत्येवंविधव्यपदेशस्य सार्वजनीनत्वात् स्वसमयप्रसिद्धत्वाच्च, तथोक्तम्—तर्हि ‘देवा वंतरिया..... ।’ एवं च ‘साहरिज्जमाणे वि जाणइ’ इत्याचाराङ्गसूत्रेण सह विसंवादोऽपि न स्यात् । यत् तु केचित् संहरणज्ञानाभावे संहरणस्यैकसामयिकत्वं आन्तर्मुहूर्तिकत्वेऽपि सूक्ष्मत्वाच्छब्दस्थस्योपयोगागोचरत्वं च हेतु प्रोचुः तौ विचार्यौ, संहरणकर्तुरपि छद्मस्थत्वात् संहरणस्य कर्तृज्ञानविषयत्वात् कर्त्रपेक्षया च भगवतोऽतिविशिष्टज्ञानशक्तिमत्त्वाद् इति ध्येयम् । अन्यथा वा यथा बहुश्रुतानुमतं भवति तथा व्याख्येयम्” इति जयविजयगणिविरचितायां कल्पसूत्रवृत्तौ दीपिकायां पृ० ३७ ।

“श्रमणो भगवान् महावीरो यदा देवानन्दाया ब्राह्मण्याः कुक्षौ आसीत् तदा त्रिज्ञानेन एवं जानाति स्म—इदानीं शकाज्ञया हरिणेगमेषी देवः समेष्यति; मां गृहीत्वा त्रिशलाक्षत्रियाण्याः कुक्षौ सञ्चारयिष्यति; यदा च संहरति तत् कालं न जानाति, तस्य कालस्यात्यन्तसूक्ष्मत्वात्; पुनः त्रिशलायाः कुक्षौ आनयनानन्तरं जानाति ।” इति लक्ष्मीवल्लभोपाध्यायरचितायां कल्पसूत्रवृत्तौ कल्पद्रुमकलिकायां पृ० ५५ ।

“साहरिजिस्सामि इत्यादि च्यवनवद् ज्ञेयम्, संहरणस्याप्येकसामयिकत्वात् । यद्यपि चान्तर्मुहूर्तकालोऽप्यत्र सम्भाव्यते तथापि छाद्मस्थिकोपयोगादपि संहरणकालः सूक्ष्मतर इत्याम्नायिकाः । केचित्तु ‘साहरिज्जमाणे जाणइ’ ति पठन्ति, न चायं पाठः सार्वत्रिकः” इति [विक्रमसंवत् १३६४ वर्षे] जिनप्रभसूरिरचितायां कल्पसूत्रवृत्तौ सन्देहविषौषधौ ।

“तत्र ‘साहरिजिस्सामि’ति च्यवनवद् ज्ञेयम्, संहरणस्याप्येकसामयिकत्वात् । यद्यपि चाऽन्तर्मुहूर्तकालोऽत्र सम्भाव्यते तथापि छाद्मस्थिकोपयोगादपि संहरणकालः सूक्ष्मतरः इत्याम्नायिकाः । केचित्तु ‘साहरिज्जमाणे वि जाणइ’ ति पठन्ति, आचाराङ्गे तथैव दर्शनात्, न चायं पाठः सार्वत्रिकः ॥” इति संघविजयगणिसंकलितायां कल्पसूत्रवृत्तौ प्रदीपिकायां पृ० ३२ ।

पृ० २६७ पं० ११-१२ मरुतो । दिगम्बरपरम्परायामङ्गीकृते तत्त्वार्थसूत्रे मरुतो इति पदं नास्ति, ‘सारस्वतादित्यवह्न्यरुणगर्दतोयतुषिताव्याबाधारिष्टाश्च’ इत्येव तत्र पाठ इत्यपि ध्येयम् ॥

२६७ पं० २५ “आतोधिण्ति अब्भंतरोधी । पाईणगामिणी पुव्वदिसाणामिणी छाया । मंजु-मंजुणा घोसेण अपडिबुज्जमाणे ति ण णज्जति को कि जंपति ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० २७७ पं० ७ “वियावत्तस्स चेतियस्स, वियावत्तं णामेणं, वियावत्तं वा व्यावृत्तं चेतिय-त्तणाओ, जिण्णुजाणमित्यर्थः । कट्टकरणं क्षेत्रं । आवीकम्मं पगासकम्मं । रहोकम्मं पच्छन्नकम्मं । सेसें कंठं ।” इति दशाश्रुतस्कन्धचूर्णौ पृ० ६५ ।

पृ० २७७ पं० ९ उड्डं जाणुं... । तुलना—

“अधःशिराश्चोर्ध्वपादः क्षणं स्थात् प्रथमे दिने ॥ ८१ ॥

क्षणाच्च किञ्चिदधिकमभ्यसेच्च दिने दिने ।

वलितं पलितं चैव षण्मासोर्ध्वं न दृश्यते ॥

याममात्रं तु यो नित्यमभ्यसेत् स तु कालजित् ॥ ८२ ॥”

—दृढयोगप्रदीपिका ३।८१-८२ ॥

पृ० २८६ पं० १० संदी० प्रतौ चउत्थं भंते ! महव्वयं इति पाठोऽस्त्येव ।

पृ० २९७ पं० ३ । तुलना—“जमाहु ओहं सलिलं अपारगं जाणाहि णं भवगहणं दुमोक्खं । जंसी विसन्ना विसयंगणाहिं दुहतो वि लोयं अणुसंचरति ॥ १२।१४ ॥” इति सूत्रकृताङ्गे सू० ५४८ ।

शुद्धि-वृद्धिपत्रकम्

[इदमत्रावधेयम्—यः पाठोऽस्माभिष्टिप्पणेषु मूले वा वर्धितः स ◁ ▷ एतादृशचिह्नान्तर्निवेशितोऽत्र]

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
२	४	सहसम्मुद्रयाए
२	२२	°रभय-
२	२३	सहसम्मुद्रयाए
३	२१	जै०
१२	७	गेवऽण्णेहिं
१४	२७	◁ इति संतिगत्ता द्वित्रिया ▷ गावकं- खंति जीवितं चूपा० ।
१९	९	मेधावी,
२२	१	कालस्सऽणागमो
२६	१९	क्षेत्रज्ञः” । ◁ खेयण्णे नास्ति खं० । दृश्यतां सू० २१० ॥ ▷
४२	६	यावि
४७	९	*बहुसदे
४७	२५	शी० ॥ ◁ *चूर्णाविदं पदं न दृश्यते ॥ ▷
६२	३	अकुट्टे
६२	१६	४ ◁ अकुट्टो इ० । अकुट्टे खे० जैमू० शां० खं० चू० । ▷
६८	११	कायस्स विमोवाए एस
६८	२६	शां० । ◁ विवायाए खं० । ▷
७०	१	अदिण्ण°
७३	३०	सू० १५३, ◁ १८६ ▷ ।
७३	३१	सू० १९६
७४	१७	शी० ॥ ◁ दृश्यतां सू० २०१ ॥ ▷
७५	१३	‘°हावन्ति,
७५	१३	हंढं.....’
७७	१	अदुवा अचेले
७९	शीर्षके	७९

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
८१	२८	विस्सं भणयाए चिच्चाण
८२	२३	पाठव्यत्ययः ॥
८४	१५	सू० २२४ ॥
८४	१६	सू० २२४ ॥
८४	२३	संजमो वुसी,
८५	१८	पग्गहित्तैररंगं
८७	२	उक्कसे
८८	७	अंष्टमं
९०	२३	चू० । ◁ “नागार्जुनीयास्तु पठन्ति-पुट्ठो व सो अपुट्ठो व णो अणुजाइ पावगं भगवं ।” शी० ॥ ▷
९१	६	परिवैजियाण
९१	२०	णाहमवि कस्सति
९१	२५-२६	चू० ॥ ६ °क्कायं खे० जै० ॥ * पणगाणं खं० ॥ ७
९१	३०	खेसं०
९२	३	सैयमण्णेसिं
९२	५	क्कुण्णा य अदक्खू
९४	४	आवेसण-सँभा°
९४	११	जग्गावैतीय
९७	२३	इ० । ◁ “छुच्छुक्कैरेंति आहंसु समणं कुक्कुरा दसंतु त्ति” इति आवश्यकचूर्णौ पृ० २९६ । कुक्कुरे छुच्छुक्कैरेंति, ततो ते कुक्कुरा डसंति, सयं च ते भयवं आहंसु । एवमाइ बहू- वसग्गा”-आव० मल० पृ० पृ० २८५ ▷ ॥
९९	१३	उक्कुडए
१०५	१	°थंङ्गल्लसि
१०५	२९-३०	[अ]सइ भजियं दुखुत्तो भजियं फासुयं-खं० ।

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेशो वा पाठः	पृ०	पं०	शुद्ध उपादेशो वा पाठः
१०६	२,	{ परिहारिओ अपरिहारिण ५-६, ९ } सद्धि	१६३	१७	वृत्तिकृता
१०६	११		१६३	२२	पंथणु खे०
१०७	११-१२	पाणाइं ४ समारब्ध जाव नो पडिगाहेज्जा	१६४	७	पधोवेति
१०९	१३-१४	हे १। ० < वा खंदमहेसु वा मुगुंदमहेसु वा संदी० ॥ >	१६५	४	रियं, तह०
१११	२६	जैमू० < संदी० > ।	१६६	१६	पप्पगं खेसं० ।
११२	१६	४ < आसित्ता संदी० । >	१६७	१०	मेयं । अपडिलेहियाए
११७	४, १०	पेहा-धम्मा०			उच्चारपासवणभूमीए भिक्खू
१०९	९	गंडगकुलाणि	१६८	२४	संघहेति”
१२२	१७	परियाभाएह	१७१	३	उद्देसओ]
१२२	२८	११ परिभाएह हे १, २, ३. इ० ला० ॥	१७५	५	पूरतो
१२५	२४	१०.	१७५	२४	७. ० < * * >
१२५	३१	ध्येयम्	१७८	२	समाधीए,
१२७	२१	जै० < खं० > ॥	१७८	२४	सामग्र्यमिति
१३३	१८	“उच्छुमेदगं	१८४	२८	मू० < ४६०, >
१३३	१८	-प्र०)	१८९	५	अणायाराइं
१३३	१८	“उच्छुमेरगं वेति	१९०	२८	< णामयं चउत्थं संदी० ॥
१३३	८	उवकरेज्ज वा			< ११
१३६	१९	गी० । < द्दयतां सू० ३५७ > ॥	१९१	३	वा २ से ^५ जं पुण जाणेज्जा पुव्वं
१३९	१०	संवलि	१९१	६	से भिक्खू वा २ < से जं पुण
१४२	१०	उवाति ^{१३} म्म			जाणिज्जा > जा य
१४७	११	ला० । < द्दयतां सू० ६७० । >	१९१	१९	[५२४-५२५]
१४७	२५	कटनं	१९१	२०	तथापि < संदी० विना अस्मा-
१४८	९	से जं			भिर्दृष्टाया हस्तलिखितायां >
१४८	१०	मूलाणि वा < [तयाणि वा] > पत्ताणि वा	१९१	२५	कस्यान्विदपि
१४८	२२	चू० । < द्दयता सू० १११ > ॥	१९१	२५	८ < से भिक्खू वा २ से जं
१५०	९	उज्जालित्ता पज्जालित्ता कायं			पुण जाणिज्जा जा य संदी० ।
१५४	८	से जं			>
१५७	४	वा ४ जाव तं	१९१	३०	सम्प्रति तु < संदी० विना
१६३	१२	वा २ से			अस्मद्दृष्टायां हस्तलिखितायां
			१९२	३	> कुत्रापि
			१९२	३	से भिक्खू वा २ < से जं
					पुण जाणिज्जा > जा य
			१९२	१६	५० < से भिक्खू वा २ से जं
					पुण जाणिज्जा जा य संदी० ।
					>
			१९२	१८	सम्प्रति तु < संदी० विना
					अस्मद्दृष्टायां हस्तलिखितायां
					> कुत्रापि

पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः	पृ०	पं०	शुद्ध उपादेयो वा पाठः
१९८	४-५	भासं सावजं जाव	२६७	२०	ऽरिष्टा०
१९९	६	भजिमा ति	२६७	२२	रिष्ट०
१९९	१६	०< बहुसंभूया वणफला अंवा पेहाए सदी० । >०	२६९	१६	सद्दूल-
२००	६	५५० से भिक्खु वा जहा वेगतियाइं सद्दाइं सुणेजा तथा वि ताइं	२६९	१७	०मौलिणीयं
२१७	११	१४ विगडोदए	२७४	३२	०रूवगसहस्स०
२२१	२५	विना । ०< ससागारिए जाव खुडु० सं० । >०	२७७	९	[यं] गड
२२३	१६	६०८, ०< ६२१ > ॥	२८२	१४	आलोइय पाण०
२२४	२१	भिक्खु	२८२	१५	अणालोइय पाण०
२२७	७	०ज्झयणं	२८२	१७	आलोइय पाण०
२२८	३	ठाण 'सत्तिकयं	२८६	१०	चउत्थं भंते ! महव्वयं
२२८	१५	ठाइत्तए,	२८९	८	०मददुं
२४०	२	'सद्'सत्तिकओ	२९७	६	०वेहि
२४१	शीर्षके ६७२		२९७	२३	अधे य णं
२४२	१३	४३५, ०< ४९९, >०	३०० }	१	प्रथमे परिशिष्टे
२४७	११	इहलोइएहि	३०२ }		
२५८	३	अज्झयणं	३०४ }		
२५९	१६	दाहिणडुभरहे	३३४	३३	सत्तिहत्थ
२६२	३१	दाइयाणं परिभाएत्ता	३३६	१६	०म्मुइ(ति)
२६६	५	०मणुपत्तेहिं	३३६	२३	सव्व
२६७	१२	०रिष्टाश्च	३४७	३५	०< इतियाइं ५२६ >०
२६७	१७	द्वयोर्द्वयोः	३४९	२५	पविट्ठ
			३६९	२९	टि०) काम
			३८२	२३	विहरंति

अत्रशिष्टशुद्धिपत्रकम्

[शुद्धि वृद्धिपत्रकमुद्रणानन्तरं येऽत्र अशुद्धपाठा दृष्टिगोचरमुपागतास्तेषां स्थानेऽपेक्षिताः शुद्धपाठा अत्रोपन्यस्यन्ते]

पृ०	पं०	शुद्धपाठः	पृ०	पं०	शुद्धपाठः
६२	१	महामुणी	१२५	४	पुरेकम्म०
७९	४, ५	आहट्टु	१२९	६	विहुवणेण वा
११३	१	०पवियारणाए	१२९	१३	वा २ जाव समाणे से जं पुण जाणेजा असणं वा ४ वणस्स०
१२४	४	०णमत्तए			
१२४	१६	मत्तं वा			

पृ०	पं०	शुद्धपाठः
१३१	५	आघाय २ से
१३७	१०	मातिट्ठाणं
१४७	६	छन्ने वा लित्ते वा
१४८	१२	ठाणाओ ठाणं
१८५	११	पाडिपहिया
१८६	४	से भिक्खू वा २
१८९ १७-२२		तृतीय-चतुर्थे टिप्पणे पञ्चम- पष्ठे ज्ञातव्ये, पञ्चम-पष्ठे टिप्पणे तु तृतीय-चतुर्थे ज्ञातव्ये
२१३	१०	पाणाइं ४
२१६	३	वदंतस्स
२१९	९	अपडिलेहिय २ अपमज्जिय २
२२०	१	ओगिण्हिस्सामो
२२४	१३	उच्छुगंडियं
२३३ १४-१५		देरीणि वा पट्टुंगाणि
„ १९-३०		टिप्पणेषु सर्वत्र एकोऽङ्कः परिवर्धनीयः
२४७	३४	चूर्णौ

पृ०	पं०	शुद्धपाठः
२४८	७	दंसणपडियाए
२५३	९	भिल्लिगेज्ज
२५९ १६-१७		दाहिणड्ढभरहे दाहिणमाह- णकुंडपुर°
२७१	१९	हेमंताणं पढमे मासे पढमे पक्खे
२७९	१३	सत्त भंगा ।
„	२१	तद्
२८२	७	सकिरिया जाव भूतो°
२९७	६	माणवेहि या
३३२	८	१९६
३८८	११	७३४
३८८	२३	३२४ इत्यादि
३९०	२३	जाव ३२४
३९२	४	४९७, आमज्जेज्ज वा...जाव ३५३
„	५	६०४
„	१७	६५४

विशिष्टाः संदी०प्रतिपाठाः

[श्रीआचाराङ्गसूत्रस्य एकः पाठो मूले उपन्यस्तः, ये तु प्रत्यन्तरेषु पाठमेदा उपलभ्यन्ते ते तत्र तत्र अधोनिर्दिष्टेषु टिप्पणेषूपन्यस्ताः । किन्तु संदी०प्रतिः सम्पूर्णस्याप्यस्य ग्रन्थस्य मुद्रणानन्तरं समुपलब्धा, तस्यां विद्यमानाः बहवः पाठमेदास्तु टिप्पणोपन्यस्तेषु विविधेषु पाठमेदेषु तत्र तत्र अन्तर्भवन्ति, ये तु कुत्रचिदपि नान्तर्भवन्ति तादृशा विशिष्टाः शुद्धाः शुद्धतराः क्वचिदशुद्धा वा संदी०प्रतिपाठा अत्रोपन्यस्यन्ते—]

पृ०	पं०	संदी०प्रतौ पाठः
१	१४	अहोदिसाओ
२	६	अहाओ वा जाव अण्णयरीओ वा दिसाओ वा अणु°
३	१	अणुदिसाओ वा मो हं
३	६	सब्बाओ वा दिसाओ
६	५	समारभमाणे
१४	६	समारभमाणे अण्णगरूवे

पृ०	पं०	संदी०प्रतौ पाठः
६	४	°विजा अण्णे पुढविसत्थं समारभंते न समणुजाणिजा
७	१४	जीवा अण्णेगे
८	७	समारभंते अण्णे
९	१३	अण्णे अण्णेग°
१०	११, १२	उड्डं अवं तिरियं
१०	१२	सदेसु वाचि

पृ०	पं०	संदीप्रतौ पाठः	पृ०	पं०	संदीप्रतौ पाठः
१२	३	चयावचइयं	५५	१५	अदक्खु
१२	१७	सत्ताणं असायं	५५	१७	पवाए पवायं
१३	९	°भइ अण्णे वा तस°	५६	७	आवट्ठं तु पेहाए
१३	१५	°ति एवं मंसाए सोणियाए	५६	१०	वट्ठमगं
		हिययाए पित्ताए वसाए	५९	१	गिलासणिं
१९	५	आयट्ठं समणुवा°	५९	१३	कामेत्तु माणवा
१९	११	समुट्ठाय	६०	४	अभिनिवुत्ता
२०	१०	°विज्जा एएहिं कजेहि दंडं	६०	९	कहं तु नाम
		समारंभंतं पि अण्णं न समणु-	६२	३	अकुट्ठे वा हए वा लसिए वा
		जाणिज्जा	६६	२	तं वा मेहावी
२०	१२	नोपल्लिपिज्जासि	६६	१०	समन्नागएहिं सह असम°
२५	६	परिणामेज्जा	६७	१०	सोयं अज्जवियं
२६	५	काले अणुट्ठाई	६९	७	भुंजिया नो भुंजिया
२८	१	अट्ठमेतं पेहाए	७०	३	°माययंति
२८	११	विपरामसति	७१	३-४	नेवन्ने एएहिं काएहिं दंडं
२९	१३	एस सुवसु वीरे			समारंभाविज्जा
३०	७	छणणापदेण	७३	४-५	असणं वा जाव आहट्ठु
३१	८	वंभवं से पन्नाणेहि	७३	७-८	असणं जाव आवसहं
३१	१०	परुसयं	७४	१	पडिलेहए
३१	१५	पुण एइ	७४	३	असणं वा जाव नो पाइज्जा
३२	१	वीरे गुत्ते	७४	६	असणं वा जाव कुज्जा
३२	८	स मेहावी परि°	७४	११	ते अण्हिकंखमाणा
३४	१	जाणवयपरियावाए जाणवय-	७५	६	दयाइ
		परिगहाए	७६	३	सिया से एवं
३५	८	जायामायाइ	७८	२-३	अदुवा संतरुत्तरे अदुवा
३९	६	ण आणाचेतव्वा ण परिघे°			ओमचेले अदुवा एगसाडे
३९	१६	इमा नीई			अदुवा अचेले लाघवियं
४१	८	आणावेतव्वा परियावेअव्वा	७८	६	भिव्खायरियगमणाए
		परिघेतव्वा	७९	९	°लेसे
४४	१२	वीरा ते समिया	८०	२	पायविइए तस्स
४६	८	नेव अंतो	८०	१०	भवइ जाव समभिजाणिया
४७	२	वालया	८२	८	नो संचाएमि। एवं से कप्पइ
४८	१०	विपणुन्नए	८२	११	आगममाणे जाव समभिजा-
४९	१४	तुब्भज्जत्थेव			णिया
५०	७	पंडिया निसा°	८४	२	तणाई जाइज्जा जाव संथरिज्जा
५५	४-५	एवं जं परिघित्तव्वं ति मज्जसि	८४	४-५	चिच्चा भेउरं कायं विहुणिया
		जं उद्वेयव्वं ति मज्जसि			...विसंभणाए

पृ०	पं०	संदीप्रतिपाठाः
८४	६	से वि तत्थ
८५	१४	भुजंति
८६	५	समियं आहरे
८६	१०	णिसीइज्जा य
८७	२	सव्वफासे
८७	९	ग्गा इति संखया
८९	९	हिसंझ
८९	११	वोसिज्ज
९०	१	झायइ
९०	२	भीया सहिया
९०	४	न सेवे इय से
९०	७	भासेइ अभि°
९०	९	फरसाइं
९१	२	एगत्तए पिहियच्चे से अहि- न्नाणदंसणे
९२	५	कम्मुणा अदक्खू
९३	२	पंथपेहि
९३	३	वोसिज्ज
९३	४	वाहू
९४	३	सेवित्था
९४	६	नगरे च एगया
९४	८	पत्तेरस
९४	११	सईया
९६	२	णीए कसाइए
९६	५	पवेसिस्सामो
९६	६	पिहिया य सक्खामो
९७	११	तत्थ विहरिंसु
९७	१३	तया लादेहि
९८	७	अदु कुंतफलेण
९८	९	पुव्वाणि
९८	१०	अदुवा उवकरिंसु
९९	३	अणुषंतो जाव रीयंति
९९	८	पुट्टे वा अपुट्टे वा
१००	३	अपिवित्ता
१०१	१	माहणं समणं वा गामपिंडोलं वा अतिहिं वा
१०१	३	तेशिमपत्तियं

पृ०	पं०	संदीप्रतिपाठाः
१०१	४	परिक्कमे
१०१	६	अलद्धे दविए
१०१	८	अहे तिरियं च
१०२	४	ग्रंथाग्रं ८००
१०५	६	अवुच्छि°
„	९	वुच्छि°
„	१७	एसणिज्जं जाव
१०६	८-९	त्थिएण वा जाव गामा°
१०७	१, ९	जाव समाणे
„	११-१२	पाणाइं ४ समारब्भ जाव नो पडि°
„	१४-१५	समुद्दिस्स जाव चेएइ
१०८	६	भिव्खुस्स भिव्खुणीए
१०९	३	अफासुयं नो पडि°
„	४-५	फासुयं पडि°
„	६	जाव समाणे
„	१०	गारेसु कुलेसु अदु°
„	१३-१४	खंदमहेसु वा मुगुंद°
१११	७	अतो वाहिं वा
११२	५	आसित्ता
११३	१	पवियारणाए
„	१२	तं पि य गामं
११६	६	जाव समाणे
११७	८	अप्पंडा अप्पपाणा जाव सत्ताणगा नो तत्थ
११८	३	सामाणे
„	१०	अवि य इत्थ
१२२	३	संजयामेव परक्कमेज्जा
„	७	पडिलेहिय २ पमज्जिय २
१२३	२	परिभाएह
१२३	७	परियाभाएमाणं
„	८	अप्पणा
१२४	१२	गाहावतियं वा
१२६	१	वा २ जाव समाणे
„	१०	अफासुयं जाव नो
„	१३	एसा प°
„	१६	भिव्खुस्स भिव्खु°

पृ०	पं०	संदी०प्रतौपाठः
१२७	५	अफासुयं जाव नो
१२८	९	वा ४ लामे
१२९	१-२	तं चेव
॥	३	उस्संकिय निस्संकिय
॥	६	विहुयणेण वा
॥	१८	अवुक्कंतं
॥	१९	वुक्कंतं
१३१	५	अग्घाय २
॥	९, १२	अफासुयं जाव नो
१३२	४	तंजहा-अंबसरडुयं वा अबा- डगसरडुयं वा कविट्ठं
॥	७	असोढमंथुं
१३२	१२	} इत्थ
१३३	१-२	
१३३	१	पाणा वुक्कंता
१३४	२	कंदलिं
॥	८	कुंभीपक्कं...अण्णयरं वा तह- प्पगारं आमं
१३५	१२	अप्पणो अट्ठाए
॥	१५	समाणे गामाणुगामं दूइं
१३६	१६	उवसंकमित्तु उवसंकमित्तु
१३७	६	नो वं(व) किंचि
१३८	२	असमणिसिट्ठं
॥	३	समणिसिट्ठं
॥	८	साहारणपिंडवायं
॥	१२-१३	खद्धं दाहामि से सेवं वदंतं
१३९	१	भोयणजाएण
॥	२	सयमायए
१४०	२	अट्ठियं मंसं वा मच्छं
॥	३-४	मंसेण मच्छेण वा उवं
॥	८	पडिग्गहंसि
॥	१०	अणिज्जं जाव लामे संते
॥	११-१२	णो हि ति वइज्जा नो अणिहि ति व इज्जा
॥	१६	परो अवहट्ठु
॥	१७	त्रिडं वा लोणं
१४१	१	अफासुयं जाव

पृ०	पं०	संदी०प्रतौपाठः
॥	६	अजाणया दिन्नं
॥	७	समणिसट्ठं
॥	९	तत्थ तत्थ
॥	१०	अव्वं ते सिथा
॥	१२	भिव्वुस्स २ सां
॥	१५	असु ते समाणे...गामं दूइं
१४२	१	पलियंचिय २
१४३	१७	समाणे उग्गहियमेव
१४४	३-४	वा २ पग्गहियमेव...पग्ग- हियं...पग्गहियं तं
॥	९	जाव फासुयं पडिं
॥	१६	अण्णयरं पडिवज्जमाणे
१४५	२	सव्वे वि ते
१४७	७	} अतरगडे
१४८	१, १३	
१४८	२, ८	संजयामेव ठाणं वा ३ चे
॥	१०	अप्पसूयाणि वा कंदाणि वा
॥	१२	जाव अणासेविए नो
॥	१३	जाव आसेविए पडिं पमं
॥	१४	तओं ठाणं वा ३ चेएज्जा
१४९	२	ठाणं वा ३ णो चेएज्जां
॥	५	पहोलिज्ज वा
॥	८	पयलमाणे वा पव
॥	९	ल्लसिज्ज वा पाणाणि
१५०	३	रोगे आयंके
॥	९	उज्जालित्ता २ कायं
॥	१३	अवइं जाव
१५१	६	मणी इ वा
॥	९	अथभूसियं
१५२	११	सगंधे
१५३	१६	अल्लियइ आयवइ वा नो आयवइ वा
१५४	१	वयइ वा नो वा वयइ
॥	५	तंजहा-
॥	९	जाव संताणए तहं उवं पडिं पमं तओं ठाणं वा ३ चेएज्जा

पृ०	पं०	संदी०प्रतिपाठः
१५५	१-२	°वद्वियं वासावासियं वा उवा°
१५६	७-	} वम्भकम्मंताणिवा गुलकम्मं- ताणि वा इंगाल°
१५७	१	
		सुसाणकम्मंताणि वा संतिक० गिरिक० कंदरिक० सेलो- वट्टाणक०
१५७	९	वा ४ जाव कम्म°
१५८	२-६	पाइणं वा जाव तं रोयमाणेहिं वहवे जाव समण समुद्दिस्स ...गिहाणि वा । १ < एय- प्पगारं निग्घोसं सुच्चा < जे भयंतारो... पाहुडेहिं वट्टंति अयमाउसो
	१०	पाहुडेहिं वट्टंति अय°
१६०	३	भिक्खुस्स भिक्खु°
	६-७	इमेहिं तंजहा-
१६१	७	°हत्थेण वा पच्छापाएण वा
१६२	३	चेलं वा नालिया वा
	१२	इताव उव°
१६३	४	°पविसणाए
	७	पंथए...पण्णस्स जाव चिताए
१६५	५	से भिक्खु वा २ से
	६, ८	आहावद्धं
	१२	कट्ठियं वा
१६६	६	कम्मकरी वा
१६८	१	अतेण वा पंतेण वा मज्झेण वा
१६९	४	भिक्खुस्स भिक्खु°
१७१	५-६	विती, पन्नस्स निक्खमणपवे- साए जाव नच्चाए (चिताए), सेवं नच्चा तहप्पगार गामं वा जाव रायहाणि वा
१७२	९	संजयामेव परक्कमिज्जा
१७३	४	तहप्पगाराडं
१७४	१	पाउणेज्जा नो वा पाउणेज्जा

पृ०	पं०	संदी०प्रतिपाठः
	४	°णिज्जं सइ लाढे जाव गमणाए
१७५	१	पाए थ पम°
१७६	७	संचाएसि एयं ता तुमं... रज्जुयाए गहाय आउकसित्तए वा...सयं चैव णं नावं उक्कसिस्सामो । णो से
१७७	१०, ११	उवखुरिं वा नावं कज्ज°
१७८	२	वियोसज्जा
	४	भिक्खुस्स भिक्खु°
१७९	३	उव्वेदेज्ज वा उप्पेसं
	११	उदगंसि पविज्जा
१८०	५-६	आमजेज्ज वा संलि°
	९	आमजेज्ज वा जाव
	१४	ससीसोवरियं कायं पाए थ पम°
	१५	सजयामेव उदगे
	१६	वा उदगंसि
	१७	°मेव उदगंसि
१८१	५-६	आमज्जिज्ज वा संलिहिज्ज वा निज्जिहिज्ज वा उव्व० उव्वट्ठि० आया० पया० ।
१८२	६	संजयामेव परक्कमिज्जा
१८३	२	सव्वट्ठेहिं०
	१३	वणदुग्गाणि वा...पव्वय- दुग्गाणि वा
१८४	१०	सद्धिं वा जाव
१८५	८	वा वियागरेमाणस्स वा णो
	१६	दूइज्जमाणे अतरा
१८६	४, ११	दूइज्जमाणे
	१२	जाव आउसतो
१८७	४, ८	दूइज्जमाणे
	१३	जाव उव्वेदेति
१९०	४	इत्थी वेय पुम वेय णपुंसग वेय
१९१	६	} वा २ से जं पुण जाणिज्जा जा य
१९२	३	

पृ०	पं०	संदी०प्रतौ पाठः
१९३	८-९	भगवती ति वा भोती इ वा उवासिए ति वा साविगे ति वा
१९४	१०	तहप्पगारा तहप्पगाराहिं
॥	१२	णो भासेज्जा तहप्पगार भासं असावज्जं जाव भासेज्जा
१९५	१३	पासातीयं.....दरिसणियं
१९८	७	महल्ला
२००	१,८	भासं असावज्ज
॥	४	भासं सावज्जं
॥	६	से भिक्खु वा २ जहा वेग- इयाइं सद्दाइं सुणेज्जा तहा
॥	१४	सव्वट्ठेहिं समिए सथा
२०१	८	दोहत्थं
२०२	२	धूमिय वा
२०४	१५-१६	जाएज्जा परो वा से दिज्जा फासुयं जाव
२०५	७	सुए वा सुयतराए वा
॥	१०	संगारवयणे पडिं
२०६	१४	उच्छोलित्ता वा पच्छोलित्ता वा
२०७	३	जाव हरियाणि विसो
॥	१०	जाव ससंताणयं
२०८	८	संताणाए
२०९	१८	विहारभूमिं विहारभूमिं वा गामाणुगामं दूइं
२१०	८	पञ्चमे परिशिष्टे द्रष्टव्यम्
२१२	३	निहाणाय
२१५	९	आउसो इ वा भइणी इ वा
॥	१०	गेत्ता तहेव
॥	११	कंदाइं
॥	१३	उवकरिंसु वा उवखडिंसु वा
२१६	१५	सव्वट्ठेहिं समिए सहिए सथा
२१७	११	विगतोदए
॥	१३	कामे पडिग्गहं
२१९	९	अपडिलेहिय २ अपमज्जिय २
२२०	३	मेसितए

पृ०	पं०	संदी०प्रतौ पाठः
२२१	५-६	वा ४ तहप्पं
॥	१०	उग्गहं गिण्हेज्ज
२२२	४	चिंता, तहप्पं
२२४	११-१२	हेज्जा अतिरिच्छच्छिन्ने वि तहेव
२२५		ल्लुण्णडालगं
२२७	५	सामग्गियं जं सव्वट्ठेहिं
२२९	९	इच्चेसि
२३०	८	णयंसि तहप्पगारं णिसीहि- यंसि
२३२	४	जाणेज्जा
२३६	१	जाणे
२३९	१	अणावाहंसि असंलोयंसि अप्पं
२४३	८-	गामाइ वा नगराइं वा निग-
२४४	१	माणि वा रायहाणि वा आसमपयसंनिवेसाइं
२४४	१४	तहप्पगाराइं सद्दाइं नो
२४६	१	तंतितालुडियं
२५३	८-९	मक्खेज्ज वा अब्भंगेज्ज वा
२५८	४	संसेतियं
२५९	४	वावि
२६०	११	दाहिणकुंडपुरं
२६३	५	अतीव अतीव...ता होउ... ता होउ
॥	९	लीणे विव
॥	१२	भावे अप्पत्ताइं उरा
२६४	१०	पित्तिज्जाए
२६५	३	कोसिया गोत्तेणं
२६८	७,८	गच्छित्ता उत्तरं
२६९	९	सहीएणं गोसीसं
॥	१०	कुशलनरपरिअंमियं...छेया- रियगणगसियंतकम्मं
२७०	४	सुभं चारुखं कंतरुवं
२७२	२	एगसाडमाताए

पृ०	पं०	संदी०प्रतौपाठः	पृ०	पं०	संदी०प्रतौपाठः
„	९	ततो णं सक्के देविदे [देव]- राया समणस्स	२८७	११	संतिमेदा जाव भंसेज्जा
२७३	१०	कम्ममारगाममणुपत्ते	२८९	१५	ण गंधमाघाउं
२७४	१	समुप्पज्जिंखु दिव्वा	२९५	४	तहा हु
२८४	१२	एताव ता मह°	२९६	४	मिज्जते
२८६	१०	चउत्थं भंते मह°	२९८	१	इमे य लोए
			„	६	उद्देशतो ग्रंथ २५५४

प्रस्तावनाभां महत्त्वनो सुधारो

पृ०	पं०	शुद्धपाठः
२७	२६	पृ० २१
२७	३१	पृ० २२
२८	२५	पृ० २२
३०	३६	पृ० २२
३२	३२	पृ० २२
४६	३७	पृ० ३६
६३	५	Vira Vardha
६४	१०	(= at present Mahāparinna is not studies)
६४	१२	Śīlācārya
६८	१८	Muni Jambuvijaya